LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	350 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
2 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1354

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրական ծանօթութիւնը եւ ...գիծը, որ արտատպած էինք մեր վերջին խմբագրականին մէջ, ցոյց կուտայ թէ կոմունիստական կուսակցութեան կեդրոնական օրգանը լիովին տեղեակ չէ եղած նոր փորձութեան քաղաքականութեան. եւ տեղ տուած է այնպիսի արտայայտութիւններու, որոնք անցեալ տարիներու ընթացքին անընդհատ կրկնուած են։

Թերթի սխալը ուղղելու համար հրապարակ եկած է Կ. Կոմիտէի անդամ եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահ Թ. Մանտալեան բոլշեւիկեան այժմու գաղափարախօսութեամբ արգելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը եւ ...տորէն տասնելու սայթաքողները։

Թ. Մանտալեան սայթաքում կը նկատէ Գ. Թորոսեանի ...յն պնդումը թէ Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը դարձուցած է Թուրքիան։ Ընդհակառակը կը պնդէ թէ Դաշնակցութիւնը ուշքն ու միտքը լարած է Խորհրդ. Միութեան դէմ։ Թէեւ Գ. Թորոսեանն ալ պակաս չէ մնացած Թ. Մանտալեանէն, Դաշնակցութեան վերագրելու այս ...արնան Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ապստամբութիւնները, բայց Մերձաւոր Արեւելքի ընդհանուր դէպքերը նկատի առնելով, համարձակած է ըսել թէ Դաշնակցութիւնը Խորհրդ. Միութեան դէմ իր պայքարը կը տանի «խաղաղ ներգործութեան ճանապարհով»։ Ի հարկէ բոլշեւիկ յօդուածագիրն ամէն զգուշութիւն ձեռք առած է չթանադրուելու համար, ու այդ չակերտուած բառերը փոխ առած է դաշնակցական թերթերէ։ Սակայն, հակառակին Թ. Մանտալեան նոյնքան ճարպիկութեամբ կը բռնէ իր ընկերոջ օձիքէն։

Ի՞նչ կ՚ըսէ Մանտալեան այս առթիւ.— «Խօսիլ այդ՝ պայմանբրում դ·աշնակցութեան, իբր թէ նոր, իբր թէ «խաղաղ» դիրքաորման մասին, կը նշանակէ կոծկել դասակարգային թշնամու ...կոփուացումը. քօղարկել դասակարգային պայքարը. ցաղափա...կան ապամապրութիւնան ցասոլ սփական շարքերում. կը նշանակէ գ·ործ ինկնել դ·աշնակցական գրչակների թակարդին. չփո...լ նրանց գրա՛կան մանէօվրները դաշնակցութեան իրական քաղաքականութեան հետ»։

Անդրադառնալով Թուրքիոյ հանդէպ Դաշնակցութեան ...ած դիրքին, Մանտալեան կը գրէ.— «Ըւրեմն, գլխաւոր Թըշնամին դաշնակցութեան համար Թուրքիան է, որի դէմ եւ ուղղուած է դաշնակների կողմից հովանաւորուող քրտական շարժումը։ Մենք չգիտենք թէ ո՞ր դաշնակցական ժուռնալիստի ճարպիկ գրիչն է մոլորեցրել մեր յօդուածագրին, սակայն, կուսակցական կազմակերպութեան եւ քննուորութեան մէջ շատ քիչեր կը ...մոռուեն, որ հաւատան թէ դաշնակցութիւնը Թուրքիային է համարում իր գլխաւոր թշնամին»։

Այս վերջին արտայայտութիւնը, կը խոստովանինք որ նորութիւն մըն է. Նորութիւն մը որ տակաւին յօդուածագիր Թորոսեանը և «Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը չեն ...ացած. Որովհետեւ, անոնց և մեր գիտցածն այն է, որ ...բոլշեւիկեան կուսակցութեան տասնամեայ գրականութեան մէջ տասը հազար անգամ գրուած է Դաշնակցութեան դէմ. ...մբաստանելով զայն որպէս Թուրքին և Թուրքիոյ թշնամի ...ճանցիստ մարտական կուսակցութիւն մը։

Իսկ հիմա, ըստ Թ. Մանտալեանի, Դաշնակցութեան պայքարը ուղղուած չէ Թուրքիոյ դէմ, այլ Խորհրդ. Ռուսիոյ։ Ու այս տրամաբանութեամբ ներկայ կեդր. կոմիտէի «տեսաբան»ը ...նի մը գոհարներ կը ներկայացնէ մեզ։ Դարձեալ Մանտալեանն է որ մաս թափ կուտայ Գ. Թորոսեանի վրայ.— «Մեր յօդուածագիրը չի տեսել եւ «քրտական շարժման» իսկական իմաստը, ...ն է, որ նա ուղղուած է ոչ այնքան Թուրքիայի, որքան խորհրդ. ...ութեան դէմ, քանի դեռ նա ղեկավարւում է անգլիական իմպերիալիզմի եւ Դաշնակցութեան կողմից»։

Այսպիսի զառողութիւն մը, Երեւան նստած հայ «վարիչ»ի կողմէ, հաւասար է ստմարութեան։ Այլապէս, ինչպէ՞ս կարելի է ըսել թէ քրտական երեք ամսուան արիւնալի կռիւները Թուրքիայէն աւելի Ռուսաստանի դէմ ուղղուած են։ Կամ ...ելի բացորոշ ըլլալու համար, Մանտալեանը պարտաւոր ...այս եզրակացութեան կցել յաւելում մը, յայտարարելով որ ...երկայ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած որ եւ է հարուած, բոլշեւիկները իրենց դէմ ուղղուած կը նկատեն։ Այն ատեն՝ ծիծաղելի ...դառնար հարցի քննութեան այն կերպը, որ Մանտալեան ...ընգրած է, ցոյց տալու թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ դէմ ...պայքար չունի։ Ան, նոյնիսկ, այդ մասին վճռապէս կ՚եզրակացնէ.— «Դաշնակցութիւնը պատրաստ է վերջնականապէս հաշտուել Թուրքիոյ հետ, եթէ միայն վերջինս ենթարկուի ազգերի լիգային, այսինքն անգլիական իմպերիալիզմին»։

Այս թեթեւամիտ և անհիմն վճիռները շատ դիւրութեամբ ...րող են ընդգծել ու սատրագրել բոլշեւիկ ղեկավարները, Հայաստանի հանրային միտքը պղտորելու և իրենց ներքին հակասութիւնները մաքրելու համար։ Բայց այս թեթեւամտութեամբ անոնք չեն կարող վրիպեցնել ժողովուրդի ըմբռնումները Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքականութենէն։

Կ. Ս.

«ՈՉ ՄԷԿ ՕՏԱՐ ԿԱՅ ՔՐԴ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Գահիրէի «Էլ Ահրամ» թերթը հրատարակած է «Հօյպուն»միութեան կեդր. կոմիտէի մէկ յայտարարութիւնը, որ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է։ Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ ի միջի այլոց.—

1925ի քրտական ըմբոստութենէն յետոյ, քիւրտ ցեղապետներէն շատեր փախան Իրան, Իրաք եւ Սուրիա, իբր քաղաքական յանցաւոր։ Միւս քիւրտերը մնացին Թուրքիա եւ քաշուեցան Արարատ, ուր կը բնակի Ջալալի աշիրէթը։ Յետոյ, վերոյիշեալ օտար երկիրներու քիւրտ յեղափոխականները միանալով կազմեցին «Հօյպուն» (անկախութիւն) Միութիւնը, իբր նպատակ ունենալով քրտական անկախութիւնը։ Քրտական շարժումը կեդրոնացած էր մասնաւորաբար Արարատի շրջանին մէջ, ուրկէ պիտի ծագէր ըմբոստութիւնը։ Ներքին եւ արտաքին կազմակերպութիւնը ընելէ յետոյ, Հօյպուն որոշեց Արարատի մէջ ըմբոստանալ եւ հրամանատարութիւնը յանձնեց Իհսան Նուրի փաշայի, որ գնաց Արարատ եւ յաջողեցաւ Թրքական սահմաններու մէջ քրտական անկախ շրջանակ մը ստեղծել։

Ասոր վրայ Գայագիտի կուսակալը Դըրամ եւ հող առաջարկեց Իհսան Նուրի փաշայի, հաշտութիւն կնքելու համար, բայց մերժուեցաւ։ Յետոյ Թուրքերը որոշեցին զինուորական գործողութեան ձեռնարկել, ...ակառակ անոր որ գիտէին թէ քիւրտերուն միակ նպատակն է այսատիլ ...ն եւ Թրքանալու քաղաքականութենէն, յետադիմական նպատակներ վերագրեցին ըմբոստներուն եւ ըսին թէ անոնք գործիք կ՚ըլլան օտարներու։

Մինչդեռ իրողութիւն է որ օտար ո եւէ պետութիւն չօժանդակեր մեզի։ Ապացոյց այն որ Թուրքիոյ հարեւան բոլոր պետութիւնները ամէն տեսակ արգելք կը յարուցանեն քիւրտերուն դէմ։ Պարսիկ կառավարութիւնը մէկուկէս տարի առաջ Թաւրիզի մէջ ձերբակալեց 40 քիւրտ ցեղապետներ, այն մեղադրանքով թէ անոնք կը պատկանին Հօյպունի։ Իրաքի քիւրտերը ստիպուեցան հեռանալ սահմանամերձ շրջաններէն, Սուրիոյ քիւրտերն ալ դէպի հարաւ ղրկուած են։ Բացարձակապէս սուտ է թէ Լօրէնսը եւ 150նոցները կ՚օգնեն մեզի։ Ամբողջ կազմակերպութիւնը զուտ քրտական է եւ ոչ մէկ օտար կայ անոր շարքերուն մէջ։

ԼՕՐԷՆՍԻ ԴԵՐԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

«Ահրար» արաբական թերթին Էնկիւրիի թղթակիցը, 8 օգոստ. թուականով հետեւեալը կը հաղորդէ անգլիացի ծանօթ լրտես գնդապետ Լօրէնսի մասին.

Հաստատուած է որ գնդապետ Լօրէնսն է քրտական ըմբոստութեան ղեկավարը։

Քրտական առաջին շարժումէն քիչ առաջ, ան Պարսկաստան գտնուած է եւ վերջը անհետացած։ Իր անհետացումէն անմիջապէս վերջը սկսած է շարժումը։ Վերջը Լօրէնս տեսնուեցաւ Իրաքի մէջ Ալթուն Քէօփրիւ ըսուած տեղը եւ այդ օրերուն սկսան Իրաքի սահմանի յարձակումները եւ վէրագան աշիրէթները գրաւեցին Հէքեարիի կուսակալութիւնը։

Օգոստոսի սկիզբներն ալ Լօրէնս տեսնուած է սուրիական սահմանին վրայ, Հօրման լեռներուն մէջ եւ շուտով սկսած է սուրիական սահմանի յարձակումը, 600 ձիաւորով, օգոստ. 5ին, Հաճօ Թուրքիա մտած եւ գրաւած է Հապաթի շրջանները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԿԸ ԼՌԵՆ ՄԻՆՉ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Քիւրտերը նոր յարձակում մը գործած են Իկտիրի վրայ և բուռն ու երկարատեւ կռիւէ մը յետոյ ամբողջովին գրաւած զայն։ Թուրք ընդհանուր հրամանատարն ու սպայակոյտի անդամները, որոնք Գայազիտ կը գտնուէին, սարսափահար օգնութիւն խնդրած են պարսկական սահմանէն։ Նոր ուժեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր հասած են եւ սոսկալի ընդհարումէ մը յետոյ Քիւրտերը պարպած են քաղաքը։ Երկուստեք մեծ կորուստներ եղած են։

Էնկիւրիէն 16 Օգոստոսին տրուած հեռագիր մը այս կռուի մասին կը հաղորդէ.—

Իկտիրի մէջ սոսկալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ. ապստամբները վաթսուն մեռել ձգելով փախուստի դիմեցին։

300 քիւրտ զինուորներ ջարդուած

Ամսոյս 12էն սկսեալ Արարատի փէշերուն վրայ սկսած են սաստիկ կռիւներ Էղրիի քիւրտ ապստամբներուն եւ Թուրք զինուորներուն միջեւ։ Քիւրտերը, երկու կողմէն՝ Էղրիէն եւ պարսկական սահմանէն բուռն յարձակումով մը յանկարծակիի բերած են Թուրք պահակները եւ անոնցմէ երեք հարիւր հոգի ջարդած։ Պարսկաստանէն արշաւող քրտական ուժերը ղեկավարած են Էօմէր Պէկօ, Ահէմ Ապտուլլահ եւ Միրզա Եուսուֆ՝ 600 ձիաւորներով, որոնք թրքական գօտին ճեղքած եւ միացած են Էղրիի ապստամբներուն։

Դէպի պարսկական հող արշաւել պատրաստուող եւ Էղրին կռնակէն պաշարելու ծրագիրը հետապնդող Թրքական հրամանատարութիւնը ... Իկտիր եւ անկէ ալ Արարատի փէշերը։

Այժմ ամբողջ պարսկական սահմանի երկայնքին կեդրոնացուած են 60,000 թրքական զինուորներ։ Ամսոյս 10ին, թրքական ուժեր մօտ 5 քիլօմէթր դէպի պարսկական հող մտած են, բայց Պարսկաստանի բուռն բողոքին վրայ դադրեցուցած են իրենց արշաւը։ Այժմ երկու կողմերն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն եւ կը կրկնապատկեն իրենց ուժերը սահմանի վրայ։

Այս օրերս Էղրիի շրջանի քիւրտերուն եւ զինուորներուն միջեւ մղուող կռիւներու շուրջ, թրքական հեռագրական գործակալութիւնները միշտ կը յիշեն ապստամբներու պարտութիւնն ու կորուստները, առանց յիշատակելու իրենց կորուստները։

ՊՈԼԻՍ, 19 օգոստ.— Մեր ուժերը զօրացուցին Արարատի շղթան. երէկ նորէն սաստիկ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ապստամբներու եւ մեր ուժերուն միջեւ, որու ընթացքին թըշնամին 250 մեռել թողուց։ Մեր ուժերը պարսկական սահմաններէն անցան եւ պաշարեցին Էղրին։

ՎԱՆ.— Շատ բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հրոսակներուն եւ մեր մէկ ջոկատին միջեւ, որ դիրք բռնած էր Արարատի փէշերուն հիւսիսային մասին վրայ։ Ընդհարումը, որ քանի մը ժամ տեւեց, հրոսակներու պարտութեամբը եւ փախուստովը վերջացաւ։ Աւազակները 100 սպաննեալ տուին եւ փախան Պարսկաստան։

Իհսան Նուրի սպաննուած ?

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք թրքական հեռագրական գործակալութեան հետեւեալ պաշտօնական հեռագիրը.

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց որմէ կը հասկցուի որ ամսոյս 19էն իվեր սաստիկ կռիւներ կ՚ըլլան Քիւրտերու եւ մեր ուժերու միջեւ՝ Էղրիի շուրջ։ Վերջին ընդհարումներու միջոցին 70 Քիւրտեր սպաննուած են, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Իհսան Նուրի փաշան։

ԱԹԼ ԱՌԱԿ

Քիւրտերը յուսահա՞տ ?

Ստամպոլէն Թուրք հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.

ԱՏԱՆԱ, 27 (Ս. Փ.).— Արարատի եւ շրջակայքի կռիւներուն ընթացքին վիրաւորուած քիւրտ աւազակներէն ոմանք ձեւով մը յաջողած են սահմանը անցնիլ եւ Մուսուլի զանազան հիւանդանոցները ապաստանիլ։ Դարմանուելով հանդերձ, ասոնք հսկողութեան տակ կը գտնուին։ Այս վիրաւորներուն ըսածին համաձայն, աւազակները վերջին ատենան յուսախաբ եղած են։ Մանաւորապէս Պարսկաստանի ճամբան գոցուած ըլլալով, իրենց յուսահատութիւնը աւելցած է, որովհետեւ այլեւս չեն կրնար ռազմամթերք ստանալ։

∴ Էնկիւրիէն եկած հեռագրի մը համաձայն, կ՚ենթադրուի թէ Պարսկաստան պիտի ընդունի թրքական վերջին ծանուցագրին առաջարկները։ Հաւանաբար ամսոյս վերջը հանրի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆԳԼԻԶ ԳՐԱՒԻՒԵՑԱՒ ԹԱՇ ՊՐՈՒՆԸ

«Էլ Ահրար»ի Էնկիւրիի թղթակիցը կը գրէ.

«Վերջերս, երբ թրքական ուժեր սկսան Էղրիի պաշարման գործողութիւններուն, կատարեալ լռութիւն տիրեց ապստամբներուն մօտ։ Այդ լռութիւնը հասկցուեցաւ որ խորհրդաւոր էր. Քիւրտերը ուզած են Էղրին պաշարող զինուորները օղակել դրսէն եւ շղթային մէջ առնել զանոնք։

«Ապստամբները իրենց այդ ծրագիրը յաջողցնելու համար կ՚որոշեն հինգ ուղղութեամբ խումբեր հանել, որոնց ղեկավարներն են Իհսան Նուրի, Ապտալլա Օմար, Եուսուֆ Մէրզէ, Օմար Պէկօ եւ Ֆէթհի Մահուն։ Ասոնց մէկ մասը պարսկական սահմանէն, մէկ մասը Էղրիէն և մէկ մասն ալ Թուրքիոյ սահմանէն պիտի գային։

«Թուրք հրամանատարութիւնը օրին տեղեկացաւ այս ծրագրին եւ 12,000 նոր ուժեր ճամբայ հանեց դէպի Թաշ Պրուն, որ ամենէն կարեւոր դիրքն է Արարատի վրայ։ Բայց դեռ զինուորնե՛ր չհասած, ապստամբները շարժեցան եւ յարձակեցան Թաշ Պրունի վրայ, ուր հազիւ պէօլիւկ մը զինուոր կար այդ միջոցին։ Անոնք մեռցուցին այդ ուժերը եւ գրաւեցին Թաշ Պրունը։ Թրքական ուժերը եւ սաստիկ բախում մը սկսաւ զինուորներու եւ ապստամբներու միջեւ, թընդանօթներ, օդանաւեր անվերջ ռմբեր արձակեցին։ 5 ժամ տեւող ահեղ պատերազմէ մը վերջ, Քիւրտերը փախան 220 մեռել ձգելով։ Թուրքերը գրաւեցին վերստին Թաշ Պրունը։

«Սակայն վերջին պահուն տեղեկացանք որ ամսոյս 15ին նոր յարձակումներ եղած են Քիւրտերու կողմէ եւ տեղի ունեցած բուռն կռիւներ. արդիւնքը դեռ յայտնի չեղաւ»։

Եգիպտոսի «Էլ Մուգաթթամ» թերթը եւս Էնկիւրիէն տեղեկացած ըլլալով միեւնոյն կռիւներու մասին, կը գրէ որ Քիւրտերը միայն 6 մեռել թողած են, որոնցմէ երկուքը ղեկավարներ են։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃԵՂՔԵՆ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՇՂԹԱՆ

Ըստ «Մուգաթթամ»ի տեղեկութեանց, Թուրքերը առաջին ձիւնաթափին պիտի յարձակին Էղրիի վրայ՝ բնաջնջելու համար հոն ապաստանող ապստամբները։ Քիւրտերը սակայն, կ՚ըսէ «Մուգաթթամ», փորձեր կ՚ընեն ճեղքելու պաշարման գօտին եւ անցնելու Քիւրտիստան, ուր անոնք աւելի ապահով տեղեր պիտի գտնեն եւ աւելի մեծ միջոցներ կրնան պատճառել Թուրքերուն։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Քանի մը օր առաջ Եաֆայի մէջ ձերբակալուած են երկու փախստական հայ համայնավարներ, որոնք կը փնտռուէին Պէյրութի ոստիկանութեան կողմէ։ Ասոնցմէ մէկուն անունը Յարութիւն է (Մատոեան) եղեր, իսկ միւսը ցարդ չէ ստուգուած։ Անոնք ինքնաշարժ դրուած եւ Եաֆայէն ղրկուած են Պէյրութ։

Կը կարծուի որ այս փախստական համայնավարներուն ձերբակալումով, այլ եւս երեւան պիտի հանուին իրենց տխուր գործունէութեան բոլոր գաղտնիքը։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՆԱՐԵԱՆ

Քառասուն օր առաջ, Նիակարաֆօլզ քաղաքէն հասած հեռագիր մը կը գուժէր մահը ամբողջ ամերիկահայութեան քաջածանօթ Արտաշէս Վանարեանի։

Հակառակ իր մասին հրատարակուած բազմաթիւ յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ Տիթրոյթի ամբողջ հայ գաղութի մասնակցութեամբ կատարուած յուղարկաւորութեան նկարագրութեան, դեռ կը դժուարանամ հաւատալ որ այդ կենսուրախ, առոյգ, եռանդուն, գործունեայ, երիտասարդ ու քաջառողջ անձը չի շնչեր այլեւս, իր կապը կտրած է այս աշխարհի հետ եւ իր ոսկորները կը հանգչին օտար երկրի մը մէկ գերեզմանատան մէջ բարձրացող հողաթումբի մը տակ։

Բնիկ Վանեցի էր Արտաշէս, զաւակը բարեկեցիկ ընտանիքի մը, աշակերտած Վանի Երամեան եւ Կեդրոնական վարժարաններուն։ Իր սուր միտքը եւ դիտող աչքերը չէին բաւականացած հայրենի քաղաքին տըւած կրթութեամբը։ Թրքական սահմանադրութենէն յետոյ՝ Արտաշէս առաջիններէն էր ուսման համար Պոլսոյ ճամբան [illegible] աշակերտներէն։ Իր ուշիմութեան եւ Վանի մէջ ստացած բաւականաչափ հիմնաւոր պատրաստութեան շնորհիւ, Արտաշէս համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ աւարտած է Պոլսոյ Կեդրոնականը և մտած իրաւաբանական վարժարան, որուն շրջանը բոլորած է վերջին պատերազմի առաջին տարին։

Զինքը ճանչցայ առաջին անգամ իր ուսանողութեան շրջանին, 1912 թուին։ Իր ընկերներուն մէջէն աչքի կ'իյնար իր ցոյց տուած հետաքրքրութեամբ դէպի ազգային-քաղաքական խնդիրները, ալլեւ իր հարցասիրութեամբ եւ վէճի առարկայ եղող նիւթերուն խորը երթալու հակամէտութեամբ։

Հանրային կեանքի մէջ Արտաշէս սկսաւ դեր կատարել պատերազմէն անմիջապէս յետոյ իբր լրագրող. 1919—20 թուականներուն, Պոլիս հրատարակուող Ճակատամարտ օրաթերթի գնահատուած խմբագիրներէն մին էր։ Կարճ ժամանակուան մէջ երեւան ելաւ իր ընդունակութիւնը իբր լրագրող, այնպէս որ դաշնակցական օրկանէն զատ՝ ուրիշ թերթերու վարիչներ ալ ուզեցին ունենալ իր գործակցութիւնը։ Այս ուղղութեամբ կատարուած փորձերը չկրցան, սակայն, խլել զինքը իր սիրած շրջանակէն։

1921ին Արտաշէս ընդունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի առաջարկը, եկաւ Նոր Աշխարհ, ու չորս տարի շրջեցաւ իբր գործիչ։ Այս շրջանը եղաւ իր հանրային կեանքին ամէնէն եռունը եւ արդիւնաւէտը։ Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի մէջ չկայ որ եւ է քաղաք, ուր հայ հաւաքականութիւն մը գտնուի եւ ուր Ա. Վանարեան սրտցաւ ու լայնախոհ գործիչի մը տպաւորութիւնը թողած չըլլայ ո՛չ միայն դաշնակցական ու համակիր, այլ եւ չէզոք ու հակառակորդ շրջանակներուն մէջ։

Վերջին հինգ տարիներուն, Արտաշէս ունէր իր մասնաւոր զբաղումը, ապահովագրական ընկերութեան մը գործակալութիւնը, սակայն անիկա արգելք մը չէր որ ան շարունակէր մնալ Ամերիկայի շրջանի Դաշնակցութեան անպաշտօն գործիչը և ու հասարակ հայրային կեանքին նուիրուած մը։

Ամերիկայի մէջ առաջին անգամ իրեն հանդիպեցայ 1926ի ամռան, դաշնակցական ժողովի մը մէջ։ Ի՛նչ խօսք որ զինքը գտայ աւելի հասունցած եւ կեանքի մէջ եփուած գործիչ մը։ Անկէ ի վեր յաճախ թղթակցեցանք ու հանդիպեցանք իրարու։ Վերջին հանդիպումս եղաւ իր մահէն հազիւ տասն օր առաջ, Նիակարաֆօլզի հիւանդանոցին մէջ, ուր եւ կնքեց իր մահկանացուն, խե՜ղճ Արտաշէսը։

Յունիս 29ի կիրակի օրը, երեկոյեան ժամը 6ին, հասայ Նիակարաֆօլզ եւ անմիջապէս քայլերս ուղղեցի դէպի այն հիւանդանոցը, ուր կը գտնուէր Վանարեան մօտ երեք շաբաթէ ի վեր։ Գիտէի որ յունիսի սկիզբը ենթարկուած էր կոյր աղիքի գործողութեան եւ քանի մը օր յետոյ ունեցած էր բարդութիւն մը, որուն հետեւանքով դեռ կը մնար անկողնին գամուած։

Զինքը գտայ մեծկակ եւ հնարաւոր լաւագոյն յարմարութիւններով օժտուած, օդասուն սենեակի մը մէջ, չափազանց նիհար եւ գունատ։ «Ի՞նչ հաճելի անակնկալ ըրիր. իմացայ որ ուրիշներ անցեր են արդէն դէպի Տիթրոյթ։ բայց ո՛չ ոք հանդիպեցաւ ինծի», ըսելով ձեռքս բռնեց ու բաւական երկար պահեց իր անուժ ձեռքին մէջ։

Պատմել տուի իր հիւանդութեան մանրամասնութիւնները։ Նախապէս ո՛չ մէկ ցաւ ունեցած է, ո՛չ մէկ նշան որ կոյր աղիքի բորբոքում մը ենթադրել տար։ Յանկարծակի բռներ են սոսկալի ցաւերը։ Ընկերութեան բժիշկը իսկոյն փոխադրեր է զինքը հիւանդանոց, ուր տեղւոյն լաւագոյն բժիշկը յաջողութեամբ կատարեր է կոյր աղիքի գործողութիւնը։ Վէրքին դարմանումն ալ տեղի է ունեցեր շատ բնականոն պայմաններու մէջ։ Մէկ շաբաթ յետոյ, երբ արդէն վէրքը բոլորովին գոցուելու մօտ է եղեր, երեկոյեան դէմ քունը տարեր է՝ բաց պատուհանի առաջ։ Իր քնացած միջոցին դուռն ալ բացուեր է ինքն իրեն կամ իրեն այցելող հիւանդապահուհիին անուշադրութեան հետեւանքով, եւ առաջացած հոսանքը թէեւ զովութիւն մը պատճառեր է եւ երկարեր իր քունը, բայց միւս կողմէ մսեցուցեր է, որուն հետեւանքով առցեր է թոքատապ։ Այս հիւանդութիւնը գործողութենէն աւելի տկարացուցեր էր զինքը. առաջին 8-10 օրը արգիլուած է եղեր որեւէ մէկուն այցելութիւնը. երբ բժիշկը վտանգը անցած համարեր է, արտօներ է այցելուներ ընդունիլ, 2-3 օր առաջ։

Շատ գանգատեցաւ խե՜ղճ Արտաշէսը հիւանդապահուհիներու տգիտութենէն. գիւղացի կաթոլիկ աղջիկներ են, կ'ըսէր որոնք ո՛չ մէկ լուրջ պատրաստութիւն ունին, կուգան եւ կը ծառային հիւանդանոցին մէջ ու տարիներու ընթացքին գործնականօրէն կը սորվին հիւանդապահութիւն։

Երկու - երեք օրէն, յուլիս 1ին կամ 2ին, հիւանդանոցէն պիտի ելլեմ, կ'ըսէր։ Կը կարծէր որ հիւանդանոցը կրնար աւելի հանգիստ ընել ու աւելի շուտ ապաքինիլ։ Երբ ես նախազգուշացուցի զինքը նոր բարդութենէ մը, իսկոյն աւելցուց. «Այս տգէտ հիւանդապահուհիներուն քով ապահով չեմ զգար ինքզինքս. հիւրանոցս շատ լաւ է եւ ծառայողները հոգատար։ Բժիշկն ալ համաձայն է այս ծրագրիս եւ արտօնած է որ երկու-երեք օրէն ձգեմ հիւանդանոցը»։— «Հարկաւ, մինչեւ բժշկական խնամքին ենթակայ պիտի նկատես ինքզինքդ, մինչեւ որ լաւ մը կազդուրուիս եւ ուժերդ վերագտնես կրկին», ըսի։ «Անշո՛ւշտ, այդ մասին անհոգ կրնաս ըլլալ» եղաւ պատասխանը։

Զուգեցի աւելի երկար մնալ, որպէսզի չյոգնի Արտաշէսը, որուն աչքերը կը փայլէին սովորականին պէս, առանց ազդուելու իր տկարութենէն։ Արդէն ապաքինման մաղթանքներս ընելէ յետոյ՝ ձեռքս երկարեցի, որպէսզի հրաժեշտ առնեմ։ Գլուխը շարժեց եւ փափաքեցաւ որ նստիմ։ Երբ ըսի որ չեմ ուզեր զինքը յոգնեցնել, «աւելի շատ դուն կը խօսիս», ըսաւ։ Զկրցի մերժել։

Մեր խօսակցութիւնը դարձաւ հանրային կեանքի եւ ազգային ճակատագրի շուրջը. Հայաստանի ժողովուրդէն սկսած մինչեւ ամերիկահայ նոր սերունդը, ներկայ պայմանները եւ ապագայ կարելիութիւններ կազմեցին մեր խօսակցութեան նիւթը։ Տեղեկութիւններ կ'ուզէր եւ միաժամանակ դատողութիւններ։ Ես կը ջանայի գոհացնել զինքը հնարաւոր չափով։ Բարեբախտաբար երկուքիս ըմբռնումները չէին տարբերեր նոյնիսկ իրենց մանրամասնութիւններուն մէջ, այնպէս որ մտերիմ շրջանակներուն յատուկ հաճելի վէճն անգամ չունեցանք։

Շատ երկար պիտի ըլլար տալ մեր խօսակցութեան մէկ ամփոփումն անգամ, սակայն երեք գլխաւոր եզրակացութիւններ — հանուած իր իսկ կողմէ՝ իբր տրամաբանական հետեւութիւն իմ կողմէ ներկայացուած կացութեան, որուն ըմբռնումը եւ մեկնաբանութիւնը իր մօտ չէր տարբերեր, — անհրաժեշտ է հրապարակ դնել, որովհետեւ անոնք առաջնորդած են զինքը իր գործունէութեան ընթացքին։

1.— Որոշ խնդիրներու ըմբռնումով, բայց մանաւանդ գործելու մեթոտներով մենք կը տարբերինք բոլշեւիկներէն. սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ մենք հայ բոլշեւիկներուն երդուեալ հակառակորդներ ըլլանք, որքան ալ անոնք յարձակին մեր վրայ։ Ընդդիմադիրի մեր դիրքը պէտք է պահենք, բայց մեր քննադատութիւնները պիտի ուղղուին էականին, զանց ընելով այն թերութիւններն ու սխալները, որոնք մարդկային են եւ անխուսափելի՝ նկատի ունենալով մեր երկրի այժմու պայմանները։

2.— Գաղութներու մէջ հակամարտութեան որ եւ է պատճառ չկայ. ինչ ունինք՝ որ չենք կրնար բաժնել։ Բոլոր հոսանքներուն մտահոգութիւնն է մէկ կողմէն ուժ տալ Հայաստանի վերաշինութեան, որքան այդ կը թոյլատրեն գաղթահայութեան տնտեսական պայմանները, միւս կողմէն պայքարիլ ձուլումի վտանգին դէմ, մանաւանդ նոր սերունդը կորուստէ փրկել ջանալով։ Ո՛չ մէկ պատճառ կայ որ այս հիմնական մտահոգութիւնը մեզ բոլորս չմիացնէ եւ ու այժմ մոռցնել չտայ մեզի իրարմէ տարբերող մանրամասնութիւնները։ Որքան ալ ուրիշները մեզի թշնամանեն եւ ընեն այնպիսի վերագրումներ, որոնց տէրը չենք մենք, յանուամենայնիւ մենք պէտք չէ տարուինք այդ գրգռումներէն եւ պիտի պահենք մեր պաղարիւնը։ Թէ մամուլը եւ թէ մանաւանդ անհատները հոգ չէ թէ տարբեր դաւանանքի պատկանին, պէտք է մօտենան իրարու, որպէսզի զօրութիւն ունենալով անհասկացողութիւնները վերնան եւ ընդհանուր գործակցութիւն մը հնարաւոր դառնայ։

3.— Երբ մէկ մըն ալ յարմար առիթը ներկայանայ, հայ որ եւ է անհատ կամ հոսանքի համար վէճի առարկայ չի կըրնար ըլլալ այն խնդիրը, թէ ո՛վ է մեր դարաւոր թշնամին, որուն դէմ է ուղղուած մեր գոյամարտը։ Ընդհանուր Պատերազմին եկած համերաշխութիւնը բոլոր հոսանքներուն միջեւ՝ լաւագոյն ապացոյցն է ատոր։ Ուստի լաւագոյն է այժմ չխօսիլ ու վիճել քաղաքական խնդիրներու մասին, այլ ազատ ձըգել իւրաքանչիւր հոսանք որ պարկեշտօրէն ընէ իր պրոպագանդը եւ ունենայ իր գործունէութիւնը, հերիք է որ ան չվտանգէ ազգային հաւաքականութիւններու գոյութիւնն ու զարգացումը զանազան երկիրներու մէջ։

Մթներ էր արդէն։ Արտաշէսի մօտ մնացեր էի մօտ երկու ժամ։ Հրաժեշտ առի իրմէ, կրկին ու կրկին անգամ արագ ապաքինում մաղթելով իրեն։

Յաջորդող օրերուն յաճախ կը յիշէի Արտաշէսն ու իր հետ ունեցած խօսակցութիւնս։ Եւ մինչ կ'ակնկալէի իրմէ երկտող մը, որ բերէր իր առողջանալու լուրը, յանկարծ կը բանամ ու կը կարդամ իր մահը գուժող հեռագիրը...

Հակառակ ըրած հարցափորձերուս, չկրցայ պարզել իր հիւանդութեան ստացած նոր ընթացքը իր կեանքի վերջին օրերուն։ Իր մարմինը Տիթրոյթ փոխադրելու համար Նիակարաֆօլս գացող ընկերներուն ջանքերը՝ հիւանդանոցի պաշտօնէութենէն այս մասին մանրամասնութիւններ ստանալու համար, անցած են բոլորովին ապարդիւն։ Միակ տեղեկութիւնը՝ որ կրցեր են քաղել, հետեւեալն է.— Մահէն երկու ժամ առաջ՝ Արտաշէս պահանջեր է որ իր քովը կանչեն իր բարեկամներէն մէկը կամ միւսը, հեռախօսով փորձեր են լուր տալ անոնց՝ որոնց անունները տուեր է։ Անոնք այդ միջոցին չեն գտնուիր իրենց տունը կամ գործատեղին. ուրիշներ չեն կրցեր անմիջապէս գալ, եւ խե՜ղճ Արտաշէսը մահուան դէմ մաքառելով հոգին աւանդեր է, առանց մտերիմի կամ նոյնիսկ ազգակցի մը հետ վերջին անգամ խօսելու հնարաւորութիւնն ունենալու...։

Որո՞ւն միտքէն կ'անցնէր, այս ճակատագրական վախճանը։ Ամէնէն քիչ իր մտքէն անցած պէտք է ըլլար նման կարելիութիւն մը։ Շարունակ կը խօսէր հիւանդանոցէն օր առաջ ելլելու, արագ կազդուրուելու եւ նորէն իր սիրած կեանքին դառնալու մասին։

Խե՜ղճ Արտաշէս, որ այնպէս շատ գուրգուրեց իր սիրած կեանքին, հոգ չէ թէ ան իրեն տուած ըլլար խինդէն աւելի վիշտ, ուրախութենէն աւելի տառապանք, մանաւանդ իր պատկանած ու սիրած ազգին ծանրածանր հոգերը։

Իր կեանքը ձգեց իր զգալի հետքը, որ աւելի շեշտուած պիտի դառնար՝ եթէ կեանքը այդքան դաժան չըլլար իր հանդէպ։

Իր մահը կը ձգէ բաց մը հայ կեանքի մէջ ընդհանրապէս, ամերիկահայ կեանքի մէջ մասնաւորապէս եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ, որուն հաւատաւոր, եռանդուն, խորաթափանց եւ պրպտող երիտասարդ սերունդի փայլուն մէկ ներկայացուցիչն էր։

ՏՈՔԹ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Պոստոն

ՕՏԱՐ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ, կրթական վերատեսուչին մասնակցութեամբ կազմուած յանձնաժողով մը, օտար եւ փոքրամասնութեանց Թուրք ուսուցիչներու մասին քննութիւններ կը կատարէ, ի հարկին անկարողները հրաժարեցնելու եւ հարկ եղած փոփոխութիւնները ընելու։ Յանձնաժողովը իր աշխատանքը կը շարունակէ. տրուած տեղեկութեանց համաձայն, հիմնական կերպով կը հետապնդէ իրեն յանձնուած պաշտօնը եւ լուրջ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան, որպէս զի յիշեալ վարժարաններուն մէջ կրթական իշխանութիւնը ներկայացնող ուսուցիչները արժանաւոր անձեր ըլլան եւ հմուտ իրենց յանձնուած ճիւղերուն։

Որոշուած է հրաժարեցնել այն ուսուցիչները որոնք պետական վարժարաններուն մէջ կը պաշտօնավարեն եւ օտար կամ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ 15 պահէն աւելի դաս ունին, անոնք՝ որ գաւառը ուրիշ զբաղում մը ունին, եւ անոնք՝ որ քննիչներու տեղեկագիրներուն համաձայն, ուսուցիչէ մը պահանջուած հմտութիւնն ու կարողութիւնը չունին։

Դառնացած Սիրտերուն «ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՁԱՅՆԸ»

Ամբողջ վեց ամիսներ սեղանիս վրայ մնաց «Զէյթունի Ձայնը», աչքերս յառած Զէյթունի Կեդր. Վարչութեան արտակարգ «Կոչ»ին, ու ականջս տուած թերթերու մէջէն հասած այն խանդիճաղանճ ժխորին՝ որ գաղթաշխարհի հայութիւնն է։ Անցուցինք կէս տարին, ո՛չ մէկ արձագանգ. ոչ մէկ պատասխան չտուաւ Զէյթունը սիրող 700,000 հայութիւնը։

Լայն ու երկար սիւնակներով դրամներ հաւաքուեցա՜ն ու հաւաքուեցան եւ դեռ կը հաւաքուին այս կէս տարուան մէջ, իսկ մենք անձկութեամբ, ձեռքերնիս սրտերնուս վրայ, հետեւեցանք այդ հանգանակութեան գումարներու երկար շարաններուն, փնտռեցինք սա երկու բառը «Զէյթունի համար». մեր աչքի առջեւ գումարուեցան, բազմապատկուեցան ֆրանքներու, տոլարներու երկար շարքեր, բայց չտեսանք, չգտանք այդ երկու բառը, չբարձրացաւ ո՛չ մէկ շշուկ, ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն՝ վերապրող Զէյթունցիին նոր Զէյթունը վերաշինելու աղերսին ու ձեռնարկին։

Ու այսպէ՛ս է աշխարհը... Ցորչափ բախտը կ'ըլլայ քեզի բարեկամ, բարեկամներ բոլորտիքդ ման կուգան. զուարթ օրերդ տխուր ամպե՞ր պատեցին, աջ ձախ նայէ՛, մնացեր ես առանձին։

Բայց Զէյթուն ի՛նչ էր շինած իր բախտը։

Այսքա՞ն ալ մոռցուելու արժանի էին Զէյթունն ու Զէյթունցին, խորհրդանիշերը արիութեան ու անկախ նկարագրին. այսքա՞ն ալ լքուելու էին անոնք, որովհետեւ Զէյթուն իր ազգը չզոհելու համար իր դարաւոր հպարտութիւնը զոհեց, եւ վիրաւոր առիւծին նման, ինքն իր դէմ մղած հոգեկան պայքարին մէջ, ցաւագին գալարով գալարուեցաւ ու վերջացաւ. անձնուրաց վիրաւորին նման անդամատեց իր երակը, անդամալուծեց ինքզինքը։

Քանի անգամ, երբ հայկական հարցի մասին կը խօսուի կամ կը գրուի, կը մեղադրենք Եւրոպան, որ չնպաստեց, եւ չի նպաստեր, եւ չնպաստեր հայ դատին։ Եւրոպան՝ այսինքն օտարը, եւ ան ալ՝ քաղաքականօրէն չնպաստելուն կը մեղադրենք, կը քննադատենք, մինչդեռ նիւթապէս, շինարարութեան եւ օգնութեան գործին մէջ միշտ ալ հասաւ Հայուն նեղ ու կարօտ օրին, կը մեղադրենք ու յաճախ շատ ծանր կը գրենք ու կը խօսինք անոր պառնիկ քաղաքականութենէն, իսկ ի՞նչ ըսենք մենք մեզի, որ իրարու հարազատ ենք, եւ երբ սպասուածը՝ շինարարութեան, կրթութեան, տնտեսական օգնութեան համար է։ Ի՞նչ ըսենք երբ ամբողջ վեց երկար ամիսներ լռեցինք։ Օտարը մեզ կը սիրէ հիւրաբար, մինչ մեր հարազատ սրտին վրայ անտարբերութեան մախիրն է ծանրացեր։ Մենք շատ աւելի մեղադրելի ենք, քան օտարը։

Աշխա՛րհ...

Կլատաթէնի «Արծիւներու բոյն»ին սա վերապրող ընկերները Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի անապատներուն մէջ ինկած, մէկ բան միայն ուզեցին Զէյթունի փառքը յիշողներէն, զայն սիրող եւ անոր արիութիւնը յարգող գաղթաշխարհի հայութենէն, մէկ բան միայն՝ Սուրիոյ մէջ սեփական վայր մը, ուր գային ամփոփուէին տակաւին վերապրող Զէյթունցիները, պահելու համար իրենց պապերուն հոգին, նկարագիրը եւ աւանդութիւնները, մէկ խօսքով՝ վերապահելու համար Զէյթունը՝ խորհրդանշանը անկախութեան դասական ոգիին՝ որուն դէմ կը բարձրանայ սակայն մեղկ եւ անհոգ վերաբերումը։

Սա վերապրողները
հարազատ ծնունդները
ծուերոյնին իշխաններուն
յաղթանակներու ամբողջ
մութիւն մը թողուցին
ամբողջ դիւցազներգութի
կերտեցին դասական, եւ
բառ մը չկար որ երկէ
Դեռ այս օրուան պէս կը
1909ի Ատանայի ջարդի
արի Զէյթունցին
Մարաշի Թուրք կառավ
եւ կառավարութեան
բոց սպառնալիքներով
գիրներ կուտար։ Դեռ
էի այդ առեն, կառա
նոյնպէս հեռագրով կը
խանէր եւ կը վստահացն
ոչ մէկ Մարաշցի Հայու
բան եղած չէ. Զէյթունցի
հաւատար, եւ կը սկսէր
եւ տեղն ու տեղը հար
հեռագրել, եւ Մարաշի
նօթ ընտանիքներու
փոքր անդամներուն ան
պահանջել Թուրք կառա
թենէն, ստուգելու հա
Մարաշի Հայերուն բան
բած։ Այս պզտիկ դէպք
առաջ, եւ թէ՛ վերջը
կար է, ըսի, շարքը
ներու՝ զորս տարած է
եւ զորս գիտէ ողջ հայ
եւ տեղին չէ հոս, այդ
աւելի բան գրելու։

Ամէն քաղաքի Հայ
իր հայրենակիցը կը
են Զէյթունը սիրող
ծնեցող ու զայն երգող
ասպետները։

Գրեթէ բոլոր քաղ
հարուստ հայրենակցա
ունեցող անհատներ
կեցիկ գաղութներ կա
կա, Եգիպտոս, Եւրոպ
ուր, միայն Զէյթունցի
չունեցաւ այդպիսիներ
սահմանի մէջ, պատճ
րովհետեւ, ժամանակին
կառչեցաւ մնաց իր
քին, անկախութեան
թեան կռթողն եղաւ Տ
կռծքին, անոր հայրեն
թիւնը, անկախ կեանքի
պատճառ եղան որ ան
այսօր դրսէն իրեն
այդ իսկ պատճառով
աննպաստ կացութիւ
Թունցի վերապրողներ
ունին։ Տոլարներու
չխօսիր իրենց հա
նասիրաց», «Կրթական
«Վերաշինական Միութ
չկրցան ունենալ
նի մէջ։ Հայրենակից
առաջնութիւնը մեզ
իրենց համար։

Զուին մասնաւոր
միատեղ համախմբուե
մը։ Սուէտիոյ Մուս
կուշտին 40 տուներ
նեցան, որ սակայն
ու չէր կրնար ըլլա
տեղ ու միջոց չկար։ Զ
դպրոց մը Զէյթունի
Զէյթունցի մանչուն
այսօր Զէյթունցի
ազգին անդին, պատմ
թեան հովին առջեւ
պէս կը շարժի այս
«հայրենակցական» կա
սիրաց» Միութեան
նին մէջ, եւ շատ անգ
վարժ աշակերտի
տակ։

Մատի վրայ համրա
մը մտաւորականներ
ամբողջ Զէյթունի դպ
ներէն, որոնք քանի
կը հասնէին՝ այդ
ալ ցրուած են սաղ
գործի եւ հացի խնդ

Հինգ տարի չեղաւ
սփոնարութիւն մը
կէր Քանատա առն
գտնուող Զէյթունցին
կային Հայրենակցական
նը մեծ մեծ այդ հրաժէ
շեց չըրուիլ Սուրիայէ
չձուլուիլ Քանատայի
մէջ։ Մե՞նք թէ
Արդեօ՞ք սխալ ըրա
ցին։

Քանի մտածէ մա
անտարբեր վերաբեր
թունն ու Զէյթունցի
թեան պիտի պատկան
յետ այսու, պաղ ջու
վրան եւ տխուր

…եան անդամալուծող ցաւ մը սողոսկի թիկունքէն վար։ Գիտենք թէ միակ կորուստ …ը, առաջինը պիտի կրնար …հացում առաւ այս ձեռնարկին։ …ը սպասենք արտահատնուժով …յդ բարեկէր հարուստին կամ …ղութիւն, մինչդեռ Զէյթուն…ին մէկ ծայրը սկսաւ մինչեւ …ւէնոս Այրէս եւ Մոնթէվիտէօ …անիլ։ Իսկ այդ հեռուները ին…ղներէն մենք մեր ձեռքերը …ւացինք արդէն։

Կանխենք այս սպառնող …րժումը վերապրող Զէյթունցիին, եւ լսե՛նք ու հասնինք …որ որ ժերն է։

Կ'ըմբոստանա՛յ դառնացած …գին Զէյթունցիին եւ չուզեր …չտուել այս կերպ ժառանգ… տխուր գաղափարին հետ, … դիմելու առիթ կուտայ մեր …տարբերութիւնը։

* *

Դեռ ահղանիս վրայ, աչքիս …մացն է ցեկունը ու կ'երգեմ …ւլերգը Զէյթունի, կ'երգեմ ե… սպասեմ որ պատասխանին …գեն մեր հարուստ եւ ազգա… եղբայրները. «Մեր քաջ եղ…յրներ, մեզի կը սպասեն …անինք օգնութեան։

…-Զօր Մ. ՍԻՍԵՌԵԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ

Հարաւային Իտալիա անգամ … եւս թատր կը հանդիսանայ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներու, …ոնց պատճառած նիւթական …ասներուն եւ մարդկային զո…րուն մասին «Յառաջ» օրը օրին …ոք եղած մանրամասնութիւն…ը հաղորդեց իր ընթերցողնե…ւ։

…բնութեան՝ մարդուն սպառ…ցող աղէտներու մէջէն ամէնէն …հուրեկին երկրաշարժն է, որով… …եւ ան բոլորովին անակնկալ …պով վրայ կը հասնի, եւ երկի… իր հիմերէն սարսելով, հիմա…ակ կը կործանէ մարդուն …ար տարիներու ընթացքին …նաջան աշխատութեամբ եւ …թական ամենամեծ զոհողու…ներով շինած գիւղերն ու քա…ները, հսկայ շէնքերն ու ամ…ու պարիսպները։

Քաղաքակրթութեան եւ գի…թեան յառաջդիմութեան շնոր… մարդը յաղթած է ուրիշ կամ …ոց չափով ինքզինքը պաշտպա…նութեան աղէտներուն՝ հովին, …րրիկին, ողողումներուն եւ …ծակին դէմ, սակայն չէ կրցած …ք եղած նախազգուշութիւն… ձեռք առնել երկրաշարժնե…աճուոր վտանգին դէմ եւ …ճել անոնց պատճառած …ներէն, որովհետեւ, ինչպէս …ք, անոնք բոլորովին անակնկա… վրայ կը հասնին։

Երկիրը, զոր մենք հաստատուն ու կարծր կը նկատենք իրականութեան մէջ այնպէս չէ, քանի որ կարծիքը, որ հրահոյ ու հեղուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, մինչ արթուն կը հսկէ եւ ծնունդ կուտայ շարունակական ցնցումներու, որոնց ամէնքը թէեւ մեզի համար զգալի չեն, սակայն անոնց մեծագոյն մասը երկրաշարժային կայաններու մէջ գտնուող չափագիր գործիքներու կողմէ վայրկեանը վայրկեանին կ'արձանագրուին։ Երբ կեղեւը սատակցնէ գործունէութեան սահմանը, երկրին կեղեւին ցնցումները աւելի զգալի կ'ըլլան եւ ցնցումի ալիքները կը տարածուին աւելի ընդարձակ հողամասերու վրայ։

Երկրաշարժի ցնցումները կ'ըլլան ուղղահայեաց կամ հորիզոնական, այս վերջինները նուազ վտանգաւոր են։ Երբ ցնցումներուն ուղղութիւնը ուղղահայեաց է, երկրի կեղեւին վրայ ճեղքեր եւ ճաթռտուքներ կը գոյանան։ Այսպէս, 1885ին, Նոր-Զէլանտայի մէջ 145 քիլոմեթր երկայնութեամբ եւ 3 մեթր բարձրութեամբ մակերեսային խորտակութիւն մը առաջ եկաւ։ 1897ին Ասամի (Հնդկաստան) մէջ 20 քիլոմեթր երկայնութեան եւ 8 մեթր բարձրութեան մը վրայ հողի շեղջակոյտ մը կազմուեցաւ։ 1891ին Ճափոնի մէջ 112 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ հողը տեղափոխուեցաւ եւ 75 սանթիմեթր բարձրացաւ, այդ տեղափոխութիւնը պատճառ բազմաթիւ գիւղեր եւ քաղաքներ կործանելու համար։

Երբ ցնցումները ընդծովեայ հողամասերու վրայ տեղի ունենան, ծովային յորձանքներ եւ մակընթացութիւն առաջ կը բերեն, որոնց հետեւանքով ծովեզերեայ երկիրները ջուրով կ'ողողուին։

Երկրաշարժներու սահմանափակման մասին եղած ուսումնասիրութիւններուն շնորհիւ կարելի եղած է ապացուցանել թէ շարժումի կեդրոնները կը համախմբուին այնպիսի ուղղութիւններով, որոնք կը ներկայացնեն երկրիս կեղեւին անկայուն մասերը, ուր երկրային խաւերը տակաւին լաւ կարծրացած չեն։

Մոնթէսսիւս տը պալլօրէ գիտնականը յաջողած է սահմանել երկրաշարժներու երկու կարեւոր գօտիներ, որոնց մէկը կը շրջապատէ Ատլանտեան ովկիանոսը, հետեւելով Սոնտի կղզիներուն, Ասիական եզերքին եւ անցնելով Պէրինկի նեղուցէն մինչեւ Հօրնի հրուանդանը, իսկ միւսը՝ նախորդին բոլորովին ուղղահայեացօրէն ուղղութեամբ կ'անցնի Ալպեաններու հարաւային եզերքէն, Իտալիոյ գետի հովիտէն, Միջերկրականի եզերքէն եւ Ատլանտեան կղզիներէն։

Իտալիոյ վերջին աղէտը մաս կը կազմէ այս երկրորդ գօտիին։

Կարգ մը գիտնականներ երկրաշարժներու պատճառը կը վերագրեն արեւին ազդեցութեան, որ կը յայտնուի արեգակնային բիծերով, բայց ցայտումներով, ուռուցիկ երեւոյթներով։

Արեւին ազդեցութիւնը, ինչպէս նաեւ մթնոլորտին ելեկտրականութիւնը կը խախտեն երկրին մագնիսական տարրերուն հաւասարակշռութիւնը եւ ծնունդ կուտան երկրաշարժներու։

Հ. ՑԵՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶԵՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (15 օգոստ.) կը գրեն Անիի ծանքերէն.—

Յուլիս ամսուն, Անիի հանքերուն բանուորները աննախընթաց ձեւով ձգեցին իրենց գործը եւ մեկնեցան։ Հանքերուն մէջ կ'աշխատէին 470 բանուորներ, մեկնեցան 170 հոգի։

Հանքերը երբեք ապահովուած չեն մնայուն բանուորներով։ Աշխատողներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ գիւղացիներէ, որոնք գարնան սկիզբին հունձքին ժամանակ կը ձգեն աշխատանքն ու կը մեկնին։ Այնպէս որ հիմա Անիի հանքերուն աշխատանքը կարելի չէ ապահովել մնացած բանուորներով։

Լենինականի եւ Երեւանի աշխատանքի … չկրցան բանուոր հայթայթել ու արդիւնաբերութիւնը ատտեց։ Յուլիս ամսուն ծրագրուած էր արտադրել 205.215 րուբլի արժէքով հանք, ընդհակառակն արտադրուած է միայն 105.983 րուբլի արժէքով հանք։ Մոհմուտ…ի հանքերուն մէջ եւս բանուորը նուազ է, բայց ոչ այնքան։

Բանուորի պահանջը սրընթաց ձեւ առած է այս միջոցիս։ Անիի համար կը պահանջուի 300-350 հոգի։

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾ

Լենինականի Հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ Յարութիւն Յակոբեան ելեկտրական հոսանքէն զարնուելով ինկաւ ջուրի մէջ։ Ընկերները անմիջապէս դուրս հանեցին գժբախտ բանուորը, եւ արուեստական շնչառութիւն փորձեցին։ Ցետոյ հիւանդանոց փոխադրեցին։ Ճամբան մեռաւ։

Քննութիւնը ցոյց տուաւ որ ինքնաշարժ գրուած պահուն, Յակոբեան կենդանութեան նշան ցոյց կուտար։ Եթէ շարունակուէին արուեստական շնչառութեան փորձերը, ապահովաբար չէր մեռներ։ Ընդհակառակն դադրեցնելով շնչառութիւնը, կորսնցուց մարմինը հոգէն, ելեկտրականութիւնը չէ կրցած խոյս տալ մարմինէն։ Մահը ծագած է ասկէ։

ՆՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Այս տարի Երեւանի Բժշկ. վարժարանէն շրջանաւարտ ելան 40 հոգի։

ԱԴՐԲԷՋԱՆ ՄԻՇՏ ԱՊՍՏԱՄԲ

Պոլսոյ մէկ Թուրք քաղաքական շաբաթաթերթը, «Պիլտիրիշ», կը գրէ (21 օգոստոս).—

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, նոր ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Մուղանի, Լենկորանի եւ Գուբայի շրջաններուն մէջ։ Ըմբոստութեան պատճառն է բոլշեւիկներուն զօրքն հաւաքելու հրամանը։ Մուղանի կեդրոնին եւ Գէօյթէփէյի կողմերը ընդհարումներ տեղի կ'ունենան կարմիր բանակին եւ գիւղացիներուն միջեւ, քէրկանի մէջ ըմբոստներուն դէմ կը կռուին նաեւ կարմիր նաւացները։

Պոլսոյ «Օտլու Եուրտ» թերթը եւս կը տեղեկացնէ թէ ապստամբութիւնը կը շարունակուի ամբողջ Ադրբէջանի մէջ։

Նոյն թերթը կը հաստատէ նաեւ թէ կռիւներ կ'ըլլան գիւղացիներուն եւ բոլշեւիկներուն միջեւ. Ղարաբաղի մէջ կռւանի մէջ 5 օր պատերազմ տեղի ունեցաւ կարմիր գինուորներուն դէմ, որոնք 500 հոգի էին։ Բոլշեւիկները 15 վիրաւոր եւ 13 մեռեալ ձգեցին ու նահանջեցին, իսկ ըմբոստներէն վիրաւորուեցան քանի մը հոգի, որոնց մէջ Մուհարրեմ Սուլթանով։ Այս կռիւին պահուն օգնութեան հասաւ հայ ըմբոստներու խումբ մը, 100 հոգի, բոլորն ալ լաւ զինուած։ Հայերէն վիրաւորուեցաւ միայն Քիլիսքենդցի Արշակ։

Ջուլֆա Քաղաք գիծին վրայ եւս տեղի ունեցաւ ճակատամարտ մը։ Ըմբոստները Ռուսերէն բազմաթիւ գերիներ բռնեցին։ Ռուս գերիները սպաննուեցան, իսկ Թուրք գերիները ազատ արձակուեցան։

Ըմբոստութիւնը կը ծաւալի ուրիշ կողմեր ալ։

* * «Կավկասեա Գօղլարը» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիւսիս. կովկասի կոմունիստներէն Թէմուր խան, Մազամայէֆ եւ Զաւար Ռիզաևէֆ սպաննուեցան գիւղացիներու կողմէ։

«Մօլօտ» թերթէն կը հասկցուի որ Հիւսիսային կովկասն ալ տագնապի մէջ է։ Ազգայնական հոսանքը հետզհետէ կը ծաւալի կոմունիստներուն միջեւ, որոնք իրենց այդ քաղաքականութիւնը կ'արդարացնեն ըսելով թէ ռուս կոմունիստները աւելի շատ ազգայնական են։

«Օտլու Եուրտ»ի թղթակիցը կ'իմացնէ որ Զանգեզուրի կատար պղնձահանքերուն մէջ եւս ըմբոստութիւն ծագած է։ Յուլիս 5ին ասոնց թիւը կը հասնէր 300ի, կռիւ սկսելով, 5 գիւղեր քարուքանդ եղան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Ժամանակէ մը ի վեր Փօն տ'Օպնայի մէջ գործի նեղութիւն կայ, օրավարձերը շատ քիչ են։ Այս պատճառաւ օրէ օր մեկնողներու թիւը կը շատնայ դէպի Տէսին եւ Լիոն։ Անկէ ամիսներ առաջ Պալաքեան եպիսկոպոսը եկած էր որպէսզի դպրոց մը բանալու համար ձեռնարկներ կատարէ։ Նոյն օրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընդարձակ գրասենեակին մէջ տեղիս գաղութը ժողովի հրաւիրուեցաւ, Ինչպաստ դպրոցի կոկիկ գումար մըն ալ հաւաքուեցաւ եւ շատեր ալ խոստացան դպրոցի բացումէն վերջ, դրամական նուէրներ ընել՝ հաւաքուած դրամը յանձնուեցաւ Ազգային Միութեան։ Մէկ քանի ամիսներ յետոյ Ազգ. Միութեան անդամակցող մեր ընկերներէն երկու հոգի գործի պատճառաւ ստիպուած մեկնեցան։ Անկից ի վեր ազգային միութիւնը կեանքի նշան ցոյց չտուաւ, եւ դպրոցի մասին խօսող անգամ չկայ։

Ազգային Միութիւնը բաւականաչափ գումար մը ունէր իր տրամադրութեան տակ։ Այդ գումարը կը լսենք թէ ծախսուած է, հակառակ որ միայն մէկ նպատակի համար հաւաքուած էր։ Շատեր նամակներ գրեցին իրենց դրամը ետ ուզելով, բայց մերժուեցան։ Անհարց մը որ լուսաբանութեան կը կարօտի, քանի որ դպրոցի համար հանգանակուած գումարը չէ յատկացուած իր նպատակին։

Սիսակ Մարալեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՍԹԷԼԼԱ-ՓԼԱԺ, 29 օգոստ.— Ինչպէս ծանօթ է ամէնուն Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարի եւս ընտրած է Սթելլա-Փլաժը իբր ամառեկան մեծ բանակումի վայր։

Բանակումին Սթէլլա-Փլաժ հաստատուելուն պատճառներէն մին այն էր որ Անգլիոյ մօտ էր, էր որ Անգլիոյ մօտ էր, արդարեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը ստիպուած տեղի կուտար մեր Անգլիոյ բազմաթիւ բարեկամներուն, դրկելով երկու խումբեր, բաղկացած Ա.ը 19 սկաուտներէ եւ Բ.ը աւելի կարեւոր թիւով մը։

Ամսոյս 25ին, առաւօտեան ժամը 5ին մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէր մեր բանակավայրին մէջ։ Բոլոր սկաուտները կազմ ու պատրաստ փոքրիկ նախաճաշէ մը վերջ Պ. Հ. Աբէլեանի խըմբապետութեամբ կ'ուղղուինք Էթափի կայարանը, ուրկէ շոգեկառքը մեզ կը տանի Պուլոնեի նաւահանգիստը, կը ցատկենք շոգենաւ ու շատ հաճելի ճամբորդութենէ մը վերջ կը հասնինք Ֆոլքէսթօն, անգլիական հողը։

Առաջին անգամ չէ որ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները Անգլիա կը ճամբորդեն։ 1927ին ապրիլին Բարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական միակ խումբը Լոնտոն այցելեց։ Այդ էր պատճառը որ երբ Ֆոլքէսթօն հասանք շատ մը անգլիացի սկաուտներ ճանչցան մեր փառաւոր նշանաբանը՝ Արարատն ու Արաքսը (Բարձրացիր, բարձրացուր)։

Ֆոլքէսթօնէն անցանք Տովր նաւահանգիստը, այցելեցինք հին դղեակն ու ծովափը, օդը աքանչելի էր, ծովը հանդարտ։

Լոնտոնի ոստիկանները ամէն անգամ որ մեզ տեսան բարեւեցին ու շատ մը դիւրութիւններ ցոյց տուին. եթէ միայն ոստիկանները ըլլային. երբ Ֆոլքէսթօն հասանք անցագրի գրասենեակին առջեւ բոլոր ճամբորդները կը սպասէին իրենց կարգին, ես ալ իմ ընկերներուս անցագիրները առած կը սպասէի, երբ այդ գործով զբաղող պաշտօնեան որ սկաուտ մըն էր, նշմարելով իմ տարազս, գիս կանչեց ամէնէն առաջ եւ բաւական տեղեկութիւններ առնելէ վերջ, անմիջապէս ստորագրեց մեր անցագիրները եւ փութացուց մեր մեկնումը.

Լոնտոնի ամենագեղեցիկ մասերը պտտելէ վերջ, Ֆոլքէսթօնի ճամբով վերադարձանք, շատ քաղցր յիշատակներ տանելով միասին։

Երկրորդ խումբը կը մեկնի հինգշաբթի առաւօտ։

Մելքոն Սաճակեան

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

…ինը զինուոր որոշեցինք, որ …Աղած գնան եւ զէնքերը բարձրացնեն։ Զէնքերը …ուցեր էին Թրքերու տակ։ …ընկերները գացին եւ մեզ …ղրկեցին, թէ «զէնքերը լաւ …րագրինք. բայց երկու զէնք …։ Այդ զէնքերը Սերոբին եւ …ին էին տուեր։

…րայրը ինձ ըսաւ.

— Այժմ ի՞նչ գործ կայ առաջ տեսնուելիք։

— Ցոնք,— ըսի,— 40 լիտր … ունինք, պէտք է փոխա…։ Այդ է հիմա մեր գործը։

…ա որոշեց, որ Սեգրակը, …ը, Քիւրտ Բարսեղը եւ վեց … հետերնին Ցոնք գնան …ը փոխադրելու։ Ցանձնարարական մը գրեց Դուրանի ընկերներուն այսպէս՝

«Դուրանի սիրելի ընկերնե՛ր, մեր մէջ եղող կռիւները գործի տեսակէտից էին, այժմս բոլորս համաձայնութեան եկանք, համերաշխ ենք։ Ահա կը ղրկենք ինը ընկերներ, որոնց կարելի եղած աջակցութիւն ցոյց կուտաք»։

Այդ ինը ընկերները կ'երթան Ցունան, որ անցնին Ցոնք։ Սեգրակը, Բարսեղը, Սարօն ու Թաթարը կ'ըսեն Գէորգին.

— Աղբէր մենք չենք գայ. մինչեւ Հօրայրը սարը չելլէ, մենք ոչ մի գործ չենք ընէ։

— Ցղ՛րք, եկէք վառօդը փոխադրենք, յետոյ ձեր գործն է, ուր որ կ'ուզէք գացէք։

Նրանք չեն համաձայնիր։ Գէորգը հինգ ընկերով կ'երթայ Ցոնք. վառօդը կը փոխադրէ Ցունան եւ կ'անցնի Բերդակ։ Առաւօտ արեւածագին աղբերքը հոգ կը պաշարուին։ Ցղերքը կը սկսին զարնել եւ լեռը բարձրանալ։

Մուշէն զօրք կը հասնի, Ալայ բէկն ալ իր ձիաւորներով։ Ցղերքը կ'անցնին Հաւատորիկի հովիտը դէպի վեր բարձրանալու։ Զօրամայ էլ Բերդակցի աղայոց հետ կուգան։ Մեր կռուողները մինչև առաջ կ'երթան, տեղերնին գէթ շինելով եւ լրտեսելով։

Հաւատորիկի մէջ կը գտնուին երեք հարկահաւաք ոստիկաններ եւ կը սկսին զարնել աղայոց։ Ցղերքը կը գտնեն մի երկու կը զարնեն զրանց եւ կը զրուեն, ապա կը բարձրանան Հաւատորիկայ գլուխը։ Հաւատորիկ եկած փրկուալ Միրօն կը միանայ կռուողներուն, գալէն արդէն վիրաւորուած էր։ Սիմոնը անկարող ըլլալով կռուելու՝ հրացանը կուտայ Միրոյին։

Ցղայոց ետեւէն եկողները կ'ըլլան 1.300 հոգի՝ թէ՛ զօրք, թէ՛ Թուրք, թէ՛ քիւրտ։

Ցղերքը կը բարձրանան Կոթ…ընկառար, հոգ կը սպաննուի երկու զօրք եւ մի քիւրտ, մի ձի եւ Ցրանքի կռուին կը վիրաւորուի Միրոյի մասը կորող քիւրտը, որ վերջը սատկաւ։

Ցղերքը կ'ելլեն սորիկայ աղբիւր. Անձրեւախառն ձիւն մը կը զարնէ, մշուշ կը պատէ թէ՛ իրենց, թէ՛ զօրքին. անկարող կ'ըլլան իրար տեսնելու։ Ցղերքը անկարող վիճակի մէջ իրար շալակելով կը հասնին Սեմալ։ Զօրքերը կը վերադառնան Մուշ։

Հօրայրը որ 15-20 օրէն պիտի վերադառնար մեր քով՝ անցաւ տարի մ'ը եկի չեկաւ։ Նա մեր քովէն հեռանալուց՝ Առաքելոց վանքը ցուցնելով ըսաւ.

— Էս վանքը վկայ լինի, որ 25 օրէն կուգամ, ձեր քով։ Կ'ըլլամ. Եթէ չեկայ՝ դաւաճան կ'ըլլամ, որին ձեզ հոլալ։

Սեգրակը, Սարօն ու Քիւրտ Բարսեղը մօտցին Կարասու գիւղը։ Սերոբը իր երկու աղան, խօն, Մշեցի Սմբատն ու Արամը Դաշտի մէջ առանձին կը թափառէին։ Սերոբը նպատակին հասեր էր, խմբապետ էր եղեր։ Քանի մը անգամ Սեգրակին նամակ գրեցի թէ՝ «ա՛յ աղայ, եկո՛ւր, ձեր հոգ ըլլալը շատերը իմացան են. մի օր չէ մի օր մատնութիւն կ'ըլլայ, վտանգի մէջ կ'ըլլաք»։ Նա կը պատասխանէր՝ «մինչեւ Հօրայրը չգայ՝ չեմ գայ»։

* * *

Դառնանք Սասուն։ Մշեցի Սալէ աղան(*) կուգայ Շէնքեցոց, Սեմալցոց, մաս մը Շատախցոց մէջ եւ կ'ըսէ.

— Եթէ կառավարութեան խնդիր տաք, որ ես ձեր դայմաղամ ըլլամ, ես ձեր բոլոր բանտարկեալները ազատել կուտամ, կառավարութիւնից փախստական եղողներիդ ներումն բերել կուտամ, այլեւս ձեր սարը քիւրտ կամ աշիր չեմ թողուր, որ գայ։

Էնոնք, որոնք մեր դէմ հակառակ էին խնդրագիր մը գրեցին կառավարութեան, այսինքն՝ կուսակալին եւ միւթէսարիֆ փաշային, կնքեցին Հէգօներ, Կիրակոսներ, Մանուկներ եւայլն, թէ մենք Սալէ աղան մեզի դայմագամ կ'ուզենք մեր ապահովութեան համար։ Կառավարութիւնը Սալէ աղան դայմագամ նշանակեց, նաեւ հետը դրեց մի հազարապետ եւ 60 ասկեար։

Անցաւ մի ամիս 1901 մայիս ամիսն էր։ Եկան 1600 զօրք եւ Երքեանի հարք հետն ալ Սուլթանի իրադէն՝ չորս զօրանոց շինելու համար։ Այդ նպատակի համար յատկացրած էին 5,000 ոսկի։

(Շար)

(*) Սալէ աղայի ցայլն ալ Էդոնց աղա է եղեր։ ԱՆԴ.

Պարսկաստանի պատասխանը։ Եւ սակայն ինչ ալ ըլլայ պատասխանը, Թուրք բանակը Սեպտ. 1ին գործողութեան պիտի ձեռնարկէ Արարատի դէմ։

Թուրք գործակալութեան այս վերջին սուտը կը հերքուի Թեհրանէն տրուած հետեւեալ հեռագրով.

ԹԷՀՐԱՆ, 30 Օգոստոս.— Թերթերու մէջ տրուած յայտարարութեանց համաձայն, պարսիկ իշխանութիւնները կը հերքեն արտասահմանի մէջ հրապարակ նետուած լուրը՝ Քիւրտերու դէմ Թուրքեւպարսիկ զինուորական գործակցութեան եւ սահմանային սրբագրութեան վերաբերեալ Թրքական ծանուցագրին մասին։

Իրաքի Քիւրտերուն շարժումը

Գրած էինք թէ Սիւլէյմանիէի (Իրաք) Քիւրտերը հեռագրով Իրաքի կառավարութենէն խնդրած էին ինքնավարութիւն տալ իրենց, եւ թէ Իրաքի նախարարները Սիւլէյմանիէ փութացած էին, խռոված միտքերը հանդարտեցնելու համար։ Այժմ Պաղտատէն հետեւեալը կը հաղորդեն.—

Իրաքի նախարարները եւ բրիտանական բարձր քօմիսէրի խորհրդականը վերադարձան Սիւլէյմանիէէ իրենց ճամբորդութենէն։ Յայտարարեցին թէ ամէն կողմ խաղաղութիւն կը տիրէ, և թէ անցեալ շաբթու տեղի ունեցած ցոյցերը ոչ մէկ կապ ունէին քրտական խնդրին հետ։ Աւելցուցին թէ քիւրտ ժողովուրդը մեծ հաւատարմութիւն մը ցոյց տուած է Իրաքի հանդէպ։

Սուրիա կը հեռացնէ Քիւրտերը

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ?

ԱՏԱՆԱ, (Ս. Փ.)— Հալէպէն եկած լուրերու համաձայն, Սուրիոյ ֆրանսական Բարձր Քօմիսէրը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ Թուրքիայէն փախչող եւ Թուրքիայէն դուրս մեքենայութիւններ լարող անձերը ոչ մէկ թոյլտուութիւն պիտի գտնեն Սուրիոյ հողին վրայ։

Այս յայտարարութեան հետեւանքն է որ Ճէմիլ փաշազադէները Դամասկոսի մէջ, Մէվլանզատէ Րիֆաթը, Ալի Հիլմին և Սալիհ Հալէպի մէջ պարտաւորուած են բնակիլ։

Հալէպի կեդրոնի հրամանատարը այս անձերը կանչել տալով, յայտնած է թէ անոնց քաղաքական ամենափոքր գործունէութիւնն իսկ չպիտի թոյլատրէ։ Առանձնապէս Դաշնակցական Հայերը կը հետապնդուին։

Թուրքիա կը մերժէ զինաթափ ըլլալ

Շաբաթ օր բացումը կատարուեցաւ Էնկիւրի—Սվազ երկաթուղագծին։ Այս առթիւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա ճառով մը պատասխանեց իր հակառակորդներուն քննադատութեանց եւ գլխաւորաբար պաշտպանեց երկաթուղիի վերաբերեալ իր քաղաքականութիւնը։ Շեշտեց թէ Նոր Թուրքիան 7 տարուան մէջ շինեց 1800 քիլոմեդր երկաթուղի, մինչ կայսրութեան օրով, վաթսուն տարուան ընթացքին, միայն 4000 քիլոմեդր գիծ էր հաստատուեր։

— Երկաթուղագծի հարցը, ըսաւ Ըսմէթ, Թուրքիոյ համար կը կազմէ ազգային խնդիր մը, որ սերտօրէն կապուած է անոր գոյութեան եւ անկախութեան։ Ցետոյ, անդրադառնալով գերման եւ ռուսագէտ Միւլլէրի տեղեկագրին, որ խստօրէն կը քննադատէ երկաթուղիի եւ ազգային պաշտպանութեան յատկացուած մեծ ծախքերը, Ըսմէթ յայտարարեց.

— Համաշխարհային քաղաքականութեան պահանջները մեզ կ'արգիլեն նուազեցնել ազգային պաշտպանութեան յատկացուած ծախքերը։ Ազգային սպառազինման հարցը պայմանաւորուած է ազգակներով, որոնք անկախ են Թուրք ժողովուրդին կամքէն։ Միշտ տրամադիր եղած ենք զիջելու ինչ որ մեր ուժերուն մէջ է, բայց չենք կրնար զինաթափ ըլլալ միւս ազգերէն առաջ։

«Թուրքիա նուազ խաղաղասէր չէ, քան ուրիշ որ եւ է պետութիւն, բայց մեր օճախները պաշտպանելու համար, միակ միջոցն է զինել մեր տղաքները»։

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս ճառին, որ պաշտօնական առաջին պատասխանն է Ֆէթհիի քննադատութեանց եւ թելադրութիւններուն։

Լօրէնս Պարսկաստանի մէջ

ԹԷՀՐԱՆ, 31 Օգոստոս,— Պարսիկ թերթերը անգամ մը եւս կը հաղորդեն թէ անգլիացի գնդ. Լօրէնս Քիւրտիստանէն Պարսկաստան պիտի գայ։ Հակառակ բրիտանական պատուիրակութեան բացարձակ հերքումին թէ գնդ. Լօրէնս չէ որ գրգռած ու կազմակերպած է Քիւրտերու ըմբոստութիւնը՝ ընդդէմ Թուրքիոյ, պարսիկ մամուլը կը հաւաստէ թէ Լօրէնս Քիւրտիստան կը գտնուէր ճիշտ այն պահուն, երբ Քիւրտերը կը սկսէին յարձակիլ Թուրքերուն վրայ։

Իրաքի տնտեսական պայմանները

ՊԱՂՏԱՏ, 21 օգոստ.— Անգլիական Հիլտըն-Եունկ յանձնախումբին տեղեկագիրը Իրաքի տնտեսական կացութեան մասին, կառավարութեան կը յանձնարարէ հետապնդել բարգաւաճման քաղաքականութիւն մը, շահագործել երկրին բնական հարստութիւնները եւ նուազեցնել արտադրութեան հիմնարժէքը։

Տեղեկագիրը կը թելադրէ նաեւ արտաքին փոխառութիւն մը կնքել, երաշխաւորութիւն ցոյց տալով, քարիւղի հասոյթները, պայմանաւ որ այդ երաշխաւորութիւնը չվնասէ Իրաքի անկախութեան եւ գերիշխանութեան։

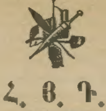

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազգայ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրաղարանի սրահին մէջ։

ԼԻՈՆԻ վրէժ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պարժըման, Սոզ.— 35.
Տէսին, Յ. Գ.— Ստացած ենք Տեանել թիւ 1329.
Մարսէյլ, Տէկ. Մ. Ս.— 35.
Պերլէն, Ռ. Տ. Մ.— 100.
Հէրօ, Ա. Մ.— 35.
Նիս, Տիկ. Վ.— 140.
Մարսէյլ, Կ. Գ.— 35.
Արժանթէօյ, Խ. Գ.— 280.
Նէօյեի, Յ. Ո.— 35.
Էքիւյի, Յ. Թ.— 35.
Էթուի, Գ. Տ.— 70.
Տէսին, Թէրզ.— 35.
Իվրի, Գ. Յ.— 70.
Պորաօ, Կ. Տ.— 70.
Մարսէյլ, Դարձ.— 960.
Լիոն, Դարձ.— 735.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կէյվէ Օրթա գիւղացի Չօպարիկ Ճէնտիքեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նոյեմզար, քոյրերը Սիրվարդ, Մարիանիկ։ Ընդհանուր պատերազմին աքսորուած է իր մօրաքրոջ հետ։ Լուր տուողին մէկ տարեկան Յառաջ նուէր։ Իմացնել՝ Epicerie Nersessian Antoine, Ave. Jean Jaurès. Décines. Isère.

— Տ. Տօնապետեան Մօրենիկցի (Խարբերդ), կը փնտռէ իր մօրիկ ազգականը Մօրենիկցի, Յարութիւն Խաչատուրեան։ Մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro, Valence (Drôme).

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի Գրիգոր Եղեկիէլեան, հօր անուն Մկրտիչ, մօր անուն Հռիփսիմէ։ 1928ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) Նիր Իսթի որբանոցը։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Թորոս Եղեկիէլեանի, 36 Rue Chapelier. Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէ արտատպել։

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամատ, հօր անուն Փանոս, քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Հալէպի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ծէզրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélian, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Մարուքեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի ատաղձագործ) Սահակ Մարուքեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր։ 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Մարուքեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Սահակ Մարուքեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածքով։ Իմացնել՝ Melkonian, Educational Institut, Nicossia, Cyprus.

— Կը փնտռուի Եօզկատցի Լուսի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը։ Մինչեւ 1930 մարտ ամիսը կը կարծուէր թէ Լուսի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա։ Իմանալ՝ Beatrice Yazejian, 865 P. O. Box. Fresno, Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին զերմակ Անդրանիկ Գաղիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խատիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Դաղանճեան իր եղբօր Նազարէթ Դաղանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjian 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s/Seine France, կամ H. Demirdjian 2 Georges Dupré St-Etienne (Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել։

Le Gérant H. STEPHAN

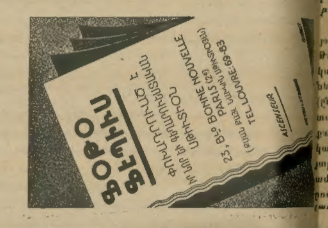

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.280
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
3 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1355

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Հայ կոմունիստական կուսակցութեան այժմու Կ. Կոմիտէն, անարձկուած ժողովրդական ինքնաբուխ պոռթկումներէն, որոնք տեղի ունեցան այս գարնան, իր արիւնալի քաղաքականութիւնը արդարացնելու համար, Հայաստանի եւ Մերձաւոր Արեւելքի բոլոր շարժումներուն մէջ Դաշնակցութեան գործօն մասնակցութիւնը կը տեսնէ։ Ու, այս մտավախութիւնը ծիծաղելի ըլլալու աստիճան զարգացած է։ Այս մարդիկ, ամէն առաւօտ, իրենց թերթերու ճակատը կը զետեղեն անգլիական իմբերիալիզմի վտանգը ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան, ու բնազդական վախով մը, յաջորդ անխուսափելի անունը որ կուգայ իր սպառնական տեղը գրաւել խորհրդային հայ մամուլին մէջ, Դաշնակցութիւնն է։

Այս արտայայտութիւնները բռնակալութեան ներքին հոգեկան տագնապի արդիւնքներն են։ Ամէն օր փուշի վրայ կը զգան զիրենք, ու կուզեն լարուած վախի մէջ պահել նաեւ ժողովուրդը։

Թ. Մանտալեանի բանագրական յօդուածի եզրակացութիւններ Գ. Թորոսեանի մասին, ըստ ամէնայնի այս հոգեբանութեան ապացոյցները կու տան։

Մանտալեան կ'եզրակացնէ.— «Ո՞րն է ընկ. Գ. Թորոսեանի յօդուածի օբեկտիւ իմաստը: Շեղել ուշադրութիւնը Դաշնակցութեան դէմ տարուող քաղաքական պայքարից, քօղարկել ազգայնական վտանգը, ռեվիզիայի ենթարկել կուսակցութեան տեսակէտները այդ խնդրում, ՇԵՂԵԼ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՅՏՆՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԻՑ» (ընդգծումը Թ. Մ.ինն է): ... «ընկ. Գ. Թորոսեանի աջ օպորտունիստական յօդուածը գաղափարական եւ քաղաքական զինաթափման պարզ է հանդիսանում: ... Անա թէ ինչո՞ւ աջ օպորտունիստական կամ ազգայնական թերման ու նրա ռէցիտիւի ամէն մի արտայայտութիւն թէ այդ ֆրոնտում, թէ գործնականում պէտք է ամենախիստ հակահարուած ստանայ, այդ թւում եւ ընկ. Գ. Թորոսեանի քաղաքականապէս վնասակար յօդուածը»։ *(«Խորհ. Հայաստան» թիւ 191)։*

Այս մշուշապատ դասակարգային պայքարի եւ բանաբանքի ծալքերը պէտք է բանալ, որմէ Դաշնակցութեան քաղաքականութենէն աւելի, հայ բոլշեւիկներու քաղաքականութիւնը պիտի պարզուի։

Գլխաւոր մտահոգութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի, «պատերազմի վտանգ»ն է։ Բոլշեւիկները պատերազմի վտանգը դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը պահեն ժողովրդի գլխին, որպէս զի ան սահմռկած միայ եւ ենթարկուի տարիներու պատերազմական վիճակին, որպէս զի ժողովուրդն ինքն իր գլխուն տէրը չզգայ, չտեղաւորուի, որպէս զի ներքին անտանելի վիճակին մասին ժամանակ չունենայ մտածելու։ Այս է հոգեբանական լարուած վիճակին պատճառը։ Երբ որ եւ է անհատ ազատուի խորհրդային «դրախտ»էն (նոյն իսկ ամէնէն գիտակից մտաւորականը), սահմանն անցնելէ յետոյ, առաջին հարցումը կ'ըլլայ թէ «պատերազմը ե՞րբ պիտի պայթի»։ Տարիներով, բազմամիլիոն ժողովուրդը համոզուած է թէ պատերազմը օրերու խնդիր է։ Ու այս սարսափը անհրաժեշտ է, որպէս զի բոլշեւիկները ամէն օր ներքին արիւնալի պատերազմ մղեն, ու բազմամիլիոն զանգուածները շուարած՝ սպասեն արտաքին պատերազմին։

Մինչդեռ Գ. Թորոսեանը համարձակած էր ըսելու թէ Դաշնակցութեան պայքարը կեդրոնացած է Թուրքիոյ դէմ։ Այս օրերուն, այսպիսի հանրային կարծիք մը, բոլշեւիկեան յուծին տակ հեծող հայութեան համակրանքը պիտի քաշէր դէպի Դաշնակցութիւնը։ Առանձին նշանակութիւն ունի այս պարագային քրտական շարժումը, որ ուղղուած է բացառապէս Թուրքիոյ դէմ, և ըստ բոլշեւիկեան թերթերու տեղեկութեան՝ արժման ետեւը կայնած են Անգլիան և Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Բնական է որ Արարատի ստորոտը բնակող մէկ միլիոն հայութիւնը բաներ մը զգար սահմանէն անդին տարածուող հայրենի հողերու մասին և պահ մը մոռնար պատերազմի վտանգը։ Պահ մը ուրախանար, որ հարուածները կեդրոնացած են դարաւոր թշնամիին դէմ։

Այս վտանգաւոր կացութեան հանդէպ, կոմունիստական Կեդր. Կոմիտէն անապարանքով հրապարակ կուգայ հասկցնելու հայ ժողովուրդին թէ քրտական շարժումը ուղղուած է Խորհրդ. Միութեան դէմ։ Անգլիա և Դաշնակցութիւնը իրենց ձեռքը լարած են Կովկասի տիրապետութեան համար։ Եւ դեռ աւելին. ըստ Թ. Մանտալեանին «Դաշնակցութիւնը պատրաստ դաշնակցելու «դարաւոր թշնամու» հետ, հրաժարուելու ամբողջովին Տաճկահայաստանից, միայն թէ ապահովէ Անդրկովկասի շուկաները։

Ու այս ամբողջ սուտերն ու խարդախութիւններն անոր համար, որ Հայաստանի ժողովուրդը նորէն մատնուի պատերազմի վախին, որ իր ընդհանուր բնոյթէն աւելի յուզում հայ պատճառել Խորհրդ. Հայաստանի բնակչութեան, քանի որ այս անգամուան պատերազմի ձեռնարկին, ըստ Կ. Կոմ-ի ներկայացուցչի արտայայտութեան, Թուրքերն ալ կրնան դաշնակցիլ Դաշնակցութեան հետ կողք կողքի։

Յաջորդով կ'անդրադառնանք Թրքական քաղաքականութեան, տեսնելու թէ ի՛նչ պատճառներ կան այժմ, որոնք մղած են կոմունիստական Կ. Կոմիտէն իր լեզուն փոխելու «դարաւոր թշնամու» դէմ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԷՄԱԼԻ ՆՈՐ «ԸՆԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ»

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 20).

— «Ֆէթհի լրջօրէն ձեռնարկած է նոր կուսակցութեան մը կազմութեան, որուն համար թոյլտուութիւն առնելու նպատակով, արդէն պաշտօնական դիմում ալ կատարած է Էնկիւրիի կառավարութեան։

Ինչպէս յայտնի է հեռագիրներէն, կազմուող Թրքական նոր կուսակցութիւնը պիտի ըլլայ «ընդդիմադիր»՝ կառավարական «Խալք» կուսակցութեան եւ պիտի կրէ «Նոր Հանրապետական» անունը: Երեւոյթներէն դատելով՝ Քէմալ նախօրօք տուած է իր հաւանութիւնը։ Հետեւաբար, պէտք է սպասել, որ ձեւականութիւնները կատարուելէ ետքը, Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը պաշտօնապէս հրապարակ գայ։

Ուշագրաւ է, որ Քէմալի քոյրը՝ Մագպուլէ հանըմ փութացեր անդամագրուելու նոր կուսակցութեան: Եւ, ինչպէս կ'ըսեն, Ազգային ժողովի անդամներէն շատեր ալ մտադիր են անցնելու «ընդդիմադիրներու» կողմը, այսինքն՝ միանալու Ֆէթհի պէյի գլխաւորած խմբակցութեան:

Կը թուի, թէ Քէմալ կը պատրաստուի մօտ ատենէն կատարելու դահլիճի փոփոխութիւն մը եւ Իսմէթ փաշայի տեղ Ֆէթհի պէյը դնելու իր վարչութեան գլուխը:

Հարկաւ միամտութիւն պիտի ըլլար հիմնական փոփոխութիւն մը սպասել Քէմալ եւ անոր ծախ բազուկն եղող Ֆէթհի պէյէն։ Ըլլալիքը, ինչպէս բացատրած ենք արդէն ասկէ առաջ, քաղաքական նոր խաղ մըն է, զոր Քէմալ կ'ուզէ խաղալ: կեղծ քաղաքական նոր խաղ մըն է, զոր Քէմալ կ'ուզէ խաղալ, կեղծ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ստեղծումը եւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը քօղարկելու ընդդիմադիրներէ ծրագրուած են քաղաքական նոր յոյսեր արթնցնելու համար ոչ միայն դրսի աշխարհի, այլ եւ փոքրոկայոյց Թուրքիոյ մէջ:

Քանի մը օր առաջ հայ թերթի մը թղթակցին Ֆէթհի պէյ նշանակալից յայտարարութիւն մը ըրած է, ան ըսած է, թէ իր նորակազմ «ընդդիմադիր» կուսակցութիւնը հակառակ չէ որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, այսինքն՝ Հայերը, Յոյները, Քիւրտերը եւայլն երեսփոխաններ ընտրեն այսուհետեւ Էնկիւրիի Ազգային մեծ ժողովին համար, Աւելին Ֆէթհի պէյ նոյնիսկ անորոշ խոստումներ ալ ըրած է Հայերու գրաւուած հողերու եւ գոյքերու վերադարձի մասին։

Անհաւանական չէ, որ Քէմալ իր հրամանով կազմուած այս նոր կուսակցութեան միջոցով կը պատրաստուի պզտիկ զիջումներ ընել Թուրքիոյ «փոքրամասնութիւններուն», իր խախտուած դիրքը ամրացնելու համար, եւ Թուրքիան Թուրքերու համար նշանաբանը այսուհետեւ թերեւս չգործադրուի սանձարձակ ու ծայրայեղօրէն գրգռիչ խստութեամբ, որպէս զի կարելի ըլլայ բարձրացնել Թուրքիոյ վարկը նաեւ արտասահմանի մէջ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 1 Սեպտ.— Թրքական ուժերը այսօր սկսան մեծ յարձակողականի մը քիւրտ ըմբոստներուն դէմ, որոնք ներկայիս կը գտնուին Արարատի կողմերը։

Միւս կողմէ կը ծանուցանեն թէ Թուրք եւ պարսիկ մասնագէտները պիտի հաւաքուին Արարատի շրջանին մէջ, անմիջապէս որ քիւրտ ըմբոստներու ջախջախումը վերջ գտնէ։ Մասնագէտները պիտի ուսումնասիրեն թէ ի՛նչ հիմերու վրայ կարելի պիտի ըլլայ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ նոր սահմանագծում մը իրականացնել։

Հաւանական է որ հեռագրին առաջին մասը ստոյգ ըլլայ: Ցուրտը սաստկօրէն չկոխած, թուրքերը ամէն շահ ունին Արարատի դէմ յարձակման մը ելքին կապելու իրենց բախտը, եթէ յաջողեցան մեծ հարուած մը տալ քիւրտ յեղափոխականներուն, (քանի որ այլեւս Արարատի շրջանին մէջ չմնաց զարդելիք անմեղ ժողովուրդ) ձմեռը կ'անցընեն հանգիստ՝ ըմբոստ լեռան քղանցքին տակ, իսկ եթէ ձախողեցան, ստիպուած պիտի ըլլան դէպի ներս քաշել կարեւոր ուժեր, զանոնք պատսպարելու համար ձմրան դէմ, ինչպէս նաեւ ապահովելու համար անոնց պարենաւորումը: Եւ կամ պիտի հանդուրժեն որ կլիմայական պայմանները լրացնեն, ինչ որ քիւրտերը կէս ձգեցին — կոտորակելով Թուրք ուժերը։ Ուրեմն, երկար ատենէ ի վեր ծանուցուած ու պատրաստուած մեծ յարձակողականն է որ կը սկսի:

Գալով երկրորդ մասին — Թրքօպարսիկ սահմաններու սրբագրութեան հարցին — ստորեւ տրուած տեղեկութիւնները բաւական են անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տալու։

ՊՈԼԻՍ.— Թրքօ-պարսկական յարաբերութիւնները կարծուածէն աւելի ձգտուած են։ Օգոստոս 22ին Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեան տակ գումարուած արտակարգ նախարարաց ժողովը դարձեալ քննեց Արեւելեան նահանգներու կացութիւնը եւ նոր ծանուցագիր ղրկելու որոշում տուաւ։

Մինչեւ հիմակ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը ղրկած է չորս ծանուցագիր, պահանջելով որ արտօնութիւն տրուի Թրքական բանակին պարսկական սահմանը անցնելու, մաքրելու համար Քիւրտերը Արարատի շրջանէն։

Թուրքիոյ երեք ծանուցագիրներուն, Թէհրանի կառավարութիւնը պատասխանած է թէ ներկայացուցածը բարեկամական առաջարկ չէ եւ թէ ինք ամէն միջոց ձեռք առած է արգիլելու համար քիւրտ յեղափոխականներու փախուստը դէպի Պարսկաստան։

Գալով սահմանագլուխի սրբագրութեան խնդրին, Պարսկաստան կտրուկ կերպով կը մերժէ Թուրքիոյ պահանջը, զայն գտնելով անտեղի ու անարդարանալի։

Միւս կողմէ, սակայն, կը տեղեկացնեն թէ պարսիկ կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է սահմանագլուխին վրայ, Քիւրտերուն յարգել տալու համար իր չէզոքութիւնը։

Արարատէն Պարսկաստան իջնող ճամբուն վրայ զետեղուած են ծանր թնդանօթներ, որոնք պիտի գործածուին եթէ Քիւրտերը պարսկական հող մտնեն։

Քիւրտեր կը յարձակին Մուշի եւ Մծբինի վրայ

ԹԻՖԼԻՍ.— «Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը, տեսակցութիւն մը ունենալով Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյի հետ, հետագրով հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ.—

Փոքր Արարատը, երկարած ըլլալով դէպի Պարսկաստան, ապստամբները Պարսկաստանի իրենց ուժերուն հետ անմիջական յարաբերութեան մէջ են։ Հակառակ այդ հանգամանքին, ապստամբները նեղուած են պաշարումէն եւ կը կարծենք թէ պիտի փորձեն ճեղքել պաշարման գիծը։ Այդ հաւանականութեան դէմ միջոցներ ձեռք առինք։

Մուշի նահանգէն Գուլանըք գաւառին մէջ եւս կը գործեն ապստամբները։ Զինուորական հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ զսպելու համար նաեւ այդ շրջանակին ապստամբները։

Ինչպէս Վանի եւ Հէքեարիի մէջ, նոյնպէս Սուրուճի եւ Մծբինի մէջ յարձակում գործեցին ապստամբները, որոնք Սուրիայէն եկած էին։

Յարձակողները փայլմը գիւղաքաղաքը գրաւեցին եւ յառաջխաղացում մը կատարեցին Սուրուճի հիւսիսային արեւելեան կողմերը։ Առանց նպատակին էր կենդանիներու հօտ մը յափշտակել, սակայն ապարդիւն, որովհետեւ մեր ժողովուրդին եւ զինուորներուն հակայարձակման պատճառաւ, ապստամբները նահանջեցին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

(Սեփական թղթակցութիւն)

... 17 օգոստոս

Գոյանցի աշիրէթի ջարդի պատճառը այն է, որ 500 զինուած ձիաւորները եւ զինուորները այս աշիրէթէն անցեր էին Ճիւլամերիկ ու Սղերդ՝ միանալով այս շրջանի ապստամբ Քիւրտերուն։

Ճիւլամերիկի շրջանին մէջ կռիւները ոչ թէ միայն չեն դադրած, այլ օրըստօրէ աւելի կատաղի դառնալ սկսած են։ Ճիւլամերիկ, Վան, Սղերդ Քիւրտերու գրաւման տակ կը մնան դեռ. կռիւները ներկայիս տեղի կ'ունենան Պիթլիսի, Թանթուրէքի եւ Էրզրումի շրջաններուն մէջ։

Իրաքի սահմանի Թրքական պահականոցները տակաւին թափուր կը մնան, այս իսկ պատճառաւ, աւազակութիւնները պէտք եղածէն աւելի բազմացած են։ Գրեթէ օր չանցնիր, որ Թրքական սահմանէն աւազակներ չանցնին Իրաքի սահմանները կողոպուտ ընելու համար։ Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, այս աւազակները յաճախ յաջողութիւններ կը գտնեն։

Կ'ըսուի թէ Ապուպէքիրի հօրեղբայր Սմայէլ աղան սպաննուած է՝ թակարդէ մը ինքզինք ազատել փորձած պահուն։ Թուրք բանակը՝ ըլլայ Ջիզրէի, ըլլայ Շատախի ուղղութեամբ՝ պաշարելով Քիւրտերը, զանոնք փախուստի մատնած է։ Կռուի վայրէն եկած քիւրտը կը պատմէ, թէ սկիզբէն Քիւրտերը շատ յաջող էին, Թուրքերը, ընդհակառակն, յուսահատիլ սկսած էին, մանաւանդ Ճիւլամերիկի շրջանին մէջ, երբ Գոյանցիները օգնութեան հասան իրենց հայրենակիցներուն։ Սակայն յետոյ Թուրքերը օգնական ուժեր ստանալով հակայարձակման դիմեցին ու գրաւելով կորսնցուցած վայրերը, Քիւրտերը քշեցին դէպի լեռները։

Վանի եւ Պիթլիսի ամբողջ նահանգներուն մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան։ Այս շրջաններուն մէջ Թրքական զօրքերու թիւը կը հասնի 20,000ի։

Սուրիական սահմանին մէջ (Ճզերէի կողքին) բնակող երկու յայտնի աշիրէթապետներ՝ Հաջօ եւ Միրանցիներու աղա Հալիֆ՝ իրենց ամբողջ ուժերով Գոյան լեռներէն անցնելով գացած են դէպի Վան՝ Քրտերուն միանալու համար։ Ուրիշ շրջաններէ ալ մօտաւորապէս 600ի հասնող օգնական ուժեր փութացեր են օգնելու Քրտերուն։

Ճզերէ քաղաքի առեւտուրը դադրած է. ամբողջ քրտական շրջանը անապահովուած է աւազակներէն։ Երթեւեկութիւնը նոյնիսկ շատ բանուկ վայրերու մէջ վտանգաւոր դարձած է։ Ժողովուրդը զգուած՝ կրկին դիմած է Թրքական կառավարութեան թոյլատրելու զիրենք Ֆրանսական բաժնին միանալու կամ այդ բաժինը անցնելու։

∴ Քրտական ապստամբութեան նկատմամբ պարսիկները բաւականին փափուկ կացութեան մէջ են. վախնալով Թուրքեւպոլշեւիկ զինակցութենէն՝ խիստ չէզոքութիւն կը պահեն։ Սակօի ապանութիւնը կրնայ դէթ չափով մը բացատրել այն դիրքը, որ Իրանը բռնած է քրտական ապստամբութեան հարցին մէջ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ՎՆԱՍԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ,, ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

Տասը տարի է շարունակ կը լըսենք եւ կը կարդանք Խ. Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներու մասին։ Օրուան իշխանութեան խնկարկուներուն հետ բոլոր ընդդիմադիրներն անգամ կ'ոգեւորուին հայրենիքէն եկող այս արձագանգներէն, որքան ալ ատոնք ըլլան չափազանցուած եւ շատ յաճախ անհիմն։

Լաւ է անշուշտ ականջալուր ըլլալ միշտ սփոփիչ նորութիւններուն, փոխանակ գէշ եւ յուսահատական գուշակութիւններուն. կարեւորը սակայն այս պարագային տեւական եւ իրական ուրախութիւնն է, ծնած եւ յառաջցած մեր երկրի շինարարութեան ակնյայտնի արդիւնքներէն։

Անաչառ եւ առարկայական ակնարկ մը մեր երկրի շինարարական ձեռնարկներու մասին, իրենց իսկ աղբիւրներէն, տարաբախտաբար թոյլ չտար ո՛չ միայն ոգեւորուելու, այլ ընդհակառակն, կը մղէ մարդս ափսոսալու այն հսկայական կորուստները, որոնք կը յայտնաբերուին շինարարական աշխատանքներու ընթացքին։

Օրուան իշխանութիւնը մտահոգուած կը թուի ըլլալ միշտ նոր ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու շուրջ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծելու։ Եւ իրապէս ալ առանց չափազանցութեան Հայաստանի ժողովուրդը, ամէն ամիս կը լսէ մէկ քանի կարեւոր ձեռնարկներու մասին, միշտ անհրաժեշտ եւ կենսական Հայաստանի տնտեսական զարգացման տեսակէտէն։

Եւ այսքան միայն. այլեւս կարծես թէ ամէն ինչ վերջ կը գտնէ։

Վերէն վար անտարբերութիւն եւ անփութութիւն է որ այլեւս կը թուլացնէ ո՛չ միայն ձեռնարկը, այլեւ նոր նոր խոչընդոտներու եւ արգելքներու պատճառ կը հանդիսանայ ծրագիրի իրագործման մէջ։

Կը մոռցուի ձեռնարկի անհրաժեշտութիւնը, անոր անպայման եւ արագ իրագործումը. եւ ատոր փոխարէն, հրապարակը կ'ողողուի «թափթփուածութիւն, անպլանայնութիւն, թոյլկարգապահութիւն եւ զանազան տեսակի վնասարարութիւն» փաստերու արձանագրումով։

Շինարարական ձեռնարկներու այս սովորական դարձած կարգէն դժուար է վստահօրէն ըսել թէ գործադրութեան դրուած ծրագիրներու ո՞ր տոկոսը աւարտած եւ արդիւնաւորուած է։ Իմ անհատական պրպտումներս ժամանակէ մը ի վեր գիս գոնէ բերած են այն եզրակացութեան թէ մեր երկրի մէջ շատ բան կը շինուի, բայց աննշան չափով կ'արդիւնաւորուի։

Բազմաթիւ փաստերէն յիշենք մէկ քանի բնորոշ դէպքեր. «Խ. Հ.» 6 օգոստոսի թիւէն միայն։

Աշխատակից մը «Բ.» ստորագրութեամբ. «Վնասարարութիւնը Ղարաղալայի խորհրդային ցնտեսութեան մէջ» յօդուածով մը կը յայտնէ թէ՝ «փչանում է ծնուած անասունների 60 տոկոսը։

Յիշենք անմիջապէս, որ ակնարկուած տնտեսութիւնը խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան կողմէ հաստատուած, հովանաւորուած, առանձնաշնորհեալ այն «տիպար» տնտեսութիւններէն մէկն է, ուր կիրառուած է համայնավար գիւղատնտեսական քաղաքականութիւնը համաձայն Լենինի աւանդներին։ Նման տնտեսութիւններու մէջ ձեռք բերուելիք յաջողութիւններով էր որ իշխանութիւնները կը կարծեն թէ գիւղացիութիւնը պիտի հրաժարուի իր հին սովորութիւններէն, աւանդութիւններէն, եւ պիտի իւրացնէ խորհրդային գիւղատնտեսական քաղաքականութիւնը։ Այս նոյն կազմակերպութիւններով է՝ որ կը կարծեն Եւրոպայի ուշադրութիւնը կեդրոնացնել խորհրդային երկիրներու «նոր եւ ուղիղ» քաղաքականութեան վրայ։

Այլ խօսքով տիպար տնտեսութիւններ են ատոնք, համայնավարութեան խօսքի եւ գործի ներդաշնակ ապացոյցներ։

Այս տեսակէտէն ալ ըմբռնելի է ի հարկէ, այն առանձին խնամոտ եւ հոգատար վերաբերմունքը իշխանութիւններու կողմէն այս ակնարկուած տնտեսութեան հանդէպ։

Հակառակ այս բոլորին, ի՞նչ վիճակի մէջ է սակայն «Ղարաղալայի Խորհր. ցնտեսութիւնը»։

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ մասնագէտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբի եզրակացութիւններէն առնելով յօդուածագիրը կ'ըսէ.

«Յանձնաժողովը ստուգելով խորհրդային տնտեսութեան ներկայ դրութիւնը, արձանագրել է վնասարարութեան մի շարք փաստեր։

«Ամէնից առաջ բացակայում է աշխատանքի կարգապահութիւնը եւ միածուլութիւնը, ղեկավարող օրկանը իր կոչման բարձրութեան վրայ չի կանգնում։ Սկսած հասարակ անասնապահից մինչեւ դիրեկտորը, իրենց պատասխանատու չեն զգում»։

Այս անպատասխանատու, անկարգապահ տնտեսութեան մէջ, ուր առանձնապէս ուժ է տրուած անասնաբուծութեան, կան ոչ միայն մասնագէտներ այլեւ «առաջաւոր» ղեկավարներ, եւ սակայն շնորհիւ բոլորին ալ յանցաւոր անփութութեան — որուն արդիւնք խորհրդային վարչաձեւը կը հանդիսանայ, — տասնեակհազարներու վնաս է արձանագրուած։

«Այս բոլորի պատճառով է որ 30 թուի ընթացքում նոր ծնուած ձիորթերի 60 տոկոսը սատկել է»։

Այս աղաղակող տխրի հանդէպ տրամաբանական պիտի ըլլար անշուշտ պատժել խստօրէն բոլոր պատասխանատուները։

«Սրա համար դեռ ոչինչ չէ արուած, վնասարարները մինչ այժմ էլ աշխատում են խորհ. տնտեսութիւններում, վարչութիւնը բաւականացել է միայն դատարկ ակտ կազմելով»։

Վնասներու դէմ ծառայող «դատարկ ակտ»երէն կը յիշուի այսպիսի դէպք մըն ալ։

«Այս տարի խորհտնտեսութիւնը 400 քիլօ. կաթ ուղարկում է պանրագործարան, բայց մինչեւ գործարան հասնիլը պանրագործարանի բանուորներ Բաղդասարեանը եւ Գէորգեանը կաթի կէսը խմել են տալիս խոզերին։

«Սրանք նոյնպէս անցել են անպատիժ եւ աշխատում են պանրագործարանում»։

Զարմանալի եւ ուրիշ փաստեր յիշել, որոնք բոլորն ալ կը հաստատեն խորհտնտեսութեան մէջ գոյութիւն ունեցող անտիրութիւնը, որմէ կը տուժէ շարունակ մեր երկիրը։

Որ այս կարգի երեւոյթներ բացառիկ չեն եւ ընդհանրապէս համաձայն նման ծանրացած են բոլոր ձեռնարկներու մէջ, կարելի է յիշել մէկ ուրիշ դէպք ալ նոյն «Խ. Հ.» օգոստ. 6ի թիւէն

Դեռ անցեալ տարի որոշուած էր Երեւանի մէջ հիմնել կարի գործարան մը։ Խօսուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ բոլոր ձեւերով եւ միջոցներով։ Տարի մը ետք կը պարզուի.

«Անցեալ տարուանից մինչեւ հիմա 3 տեղ է փոխադրուած այդ շէնքի կառուցման վայրը. եւ իւրաքանչիւր վայրում հսկայական ծախսեր են կատարել ու նոյնքան շինանիւթեր փչացել»։

Ահա պատկերը մեր երկրի շինարարական կեանքին։ Շինել, բայց երբեք աւարտել, իսկ եթէ պատահի ալ որ յանկարծ ձեռնարկը գլուխ հանուի, անտարակոյս վերջը պիտի քանդուի, նորը շինելու համար։

Այլ կերպ ալ սպասել պիտի ըլլար միամտութիւն, քանի որ ինչպէս ըսի, մարդիկ շինարարութիւնն ալ կ'օգտագործեն միայն քարոզչութեան համար։ Իսկ ասոր համար բաւական է ծրագիր, եւ ձեռնարկ, որմէ ետք աւելորդ է ամէն աշխատանք։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՀՈՅՊՈՒՆ»Ի

Երկու ամիսէ ի վեր թերթերը մանրամասնութիւններ կու տան քրտական շարժումներուն մասին, որ տեղի կ'ունենան Արարատ լերան մէկ մասին՝ Էյրի Տաղի շրջակայքը։

Հարեւան բոլոր երկիրներու թերթերը ըստ իրենց հայեացքին արտայայտուեցան այս շարժման էութեան մասին եւ ըստ այնմ մեկնութիւններ տուին։

Մասնաւորաբար թուրք մամուլը ուշադրութեամբ օրը օրին արձանագրեց լուրերը, լուսանկարները տուաւ շարժման պարագլուխներուն եւ հրատարակեց քարտէսը այն վայրերուն, ուր յաճախակի կռիւներ տեղի կ'ունենային։

Այդ բոլոր թերթերուն հրատարակութիւնները սակայն մասնաւոր ճիգ թափեցին ճշմարտութիւնը քօղարկելու եւ իրենց նըպատակաւոր կերպով մեկնաբանելու սկսուած շարժումը։

Եւ որպէսզի հանրային կարծիքը մօտէն տեղեակ ճշմարիտ քրտական շարժման, հետեւեալ երեք կէտերու մասին համառօտ լուսաբանութիւն մը անհրաժեշտ կը նկատենք իբրեւ պատասխան։

Ա.— Էյրի Տաղի մէջ գործող քիւրտերը ի՞նչ ոյժ ունին, ո՞րն է անոնց շարժման կեդրոնավայրը եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդեն ապստամբները։

Բ.— Էյրի Տաղը թուրքերուն դէմ պաշտպանողակա՞ն թէ յարձակողական վայր մըն է։

Գ.— Քիւրտ շարժման օտարներ կ'օժանդակե՞ն թէ ոչ։

Այս երեք հարցերուն մեր տալիք բացատրութիւնները հետեւեալներն են.

1925ին, երբ քրտական ապստամբութիւնը զսպուեցաւ, յայտնի քիւրտ ցեղապետներ եւ նշանաւոր անձնաւորութիւններ աքսորուեցան իրենց բնակավայրերէն, քիւրտ ծնած ըլլալնուն համար։ Անոնք ո՛չ մէկ կապակցութիւն ունեցան շարժման հետ, բայց ամբաստանուեցան իբրեւ մեղսակիցներ, եւ քաղաքական յանցաւորներ նկատուեցան։

Աքսորեալներէն մաս մը յաջողեցաւ փախչիլ եւ անցնիլ Պարսկաստան, Միջագետք եւ Սուրիա. Թուրքիա հակողները սակայն հարկադրուեցան ապաստանիլ Էյրի Տաղ, ուր կը գտնուէին Ջէլալի ցեղախումբին պատկանող քիւրտեր։

Շատ կարճ ժամանակուան ընթացքին միութեան ոգին հետզհետէ ծաւալեցաւ քաղաքական գործիչներու, տեղացի մտաւորականներու, Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Պարսկաստանի մէջ գտնուող ցեղապետներու միջեւ։

Անոնք փոխադարձ համաձայնութեան պահանջքին ընդառաջելով, խորհրդաժողով գումարեցին, որուն ներկայ գտնուեցան բոլոր ցեղապետները, քաղաքական գործիչները եւ կռուող ուժերու կողմէ նշանակուած պատուիրակներ։

Նոյն խորհրդաժողովին մէջ հիմնուեցաւ «Հոյպուն» քաղաքական կուսակցութիւնը, որուն նպատակը պիտի ըլլար քիւրտ ազգային անկախութեան հետապնդումն ու իրականացումը։

Այս կուսակցութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով մասնաճիւղեր կազմեց եւ սկսաւ ներքին թէ արտաքին աշխատանքի։

Հեռաւոր Ամերիկան, ուր տարիներէ ի վեր քիւրտ գաղթականութիւն մը հաստատուած էր, լծուեցաւ ընդհանուր աշխատանքի։

«Հոյպուն»ը իրեն միացուց տասնեակ մասնաճիւղեր եւ որոշեց գործի վայրերը։

Գործի վայրերուն մէջ կը գտնուէր Էյրի Տաղը, ուր վերջին անգամ գումարուած էր համաժողովը եւ որուն մասնակցած էին ականաւոր պետեր եւ նոյն վայրը ընտրած էին սկզբնական կեդրոն եւ զայն դրած էին «Հոյպուն»ի անմիջական տրամադրութեան տակ։

Այդ առթիւ անհրաժեշտ ներքին թէ արտաքին կանխապատրաստութիւններ ձեռք առնուեցան անմիջական յեղափոխական գործունէութեան համար, որուն հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Իհսան Նուրի փաշային, որ նախապէս Թուրք բանակի սպայակոյտին կը պատկանէր եւ իր հրամանատարութեամբ տեղի ունեցաւ Քիւրտիստանի մէջ Պոտանի շրջանին պէյթ էլ Շէպապի գործողութիւնները։

«Հոյպուն»ի հրահանգով Իհսան Նուրի փաշա անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, գնաց Էյրի Տաղ եւ հոն անմիջական կարգադրութիւններ ըրաւ, թրքական հողերէն ներս գծեց անկախ Քիւրտիստանի սահմանները, «Հոյպուն»ի կողմէ նախապէս որոշուած որոշման համաձայն։

Թուրքերը բոլորովին անտեղեակ էին այդ կարգադրութեանց եւ հետեւաբար անուշադիր եղան, որով երկրին մէջ գտնուող քիւրտ ցեղապետներ եւ հասարակ գիւղացիներ, իրենց համար թուրքերուն կողմէ որոշուած բնաջնջումի ծրագրէն խուսափելով՝ եկան եւ ապաստանեցան Էյրի Տաղ։ Այս բոլոր փոխադրութեանց յատուկ առաջնորդներու միջոցով կը հսկէր Իհսան Նուրի փաշան, եւ այս բոլորը կատարուեցան 1928ի տարեշրջանին, եւ այս բոլորէն վերջն է, որ թուրքերը արթնցան եւ երեք զօրաբանակ ղրկեցին Էյրի Տաղի վրայ, ուր անոնք կատարեալ պարտութեան մատնուեցան։

Պայազիտի թուրք կուսակալը հարկադրուեցաւ Իհսան Նուրի փաշային հետ տեսակցութիւն խնդրել, հաշտութեան նպաստաւոր պայմաններ առաջարկելով։

Այդ բանակցութիւնները քանի մը անգամ տեղի ունեցան, բայց թուրքերու կողմէ եղածները պարզապէս պետերը կաշառելու բնոյթը կը կրէին, փորձեր, որոնք բոլորն ալ ապարդիւն անցան։

Իհսան Նուրի փաշա զինուորական եւ քաղաքային իշխանութիւն հաստատեց Էյրի Տաղի եւ շրջակայքի մէջ, այն նպատակով, որ ազգային թուրքերէն գրաւուած հողամասերով պիտի ընդարձակուէին նաեւ իշխանութեան սահմանները։

Սակայն, Էնկիւրիի կառավարութիւնը աչալուրջ կը հսկէր քիւրտ լերան մէջ տեղի ունեցած այս շարժումներուն եւ կը սարսափէր այն յառաջխաղացումներէն, որոնք ի յայտ կու գային քիւրտ զինուորական եւ ... բոլոր մարզերուն մէջ։

Էնկիւրիի կառավա... որոշեց պատրաստուած ... ժերով յարձակիլ Էյր... վրայ։

Էյրի Տաղ ըլլալ... «Հոյպուն»ի կեդրոնական գործ... ստիպուած էր յարձակ... բանակին դէմ ինքն... նութեան դիմել, որով... լեռը իր իսկ գոյութեան ... բազում պատուանդան...

Քիւրտ ուժերուն դէ... կան առաջին յարձ... պարտութեան մատնու... մէ յետոյ հրահանգ... ռազմական ճակատներու... ման եւ այսպիսով քիւ... դաս տալով թրքական ... քերուն, անոնք քաշուեցան ... բնական դիրքերը։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵ...

Գ.

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՆԵ...

Ըսինք թէ հիւանդութեան պարագային ապահովագրեալը կը ստանայ դրամական հատուցում մը։ Ապահովագրեալին ընտանեկան պարագաները զուրկ են հիւանդութեան նպաստէն։ Միայն հիւանդ ապահովագրեալը կրնայ ստանալ դրամական հատուցում։

Այդ պարագային, հիւանդութեան վեցերորդ օրէն սկսեալ և մինչեւ վեց ամիս, եթէ չի կրնար շարունակել աշխատութիւնը, կը ստանայ օրական դրամական նպաստ մը։

Ի՞նչ է օրական հատուցման այդ գումարը։

Այս գումարը կը տրուի համաձայն հիւանդին օրավարձքին եւ այն դասուն, որուն կը պատկանի։ Օրական երեք ֆրանք կը ստանայ այն հիւանդը, որ կը շահի 8 ֆրանք։ 6 ֆրանք՝ եթէ կը շահի 8 - 15 ֆրանք։ 9 ֆրանք այն որ կը շահի 15-20 ֆր.։ 12 ֆր. այն որ կը շահի 20 32 ֆրանք։ 18 ֆր. այն որ կը շահի 32էն աւելի։

Հիւանդութեան յատուկ այս առաւելութիւններէն օգտուելու համար, ի՞նչ պայմաններ լրացուցած է ապահովագրեալը.

Հիւանդութեան նախընթաց երեք ամիսներու ընթացքին, պէտք է որ 60 օր ապահովագին վճարած ըլլայ եւ կամ հիւանդութենէն առաջ 240 օր վճարած ըլլայ իր ապահովագինը։ (Հիւանդութեան օրերը կը նըկատուին հաշուի մէջ)։

Այս առաւելութիւններէն զատ ուրիշներ չկա՞ն հիւանդութեան պարագային յատուկ։

Այո՛, օրական նպաստին վըրայ 1 ֆրանք աւելի կը տրուի տղայ գլուխ, պայմանաւ որ տըղան ըլլայ 1,5 ամսուան եւ 16 տարեկանէն վար եւ աշխատաւոր չըլլայ։

Եթէ նոյն ընտանիքին մէջ, այրուկին ապահովագրուած են եւ երկուքն ալ հիւանդ են, ի՞նչ կը պատահի։

Հիւանդութեան պարագայի յատուկ բոլոր առաւելութիւնները կը վայելեն, բայց ընտանեկան ծանրաբեռնումի յատուկ նպաստները չեն ստանար։

Բժշկական խնամքներու ծախքը ինչպէս կը հոգացուի։

Ապահովագրեալը ազատ է իր ուզած բժիշկը կանչելու. եւ բացի այն պարագայէն երբ չի կրնար բժիշկին ոտքը երթալ, կը դարմանուի իր տան մէջ։ Բժշկական ծախքերը, որոշ սակի մը վրայ կը վճարուին ապահովագրեալին, ապահովագրութեան սնտուկին կողմէ։

Իսկ եթէ հիւանդը չի կրնար բժիշկին ոտքը երթալ եւ կամ եթէ մասնաւոր դարմանի կը կարօտի։

Այդ պարագային, յաւելուածական հատուցումներ կ'ունին ապահովագրեալները. ապահովագրեալը պէտք... նախազգուշական դարմ... եւ կամ եթէ ունի հիւ... թիւն մը որ արգելք կ'ըլ... խատանքին, կը ստանա... մական մասնաւոր փոխա... թիւններ, որոնք պիտի ... տեսուին մասնաւոր կ... գրութեամբ։

Ծանօթ.— Աշխատանք... կածները չեն մտներ ընկ... հովագրութեան օրէնքին ... այլ ենթակայ են յատուկ ... քի տրամադրութեան։

ԱՆԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսուեցաւ թէ ընկ. ապա... գրութիւնը վեց ամիս ... հոգայ հիւանդութեան ... ըը՝ եթէ հիւանդութի... ամիսէն աւելի տեւէ, ... պատահի։

Այդ պարագային, ... անկարութեան շրջանը, ... նուած է երկու մասերու ... մանակաւոր եւ վերջնակ...

Ժամանակաւոր ան... թեան պարագային, ի՞ն... լութիւններ ունի հիւանդ...

Հիւանդութեան վեց ... լրանալէ յետոյ, հիւան... միայ աշխատելու անկա... ճակի մէջ, մինչեւ հին... թոշակի իրաւունք ուն... հիւանդութեան հետեւա... նոր աշխատանքի կարո... նը նուազած է՝ երկու ... համեմատութեամբ։

Այս հինգ տարուան ... ապահովագրեալը իրեն, ... իր զաւակներուն համա... բժշկական եւ դեղագործ... նոյն իրաւունքները նոյ... մաններով, ինչ որ ունէր ... ւանդութեան վեց ամ... ընթացքին։

Ի՞նչ է անկարութեան ... կի սակը։

Ան աշխատաւորը ... տարեկանէն առաջ մտա... պահովագրութեան մէջ, ... կան կը ստանայ իր ... հարիւրին 40ը։

Օրական 8 ֆրանքէն ... շահողները կը ստանան ... կան 1000 ֆրանք։

1440 ֆրանք, անոնք ... շահին 8էն մինչեւ 15 ...

2160 ֆրանք, անոնք ... շահին 15էն 20 ֆրանք

2880 ֆրանք, անոնք ... շահին 20էն 32 ֆրանք

4320 ֆրանք անոնք ... շահին 32էն աւելի։

Իսկ անոնք որ 30էն ... արձանագրուած են ապ... գրութեան մէջ, եւ ... վեց տարի վճարած են ... բաժնեգինը, որոշ ... ստանան նուազ քան ... 40ը։ 30էն վեր ամէն ... ուան համար, այս գում... նուազի 1)30րդ համ... թեամբ։

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Մարսիլիոյ առաջնորդ. Գալֆաեան եպս. Մարսիլիոյ ընտրութիւններուն առթիւ հրատարակած է յայտարարութիւն մը որմէ կը քաղենք հետեւեալ մասերը։

Կիրակի 24 Օգոստոս, Առաջնորդարանիս մէջ, 90 Rue Stanislas Torrents, մեր նախագահութեամբ ամենայն կանոնաւորութեամբ կատարուեցաւ Թեմական երեսփոխանական ժողովոյ ընտրութիւնը, եւ 832 քուէարկողներու քուէից բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Գ. Գ. Թէքէեան Արամ, Սահաթճեան Յովհաննէս, Տօքթ. Գէչէեան, Շահլամեան Գարեգին, Ղազարեան Վրթանէս, Գալփաքեան Յակոբ, Պասմաճեան Համբարձում, Թաշճեան Պերճ, Զաքարեան Պետրոս, Գրաճեան Սահակ, Արզումանեան Արզար, Անտոնեան Անտոն, Շալճեան Յարութիւն, Գալփաքճեան Յովհաննէս, Սէլեան Սրուանդ։

Արդ. կատարուած ընտրութեան այս արդիւնքը ծանուցանելով մեր Թեմի ժողովրդեան, կը յայտնենք մեր գնահատութիւնն մեր սիրելի ժողովրդեան, որ ցոյց տուաւ օրինակելի կարգապահութիւն առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր։ Ի մասնաւորի մեր գնահատութիւնն կը յայտնենք Կեդրոնական պատուարժան Ընտրողական Յանձնաժողովին եւ երեք կուսակցութեանց յարգելի ներկայացուցիչներուն, որոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ բարձրէն համերաշխութեան եւ համագործակցութեան գեղեցիկ օրինակը տուին իրենց բոլոր ընկերներուն։ Այն օրինակելի կարգապահութիւնը, որ այսպէս ցոյց տուաւ մանաւանդ երեք կուսակցութեանց քուէարկող երիտասարդութիւնը, արժանի է իմ գնահատութեան, որ առանց [illegible] ամենափոքր վիճաբանութեան եւ միջադէպի, ամբողջ 15 ժամ յարատեւօրէն հետեւեցան ընտրական գործողութեանց, փոխադարձ ազնիւ յարգանօք, ապացոյցը տալով քաղաքացիական հասունութեան եւ ազգային բարձր գիտակցութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼԻՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԴԷՄ

Համաձայն խառն ժողովի որոշման, Ընդհանուր, Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովներու գիւնները Պատրիարքի նախագահութեան ներքեւ նիստ գումարին եւ նկատի առին Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան եւ վանքի մատակարարութեան գործունէութեանց հակակշռի խնդիրները։ Միաձայնութեամբ յարմար դատուեցաւ Խառն ժողովի որոշած բաղձանքները մանրամասնօրէն ներկայացնել Մայր Աթոռի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին եւ խնդրել որ հաճի պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել, յետաձգել տալու Երուսաղէմի ընտրութիւնը, մինչեւ կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ ազգային եկեղեցական ժողովի գումարումը, որ վանքին համազգային հանգամանքը նկատի առնուի եւ ըստ այնմ պատրիարքական ընտրութեան եւ հակակշռի պայմանները ճշդուին նոր կանոնագրութեամբ մը։

ԿԱԹՈԼԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՄՕՏ

Հայ կաթոլիկ Վարչ. ժողովին կողմէ Տօքթ. Գասպարեան եւ Պ. Լուսարարեան Եոլովա գացած եւ ընդունուած են Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի կողմէ։ Ներկայացուցիչները խնդրած են որ աղքատ աշակերտներ ձրի ընդունուին պետական դպրոցներ, Ս. Յակոբի հիւանդանոցին պետական օգնութիւն ըլլայ, հայ կաթոլիկ անհատներու Թուրք հայրենակցի նման վերաբերում ցոյց տրուի եւ անոնք ազատ ըլլան Անատոլու երթեւեկելու։

«Նոր Լուրի» համաձայն Շիւքրիւ Գայա պէյ ընդունելով այս խնդրանքը, խոստացեր է այս մասին հրահանգ տալ կուսակալութեան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Երուսաղէմէն գրուած 19 օգ. թուակիր պաշտօնագիր մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը պարունակէ.

Երուսաղէմի Տնօրէն ժողովի կարգադրութեամբ Մեսրոպեան, Աշնեան պատր. տեղապահ ընտրուած ըլլալով, հրաժարած է դպրոցներու տեսչութենէն, եւ այս վերջին պաշտօնին կոչուած է Սիւրեհ վրդ. Խորաքէլեան։ Տեսչութեան անուանուած է Դուրեան արքեպ. Զօլաքեան Նախագահ։ Ընդունելով Մատթէոս եպիսկ. Գալըգճեանի հրաժարականը իր պաշտօններէն— բացի ժողովականութենէ— ելմտական եւ կալուածական գործերը վարելու համար երեք անդամէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը ընտրուած է հետեւեալներէն.— Գէորգ վրդ. Ճանըգեան նախագահ, Հայկազուն արեղայ Աբրահամեան՝ գանձապետ, Սերովբէ արեղայ Մանուկեան՝ հաշուակալ։

Դպրոցական յառաջիկայ նոր տարեշրջանին առթիւ ընծայարանի եւ ժառանգաւորաց վարժարանի համար ալ կարգադրութիւններ եղան եւ հանգուցեալ Պատրիարքին եւ Բաբգէն եպիսկ. աւանդած գործը յանձնուած են Լոնտոնէն վերադարձած Նորայր եւ Տիրան արեղաներուն։

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Անցեալ կիրակի, օգոստ. 24ին, Աղեքսանդրիոյ Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ եգիպտահայ գաղութի զոյգ թեմականներու համագումար ընդհանուր ժողովը, օրակարգ ունենալով.—

1 Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան եգիպտահայ աշխարհական պատուիրակի ընտրութիւն.

2 Եգիպտահայ կազմական կանոնագրի պատրաստութեան հարց.

3. Ըէյի Էթմանի ագարակի վաճառման առաջարկ։

ՃԱՎԱ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

Սուրապայայէն (ճավա) օգոստոս 4 թուականով կը գրեն մեզի.—

Սուրաբայայի Ազգ. Վարչութեան կողմէ նախօրօք եղած յայտարարութեան համաձայն, երէկ, կիրակի առաւօտ, 3 օգոստոսին, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ տեղւոյս Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ, ուր հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր։

Կեդրոնը, բեմին առջեւ դրուած էր սեւ շղարշով պատած հանգուցեալին մեծադիր լուսանկարը, ծաղկեպսակներ շուրջը, մէջտեղը զետեղուած էր այս վերտառութիւնը. Գաղութիս սգակիր հասարակութեան կողմէ։

Հոգեհանգիստէն առաջ պատարագ մատուցուեցաւ երկսեռ երգչախումբին մասնակցութեամբ, որուն կ'ընկերանար Օր. Ռէջի Եղգարեան երգեհոնով։ Տէր Վարդան քահանան դամբանական մը կարդաց, ուր մանրամասն գծեց հանգուցեալին կենսագրականը, մատնանշելով անոր յառաջանշական գիծերը։

Ցետոյ Օր. Նէլլի Գալըստեան երգեհոնով նուագեց Շոփէնի քայլերգը, որ վերին աստիճան ազդու էր, եւ խորապէս յուզեց բոլորը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖԷԹՀԻԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Էնֆորմասիոն» կը գրէ.—

Մուսթաֆա Քեմալ ինքն ալ գոհ է որ քաղաքական երկրորդ կուսակցութիւն մը կազմուելու վրայ է... Առանք խօսքեր են միայն. ո՛չ Մուսթաֆա Քեմալէն, ո՛չ ալ Ֆէթհի պէյի մաքէն կ'անցնի փոփոխութիւն մտցնել— եթէ ո՛չ թուղթի վրայ միայն— քաղաքական կազմակերպութեան մը մէջ՝ որ երեւութապէս միայն սահմանադրական է։ Երկու կուսակցութեանց պայքարը գործնականապէս անկարելի է երկրի մը մէջ՝ ուր ո՛չ ընտրութեանց ազատութիւնը կ'ընդունին, ո՛չ ալ մամուլի եւ ժողովներու ազատութիւնը կը ճանչնայ։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել որ մէկ կուսակցութիւնը պիտի յաջորդէ միւսին։

«ԴԵՌ ՁԵՌՆԱԾ ՊԻՏԻ ՄԵՌՆԻ...»

Կը գրէ «Փոլիթիքա» Ֆէթհիի կուսակցութեան մասին.—

Աւելի լաւ է խելացի հակառակորդ ունենալ, քան անխելք կուսակից։ Երբեք զիրենք նոր կուսակցութեան օրկանը համարող թերթերուն ըրած քարոզութիւնն ալ կը թուի թէ քայքայումի պիտի մատնէ նոր կուսակցութիւնը, որ հազիւ ծնած է։

Եթէ չըլլար նոր կուսակցութեան օրկաններու այս աղմուկը, անկասկած անոր կազմակերպութիւնը աւելի դիւրին պիտի ըլլար։ Աւելորդ եռանդ ցուցնելով, այդ թերթերը պարզապէս կը ճաւեն իրենց դատին։

Օրինակ, որ չանցնիր որ Պոլսոյ այսինչ թաղը եւ կամ Անատոլուի այսինչ քաղաքը չմիանայ նոր կուսակցութեան։ Ի՛նչ կ'ըլլայ, էֆէնտիներ։ քաղաք մը, թաղ մը, նոյնիսկ ընտանիք մը ի՛նչպէս խմբովին կը միանայ նոր կազմակերպութեան։ Մեր մեծ նախագահին յարգելի քոյրն անգամ, հակառակ անոր որ իր եղբայրը խալքի նախագահն է, պարզապէս իր անձնական համոզումին հետեւանքով, նոր կուսակցութեան մէջ մտաւ։

Երբ ընտանիքի անդամներն անգամ կը բաժնուին զանազան համոզումներու շուրջ, ի՛նչպէս կը յայտարարեն թէ քաղաքի մը բնակչութիւնը, 7 տարեկանէն մինչեւ 70, կուսակցութեան մը կը յարի։ Բնականաբար, այս յարումի լուրերը կամ չինծու են, կամ անպատասխանատու անձերու կողմէ գրուած։ Այսպէս է որ, հազիւ լուրերը հրապարակուած, հերքումները հասան։ Ահա երկու օրինակ։ Գասթեմունիի քաղաքապետ Հիլմի պէյ կը հեռագրէ. «Անհիմն են այն հեռագրերը, որոնք մեր շրջանին անունով ուղղուած են Ֆէրքաի Ճիւմհուրիէթ կուսակցութեան»։ Թօքատի քաղաքապետն ալ նոյնիմաստ հեռագիր մը ղրկած է։

Այս կացութեան առջեւ կը հարցնենք.— Այդ թերթերը նոր կուսակցութեան ի՞նչպէս թէ դէմ քարոզութիւն կ'ընեն։

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐԸ

«Էնֆորմասիոն»ի խմբագիրներէն Պ. Հ. Թորոսեան, խօսելով միջազգային տնտեսական համաձայնութեանց վրայ, որոնք պատերազմէն վերջ մասնաւորաբար ձեռնհաս անձնաւորութեանց եւ մարմիններու մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղած են եւ տակաւին յաճախ քննադատուած՝ տնտեսական ազատական դպրոցին վարդապետութեանց հակառակ ըլլալնուն համար, կը թելադրէ շահագրգռուող շրջաններուն կազմել պահանջատէրերու միջազգային միութիւն մը որ ոչ մէկ քննադատութեան առարկայ կրնայ ըլլալ։

Այսպիսի միութեան մը նպատակը պիտի ըլլայ մերժել ելմտական ամէն օժանդակութիւն, ուղղակի թէ անուղղակի, ամէն այն պետութեանց՝ որոնք, ինչպէս Թուրքիա, ամէն պատրուակ օգտակար կը նկատեն իրենց յանձնառութիւններէն խուսափելու համար։

«Ալ բաւ է արդէն երբ ամէն երկրի մէջ կառավարական ելմտացոյցները կը ծծեն խնայուած գումարներէն մեծ մաս մը։ Եւ սակայն, համաշխարհային խնայողութեան տրուած հարուածը ահարկու կ'ըլլայ, երբ թոյլ տրուի որ Թուրքիոյ եւ Մեքսիկայի նման դէշ կառավարուած կամ անուղղայօրէն մեխիչ(?) պետութիւններ մեծ գրամագլուխներու ոչնչացման պատճառ ըլլան, ի վնաս համաշխարհային ընդհանուր տնտեսութեան»։

ՊՈԼԻՍԷՆ
ԱՄԻՍԸ ՔԱՆԻ՞ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Ոստիկանական անօրէնութեան չորրորդ ճիւղը օրական 35-40 անցագիր կուտայ։ Մօտաւոր հաշուի մը համաձայն, կը նշանակէ որ ամիսը 1000-1200 հոգի արտասահման կը մեկնին։ Անցագիր առնողներէն 100էն 25ը միայն ոչ-իսլամներ են։ Մնացեալ Թուրքերէն մեծ մասը Եուկոսլաւիա կ'երթան, այնտեղի կալուածնին ծախելու համար։

** Սովետական երկու սաւառնակներ Էնկիւրի հասան։ Սաւառնակները Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի ներսերը ճամբորդելէ յետոյ է որ Թուրքիա կը հասնին։

Ռուս դեսպան Պ. Սուրից Էնկիւրի մեկնեցաւ, սաւառնակները դիմաւորելու համար։

** Մօտերս Պոլիս պիտի այցելէ նաեւ 10 սաւառնակներէ բաղկացած իտալական օդային տորմիղ մը Պուքրէշի եւ Սոֆիայի ճամբով։

** Պոլիս պիտի այցելեն նաեւ ռուսական նաւատորմին «Ուքրայնա» յածանաւն ու «Ճէրճինսքի» թորփիլանաւը, յետոյ Իտալիոյ Մեսինա նաւահանգիստը երթալու համար.

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԺՈՂՈՎ
ԿԸ ԳՈՒՄԱՐԵՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼԷ

«Ահա իւլ Ճէտիտ» թերթի առած տեղեկութեանց համաձայն Դամասկոսի մէջ գտնուող քիւրտերը գաղտնի ժողով մը գումարած են իրենց ընելիքին մասին։ Կառավարութիւնը սակայն իմանալով այդ ժողովը, ազդարարած է որ եթէ կրկնեն նման գաղտնի հաւաքոյթներ, հիւսիսային սահմանէն դուրս պիտի աքսորուին։

Ըստ «Ահաիւլ Ճէտիտ»ի իբր թէ Դամասկոսէն յիշեալ ժողովի մասնակցողներէն քանի մը հոգի ուզած են Պէյրութ գալ, բայց արգիլուած են կառավարութեան կողմէ։

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Փատովայի մէջ պիտի բացուի 4 օգոստոսին եւ պիտի տեւէ մինչեւ 11 օգոստոս կենդանաբանական միջազգային ժողովը, որուն կը մասնակցին աւելի քան 500 մարդ։

Այս գիտական ժողովը կը հովանաւորէ Իտալիոյ Թագաւորը։ Նախարարները պիտի նախագահեն նիստերուն։

Ֆրանսացի պատուիրակներէն մէկը, Տօքթ. Քօլըրի պիտի խօսի «Ցեղաշրջում եւ ժառանգականութիւն» նիւթին շուրջ։

ՎԻՐՈՖԼԷՅԻ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ ՀԱՅՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Անցեալ չորեքշաբթիի մեր թիւով կը գրէինք թէ Վիրոֆլէ բնակող Պ. Մելքոն Էօքիճեան իսօրէն Շավիլ մեկնած պահուն, ելեկտրաշարժ կառախումբէն ինկած ու ծանրօրէն վիրաւոր, փոխադրուած էր հիւանդանոց։

Լիոնէն Պ. Էօքիճեան, կասկածելով որ իր եղբայրը կրնայ ըլլալ (որուն հետքը կորսնցուցած է երկար տարիէ ի վեր) տեղեկութիւններ կը խնդրէ մեր արկածահար հայրենակցին մասին։

Իր մասին տեղեկութիւններ ունեցողներէն կը խնդրուի գրել «Յառաջ»ին։

"ՅԱՌԱՋ..Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 86 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երքիանը հարցի որոշմամբ …կ զօրանոց պիտի շինուէր Շէ…ք ու Սեմալի մէջ, մէկ Ցափըկ մէկ ալ Ցալուօրիկ։

Մուշէն 200 վարպետ բերին, …ին նաեւ փէտհաս, կազին …յլ գործիքներ։

Այդ զօրանոցներու շինութիւ…ն Հայերուն եւ ոչ ալ Քիւրտ…ուն ձեռնտու էր։ Խիացի Քօս… մի գարիթ հետը եկաւ Ցալ…կի վերին գիւղը։ Ես կանչեցի …րք Կէլիէկուզանցի, Ցալուօրիկ-Ախպեցի, մաս մը Սեմալցի …րի.

— Հայե՛ր, եթէ դուք ին… խօսքով, լեզուով չկրցաք …ել, որ զօրանոցները չշինեն, …յն առեն 25 ընկեր ունիմ, երեկոյեան 11ի ժամանակները եւ գիշերուան ժամը 1ի մօտերը հիմքերը փորելու՝ են կուգամ, կը զարնեմ 10-10 փամփուշտ ու կը հեռանամ։ Երկրորդ օրը կը զարնեմ Ցալուօրիկի վրայ, միւս օրը մի ուրիշ տեղի վրայ։ Վախելով փախէք, յետեւէս չէք հասնիր, ոչ ալ հետքս կրնաք գտնել։

Ամբողջ Սասունը ոտքի վրայ կանգնած էր եւ կ'ըսէր.

— Կամ բոլորս կը մեռնինք, կամ չենք ընդունիր, որ զօրանոցներ շինեն։

Իւրաքանչիւր գիւղէն երկու-երկու հոգի որոշուեցան Սալէ-աղայի եւ Երքիանը հարցի հետ խօսակցողներ։ Խօսելու համար հաւաքուեցան Սեմալ, ուր 100 զինուած Սասունցիներ թաքնուած էին։ Երքիանը հարցը եւ Սալէ-աղան հեռուներէն բերած էին 30 զօրք։ Սկսեցին խօսիլ։ Սասունցիք կ'ըսէին.

— Մեր աշխատողները դաշտերու մէջ եւ սարերու գլուխ մեր կանայք են. մենք չենք ընդունիր, որ զօրանոցներ շինեն։ Եթէ կառավարութիւնը ուզենայ մեզ պաշտպանել, էլի կրնայ Մուշէն մինչեւ հոս երեք ժամ է։ Մեր տուները շինողները Անգլիացիք են եղած, թո՛ղ գան էլի մեր տուները շինողները եւ մեզ առաջնորդեն, գաղթենք արտասահման։ Մեր մայրն ու մեր պատիւն ու ոչխար հոս կը թողունք, մեր տուներն ալ զօրքերուն թող զօրանոց ըլլան, էլ ինչու պարապ տեղ զօրանոց կը շինէք։

— Էդ խօսակցութիւնը ձերը չէ, ձեզ Անդրանիկն է խորհուրդ տուեր։

— Մեր երկիրը ոչ Անդրանիկ կայ, ոչ Անդրանիկէն խապար ենք։

— Ձե՛ր դուք խնդրագիր գրեցէք. ասէք կառավարութեանը, թէ մենք Սալէ աղան մեզի դայմազամ կ'ուզենք։ Ես մինակ չեմ կրնայ ձեզի պաշտպանել, զօրք պէտք է ըլլայ, զօրանոց պէտք է ըլլայ, որ ձեզ պաշտպանեմ։

— Ձե՛ր որ դուն մեզի խոստացար, որ բանտարկեալները ազատես, քիւրտերը տուրք չառնեն, մեզի ներում բերես, որ ազատ Մուշ երթանք, էգոր ոչ մէկն ալ մեզի չկատարեցիր։

Խալիլի ծոցէն դուրս եկած կնիկներու տէրերը կ'աշխատէին, որ զօրանոցները շինուին։ Գիւղաշէնու նոյորը հոգ պառալով կ'ըսէ.

— Հայե՛ր, ի՞նչ կ'ընէք, կ'ուզէք մեր անդը քանդե՞լ։ Թագաւորէն հրաման եղած է, որ զօրանոցները շինուին ու պէտք է շինուին։

Հասարակութիւնը այդ կասկածելի մարդկանց կը հեռացնէ ժողովէն։

Այդ առեն Հրայրը մեզի 3-4 նամակ էր ղրկեր եւ ըսեր. «Վերցրէք բոլոր ընկերները եւ Դաշտ եկէք, 3-3, 4-4 կը պահուիք հաւ. գիւղերը եւ պատճառ չէք ըլլար զօրանոցներու շինութեան։ Եթէ հոս մնաք, կրնաք մատնուիլ եւ զօրանոցները կը շինուին»։

Ես կանչեցի Ցալուօրցիք, Կէլիէկուզանցիք, մաս մը Ախպեցիք, մաս մը Սեմալցիք, կարդացի իրենց Հրայրի նամակները եւ ըսի.

— Համաձա՞յն էք, որ մենք Դաշտ գանք։ Եթէ համաձայն էք, ինծի գրաւոր գրեցէք, թէ՝ մենք համաձայն ենք Հրայրի նամակներուն՝ Անդրանիկն իր խմբով պիտի երթայ Դաշտ։ Ասկէ վերջ ինչ որ ալ պատահելու ըլլայ մեր վերաբերմամբ պատասխանատու մենք ենք։

Հոն եղած ժողովուրդը մի կէս ժամ առանձնացաւ եւ խորհրդակցութիւն մը ըրաւ այդ հարցի վերաբերմամբ։ Խորհրդակցութիւններից վերջ մեզի ըսին.

— Ոչ թէ կարելի է պահուէ՝ մեր սահմաններու մէջ, կամ մեր սահմաններուց ալ քիչ մը դուրս, այնպիսի տեղ մը, որ ոչ ոք մեզնից, բացի քեզ հաւատարիմ մարդուց, չգիտենայ տեղդ։ Երբ խնդիրը ծայրայեղութեան հասաւ, մենք ուզեցինք զարնել, ձեզ ալ կը կանչենք. նախ՝ մենք կը զարնենք, յետոյ դուք կը զարնէք։

Այդ զօրանոցները շինելու համար երկարեցաւ 20 օր։ Քօռ-Ալօն Ցալուօրիկի զօրանոցի համար կարել տուաւ մօտ 140 գերան։ Վերին գիւղերը դեռ ոչինչ չէր սկսուած։ Ցալուօրցիք ինձ լուր ղրկեցին թէ՝ «Պատրաստ կաց, որ մի վերջ պիտի զարնենք»։

(Շար.)

Թուրքերը կը հեռացնեն Քիւրտերը

ԵՆԿԻՒՐԻ.— Վանէն հեռախօսով կը տեղեկացնեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.—

Արարատի մեր բանակը դիրքերուն մէջ կը սպասէ։ Լեռան գագաթը սաստիկ ցուրտ կ'ընէ եւ ձիւն կուգայ։ Այս պատճառով ապստամբները հեռզհետէ վար իջնելու դատապարտուած են։

Վերջին ընդհարումի ընթացքին, վիրաւոր ապստամբները, որոնց գլուխները կտրած էին իրենց ընկերները՝ որպէսզի կարելի չըլլայ ճանչնալ անոնց ինքնութիւնը, կրցանք ճշդել։ Այսպէս անոնց մէջ կը գտնուէր ապստամբ խմբերին գլխաւը։ Միւսները անճանաչելի են։ 40 ապստամբներ, որոնք Պարսկական սահմաններէն ներս մտան, կը հետապնդուին մեր զինուորներուն կողմէ։

Ուրֆայի սահմանագլուխը ապահովութեան տակ առնուեցաւ։

Մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ Վան հասաւ։

Հաճօյի մարդիկը կ'արշաւեն

Սուրիոյ Մարզպանութեան տեղեկատու դիւանի պետ գնդ. Մօրթիէ հիւսիսային Սուրիա մեկնեցաւ, կարգ մը ստիպողական կարգադրութիւններ ընելու համար սահմանային խնդիրներու շուրջ։ Ամսոյս 14ին սահմանի մօտերը նոր դէպքեր պատահած են. Հաճօյի մարդիկը Թրքական սահմանէն ներս մտած են եւ մեծ վնասներ պատճառած Թուրք սահմանապահ զինուորներուն։

Այս պատճառաւ Մարզպանութիւնը որոշած է կասկածելի տարրերը հեռացնել սահմանամերձ շրջաններէ եւ առիթ չտալ որ եւ է դէպքի։

Պէյրութի Թրքական հիւպատոսը Մուհիտտին Բաշիտ պէյ, առջի օր այցելեց Գ. Հօբբրնօի եւ խնդրեց սահմանի մօտերէն հեռացնել վտանգաւոր տարրերը։

Պարսկաստան զօրք կը ղրկէ

Պէյրութի ամերիկեան եւ ֆրանսական համալսարանի ուսանողներէն հինգ պարսկահպատակներ, պարսիկ հիւպատոսէն հրահանգ ստացան 24 ժամուան միջոցին մեկնիլ Պարսկաստան կատարելու համար իրենց զինուորական պարտականութիւնները։ Ուսանողները խնդրանքին վրայ 24 ժամուան պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ երեք օրուան, եւ առջի օր անոնք մեկնեցան իրենց հայրենիքը։

Այս ուսանողներու փոխադրութեան ամբողջ ծախքը կը հոգայ կառավարութիւնը։ Ըստ անոնց տրուած բացատրութեան, արդէն քանի մը դասեր զէնքի տակ առնուած են եւ բոլորն ալ պիտի ղրկուին Թրքական սահմանագլուխ, պատրաստ ըլլալու եւ դիմագրաւելու համար Թրքական հաւանական յարձակումի մը։

Միւս պարսիկ ուսանողներն ալ կասկածի տակ են եւ կը սպասեն որ իրենք ալ կանչուին մօտ ատենէն։

Ռուսիա կը դիմաւորէ վերահաս սովը

Գնդապետ Ուալթըր Պէլ որ մեծ սովի օրերուն, Ռուսիոյ օգնութիւն հասցնելու համար ստեղծած մարմնին մէջ՝ Հուվըրի գլխաւոր օգնականն էր, ընդունեց Ռուսիոյ հրաւէրը ստանձնելու Խորհրդ. Միութեան օգնաւերով պարէն հասցնելու գործը մեծ սովի ընթացքին, որ կը նախատեսուի ամբողջ Խորհրդ. Միութեան մէջ։

Վաֆտ կը զիջի Անգլիոյ

ԼՈՆՏՈՆ, 1. Սեպտեմբեր.— «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Գահիրէի թղթակիցը կը հաւաստէ թէ Նահաս փաշա արտօնած է Եգիպտոսի Նախկին դահլիճին մէջ՝ Ելմտական Նախարար Մաքրէմ պէյի որ Լոնտոնի մէջ, Անգլիոյ իրաւասու շրջանակներուն հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, յայտնէ թէ Վաֆտ կուսակցութիւնը կ'ընդունի Հէնտըրսընի առաջարկը Եգիպտոսի և Սուտանի մասին։ Այս առաջարկը նախապէս մերժելէ յետոյ, Նահաս փաշա հիմա կ'ընդունի, պայմանաւ որ Անգլիա յանձն առնէ իշխանութեան գլուխ բերել Վաֆտը։ Եթէ Անգլիոյ պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ, Նահաս փաշա պիտի մեկնի Լոնտոն բանակցելու։

Նորէն Ատլանտեանը օդէն

Ֆրանսացի համբաւաւոր օդանաւորդը Քոսթ եւ իր օգնականը Պելլոնթ, որոնք մէկ քանի ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուէին Ատլանտեանը կտրել օդանաւով, երկուշաբթի առտու ժամը 10.55 անցած, մեկնեցան վերջապէս Պուրժէի կայանէն։ Քանիցս մեկնումի պատրաստութիւններ տեսնելէ, բայց մթնոլորտին աննպաստ պայմաններուն հետեւանքով, յետաձգելէ յետոյ, դեռ մինչեւ վերջին պահը, օդանաւորդները վարանումի մէջ էին։ Առտուան թանձր մշուշը երկմտութեան կը մատնէր զիրենք։ Մասնաւոր օդանաւ մը, երեք պտոյտներ կատարեց, ստուգելու համար օդին պայծառութիւնը, որմէ յետոյ Քոսթ եւ Պելլոնթ մեկնեցան։

Եթէ ամէն ինչ կանոնաւոր ընթանայ, ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 35 ժամ եւ այս իրիկուան դէմ նաւորդները պիտի հասնին Նիւ Եորք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ահիէս Պուա Քոլոնպի «Սահակ Մեսրոպ» Դպրոցի կողմէ 7 Սեպտ. Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի անտառը։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 7ին, Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

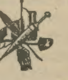

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զարմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Թուրքերը, Քիւրտերը եւ մենք։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիւրճի Իսրայէլեան, մօր անունը՝ Դամամ, հօր անունը Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélian, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Մարուկեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի ատաղձագործ) Սահակ Մարուկեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր։ 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Մարուկեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Սահակ Մարուկեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածքով։ Իմացնել՝ Melkonian Educational Institut, Nicossia, Cyprus.

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Լուի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը։ Մինչեւ 1930 մարտի սկիզբը կը կարծուէր թէ Լուի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա։ Իմացնել՝ Béatrice Yazejian, 865 P. O. Box, Fresno, Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Գաւրհան գիւղացի ժօրագրօջա օրդին դերձակ Անդրանիկ Գապիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խաչիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjian 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s/Seine France, կամ H. Demirdjian 2 Georges Dupré St-Etienne (Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել։

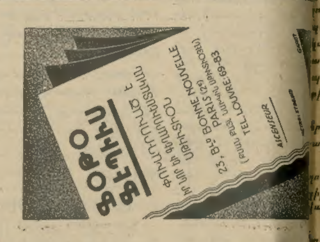

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
4 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1356 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 11րդ ընդհ. ժողովի (1929) յայտարարութիւնը որոշակի ընդգծած է կուսակցութեան հիմնական քաղաքականութիւնը Հայոց ազգային հարցի մասին, որդեգրելով Միացեալ եւ Անկախ հայրենիք ստեղծելու գաղափարը, որ 1919ի 9րդ ընդհ. ժողովէն ի վեր անխախտ համոզումը կը մնայ Դաշնակցութեան։

Սահմանափակենք վէճը միայն հողային պահանջներուն շուրջ, որոնք խիստ կենսական եւ հրամայական նշանակութիւն ունին հայ ժողովուրդի համար։ Դաշնակցութիւնը ելնելով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի տեսակէտէն, (որ կը նշանակէ, լիովին կամ աստիճանաբար ընդարձակել Հայաստանի հողերը, անոնց վրայ հաւաքել ցրուած հայութիւնը եւ ժողովուրդին ազատութիւն տալ ինքզինք կառավարելու), կը պահանջէ Հայաստանի այն հողերը, որոնք կը գտնուին Թրքական լուծին տակ։ Թուրքերը, ինչպէս անցեալի մէջ, նոյնպէս այսօր, սուրի ու հուրի ուժով կ'անտեսեն հայ ժողովուրդի պահանջները։ Որով հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի կեդրոնական կրակը ուղղուած կը մնայ Թուրքիոյ դէմ։

Հայկական հողերու ամբողջութեան տեսակէտէն, նոյնքան հրատապ խնդիր մըն է Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի միացումը ներկայ Հայաստանին։

Հիւսիսի եւ հարաւի հողային այս պահանջները հայ ժողովուրդը եւ հետեւաբար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը թշնամական դիրքի վրայ կը պահեն հանդէպ Թուրքիոյ եւ բոլշեւիկեան վարչութեան։

Միայն թէ այս երկու ճակատները տարբեր գործելակերպ կը պարտադրեն մեզ։ Թուրքիոյ հանդէպ Դաշնակցութիւնը որդեգրած է անխնայ պայքար, ամէն գնով ու ամէն յարմար պարագայի, նկատի ունենալով նաեւ Թուրքի ջարդարարութիւնը եւ համաթրքական վտանգը, որ գրաւուած Հայաստանէն դուրս, Միացած Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար մահու վտանգ մըն է։ Մինչդեռ հիւսիսի հողերու կցումը ներկայ Հայաստանին, մենք պարտադիր գործը կը նկատենք ներկայ Հայաստանի իշխանաւոր բոլշեւիկեան վարչութեան։ Մենք կը պայքարինք հայ բոլշեւիկներու տկարութեան դէմ, որոնք 10 տարիէ ի վեր անընդունակ եղան այս ընդարձակ նահանգները եւ հայ գաղութները միացնելու Խորհրդ. Հայաստանին, գաւառի ուժովնալու ընդդէմ... Դաշնակցութեան։ Իսկ եթէ բոլշեւիկեան վարչութիւնը, ստրկօրէն կ'ենթարկուի Վրաստանի եւ Ազրբէջանի գերակշռութեան, այդ նահանգներու ժողովուրդին կը մնայ շարժիլ եւ իրենց բախտը կապել Հայաստանի ժողովուրդի բախտին։ Այս շարժումը նպատակ չունի Երեւանի այս օրուան իշխանաւորները երկրէն քշելու, այլ անոնց ապիկար վարչութեան տակ հաւաքելու Կովկասի հայկական նահանգները։

Այս յստակ քաղաքական ուղեգծի հանդէպ Թ. Մանտալեան անզօր ճիգ մը կը թափէ հանրային ուշադրութիւնը վրիպեցնելու, սրտնեղելով իր ընկերոջ Գ. Թորոսեանի առարկական բացատրութիւններէն։

«Ընկեր Թորոսեանը ձգտում է ապացուցանել որ Դաշնակցութեան համար «Միացեալ Հայաստան»ի ճանապարհը Թուրքիոյ Արեւմտեան նահանգների վրայով է անցնում այն ժամանակ, երբ նոյն Դաշնակցութիւնը այդ Հայաստանի ստեղծման առաջին քայլն է համարում Ախալքալաքի, Ղարաբաղի, Նախիջեւանի շրջանների միացումը Հայաստանին։ Ուրիշ խօսքով, Դաշնակցութեան քաղաքականութեան կենտրոնը Անդրկովկասն է եւ ոչ թէ Տաճկահայաստանը»։

Այս հատուածէն կը պարզուի Մանտալեանի նախկին պնդումները, որ մենք յիշատակեցինք նախորդ թիւերուն մէջ։ «Դիտաւորեալ չարափոխութեամբ, բոլշեւիկ յօդուածագիրը կը պնդէ թէ Դաշնակցութեան «գլխաւոր թշնամին Թուրքը» է, թէ Դաշնակցութիւնը պատրաստ է Թուրքիոյ միանալ և Սովետական շուկաները գրաւել, զանոնք «հայ բուրժուազիային վերադարձնելու» համար։ Այս գործողութիւնը գլուխ բերելու համար (անշուշտ հայ բուրժուազիայի սիրոյն), ըստ անգէտ Մանտալեանի, «Դաշնակցութիւնը պատրաստ է այսօր դաշնակցելու, թէկուզ սատանայի հետ»։

Մանտալեանի այս ըմբռնումները «աջ օպպորտունիստական են», փոխ առնուած ռամկավար մամուլէն եւ աւետարանական «Կոչնակ Հայաստանի»էն։ Բայց «աջ օպպորտունիստ» կը դատուի խեղճ Գ. Թորոսեանը եւ կը բանադրուի։

Արդ, այս նեղ անկիւնի մէջ սեղմելով կոմունիստ կուսակցութեան հեղը, կոմիտէի բանբերը, կ'առաջադրենք հարցերը, ըսելով որ գործնական կեանքին մէջ ընթացք տան իրենց քաղաքականութեան, եթէ համաձայն են մեզ հետ։

Կովկասեան Հայաստանի նահանգներու միացման խնդիրը լուծելու համար, Դաշնակցութիւնը ժողովուրդի պահանջին կարող է ընդառաջել։ Այդ պարագային, Դաշնակցութիւնը կարող է դաշնակցիլ հայ ժողովուրդին և Խորհրդ. Միութեան զանազան ազգերու յեղափոխական տարրերուն հետ, բայց ոչ սատանային։ Որովհետեւ սատանան մեզ կը ներկայանայ Թուրքի բոլշեւիկի կերպարանքով, որոնք միայն կրնան վնաս հասցնել հայութեան։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊԱՀՈՎ ԺԱՄԲԱՆ
(ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱԿՆԵՐԷՆ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 22).

— «Քանի մը խօսք մեր ազգութեան, աւելի ճիշդը՝ ազգապահպանումին նուիրուած աշխատութեանց մասին։

Դիտեցէք հայ կեանքը.— հանրային հոգերու եւ ձգտումներու բարդ, բազմածաւալ ու բազմայարկ կառուցուածք մը, որուն բոլորտիքը խմբուած են այդ կարիքներուն ու ձգտումներուն նուիրուած հանրային հաստատութիւնները։

Ունինք որբը, հիւանդն ու աղքատը, եւ ասոնց առընթեր,— ունինք նաեւ մեր որբախնամները, հիւանդանոցները, տարագրելոցներն ու գաղթականախնամները։

Ունինք կարօտն ու անպաշտպանը, եւ ասոնց դէմ,— բարեգործականներն ու մարդասիրականները։

Ունինք հայ գեղարուեստը իր բոլոր ճիւղերով,— եւ ունինք նաեւ այս գեղարուեստի պաշտպանութեանը նուիրուած զանազան միութիւններ՝ թատերասիրաց, երաժշտասիրաց, գեղարուեստասիրաց եւայլն, եւայլն։

Սակայն չունինք մարմին մը, միութիւն մը, համազգային հաստատութիւն մը, որ նուիրուած ըլլար բացառաբար հայ ազգութեան պահպանումի գործին։

Առարկութիւնները գիտենք։

Ոմանք պիտի ըսեն, որ քիչ վերը յիշատակուած (եւ բազմաթիւ այլ մոռցուած) միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, տարբեր ձեւի եւ անուններու տակ, ճիշդ նոյն նպատակին կը ծառայեն։

Նորաստեղծ «Համազգային»ը առաւելաբար այս գործին է որ պիտի ծառայէ։ Տեսականօրէն ան այս նպատակին կը ձգտի։ Որովհետեւ պայքարի այն զէնքերը — գիրք, գրադարան, ընթերցարան, մեծերու դասընթացք, դպրոց եւայլն— որոնցմով ան կ'ուզէ հայ ժողովուրդը զինել, այդ զէնքերը ուղղուած են օտարացումի դէմ ի պաշտպանութիւն բացառաբար հայկական ազգութեան։ Մանաւանդ դպրոցը։ Անուրանալի է այն հսկայական դերը, որ վերապահուած է այս ազդակին, մեր ազգութեան պահպանումին մէջ։ Փրկել հայ դպրոցը — այդ կը նշանակէ փրկել մեր ազգութիւնը օտարութեան մէջ։ Եթէ մենք կարողանանք ժամանակակից պահանջներուն համապատասխան դպրոցներ ստեղծել եւ պահել (մանկապարտէզներէն մինչեւ երկրորդական վարժարանները.) եթէ հայ վարժարանը ի վիճակի ըլլայ յաջողապէս մրցիլ համաստիճան օտար վարժարաններու հետ, եթէ հայ ծնողքը տեսնէ ու համոզուի, որ իր զաւակը ազգային կրթական հաստատութեան մէջ ոչ միայն օտար վարժարանի ուսումը կը ստանայ, այլ եւ ազգային կրթութեամբ կ'օժտուի,— այն ատեն համոզուած կարելի է ըլլալ, որ ազգապահպանումի դժուարին գործի կարեւորագոյն մասը ինքնին կատարուած կ'ըլլայ։ Օտար վարժարանը աննշան բացառութեամբ օտարացումի կը մղէ հայ երեխան, երբ մանաւանդ ուժեղ չէ ազգային ոգին այն ընտանիքին մէջ, ուրկէ ան կուգայ»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը եւ Ընկեր. Միջազգայինը

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը Ցուրիխի իր վերջին նիստին մէջ, միաձայնութեամբ ընդունած է հետեւեալ բանաձեւը՝ քրտական վերջին ապստամբութեան և Թուրքերու կողմէ կատարուած կոտորածներու առթիւ.—

Գործադիրը աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ջարդերուն վրայ, որոնցմով Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ միայն կ'ուզէ կոտորակել իրենց ազատութեան համար կռուող Քիւրտերը, այլ նաեւ բնաջնջել քիւրտ խաղաղ ժողովուրդը, որ չի մասնակցիր ըմբոստութեան եւ որոնցմով, Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ Քիւրտերն ալ ենթարկել Հայերու վիճակին, առանց որ դրամատիրական ազգերու հանրային կարծիքը բողոքէ այս արիւնահեղ բարբարոսութեան դէմ։

Նաեւ, Գործադիրը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն լուրջ վտանգներուն վրայ, որոնք ընդդէմ խաղաղութեան կրնան առաջ գալ Թուրք զօրախումբերու կողմէ՝ պարսկական հողամասերու բռնագրաւումէն։ Աշխարհի միջազգային կազմակերպութեան գայթակղեցուցիչ անբաւարարութեան փաստն է որ կը տրուի, երբ զինուորական ուժեր կրնան մտնել դրացի տկար պետութեան մը հողերուն վրայ, որոնք չեն պաշտպանուիր մարդկութեան կողմէ։

Ուշադրութիւն դարձնելով այն վտանգներուն վրայ, որոնք կրնան ծագիլ Քիւրտիստանի դէպքերէն, Գործադիրը կը հրաւիրէ աշխարհի հանրային կարծիքը բողոքելու թէ Թուրք սակաւապետութեան բռնութիւններուն եւ թէ դրամատիրական կառավարութեանց լռութեան դէմ՝ հանդէպ արիւնահեղ ոճիրներուն՝ որոնց զոհ կ'երթայ քիւրտ ժողովուրդը։

Թուրքիա, Իրաք եւ Քիւրտերը

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշա տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ։ Այս տեսակցութեան ընթացքին, նախարարները համաձայնութիւն գոյացուցած են սահմանագլուխին վրայ կարգը ապահովելու եւ ըմբոստ Քիւրտերը զսպելու անհրաժեշտութեան մասին։

Նուրի փաշա Էնկիւրիէն մեկնած է Եալովա, ուր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ նաեւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ, իր երկիրը վերադառնալէ առաջ։

"Շէյխ Վահէթինի օրերը կը յիշեցնեն"

Խալք կուսակցութեան Պոլսոյ վարչական խորհուրդին նախագահ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է լրագրողներու, Ֆէթհիի կուսակցութեան մասին.

— Սէրպէսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութիւնը, որ մինչեւ երէկ ծրագիր չունէր, ծրագիր մը շինելու ելած է, եւ յանդգնած է առնել մեր սկզբունքները, միայն բառերը փոխելով։

Ցաւով կը տեսնենք որ նոր կուսակցութիւնը դուռ բացած է այնպիսի հրապարակումներու, որոնք կը յիշեցնեն Տէրվիշ Վահտէթինի, «Սէրպէսթի»ի եւ «Վոլքան»ի ընթացքը։ Նոր կուսակցութիւնը շատ կարճ ատենուան մէջ եւ անտեղի կերպով մինչեւ փողոցային քաղաքականութիւնը (քալտըրըմ փոլիթիքաճըլըղը) իջաւ։ Խորապէս կը ցաւինք ասոր համար։

Մեր կուսակցութիւնը գրեթէ աւարտած է քաղաքապետական ընտրութեանց պատրաստութիւնները։ Չարժեր անգամ խօսքի նիւթ ընել այն պարագան, որ զանազան առիթներով դժգոհ մնացած եւ կամ տեսակէտի տարբերութեան պատճառով քանի մը հարիւր հոգի մտած են նոր կուսակցութեան մէջ, երբ անդին 700,000 բնակիչ կայ Պոլսոյ մէջ։ Մենք ամբողջովին վստահ ենք ընտրութեանց ելքի մասին։

Ռուսիա Սեւ ծովու մէջ

«Փոլիթիքա»յի խմբագրականէն.— «Նորոգելու պատրուակին տակ», Ռուսիա ասկէ առաջ քանի մը գրահաւոր մտցուց Սեւ ծով, եւ ըսաւ թէ անոնք մարտ ամսուն դուրս պիտի ելլեն։ Մինչդեռ մինչեւ հիմա դուրս չեն ելած։

Միւս կողմէ, Ռումանիա որոշած է 80 միլիոն ոսկի ծախսելով նաւային կայան մը հաստատել Սեւ ծովի մէջ։ Եւ որովհետեւ ի վիճակի չէ այսչափ դրամ ծախսելու, իր որոշումը բսի-բաւեներու տեղի տուաւ։

Բնականաբար բարեկամ ենք Ռուսիոյ, բայց ստիպուած ենք մտահոգութեամբ խառն շահագրգռութեամբ մը հետեւիլ Սեւ ծովու մէջ կատարուած սպառազինութեան մրցումին։ Այս սպառազինումը կրնայ դուռ բանալ կարգ մը բարդութիւններու, որոնք բնաւ փափաքելի չեն խաղաղութեան տեսակէտով։

Օգնութիւն սովահար Ռուսիոյ

Գրած էինք երէկ թէ գնդապետ Ուալթըր Գէլ ընդունած է Ռուսիոյ առաջարկը, կազմակերպելու համար օդանաւով պարէն հասցնելու գործը, երբ մեծ սովը որմէ կը վախցուի, իրականանայ Ռուսիոյ մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

"ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԾՈՒՆԿԻ ԲԵՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ,,

Թրքական «Սօն փոսթա» թերթէն.— Անցեալ տարի, Ռումանիոյ տնտեսական կացութիւնը շատ գէշցաւ։ Երկրագործները չէին կրնար տուրք վճարել, քաղաքներու մէջ սնանկութիւնները օրէ օր կ'աւելնային, եւ կառավարութիւնը չէր կրնար իր պարտքերը վճարել։ Արտասահմանը չէր ուզեր դրամ տալ եւ ռումանական դրամը կը կորսնցնէր իր արժէքը։ Վերջապէս որոշուեցաւ դուրսէն ելմտագէտ մը բերել եւ կացութիւնը քննել տալ անոր։

Ճիշդ այդ միջոցին մէջտեղ եկաւ Ֆրանսա եւ յայտնեց թէ հարկ եղած դրամը պիտի տայ, եթէ Ռումանիա իր գահը վերադարձնէ իշխան Քարոլը եւ իր բոլոր պէտքերը Ֆրանսայէն հայթայթէ։ Ռումանիա անճար մնաց, ընդունեց, ու այս ձեւով ֆրանսական ազդեցութեան ենթարկուեցաւ։

Տարիէ մը ի վեր մեր երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնն ալ սկսած էր աւրուիլ։ Գիւղացիները չէին կրնար իրենց տուրքը վճարել, քաղաքներու մէջ սնանկութեան դէպքերը օրէ օր կ'աւելնային, մեր դրամը օրէ օր կը կորսնցնէր իր արժէքը եւ վերջապէս կառավարութիւնը հասաւ վիճակի մը, որ խոստովանեցաւ թէ չի կրնար վճարել իր արտաքին պարտքը։

Ճիշդ այս միջոցին Ֆրանսա հրապարակ իջաւ, եւ մեզի դրամ առաջարկեց Ցէքլօվիձէի եւ Վայթի միջոցաւ, որոնք որպէս թէ կացութիւնը քննելու եկած էին։ Պայմանը այն է որ մեր բոլոր կազմածները ֆրանսայէն պիտի գնենք եւ կազմածներն ալ ֆրանսացի պաշտօնատարի մը հսկողութեան տակ պիտի գործածենք։

Մինչեւ հոս զուգահեռական կ'երթայ հակակշիռը։ Բայց ասկէ վերջ կը փոխուի կացութիւնը։ Ըսմէթ փաշա կը մերժէ բաժնետէրերուն այս առաջարկը, առանց նոյն իսկ քննելու։ Ասոր վրայ ֆրանսացիները կը հեռանան, ըսելով. *«Չենք կրնար դրամ տալ Թուրքիոյ»*։ Եւ պարտքերու վճարման մասին դիւրութիւն չտալէ զատ, կը սկսին նաեւ բազմաթիւ դժուարութիւններ յարուցանել։

Ֆրանսացիները յոյս մը ունին սակայն.— Ֆէթհի պէյի վարչապետ դառնալը։ Ֆէթհի պէյ յայտարարեց թէ կողմնակից է փոխառութեան։ Արդէն, Փարիզի մէջ երկար ատեն շփում ունեցած ըլլալով բաժնետէրերուն հետ, ծանօթ ալ է անոնց տեսակէտներուն։ Հետեւաբար,— կ'ենթադրեն Ֆրանսացիները,— Ֆէթհի պէյ երբ վարչապետ դառնայ, պիտի կրնան դիւրութեամբ մեզի ալ ծունկի բերել, ինչպէս ըրին Ռումանիոյ։

Վստահութիւն ունինք Ֆէթհի պէյի վրայ։ Բայց արթուն եւ ուշադիր գտնուինք։ Առատ խոստումներէ եւ աւելորդ յոյսերէ չտարուինք։

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Պատւոյ Լէգէոնի հրամանատարութեան տիտղոսը տուաւ օդանաւորդ Քոսթի։ (Քոսթ 12րդ թռիչքն է, որ կը կատարէ այս անգամ)։ Պելլոնթ կը ստանայ Պատւոյ Լէգէոնի սպայութեան տիտղոսը։

ԿՌԻՒ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՃԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թէհրան հրատարակուող «Շաֆագ-Սօրխ» պարսկական թերթը հետեւեալ յօդուածը գրած է (թիւ 1564) քիւրտ-թրքական կռիւներու առթիւ։ կուտանք նոյնութեամբ. իսկ արծարծուած մտքերուն պիտի անդրադառնանք առանձին:

Աշխարհագրական դրքումով Ցաճկական Քիւրտիստանը այն երկրամասն անուանն է որ կը գտնուի Արեւելեան Ցաճկաստանի մէջ՝ պարսկական Ատրպատականի արեւմտեան մասին եւ Մուսուլի նահանգի հիւսիսային (արաբական Իրաքի Քիւրտիստան) եւ Վանի ծովի ու Ցաճկահայաստանի հարաւային եւ խարբերդի վիլայէթի արեւելեան Սուրիոյ հիւսիսարեւելեան կողմերը։ Քիւրտիստանի ամենալաւ նահանգներն են Տիարպէքիրը (Տիգրանակերտ), Պիթլիսը եւ Մարտինը։ Ցաճկական Քիւրտիստանի երկրամասի մեծագոյն մասը ծածկուած է բարձր դժուարանցանելի լեռներով, որոնք հայկական Ցաւրոսի լեռնաշղթային մասը կը հաշուուին։

Այս շրջանի բնակչութեան մեծ մասը քիւրտեր են, ամենամբռնա եւ աւարառու ցեղեր, որոնք քաղաքակրթութեան հակառակորդ կը համարուին։ Անոնց մեծագոյն մասին գրաւմունքն է սպանութիւն եւ աւազակութիւն։ Օսմանեան Սուլթաններու օրով Քիւրտերու մեծագոյն մասը ապստամբութեան դրօշ էր պարզած եւ կառավարութեան չէր հպատակեր։

Միլլի կառավարութեան հաստատուելէն եւ Թուրքիոյ երիտասարդ հանրապետութենէն յետոյ ալ, Քիւրտերը իրենց հին ըմբոստ բնոյթին եւ կառավարութեան վերաբերութեան ձեռնարկներուն վատ աչքով կը նայէին։

Մինչեւ 1925ին, օտարներու պրոպագանդին շնորհիւ եւ անկախ Քիւրտիստան կազմելու համար, մեծ խառնակութիւն մը ստեղծեցին, որ զսպելու համար Էնկիւրիի կառավարութիւնը մէկ քանի ամիս ջանքեր թափեց եւ վերջապէս անոնց ղեկավարը՝ Շէյխ Սայիտն եւ միւս ղեկավարները ձերբակալեց եւ գնդակահարեց։ Այդ թուականէն ի վեր Թուրքիոյ պետական մարմինները Քիւրտիստանի նախկին դրութիւնը բարեկարգելու եւ ապստամբութիւնները խեղդելու համար քայլեր առին եւ նոր կազմակերպութիւններ ըրին մինչեւ, որ կրկին ագամուկ բարձրացաւ։

Ցանկարծակի Էրզրումի Թուրք գաղտնի ոստիկանութիւնը դաւադրութիւն մը Երեւան հանեց, որու մէջ մաս ունէին հանգուցեալ Շէյխ Սայիտի որդի Սէլահէտտինը եւ խումբ մը Քիւրտեր։ Անոնց հարցաքննութիւններէն ի յայտ կուգայ որ անոնց նպատակն է ստեղծել անկախ պետութիւն մը «Քիւրտիստան» անունով, որ բացի իսկական Քիւրտիստանէն իր մէջ պէտք է պարունակէ նաեւ Ցաճկահայաստանի մէկ մասը, իսկ մայրաքաղաքը պէտք է ըլլայ Վանը։ Սէլահէտտինի ձերբակալութիւնը, (իր հօր սպանութենէն յետոյ իր կրթութիւնն ստացեր է Պաղտատի զինուորական դպրոցին մէջ) եւ անգլիացի գնդ. Լօրէնսի երեւան գալը հիւսիսային Քիւրտիստանի սահմաններուն վրայ, զուգադիպեցան իրար եւ տաճկական թերթերը տեղեկացան որ բրիտանական հրամանատարը արաբական Իրաքի մէջ Սէլահէտտինին կ'օգնակցէր եւ անմիջապէս որ ապստամբութիւնը ծագեցաւ, մեծ մասով սկսան կասկածիլ Անգլիացիներէն։

Ցամենայն դէպս, այս տարուան ապստամբութիւնը աւելի լայն ծաւալ ստացաւ եւ եթէ թրքական ղեկավար մարմինները աւելի շատ ուշադրութեան չդարձնէին, մեծ վտանգ մը կը դառնար Թուրքիոյ ամբողջութեան դէմ։ Ինչպէս մէկ քանի օտար գործակալութիւններ կը յայտնեն թէ քիւրտ ապստամբներու ղեկավարներու նպատակն է կազմել պետութիւն մը, որուն մաս պէտք է կազմէ նաեւ Իրաքի Քիւրտիստանը, Քիւրտիստանը եւ Ցաճկահայաստանը մինչեւ Սեւ ծովի ափերը եւ Հարաւային Կովկասի մէկ մասը, այսինքն Հայաստանի Հանրապետութեան եւ խորհրդային Ատրպատականի այն կէսերը, որոնց բնակչութեան մէկ մասը Քիւրտեր են։

Ցաճկական զօրքը մէկ քանի կողմէն զօրքեր կեդրոնացուց Քիւրտիստան եւ մէկ քանի կռիւներու մէջ Վանի ծովի շրջակայքն եւ Զիլանի ձորին մէջ ծանր հարուածներ հասցուց Քիւրտերուն։ Սակայն Քիւրտերը փախուստ տալով դէպի Հիւսիսային Քիւրտիստան ուրիշ տարրեր միացուցին իրենց հետ եւ կրկին կռուի դուրս եկան։ Այս անգամ գործն աւելի դժուարացաւ, որովհետեւ այս երկրամասը ամբողջովին ծածկուած է դժուարանցանելի լեռներով եւ ձորերով եւ շօսէներ գոյութիւն չունին։ (Շար.)

ՌԻԿՈՎ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՊԵՐԼԻՆ ԵՐԹԱԼ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Գ. Միջազգային Քաղաք. Դիւանի նախորդ պետը Ռիկով, որ Կրիստինսկիի տեղ Պերլինի դեսպան նշանակուած էր, կը մերժէ իրեն տրուած նոր պաշտօնը։

Կ'ըսուի թէ Կրիստինսկիի տեղ Պերլինի դեսպան նշանակուած է Էնկիւրիի դեսպանը Սուրից։

ԿԼԵՓԷՈՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Մօրնինկ փօսթ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ, հասած տեղեկութեանց համաձայն, Ռիկայի խորհրդ. առեւտրական ներկայացուցիչը Աթանեկով որ վերջերս Ռուսիա կանչուած էր, նոր պաշտօնի մը գլուխն անցնելու պատրուակով, ձերբակալուած եւ մահապատժի ենթարկուած է կէփէուի հրամանով։

ՁԵՂՇԱՐԱՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Մոսկուայի ոստիկանութեան կատարած մանրակրկիտ պրպտումներուն հետեւանքով, երեւան ելաւ թէ բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօնեաներու միջամտութեամբ, 300,000 տետրակներ շահագործուած են անձերու կողմէ որոնք ո՛չ մէկ իրաւունք ունէին զանոնք գործածելու։ Այդ տետրակները կը պարունակէին ժողովուրդին պարենաւորման յատուկ կտրօններ։

Բոլշեւիկեան մամուլը կը պահանջէ որ յանցաւորները խստօրէն պատժուին։ Բազմաթիւ շահատէրեր, պաշտօնեաներու միջամտութեամբ, յաջողած են ձեռք անցնել այդ տետրակները զորս յետոյ կը ծախէին ամենէն շատ վճարողին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՀՈՅՊՈՒՆ»Ի

(Բ. եւ վերջին մաս)

1930 յունիս 25էն քրտական շարժումը աւելի ընդարձակուեցաւ։ Դէպի արեւմուտք եւ փոխն ի փոխ եղած յարձակողականներուն եւ պաշտպանողականներուն հետեւանքով քաղաքներն ու գիւղերը հետզհետէ Քիւրտերուն ձեռքը անցան։

Այս յաջողութեանց լուրը, հակառակ Թուրքերուն կողմէ քողարկուելուն, ամէն կողմ տարածուեցաւ։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, նկատելով որ կրնայ այս շարժումը մի քանի օրուան մէջ զսպել, իր ձեռք առած միջոցներու մասին միայն լուր տուաւ բանակի սպաներուն եւ ուրիշներէն գաղտնի պահեց զայն։

Ժողովուրդը անտեղեակ մնաց, որովհետեւ հակառակ պարագային պէտք պիտի ըլլար խոստովանիլ քիւրտ իշխանութեան մը գոյութիւնը, արդարացնելու համար ձեռք առնուած զապողական միջոցները։

Երբ քրտական եւ թրքական ուժերը ընդհարում ունեցան եւ Վան քաղաքը եւ Սիփանայ լեռները գրաւուեցան, այդ պարագային Էնկիւրիի կառավարութիւնը պաշտօնական ծանուցագրով քրտական շարժումը իբրեւ յեղուզակային շարժում հանրութեան սեփականութիւնը դարձուց, ըսելով որ Քիւրտեր պարսիկ սահմանէն ներս կը խուժեն կողոպտելու, խռովութիւններ ստեղծելու տաղնապներով։

Բնական էր որ Թուրքերը այս ձեւով պիտի ներկայացնէին դէպքերը ժողովուրդը յուսադրելու համար։

Քիւրտերուն վերագրուեցաւ դաւաճանական արարք, յետադիմական շարժում, եւ օտար ձեռքերուն մէջ գործիք ըլլալու զրպարտութիւնները, ինչ որ անցեալին մէջ եղած էր նաեւ այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք կռուած էին թրքական զուլումէն ազատուելու համար։

Թուրքերը դեռ կ'անգիտանան քիւրտ ժողովուրդի ազգային գոյավիճակը եւ իբրեւ ազգ ապրելու իրաւունքը։

Անոնք չեն ուզեր խոստովանիլ «Հօյպուն»ի գոյութիւնը, որուն գործունէութեան վայրերէն մէկն է Էյրի Տաղը։

Թուրք ժողովուրդի կողմէ Քիւրտերը բնաջնջելու քաղաքականութիւնը անդուլօրէն կը շարունակուի, առանց դադար առնելու։

Տարակոյս չկայ, որ Թուրքերը լաւատեղեակ են քրտական շարժման էութեան, որ է ազատուիլ Թուրք լուծէն եւ գործիք չդառնալ Թուրք քաղաքական նպատակներուն։

Թուրքերը արտակարգ պատրաստութեամբ կը պայքարին մեր ուժերուն դէմ, եւ նոյն ատեն անխնայ կը ջարդեն խաղաղ ժողովուրդը։

Այս բոլորէն ի յայտ կուգայ, որ օտար ո՛չ մէկ արտաքին այժ իր բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը կը բերէ Քիւրտերուն։

Քրտական շարժումը իրականին մէջ յեղափոխական բնոյթ չունէր, եւ Քիւրտերը զէնքի ուժով իրենց իրաւունքներուն տիրանալու համար կռիւ չյայտարարեցին. ընդհակառակն, Թուրք կառավարութիւնն էր, որ առանց արդարացնող պատճառներու ձեռք առաւ զինուորական գործողութիւններ եւ նախայարձակ եղաւ քիւրտ հողամասին վրայ, ուր կեդրոնացած էր քրտական շարժման գործունէութիւնը։

Ո՛չ անցեալին մէջ, եւ ո՛չ ալ այսօր քիւրտ շարժման մէջ օտար մատ չկայ։

Ընդհակառակն, իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է, եւ օտարներ թշնամական դիրք ունին մեզի հանդէպ ու միշտ խոչընդոտներ կը յարուցանեն քիւրտ գործիչներուն, մտաւորականներուն եւ կազմակերպութիւններուն ազատ գործունէութեան դէմ։

Թուրքիոյ շուրջ գտնուող հարեւան կառավարութիւններ եւ հովանաւորող պետութիւններ խիստ միջոցներ ձեռք առած են եղեռ քիւրտերուն եւ նոյնիսկ բնիկներուն դէմ. այս բոլորը կ'ընեն բարի դրացնութեան եւ բարեկամական զգացումներուն համար։

Օրինակ, Իրանի կառավարութիւնը դեռ տարի մը կէս առաջ ձերբակալեց 40ի չափ քիւրտ պէյեր, այն ամբաստանութեամբ որ «Հօյպուն»ի կը պատկանին եւ կ'օժանդակեն Էյրի Տաղի շարժումներուն։

Այս 40 հոգիները մինչեւ այսօր բանտարկուած կը մնան, առանց դատավարութեան, Թաւրիզի բանտին մէջ։

Միջագետքի մէջ քիւրտ պետեր եւ մտաւորականներ հարկադրուած կը ձգեն իրենց կալուածները Թուրքիոյ սահմանամերձ վայրերէն, — եւ այս ցուցմունքները կը կատարուին Թուրք կառավարութեան կողմէ — եւ կ'երթան կը հաստատուին հարաւային հողերուն վրայ, որոնք անգլիական ազդեցութեան ներքեւ կը գտնուին։

Նոյնը նաեւ Սուրիոյ մէջ. շատ մը Քիւրտեր, որոնք սահմանամերձ վայրերուն մէջ կը բնակէին, հեռացուեցան եւ 50 քիլոմեթր հեռու վայրերուն մէջ հաստատուեցան, եւ անոնցմէ մեծ մասին հրամայուեցաւ 40 քիլոմեթր միայն մօտենալ սահմանին, հակառակ անոր որ այս բոլորն ալ սուրիացի քաղաքացիներ են։

Իսկ ինչ որ կը խօսուի գնդապետ Լօրէնսի մասին եւ թէ ուրիշ Անգլիացիներու, որոնք քրտական շարժման կ'աջակցին, նիւթական թէ բարոյական օժանդակութիւն կ'ընեն եւ նաեւ Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ դատապարտուած 150նոց ցանկի մարդկանց մասին, այս բոլոր հրատարակութիւնները բացարձակ զրպարտութիւններ են եւ կը ձգտին հանրային կարծիքը հեռու պահել բուն իրականութենէն։

Քիւրտ շարժումները, որոնք այսօր տեղի կ'ունենան Էյրի Տաղի շրջակայքը եւ այլ վայրերու մէջ, իրենց նպատակ ունին քրտական անկախութիւնը, որուն մասին արտայայտուեցանք արդէն։

«Հօյպուն» անկախ կուսակցութեան հողամասը կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ. Թուրքերն է որ զինուորական մեծ ուժերով յարձակեցան մեր վրայ՝ եւ ստիպեցին մեզ պաշտպանողական դիրք բռնել, եւ ի վերջոյ պարագաներու բերումով հարկադրուեցանք յարձակողականի անցնիլ։

Թուրք զինուորներու կողմէ գործադրուած անիրաւութիւնները, խժդժութիւնները, վայրագութիւններն ու զանգուածային սպանութիւնները, գիտակցութեան եւ ազատութեան ոգին արթնցուցին Արարատի եւ Էյրի Տաղի շրջակայքը ապրող քիւրտ ցեղապետներուն մէջ եւ այսպէս անոնք միացան Իհսան Նուրի փաշային եւ հետեւեցան նոր հրահանգներուն։

Ո՛չ մէկ օտար կառավարութիւն մասնակցութիւն ունի քիւրտ-ազատագրական շարժման մէջ, չկայ նաեւ ո՛չ մէկ Թուրք 150նոց ցանկէն, որ իր մասնակցութիւնը բերած ըլլայ։

Այս շարժումը իր սկզբնական օրերէն մինչեւ այսօր, եղած է զուտ քրտական եւ դարձեալ կը կրկնենք, անոր մէջ ո՛չ մէկ օտար մասնակցութիւն կայ։

Կեդրոնական վարչութիւն
Քիւրտ «ՀՕՅՊՈՒՆ»
Անկախ կուսակցութեան

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դ.

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՆԵՐ

Անկարութեան հինգ տարի պայմանաժամը լրանալէն յետոյ, ի՞նչ վիճակի կ'ենթարկուի ապահովագրեալը։

Այս հինգ տարուան պայմանաժամին լրացումէն վերջ, ապահովագրեալը կ'ենթարկուի բժշկական նոր քննութեան մը եւ անկարութեան թոշակը կը շարունակուի, եթէ 50 առ 100 համեմատութեամբ կամ աւելի պակաս չափով, կը շարունակէ մնալ աշխատելու անկարող վիճակի մէջ։

Հինգ տարուան նոր պայմանաժամէ մը վերջ, դարձեալ նոր քննութեան մը կ'ենթարկուի, վերջնապէս ճշդելու համար անոր անկարութեան թոշակը։

Բայց, ժամանակաւոր անկարութեան շրջանին, այսինքն՝ 6 ամիս հիւանդութենէ եւ հինգ տարի անկարութեան շրջանէ վերջ, ապահովագրեալը այլեւս իրաւունք չունի դեղագործական ծախքեր գանձելու կամ վճարել տալու։

Ընտանեկան ծանրաբեռնումներու համար անկարը իրաւունք ունի՞ յաւելումի։

Այո՛։ Անկարութեան թոշակին վրայ, 16 տարեկանէն վար ամէն մէկ տղու համար կը տրուի տարեկան 100ական ֆր. աւելի։

Ի՞նչ պայմաններ կան օգտուելու կարենալու համար անկարութեան թոշակէն։

Հիւանդութենէն կամ արկածէն երկու տարի առաջ, պէտք է արձանագրուած ըլլալ ապահովագրութեան մէջ, եւ այս երկու տարիներու հաշուոյն պէտք է վճարած ըլլալ 480 օրական ապահովագին։

Աշխատանքի արկածները ենթակա՞յ են այս օրէնքին։

Ո՛չ։ Այն հիւանդութիւններն ու վէրքերը որոնք կ'իյնան աշխատանքի արկածներու օրէնքին տրամադրութեան տակ, իրաւունք չեն տար օգտուելու ապահովագրութեան օրէնքին նպաստներէն։

Սակայն, երբ ապահովագրեալի մը անկարութեան վիճակը կը ստանայ իր հիւանդութեան կամ արկածին հետեւանքով, մինչ արդէն, իբր աշխատանքի արկածեալ նպաստ կը ստանայ, կրնայ նաեւ պահանջել անկարութեան նպաստը, եթէ իր աշխատանքի ընդունակութիւնը կորսնցուցած է երկու երրորդ համեմատութեամբ։

ՄԱՅՐԵՐԸ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապահովագրութիւնը ի՞նչ առաւելութիւններ կու տայ մայրերուն։

Ապահովագրեալ կնոջ եւ ապահովագրեալին կնոջ հիւանդութեան պարագային բոլոր բժշկական եւ դեղագործական առաւելութիւնները կը տրուին յղութեան ամբողջ շրջանին եւ յղութենէն յետոյ մինչեւ վեց ամիս։

Դրամական հատուցումներ կա՞ն։

Այո՛։ Բայց միայն ապահովագրեալ կնոջ համար։

Այս հատուցումները կը տրուին յղութենէն վեց ամիս առաջ եւ վեց ամիս յետոյ։ Գումարը նոյնքան է որքան հիւանդութեան պարագային։

Ի՞նչ պայմաններ կան այս նպաստներէն օգտուելու համար։

Այդ շրջանի ապահովագրեալ կինը պէտք է դադրեցնէ ամէն աշխատանք որ վարձք կը բերէ։ Պէտք է նաեւ որ յղութեան նախընթաց երեք ամիսներուն համար, 60 օրական ապահովագին վճարած ըլլայ։

Ի՞նչ է կաթնատուութեան պարգեւը։

Կաթնատուութեան պարգեւ մը կայ ամէն մօր համար որ իր տղուն ինքն իսկ կաթ կու տայ եւ որ յղութեան նախընթաց շրջանին մէջ, վճարած օրական ապահովագին 12... սուան հաշուով եւ 60 օր... 3 ամսուան հաշուով։

Այս պարգեւները կը ...ուին կաթնատուութեան ... շրջանին եւ առաւելն ... միս։

Առաջին 4 ամիսներ... թացքին, մայրը կը ... 150ական ֆրանք ամս... 100 ֆր. հինգերորդ եւ ...րորդ եւ 50ական՝ 7րդ, ... 9րդ ամիսներուն։

Ի՞նչ կը տրուի անոնց ... կրնար կաթ տալ իրենց ...

Այն պարագային մի... բժիշկը կը հաստատէ թէ ... խօսական պատճառներով ... հիւանդութեան բերումով ... չի կրնար կաթ տալ իր ... ապահովագրեալ կինը կը ...նայ կաթի իրաւունք ... մուրհակներ, պայմանա... տղան իր տան մէջ ... Այդ պարագային կաթի ... պէտք չէ անցնի կաթնա...թեան պարգեւի 2)3ը։

ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ

Ի՞նչ է մահուան պարագ... ապահովագրութիւնը։

Ապահովագրեալին մա... պարագային, իր կինը կա... ժառանգորդները որ ... կ'ապրին, կը ստանան գ... մը։

Ի՞նչ է այդ գումարը։

20 առ հարիւրը մեռ... տարեկան վաստակին, հաս... կերպով։

Եթէ մեռնողը ապա...գրուած է 30 տարեկան... ջինը կ'առնուի այն վարձ... որոնց համաձայն 16 տա...նէն ի վեր վճարած է իր ...հովագինը։ Ժառանգորդ... պիտի ստանան այս միջին... մարին 20 առ հարիւրը։

Ուրեմն, առաջին դասի ...կանոններուն համար այ...մարը պիտի ըլլայ 360 ֆր... 720 ֆր. Բ. դասին համար... ֆր. Գ. դասին համար, 144... Դ. դասին համար եւ 216... Ե. դասին համար։

Ապահովագրեալը պէ... կանոնաւոր կերպով վճար...լալ տարեկանները եւ գոն...րի մը ամբողջ վճարած ըլլ...

Ի՞նչ յաւելում կայ։

Մահուան առթիւ, ապ...վագրեալին պարագաներ...րած գումարին վրայ, 100 ... ֆրանքի յաւելում մը կը ...ուի 16 տարեկանէն վար ... մէկ տղու համար։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԾԱՆՐԱԲԵՌ...

Ընտանեկան ծանրաբե...ներու համար տրուած ն...ներուն վրայ յաւելում... կատարուին հիւանդ... անկարութեան եւ մահուա...րագաներու մէջ։

Ապահովագրեալ կնոջ ...դութեան կամ անոր յղ... ընթացքին, օրական 1 ֆր... կը տրուի 16էն վար ամէ... համար, պայմանաւ որ ... ինքն իսկ նայի, այսինքն ... ապահովեալ վարձկան գ... չկատարեն։

Անկարութեան նպ... վրայ, տղայ գլուխ կը ... 100 ֆրանք աւելի։

Նոյնպէս, մահուան պ...յին, տրուած գումարին ... տղայ գլուխ 100 ֆրանք ...նայ։ (Շ...)

ԹՈՒՐՔԻՍՏԱՆ ԵՒՍ ԱՊՍ...

«Սէզոդնիա» թերթը կ... (21 օգոստ.) թէ Թուրք... մէջ կարմիր բանակին եւ ... գըներու միջեւ արիւնալի ... հարուածներ տեղի կ'ունեն...

Կրգըզները չափազանց ... սպառազինուած են եւ ... նօթներ ալ ունին։ Օլ ... մօտակաները ... ներն ալ միացան ապստամբ...րուն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

«Ցիկարօս» կը գրէ հետեւեալ ...թղթակիցներուն տակ.—

...ընդհ. բուէարկութիւն Թուր...մէջ.— Քիւրտերը կը պա...նջեն, որ գործադրուի Սեւրի ...աշն ագիրը.— Իրաքի Քիւրտերն ...յ ապստամբութեան մէջ են։

Թուրքիոյ քաղաքական տագ...ապը կը շարունակուի տեսակ մը ...գրգռութեամբ մը, որ կը ...յանուի երեսփոխաններու եւ ...րագրողներու շրջանակին մէջ։ ...րդվիճակը անտարբեր է։ Ամէն ...հետաքրքրութիւն կը կեդրոնա...յ այն յայտարարութիւննե...ուն մէջ, զորս, գրեթէ ամէն օր, ...ընեն երկու անձնաւորութիւն...եր, փարելով հանրային կարծի...քը,— Ըսմէթ փաշա եւ Ֆէթհի ...պէյ։

Ըսմէթ փաշայի յայտարա...ութիւնները չափաւոր եւ զգոյշ ...ն միւթիւն ըստ ձեւի, եւ սակայն ...րենք խորքին մէջ կը ծածկեն ...եծ չափով հեգնանք։ — Թող ...ւինք որ քննադատութիւնը ըսէ ...իր խօսքը, անշուշտ հակելով որ ...նեկէտներու փոխանակութիւնը ...վերածուի անձնական յարձակում...ներու։ Այժմ նոր շրջան մը կը ...մտնենք, սահմանուած է ընդդի...մադիր կուսակցութիւն մը, զոր ...կը վարէ հին բարեկամս Ֆէթհի ...պէյ։ Մենք միշտ ալ ունեցեր ենք ...տարակարծութիւններ, բայց ա...յդ պատճառ մը չէ, որ չմնա...յինք մեր անձնական յարաբե...րութիւններու։ Նոր կուսակցութիւն...ներու սահմանման հարցը կախուած է ...երկրին քաղաքական պահանջնե...րէն, եւ սակայն այդ մասին ...կան որոշ նշաններ մեր քաղա...քական կեանքին մէջ։ Քննադա...տութիւնը Թերեւս սատանայ...ական նոր կուսակցութիւնը դեռ ...շատ երիտասարդ է, պէտք է համ...բերել։ Առիթը չի նշանակեր սա...կայն թէ չպիտի պատասխանեմ ...ամբաստանութիւններուն»։

Անկէ աւելի վճռական եւ որոշ ...յայտարարութիւն չի կրնար ըլ...լալ։ Ըսմէթ փաշա պիտի կռուի, ...ամեն կուսակցութիւն մը ու...

Ն՛ի իր եսեւը նոյն Ֆէթհի պէյ կը շարունակէ պարզաբանել իր ծրագիրը։ Ան կ՚ուզէ Թուրքիան ոչ միայն եւրոպականացնել, այլ նոյն իսկ եւրոպական երկիր մը շինել. Ֆրանսական, անգլիական — Թերեւս ամերիկեան ձեւով — ազատութեամբ, օրէնքներով, բարքերով, սովորութիւններով եւ կեանքով։ Մինչ անգին կը ծիծաղին հին Թուրքերը։ Իր վերջին յայտարարութիւններուն մէջ, Ֆէթհի պէյ կ՚ըսէր. Գնացինք, որ ընտրութիւնները ըլլան ընդհանուր, եւ քաղաքական իրաւունքներ շնորհուին նաեւ կիներուն։

Ընդհանուր քուէարկութիւն Թուրքիո՞յ մէջ։ Երբ գիտենք թէ Թուրք բնակչութեան իրը տասնորդը բացարձակ գրել կարդալ չի գիտեր, բնակչութեան սատար մասը, որ Անատոլուի գիւղացիներէն է կազմուած, չեն հասկնար թէ ի՞նչ բան է քուէարկութիւնը կամ պարզապէս քուէ բառը, իրաւունք ունինք կարծելու թէ Ֆէթհի պէյ շատ առաջ կ՚երթայ։

Թուրք թերթերը հիմա կը ծանուցանեն թէ, Քիւրտերը կը պահանջեն, որ գործադրուի Սեւրի դաշնագրին իրենց վերաբերեալ յօդուածները։ Նոյնիսկ Իրաքի Քիւրտերն ալ անկախութիւն կը պահանջեն։ Այնտեղ եւս մեծ ցոյցեր կը կազմակերպուին։

Անոնք կը պահանջեն բացարձակ անկախութիւն, այլապէս կը սպառնան պայքար ընել Իրաքի կառավարութեան դէմ եւ հրաժարիլ ընտրութեանց մասնակցութենէն։ 1926ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը Իրաք գրկած էր քննիչ յանձնախումբ մը, որ կը թելադրէր կարգ մը իրաւունքներ շնորհել Հիւսիսի Քիւրտերուն։ Այս յանձնարարութեան վրայ, Իրաքի կառավարութիւնը քիւրտ լեզուին տուաւ պաշտօնական լեզուի հանգամանք քրտաբնակ վայրերուն մէջ եւ միայն քիւրտ պաշտօնեաներ նշանակեց։ Այս առանձնաշնորհները խրախոյս մը տուին Քիւրտերուն, այնպէս որ հիմա ալ անկախութիւն կը պահանջեն, մասնաւորաբար

երբ անգլիական հոգատարութիւնը վերցուի։ Թերեւս Անգլիացիներն են, որ ուժ կուտան այս շարժումին։

Թուրքեւսոյն բարեկամութիւն.— Ռիւթը տարի առաջ «Թուրքեւսոյն» բացառութիւնը բաներու հրէշային միութիւն մը պիտի նշանակէր, եւ ոչ Յունաստանի, ոչ ալ Թուրքիոյ մէջ պիտի համարձակէին արտասանել։ Անբացատրելի էր։

Ներկայիս Թուրքերն ու Յոյները Թուրքեւսոյն բարեկամութեան մասին կը խօսին անկեղծութեամբ, վստահութեամբ եւ համոզումով։ Արդարեւ այդ բարեկամութիւնը հիմա պատմական իրողութիւն մըն է, կարեւոր երեւոյթ մը Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան եւ հանդարտութեան պահպանման տեսակէտէն։

Բարեկամական դաշնագիրը արդէն խմբագրուած, իր վերջնական ձեւն ստացած է։ Վենիզելոս այժմ կը հանգչի Ֆրանսական ջերմուկներուն մէջ, եւ անկէ վերջը վերադառնալով Աթէնք, Միխալաքոփուլոսի հետ, որ այժմ կը փոխանորդէ իրեն, պիտի մեկնին Էնգիւրի, ստորագրելու համար դաշնագիրը։ Այդ առթիւ մեծ հանդիսութիւններ պիտի ըլլան Էնգիւրիի մէջ։

Միւս կողմէ՛ քառիւթէ Թուրքեւսոյն առեւտրական դաշնագիր մըն ալ կը պատրաստուի, Թերեւս այն ալ ստորագրուի Աթէնքի մէջ մօտ օրէն։

ԳՆԴ. ԼՈՐԷՆՍԻ ՄՐՑՈՐԴԸ ՃՈՆ ՖԻԼԻՊ ԿԻՍԼԱՄԱՆԱՑ

Ներկայ ժամանակներու ամէնէն մեծ արկածախնդիրներէն մէկը եւ անգլիացի համբաւաւոր Գնդ. Լորէնսի լաւագոյն մրցորդը Ճոն Ֆիլիպ ընդունած է իսլամական կրօնքը։ Երկար տարիներէ ի վեր Անդրյորդանանի մէջ կը վարէր Անգլիոյ ներկայացուցչի պաշտօնը։ Վերջերս սակայն ձգած էր այդ գործը, «գործով զբաղելու» համար, կարմիր ծովու վրայ՝ Հիճազի նաւահանգստին՝ Ճիտտէի մէջ։

Ճոն Ֆիլիպի մասին կը տրէէ այն կարծիքը թէ՝ Անգլիոյ համբաւաւոր, Արաբիոյ իսկական բայց գաղտնի թագաւորն է։ Իրեն մըրցակից ունեցած է միշտ համբաւաւոր Լորէնսը, որուն կը հաւասարէր իր յանդգնութեամբ եւ Արեւելքի գործերու իր հմտութեամբ։ Լորէնսի համար կ՚ըսուի թէ ետ առած է գնդապետի իր աստիճանը, եւ երբ պարզ զինուոր, ներկայիս կը ծառայէ անգլիական օդանաւային սպասարկութեան մէջ, ինչ որ սակայն արգելք չէղաւ որ գեռ շաբաթ օր, Լոնտոնի պաշտպանողական ամէնէն բարձր ախումբներուն մէջ ճաշէր, մասնաւոր հրաւէրով (Ն — Այս լուրը Լոնտոնէն կը տրուի անգամ I Թուականով։ Մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ նոյն Թուականով, Թէհրանի պարսիկ թերթերը կը ծանուցանէին թէ, Լորէնս Քիւրտիստանէն կը հասնի Թէհրան)։ Այս առեղծուածային աւրարածին վրայ, այնքա՜ն պատմութիւններ կ՚ըլլան որ, այս վերջին լուրերն ալ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ։

Մինչդեռ Լորէնս կը պաշտպանէր Ֆէյսալի եւ անոր եղբօր Աբտուլլահի շահերը. Ֆիլիպ ընդհակառակն կը հովանէր Իպն Սէուտը, որուն կանանչ դրօշը կը ծածանի Մէքքէի վրայ, 1924էն ի վեր։

Իպն Սէուտ կը Թագաւորէ ամբողջ Արաբիոյ վրայ, բացի Հօտէյտայէն եւ Եէմէնէն։ Արդ, լուր կը տրուի թէ, Ճոն Ֆիլիպ Անգլիոյ կառավարութեան եւ իր ազգին հետ, յանկարծ ամէն կապ խզելէ վերջ, ընդունած է իսլամական կրօնքը եւ ներկայիս կը բնակի Թայիֆի մէջ։ Ֆիլիպի այն գանգառ ու բազմաբիկ նուրապեղիներէն է, որոնք կրնան ըստ կամս բնակիլ Արաբիոյ սրտին վրայ։ Ան իր արամադրութեան տակ ունի ճշմարիտ բերդ մը, զոր կը պահպանեն յատուկ զօրախումբեր։

Այս լուրին տակ, կասկած կայ թէ նոր ծրագիր մը կը պարփակուի։ Թերեւս, կայ մը ունի Հիճազի Թագաւորին այն զանկութեան

հետ, որ գիտցեր կը մղէ ամէն արժեւորելու Պարսից ծովու վրայ կայանի եւ պատանելու թէ Քուէյթի եւ թէ Պահրէյնի։ Այս երկու կէտերու բրիտանական գործակալները, հրաման ստացած են փութով վերադառնալու իրենց պաշտօնատեղիները։

Իրաք զրկուած են նաեւ օդանաւային ուժեր եւ զրահապատ ինքնաշարժներ։

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, կը պատասխ որ այնտեղ անձրեւներուն հետ, պէտէփինները պարզեն ըմբոստութեան դրօշը։ Իսկ քաղաքական այս բոլոր խաղերուն տակէն, պէտք է ըսել թէ քարիւղի հոտ կուգայ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր մարմինը, Ցուրիխի իր վերջին նիստին մէջ ընդգրկած է գործունէութեան հետեւեալ ուղեգիծը զինաթափութեան հարցին հանդէպ.—

Օգոստոս 22 եւ 23ի իր նիստերուն մէջ, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը զբաղեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբի յառաջիկայ նիստերով։

Գործադիրը կը հաստատէ թէ ցարդ Զինաթափութեան նախապատրաստական Յանձնախումբի աշխատանքները որ եւ է դրական արդիւնք չեն տուած, այնպէս որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դեռ չէ կատարած իր ամէնէն կարեւոր աշխատանքը եւ չէ լրացուցած իր հիմնարկութեան պահուն, աշխարհի ազգերուն տուած խոստումը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԸ
ԿԸ ՇԱՏՆԱՅ

Գործադիրը այն կարծիքէն է թէ չի բաւեր ամէնէն խիստ տոկոսութիւն յայտնել։ Եթէ սպառազինման վազքը վերջ չգտնէ, անխուսափելի կերպով, աշխարհ կը դիմէ դէպի նոր պատերազմ մը։ Պատերազմի վտանգը երթալով կը շատնայ։

Աշխարհը անընդհատ կազ կը թափէ կրակի վրայ։ Պետութեանց միջեւ, ուրիշ ազգակներ անընդհատ կը տատանկացնեն

ճգնաժամը, Միջազգային զինաթափութեան նոր պայմանագրութեան մը կնքումը ստիպողական անհրաժեշտութիւն մըն է ժողովուրդներու ապահովութեան համար։

Քաղաքակրթութեան, ամբողջ մարդկութեան եւ համաշխարհային աշխատաւորութեան օգտին համար, միջազգային ընկերվարութիւն անունով, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը կառավարութիւններէն կը պահանջէ պարտք ընել ժընեւի իրենց ներկայացուցիչներուն վրայ, որ կարենան համաձայն շատով իրականացնել համաձայնութիւն մը, որպէսզի զինաթափութեան խորհրդաժողովը կարենայ հաւաքուիլ եւ մշակել զինաթափութեան միջազգային պայմանագրութիւն մը։

Գործադիրը կը հրաւիրէ որ երկիրներու աշխատաւորները կորովով ուժ տան Ընկերվ. Միջազգայինի մէջ համախմբուած կուսակցութեանց այս պահանջներուն։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՅՑԵՐ

Գործադիրը պարտք կը դնէ Միջազգային քարտուղարութեան վրայ, որ համախոհ կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ եւ Զինաթափութեան Նախապատրաստական Յանձնախումբին նոյեմբեր նիստէն առաջ կազմակերպէ ցոյցեր, որոնցմով արտայայտուի ժողովուրդներու խաղաղութեան եւ զինաթափութեան կամքը։

Այս ցոյցերը պէտք է որ միջազգային բնոյթ կրեն։ Պէտք է տեղի ունենան բանուորական շարժումի ամէնէն կարեւոր մէկ քանի կեդրոններուն մէջ, ինչպէս նաեւ սահմանամերձ վայրերու մէջ, այնպէս որ զանազան երկիրներու բանուորները կարենան միանալ՝ ի նպաստ խաղաղութեան եւ զինաթափութեան հասարակաց գործունէութեան։

ԱՆՕԹԻ ՁՄՆԱՆՒ ՀԱՄԱՐ

Պերլինէն կը տեղեկացնեն թէ Բագուի մէջ ձերբակալուեցան 217 հոգի, այն ամբաստանութեամբ թէ հացի արտօնագիր չունենալով կաշառքով արտօնագիր ուզած են առնել։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երկրորդ առաւօտը լուր եկաւ ...ն թէ՝ «Քօռ Ալօն իրեն մարդ...ոցով բարձաւ ու գնաց, ալ մեր ...իւղերը մարդ չմնաց»։ Վերին ...իւղերէն եւս լուր եկաւ թէ՝ ...ուշի վարդապետները յետ դար...ձան, գացին. մաս մը զօրքն ալ ...եւ վերադարձաւ, իսկ միւս ...ասը իր սովորական տեղը՝ Դա...կի գնաց։

Սուլթանը որ 5,000 ոսկի էր ...ակադրած էր զօրանոցներու ...ութեան՝ արդիւնք գործը չի...ն, բայց չգիտցանք ուրկէն էր ...յդ նշումը Սուլթանի վրայ։

* *

Այդ ամառը մենք մնացինք ...ուն Սեդրակը, Քիւրտ Բար...կը, Սարօն կուրաւու կը գլա...ւէին.

Հաւատարիմ Մակարն ու ...քսն կը մատնեն Սեդրակի ...ը։ Ալայ-Բէկը իր ձիաւորնե...վ եւ քանի մը տասնեակ ասկեան ...երթան, կը պաշարեն գիւղը՝ ...րտ մը կը մտնի էն տունը, ...Սեդրակն ու Սարօն կը ...նուէին, իսկ Բարսեղը, որ վեր...ու կ՚ըսուէր Քեռի, մի ուրիշ ...ն կը գտնուէր։

Այդ կը պատահի Ցունիսի ...ին։ Սեդրակն ու Սարօն կը

սպաննեն Քիւրտը, եւ կռիւը կը սկսի. Սեդրակին կը զարնեն, կը վիրաւորեն։ Սարօն դուրս կուգայ, կ՚երթայ դէպի Մուրադ գետը։ Սարոյին կը սպաննեն ջուրի եզերքը։ Կը սպաննուի նաեւ մի ոստիկան.

Սեդրակը իր հրացանը կը կոտրէ եւ ինքզինքը խանչալով զարնել կ՚ուզէ։ Էգաեղ մութ է մեզ համար չգիտենք զօրքե՞րն են հասեր սպաններ Սեդրակը, չէ նէ ինքզինքը սպաննած է։

Կռիւը տեւած է ընդամէնը կէս ժամ։

Քանի մը օր վերջն ալ նոյն մատնիչները մատնեցին կռանեցի Մկրտիչին (այս այն Մկրտիչն է, որ Հօրայրի հետ Շէնըք եկած էր)։ Վ՚երթան, կը խուզարկեն Մկրտիչի տունը, կը գտնեն այնալի մը, քանի մը գնդակ. կը գտնեն քիչ մը վառօդ եւ Մկրտիչը կը բռնեն, կը բերեն Մուշ։

Մկրտիչին կը չարչարեն էն ալ կը մատնէ Հօրայրը եւ քանի մը Մշեցիներ՝ կառօ Հաճին, Գօլէի Մճօն, Միրզախնեց Մինհրանը, Կայծակ Վաղարշակը եւ Գաէի Միսաքը։

Մատնուածները ժամանակին լուր առան եւ բոլորն ալ փախան։ Միրզախնեց Մինհրանը եւ Գաէի Միսաքը 40ական ոսկի կաշառքով ազատուեցան։ Գօլէի Մճօյի հայրը այդ ժամանակներ մեռաւ, բայց չնորհիւ իր հօրեղբօր՝ Գագարի՝ նա ալ միջոց գտաւ 30 ոսկի տալով ազատուելու եւ գնալու տուն։

Մնացին Վաղարշակն ու Հաճի Ցակոբը, որոնք տարը աչքով բռնուած ըլլալու պատճառով, Առաքելոց վանքի շուրջը գտնուած այգիներր կը պահուին։ Ցուսաց կոնսուլը էդ աստն հոդ էր։

Հէնց այդ տարին Քիւրտերը սպաննեցին Ս. Առաքելոց Ղազար վարդապետը, որ մի քաջ եւ յեղափոխական մարդ էր։ Ալըարինջցի Պօղոսն ու Վարդանը սպաննեցին այդ Քիւրտերէն մէկին, միւսին վիրաւորեցին, խլեցին վրայի զէնքերն՝ սօլեր (մաւզեր), խանչալ, եւ եղան փախստական։

Կառավարութիւնը նրանց յետեւից կը պտտէր։ Ալըարինջցի մի 2 3 հոգի կ՚ուզեն կերպ մը յաջողցնել այդ ազատներու կառավարութեան յանձնելը։ Օր մը երբ այդ երկու ազատքը՝ (Պօղոսն ու Վարդանը) Մարկէկցի Պօղոսի հետ կ՚երթան Ալըարինջ՝ մարդ մը կ՚երթայ էգանց քով եւ գինի կը խմցնէ, որպէսզի գինովցնէ։ Ցղերքը մթամիտ են եղած, բայց կը զգուշանան, չեն խմեր։

Մարդու միւս ընկերները լուր կուտան կառավարութեան, պայայց ասը ըլլալը կը յայտնեն։ 15 ոստիկան, քանի մը Քիւրտ կուգան, տունը կը պաշարեն ու կը պոռան՝ «անձնատուր եղէք»։ Հըբաշանձրութիւն կը սկսուի, քովերնուն մասնիկը կ՚ելլէ, որ փախնի։ Դուրս եկած ատեն՝ Քիւրտերու զարկած գնդակներէն մէկը կ՚առնէ, կ՚ընկնի հոն։

Հաճին ու Վաղարշակը քանի մը անգամ Հօրայրին գրեր են թէ՝ «Մենք գանք քովդ. չէ նէ դուն կուգաս մեր քով, որպէսզի սարը բարձրանանք աղայից քովդ»։ Նա ձգձգեր, չէ պատասխաներ։ Բայց քանի մը օրէն վերջ գրեր է՝ «Ես կուգամ հոգդ»։ Քաշերը գործած գացին Դաշտ։ Այդ շորս ընկերը, որ կը տեսնեն թէ Հօրայրը չի գար. կուգան մեր քով։

Մենք բոլորս Հալւորը կը գտնուէինք։ Հոդ այլեւայլ առաջնորդութեամբ Հօրայրի մասին. եթէ գայ՝ գայ, չէ նէ, զարկենք, սպաննենք։ Այս որոշմանը բոլորն ալ համաձայն եղան՝ Գէորգ, Վաղարշակ, Համբարձում, Ցարութիւն, Հաճի, Մակար։

Վաղարշակն ու Հաճին, նաեւ Մակարը գացին այդ գործի համար Ս. Ցովհաննու վանքը։ Հօրայրը այդ աղջի անտառները կը գտնուէր, բայց մինչեւ աղաներու հոգ գալը՝ ինքը կ՚անցնի Ցովհանի կողմը։ Ցղերքը լուր որ կ՚առնեն՝ կ՚անցնին Առաքելոց վանքի կողմը հոդ լուր կ՚առնեն, որ Հօրայրը արդէն անցեր է Աղալթ. հետը տարեր է Քեռին, Սեբոյրը իր երկու աղաներու հետ, Սմբատը ու Արամը։ Վաղոց կ՚առնեն Քեղօ անուն աղայ մը խօն կը մնայ Դաշտ, վերջը կուգայ նորէն մեր քով։ Խմբի մէջ նորէն կարգադրութիւն եղաւ։

Սերոբ Աղբյուրի մէջ կը կռուի Հօրայրի հետ՝ չեմ գիտեր ինչ պատճառներով, կ՚ուզէ արտասահման անցնիլ. նա երկու անձնական թուֆէնգ (հասարակ) այնալի ունէր. Հօրայրը իր զաւակներով կը գրէ Գիւղակի քով, ան ալ կ՚անցկացնէ արտասահման։ Հօրայրը ժամանակ մը վերջ Սմբատը, Արամը եւ Քեռին ալ կը ղրկէ Դաշտ մեզ հասնելու համար, որ մասին ինձ նամակով յայտներ էր թէ՝ «Ահա քանի մը ընկեր ղրկեցի քեզ»։ Այն ատեն մենք Առաքելոց վանք կը գտնուէինք։

Մակարը 10 Սասունցի ընկերներով եկաւ, ալ չուզեց ման գալ։ Դեռ վանքը չմտած՝ Համբարձումը, Ցարութիւնը, Վաղարշակը եւ կառօ-Հաճին Մուշ ղրկեցինք քանի մը վաս հարուստներուց փող առնելու համար։ Մշոյ մէջ նրանք նկատուեցան, սակայն ժամանակին լուր առան եւ դուրս եկան Մուշէն։ Համբարձումին առքը չգիտցանք՝ օ՞ւ թէ կարիճ խայթեց, ամբողջ մարմինը թարախեցաւ, ձիերը Պալիշին։ Ալ յոյսերնիս կտրեցինք. գիտցանք որ կը մեռնի։ Ցարութիւնին եւ 3-4 ընկեր հետը թողուցինք կէլիեկուզան, որ մեռնէ թաղեն ու գան։ Մենք եկանք Դաշտ։

Խոլիկի սպանութիւնից վերջը՝ Մոկունք գիւղացի Խեթիրի պատճառաւ՝ Մոկունք ալ քանդուեցաւ, Շէրիֆ աղայի սպաննելու համար։ Հոդ կը գտնուէր Ալի փաշան, շորս

Թալուր զօրք՝ 2 3000 հոգի, նաեւ զօրքի հրամանատար Թեբիք փաշան։ Մշոյ զօրքը հոդ չէր։ Այդ շորս Թալուր զօրքը բաժանած էին սարի շղթայ կապած գիւղերը՝ Մառնիկ, Հաւատորիկ, Խոզգիւղ, Ալւարինջ, Բերդակ, Առաքօ, Նորշէն, Առինջ վանք, Առինջ. Մշոյ հեծանները, որպէսզի մենք չկրնանք Դաշտ մտնել։

Երբ ամիս ի վեր Ռուսաց կոնսուլը հոդ էր եւ Հայերի օրգուորութիւն ընդունելը առաջ կը տանէր։ Մշեցիք 3,930 ստորագրութեամբ համաձայնութիւն էին տուեր օրթոտոքսութիւն ընդունելու եւ թուղթ էին ղրկեր զարին այդ մասին։ Նաեւ Դաշտեցիք եւ Բուլանխցիք որոշ չափով դիմումներ ըրին կոնսուլին։

Վռանիս մէկ կարեկ չկար։ Մենք կը գտնուէինք Առաքելոց վանքը, ընդամէնը 27 ընկեր էինք։ Մտածեցինք՝ եթէ Դաշտ գնանք հանգստանալու ընելու, կարելի է մտանուինք, շորս կողմէն յարձակում ըլլայ վրանիս։ Այդպիսով Դաշտ գնալուց այ-գիլուեցանք։ Մենք ընդամէնը ունէինք 8000 փամփուշտ, մէկ մօսին, մնացած բոլորը բերդանկա։

Առանձին առանձին նամակներ ղրկեցինք Մշոյ հարուստներուն Առաքելոց վանքի վանահայր Ցովհաննէս վարդապետի ձեռքով. Ցովհաննէս վարդապետը բերաւ տուաւ 21 արծաթ։ Ես քիչ մը նեղուեցայ, այդ պատճառով Ցովհաննէս վարդապետը նորէն ղրկեցինք Մուշ։

(Շար.)

Այս մասին, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին։ Ռուսիոյ մէջ, գնդ. Պէլ իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ խորհրդային առեւտրական օդանաւորդութեան պատկանող մեծ օդանաւեր։ Համաձայն հաստատուած ծրագրին, ճաշը ժողովուրդին պիտի տրուի գոց բակերու մէջ, որոնց շի՞նութիւնը նախատեսուածէ եւ որոնք պիտի կրնան տեղ տալ մէկ անգամէն տասը հազար անձերու։ Պէլի տրամադրութեան տակ դրուած այս օդանաւերը, ուտելիքը պիտի փոխադրեն բոլորովին պատրաստ վիճակի մէջ, գոց տուփերով։

Գաղափար մը տալու համար Ռուսիոյ արդի կացութեան վրայ, տանք ցուցակը զոր բոլշեւիկեան թերթ մը կը հրատարակէ իր 29 օգոստոսի թիւով։ Այս ցուցակին համեմատ, սեպտեմբերի ընթացքին, ամէնէն նպաստաւորեալ բանուորները պարէն պիտի ստանան հետեւեալ քանակութեամբ։ 1500 կրամ շաքար, 1000 կրամ խմորեղէն, 1800 կրամ լաւ ալիւր, 50 կրամ թէյ, կէս լիտր իւղ, 200 կրամ ճարպ, 2 քիլօ աղած ձուկ եւ 500 կրամ օճառ։ Հացի տեղ, գործաւորները պիտի կրնան հայթայթել օրական 500 կրամ ալիւր։ Իսկ ամսուան մէջ, ընդամէնը վեց անգամ միս պիտի բաշխուի, մարդ գլուխ 600 կրամ հաշուով։

Ստորին դասակարգին համարպարէնի քանակը զգալի չափով նուազ է եւ կարգ մը գործաւորներու համար, կը հասնի 100ին 40 համեմատութեան, բաղդատմամբ վերի թիւերուն։

Համայնավարները Հնդկաչինի մէջ

Ֆրանսայի գաղթային նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ 1000ի չափ ցուցարարներ, օգոստ. 30ին խուժեցին Հան-Տանկ քաղաքին կառավարչատունը եւ ստիպեցին տեղացի կառավարիչը որ ստորագրէ իրենց պահանջագիրը։ Բանտին պահապանները չարչրկելէ յետոյ, ազատ արձակեցին քանի մը բանտարկեալ ոճրագործներ եւ կողոպտեցին ոգելից ըմպելիի խանութներ եւ կարգ մը բնակարաններ։ Ցուցարարները կտրած ըլլալով հաղորդակցութեան միջոցները, ֆրանսական կառավարիչը շատ ուշ առեն միայն կրցաւ տեղեկութիւններ ստանալ դէպքին մասին։

Կատարուած քննութիւններէն կը հասկցուի թէ ցոյցը կազմակերպուած է համայնավարներուն կողմէ, ընդդէմ վերջերս կատարուած կարգ մը ձերբակալումներու։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ կազմալուծելու համար համայնավար բջիջը։

Մարօքի ըմբոստներու նոր յաջողում

Մարոք-ալճերիական սահմանագլուխին վրայ, ֆրանսական զինուորական ջոկատ մը, օգոստ. 30ին հետախուզական պտոյտի ելած էր, երեւան հանելու համար հրոսախումբ մը, որ կը սպառնար կտրել Զիզի հաղորդակցութիւնը, երբ կռուի բռնուեցաւ Այիտ Համուի մարդոցմէ ուժեղ խումբի մը հետ։

Բուռն կռուէ մը յետոյ, ֆրանսական ջոկատը կրցաւ վերադառնալ Թարտա, նոյն օրը երեկոյեան, առանց նեղուելու մարոքցի հրոսախումբէն, որ ծանր կորուստներ կրելով, քաշուեցաւ Թարտիրուսի արեւելքը։

Ֆրանսական ջոկատի կորուստներն են 1 սպայ, երեք են. թասպայ, 18 լէգէոնական սպանեալ կամ անյայտ, երկու սպայ, մէկ ենթասպայ, 10 լէգէոնական վիրաւոր։ Սպանուած են նաեւ 24 եւ վիրաւորուած 12 հոգի լրացուցիչ զօրախումբերէն։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

60.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՆԳՈՐԾ

«Մորնինկ Փոսթ»ի Պոմպայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ, Պոմպէյի հիւսկեղէնի գործարաններէն 8ը եւս փակեցին իրենց տուները, դուրս ձգելով 20.000 բանուորներ։ Այս կերպով, անհընազանդութեան պայքարի սկիզբէն մինչեւ այսօր, փակուած գործարաններու թիւը կը հասնի 22ի։

Ներկայիս 60.000 կը գնահատուի թիւը այն բանուորներուն, որոնք անգործ կը թափառին, միայն Պոմպէյի մէջ։

Քաղաքին մէջ, մեծ խռով եւ անձկութիւն կը տիրէ եւ կը վախցուի որ մեծ անկարգութիւններ տեղի կ'ունենան։

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ՑԵՂԵՐԸ

Պաշտօնական զեկոյցի համաձայն, Հնդկաստանի հիւսիսարեւմտեան սահմանին վրայ ծագած ըմբոստութիւնը, ներկայիս տարածուած է Աֆղանօհնդիկ սահմանագլուխին վրայ՝ Քուրրամի հովտասին մէջ, ուր կարգ մը հնդիկ ցեղախումբեր կը սպառնան մտնել հնդկական հող, հակառակ աֆղան կառավարութեան արգելքին ու ջանքերուն։

Ըմբոստ ցեղախումբերէն կազմուած մեծ ուժեր համախմբուած են եւ կը սպառնան յարձակիլ Քուրրամի հիւսիսարեւմուտքը, մինչ ուրիշ ցեղախմբեր կը պատրաստուին յարձակիլ Տաթթա-Քէլի վրայ, կամ Միրանշահի ուղղութեամբ։

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԵՏԵՒԷՆ

Կալկաթայէն կը հաղորդեն թէ ոստիկանական ուժեր եւ ահաբեկիչներ կռիւի բռնուեցան։ Ահաբեկիչներէն մէկը սպաննուեցաւ, միացեալ չորսը ձերբակալուեցան։ Անոնց վրայէն գտնուեցան պայթուցիկի պատրաստութեան յատուկ ամբողջական կազմածներ։

ՔԱՐԱՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քարաշիի մէջ բաւական ծանր խռովութիւններ պատահեցան։ 2000նոց բազմութիւն մը յարձակում գործեց երեք սպաներու եւ 25 ոստիկաններու վրայ, որոնք կը ջանային ցրուել եւրոպական վաճառատուններու առջեւ գործող խմբաւորները։ Ենթասպայ մը եւ բազմաթիւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան իրենց վրայ նետուած քարերէն։

Փարիզէն Նիւ Եորք մէկ շունչով

Քոսթ եւ Պելլոնթ որոնք Պուռժէի կայանէն մեկնէր էին երկուշաբթի առտու ժամը 10.55ին, Նիւ Եորք հասան երեքշաբթի կէս գիշերը 12 անցած։ Մինչեւ Նիւ-Եորք, մթնոլորտային պայմանները նպաստաւոր էին թռիչքին, բայց ճիշդ Նիւ-Եորքի օդանաւային կայանին վրայ, յանկարծ պայթող բուռն փոթորիկը ճիշդ այն պահուն որ օդանաւը հասնելու վրայ էր, վախեր տուաւ ելքին մասին։Մինչեւ իսկ Քոսթը դիմաւորելու պատրաստուող օդանաւորդներ մերժեցին ճամբայ ելլել։ Բարեբախտաբար փոթորիկը դադրեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ օդանաւը հանդարտօրէն իջնէ կայան։

Այս թռիչքը Քոսթի եւ Պելլոնթի կը բերէ 2 միլիոն տոլար (50 միլիոն ֆրանք)։

Քոսթ եւ Պելլոթ երկու օր հանգիստէ յետոյ, հինգշաբթի առտու իսկ, Նիւ-Եորքէն օդանաւով մեկնեցան Թէքսաս, շահիլ փորձելու համար գնդ. Իսթէրվուտի մրցանակը՝ 25.000 տոլար։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զօրմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆՐԻԷՍ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Նռազոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերու ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Գրիստափոր, Ապստամ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Ընդհ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Թուրքերը, Քիւրտերը եւ մենք։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20. St. Loup. Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Ծարուկեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի տատրաձագործ) Սահակ Ծարուկեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր։ 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Ծարուկեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Սահակ Ծարուկեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածքը։ Իմացնել՝ Melkonian, Educational Institut. Nicossia. Cyprus.

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Լուի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը։ Մինչեւ 1930 մարտի սկիզբը կը կարծուէր թէ Լուի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա։ Իմանել՝ Béatrice Yäzejianի, 865 P. O. Box. Fresno. Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին ղերձակ Անդրանիկ Գալիպկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խոտիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

ՅՈՎԱԿԻՄ Անդրանիկեանէ (Պրուսացի) կը խնդրուի դիմել անմիջապէս Գ. Եարճանեանի գրասենեակը, 54 Rue Lafayette, զինքը շահագրգռող գործի համար։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

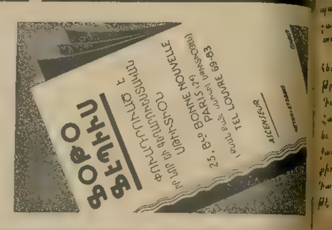

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 278 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
5 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1357 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Երբ հայ պոլշեւիկները Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը կը քննադատեն իրենց սովորական եւ կաղապարուած ընդհանուր խօսքերով, անշուշտ իրենց դերին մէջն են։ Բայց երբ հայ-թրքական յարաբերութիւնները խնդրոյ առարկայ կը դառնան, այդտեղ պոլշեւիկեան ճարպիկութիւնն իսկ կը սնանկանայ։ Որովհետեւ, պատմութիւնը վերջնականօրէն արձանագրած է այն իրողութիւնը թէ 1918էն սկսած մինչեւ այսօր, պոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը հովանաւորը հանդիսացած է Թուրքիոյ եւ գործակիցն ու աջակիցն է եղած թրքական բոլոր շարժումներուն։ Պէտք կա՞յ յիշատակելու Բրէստ-Լիտովսքը, պոլշեւիկեան փոխատուութիւնը Թուրքիոյ (1920ին), զինական աջակցութիւնը (1920ին), Հայաստանի խորտակման պարագաները, Լօզանը... Թուրքիոյ եւ Խորհրդ. Միութեան շահերն իրարու զուգադիպեցան, ու հայ ժողովուրդը ոտքի տակ գնաց։

Պոլշեւիկեան այս ընդհանուր քաղաքականութեան ստրուկ հետեւակութեամբ մը հայ պոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին, թրքասիրական ճակատի պաշտպան հանդիսացան, կռուեցան Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդին դէմ, քայքայեցին հայ Հանրապետութեան շէնքը, դիմեցին մինչեւ իսկ մատնութեան եւ դաւաճանութեան «եղբայրակից» ու «կարմիր» (դուք առանց չակերտի կարդացէք, երբ ածականը Թուրքին կ'երթայ) Թուրքիոյ զէնքի յաջողութեան համար։ Տասը տարի հայհոյեցին Դաշնակցութեան որ Թուրքին դէմ կռուած է, ու պարծեցան թէ իրենք կրցած են հաշտուիլ Թուրքիոյ հետ։

Իսկ հիմա, երբ Հայաստանի հայութիւնը քաղաքական մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի Թուրքիոյ դժուարութիւններուն և ազգային տրամադրութիւններ ցոյց կուտայ, հայ պոլշեւիկ գործիչները, այս անգամ, նորէն թրքական վտանգը կ'ուզեն ցուցադրել Արարատեան հայութեան, զայն սմքեցնելու համար։ Բայց այս անգամ, ծիծաղելի ըլլալու աստիճան, իրենց մինչեւ հիմա որդեգրածէն տարբեր ճանապարհով մը կը փորձեն ազդել հանրային կարծիքին վրայ։ Անոնք, Թ. Մանդալեանի բերնով ժողովուրդին կը հասկցնեն թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ դէմ պայքար չունի։ Ներկայ Հայաստանի ժողովուրդը, ի հարկէ այս պնդումին չի հաւատար։ Անոնք քայլ մը աւելի առաջ կ'երթան, ըսելու թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ հետ միացած՝ Կովկասի դէմ կը գործէ։ Այս վերջին սուտ և երդախ յայտարարութեամբ, հայ պոլշեւիկները կը կարծեն հասնիլ երկու նպատակի։ Առաջին, այս ճանապարհով թրքական սարսափը բերել Երեւանի դռներուն առջեւ։ Երկրորդ, արտասահմանի հայութեան հաւատացնել որ իրենք Թուրքիոյ բարեկամը չեն։ Գոնէ Թ. Մանդալեանի յօդուածը այս նոր քաղաքական գծի յայտարար նշաններն ունի։

Սակայն այս տխմար խաղի ծալքերը ռուս պոլշեւիկեան քաղաքականութեան մէջ անգոյն ու անմարս հայկական արտայայտութիւնն է։ Հայ պոլշեւիկները երբեք առանձին քաղաքականութիւն մը չեն ունեցած հանդէպ Թուրքիոյ։ Նոյն իսկ, հակառակ մեր տեսակէտներուն, եթէ հայ պոլշեւիկները կրնային հայ թրքական բարեկամութեան քաղաքականութիւն մը հետապնդել, ինքնին քաղաքական կարեւորութիւն մը պիտի ստանար անոնց ձեռնարկը։ Մինչդեռ հայ պոլշեւիկները, ստրկօրէն և տգիտօրէն, այս խնդրոյ մէջ, հետեւած են Մոսկուային։

Ի՞նչ է պատահած։

Թուրքիա ծանր ճգնաժամ մը կ'անցնէ շնորհիւ քրտական ազատագրական ապստամբութեան։ Միւս կողմէ, Եալովայի պղտոր ջուրերուն մէջ դաւադրութիւն մը մարմին կը ստանայ, Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական ուղին դէպի Եւրոպա դարձնելու և խուսափելու տնտեսական և վարչական քայքայումէ։

Փոխանցման այս շրջանով, ամէնէն շատ հետաքրքրուող պետութիւնը Խորհրդ. Միութիւնն է, որ Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը կը նկատէ պահպանողական և Թուրքիան դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը տանող նոր շարժում մը, և հետեւաբար հակապոլշեւիկեան։ Մոսկուայի մամուլն այս ուղղութեամբ որոշակի արտայայտուեցաւ։

Ու ահա, Երեւանի թութակներն ալ Թուրքիոյ հանդէպ վերապահութիւն ցոյց տալու համար Դաշնակցութեան և Թուրքերու վտանգը մինչեւ կովկասեան լեռները հասցուցին, միշտ «հայ բուրժուազիայի շահերու» սիրոյն։

Հայ պոլշեւիկ վարիչները պէտք է գիտնան, որ Քեմալ փաշայի և Ֆէթհի պէյի վարչութիւնները նոյն արժէքն ունին հայութեան համար։ Եւ հետեւաբար, հայկական հողերու ազատագրութեան պայքարը նոյն անշեղ գծով պիտի շարունակուի թրքական որ եւ է վարչութեան դէմ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը տէր դառնայ իր հայրենիքին։

Արդ, այս պայքարի մէջ, Դաշնակցութիւնը պատրաստ է դաշնակցիլ բոլոր այն ուժերուն, որոնք իրենց հարուածները կ'ուղղեն Թուրքիոյ դէմ, նոյնիսկ, դաշնակից կրնանք դառնալ պոլշեւիկներուն, որոնք այս պարագային, սատանայի կերպարանքով չպիտի երեւին մեզի։

Հայ պոլշեւիկներուն կը մնայ գործնական քայլերով ապացուցանել թէ աւելի յետոյ պիտի գործեն թրքական վտանգին դէմ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Հայաստան» (Պուքրէշ), այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. (օգոստ. 28).

— «Անկից առաջ ըսած էինք թէ՝ Թուրքերը վռնտուած Արեւմուտքէն, վտարուած Հարաւէն, իրենց բոլոր ուշադրութիւնը դարձուցած են դէպի Արեւելք։

Վերջապէս Քեմալ փաշայի վերջին ճառը՝ զոր արտասանած է Էնկիւրիի իրաւաբանական վարժարանի ընթացաւարտներու բաշխման հանդէսին՝ եւ Թուրք մամուլին Պարսկաստանի դէմ սպառնալից հրատարակութիւնները Թուրքիոյ Թուրանեան քաղաքականութեան հետապնդումները ցոյց կուտան։

Քրտական ապստամբութիւնը կը վերագրեն Պարսկաստանի եւ հետեւանքները հանելու կը պատրաստուին։

Չէ պատահեր որ Թուրքերը իրենց բովանդակ պատմութեան մէջ՝ գոնէ մէկ անգամուան համար՝ հասկնան այն պարզ պատմական իրողութիւնը թէ՝ Թուրքիոյ բաղկացուցիչ տարրերու յաջորդական ապստամբութիւնները իրենց վատթար վարչութեան, եւ յարաճուն կերպով սաստկացող հալածանքներուն հետեւանքներն են եղած, անոնք միշտ օդային մատը տեսած են իրենց [illegible] եւ [illegible] խլրտումներուն մէջ, հասկցողութեան այս պակասը կայ ու կը մնայ, բայց կայ նաեւ այն պարագան որ անոնք ներկայ ապստամբութիւնը կ'ուզեն շահագործել ոչ թէ միայն Քիւրտերը բնաջնջելու համար իրենց արեւելեան սահմաններէն ներս, այլ նաեւ իրենց քաղաքական հաշիւները կարգադրելու համար։ Քեմալ փաշա՝ իր պետական մարդու բառերով կ'ըսէ ակնարկելով Պարսկաստանի.

«Երկիր մը չի կրնար պատասխանատուութենէ ազատիլ եթէ իր հողին վրայ ուրիշ երկրի մը դէմ խառնակիչ կազմակերպութիւններ ստեղծուին, նոյն իսկ անիկայ ըլլայ իր կամքին հակառակ, եւ կամ իր անհոգութեան հետեւանքով։»

Քեմալ փաշա աւելի առաջ կ'երթայ եւ կը շարունակէ.

«Յարձակման ենթարկուող կողմը — որ մենք ենք — օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան հարկին տակ կը գտնուի. թող չենթադրուի թէ՝ պէտք եղածը չպիտի ընենք, երբ հարկը ծագի օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան։»

Ահա խաղը՝

Բայց այս խաղը, եթէ Թուրքերը այսօր պիտի ուզեն խաղալ Պարսկաստանի հետ, անոնք պիտի ուզեն խաղալ նաեւ նորազատ Իրաքի եւ Սուրիոյ հետ, հերթին կամ ըստ պատեհութեան։

Թուրքերը՝ եթէ քաղաքակրթութեան եւ բարձր մշակոյթի հոգեկան, ներքին մղումներէն, բարձրագոյն ձգտումներէ զուրկ են, չեն տիրելու եւ տիրապետելու, ծաւալելու եւ... յափշտակելու ձգտումներէն, ընդհակառակը այդ գիծը՝ զոր փոխադրեր են իրենց հետ Գարագօրումի տափաստաններէն կը շարունակուի իրենց մէջ. Թուրքիոյ ներկայ տարածութիւնը տասներեք միլիոն Թուրքերով—Քեմալ փաշայի ճառով տրուած թիւն է այս — զարգացման եւ առաջադիմութեան մեծագոյն արգելքներէն մէկն է բայց անոնք չեն զիջիր ո՛չ մէկին ո՛չ մէկ թիզ հող, այլ աչքերնին յառած են անծայրածիր հորիզոններ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը պաշարուած են եղեր...

ԲԱՅՑ ԹՈՒՐՔԸ ԶՕՐԱՀԱՒԱՔ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ

Էնկիւրիէն, սեպտեմբեր 3 թուակիր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատեան շրջանին մէջ, զինուորական գործողութիւններն սկսած սեպտ. 1ի առտուն, թէ քիւրտ ըմբոստները պաշարուած կը մնան լերան վրայ։ Քիւրտերուն հրամանատարն է Հասօ Թէլլի, իսկ սպայակոյտի պետն է Իհսան Նուրի, Թուրք բանակի նախկին սպայ, որ երեք տարի առաջ դասալիք էր եղեր։ Լերան վրայ ձիւն կը տեղայ եւ ցուրտ կը տիրէ։ Ըմբոստները որ բարձունքները բռնած էին, ստիպուած են ամէն օր վար իջնել դէպի ստորոտ։ Անոնց բարոյական եւ նիւթական կացութիւնն ալ շատ վատ է։

Կը կարծուի թէ գործողութիւնները պիտի աւարտին սեպտեմբերի վերջը։

Երկար պատրաստութիւններէ յետոյ սկսուած յարձակողականը, ուրեմն, երեք օրուան ընթացքին, ո՛չ մէկ արդիւնք տուած է ի նպաստ Թուրքերուն, եւ հաւանաբար տալիք ալ չունի։ Որովհետեւ, պարզ է։ Չի բաւեր անընդհատ կրկնել թէ ցուրտին ու ձիւնին պատճառով, Քիւրտերը որ գրաւած են Արարատի անառիկ բարձունքները, ստիպուած են աստիճանաբար դէպի ստորոտ իջնալ։ Քիւրտերը որքան ալ վար իջնան (եթէ սակայն ստոյգ է) Թուրքերը պէտք է որ վեր բարձրանան... եթէ մտադրած են եւ կ'ուզեն իր բոյնին մէջ խեղդել ազատագրական շարժումը, եւ Արարատի սեպերուն վրայ, Քիւրտերուն հետ դէմ դէմի փորձեն իրենց կրակին ուժն եւ իրենց տոկունութեան չափը։ Անոր համար որ, եթէ ցուրտն ու ձիւնը կը ստիպեն Քիւրտերը վար իջնել, պիտի բռնադատեն Թուրքերը փախիլ Արարատի ստորոտէն, եւ կամ Քիւրտերը մոռնալով, օրհասական պայքար մղել հիւանդութեան դէմ, որ եղած է եւ տակաւին է Թուրք բանակին ամէնէն ոխերիմ թշնամին, իբրեւ՝ ձմրան խստաշունչ օրերուն, բնական դաշնակիցը Թուրքերու հակառակորդ ուժերուն։

Էնկիւրի որ անընդհատ փորձեր կը կատարէ դարբնուած լուրեր տեղաւորելու եւրոպական մամուլին մէջ, աւելի մտատանջ ըլլալ կը թուի եւ աւելի «վատ կացութեան» մէջ քան Քիւրտերը, քանի որ իր առաւելագոյն ուժերը կեդրոնացնելէ յետոյ ըմբոստներուն դէմ, ստիպուած է դիմելով մէկտեղ ժողովրդային ուժերու, կատարել նաեւ զօրակոչ, համաձայն *Ցուսաբերի* քաղած ստոյգ տեղեկութեանց, որոնք կը հաստատուին նաեւ մեզ տրուած կողմնակի լուրերով.— Ահա *Ցուսաբերի* լուրը.—

Հեղինակաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ Թուրքիոյ 5 դասերը — 1901, 1902, 1903, 1904 եւ 1905 դասերը զօրակոչի ենթարկուած են։ Արդէն Եգիպտոսէն քանի մը հոգի մեկնած են Պոլիս։

Թուրքեր, Քիւրտեր եւ Հայեր

Թրքական կառավարութիւնը կը փափաքի քրտական շարժումին վերջ տալ ձմեռուընէ առաջ, որովհետեւ այն ժամանակ թրքական բանակին ծախքերը մեծապէս պիտի աւելնան։ Արդէն հիմակուընէ իսկ պէտք տեսնուած է որ արեւելեան շրջաններու թրքական բանակին ձմեռուան հագուստեղէն ղրկուի։

Քիւրտերու վերոյիշեալ շարժումը արդէն մեծապէս ծանրացուցած է պետական պիւտճէն եւ հաստատուած է որ ծախսուած են գումարներ, որոնք Էնկիւրիի տնտեսական ծրագրին գործադրութեան յատկացուած էին։ Այս նկատումով քրտական շարժումը Թուրքիոյ համար մեծ վէրք մը բացած է։

Կ'ըսուի թէ քանի մը քիւրտ ցեղապետներ առաջարկած են հնազանդիլ որոշ պայմաններով։ Այս առաջարկը մերժուած է։

Պոլսոյ թուրք մամուլը կը շարունակէ պաշտպանել թէ Քիւրտերը ոտքի հանողը «Դաշնակ» կուսակցութիւնն է, որ պարագլուխն է հակաթուրք շարժումին, նպատակ ունենալով միացնել արիական ժողովուրդները, Պարսիկները, Քիւրտերը, Հայերը եւ Ասորիները։

Հայկական «Դրօշակ» եւ «Իրանը Քէպիր» թերթերը այս շարժումին օրկաններն են, որոնք Թուրքերուն համաթուրանական ծրագիրներուն դէմ են։

Իրաքի քրտական օճախը որ կը պարունակէ Քէրքուքի եւ Սիւլէյմանիէի սահմանեան նահանգները, կ'աշխատի քրտական միութեան համար, եւ հրատարակուած է քրտական լեզուին բառարանները եւ քերականութիւնը։

Ֆրանսա եւ քիւրտ շարժումը

ՊՈԼԻՍ, 30.— Սուրիոյ Ֆրանսայի Բարձր Կոմիսարին յայտարարութիւններուն եւ ձեռք առնուած միջոցներուն պատճառով հոն գտնուող հակաքէմալականներու գործունէութիւնը ապարդիւն եղած է, որոնց մէջ կար նաեւ սուլթանական նախկին նախարար Մէյվանզատէ Րիֆաթ պէյ։

Թրքական խնդրանքի մը հետեւանօք, Ֆրանսացիները շատ մը միջոցներ ձեռք առած են Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅ ՑԵԼՈՒԶԱԿՆԵՐ ՓՈՐՁԵՑԻՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԱՆՑՆԻԼ

ՖՐԱՆՍ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՀԵՌԱՑՈՒՑ ԶԱՆՈՆՔ

«Սօն փօսթա» կը գրէ.— Քաղաքական եւ յեղուզակային նպատակներով հարաւային սահմանը անցած են խումբ մը հայ հրոսակներ, որոնց խռովարարական այս նոր ձեռնարկը ի դերեւ ելած է սակայն։

Այս «հայտուտ»ները որոնց ինքնութիւնը ճշդեցինք, նոյն սահմանին վրայ միացած են իրենց պէս քաղաքական նպատակներ հետապնդող ընկերներու, փորձած են յանկարծական յարձակումով սահմանագլուխը անցնիլ ու թալանել գիւղերը։ Բարեբախտաբար ատենին տեղեկութիւն տրուած է այս ձեռնարկին շուրջ եւ Մարտինի կուսակալ Թալաթ պէյ ֆրանսական իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է։

Թալաթ պէյ ղրկած է նաեւ ցուցակ մը, որ կը պարունակէ այս շարժումին մասնակցող մարդոց անունները։

Տէրզօրի Ֆրանս. պահակախումբին հրամանատարը շփման մէջ մտած է Գամըշլըի կայանին հետ եւ սահմանէն հեռացուցած է վերոյիշեալ յարձակումը պատրաստողները, որոնք Տէրզօր ղրկուած են։

Մարտինի կուսակալը ասոր վրայ հրատարակած է ժողովուրդին ուղղուած ծանօթ յայտարարութիւնը, ցեղացիները խոստացած են նմանօրինակ յարձակումի մը պարագային կռուիլ զինուորներու կողքին։

ԱՆԳԼ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՍԵՒ ԾՈՎԻ ՄԷՋ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Մոսկուայէն անգլ. «Օպզըրվըր» թերթին կը հաղորդեն թէ «Փրավդա» Ռուսիոյ դէմ ցոյց մը կը նկատէ անգլ. նաւատորմին Քոսթանցա այցելութիւնը։ Ասիկա կը հաստատուի նաեւ անով, որ ռումէն պետական մարդոցմէ ոմանք վերջերս յայտարարութիւններ ըրին Ռուսիոյ դէմ, իսկ ռումէն քաղաքականութիւնը բացայայտօրէն հակառուսական է։

«Անգլիական նաւատորմին Ռումանիա այցը, — կ'եզրակացնէ «Պրավդա»,— ցոյց կուտայ թէ Անգլիա գործօն դեր մը ստանձնած է, Ռումանիոյ ֆաշիստական վարչաձեւը զօրացնելու տեսակէտով»։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ ԼՈՒՐ ՄԸ

«Ինգըլապ», որ նոր սկսաւ հրատարակուիլ իբր օրաթերթ, կը գրէ թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը որոշած է հայ, յոյն եւ հրեայ թեկնածուներ ներկայացնել Պոլսոյ քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ։ Այս առթիւ Ֆէթհի պէյ հրաւիրած է կարգ մը յոյն, հայ եւ հրեայ անձնաւորութիւններ եւ խորհրդակցած անոնց հետ։

ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Պոլսէն Ռէօյթէրի գործակալութեան կը հաղորդեն թէ Արժանթինի Պոլսոյ ընդհ. հիւպատոսը անձնասպան եղած է, քունքին պարպելով ատրճանակի հարուած մը։

Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի ջղագարութեան։

ԿՌԻՒ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՃԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ մանրազնին կերպով դիտենք աշխարհագրական քարտէսը, կը տեսնենք որ Քիւրտիստանէն դուրս եւ տաճկական Հայաստանի ներսն է, որովհետեւ Արարատ լեռը որուն շուրջը բազմաթիւ Թուրք զօրքեր յարձակողական են դիմած, Հայաստանի լեռներէն կը համարուի եւ ոչ թէ Քիւրտիստանի։ Հետեւաբար պէտք է ըսել որ քրտական խմբերը այդ կէտերը իրենց ապաստան դարձուցած են։

Արարատը կամ Աղրի տաղը հրաբխային լեռ մըն է որ կը գտնուի Մակուի (պարսկական Ատրպատական) հիւսիս-արեւմտեան անկիւնը, Թրքական Պայազիտի եւ խորհրդային Հայաստանի հարաւային կողմը եւ ունի երկու գագաթներ, մէկը մեծ Մասիսը (մեծ Աղրի տաղը) որու բարձրութիւնը 5211 մեթր է եւ միւսը փոքր Մասիսը (փոքր Աղրի տաղը) 3960 մեթր բարձրութեամբ, որոնք միշտ ծածկուած են ձիւնով եւ որուն շրջակայքը բազմաթիւ խիստ երկրաշարժներ տեղի կ'ունենան, ինչպէս 1840ին սոսկալի երկրաշարժ տեղի ունեցաւ։ Տասնեւիններորդ դարուն մէջ խումբ մը երկրախոյզներ եւ շրջիկներ (Թուրիստներ) բարձրացան այս լեռը, Պարրոտը 1829ին, Աբիխը 1844ին եւ ուրիշները։

Արեւելեան ազգերու կարծիքով Արարատը (Աղրի տաղը) այն լեռն է որու վրայ ապաւինեցաւ Նոյի տապանը։

Ցամենայն դէպս այս ընդարձակ լերան շրջակայքը կարեւորութիւն ունեցող կէտեր ունի եւ կանոնաւոր պատերազմական զօրքեր ուղարկելը առանց դժուարութեան չէ։

Կարգ մը օտար թերթերու նկարագրութեան համաձայն, Տաճկաստան որոշած է ինչ գինով ալ ըլլայ Քիւրտերու խռովութիւնները արմատախիլ ընել եւ այս նպատակը իրագործելու համար աւելի քան 60,000 զօրք եւ 100 պատերազմական սաւառնակ է ուղարկած այնտեղ եւ վերջերս Թէվֆի փաշան, տաճկական [illegible] պետը մեկնած է Պայազիտ՝ ապստամբութեան շրջանը։

Թաս գործակալութեան անցեալ օրուան տեղեկութիւններու համաձայն, Անգլիական մամուլը խիստ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ Քիւրտերու ապստամբութեան հանդէպ եւ կը հրատարակէն լուրեր որ Թրքական զօրքերը քիւրտ ապստամբներն ընկճելու համար Պարսկաստանի սահմանը ոտնակոխած են եւ սկսած են ուսումնասիրութեան։ [illegible] Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց ամպամած վիճակը։

Էնկիւրիի թերթերը կը հերքեն Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի յարաբերութիւններու լարուածութիւնը եւ անհիմն կը համարեն տարածուած լուրերը եւ կը պնդեն որ երկու պետութիւններու բարեկամական յարաբերութիւնները հաստատուն են։

Պերլինէն անթելի լուր մը համաձայն, Տաճկաստանի պաշտօնական շրջանները Էնկիւրին կը վստահեցնեն թէ Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի յարաբերութիւնները վերին աստիճանի բարեկամական են։

Նախորդ օրուան Թիւով, Ռէօյթէրի գործակալութեան տուած լուրի հիման վրայ, տեղեկացուցինք որ տաճկական կառավարութիւնը յուշագիր մը ներկայացուցեր է պարսիկ կառավարութեան երկու պետութիւններու սահմաններու վերաբերմամբ, որուն պատասխանը տրուած է պարսիկ կառավարութեան կողմէ։

Վերոյիշեալ գործակալութիւնը անցեալ օրուան Թեհրանէն յայտնած է որ պաշտօնական թերթն «Հաքքրիյէթ Միլլիյէ», գրածներուն համաձայն, յուշագիրը որ ներկայացուցած է պարսիկ կառավարութեան, կը պահանջէ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ գործակցութիւնը ապստամբները սաստելու համար Պարսկաստանի մէջ եւ կ'աւելցնէ որ Տաճկաստանը պատրաստ է զիջելու Պարսկաստանի Տաճկաստանի հողամասի մէկ մասը որ հարաւային սահմանի մօտերը կը գտնուի, փոխարէն գրաւուած երկրամասին (փոքր Աղրի տաղը եւ Ալիփ-տաղը) որ ռազմական տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ունի։ (Պերլինի անցեալ օրուան անթելն ալ կը հաստատէ այս լուրը)։

Այն հաղորդագրութիւնը որ այսօր մեզ հասած է արտաքին նախարարութենէն, կը հաստատէ Թուրք թերթերու լուրը երկու պետութիւններու բարեկամական յարաբերութեան մասին եւ բոլորովին կը հերքէ Ռէօյթէրի այն լուրը որ իբր թէ Պարսկաստանի մէկ մասը Թրքական զինուորական գրաւման տակ կը գտնուի։

Ի հարկէ այն բարի դիտումներէն որ պարսիկ պետական շրջանակները ցոյց կու տան Տաճկաստանի հանդէպ, մենք կը կասկածինք որ Թուրք զօրքը մըծն բանագրաւելու պարսկական սահմանը, մանաւանդ որ պարսիկ սահմանապահ զօրքը սահմանները պահպանելու մէջ կատարեալ ուշադրութիւն կը դարձնէ։

Ռէօյթէրի վերջին լուրը Թուրքերու եւ Քիւրտերու մասին կը յայտնէ որ Իգդիրի շրջանին մէջ քիւրտ ապստամբներու եւ Թուրք զօրքերու մէջ լուրջ կռիւ է տեղի ունեցած եւ երկու կողմէ 60 հոգի սպաննուած են։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ցիւրիխի մէջ գումարուած Ընկերվ. Միջազգայինի Գործադիրը միաձայնութեամբ ընդունած է հետեւեալ բանաձեւը գործազրկութեան հարցին մասին.

Նկատի ունենալով գործազրկութեան ծանրութիւնը եւ ամբողջ աշխարհի ընկերվարութեան համար, այս տագնապին մէջ՝ բանուոր դասակարգին օգնելու նպատակով՝ միահամուռ գործունէութեան մը անհրաժեշտութիւնը,

Համոզուած որ համաշխարհային տնտեսական տագնապը անհրաժեշտութիւնը կը փաստէ ամենամեծ ճիգեր կատարելու, ապահովելու համար գործազրկութեան հիմնական պատճառին՝ դրամատիրական վարչաձեւի փոխանցումը՝ ընկերվարական վարչաձեւին։

Ընկերվարական բանուորական Միջազգայինի Գործադիրը կը հրաւիրէ Սէնտիքաներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը որ յանձնախումբ մը կազմէ ուսումնասիրելու եւ պատրաստելու համար,

1) Միահամուռ գործունէութեան ծրագիր մը։

2) Անմիջապէս որ կարելի ըլլայ, հրաւիրէ միջազգային յատուկ խորհրդակցական ժողով մը, որուն ժամանակին աշխատաւորական զանազան կազմակերպութիւններ, որպէսզի միահամուռ գործունէութեան մը մղուին, առաջքն առնելու համար գործազրկութեան տագնապին։

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Իր Սելանիկ այցելութեան առթիւ, ընկ. Շաւարշ Միսաքեան հրաւիրուած է հանրութեան բացատրելու օրուան քաղաքական կացութիւնը եւ մեր ուղեգիծը եւ այս առթիւ խօսած է ճառ մը, որու համառօտագրութիւնը կ'արտատպենք «Հորիզոն»էն:

Հետաքրքիր հայրենակիցներու հոծ ու երկսեռ բազմութիւն մը եկած լեցուցած էր սրահը, օրուան բանախօսը լսելու համար։

Ժողովի նախագահը ընկ. Ա. Աբրահամեան քանի մը խօսքով ընկ. բանախօսը ունկնդիրներուն ներկայացնելէ վերջ, բեմ ելաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց «Օրուան կացութիւնը եւ մեր ուղեգիծը»։

Ընկ. Շ. Միսաքեան, նախ ողջունեց հայ բազմութիւնները, որոնք ամէն երկրի մէջ, ամրօրէն կառչած հայրենիքի սիրոյն ու գաղափարին եւ լեցուած հաւատքով ու լաւատես զգացումներով, կը պայքարին իբրեւ ազգ իրենց գոյութիւնը պահելու համար։

Վերլուծելով՝ 1914էն մինչեւ 1918 շրջանը երկարող հայ կեանքի փուլերը, ծանրացաւ այն յաղթութեան վրայ, զոր իր ազատութեան համար պայքարող հայ ժողովուրդը, իր ղեկավար կուսակցութեան ճիգերուն շնորհիւ ձեռք ձգեց Արարատի ստորոտը, ստեղծելով հոն անկախ հայրենիք մը։ Դաշնակցութիւնը, ըսաւ ան, ոչ միայն ստեղծեց այդ հայրենիքը, այլեւ յաջողեցաւ հիմնիվայր փոխել անոր ազգագրական դիմագիծը, դարձնելով զայն հայկական հոծ ու համախումբ կեդրոն մը, խարիսխ մը եւ միանգամայն յենարան մը, յառաջիկայ նուաճումներու համար։ Եւ, խորհրդային վիճակագրութիւններով հաստատեց, թէ ինչպէս, 1918էն առաջ, Հայաստանի այժմու 9 գաւառներուն մէջ, հայկ. փոքրամասնութեան եւ Թրք. մեծամասնութեան տեղ, այսօր ունինք 700 հազար հայութիւն 80 հազար Թրքութեան դէմ։ Իրականութիւն մըն է այսօրուան մեր մանրանկար հայրենիքը։ Թէեւ խորհրդային, բայց յամենայն դէպս միակ Թանկագին կորիզը եւ մեր վաղուան յոյսերուն ու յաջողութեանց միակ կռուանը, իր մէկ միլիոն բնակչութեամբ։ Կ'օգնենք այդ հայրենիքին, մեր բոլոր միջոցներով. կ'աշակցինք անոր վերաշինութեան, կը քաջալերենք ժողովուրդի տնտեսական զարգացման նպաստող բոլոր ձեռնարկներուն։ Այս է Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը Հայաստանի հանդէպ, զոր կը սիրենք ամէնէն աւելի եւ որուն ապագային համար կ'աշխատինք Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ծրագրով, զոր պէտք է իրականացնել մեր պատմական հայրենիքի սրբազան սահմաններուն մէջ։

Հայրենիքէն դուրս, ընկ. բանախօսը, մի առ մի եւ համառօտակի կանգ առաւ հայկ. գաղութներու վրայ եւ պարզեց անոնց կացութիւնը։ Պատերազմէն առաջ, արտասահմանի ցանցառաթիւ հայութիւնը Պոլսէն կը ստանար իր ազգային ներշնչումը, ինչպէս որ Պոլիսն ալ՝ Վանով կամ Տարօնով կ'ոգեւորուէր։ Այսօրուան գաղթահայ հոծ զանգուածներու խանդավառութեան աղբիւրն է մեր մանրանկար հայրենիքը։ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի վառ պահել հայրենիքի գաղափարը գաղթահայութեան մէջ եւ պահպանել անոր ցեղային դիմագիծը։ Դաշնակցութիւնը, ամէն օր կը սորվեցնէ գաղթահայութեան Թօթափել պատրանքները եւ իրականութեան կառչիլ։ Դաշնակցութիւնը գտած է ուղեգիծ մը, ճամբայ մը, զոր կը մատնանշէ ժողովուրդին եւ որուն վերջնական յաղթող ելքին կը հաւատայ [illegible] ան։ Ոչ ալ կը փակէ գործելու ճամբան ուրիշ ուժերու առջեւ։ Եթէ կան ուրիշներ, որոնք աւելի լաւ ճանապարհ մը գիտեն, թող գան առաջարկեն։ Թող համոզեն, որ ազատագրական այդ ճամբան աւելի ուղիղ է եւ գործնական։ Բայց, թող Թօթափեն պատրանքները ամէնէն առաջ։

Ընկ. բանախօսը, անդրադառնալէ յետոյ Դաշնակցութեան դէմ եղած մեղադրանքներուն, կանգ առաւ մեր հայրենիքը շահագործող քաղաքական դէպքերուն եւ մասնաւորապէս քրտական ապստամբութեան վրայ եւ Թուեց անոր կարեւորագոյն հետեւանքները։

Մեր Թշնամին կը կոտրուի, անտեսապէս կը փճանայ եւ Թուրքիա տնտեսական կերպով կը գտնուի խռովեալ վիճակի մէջ։ Ահա թէ ինչու, մենք համակրանքով կը հետեւինք քրտական շարժման։

Ի վերջոյ, յայտարարեց որ մենք հասած ենք մեր իտէալներու իրականացման կէս ճամբուն եւ կը գտնուինք գետին ճիշդ մէջտեղը։ Դաշնակցութեան նպատակն ու որոշումն է անցնիլ ամէն գնով հանդիպակաց եզերքը։ Կամք եւ ուժ ունինք այդ բանին համար։ Դատապարտուած են հոսանքին քշուելու կամ անփառունակ նահանջի ամէն անոնք, որ զուրկ են կամքէ ու վճռականութենէ։ Մենք կը քալենք աներկբայ ու հաւատքով լեցուն։ Թող հետեւին մեզի ամէն անոնք, որ ուժ կը զգան իրենց մէջ եւ կը հաւատան մեր վերջնական յաղթանակին։

Որոտընդոստ ծափերու մէջ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան վերջացուց իր խօսքը, որմէ վերջ ընկ. նախագահը, փակուած յայտարարեց հրապարակային այս ժողովը։

ԱՀԱ ԽՄԿԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Փրակայի մէջ, մասնաւոր շէնք մը յատկացուած է 1921ի մարդահամարին վերաբերեալ փաստաթուղթերուն։ Այս առթիւ պատրաստուած վիճակագրութիւն մը հետեւեալ գեղեցիկ պատկերը երեւան կը հանէ։ Այդ փաստաթուղթերը բոլորը մէկ կը գրաւեն 190 քառակուսի մեթրի տարածութիւն մը եւ զետեղուած են 9000 խաւաքարտէ տուփերու մէջ։ Այս մարդահամարին համար պէտք եղաւ հաւաքել 5000 կապոց մատիտ եւ սպառել 230 լիտր կարմիր մելան, Այս թղթածրարները կապելու համար, գործածուեցաւ քառասուն հազար մեթր չուան։

Իսկ յառաջիկայ մարդահամարին համար, կը նախատեսուի աւելի քան 4.5 միլիոն Թերթ Թուղթ։

ՓԱՐԻԶԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ցայտնի է թէ Փարիզի նախորդ դեսպանին եւ Սէրպէսթ Ճիւմհուրիյէթի հիմնադիր ղեկավար Ֆէթհիի հրաժարումով, բաց կը մնար Փարիզի Թրքական դեսպանութեան պաշտօնը։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը հաւանութիւն յայտնեց որ այդ պաշտօնին կոչուի ներկայիս Պեռնի Թուրք դեսպանը Մունիր պէյ։

ԼԱՅՓՑԻԿԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Լայփցիկի տարեկան տօնավաճառը այս տարի հաւաքած է 7650 առեւտրականներ եւ ճարտարարուեստի տէրեր, որոնք իրենց նմոյշները կը ցուցադրեն։ Ասոնցմէ 678ը օտարներ են, 20 տարբեր երկիրներէ եկած։

ՈՒԹ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

(ճամբորդի տպաւորութիւններ)

Անցա աշխարհի ամենագեղեցիկ մայրաքաղաքին մէջ բացի. հոն Փարիզի մէջ ես կարդացի, ու հոն՝ Փարիզի մէջ սորվեցայ իմ մասնագիտութիւնս։ Անոր գեղեցկութիւնները, հրաշալիքները իմ արեւելքցի տղու ճաշակս յղկեցին ու կը յղկէին տակաւին։ Անոր թանգարանները, մատենադարանները, թատրոնները, նուագահանդէսները, հեղինակները, գրագէտները եւ վերջապէս շատ բաներ իմ մէջս արթնցուցին սէր դէպի արուեստն ու գրականութիւնը։

Եղայ եւ աշխարհի ամենամեծ պետութեան՝ Բրիտանիոյ մայրաքաղաքը, ի հարկէ նուազ արժէքաւոր գիտուած ամէն կողմէ, սակայն ես տարբերութիւնը չէի զգար յաճախ կապուած ըլլալով Փարիզի։

Այժմ, ինքզինքս կ'աքսորեմ այդ երկու մայրաքաղաքներէն դէպի աշխարհի ամենափոքրիկ երկիրը՝ Ալպանիա։ Ի՞նչ զարմանալի եւ Թերեւս ծիծաղելի միտք։ Մարդիկ հետզհետէ կը խուժեն դէպի մեծ մայրաքաղաքները, իսկ ես ընդհակառակն։

ՊՐԻՒՔՍԷԼ-ԳՕԼՕՆԸ-ՊԱԼ

Լոնտոնէն մինչեւ Օսթանտ ճամբորդներու բազմութիւնը հոգի կը նեղացնեն, բարեբախտաբար միայն 3 ժամ է։

Պրիւքսէլ, կոկիկ ու գեղեցիկ մայրաքաղաքը Պելճիքայի, ամիսներէ ի վեր խնջոյքի եւ խրախճանքի մէջ է եւ պիտի տեւէ տակաւին մինչեւ Սեպտեմբեր։ Պելճիքացի ժողովուրդը կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը։ Ամէնէն փոքրիկ տան ամէնէն աննշան մէկ պատուհանէն իսկ դրօշներ կը ծածանին։ Փողոցները արտակարգ շքեղութեամբ լուսազարդուած են գոյնզգոյն եւ արուեստագէտի ներդաշնակութեամբ։ Մեծ հրապարակներու արձաններուն շուրջ՝ ծաղիկները ելեկտրական կտուցները տաքցած են ու աւազանէն բարակ ու անձրեւանման ջուրը խոնաւ կը պահէ զանոնք։ Պրիւքսէլ կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը։ Ձեզ գիտէք թէ Պրիւքսէլի հայերը՝ որ երկար ատենէ ի վեր կը տեսնեն այդ հանդիսաւորութիւնները, լուսավառութիւնները, երգերը, պարերը զգացին նախանձի անհանգստութիւն։ Ես նախանձեցայ, նախանձեցայ ակռաներս կճրտելով։ Ալ ինծի մի հարցնէք թէ այդ նախանձը բարի՞ էր, թէ չար։ Նախանձեցայ։ Վերջացաւ։

Եւ ողբալի մտածումներ, ծրագիրներ ասանկ մը անցան գլխէս։ Մտածեցի թէ ի՞նչ ընելու է երբ Հայաստանը կրկին անկախանայ։

Պրիւքսէլէն գերմանական սահմանագլուխը երկու ժամ է շոգեկառքով։

Գօլօնը գեղեցիկ քաղաք եղած է 12րդ դարէն ի վեր։ Մայր եկեղեցին միջին դարու կոթական արուեստի գեղեցիկ նմոյշներէն մէկն է եւ ամէնէն նշանաւորը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Կը խոստովանիմ ինծի հետ ճամբորդող Անգլիացիներուն որոնք, քիչ մը աստին-անդին նայելէ յետոյ լեցուեցան մեծ ինքնաշարժ կառքի մը մէջ։ Դարձանք քաղաքին շուրջը եւ Հռենոսի եզերքը։ Բայց հոս բոլորովին խաբ թուեցաւ ինծի, գերմաներէնի «խ»երը եւ «ղ»երը շատ օտար թուեցան (կարծես թէ հայերէնի մէջ գոյութիւն չունին)։ Շուտ փախայ Գօլօնէն յուսալով որ Պալի մէջ ֆրանսերէնը կամ անգլերէնը կ'անցնի։

* *

Այսօր պիտի ճեղքեմ ամբողջ Զուիցերիան հիւսիսէն հարաւ։

Բնութեան տաղանդաւոր ճարտարապետը կարծես թէ ամբողջ հանճարն ու ճարտարութիւնը սպառեր է Զուիցերիան շինելով, եւ երբ կարգը ուրիշ-
ներուն է եկեր, արդէն ծեր
է, անպէտ մարդ է
Զուիցերիան տեսնելէ
ինչքան երջանիկ եմ,
տես յաճախ ըսեր եմ,
կարդացեր եմ որ Հայաստ
երկրորդ Զուիցերիա մըն է
Եւ հիմա Ալպեան
ղաղ ջուրը վրաս կը խն
Ի՞նչ տեսակ հայ եմ որ Զուի
ցերիան տեսնելով է որ Հայ
աստանի մասին գաղափար
կազմեմ։
Զուիցերիա՛, լեռ, լեռ եւ
եւ լեռոյ հազարաւոր մեծ
փոքր ջրվէժներ լեռներէն
մաշեցուցեր, օձապտոյտ
ուակներ են շիներ։ Ո՞ւր կ
թան այս ջուրերը։ Դար
բազմաթիւ լճեր կան, հ
հանդչին լեռներու կողքէն
նած ջուրերը։
Երբ փոքր էի, սորված էի
հինգ լճի անուն, ամբողջ Զ
ցերիոյ մէջ։ Բայց ի՛նչ
ի՛նչ տասը։
Եւ այնքան գեղեցիկ է
կողմ, որ կը շուարիս թէ
կառքին աջէն դիտես թէ
խէն. կը մտածես միջոց
նել երկու կողմն ալ կար
դիտելու։ Ձեռ գտներ այդ
միջոց, կ'որոշես միայն մէկ
մէն դիտել ու եթէ օր մը
ձեւ ճամբորդես նոյն ճամ
կը դիտես եւ միւս կողմը։
Զուիցերիա որքան գեղ
է, այնքան ալ սարսափելի
Լուցերնայէն Սէնթ-Պա
անցած է, անկարելի է որ
խուսափելի սարսուռ չունենայ
Տեսարանը հրաշալի, բայց
պատութիւնը վախ։ Շոգեկառ
քը կը յառաջանայ մահիկ
ւով եւ արագ. աջը բարձր
լեռներ որոնց գագաթները
շուշի մէջ կորսուած են,
ձախ կողմը անհուն գահ
որ կը յանգի Պիւրժէնաթօ
Այս ճամբուն վրայ մարդ
արկածի մասին կը մտածէ
Գերմանացի վարդապետ
որուն հետ ենք նոյն կառ
նին մէջ վեց ժամէ ի վեր
մատնանշեց տեղ մը եւ ըս
Շոգեկառքը կէս ժամ
թաց երթալէ յետոյ
միայն հինգ հարիւր մեթր
ռաջացած պիտի ըլլայ
հետեւ այդ լեռները ոչ
եւ ոչ ալ փորել կարելի է
ղեկառքը ստիպուած է
դառնալ։
Ու կը հասնինք Լուկանօ
Այս փոքրիկ ու կամար
աւանը հաստատուած է
նուն լճին եզերքը։ Այս
տարիները մասնաւորապէս
նաւոր դարձաւ եւրոպ
քանի մը մեծ պետութիւն
կնքած դաշնագիրներով
դիւանագէտները իրենց
համը գիտեն։ Անոնք միջ
ծած են երկու գաղթ
տեսնել, օգափոխութիւն
ւանագիտութիւն։
Մեր շոգեկառքը
անցաւ Լուկանօն, ինչպէս
լճեր, նեղ ու երկար,
մը, քաղցր համբոյր մըն
տուաւ մեզի։

Յ. ՊՈՒԽՆԱՋԵ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի
կիցը Եգիպտոսի ազգային
տար շրջանակներուն
հարցնելով քաղաքական
թեան մասին, այն եզր
թեան կու գայ թէ ինչպէս
տանական պաշտօնական շր
ները, նոյնպէս օտար քաղ
կան դէմքեր, դեռ անպատ
գտնեն վիճիլ դաշնագիրներ
սին, կռուիլ քաղաքական
խութեան համար, երբ
տնտեսական ծանր տագնա
կ'անցնէ։
Ընդհանուր կարծիքն
թէ Եգիպտոս պէտք է
վէճ ու կռիւ
անգլօ-եգիպտական դաշն
մասին, մինչեւ որ երկիր
նայ հաւասարակշռել իր
սական կեանքը եւ կայուն
մը վրայ պահել
ելեւմուտքը։

…ԻՒ ՊՈՒՏԱՓԷՇԹԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պուտափէշթէն կը հաղորդեն թէ կիրակի օր կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ: Բանուորական միութիւնները ընդհանուր գործադուլ յայտարարած էին, բողոքելու համար գործազրկութեան տագնապին դէմ:

Կիրակի առաւօտուն, բազմաթիւ գործազուրկներ հաւաքուեցան քաղաքին կեդրոնը: Կէսօրէ առաջ փողոցներուն մէջ … մէկ ոստիկան կը տեսնուէր: … օրին 100,000 ցուցարարներ լեցուցած էին փողոցները: Ի վերջոյ մէջտեղ ելաւ ոստիկանութիւնը եւ տեղի ունեցաւ անխուսափելի ընդհարումը: Երբ ոստիկանները, իրենց ստացած հրամանին … կը փորձէին ցրուել ամբոխը, կարգ մը բանուորներ դիմադրեցին: Երբ ձիաւոր ոստիկանները զէնքի դիմեցին, բանուորները հոսեցան քովի փողոցները, նոյն ատեն պառալով որ կը պաշտպանէին կառավարութեան հրամանը:

Այդ պահուն, տեղթ. Քլար, … Պուտափէշթի քաղաքապետութեան ժողովին, երկու … օրագրողներու հետ … ինքնաշարժով անցաւ կ'երթար: Ցուցարարները կեցուցին կառքը եւ պահանջեցին, որ տեղթ. Քլար … մը խօսի: Երբ տեսան որ կը մերժէ, շրջեցին կառքը, ծեծեցին … տեղթէրը, յետոյ կրակի … կառքը:

Քիչ յետոյ տեղի ունեցաւ … մը եւս ոստիկանութեան ցուցարարներուն միջեւ: Ոստիկանները, որոնք ձի հեծած էին, … չարժեցին՝ ցրուելու համար ցուցարարները: Այդ միջոցին վիրաւորուեցան բազմաթիւ կիներ:

Ոստիկանութիւնը զինեալ խումբեր ղրկեց փողոցներուն … որոնք պատերազմի դաշտի … առած էին:

Ցուցարարները կ'աշխատէին … բարձրացնել փողոցներուն մէջ ոստիկանութիւնը իր … կը քանդէր: Ցուցարարները … գտան ծեծելու ընկերվարական երեսփոխան մը: … թերթի մը խմբագրատունը քանդեցին: Այն ատեն … սպաներ ղրկուեցան, վարելու համար ոստիկանական ուժերը:

… ցոյց տուաւ, որ … կոմունիստ ցուցարարներն են եղած գանազան … հեղինակները: … նոյնիսկ փորձած են յարձակիլ ընկերվարականներու վրայ: Ցեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին մեռան 3 հոգի եւ վիրաւորուեցան 300 հոգի, որոնց 57ը ծանր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԻԼՈՍ

Հայկազնեան մեծասքանչ բառաքանը հարստացաւ նոր բառով մըն ալ: «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ (13 օգոստ.) «Պայքար մըթել սիլոսի համար», եւ այդ առթիւ հասու գիտերով կը հրամայէ «վերջ տալ յանցաւոր գանգաղկոտութեանը եւ օպեկ-պատճառաբանութիւններին», որպէսզի «սիլոսացումը մասսայական բնոյթ ստանայ»:

Ուրեմն «սիլոսացման շաբաթ» յայտարարուած է Հայաստանի մէջ:

Ի՞նչ բան է այս «սիլոս»ը:

Սիլոս կը կոչուի կենդանիներու կերին թթուեցնելու, կամ «ճեղքելուն» օգտագործման ձեւը:

Անասնապահութիւնը Հայաստանի գլխաւոր զբաղումներէն մէկն է: Անհրաժեշտ է, անասնապահութեան զարգացման հետ, ապահովել նաեւ կերը: Հայաստանի արօտներուն տարածութիւնն է 1,319 հազար հեկտար: Կերը ճիշդ է թէ առատ է ամառը, բայց կը պակսի միջա ձմեռը, երբ անասնապահներուն կը մնայ իբրեւ կեր միայն յարդ, չոր խոտ կանանչ կերն է, որ առատ կաթ եւ համեղ միս կը պատրաստէ:

Ձմեռը եւս կանանչ խոտ պատրաստելու ձեւը կը կոչուի սիլոսացում: Գիւղացիները կը պատրաստեն հատ պատերով աշտարակներ կամ գետնին մէջ հորեր: Այդ հորերուն կամ աշտարակներուն մէջ կը լեցնեն ամառը բոլոր աւելորդ բոյսերը, եգիպտացորեն, եղէգ, բանջարեղէնի տերեւներ, փշոտ ու արմատ, խոտ եւայլն: Այս բոյսերը որոշ ջերմութեան մէջ ժամանակի ընթացքին կը թթուին եւ մեծ անասուններուն համար կը դառնան համեղ կեր:

Ուկրայնայի մէջ գոյութիւն ունին 4000 հորեր (սիլոս): Հայաստանի խոտ հորերը կամ աշտարակները օրեւէ յաջողութիւն չեն ցոյց տուած մինչեւ հիմա: Այժմ կ'աշխատին շինել 7 աշտարակ եւ 79 հոր:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ (13 Օգոստոս).

Շատ խօսուած է պետական Հրատարակչականի վարչութեան եւ իր 2րդ տպարանին թերութիւններուն մասին: Բայց ոչ մէկ սրբագրութեան փորձ:

Այդ տպարանը կը գտնուի ապառաջ պայմաններու մէջ, օդը ծանր է եւ աղտոտ: Վարչութիւնը հոմահոտներ դրաւ մեծ ծախքեր ընելով: Բայց հոմահոտները չեն դառնար:

Մեքենաներու բաժնին մէջ կարգապահութիւն չկայ: Եւ գործը կը տառի, գիրերը կը փճանան: Անհրաժեշտ են փարթ գրաշարներ, բայց վարչութիւնը կըր խոյն ք. յղելով կը շարժի այդ մասին, նոյն իսկ կը մոռնայ երբեմն գրաշար պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը:

Պետական Հրատարակչականին նախագահը, Մակինցեան, առանց տեղական մարմիններուն կարծիքը առնելու, կը հեռագրէ… Մոսկուա, առաջարկելով տպարանը ծախել երեսուն հազար րուբլիի: Մակինցեանին կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ կը պատասխանէ. «Այդ տպարանին մեքենաները նորոգելու համար պէտք է ութսուն հազար րուբլի, աւելի լաւ չէ՞ ծախել երեսուն հազար րուբլի»:

ՇԻՆԱՐԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Շինարար բանուորներու Միութեան 7րդ համագումարը:

Զեկոյցէն կը քաղենք քանի մը տեղեկութիւններ —

Միութիւնը ունի 12,225 բանուոր: Հայաստանի շինարարութեան մէջ աշխատող բանուորներուն թիւն է 22 հազար: Կան բանուորներ, որ Միութեան կ'անդամակցին շահագիտական նպատակներով: Եւ կան բանուորներ ալ, որ անտեսական մարմիններէն անթիմ մը աւելի կորզելու կ'աշխատին: Շատ անգամ բանուորները կը պահանջեն իրենց չաշխատած օրերուն ռոճիկը:

1928-1929 տարուան մէջ շինարարութեանց յատկացուած էր 24 միլիոն հինգ հարիւր հազար րուբլի, 1929-1930 տարուան մէջ՝ 42 միլիոն 5 հարիւր հազար րուբլի: 1928-29 տարուան ընթացքին, օգտագործեցինք յատկացուած գումարէն միայն 80 առ հարիւրը: Գլխաւոր խոչընդոտը այն է, որ կարելի չէ անընդհատ աշխատութեան տարի մը բոլորել: Նիւթը կը պակսի, յատակագիծները պատրաստ չեն, եւայլն: Շինարարական 96 ծրագիրներէն միայն 26 ունին իրենց յատակագիծը: Միութեան կը շինուին… «Հենց այնպէս»: Գործի եռուն շրջանին կը պակսին բանուորները: Գիւղէն եկած բանուորները թշնամական վերաբերում ցոյց կուտան մեքենայացման գործին հանդէպ: Կարելի չեղաւ նաեւ անընդհատ շինարարութեան շաբաթի սովորութիւնը գործադրել: Բանուորները միայն 6 օր կ'աշխատին:

Վարձատրութեան եւ գնահատութեան հարցն ալ քննադատելի է: Ընձնուէր ճարտարագէտի մը առնուն կարմիր տախտակին վրայ գրուած օրն իսկ, վարչութիւնը որբեց անունը: Նման խայտառակ վերաբերում, որքա՞ն ուզէք: Վճարումներու հարցն ալ խայտառակ ձեւ առած է: Երբ այսանց որոշուած է 30 րուբլի տալ, այնտեղ 50 րուբլի կուտան: Երկաթուղիի բանուորները կը տեղափոխեն Ալեան եւ կուտան 60 րուբլի:

Արհեստներն ալ չաւցած են: 1929ին պատահած էին 15 արկածներ, 8ը մահացու: 1930ին՝ 46, 3ը որուն մահացու: Խայտառակ վիճակի մէջ են բանուորներուն բնակարանները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ «ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ԿՐԱԿԸ»

29 օգոստոս ուրբաթ իրիկուան համար որոշուած էր վերջին բանակումի կրակը:

Սթէլլայի ժողովուրդին արագէն ծանուցուած էր կանխաւ թէ բերանացի եւ թէ գրաւոր: Ռոքշեալ իրիկունը առանց բացառութեան բոլորը այնտեղ էին, քաղաքապետը, ոստիկանապետը եւ ուրիշ պաշտօնեաներ, այնպէս որ նոյն իրիկունը բոլոր արձակուրդներն ու պանդոկները իրենց դուռները գոցած ու փութացած էին հայ սկաուտներու բանակումի կրակին:

Ժամը 9ին տեսարանը հին հեթանոսական տօնի մը երեւոյթը առած էր կարծես: Տառացիօրէն 1000 մեթր բոլորակ տարածութեամբ մը աւազներու փոսի մը մէջ, սկաուտները մէջտեղը հաւաքուած կրակը կ'արծարծէին, իսկ շուրջը ժողովուրդը հաւաքուած անհամբերութեամբ կը սպասէր հանդիսութեանց: Իսկական պատկերը կարելի էր համարել հին հռովմէական բ ագօթեայ թատրոնի մը:

Ժամը ճիշդ 9ին սկաւտ՝ հանդէսը, ամէնէն փոքր սկաուտը մէջտեղ ելաւ ու առանձին երգեց «Մոռեկյեղը», բոլոր սկաուտները անմիջապէս ոտքի կանգնեցան ու մինչեւ վերջ ունկնդրեցին անշարժ ու բարեւի կեցած, մինչ ժողովուրդը բոլորը ոտքի կանգնած երկիւղածութեամբ կը հետեւէր այդ տեսարանին:

Անկէ յետոյ սկաուտները երգեցին «Մեր հայրենիք»ն ու «Ցուաղ Դ'Հաստակ»ը եռաձայն, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտան ներկաներուն կողմէ:

Հետզհետէ տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, զբաւարճախօսութիւններ սկաուտներու կողմէ, ու վերջապէս ներկայացուեցաւ «Վարդալապատմպա» (Դպումի վաճառականը) ու Թիֆթօք ճաշարանապետը եւ Անգլիացի զբօսաշրջիկը: Երեք կատակերգութիւններ ֆրանսերէն լեզուով, որոնք խիստ յաջողութեամբ կատարուեցան փոքրիկ սկաուտներու կողմէ, հանդիսականներուն անահման ուրախութիւն պատճառելով: Այս բոլորը արգէն տեւեցին երկու ժամ, մինչեւ 11, որմէ վերջ խմբապետը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն ու հաղորդեց թէ բանակումը, կրակը ու հանդիսութիւնները աւարտած են եւ բոլոր սկաուտներու կողմէ կուգայ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել քաղաքապետին, ոստիկանապետին ու Սթէլլա-փլաժի բնակչութեան, որ իրենց մէկ ամսուան բանակումի ընթացքին ցոյց տուին ամէն տեսակ հիւրասիրութիւն, դիւրութիւն եւ համակրանք հայ սկաուտներու հանդէպ: Այսպէս հայ սկաուտները կը մեկնին Սթէլլա-փլաժէն, իրենց հետ տանելով լաւագոյն յիշատակներ:

Ամէնէն վերջ բոլոր սկաուտները ձեռք ձեռքի տուած երգեցին իրենց աւանդական աղօթքը՝ «Հայր Մեր»ը, ու հրաժեշտի սկաուտական երգը:

Այս բոլորը խոր տպաւորութիւն թողուցին ներկաներու վրայ, եւ շատեր չէին ուզեր բաժնուիլ այդ տաք ու եղբայրական միջավայրէն կազմուած սկաուտական մթնոլորտէն: Իսկապէս այդ փոքրիկ պատանիները հայ ժողովուրդի վաղուան մէկ յոյսն ու կորիզն էին, որ այսպէս համակրանքն ալ կը շահէին օտարներուն:

ԴԱՆԻԷԼ

ՀԱՅ ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

«Յորքա» հայ խումբը եղանակին իր երկրորդ մրցումը կատարեց ՍԷՆ Տ'Ոլէ քաղաքին տեղական խումբին դէմ: Ժամը ճիշդ 3ին, հայ խումբը դաշտ ելաւ, ուր երկու հազարէ աւելի հանդիսատեսներ ներկայ կը գտնուէին: Ֆրանսացի խմբապետը իսպառ հայ խումբին, գեղեցիկ նուաղեխութիւնը մը նուիրեց հայ խմբապետին: Մրցման ընթացքին մեր խաղացողները իրենց նուրբ եւ ճարպիկ խաղերով մ'եծապէս գնահատուեցան հանդիսատեսներէն: Ա. կիսախաղը վերջացաւ 1ի դէմ 1 հաւասար արդիւնքով: Բ կիսախաղին Հայերը գրեթէ տիրապետած էին խաղին, շարունակաբար շահելով 4 նոր նշանակէտներ, եւ այսպէսով մրցումը վերջացաւ հայ խումբին յաղթութեամբը 2ի դէմ 5 նշանակէտով:

Մրցումէն անմիջապէս յետոյ, տեղական վարիչներուն կողմէ մեծ թէյասեղան մը սարքուեցաւ հայ խումբին: Ֆրանսացի նախագահը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց հայ խումբին վարիչներուն, որոնք ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս չէին մերժած իրենց եղած հրաւէրը. գնահատեց նաեւ հայ խաղացողները, որոնք իրենց նուրբ խաղերով լաւ դաս մը տուին ֆրանսացի խումբին, գոհ ձգելով բոլոր հանդիսատեսները: Հայ խումբին կողմէ Վ. Փափազեան շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսացի վարիչներուն համակրական վերաբերմունքին եւ գնահատական խօսքեր ըրաւ տեղացի ժողովուրդին մարզական եւ հիւրասէր ոգիին համար:

** Յառաջիկայ կիրակի հայ խումբը հրաւիրուած է Թրէօյ քաղաքը, ուր պիտի կատարէ իր երրորդ մրցումը:

Գ. Գ.

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 2 սեպտ.— Մեր շրջանի այս տարուան վերջին մրցահանդէսը տեղի ունեցաւ օգոստ. 31ին Ալըվարի մէջ: Մեր մասնաճիւղն ալ վերջին անգամ ըլլալով մասնակցեցաւ այս մարզահանդէսին, ղրկելով իր մարզիկներէն Վազգէնը: Հայ մարզիկը հինգերորդ ելաւ երկաթ նետելու մէջ (9,05 մ.) եւ երկրորդ՝ բարձր ցատկելու մէջ (1,585 մ.): Երկու մրցումներուն ալ կը մասնակցէին քանի չափ մարզիկներ:

∴ Յառաջիկայ Կիրակի առաւօտ մասնաճիւղս պիտի ունենայ ընդհ. ժողով մը հայ եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Ժողովը պիտի սկսի ժամը ճիշդ տասնին: Կը հրաւիրուին անդամները եւ ամէն անոնք՝ որոնք կը հետաքրքրուին: Նկատելով որ վերջին ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չէր, ներկաներուն թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ, մեծամասնութիւն պիտի համարուի այս անգամ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Թիւ 2 (*)

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

ԱՆԶՈՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ամէլքա բռնեց Գիլքայի թեւէն եւ քաշեց տարաւ մութ անկիւն մը.

— Ահա մեր թերթը:

Պատին փակցուած էր լայն թերթ մը, վրան մանր գիրեր եւ նկարներ:

— Այստեղ կը գրենք մեր յօդուածները եւ թղթակցութիւնները. Ռատանաներ ալ կան: Կը տեսնես, որ կ'ապրինք:

Գիլքա եարին գարձաւ, պաշտօն եւ Ստեպկա Խնդալէն կը ճաշէին, Անոնց շուրջ հաւաքուած խումբ մը երախաներ, բոլորն աղտոտ, եւ ցնցոտիներ հագած. անոնց նաեւ աղջիկներ եւ խոհանոցներ:

Գիլքա կը մտածէր քաղաքաւարութեամբ եւ վախնալով որ ծծորակին հարուած մը կ'ուտէ:

Խոշոր գլուխով մանչուկ մը պոռաց.

— Նայեցէք, նոր կօշիկ հագած է: Այս ի՞նչ պիրծանք…

— Կարծ'ա, ո՞ւր է կարծը, պոռաց Ամէլքա:

— Կարծ'ա, կարծ'ա, կարծ'ա, քառասուն անկիւնէ սկսան կանչել պոռալ:

— Կարծ'ա, պետը քեզի կը կանչէ.

Վերջապէս երեւցաւ պատանի մը, որ միայն մէկ ոտք ունէր: Վարտիկ չունէր, ոչ ալ տաբատ: Հագած էր կնոջական երկար շապիկ մը, նոր բայց աղտոտ: Մէջքին կապած էր չուան մը, եւ չուանէն կախած էր փայտէ սուր մը: Գլխուն վրայ ակնոց մաշուած շինուած պատառատուն գլխարկ մը:

— Թիւ տուի՞ր նորեկին:

— Այո՛:

— Արձանագրէ կօշիկները, շապիկը, գլխարկը: Ո՛չ, գլխարկը մի արձանագրեր, շունը ծամծմած է զայն:

— Հանէ կօշիկներդ, հրամայեց Կարծա:

— Մի՛ վախնար, բռնա Ամէլքա, կօշիկներդ չեն կորսուիր: Գործի երթալու ատեն այս կօշիկներով չես կրնար քալել ու վազել: Մեզի պէտ հագուէ: Լուացուելու ալ պէտք չկայ: Քաղքենիներն են, որ լուացուելը սովորութիւն ըրած են: Ջուրը արուած է միայն խմելու համար:

Գիլքա նստաւ խոտին վրայ, բոլորովին մերկ: Կարտա անոր բերաւ ցնցոտիներ: Գիլքա սկսաւ հագուիլ: Ցուցուեցաւ խարուած ըլլալուն համար: Կ'ուզէր լալ ու պոռալ:

Ամէլքա ուսին զարկաւ բարեկամաբար:

— Ցեռա՞ր, ի՞նչպէս վայլեց: Ցաք է զգեստը, չէ՞: Հարցարանը լեցուցի՞ր: Կարծ'ա, բեր հարցարանը:

Կարծա մատիտ մը եւ թուղթ մը բերաւ: Թուղթը տպագրուած էր եւ աղտոտ մատներու հետքեր կը կրէր:

— Լեցուր այս հարցարանը: Գիլքա շուարեցաւ կը հարցնէր.

— Հոս ի՞նչ գրեմ:

«Ծագումնաբանութեան» մասին հարցումին դէմ, Ամէլքա թելադրեց գրել «գող»:

— Ես գող չեմ.

— Լաւ, գրէ՛ «ապագայ «գող»:

Ցանկարծ երկաթէ եօթը հարուածներ լսուեցան:

— Ժամը եօթն է:

Ճաշու պահ: Ցեռնուեցաւ գնչուի նման աղմուկ մը, որ ժամանակութիւն կ'ընէր:

— Նախա հացագործն է: Մեր հացը ան կը պատրաստէ: Ալիւրը գողցանք նաւէ մը. հի՞նչ պարի: Գինովցուցինք պահապանները: Ցետոյ նաւակներով փոխադրեցինք ալիւրը: Ով որ կ'աշխատի, հացը ան կ'ուտէ:

Այդ պահուն բացին կնոջմէն գողցուած տոպրակները: Շաքար, թէյ, ձի մը, պուպրիկ մը, ծծոծ մը:

— Այս ծծօծն ալ Մայիս-Թագիկին:

— Ո՞վ է Մայիս-Թագիկը:

— Շուտով կը ծանօթացնենք քեզի:

Երբ թէյ կը խմէին, Ստեպկա ցոյց տուաւ գաւաթ մը.

— Ես գողցայ այդ գաւաթը, խմա էր, բայց Ամէլքա ինծմէ գողցաւ զայն:

ՄԱՅԻՍ-ԾԱՂԻԿԸ

Դագաղ չունէին կռիւն ու ազմուկը նաւին տակ: Բոլորը կը պոռային, կը կանչէին: Թերասուներին մէջ կ'երթային կուգային: Հովը կը փչէր վառելով կրակարանը, եւ ծուխը ղրկելով նաւին տակ: Թէյասեղանին վրայ կը պլպլային մոմեր: Նաւին երկայնքին կախեր էին լապտերներ: Հաճելի էր տեսարանը: Գիլքա հացը կը կրծէր եւ կը փրփռացնէր թէյը:

— Մոմերը կը գողնանք կարգով, այսօր ես, վաղը միւսը: Եւ մեր գողցած բոլոր բաները, սրճամանը, խմելիքը, կօշիկները, հասարակաց են, կը պատկանին բոլորիս: Սեփականատիրութիւնը արգիլուած է: Այս ամէնը կը սորվիս՝ ապրելով մեր մօտ:

Ամէլքա այսպէս կը սորվեցնէր բոլոր այն օրէնքները, որ գրաւոր չէին:

(Շար.)

(*) Թիւ 1ը կարդալ «Յառաջ»ի անցեալ կիրակի օրուան Թիւին մէջ.

Թէվֆիք Բիւշտի պէյ շնորհակալութիւն յայտնած է Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանին, որ վերջերս Ճալօվա գացած էր։

Սուրիա գտնուող Ճէմալ փաշայի տղաքը, բազմաթիւ հայ Դաշնակցականներ եւ հակաքէմալական Թուրքեր, արգիլուած են գործելու Դամասկոսի մէջ։ Հոն արգիլուած է նաեւ քիւրտ ցեղապետ Հաջօն, որ ձիաւոր ապստամբներով Թրքական հողամասը մտած էր։

Հողային նոր զիջումներ Թուրքիոյ

Պէյրութի «Աէրաբը» իր օգոստ. 22ի թիւով դառնութեամբ կը հաղորդէ, որ Թուրք եւ ֆրանսական բանակցութեանց հետեւանքով սուրիական հողերէն Բաեասի կայարանը զիջուած է Թուրքիոյ։

Բաեասի կայարանը ռազմական շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի, կը գտնուի ճիշդ Թրքական սահմանին վրայ, 10 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ Իսկէնտէրունէն։

Օգոստ. 14ին ֆրանսական զօրքերը քաշուած եւ Թրքական զօրքերը եկած ու գրաւած են Բաեասը։

Իպրահիմ Թալի կը գովաբանէ

ԷՐԶՐՈՒՄ, 29 (Ա.).— Արարատի զպուռը մօտ օրէն պիտի սկսի. բոլոր պատրաստութիւնները լրացած են։

Օգոստ. 24ին Պայազիտէն եկող ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ եւ զինուորական խորհրդական Գասրի փաշա, իրենց ուղեկիցներով միասին Սալիհ փաշայի բանակատեղին հասած եւ Օգոստոս 25ին Տիարպէքիր վերադարձած են։

Թուրքեւպարսիկ սահմանագծման յանձնաժողովը երկու օր վերջ Իկտիր հաւաքուելով, իր աշխատութիւններուն պիտի սկսի։

ՄՈՒՇ, 28.— Ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ այսօր ժամը 12ին Ախլաթէն հոս հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ։ Սահմանագլուխի դէպքերուն մասին հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.

— Պիթլիսէն յետոյ Դատուանէն Վան անցայ, ուր քաղաքապահ զինուորներուն հանդիպեցայ։ Շատ գոհ եմ որ միլիսի կազմակերպութեան արիթ մը ստեղծուեցաւ։ Սիրտս հպարտութեամբ ուռեցաւ տեսնելով որ Վանէն սկսեալ Մուրատիյէ, Գըզըլտէրէ, Պայազիտ, Գարաքէօսէ եւ Արճէշ հազարաւոր քաղաքապահ զինուորներ պատրաստ են հայրենասիրաբար իրենց արիւնը թափելու։

Պայազիտի զօրաբանակի բանակատեղիին մէջ գիշեր մը հիւր մնացի։ Շրջակայքի բոլոր զինուորները կազմ ու պատրաստ տեսայ, զանազան դիրքերու մէջ գտնուող զինուորները առողջ եւ կազմակերպութիւնը կատարեալ գտայ։

Պայազիտէն վերջ Արճէշ անցայ, ուր օդանաւային զուարճալիք զիս ճաշի հրաւիրեց, եւ ուր մտերիմ ժամեր անցուցինք։ Այսօր Ախլաթէն հոս եկայ. ճամբան գիւղացիներն ու միլիսները ինծի վստահութիւն ներշնչեցին։

Թուրք համայնավարներ ձերբակալուած

Երեսուն Թուրք համայնավարներ ձերբակալուեցան Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Զօնկուլտաքի մէջ։

Ձերբակալուածներուն մէջ կան համալսարանի ուսուցիչներ, գործաւորներ, երիտասարդ կին մը, եւ Էնկիւրիի օտար դեսպանատան մը մէջ պաշտօնավարող կին մը։ Անոնց վրայէն գտնուած փաստաթուղթերը հաստատեցին թէ անոնք կապ եւ յարաբերութիւն ունէին Մոսկուայի հետ։ Թուրքիոյ մէջ, այս վերջերս, համայնավարներու ձերբակալումը յաճախադէպ կը դառնայ։

Ցեթհի գործունէութիւնը

Ցէթհի պէյ Պոլսէն մեկնեցաւ Իզմիր ուր ի պատասխան Ըսմէթ փաշայի յարձակողական ճառին, պիտի ճառէ եւ ինքը։

Սէրպէսթի կուսակցութիւնը Սեպտեմբերի 20էն սկսեալ պիտի սկսի հրատարակել իր պաշտօնաթերթը։

Մեծ գործարանատէր, Պոլսոյ երեսփոխան եւ Սէրպէսթիի անդամ Սիւրէյեա փաշա թերթերուն ուղղուած յայտարարութեամբ մը խստօրէն կը դատափետէ Խալք կուսակցութիւնը, զոր կը մեղադրէ թէ երբեք նկատի չէ առած ժողովուրդին շահերը։ Երկու կուսակցութեանց միջեւ, հակամարտութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ։

Կէփէուն կը գործէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 3 սեպտ.— Խորհրդային կարեւոր պաշտօններու վրայ գտնուող կարգ մը անձեր՝ ինչպէս Քէնտրատիէվ, Կրօմսօն, Սատիրին, Չայեանօֆ, Եուրովսկի, Սուխանօֆ, Մակարօֆ, Պազարօֆ եւ բազմաթիւ ուրիշներ ձերբակալուեցան Կէփէուի կողմէ իբրեւ մասնակից կամ ղեկավար հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը, որուն նպատակն է եղեր տապալել խորհրդային կառավարութիւնը եւ հաստատել դրամատէրներու եւ կալուածատէրներու իշխանութիւն մը։ Ձերբակալուածները խոստովանեցան թէ գործօն դեր եւ մասնակցութիւն ունեցած են այդ կազմակերպութեան մէջ։ Քննութիւններն ու խուզարկութիւնները կը շարունակուին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 64 Rue des Ecoles, Chope Parisienneի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Ջեկոյց Երջ. ժողովի պատգամաւորներու, հաշուետուութիւն շրջ. կոմիտէի եւ ընթացիկ հարցեր։

Ժողովին կրնան մասնակցիլ ցանկացող ընկերներ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոմպի «Սահակ Մեսրոպ» Դպրոցին կողմէ 7 Սեպտ. Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի անտառը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Երջ. կոմիտէի կողմէ

Մասնակցութեամբ Քրիստափոր, Հայծակ եւ Բաբկէն Սիւնի ենթակոմիտէներու։ Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 6, Սէն Փէրիի ծանօթ դաշտին մէջ։

Բանախօսութիւն, նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։ Ձոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Կիր. Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն՝

կը նախագահէ Գ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճաշ

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգենաւ՝ իջնել Սէն Քլու, Թրամվէյ թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Քլու, անտեղից իջնել մինչեւ Pavillou Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն Թրամվէյի վերջաւորութեանը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Գրեց՝ Օն. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ 220է աւելի մեծադիր էջերով այս գիրքը կը բովանդակէ ամբողջական եւ վաւերական պատմութիւնը

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ, որուն 15ամեակն է այս տարի,

եւ որ մեր պատմութեան փառաւոր մէկ էջը կը կազմէ։

Հեղինակը, Զինուորական Խորհուրդի քարտուղար, այս գիրքը կազմած է օրը օրին, 1915ի Վանի ապրիլեան կռիւներու ընթացքին։

Ֆրանսայի համար կ'արժէ միայն 20 ֆրանք

Բացարձակապէս կանխիկ — Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զարմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Չէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եոզղոյն, Վիշապեան եւ Փօթարիկ խումբերու ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Քրիստափոր, Ապաստամ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Խամակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Շրջ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Լիոն.— Հայծակ խումբ, ցհրատարակեցինք ուշ ստացած ըլլալով։

Լիոն.— Պատ. Միութ.—Նոյնպէս։

EMPIRE միւզիք-հոլ՝ 37 Av. Wagram

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ցնտրճաքցի Օր. Կիւրճի Իսրայէլեան, մօրանուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins. Marseille.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին դերձակ Անդրանիկ Պալըքեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խատիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjianի 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s)Seine France, կամ H. Demirdjianի 2 Georges Dupré St. Etienne(Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ որ տպեն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

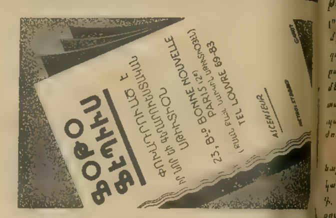

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարե.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 256

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
6
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
6 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1358

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Երեք ամիսներէ աւելի է որ արիւն կը հոսի Հայկական նահանգներու և Քիւրտիստանի մէջ։ Քիւրտ ժողովուրդի ազատագրական շարժումը, շնորհիւ իր հզօր թափին, լայն արձագանգ գտաւ միջազգային մամուլին մէջ։ Սակայն դրամատիրական աշխարհը, երեք ամիսներէ ի վեր լուռ հանդիսատեսի դերին մէջ կը մնայ, ու մարդկութիւնը քարացած սրտով, անտարբերութեամբ կը դիտէ ցեղի մը բնաջնջումը, կարմիր Սուլթանի յաջորդներուն կողմէ։

Մարդկութեան արդարամտութեան ողբերգութիւնը հոն կը հասնի, որ այս ամբողջ հակամարդկային լռութեան մէջէն, յուզումնահար ձայն մը միայն կը լսուի, այն ալ հայ ժողովուրդի կողմէ, որ աւելի 15 տարի առաջ, աւելի ահռելի պայմաններու մէջ, խողխողուեցաւ թուրք բարբարոսներու ձեռքով, նոյն այդ գծրախտ ու ազէտ քիւրտ զանգուածներու աջակցութեամբ։ Ու ողբերգականը այն է, որ մենք Հայերս, գիտակցելով որ քիւրտ ժողովուրդը իր ազիտութեան բերումով գործիք մը միայն եղած էր դաւադիր Թուրքիոյ ձեռքը, այսօր, ներողամտութեամբ անցեալը կը մոռնանք, ու ձայն կը բարձրացնենք ըսելու թէ ներկայ դարու մարդկութեան և քաղաքականութեան մեծագոյն աղատներէն մէկը պիտի մնայ այն անխիղճ անտարբերութիւնը որ ազատ ու հզօր ժողովուրդներն ունեցան պաշարուած, ջարդերու ենթակայ, բայց ազատատենչ քիւրտ ժողովուրդին հանդէպ։

Դրամատիրական աշխարհի անտարբերութիւնը եթէ լռելեայն քաջալերութիւն մըն է թրքական արիւնարբու քաղաքականութեան, պատմական զզուելի իրողութիւն մը պիտի մնայ Գ. Միջազգայինի եւ խորհրդային միութեան բացայայտ աջակցութիւնը Թուրքիոյ, ժողովուրդի մը ազատութիւնը խեղդելու եւ անգէն բազմութիւնները արմատապէս բնաջնջելու համար։ Այս ալ կոմունիստական կուսակցութեան համաշխարհային յեղափոխութեան «պատուին» պիտի արձանագրուի, եւ արիւնալի փաստ մը եւս պիտի աւելնայ բոլշեւիկեան խարդախութիւններուն վրայ, ինչ որ անոնց քով կը կոչուի «ազգերու ինքնորոշման» սկզբունք։

Այս բոլորէն յետոյ մխիթարական է ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր մարմնի միաձայնութեամբ ընդունած անաձեւը քրտական ապստամբութեան առթիւ, ընկերվարական աշխարհի բողոքը գոնէ հնչեցնելու դրամատիրական պետութիւններու եւ բռնակալ Թուրքիոյ ականջներուն։ Անշուշտ Թուրքերը իրենց վայրագ ընթացքէն ետ չպիտի մնան։ Բայց գոնէ ընկերվարական կազմակերպութիւնները, այս վճռական օրերուն, իրենց դատապարտութեան խօսքը կ'ըսեն տեղի ունեցող բարբարոսութեան մասին։

Ահա այդ բանաձեւի մէկ հատուածը.

«Գործադիրը աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ջարդերուն վրայ, որոնցմով Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ միայն կ'ուզէ կոտորակել իրենց ազատութեան համար կռուող Քիւրտերը, այլ նաեւ բնաջնջել քիւրտ խաղաղ ժողովուրդը, որ չի մասնակցիր ըմբոստութեան։ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ Քիւրտերն ալ ենթարկել Հայերու վիճակին, առանց որ դրամատիրական ազգերու հանրային կարծիքը բողոքէ այս արիւնահեղ բարբարոսութեան դէմ։

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Մարմինը թրքական զօրքերու համախմբումը խաղաղութեան վտանգ մը կը նկատէ եւ դատապարտելէ յետոյ Թուրքիոյ նկրտումը, զօրքերը պարսկական հողը մտցնելու առթիւ, կ'եզրակացնէ.

«Ուշադրութիւն դարձնելով այն վտանգներուն վրայ, որոնք կրնան ծագիլ Քիւրտիստանի դէպքերէն, Գործադիրը կը հրաւիրէ աշխարհի հանրային կարծիքը բողոքելու թէ Թուրք սակաւապետութեան բռնութիւններուն եւ թէ դրամատիրական կառավարութեանց լռութեան դէմ, հանդէպ այն արիւնահեղ ոճիրներուն, որոնց զոհ կ'երթայ քիւրտ ժողովուրդը։»

Ընկերվարական Միջազգայինի բողոքը, որ սկսած է լոյս տեսնել աշխարհի բոլոր ընկերվարական թերթերուն մէջ, թէև ուշացած, բայց կուգայ այս ճակատագրական ու վճռական օրերուն մարդկութեան հանրային կարծիքը հետաքրքրելու դէպի Արարատի բարձունքները, ուր քրտական ազատագրութեան նաւը, Նոյի Տապանին պէս, ապաւէն գտած է Արարատի սառցեալ գօտիին մէջ։

Եթէ մէկ կողմ թողունք Վանի, Պուլանըգի, Սասնոյ, Ջուլամերկի եւ հարաւային Քիւրտիստանի կռիւներն ու թրքական վայրագութիւնները, ու միայն Արարատի ահռելի տրամը նկատի ունենանք, մարդկութեան աչքերուն առջեւ պիտի պարզուի վերին աստիճանի յուզիչ պատկեր մը, դարերու ընթացքին հազուագիւտ պատահար մը։ Մօտ 10.000 Քիւրտեր, զինուած ու անզէն ժողովուրդ, երեք ամիսներէ ի վեր շրջապատուած են թրքական 60.000 զօրքերով, ու կեանքի եւ մահուան կռիւ կը մղեն յանուն քրտութեան ազատութեան։

Ու այս 10.000 Քիւրտերը, կտրած աշխարհէն ու մարդկութենէ, հետզհետէ վեր մագլցելով Արարատի գագաթները, կարծէք ինկած են Սառուցեալ Բեւեռի մօտերը, առանց ռատիօի, առանց օգնութեան կանչերու։ Վճռական գոտեմարտը սկսած է։

Միթէ՞ մարդկութիւնը պիտի հանդուրժէ որ անոնք մինչև վերջին մարդը մորթուին Թուրքերէն, կամ իրենց վերջին շունչը փչեն Արարատի սառցակոյտերուն մէջ...

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՅՔԱՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Խորհրդ. Հայաստան»ը նոր խմբագրականով մը, «Չեշտակի հարուած Նացիոնալ ուկլոնիզմին» վերնագրով կոմունիստական շարքերը կը հրաւիրէ անողոք պայքար մղելու Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս նաեւ այն կոմունիստներուն, որոնք Պետիկ Թօրոսեանի պէս բացատրութիւններ կու տան Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին։

«Պէտք հարուածել նրանց, ովքեր չեն տեսնում Դաշնակցութեան արտաքին, կարմիր գծից դուրս եւ ներքին, Անդրկովկասում ու Հայաստանում կատարած աշխատանքի կապը, ովքեր կարծում են, թէ միայն կուլակը կարող է դաշնակ լինել։ Պէտք հարուածել նրանց, ովքեր չեն տեսնում, թերագնահատում են այն, որ Դաշնակցութիւնն իմպերիալիզմի պատերազմական դիրքերում ակտիվ պատրաստւում է հակախորհրդային արշաւի, դրա մէջ փնտռելով հայկական բուրժուազիայի փրկութիւնը, ովքեր շիլ ու շփոթ անալիզով քօղարկում են դաշնակցութեան վտանգը։

Մեր բոլոր կազմակերպութիւնները պիտի ուժեղացնեն հակադաշնակցական պրոպագանդը, մեր ագիտ-մասսայական աշխատանքները պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի յարձակողականի նոր թափ պիտի ստանան, մամուլը պիտի սրի իր պայքարի զէնքերն այդ ֆրոնտում, բարձրացնելու ամենալայն մասսաների աչալրջութիւնն ու զգուշութիւնն ընդդէմ թշնամու, ընդդէմ նրա ագենտուրայի — նացիոնալ ուկլոնիզմի։

Առանց դրան, առանց մասսաների զգօնութեան ու աչալրջութեան, նրանց դասակարգային գիտակցութեան ու ատելութեան նոր ալիքի բարձրացման, հնարաւոր չէ մեր յաջող պայքարն այդ ֆրոնտում։

Հակառակ դէպքում անխուսափելի են զգօնութիւնը կորցնելը, իդէոլոգիական պայքարի, տեսական արշաւի ոչ բոլոր զէնքերի սրումն ընդդէմ նացիոնալիզմի, նացիոնալ-ուկլոնիզմը եւ վերջապէս ուխալներն այդ ասպարէզում։ Հարցի շեշտակի կարեւորութիւնն ըմբռնելու համար, ցնորք է միայն յիշատակել քաղաքական այն կոպիտ սխալը, որ արեց մեր թերթի, «Խ. Հ.»ի խմբագրութիւնն, առանց այլեւայլի տպագրելով ընկ. Պ. Թորոսեանի բացայայտ աջ օպորտունիստական նացիոնալ ուկլոնիստական յօդուածը, որն անխնայ հարուած պիտի ստանայ մեր կազմակերպութիւնների կողմից։ «Խ. Հ.»ն ընդունելով իր կոպիտ սխալը, ուղղեց գայն։ Հէնց այդ փաստը դաս պիտի դառնայ մեր բոլոր կազմակերպութիւնների, բոլոր թերթերի համար։

Պայքար յանուն Մարքս Լենինեան թէորիայի անաղարտութեան, նրա անսայթաք յարձակման։

Չեշտակի հարուած նացիոնալ-ուկլոնիզմին, լենինեան ազգային քաղաքականութեան կիրառման, ազգային կուլտուրայի զարգացման հիմնական վտանգին մեր շարքերում»։

Ըստ երեւոյթին կոմունիստական կուսակցութեան ներքին կեանքը շատ «ողարտած» է, և քաղաքական ուղղութեան կատարեալ շփոթ կը տիրէ։ «Խ. Հայաստան»ի ելոյթները Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին այդ ուղղութեամբ նշանակալից են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերը Ժընեւի մէջ

Միջպետական գաղթ. յանձնախումբը ներկայիս իր երկրորդ նստաշրջանի աշխատանքները կը կատարէ Ժընեւի մէջ։

Բացման նիստին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը մեծ գովեստներով յիշեց Տօքթ. Նանսէնը, որուն մահը զգալի բաց մը կը թողու գաղթականներու պաշտպանութեան գործին մէջ։

Ընթացիկ հարցերու կարգադրութենէն յետոյ, յանձնախումբը անցաւ գաղթականներու բնորոշման հարցին։ Կարծիքներու փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ վարչական եւ իրաւաբանական կարգ մը դժուարութիւններու մասին, որոնք կը բխին այս խնդրէն։ Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ այն հարցով թէ Նանսէնեան անցագրէն պիտի կրնա՞ն օգտուիլ կարգ մը անձեր, որոնք իրենց հայրենիքէն հեռացած են անցագրով կամ առանց անցագրի, առանց սակայն կորսնցնելու իրենց հպատակութիւնը։

Կարգ մը հայ գաղթականներու մասնաւոր պարագան, ինչպէս նաեւ անոնցը որ Խորհ. Միութենէն հեռացած են անսովոր պայմաններով, խորհրդակցութեան նիւթ եղան։

Յանձնախումբը որոշեց Ազգերու Ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրել Յունաստանի հայ գաղթականներու պարագային վրայ։

Քիւրտերը կը յարձակին Տիգրանակերտի վրայ

Սեպտ. 4 թուականով Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Քիւրտ յեղափոխական ուժերը յարձակած են թուրք զօրախումբերուն վրայ, մասնաւորաբար Տիգրանակերտի շրջանին մէջ։

Ըմբոստները ետ մղուած են բազմաթիւ մեռեալներ լքելով ռազմադաշտին վրայ։

Առանց յիշելու Թուրքերուն կորուստները, հեռագիրը չի մոռնար աւելցնել թէ Քիւրտերը պառակտած են իրենց մէջ, եւ թէ «անոնց պարտութիւնը առաջ կուգայ մանաւանդ այն իրողութենէն թէ վերջին պահուն, ուրիշ ցեղախումբեր մերժած են օժանդակել ըմբոստներուն»։

Եգիպտոսի կացութիւնը

«Մորնինկ Փոսթ»ի Աղեքսանդրիոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Եգիպտոսի ազգայնական շրջանակները մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին Ֆուատ թագաւորին զարմիկը՝ իշխան Ֆուատի «էլ Ահրամ» թերթին ըրած յայտարարութիւնները, որոնցմով իր համակրութիւնը կը յայտնէ Վաֆտ կուսակցութեան եւ Եգիպտոսի թագաւորին դէմ անոր բացած պայքարին։

Իր յայտարարութիւններուն մէջ, իշխանը կը պնդէ որ Վաֆտը պահանջէ Եգիպտոսի անկախութիւնը, անգլիական զօրախումբերու երկրէն հեռացումը եւ շարունակէ դէմ կենալ եգիպտական ներկայ օրէնքներու մէջ որ եւ է փոփոխութեան, որովհետեւ, այդ փոփոխութիւններով, հաւանաբար անկարելի կը դառնայ Վաֆտի իշխանութեան գլուխ վերադարձը։

Հնդկաստան կը սպասէ խաղաղիլ

Գալկաթայէն «Տէյլի Հէրըլտ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ հետզհետէ կը հաստատուի որ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը կը նուազի, մանաւանդ Հնդկաստանի արեւելեան կողմերը։

Պէնկալի եւ Պեհարի բազմաթիւ գիւղերուն մէջ, Հնդիկներ եւ Մահմետականներ իրենց հաւատարմական զգացումները կը յայտնեն Հնդկաստանի կառավարութեան։

Ասկից զատ, տեղ տեղ կը կազմուին խաղաղութեան կոմիտէ»ներ, անհնազանդութեան շարժումին դէմ պայքարելու համար։

Միւս կողմէ, Կանտիի հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին։

ԻՍԿ ՍԱՏԱՐԱ ԿԸ ԽՌՈՎԻ

Քոլափուրի կառավարութեան Սատարա շրջանին մէջ, քաղաքացիական անհնազանդութիւն քարոզող անձեր յաջողեցան կարգ մը գրգռութիւններու տեղի տալ։ Մօտակայ բլրան մը վրայ, 500ի չափ գինեալ անձեր հաւաքուած են եւ վախ կայ որ կը պատրաստուին քաղաքը կողոպտել։ 100ի չափ ոստիկաններ ղրկուած են արդէն Սատարա ուր 12 մեծ ինքնաշարժներով, Փունայէն կը փոխադրուին նոր ուժեր եւս։

ՆՈՅՆՊԷՍ ՔԱՐԱՇԻԻ ՄԷՋ

Նոր կռիւ մը ծագեցաւ ոստիկաններու եւ կամաւորներու միջեւ երկաթուղիի ընկերութեան մթերանոցին քովերը։ Տասնեւութ կամաւորներ, մէջն ըլլալով պոյքոթի կոմիտէին քարտուղարը, ձերբակալուեցան։

Նորէն հնգամեայ ծրագիրը

Խորհրդային Միութեան համայնավարներու կեդր. կոմիտէն անտեսական բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ սէնտիքաներուն ուղղեց՝ 1930-1931 տարեշրջանի տնտեսապէս զարգացման ճիգերու վերաբերեալ կոչ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

«ԼԱՒ Կ'ԸՆԷ ԵԹԷ ԴԻԿՏԱՏՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՉԽՕՍԻ...»

Թուրք դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ Գոնիա հասաւ եւ այցելեց կուսակային, զօրաբանակի եւ դատական պաշտօնատուններու, քաղաքապետութիւնը մեծ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրեն։

Հացկերոյթէն առաջ Մահմուտ Էսատ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— Ֆէթհի պէյի թերթերուն ըրած յայտարարութիւնը ինծի բերին այն միջոցին, երբ դատական կազմակերպութիւնը, իմ յայտարարութիւն ընելը հակառակ կը գտնէ խալք կուսակցութեան կանոնագրին, ընդդիմադիր պետէն չէ որ պիտի սորվիմ կուսակցութեան կանոնագիրը, ես ըսի որ ճիշդ չեն դատական կազմակերպութեան մասին Ֆէթհի պէյի ըրած քննադատութիւնը։ Նորէն կը կրկնեմ թէ սխալած է իր այդ խօսքերուն մէջ։

Եթէ, իր խոստման համաձայն, դատական կազմակերպութեան շուրջ իր տեսածները ըսէ Ազգ. Ժողովի բեմէն, շատ գոհ պիտի թողու զիս քանի որ առիթը պիտի ունենամ հաստատելու թէ իր քննադատութիւնները ի՞նչպէս են ի՞նչ են։ Մէջտեղն են իմ յայտարարութիւններս, եւ անոնց մէջ ո եւ է հակասութիւն չկայ։

Իբրեւ մէկ անդամը խալքի, ես ըսի թէ այս կուսակցութիւնը հոգի տալու պարտքէ մը զատ, ասոնցմէ անգամ տալիք ո եւ է բաժին չունի։ Ասիկա կրկին կ'ըսեմ, այնքան մաքուր եւ բարձր է կուսակցութիւնը,

կուսակցութիւնը եւ անոր դատական գործավարը միայն թուրք ազգին բաշխել կուտայ։ Ասիկա անոր պարտքն է, ընդդիմադիր կուսակցութիւնը եթէ առիթը տայ մեզի յաճախ տալու այդ բաշխենքը, անտարակոյս ատով պիտի աւելնայ մեր ուժը։

Կեսարիոյ մէջ ասոնք ըսած էի. եթէ Ֆէթհի պէյ կ'ուզէ անպատճառ հակասութիւն տեսնել իմ այս պարզ խօսքերու մէջ, ես ի՞նչ ընեմ։

Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը շատ աղէկ կ'ընէ, եթէ չգործածէ այս տեսակ բառեր, «այդ նախադասութիւններէն դիկտատորութեան հոտ ալ կուգայ»։ Կը կարծեմ թէ այս ձեւով Թուրք ազգն ալ յարգուած կ'ըլլայ։

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐՈՂՆԵՐԸ

Ֆէթհիի կուսակցութեան յարած են նաեւ Համալսարանի նախորդ տնօրէն եւ այժմ մանկավարժութեան դասախօս Իսմայիլ Հագգը, ինչպէս նաեւ նախկին կրթական տնօրէն Քէմալ պէյը։

Ասոնցմէ զատ, շատ մը ուսուցիչներ եւ պաշտօնեաներ ալ դիմած են, բայց չեն ընդունուած, որովհետեւ պաշտօնեաներուն արգիլուած է քաղաքական կուսակցութեանց անդամակցիլ։

.˙. «Միլլիյէթ»ի համաձայն, Պէյլէրպէյի շրջանին կազմակերպութիւնը յանձնուած է «Ճարքէքէթ» թերթի տէրերէն Ցախըր Քէմալ պէյի, որ յաջողած է 120 անդամ արձանագրել։ Ասոնց մէջ կան նաեւ քրիստոնեաներ...։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Հետեւեալ յօդուածը գրուած է Հօյպունի անդամներէն Սիւրէյեա Պէտր խանի կողմէ,— «Յառաջ»ի համար, ուրկէ կը քաղենք։

Երկու ամիս առաջ, Թրքական աղբիւրներէ ստացուած հեռագիրներ կը հաղորդէին ամբողջ աշխարհի թէ քիւրտ աւազակախումբեր, պարսկական հողին վրայ զինուելով, անցած են Թրքական սահմանը եւ յարձակում գործած իրենց զօրքերով պարապող խաղաղ գիւղացիներուն վրայ, զանոնք կողոպտելու համար։ Կը ծանուցուէր նաեւ թէ քրտական այս աւազակախումբերը պիտի բնաջնջուէին Թրքական ուժերուն կողմէ, քանի մը օրէն։ Օրեր ու շաբաթներ անցան եւ պարսկական սահմանի վրայ սկսած անգամակութիւնը տարածուեցաւ մինչեւ Ալա տաղ եւ Սիփան. Վան քաղաքը պաշարուեցաւ Թուրքերու կողմէ եւ Պիթլիսը գրաւուեցաւ Քիւրտերուն կողմէ։

Թուրքերը չկրցան այլեւս ճշմարտութիւնը ծածկել եւ ծանուցին թէ այս քիւրտ աւազակները քիւրտ յեղափոխականներ էին եւ թէ իրենց հետապնդած նպատակը ոչ թէ թալանն ու աւազակութիւնն էր, այլ Քիւրտիստանի անկախութիւնը։

Բայց, Թուրքերը՝ հաւատարիմ զրպարտութեան իրենց դասական դրութեան, կը շարունակէին թէ յեղափոխական այս շարժումը օժտուած պարագլուխներու, օտար գրգռիչներու գործն էր եւ թէ ազգը կապ չունէր անոր հետ։

Ինծի կը թուի թէ օգտակար է երբեք իրենց բուն սահմանին մէջ ներկայացնել եւ թոյլ չտալ որ Թրքական նենգութիւնը սեւցնէ յիշատակը այն հերոսներուն, որոնք ըլլալ Թրքական կառափնատին, ըլլալ օդանաւերուն, գնդացիրներուն, թնդանօթներուն եւ հրացաններուն առջեւ մեռան հարիւրներով, «կեցցէ՝ քրտական անկախութիւնը» ճիչը իրենց շրթներուն վրայ, այն վերջին ժպիտին հետ որ ներշնչուեր էր իրենց հայրենիքին համար մեռնելու երջանկութիւնն։

Քիւրտ ազգային շարժումը՝ շարժում մըն է որ կը բխի քիւրտ ազգի հոգիէն։ Այս շարժումը կը սկսի այն թուականներէն, երբ Թուրքերը սկսան խառնուիլ քրտական գործերուն։

Չափազանց երկար պիտի ըլլար թուելը այն արիւնալից ըմբոստութեանց, որոնցմով քիւրտ ժողովուրդը ընդդիմացած է Թրքական տիրապետութեան։

Առանց անդրադառնալու քրտնեթուրք հակակրութեան բուն աղբիւրներուն, իբրեւ մեկնակէտ պիտի առնեմ համաշխարհային պատերազմի վախճանը։

Սեվրի դաշնագիրը եւ զայն ստորագրողները ճանչցած էին Քիւրտերուն ալ անկախութեան իրաւունքը, նոյն դաշնագրի 62 63 եւ 64րդ յօդուածներով։ Թուրքիան ստորագրողներէն մէկն էր Սեվրի դաշնագիրը։

Մուսթաֆա Քէմալ զէնք վերցնելով այս դաշնագրին դէմ, բնական է որ Քիւրտերը իրեն հակառակորդ ունենար։

Այս ճակատագրական իրողութենէն խուսափելու համար, Մուսթաֆա Քէմալ բանակցութեան մտաւ Քիւրտերուն հետ։ Դժբախտաբար, Քիւրտերու մեծամասնութիւնը հաւատաց Թուրք խոստումներուն, մոռնալով արիւնոտ ամբողջ անցեալը, որ լի էր Թրքական դաւաճանութիւններով։ Մուսթաֆա Քէմալ Քիւրտերու հանդէպ յանձնառութիւններ ստանձնեց ճանչնալ այն միեւնոյն իրաւունքները, զորս Սեվրի դաշնագիրը ճանչցեր էր եւ գործադրել նոյն դաշնագրով Քիւրտերու վերաբերեալ նախատեսութիւնները, անգամ մը որ յունական բանակը սահմանէն դուրս նետուէր եւ հաշտութիւնը կնքուէր։

Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, քիւրտ երեսփոխան մը՝ Հիւսէյին Աֆնի պէյ Էրզրումի երեսփոխան, կը յայտարարէր նոյն այդ ժողովի բեմէն. «Այս բեմէն երկու ազգեր միայն իրաւունք ունին ձայն բարձրացնելու, Թուրք ազգը եւ քիւրտ ազգը», եւ հաւանութեան յաւելթեամբ մը կ՚ընդունուէին այս քաջարի խօսքերը։

Յէրիտ պէյ Թէքսհանէլիանց եւԹուրք խորհրդաժողովին մէջ կ՚ըսէր թէ «այս հայրենիքը կը պատկանէր միայն Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն»։

Բայց անգամ մը որ Թրքական հողը փրկուեցաւ օտար գրաւումէ եւ խիստ նպաստաւոր խաղաղութիւն մը կնքուեցաւ, Մուսթաֆա Քէմալ չուզեց բնաւ քրտական խնդրի մը մասին բառ մը իսկ լսել, ոչ ալ Քիւրտերուն եղած խոստումներուն մասին։

1925ի յեղափոխութիւնը հետեւանք չէր երբեք Քիւրտերու կողմէ որեւէ ընդդիմութեան մը Մուսթաֆա Քէմալի ձեռնարկած իբրեւ թէ արդիացման միջոցներուն։ Իրականին մէջ՝ այս միջոցները շատ քիչ կը շահագրգռէին Քիւրտերը, նկատելով որ այս վերջինները կը յուսային իրենց անկախութիւնը վերստանալ եւ տէր դառնալ իրենց ճակատագրին, ուրիշ տեսակէտով մը պատկերացնելով կացութիւնը։

Հակառակ եղած բոլոր դիմումներուն, Մուսթաֆա Քէմալ ոչ միայն չուզեց գործադրել իր յանձնառութիւնները, այլեւ բանի ուժով ուզեց խեղդել Քիւրտերուն մօտ ազգայնականութեան եւ անկախութեան ամէն ձգտում։

Այս չարամտութեանը առջեւ Թուրք հանրապետութեան նախագահին, որ այսպէս գործելով հաւատարիմ կը մնար իր ազգին դարաւոր դաւաճանութեան, Քիւրտերուն ուրիշ բան չէր մնար ընելիք. բայց եթէ զէնք վերցնել։ Այս է որ ըրին եւ ահա թէ ինչո՛ւ 1925ի յեղափոխութիւնը տեղի ունեցաւ։

Հոս տեղը չէ քննել թէ ինչո՛ւ այս յեղափոխութիւնը ձախողեցաւ։ 1926ը քիւրտ հայրենասէրներուն համար խորհրդածութեան տարի մը եղաւ։ Այս տարուան ընթացքին Թուրքերը ազատ ասպարէզ տուին իրենց արիւնարբու բարբարոսութեան եւ յարձակում գործեցին ոչ-կռուողներու վրայ, կիներուն եւ մանուկներուն վրայ, զէնքով եւ սովով բնաջնջելու համար զանոնք, յանուն ազատութեան։

Քիւրտերը իրաւունք ունէին իրենց ձայնը միացնել Տիկին Ռօլանին, բացագանչելով. «Ո՛վ ազատութիւն, ի՛նչ ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»։

1925էն 1927 աւելի քան կէս միլիոն Քիւրտեր տեղահանուեցան եւ մօտ 15.000 քիւրտ ջարդուեցաւ։ Իսկ սովէն, հիւանդութիւններէն եւ խոշտանգումներէն մեռնողներու թիւը 200 հազարը անցաւ։ Քրտերէն լեզուն արգիլուեցաւ եւ ամէն տեսակ կեղեքում գործադրուեցաւ քիւրտ ազգին դէմ։

1927ին համագումար մը, Քիւրտիստանի լեռներուն վրայ համախմբած էր քիւրտ հայրենասիրական բոլոր կազմակերպութեանց պատուիրակները, ինչպէս նաեւ կարեւոր ցեղախումբերու մէկ մեծ մասին պետերը։

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐ ԽԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՐԲՈՒԽ

Հէփշիւ՛...։

(Սատանային ականջը խուլ)։

Հասկցուեցաւ արդէն, թէ ո՛վ կուգայ։ Ինչ հարկ նկարագրութեան, կը բաւէ յիշել միջադէպին այդ ձայնարկութիւնը. ուրուն կ՚ընկերանայ, ջղային ցնցում մը, թօթուելով գլուխդ, մարմինդ, ձեռքերդ ու ոտքերդ։ Եթէ ոտքի վրայ ես, կը փէքքեզ, եթէ նստած ես, կը փշրէ կողերդ եւ կը ցուցնէ միսերդ։ Վա՛յ գլխուդ, եթէ հէփշիւն կրկնեցիր եօթն անգամ իրարու ետեւէ,— կ՚ապուշնաս։

Գետինն անցնի սա ամառուան,
Հազն ու հարբուխն եւ ամէն բան,
Որ խեղճ մարմնոյս եկանփական,
Զիս դարձուցին ապուշ անբան։

Այսպէս կ՚երգէր հայ կատակերգակ մը, Գ. Ռշտունի։

Քիչ յետոյ կը սկսի քիթդ վազել «աղբիւրի պէս», ինչպէս կ՚ըսէ ժողովուրդը։ Շարունակ խնչելով, քիթդ կը կարմրի, փոնգտալով աչքերդ կ՚արցունքոտին։

Քիթս ու բերանս ալ ուռեցաւ,
Փռնգտալէն բանըս բուսաւ,
Միշտ կը հազամ, միշտ կը խնջեմ,
Խտին չեկաւ, խեղն անիծեմ։

Քիթիդ ներքնաթաղանթը կ՚ուռի, ծակերը կը գոցուին, եւ հը ստիպուիս շնչել բերանդ բաց։ Բերանդ կը ժանգոտի։

Քաղցրիկ ձայնիկս ալ մարեցաւ,
Ջոնյական բան մը եղաւ,
Երգ երգելու կ՚ամչնամ կոր.
Կ՚ըսեն. «էշը կը զռայ կոր»։

Շատ աղջիկներ առաջ ինծի
Կանչել տային շարքի մանի.
Հիմա երբոր բերանս բանամ,
Երկու բառին կը փռնգտամ։

Ամէնուն կարծիքն այն է թէ հարբուխը տարափոխիկ է, կը փոխանցուի ուրիշին, «կը պլշկէ» շուրջիններ։

Սիրուհիս ալ աչքէն ելաւ,
Երբ քովն երթամ, կ՚ըսէ. «գնա՛»,
Զիս այ հետրդ կը պլըշկես,
Զիս պագնելըդ յայտնի կ՚ըլլայ»։

Եւ վերջապէս ժողովուրդը, ինչպէս բժիշկներն ալ,

Մէյ մը տաքէն, մէյ մը պաղէն
Կուգայ այս գէշ ախտը, կ՚ըսեն։

Ռշտունի չի հաւատար այս պատճառներուն եւ կ՚աւելցնէ.

Բայց ես կ՚ըսեմ, որ այս ցաւուն
Բուն պատճառն է գօգօզութիւն։

Կը սխալի Ռշտունին ալ, ժողովուրդն ալ..., բժիշկնե՛րն ալ։

Արդարեւ հարբուխը առեղծուածային հիւանդութիւն մըն է, որ իր գաղտնիքը պահեց ու կը պահէ, դարերէ ի վեր։ Հասարակ հիւանդութիւն մը, որուն մասին բան չեն գիտեր նաեւ բժիշկները։ Ցաճախ պարզ ու աննշան կարծուած բաներն են, որ չափազանց բարդ են եւ անլուծելի։ Բժշկական ուսանողութեանս ընթացքին, դիտեցի որ փրոֆ. Հարթման սովորութիւն ըրած էր հարցնել հասարակ բաներ, մինչ մենք բարձր ու դժուար նիւթերուն տուած էինք մեր ուժը։ Եւ ան կը հեգնէր մեզ, որ դիւրին բաներն ալ չենք գիտեր։ Ահա հասարակ, պարզ հիւանդութիւն մը. հարբուխը, որուն մասին մինչեւ հիմա բժիշկներն ալ չեն կրցած վերջնական բան մը ըսել։

Ախտաբանական բոլոր դասագիրքերը, համադրելով հին պատմական, ժողովրդական տիրող կարծիքները, այժմ հարբուխը կը սահմանեն իբրեւ չափազանց փոխանցիկ, մանրէաբանական հիւանդութիւն մը։ Այդ դասագիրքերը հարբուխը կը վերագրեն ցուրտին, արեւին ճառագայթներուն, շոգիի եւ մշուշի մէջ շնչառութեան, գեղերու (մանիք, iode), մանրէածին հիւանդութիւններու (կեղծմաշկ, կարմրախտ), գրգռիչ փոշիներու, մանրէներու, ճճուոտ ջուրին (լողանքի ատեն), ծաղիկներու բեղմնափոշիին (գարնան եղանակին)։

Այժմ, նոր վիճաբանութիւններ վերագնահատութեան կ՚ենթարկեն հարբուխին վերաբերող այս դասական պատճառաբանութիւնը։

Ըստ այդ վիճաբանութիւններուն, կարելի է հարբուխը բաժնել քանի մը տեսակներու։

Մանրէական հարբուխ.— Այս հարբուխին պատճառն է մանրէներու գոյութիւնը քիթին մէջ։ Այսպէս կարմրախտ կամ կեղծմաշկ հիւանդութիւնները մանրէով կը վարակեն նաեւ քիթը, Չպիտի խօսինք այս մասին, որովհետեւ մեր նիւթն է իսկական հարբուխը միայն։

Գարնանային հարբուխ.— Սովորութիւն է այսպէս անուանել հարբուխի ծանր տեսակ մը, որ կը պատահի գարնան, ծաղիկներու բացումին։ Բեղմնափոշին, որ հովը կը թափէ, օդին հետ կը մտնէ ռունգերէն ներս եւ կը գրգռէ խնաթաղանթը։ Աւելի լաւ կ՚ըլլար «ծաղիկներու հարբուխ» անուանել, (Ֆրանսացիները կը կոչեն Rhume des foins), որովհետեւ գարնանային ամէն հարբուխ ծաղիկներու հարբուխ չէ։

Դեղային հարբուխ.— Անոնք, որ մանիշի (iode) բաղադրութեամբ դեղեր կը գործածեն, հարբուխ կ՚ունենան (iodisme)։ Դեղը դադրեցնելով, հարբուխն ալ կ՚անցնի։

Իսկական հարբուխ.— Այս բացատրութիւնը քմածին է, առավ կ՚ակնարկենք այն հարբուխներուն, որոնք կը պատահին անկախ որեւէ արտաքին պատճառէ, անկախ ուրիշ որեւէ հիւանդութենէ։ Այսինքն այն հարբուխները, որ կը տեսնուին ամառ ձմեռ, «առանց պատճառի», ինչպէս կ՚ըսէ ժողովուրդը։

.·.

Արդարեւ կայ տեսակ մը հարբուխ, որ կուգայ յանկարծակի։ Կատարելապէս առողջ ես, քիթդ հանգիստ ու մաքուր, օդ կուտայ օդ կ՚առնէ, գեղեցիկ հոտերը կը քաշէ ու կը վայելէ. վերջապէս ռունգեր՝ դաշտերու պէս առողջ, մէկ խօսքով օրհնած քիթ մը։ Յանկարծ կը փռնգտաս, հե՛ղ մըն ալ ետեւէն, և ներքին զգացում մը քեզի կ՚ըսէ թէ հարբուխն եկաւ։ Այո՛, եկաւ, պատճառ-մատճառ չկայ։ Եւ օրհնած քիթդ կը դառնայ սատանայի որջը։ Կը չարչարէ քեզ, կը փռնգտացնէ, շարունակ կը կաթէ, ռունգերդ կը կըծան, քիթիդ ծակերը կը գոցուին, «քիթէդ կը խօսիս», ականջներդ կը գոռան, ի՞նչ ընես եւ ի՞նչ չընես։ Կը յուսահատիս, քիթդ փրցնել նետել կ՚ուզես։ Ռշտունի շատ լաւ կը բացատրէ այդ յուսահատութիւնը.

Ալ աղէկ է որ չըրնտնամ,
Մինչեւ մեռնիմ այսպէս մնամ,
Երբ պարտատէրս ստակ ուզէ,
Երեսն ի վեր թքնեմ փռնգտամ։

Դեղ չեմ ուզեր, ցաւէս գոհ եմ,
Ընկերներէս շնորհակալ եմ,
Գինին, օղին եւ սիկարը
Երթամ տնկեմ, ծխեմ, թքնեմ։

Եւ հարբուխը քիթիդ մէջ, կը նստի անկիւն մը։ Հիւանդ չես, տաքութիւն չունիս, գլուխդ չի ցաւիր, սակայն քիթդ կը վազէ աղբիւրի բաց ծորակի պէս, մերթ ընդ մերթ փռնգտացնելով, երկրաշարժի պէս ցնցելով ամբողջ մարմինդ։

Այստեղ արդէն բժիշկները տարակարծութեան մէջ են։

Բժշկագիտութեան մէջ գեղձաբանութիւնը (endocrinologie) յեղաշրջեց նաեւ հարբուխի մասին ծանօթ տեսակէտները։

Երիտասարդ բժիշկներ, որոնք շատ կը հետաքրքրուին գեղձաբանութեամբ, կը պնդեն թէ հարբուխը տարափոխիկ չէ, ոչ ալ մանրէական է։ Արդարեւ, հարբուխը հազիւ սկսած քիթէն, հոտած առաջին կաթիլը առէք եւ մանրադիտակով քննեցէք,— ոչ մէկ մանրէ։ Նոյնիսկ քիթին այդ «ջուրը», որ ինքնապաշտպանութեան միջոց մըն է, կը սպաննէ մանրէները։ Եւ յետոյ, եթէ քիթին մանրէներն են պատճառը, միթէ՝ կը պակսին մանրէները որեւէ ատեն, եւ ինչո՞ւ ամէն մարդ հարբուխով չի վարակուիր։ Ցաճախ մէկը կ՚ամբաստանէ միւսը, թէ հարբուխ տուաւ իրեն եւ վարակեց զինք։ Ուրեմն հարբուխը մասնաւոր մանրէ՞ ունի, ինչպէս հիւծախտը։

Ըստ նորագոյն տեսակէտներու, հարբուխը վարակիչ է ոչ թէ շնորհիւ մանրէներու, այլ՝ ինքնաթելադրութեան։ Իրապէս հարբուխին վարակումը կը կատարուի յանկարծականի։ Արդ, չկայ մանրէական հիւանդութիւն մը, որուն վարակումը կատարուի այդքան արագ։ Բայց մենք գիտենք ջղային հիւանդութիւններ, որոնց վարակումը իսկապէս վայրկենական է (Hystérie)։ Եւ հարբուխը եւս կը փոխանցուի ինքնաթելադրութեամբ, չափազանց արագ։ Եւ սակայն անհրաժեշտ են ուրիշ պատճառներ ալ։ Ծուլութը գլխաւորն է։ Մ՚ասնաւորաբար ոտքին պաղիլը պաղ քարինքի մը մէջ։ Այստեղ է, որ գեղձաբանութիւնը կը խառնուի վէճին։ Մեր ներքին ջերմութեան հաւասարակշռութիւնը կը պահպանեն երկու ներծոր գեղձեր, վահանագեղձը եւ երիկամները։ Ամառը այս գեղձերը քիչ կը գործեն, եւ կը նուազի մեր ներքին ջերմութիւնը, ընդհակառակն ձմեռը շատ կը գործեն եւ չենք մսիր։ Մեր ապրած շրջապատին տաքութեան համաձայն ալ, անոնք կը կանոնաւորեն մեր ջերմութեան աստիճանը։ Բայց ջերմութեան (մթնոլորտային) անբնական փոփոխութիւններուն ընթացքին, գեղձերը չե՛ն կրնար պահել ներքին ջերմական հաւասարակշռութիւնը։ Իրենց հիւթը, խումելու ձեւով, կը ղրկեն հոն, ուր ցուրտը ամէնէն շատ զգալի է (քիթը)։ Եւ ներքնաթաղանթը կը բորբոքի առանց մանրէի միջամտութեան։ Եթէ մանրէները ի վերջոյ չմիջամտեն, հարբուխը կ՚անցնի շուտով։ Հարբուխին այս ձեւ բացատրութեան կը նպաստէ նաեւ գեղձափաշիով յաջող դարմանումը։

Այսպէս ուրեմն հարբուխը կը պատահի, երբ կը խանգարուի ներծոր գեղձերու ջերմական հաւասարակշռութիւնը, եւ կը փոխանցուի... ինքնաթելադրութեամբ։

Կը նշանակէ թէ ջղային եւ հոգեկան գաղտնիք մը ունի հարբուխը։ Արդէն ախտաբանական բազմաթիւ դասագիրքերու մէջ կը յիշատակուին սգեանի յարմարութիւնը, յօղային և աւշային տկարութիւնը» եւլն. իբրեւ պատճառ հարբուխին։ Միւս կողմէ «ծաղիկներու հարբուխը» եւս, որ կը վերագրուի բեղմնափոշիին, (այդ պատճառաւ Ամերիկայի մէջ պատրաստած են շինուկներ, որոնց Եւրոպայի մէջ յարգ չեն տար), այժմ կը վերագրուի ոչ թէ բուն իսկ բեղմնափոշիին, այլ մարմնին գերզգայնացման։

Արդարեւ եթէ ժառանգենք կ՚ախտազերծէ ենթական (immunité), այսինքն եթէ բռնուողը երկրորդ անգամ չի վարակուիր, ընդհակառակն ծաղիկներու հարբուխը (եւ գրեթէ բոլոր հարբուխները) մէկ անգամ վարակելէ յետոյ աւելի ընդունակ կը դարձնեն նոր վարակումներու (anaphylaxie)։ Այս եւս փաստ մըն է, որ հարբուխը ներքին պատճառաբանութիւն մը ունի։ Եւ վերջին փաստ, յիշենք սեռային գեղձերու անբնական գործունէութեան կապուած հարբուխը։ (Քիթին եւ սեռային գործարաններուն միջեւ բնախօսական կապի մը գոյութիւնը նորութիւն չէ)։

.·.

Ի՞նչպէս դարմանել։

Ժողովուրդը բազմաթիւ միջոցներ գիտէ, ինչպէս կը յիշէ Ռշտունի.

Դեղ մը ըսէք, երթամ ընեմ,
Խաթուն տիկնայք, շատ կ՚աղաչեմ,
Քթախոտը կամ ծաքսըը,
Քէհրիպարն ու նէօպէթ շէքէրն,
Օխլամուըը եւ տաք ջուրը
Օգուտ չունին, աղէկ գիտեմ։

Իսկ բժիշկները կը յանձնարարեն.— Քիթը հականեխել (huile goménolée, ռունգերուն մէջ 1—2 կաթիլ), մաքուր շնչել, նոյն ջերմութեան կենալ, ինքնապաշտպանութեան միջոցները աւելցնել։ Եւ դեռ վարակուած չես, չվախնալ ու չմտածել թէ հարբուխ պիտի առնես։

ԲԺ. Ն. ԱՅՎԱԶ...

Յ. Գ.— Գաւառը պտոյտի ընթացքին տեսայ թէ մեր ժողովուրդը որքա՛ն հետաքրքրութիւնցոյցկուտայբժշկական ուսմունքներու։ Նամակներ ցոյց տուին իմ յօդուածներս, զորս փրցուցեր պահեր էին։ Այսուհետեւ շաբաթը մէկ անգամ կանոնաւորաբար բժշկական յօդուածներ մը պիտի տամ, միշտ վէպի դիւրընթեռնելի։

Նոյն ատեն յօդուածիս պիտի աւելցնեմ «L'Hum...» թերթին բժիշկ-աշխատակից «բժշկական սուրհանդակին» նման, հարց-պատասխանի ... ժին մը։ Անոնք, որ հեռաւոր ... ղերէ կ՚ուզեն առողջապահական խորհուրդ մը կամ փաստ ... դի բժշկութեան կարծիքը ... հիւանդութեան մասին, ... գտնեն համառօտ պատասխան մը յօդուածիս տակ։ Մանրամասն եւ նամակով պատասխանի համար, պէտք է ղրկեն ան... ժեշտ դրոշմաթուղթը։ ... հարցումն ուղղել Յառաջի ... բագրութեան։

Ն. Ա.

ԹՈՒՐՔԵՒ-ՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ

Տէմպսի մէջ Մօրիս ... գրէ.—

Անգամ մը եւս, քրտ... շարժումը կուգայ խռովե... պառաւկումը նետել Թուրքիո... Պարսկաստանի միջեւ։ ... թիւնները ծայր տուած են ... երկու ամիս է, Թրքական ... տիստանի հիւսիս-արեւե... շրջանին մէջ։ Ցուլիսի ... ձեռնարկուած զաղումի ... գործողութիւն մը, կ՚երեւի, արդիւնք, ալ աւելի ... ըմբոստութիւն մը ... Թուրք զօրախումբերը ... սահմանագլուխ եւ նոյն իսկ ... կից անդին, այսինքն՝ պար... կան հողամաս քշեցին ըմ... ցեղախումբերը։ Պարսիկ ... զօրքերը օժանդակելով ... այս կարգապահական գործ... թեան — անոնք էին որ ... բռնեցին եւ սպաննեցին ... համբաւաւոր պետը Աշ... այնքան ալ չէին մտահոգ... կրնան Պարսկաստան հասնո... քիւրտ ցեղախումբերու ... նոր ըմբոստացում մը ... բերել։ Էնկիւրի եւ Թէհրան ... ւական կեր. ծանուցագիրներ ... խանակեցին։ Ըստ կարգ մը ... ռագիրներու, Թրքական ... ծանուցագիրը բնոյթն ունի ... նագիրի եւ իմաց կուտայ ... բաժան տրուած է զօրաց... րուն, Քիւրտերը հետապնդել ... չեւ պարսկական հողէն ներ...

Սխալ կերպով պիտի ըլ... նուէր այս միջադէպերուն ... բողութիւնը, եթէ չուզէինք ... տարանել վերջին տարիներու ... մութեամբ։ Ընդհանուր ... բազմէն քանի մը ամիսներ ... առաջ, Թուրքեւ-պարսիկ ... նագլուխի նշանակումով ... յանձնախումբը, վերջնական ... կը հանէր երկարօրէնեւթա... թեամբ հետապնդուած ... Անոր միջոցով գծուած ... գիծը Թուրքիոյ կը ձգէր ... քարիւղային շրջանը որ ... րածուի մինչեւ Խանիքի... սիսը։ Փոխարէն Պարսկա... կուտար Վանի եւ Ուրմիո... ձերուն միջեւ, կողմէի ... հողամաս։ Վրայ հասաւ ... քիոյ անգամ՝ առումը։ ... Հիւսիսը գտնուած հողամ...

յանձնախումբին կողմէ կը ձըգ-ուէր Թուրքիոյ, գնաց Հարաւա-յին Իրաքը, մինչդեռ բնակա-վայր, կոչուըը կը ճամբ Պարս-կաստանի։ Թուրք զինուորական ջոկատները միշտ ցրուած են ռազմագիտական այս կարեւոր կիրճին եւ ճամբաներու այս հանգոյցին կողմնակն վրայ։ Հա-ւանական է ուրեմն որ գանենք վե-րագրուելու յոյժը աւելի սաստ-կացուցած ըլլայ ըմբոստներու դէմ կազմակերպուած հետա-պնդումը։

Միւս կողմէ, քիւրտ ժողովուր-դը, որուն անկախ Քիւրտիստանի մը հաստատման յոյսը ներշնչեր էին երբեմն, այսօր բաժնուած է չորս պետութեանց միջեւ, Արեւ-մուտքէն Թուրքիա, արեւելքէն Պարսկաստան, հիւսիսէն Ատրպէյճան, հարաւէն՝ Իրաք։ Իրենց պատկանած պետութեանց հանդէպ դիրքը զոր բռնած են այլազան ձեւերով կը ներկայանայ։ Ատրպէյճանի եւ Պարսկաստանի մէջ, քիւրտերը գրեթէ հանդարտ են։ Քանի Պոլսոյ մէջ խալիֆայութիւն կար, Պարս-կաստանի քիւրտերը որ Սիւննի են եւ կը բնակին Շիիներու երկրի մէջ, կը կրէին Թուրքիոյ կրօնական ազ-դեցութիւնը։ Խալիֆայութեան ջնջումը եւ Մուսթաֆա Քէմալի աշխարհականացման քաղաքակա-նութիւնը խզեցին այս դաւանակ-ցական կապը, այնպէս որ, ազան-գի տարբերութիւնը քիւրտերուն եւ Պարսիկներուն միջեւ, այլեւս պառակտումի պատճառ մը չէ։

Շահ Փէհլէվիի հրամայած զինաթափման, ցեղախումբերը ենթարկուեցան առանց մեծ ընդ-դիմութեան։ Թերեւս Պարսկաս-տանի վեհապետը այսօր կը ցաւի այդ քայլին համար, որ զինքը զրկէ թիքական ապստամբու-թեան դէմ պաշտպանութեան զօ-րեղ միջոցէ մը։

Իրաքի մէջ, քիւրտերը որ մեծ մասամբ կը բնակին հիւսի-սային նահանգները, այնքան ալ շատ են ենթարկուած ոչ թէ յամլի, ոչ անգլիական իշխանութեանց։ ... վերջերս, անգլիւիրաքեան դաշնագրին հրատարակումը անոնց մէջ երեւան բերաւ շատ խիստ ... շարժում մը, այն պատ-ճառաւ թէ այդ վաւերաթուղթը ... մէկ պատմագրութիւն կը պա-... քրտական շահերը պաշտ-...։ Գրգռութիւնը շատ քէշ ... մը առած ըլլալու է, ... որ, ըստ Պաղտատէն սրուած ... պաշտօնական հեռագրի մը, ... նախարարներու ընկերակ-ցութեամբ, փոխ Մարզպանը, ... օդանաւով պտոյտ մը ... կատարել հարաւային քիւրտիս-տանի մէջ, անձնապէս ապահովելու ... ներշնչելու համար քիւրտ պետերուն, որոնց խոստացաւ կարգ մը արտօնութիւններ, պաշտօնական դրութիւններու մէջ քրտերէնի գործածութիւն, ինչպէս նաեւ տե-ղական վարչութեանց մէջ, քիւր-տերու ներկայացուցչութեան վե-րաբերեալ։

Կը մնան Թուրքիոյ քիւրտերը։ Ամէնէն աւելի կրակոտներն ա-սոնք են։ Քէմալական վարչաձեւը ուժգնօրէն հարուածեց անոնց կը-րօնական եւ ցեղային աւանդու-թիւնները եւ մօտ տասը տարիէ ի վեր, չեն դադրած անոր դէմ ապստամբելէ մեծ ու փոքր ցանցերու կիւրիի մէջ գտնելու վրայ են Սէլահէտտինը, որ կը մեղադրուի թէ հիմնած է «Հարաւային Քիւր-տիստանի Ընկերակցութիւն» մը, որ պիտի գործակցէր մէկ կողմէ Հօյպունի եւ միւս կողմէ, Արա-րատի վրայ գործող խումբերուն։ Շահեկան է գիտել թէ 1925ի ըմբոստութիւնը ղեկավարող Շէյխ Սայիտի որդին՝ այս Սէլահէտտի-նը, իր կրթութիւնն ստացած է Պաղտատի զինուորական վարժա-րանին մէջ, անգլիացի սպայի մը ծախքով։

Մարդ այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ, Թուրքերը, իրենց հա-ղորդէն վտարելէ յետոյ բոլոր քրիստոնեայ այլազգիները՝ Հա-յեր թէ Յոյներ, կ'ուզեն նաեւ ազատիլ քիւրտերէն եւ այն ատեն միայն ինքզինքնին պի-տի զգան իրենց տան մէջ, երբ յա-ջողին վտարել նաեւ այս յարա-շարժ ու հեստ ցեղախումբերը։ Այս վերջին օրերս, Էնկիւրիէն ե-կած հեռագիրը թուրք կա-ռավարութեան կը վերագրէն վճռական մտադրութիւնը՝ «քիւր-տերուն հաշիւը մաքրելու»։ Միայն թէ քիւրտերը այնքան ալ դիւ-րաւ թոյլ տուող մարդիկ չեն։ Դիրք բռնած իրենց լեռներուն մէջ, կրնան երկարատեւ դիմա-դրութիւն մը ի յայտ բերել։ Եթէ Թուրքերու կողմէ ձեռնարկուած զինուորական գործողութեան նը-պատակն է իրօք քիւրտերը ջնջել պարսիկ հողէն ներս, հասկնալի է թէ ինչո՞ւ Պարսկաստան կը յուզ-ուի։ Որովհետեւ, իրեն համար անկարելի պիտի ըլլար արգիլել որ Պարսկաստանի քիւրտերը գործնա-պէս չ'օժանդակէին Թուրքիայէն վտարուած իրենց եղբայրներուն։ Ըմբոստացումը այդ պարագա-յին պիտի կրնար բռնել ամբողջ Քիւրտիստանը, Պարսկաստանէն խլելով ազատական եւ խաղաղ քաղաքականութեան մը օգուտ-ները, առանց Թուրքիոյ կազու-ցանելու վնասներէն, անպատեհու-թիւններէն, որոնցմէ կը յուսայինի խուսափիլ։

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑՆԵՐԸ

Քաղաքապետութեան մէջ յա-տուկ տնօրէնութիւն մը պիտի կազմուի գերեզմաններու գործին համար։ «Ազգային»ի տեղեկու-թեանց համաձայն, տնօրէնու-թեան առաջին գործը պիտի ըլլայ զանազան ազգութեանց կարգ մը գերեզմանոցներու մէջ մեռել թաղելը արգիլել։ Այս գերեզման-նոցները թափուր գետնի վիճակին պիտի բերուին եւ բոլորովին պիտի կորսնցնեն իրենց գերեզմանոցի հանգամանքը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Երուսաղէմի միաբանութիւ-նը, իր Օգոստ. 6ի նիստին մէջ, երկար վիճաբանութիւններէ յե-տոյ, միաբանութեան կողմէ իբր կաթողիկոսական պատուիրակ կար-գած է փոխանորդ Սմբատ եպս. Գազազեանը։

Ցառաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեանց առթիւ, Պաղեստի-նէն աշխարհական պատգամաւոր մը ընտրելու մտադրութեամբ, Օգոստ. 17ին Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն մէջ ժողովներ գու-մարուեցան եւ ամէն տեղէ մէկ մէկ երկրորդ կարգի ընտրողներ կարգուեցան գաղտնի քուէով։

Առանց Երուսաղէմի մէջ, տե-ղապահին նախագահութեամբ ժողով գումարեցին եւ իրենց մէ-ջէն Պաղեստինի պատգամաւոր ընտրեցին Ղ. Մերկերեանը։ Ցեղ-ձալը սակայն մերժած է ու այս անգամ տեղապահին մտանըշու-մովը ներկաները հաւանած են Պաղեստինի պատգամաւոր կար-գել Միլանօ քաղաքէն բնիկ Սվազցի Պ. Թորոս Նշամանեանը։

* * Թաքցէն եպս. Կիւլէսէրեան որ հինգ տարիէ ի վեր ուսուցչու-թիւն կ'ընէր, ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ եւ կը խմբագրէր «Սիոն»ը, վերջնականապէս մեկնած է Սուրիա, ուր պիտի գործէ իբր աթոռակից կաթողիկոսին։

ՍՈՒՐԻԱ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՏԱՐԱԳՐԵԼՈՑ ՋԵՑԵՂՈՒՄԸ

Անատոլուէն փախստական նոր տարագիրներու Հալէպի Կեդր. խնամատարութենէն ստացանք տեղեկագիր մը, որուն կցուած է նաեւ մանրամասն հաշուեկշիռ մը։ Մինչեւ Յուլիսի 1ը Կեդր. խնամատարութիւնը, զանազան վայրերէ ստացած է 5456 օս-մանեան հնչուն ոսկիի գումար մը։ Այս գումարէն, զարդ ծախսուած է 3697 ոսկի, իսկ պարտաւ կը մնայ տակաւին 1759 ոսկիի գու-մար մը։

Տեղեկագիրը կը հրատարա-կենք առանձին։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Գթութեան Խաչի Վար-չութիւնը ներկայ տարուան Մա-յիս 16էն մինչեւ օրս, բժիշկ, դեղ, եւ սնունդ հայթայթած է 23 չքաւոր հիւանդներու։ Սնուն-դի եւ դեղի ինչպէս նաեւ հիւանդ-ներու փոխադրութեան համար ծախսուած է 3250 դրախմիի գումար մը։

Նման վիճակի մէջ գտնուող վեց հիւանդներ, վարչութեան ջանքերով դրուած են հիւանդա-նոց, ուր, անոնք, երկարատեւ խնամքներու շնորհիւ ապաքինած են եւ այսօր, ողջ առողջ կը հե-տեւին իրենց գործերուն։

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Ռումանահայ թեմ. փորձ. մարմինը նկատի առնելով Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանի հիմնադիր-տնօրէն Պ. Գէորգ Մեսրոպի դի-մումը, որով կը խնդրէր թեմական իշխանութեան օժանդակութիւնը ռու-մանահայ շրջանէն, սաներ ա-պահովելու համար յիշեալ ճեմա-րանին, եւ գտնելով որ այդ հիմ-նարկութիւնը կոչուած է, իբրեւ գիշերօթիկ երկսեռ նախնական եւ միջնակարգ կրթարան, բարերար դեր մը կատարելու պալքանեան երկիրներու մէջ, որոշեց յանձնա-րարել ռումանահայ ծնողներուն որպէս զի իրենց զաւակները ղրկեն յիշեալ ճեմարանը ուր անոնց կը տրուի հայեցի կրթութիւն նիւ-թական նպաստաւոր պայմաններու տակ։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

Թղթակից մը կը գրէ.—

Գաղթահայ մամուլին մէջ երբեմն կ'երեւին յօդուածներ Լոնտոնի հայ գաղութի վիճակի մասին։ Այդ յօդուածներէն ո-մանք դոյզ կուտան գաղութին անկազմակերպ վիճակը, ոմանք ալ՝ անոր անտարբեր վերաբերումը ամէն ազգային խնդրի հանդէպ։

Իրերու այս վիճակին դար-ման մը տանելու համար անցեալ յուլիս ամսուան վերջերը տեղի ունեցան երկու ժողովներ։

Արձակուրդներու պատճառաւ ներկայ էին 12-15 անձեր, ո-րոնք կը ներկայացնէին գլխաւո-րապէս արդէն գոյութիւն ունե-ցող մարմիններու ներկայացու-ցիչները։

Խորհրդակցութեանց ընթաց-քին, միահամուռ փափաք յայտ-նուեցաւ որ, Լոնտոնի գաղութը պէտք ունէր գործունեայ մարմնի մը՝ իրաւասու ներկայացնելու գաղութը եւ տակաւ կազմակեր-պելու զայն։ Օգոստոս 2ի վերջին ժողովին, ներկաներու ձեռնամբարձ միաձայն քուէարկութեամբ, ընտրուեցաւ Գործադիր Մարմին, բաղկացած երեք անձերէ (Պ. Պ. Ճիվան Ամասեան, Քերովբէ Կիւլ-պէնկեան եւ Արշակ Սաֆրաստ-եան) տնօրինելու ընթացիկ գոր-ծերը եւ ժամանակին արձակուրդ-ներէն վերջ ձեռնարկելու գաղութի կազմակերպութեան։ Յուսանք թէ նորընտիր Գործադիր Մար-մինը եռանդով գործի պիտի անցնի կազմակերպելու Լոնտոնի հայ գաղութը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Հայ Թերթերու ուշադրու-թեան.—

Վարշաւայի մէջ այս աշնան Արեւելեան ճեմարանը կը կազ-մակերպէ մեծ ցուցահանդէս մը, ուր պիտի ցուցադրուին նաեւ Հա-յերու վերաբերող նիւթեր։ Որով-հետեւ չափազանց ցանկալի է հայկական մասը հնարաւոր չա-փով հարուստ եւ լրիւ ներկա-յացնել, Հայկական կոմիտէն կը խնդրէ ուղարկել իրեն, մէկ մէկ օրինակ հայ լրագիրներէն, շաբաթաթերթերէն եւ ամսա-գրերէն, որոնք ներկայիս լոյս կը տեսնեն բոլոր գաղութներու մէջ։

Հասցէ.— Արտաշէս Սփրիկ-եան, Komitet Ormianski, W. Polsce, W. Miodowa 23 m. 36.

ՔՐՏ. ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԸ

«Իզվեստիա», խմբագրական մը նուիրելով քրտական ապստամ-բութեան առթիւ եւրոպական թեր-թերու մէջ լոյս տեսած կարծիք-ներուն մասին, կը գրէ —

Վերջերս եւրոպական քաղ-քենի մամուլը լեցուեցաւ զանա-զան լուրերով, թէ Թուրք զինուոր-ները խուժած են պարսիկ սահ-մանէն ներս (Արարատի շրջան), Թուրքիայէն այնտեղ փախած քիւրտ ապստամբ ջոկատները փճա-ցնելու համար։ Աշխարհակալա-պետութիւններու մամուլը պար-զապէս կ'ուզէ ուռեցնել պատա-հած դէպքերը եւ անոնց նշանա-կութիւնը։ Մանաւանդ հաճոյքով մը կը մեկնէ անցուդարձերը, վէճը ներկայացնելով իբրեւ Թուրքեւպարսիկ պատերազմի սկիզբ եւ փորձելով համոզել Պարսկաստանը, թէ անհրաժեշտ է դիմել Ազգերու Դաշնակցու-թեան։

Քանի որ պատահած դէպքե-րուն մասին տեղեկութիւն չու-նինք բուն իսկ աղբիւրներէն, որ կը ներկայանան Թէհրանն ու Էն-կիւրին, մենք ձեռնպահ կը մնանք այդ առթիւ մեկնութիւն տալու մէջ։ Սակայն պէտք է ընդ-գծենք, որ մենք համոզուած ենք թէ պիտի պահպանուին բա-րեկամական յարաբերութիւն-ները երկու դրացի երկիրներու միջեւ, որոնք ունին ընդհանուր եւ նման շահեր եւ նպատակներ ար-տաքին ու ներքին քաղաքակա-նութեան մէջ, կանգնած ըլլալով աշխարհակալ հասարակաց թշնա-միին դէմ։ Կ'ենթադրենք թէ Էնկիւրին եւ Թէհրանի կառավա-րութիւնները ըմբռնած են այն փաստը, որ Անգլիա կանգնած է քիւրտ ապստամբներու կողքին, կ'օգտագործէ քրտական հարցը պայքարելու համար թէ Թուր-քիոյ եւ թէ Պարսկաստանի դէմ, (նաեւ Իրաքի ազգայնականներուն դէմ)։

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի ժողովուրդները, անկասկած, հաս-կցած են թէ ամենափոքր տա-րակարծութիւններն իսկ շահ կը բերեն աշխարհակալ կառավարու-թիւններուն, որոնք պիտի գիտնան անշուշտ օգտուիլ։

Նկատի առնելով պարզ նշա-նակութիւնը քրտական խռովու-թեան (զոր կազմակերպեց յայտ-նի գնդապետ Լօրէնս), մենք որ եւ է կասկած չունինք թէ Էնկիւ-րին ու Թէհրանը միջոց մը կը գտնեն համաձայնութեան ձեւ-ւանելու, առանց միջամտելու իրա-րու վեհապետական իրաւունքնե-րուն, եւ կը կատարեն անհրաժեշտ գործողութիւնները ու կը խափա-նեն թշնամիին մտադրութիւն-ները։

ՖՐՈՅՏ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Հոգեբուժութեան եւ հոգե-վերլուծութեան վարպետը, տոքթ. Ֆրոյտ, որ յեղաշրջեց բժշկու-թիւնը եւ ախտաբանական հոգե-բանութիւնը, արագ կը քալէ դէ-պի վախճան։

Լեզուի եւ կոկորդի խլիրդ (քանսէր) ունի։ Եւ ախտը հետ-զհետէ կ'աճի ու կը տարածուի, գործողութիւն կարելի չէ ընել այլեւս, մանաւանդ որ տարիքն ալ առաջացած է։

Այնքան ծանրացած է վիճա-կը, որ չկրցաւ նոյնիսկ Ֆրանք-ֆուրթ երթալ, առնելու համար Կէօթէի մրցանակը, որ իրեն տրուեցաւ այս տարի։ Եւ ղրկեց իր աղջիկը, որ գնաց կարդաց վարպե-տին ճառը։

Բժիշկները կ'ըսեն թէ խլիրդը քիչ մը եւս տարածուելով կրնայ յանկարծակի սպաննել զինք։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 3

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ասեպկա իր կերակուրը լե-ցուցած էր կոտրած սրուակի մը ...ափին մէջ, իսկ ուրիշները ...հանոյի տուփերու մէջ, զորս գործածէին իբրեւ պնակ։

...ոլորն ալ զուարթ էին։ Ան-...մը կը ճարճատէր կրակը, ու-...անկիւն մը կը խռկար երգե-...իկը, որուն ձայնով կը պարէր ...ալ երախաներու այս ընտա-...։

Ֆիլկա կը դիտէր պարողնե-...ագարիները, որոնք կը ...ւսակէին օդին մէջ, որ լեցուն ...ողականերով։

— Նայէ, խմէ՛, գնա տակը ...ւ կայ, խմէ. կշտացի՞ր, կը ...ր Պաշկա։

— Հոգալ կ'ուզե՞ս, ...ուրճ ...գե՞ս։

— Կ'ուզեմ, ըսաւ Ֆիլկա։

— Է՛հ, լաւ, մենք ոչ շոքոլա ունինք, ոչ ալ սուրճ։ Ահա մեր ունեցածը։

Եւ Պաշկա իր թէյին գիրտը նետեց Ֆիլկայի երեսին։ Ֆիլկա իր պատռած թեւնոցով սրբեց ե-րեսը, մէկ աչքովը օգնութիւն խնդրելով Ամէլկայէն։

— Երթանք տեսնել Մայխա-Դողիկը, ըսաւ Ամէլկա։

Ցնտոյ դառնալով Ասեպկա-յին.

— Եթէ անգամ մըն ալ այսպէս ընես, կաշիդ կը հանեմ եւ այլեւս ինքզինքդ ալ չես կըր-նար ճանչնալ։ Ֆիլկա՛, եկո՛ւր։

Քալեցին անցան աղբ մէջէն, որոնք, բոլորն ալ պատռած լաթեր հագած, թուղթ կը խաղային, իւղոտ ու աղտոտ թուղթեր։ Կրա-կարանին եւս կախուած էր կտաւ մը վրանի ձեւով։ Ներս մտան։

— Բարեւ, Մայխա-Դողիկ։

— Բարեւ, պատասխանեց կը-նոջական ձայն մը։

Սնտուկի մը վրայ դրուած ճրագի մը լոյսով, Ֆիլկա տեսաւ փայլէ խշտեակ մը։ Ցարգով լե-ցուն ծակծկած կտաւ մը խշտեա-կին վրայ, ուր կը հանգչէր կին մը եւ ծծկատոր իր երախային։

— Ցե՛ս, Մայխա-Դողիկ, ե-րախայիդ համար բերի ծծոց մը, քեզի համար ալ աղբը եւ հաց։ Երախայիդ տուր նաեւ այս պտուղ-րիկն ու ձին։

— Շնորհակալ եմ, պատաս-խանեց կինը։ Ցե՛ս այսօրուայ սնտուկին վրայ դրուած են շատ մը քաներ։ Շիշ մը կարմիր գինի բերին ինծի։ Ջեմ խմեր, դուք խմեցէք։

— Ո՞ւր դրիր պզուկը Մայչ-տակը, ցոյց տուր այս նորեկին։

— Ջե՞ս տեսներ, կախուած է պատէն։

Ամէլկա վար առաւ մուշտա-կը եւ ցոյց տուաւ Ֆիլկային։

— Ցե՛ս, ի՞նչ հրաշալի մուշ-տակ։ Մենք գողցանք, մե՛նք։

Ֆիլկա շշմեցաւ.

— Իսկական մուշտակ, գե-ղեցիկ է։

— Մեր բոլոր բաները գեղե-ցիկ են։

Ֆիլկայի աչքերը վարժուե-ցան մութին։ Ուշադիր քննեց կինը։ Հագած էր սուտի շրջա-զգեստ մը, փայլուն կօշիկներ, որոնք մեծ կուգային ոտքերուն, բարակ ապարանջան մը կը կրէր թեւին վրայ։ Աղջնակի մը դիմա-գիծն ունէր, դեղին ու նիհար, բայց հաճելի։ Գեղեցիկ էին աչ-քերը։ Մութ ու մտածկոտ։ Անոնց մէջ կը ծփար անհասկնալի տա-ռապանք մը, եւ թերեւս ման-կական բան մը։ Մայխա-Դողի-կը ուղիղ կը նայէր նորեկին, եւ բարեգալուստ մաղթելու եւ կար-ծես հիւրասիրելու համար կը ճգնէր ժպտիլ Ֆիլկային, բայց չէր յաջողեր։

— Քանի՞ տարեկան ես, հար-ցուց Ֆիլկա փոխն ի փոխ։

Մայխա-Դողիկը չպատաս-խանեց։ Ամէլկա անոր կողմէ ը-սաւ

— Հազիւ 14 կը մանէ։ Պզտիկ մզտիկ կըցաւ զաւակ մը ծնիլ։ Երեք շաբաթ չկայ դեռ։

— Ո՞ւր է ամուսինդ։

Մայխա-Դողիկը դժնեաեսիլ ծիծաղ մը ունեցաւ, ձեռքերը գլխուն ետին տարաւ, գլուխը ե-տեւ հակեց եւ պատին դարձաւ։ Ամէլկա փութաց ըսել։

— Ամուսին պէտք եղածէն աւելի ունի։ Եթէ դուն ալ փա-փաքիս, կրնաս ամուսինն ըլլալ դաս մը, այս այսպէս է։

Ֆիլկա Թ... գետինը։ Աղջնա-կը յանկարծ ճաթեցաւ խնդալէն։ Սուր եւ վայրենի խնդուք մը։ Ֆիլկա տեսաւ, որ կը ցնցուէին ա-նոր ուսերը, կոնակը կը գալարուէր ցաւէ բռնուած կնոջ մը պէս, որուն քները կը շարժակէին։

— Մի՛ լար, Մայխա-Դողիկ, մի՛ լար, ըսաւ Ամէլկա գգուոտ ձայնով մը եւ թեւն անցուց աղջկան մէջքին։

— Ջեմ լար, կը խնդամ, ը-սաւ աղջիկը եւ երեսը դարձուց Ամէլկային։

Ֆիլկա, որուն կզակը կը դո-ղար, տեսաւ որ խոշոր արցունքներ կը քալէին Մայխա-Դողիկին թաց այտերուն վրայ։

— Եթէ այդպէս պիտի լա-յիր, ինչո՞ւ փոխար տուինէն, հար-ցուց Ֆիլկա տխրութեամբ։

— Քիչի չհարցուցին, ա-պա՛ւշ, պատասխանեց աղջիկը եւ կուրծքին սեղմեց երախան, որ կը քնանար։

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

Կոչը կը յայտնէ թէ հնգամեայ ծրագրի այս երրորդ տարեշրջանին միայն, տնտեսական արտադրութիւնը պէտք է հաւասարի նախապատերազմեան շրջանի ամբողջ ճարտարարուեստական արտադրութեան։

1930 - 1931ի ընթացքին, պէտք է ստացուի 7.5 միլիոն թոնօ ձուլածոյ, 74.5 միլիոն թոնօ ածուխ։ Պէտք է շինուին 2 միլիառ 500 միլիոն ռուբլիի նոր մեքենաներ, 7.5 միլիոնի երկրագործական մեքենաներ, եւլն.։

Այս ծրագրի իրականացման համար, պէտք պիտի ըլլայ ոտքի հանել բանուորական դասակարգի բոլոր ուժերը։

Կոչը յետոյ կը թուէ բոլոր այն միջոցները որոնց պէտք է դիմուի։ Կուսակցութեան, սէնտիքաներու եւ տնտեսական կազմակերպութեանց բոլոր ուժերը պէտք է ջանան ուժ տալ ընկերվարական մրցակցութեան, քաջալերելու համար գործաւորներու նախաձեռնութիւնը։ Ամէն միջոցի պէտք է դիմուի ուժ տալու համար աշխատանքի կարգապահութեան, եւ ապահովելու համար գործաւորներու «ինքնաքննադատութիւնը»։

Ասկից զատ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին բարելաւելու համար բանուորներու պարէնաւորումը եւ հրաւէր պիտի ուղղուի մամուլին ու հանրային կարծիքին որ ուժ տան ինքնաքննադատութեան եւ պայքարին տնտեսական ներկայ տագնապին դէմ։

Քոսթի յաղթական թռիչքը

Փարիզէն դէպի Նիւ-Եորք իր յաղթական թռիչքէն յետոյ, որ ընդունուեցաւ արժանի խանդավառութեամբ եւ հիացումով, ինչպէս գրեր էինք, Քոսթ իր ընկերով Պելլոնթի հետ, ճամբան շարունակեց դէպի Տէլլաս (Թէքսաս) ուր հասաւ հինգշաբթի ժամը 17.37ին (ա. ժ.)։

Շահելու համար գնդ. Իսթէրվուտի մրցանակը (25.000 տ.) որ հաստատուած էր քաջալերելու համար Փարիզէն Տէլլաս թռիչքը, Քոսթ եւ Պելլոնթ պէտք է կտրէին 2200 քիլոմեթրի հեռաւորութիւն մը եւս։

Մրցանակի պայմանները թոյլ կուտային օդանաւորդներուն Նիւ-Եորքի մէջ հանգստանալ 72 ժամու չափ։ Բայց անխոնջ Ֆրանսացիները պէտք չունեցան այդքան սպասելու եւ ժամանակէն առաջ սկսան սաւառնիլ եւ անցնելէ յետոյ Փէնսիլվանիոյ, Օհիոյի, Քէնթուքքի եւ Արխանսասի վրայով, անվտանգ հասան նշանակուած վայրը։

Հայ մը քաղաքական թեկնածու Պոլսոյ մէջ

Սէրպէսթի կուսակցութեան գործադիր մարմինը կազմուեցաւ, անմիջապէս քաղաքական գործունէութիւն մը եւ շարժում ստեղծելու մտադրութեամբ։ Պոլսոյ թաղապետական ընտրութիւններուն մէջ Սէրպէսթիի թեկնածուներուն ցանկը արդէն պատրաստուած է։ Այս թեկնածուներու ցանկին մէջ կան Հայ մը, Յոյն մը, Հրեայ մը։

Ֆէթհի եւ իր կուսակիցներէն մէկ քանիներ արդէն մեկնեցան Իզմիր, հոն կազմակերպելու համար մասնաճիւղ մը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 64 Rue des Ecoles, Chope Parisienneի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Ձեկոյց Երջ. ժողովի պատգամաւորներու, հաշուետուութիւն շրջ. կոմիտէի եւ ընթացիկ հարցեր։

Ժողովին կրնան մասնակցիլ ցանկացող ընկերներ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Երջ. կոմիտէի կողմէ

Մասնակցութեամբ Քրիստափոր, Կայծակ եւ Բաբկէն Սիւնի ենթակոմիտէներու, Վալանսի Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 6, Սէն Փէրիի ծանօթ դաշտին մէջ։

Բանախօսութիւն, նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Վաղը Կիր. Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

Կը նախագահէ Գ. Ալ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճաշ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ երգչախումբը

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Ցոգենաւ՝ իջնել Սէն Քլու։ Թրամվէյ թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Քլու. անտեղից իջնել մինչեւ Pavillon Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն Թրամվէյի վերջաւորութեանը։

Յետաձգուած է ՍԱՀԱԿ—ՄԵՍՐՈՊ Դպրոցին դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի Արժանթէօյլի մէջ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ժան ժոռէսի սրահին մէջ Հովանաւորութեամբ Ռոմանի քաղաքապետ Պ. Էրնէսթ Գոնարտէլի Մուտք 2 ֆրանք Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զարմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերու ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Ակումբ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Երջ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

ՎԱՆԵՑԻ Գարեգին Մանուկեանէ կը խնդրուի հանդպիլ խմբագրատուն կարեւոր գործի մը համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Կիւրճի Իսրայէլեան, մօրանունը՝ Դամաս, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 Ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins, Marseille.

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Կիրակոս ձօրթեան որ կը բնակէր 10

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration — Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն — 235, Faub. St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930 — 7 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1359 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ՔԱՄՈՒԻ

Հայաստանի ներկայ տխուր վիճակը մոռացութեան տրուած է։ Հայութիւնը ցնցող լուրերը շատ են։ Միջազգային կնճիռները ամենազնեալ կը բարդանան Միջին Արեւելքին մէջ։ Թուրք-պարսկական յարաբերութիւնները, բոլշեւիկեան Ռուսաստանի միջամտութիւնները, Թրքական նոր կուսակցութեան մը կազմութիւնը, քրտական ապստամբութեան շարունակութիւնը համայն միտքը իրենց կողմը լարած են, ու մեր փոքրիկ հայրենիքը, մինակ ու անճար, կը տապլտկի ու կը քամուի օրէ օր։

Հայ բոլշեւիկները, գիշատիչ թռչուններու պէս, աչքէ ու հսկողութենէ հեռու, կը կոտտահարեն հայ բազմութիւնները, որոնք այս տարի ուժասպառ եղան բոլշեւիկեան խելագար փորձերէն։

1922էն մինչեւ այս տարուան սկիզբը, Խորհրդ. Հայաստանի ժողովուրդը շատ նեղութիւններու եւ զրկանքներու ենթակայ եղաւ։ Բայց երբեմն ալ մխիթարուեցաւ վերաշինութեանց խոստումներէն, ու յուսաց հասնիլ լաւ օրերու։ Սակայն կեանքը գահավիժօրէն դէպի անդունդը քշեց ողջ բազմութիւնները 1928էն սկսած, ու 1930ին աւերը իր կատարելութեան հասաւ։ Նոյն իսկ, անոնք որ խորհրդային կարգերու ջատագովը կը հանդիսանային, ստիպուեցան խոստովանիլ որ 1925ին և 1926ին Հայաստանը ներկայ օրերու բաղդատմամբ դրախտ մըն էր։

Այս տարուան սկիզբին տեղի ունեցած բոլշեւիկեան աղէտալի փորձերու մասին մանրամասն տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ տուած ենք ժամանակին, ու յայտնած մեր վախը գալիք սովի եւ ժողովուրդի բարոյական կորովի քայքայման մասին։

Զինական պարիսպներով շրջապատուած մեր հայրենիքէն եկած նոր լուրերը աւելի քան սրտաճմլիկ են։ Այդ ուղղութեամբ խիստ ուշագրաւ է «Յուսաբեր»ի հրատարակած մէկ անձնական նամակը, որ այնքան կենդանի գոյներով կը նկարագրէ ներկայ կացութիւնը։

Մեր դատողութիւններէն աւելի պերճախօս են անծանօթ նամակագրի խօսքերը։ Տանք կարեւոր հատուածները։

— «Մենք Հայաստանում ապրողներս պատանդի եւ բանտարկեալի վիճակումն ենք, աւելի վատթար քան այն, որ քեզ հետ միասին երկար ժամանակ մենք ապրեցինք Բագուի, Թիֆլիսի, Գանձակի, Ռոստովի եւ Նովոչերկասկի ցարական բանտերում։ Ճիշդ է, մենք միասին տառապել ենք ցարական խուցերու ու գնդաններում, սակայն պէտք չէ մոռանալ, որ այն օրերին մենք ունեցել ենք կեանքի, գոյքի ապահովութիւն, խօսքի, ժողովների, խղճի եւ մամուլի ազատութիւն։ Իսկ ի՞նչ ենք այժմ... ինձ թւում է, թէ սենեակիս պատուհանի առջեւից թռչող թռչունները, փոքրիկ սենեակիս անշունչ իրերը եւ մինչեւ իսկ պատերը, իբրեւ տարազափոխ լրտեսները Չեկայի, պիտի գնան ու լուր տան դահիճներին, թէ ես դաւադրական մտքով եմ զբաղած, այսինքն... նամակ եմ գրում։

«Այս անմիտ ու խելագար իշխանութեան ծանր լուծը մաշել ու հիւծել է մեզ, քայքայել անտեսապէս, աղքատացրել և ստրուկ դարձրել...։

Հաւատացէք որ մենք դանդաղօրէն եւ գանգուածաբար մեռնում ենք։

Եւ կորցնում ենք շատ բան, մենք մուրացկան դարձանք... Հայ գիւղացին կարօտ է մնացել կաթի, պանիրի, հաւկիթի. ես չեմ խօսում շաքարի, սապոնի, կտորեղէնի մասին, որ երազ է դարձել...։

Այս անտեսական ու բարոյական ծիւրումին համընթաց, նշանակալից է նաեւ քաղաքական բեկումն նոյնիսկ բոլշեւիկեան շարքերէն ներս, որոնք այս անսահման աւերի հանդէպ, իրենց նախկին արարքներու «զղջումը» կ'ապրին կարծես թէ։

Անանուն նամակագիրը կը շարունակէ.

«Անգամ Աշոտ Յովհաննիսեանը զգաց, որ բիւրիցս խաչուած Հայաստանը կործանում են անմիտ ու խելագար ցնորքներով։ Անգամ Հայաստանի Չեկայի նախկին պատուաւոր շէֆը, հի... ու տպլասերած Աւիսը Երեւանում, իր տան առաջ տեղի ունեցած միտինգում յայտարարեց մի օր, թէ ժամանակն է որ հայ ժողովուրդը հանգիստ թողնեն եւ նրան չլծեն մեծ Ռուսաստանի քամող եւ մաշող կառքին»։

Այս օրերու աւերներուն պատկերը որքան ահռելի ըլլալու որ Աւիսի պէս խելագար, ու անհաշիւ գործող մը հրապարակ եկած է խորհուրդ տալու իր ընկերներուն, որ «մեծ Ռուսաստանի քամող ու մաշող կառքին չլծեն հայ ժողովուրդը»։

Ճիշտ նոյն խորհուրդը մենք կուտայինք Աւիսին, դեռ 1920ի Մայիս 7ին, Լէնինականի կայարանին մէջ, երբ Մուսայէլեանի հետ միասին Հայաստանի հանրապետութեան անկախ շէնքը քայքայել կ'ուզէին «մեծ Ռուսաստանը» մեր երկիրը վերադարձնելու համար։ Հիմա իր հետեւորդները, ուղիղ [...]ով Հայաստանը քամող ճանապարհով կ'ընթանան։

Երբ Աւիսը և Աշոտ Յովհաննիսեանը «զղջում»ի եկած են, այդ մեր ռամկավար աղբարիկները շարունակեն իրենց զովքը այսօրուան ղեկավարներու խելագար քաղաքականութեան։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Գաղթականներու միջպետական յանձնախումբը շարունակեց իր աշխատանքները Ժընեւի մէջ։ Իր հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, քննեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին տեղեկագիրը՝ գաղթականներու պաշտպանութեան գործին կազմակերպութեան վրայ։ Այս տեղեկագիրը կը բովանդակէ գաղթականներու ի նպաստ հաստատուած կազմակերպութեան մասին տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ կարգ մը կէտեր, որոնց մասին պէտք կը տեսնուի որ ժողովը արտայայտուի։ Գլխաւոր կէտը այն հարցն է թէ ի նպաստ Հայ, Ռուս, Ասորի, Քաղդէացի, եւն. գաղթականներու՝ միջազգային գործունէութիւնը — որուն ժամանակաւոր կերպով շարունակումը փափաքելի նկատուեցաւ — պէ՞տք է որ հետապնդուի, մինչեւ կատարուի վերջնական կարգադրութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն բխած ինքնավար սպասարկութեամբ մը, կամ Ազգ. Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան կողմէ՝ առժամաբար։ Գաղթականներու գործը երկու երես ունի.— Գաղթականներուն ապահովել իրաւական մասնաւոր կացութիւն մը եւ հսկել միջազգային կարգադրութիւններու գործադրութեան,— միւս կողմէ, օգնել անոնց որ հաստատուին եւ ապրուստ ճարեն։

Տրուած տեղեկութիւններէն կ'եզրակացուի թէ արգելք չկայ որ ընդհ. քարտուղարութիւնը ստանձնէ գաղթականներու իրաւական կացութեան եւ պաշտպանութեան հոգը՝ համաձայն միջազգային պայմանագրութեանց։ Այդ պարագային Ազգ. Ժողովին կը մնայ որոշել թէ պէտք է գործը երկուքի բաժնել, մէկը կապուած ընդհ. քարտուղարութեան, միւսը ինքնավար սպասարկութեան մը, եւ կամ նախընտրելի պիտի ըլլա՞յ գործը նկատել անբաժանելի եւ յանձնել ամբողջովին ինքնավար ու անջատ կազմակերպութեան մը։

Յանձնախումբը յարմար դատեց գործին երկուքի բաժանումը եւ յետոյ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցաւ կազմութեանը մասին այն ինքնավար մարմինին, որ մասնաւորաբար պիտի զբաղի գաղթականներու նիւթական օժանդակութեան խնդրով։ Յանձնախումբը որոշեց կոչ մը ուղղել հանրութեան ի նպաստ գաղթականներու տղոց։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸ ԲՆԱՋՆՋԵՆ ԹՈՒՐՔ ԶՕՐԱՍԻՒՆ ՄԸ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԳԱՐՇԵԼԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՔԻՒՐՏ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ թուրք պաշտօնական կրկնուած հերքումներու, եւ թուրքեւպարսիկ բարեկամութեան մասին հաւաստումներու, ստոյգ աղբիւրէ առնուած լուրերու հիման վրայ, կըրնանք հաւաստել թէ, Օգոստոս 8-9ին, Թուրքերը մտած են պարսկական հող, Մակուի շրջանը, ընդոտնելով միջազգային օրէնքի ամենատարրական սկզբունքները. բայց պարսիկ կառավարութեան զօրեղ ընդդիմութեան ու պահանջին վրայ, ստիպուած են հեռանալ։

∴ Յուլիս 8ին, քիւրտեւթուրք բախումներու ամէնէն տաք շրջանին, 600 ռուս հեծելազօրքեր անցած են Իգտիրի և Մարգարայի շրջանը, նեղը մնացած Թուրքերուն օգնելու։ Նոյն նպատակով, 2 ռուսական սաւառնակներու հետ, Հայաստան եւս, անշուշտ յանուն ազգերու ազատագրութեան՝ պարտք սեպած է 2 հայկական սաւառնակներ ղրկել Սարդարապատ, զարնելու Քիւրտերը։ Բայց, որովհետեւ կ'երեւի, հայ սաւառնորդները վստահութիւն չէին ներշնչեր Թուրքերուն, պէտք տեսնուած է անոնց տեղ դնելու ռուս սաւառնորդներ։

Իգտիրի արիւնահեղ կռիւներու ընթացքին, Թուրք զօրախումբը չկրնալով տոկալ քրտական գրոհին, ապաստանած է հայկական սահմանէն ներս եւ 3 օր յետոյ միայն, բոլշեւիկեան օժանդակութեամբ կազդուրուած, քաջութիւնն ունեցած է վերադառնալու եւ վերագրաւելու Իգտիրը։

∴ Սեփական ստոյգ աղբիւրներէ կը տեղեկանանք թէ Օգոստոս 8ին, Սալիհ փաշայի հրամանատարութեամբ գործող 7500 հոգինոց զօրասիւն մը կեդրոնացած էր ճահիճներու շրջանը, որ կը գտնուի Արարատի հարաւային փէշերուն տակ, Զայլագիտի կողմէն զարնելու համար Քիւրտ ըմբոստութեան կեդրոնը։ Բայց Քիւրտերը քանի մը նեղ անցքեր եւ կիրճեր բռնելով, շրջապատած են Թուրքերը եւ տեղն ու տեղը բնաջնջած բոլորը։

∴ Հայաստանի հայ զօրամասերը Երեւանի եւ Արաքսի շրջաններէն քաշուած են դէպի Լենինական։

Այս տեղեկութիւնները որոնց ստուգութեան մասին ո՛չ մէկ կասկած ունինք, անգամ մը եւս կուգան հաստատել թուրքեւբոլշեւիկ — երկու բռնապետութեանց մերձակցութիւնը, որ չի զարմացներ մեզ։

Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն, Թուրք Ազգ. Ժողովի բացումէն առաջ, կարեւոր փոփոխութիւններ կը նախատեսուին Թուրք նախարարներու խորհուրդին մէջ։ Ելմտական գործավարը Սարաճ Օղլու Շիւքրի պիտի անցնի կազմուելիք Պետական Դրամատան գլուխը։ Դատական գործավարը Մահմուտ Էսատ պիտի կոչուի դեսպանական պաշտօնի մը։ Ուրիշ փոփոխութիւններ եւս հաւանական կը նկատուին։

ՖԷԹՀԻ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Երբ Ֆէթհի իր մէկ քանի կուսակիցներով Իզմիր հասաւ, հոն կազմելու համար Սէրպէսթիի մասնաճիւղ մը, խուռն բազմութիւն մը արդէն կը սպասէր իրեն, զայն ընդունելու համար Թուրք ամբոխի վայել խելայեղ խանդավառութեան կանչերով։ Ոստիկանութիւնն ի զուր կը փորձէր սանձել բազմութեան պոռթկումը։ Բախումներ տեղի ունեցան։

Հազիւ ցամաք ոտք կոխած, Ֆէթհի ճառ մը խօսեցաւ, քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ զայն նկատելով պատասխանատու ներկայ տագնապին եւ տնտեսական վատթար վիճակին։ Իզմիր ըլլալով առեւտրական քաղաք մը եւ ամէնէն աւելի վնասուած Թուրքիոյ տնտեսական տագնապէն, ամբողջովին կողմնակից ըլլալ կը թուի Ֆէթհիի, մանաւանդ որ ան կը ճառէ տնտեսական բարգաւաճումէ։

Մեծ խառնակութիւն Իզմիրի մէջ

Իզմիրէն հասած վերջին լուրի մը համաձայն, հրապարակային մեծ հաւաքոյթի մը ընթացքին, ուր կը խօսէր Ֆէթհի պէյ, մեծ խռովութիւններ ծագեցան։

Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել կարգը վերահաստատելու համար։ 300 անձեր ձերբակալուեցան։

Ըսմէթ եւ Ֆէթհի դէմ դէմի

Եալովայի մէջ Ֆէթհի հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.

Երեւակայեցէք մարդ մը որ դրամ չունի, բայց պարտքով ինքնաշարժ կ'առնէ։ Ոչ ինքնաշարժը պիտի բանի, ո՛չ ալ պարտքը պիտի վճարուի։ Դրամ չունենալուն համար՝ սնանկութեան դատապարտուած է։

Ըսմէթ փաշայի երկաթուղիի քաղաքականութիւնը «ահա այս մարդուն կացութեան մատնած է մեզ»։ Արտասահմանի մէջ վարկ չունինք այլեւս, մեր պիւտճէն շատ գէշ խանգարուած է եւ ելմտական տեսակէտով պարտուած վիճակի մէջ ենք։ «Ըսմէթ փաշա եւ ընկերները չեն կրնար ըմբռնել կացութեան ահաւորութիւնը»։ Մեղադրելի չեն, որովհետեւ իրենց մէջ ելմտական գործերէ հասկցող չկայ։ Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ յաջողութիւն է ջանք թափել որ հրապարակը իբր վարդաստան ներկայացուի։ Մարդիկ, որոնք նստած են Էնկիւրի եւ հեռու ապրած աշխարհի անցուդարձերէն, բաւական է որ այսքան անհոգ ըլլան։

Մինչդեռ կառավարելու պաշտօնը այսօր ամբողջովին տընտեսական հանգամանք մը առած է, եւ աշխարհի ամէն կողմը տնտեսագէտներն են որ պետութեան գլուխը անցած են։ Ժամանակը եկած է որ մենք ալ տնտեսական վարչական մեքենայ մը հաստատենք։

Ըսմէթ փաշա կ'ըսէ թէ ինք կ'ուզէ եղած մենաշնորհները ջնջել, մինչդեռ կարգ մը մենաշնորհներ իմ կողմէ հաստատուած են եղեր։ Ըսի թէ ջնջելու է այն մենաշնորհները, որոնք տուրքի ձեւ ունին։ Ծխախոտի մենաշնորհը ես հաստատեցի և կողմնակից եմ որ շարունակուի, բայց առանց ժողովուրդը ճզմելու։ Ես ամէնէն աւելի շաքարի, քարիւղի եւ նաւահանգիստի մենաշնորհներուն դէմ եմ։ Իսկ լուցկիի մենաշնորհի ձեւը ողբերգութիւն մըն է, որուն մասին պիտի խօսիմ Ազգ. Ժողովին մէջ։

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Թուրք կառավարութիւնը յայտնեց անգլիական դեսպանատան թէ կը մերժէ թոյլ տալ որ անգլիական նաւատորմիղը այցելէ Անատոլուի հարաւ-արեւմտեան եզերքի Թուրք նաւահանգիստները, ինչպէս մտադրեր էր կատարել այս եւ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։ Այս մերժումին պատճառները Թուրքիա չի յայտներ. բայց կը կարծուի թէ Թուրքիա չուզեր որ Անգլիա սովորութիւն դարձնէ տարին անգամ մը այցելել Թրքական ջուրերը։

Թուրքեւպարսիկ բանակցութիւն

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը իր թերթին կը հեռագրէ թէ Թեհրանի Թրքական նոր դեսպանը, որ արդէն իսկ հասած է իր պաշտօնատեղին, ամէն լիազօրութիւն ունի Պարսկաստանի զիջելու համար հողաշերտ մը, փոխան Արարատ լերան, որ ռազմագիտական տեսակէտով այնքան մեծ նշանակութիւն ունի Թուրքիոյ համար։

Եթէ Պարսկաստան ընդունի այս առաջարկը, Թրքական բանակին գործը պիտի դիւրանայ եւ կարելի պիտի ըլլայ Արարատը պաշարել։

Առաջին ձիւնը տեղացած է արդէն Արարատի վրայ, ընդհատելով պատերազմական գործողութիւնները։

Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւններն ալ, իրենց կարգին, միջոցներ ձեռք առած են սահմանագլխային դէպքերը արգիլելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ՑԵՂԱՍՐՋՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Մինչ մէկ կողմէ Արարատի բարձունքներուն վրայ եւ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ թնդանօթը կ'որոտայ եւ յանուն ազատութեան արիւն կը թափուի, աղին քաղաքագէտները կ'օրօրեն ժողովուրդը՝ կուսակցութիւն խաղալով։

Մէկ կողմէ Ֆէթհի պէյ եւ Ըսմէթ փաշա թեւ թեւի անցած «քէյֆ»ի կը սարքեն Եոլովայի ջերմուկներուն մէջ, միւս կողմէ դիւրահաւան Եւրոպային կը հաւատացնեն թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմուած է եւ հանրապետական բնականոն պայմաններ ստեղծուած են բռնապետական Թուրքիոյ մէջ։

Լրագրական կցկտուր տեղեկութիւնները որոշ խանդավառութիւն առաջ բերած են արտասահմանի, մասնաւորապէս Ֆրանսայի կարգ մը հայկական շրջանակներուն մէջ։ Բացի հազուադէպ պատահարներէ, այդ ոգեւորութեան արձագանգ տուած է Պոլսահայ լրագիրներու մէկ տեսակցութիւնը Ֆէթհի պէյի հետ։

Ազատ Հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիրը, պատասխանելով հայ լրագրի մը հարցումներուն, ըսեր է թէ իր կուսակցութեան հետ կրնան գործակցիլ բոլոր Թուրք (Թրքահպատակ) հայրենակիցները, առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, կը բաւէ որ ընդունած ըլլան կուսակցութեան ծրագիրը։ Բոլոր հայրենակիցներն ալ պէտք է վայելեն հանրապետական կարգերուն շնորհած ամէն կարգի ազատութիւնները, եւն.։ Ընդհանուր խօսքեր, արտասանուած յանուն քաղաքավարութեան եւ պարագաներուն բերումով։ Ո՛չ մէկ դրական խոստում, ո՛չ մէկ մասնաւոր ակնարկութիւն որոշ բանի մը։

Եւ սակայն ամառն ազգասիրութեան ասպետները հրապարակը կ'ողողեն, միտքերը կը պղտորեն եւ զուր յոյսեր կը ներշնչեն ծննդավայրէն դուրս նետուած եւ հայրենաբաղձութեամբ տառապող բազմութիւններուն։ Մանաւանդ անոնց՝ որոնք կալուած ու հարստութիւն լքած՝ վերադարձի երջանիկ օրուան կը սպասեն, աչքերնին ջուր կտրած։

Ինչպէս մեր նախորդ յօդուածով ալ դիտել տուինք, նոր կուսակցութեան հրապարակ գալովը Թուրքիոյ ներկայ կացութեան մէջ կարեւոր ո՛չ մէկ փոփոխութիւն առաջ պիտի գայ, մանաւանդ փոքրամասնութեանց զոյավիճակին մէջ։ Ո՛չ միայն արտասահմանի Հայերը իրաւունք չպիտի ստանան Թուրքիա վերադառնալու, այլ նոյնիսկ Պոլսեցիք Հայերը չպիտի կրնան Երկրին ամէն կողմերը ազատ երթեւեկ ունենալ։

Պոլսեցան նոյն ամբոխավար թերթերը երկու տարի առաջ ալ նման յուսադրող լուրեր հրամցուցին իրենց ընթերցողներուն, բայց շատ չանցած խայտառակուեցան ու լռեցին։ Նոր Թուրքիոյ քաղաքականութեան ծանօթ որեւէ լուրջ մարդ, ինքզինքին թոյլ չպիտի տայ նման չափազանցութիւններ ստեղծել միտքերու մէջ։

Ստամբուլ Նաաթ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (21 օգոստոս), խօսելով հայերէն թերթերու այս հրատարակութեանց մասին, կ'ըսէ թէ Ֆէթհի պէյի խօսքերը բաւարար չափով չեն լուսաբաներ փոքրամասնութեանց խնդիրը։ «Գործակցութիւն՝ չի նշանակեր իրաւական կատարեալ ու ամբողջական հաւասարութիւն»։

Ցեղով Օսմանեան Կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերուն մասին պատմական հակիրճ ծանօթութենէ մը վերջ, կը յիշէ Լօզանի դաշնագրին մէջ փոքրամասնութեանց համար տրուած իրաւունքները, ու կ'աւելցնէ.

«Մակայն որովհետեւ մենք ուզեցինք նոր պետութեան հիմերը դնել կեանքի եւ գոյութեան ամէնէն արդիական պայմաններուն պատշաճ եղանակով մը, ատոր համար ալ բոլոր հայրենակիցներուն երաշխաւորեցինք հաւասար եւ արդիական իրաւունքներ, ուստի եւ ստեղծեցինք այնպիսի վիճակ մը, որ ատուըրի մէջ կը ձգէ Լօզանի դաշնագրին ապահովել ուզած շահերը։ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները նախաձեռնած հաւանեցան հրաժարիլ փոքրամասնութեանց իրաւունքներէն, որոնք հայրենակցի իրաւունքներուն հետ համեմատելով, երկրորդական աստիճանի վրայ կը ձգէին զիրենք»։

Ահա՛ կտրուկ պատասխան մը ամբոխավար հայ թերթերուն, երբեք պակաս ամբոխավար Ենուս Նատիի կողմէ։ Փոքրամասնութեանց խնդիր չկայ այսօր Թուրքիոյ մէջ։ Լօզանի դաշնագրին այդ մասին դրած յօդուածները մերժուած եւ չեղեալ նկատուած են նոյնինքն ոչ-Թուրք տարրերուն կողմէ, որոնք Թուրք հայրենակիցներուն հաւասար (?) ազատութիւններ կը վայելեն «իրաւունքներու հաւասարութիւն, զաղափարի եւ խղճի ազատութիւն», ինչպէս կը բնորոշէ ինքը։

Եւ որովհետեւ իր խօսքերուն ինք ալ չի հաւատար, «Թասվիրի Էֆքեար»ի նախկին խմբագիրը կ'աւելցնէ որ գործնականին մէջ որոշ թերացումներ եղած են եւ այսուհետեւ Թուրք ժողովրդապետութիւնը առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան, հայրենիքին բոլոր զաւակները նոյն սիրով պիտի ողջագուրէ, մանաւանդ որ Յունաստանի հետ ալ համաձայնութիւնը կնքուած է...»

Ուրեմն տարուան փորձառութիւնը ցոյց կու տայ թէ նոր Թուրքիա կը քալէ համաձայն որոշ ծրագրի մը, որ գերազանցապէս ազգայնամոլ հանգամանք ունի։ Ազգայնական շարժումը, որ ծայր տուաւ գրեթէ աշխարհի ամէն կողմը Մեծ Պատերազմէն ի վեր, մասնաւորապէս շեշտուած է Թուրքիոյ մէջ։ Թրքացում ամէն բանի, սկսելով դպրոցներէն։ Ու մենք կը տեսնենք թէ Թրքացման քաղաքականութիւնը ինչպէս տարուէ տարի աւելի խորապէս կը թափանցէ ոչ-Թուրք դպրոցներէն ներս, ի հեճուկս Լօզանի դաշնագրին։ Թէ ի՛նչպէս ոչ-Թուրք տարրերը հետզհետէ կը հեռացուին ո՛չ միայն պետական, այլ եւ առեւտրական անձեռ պաշտօններէ ու գործերէ։ Նպատակ՝ կեանքը անտանելի դարձնել ոչ-Թուրքերուն եւ խաղաղ միջոցներով ստիպել զանոնք որ ձգեն հեռանան երկրէն։

Այս բոլորէն վերջ, ի՛նչ հրաշք պէտք է պատահի, որ այս հեռաւորական քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մտնէ։

Ի՞նչ յոյս կարելի է դնել նորակազմ կուսակցութեան վրայ, որուն հիմնադիրը Մուսթաֆա Քէմալէն՝ հայր կուսակցութեան նախագահէն կը ստանայ իր հրահանգները եւ անոր խորհուրդներով կը կազմէ իր ծրագիրը։ Ո՛չ մէկ լուրջ հակառակութիւն, ո՛չ մէկ սկզբունքային հիմնական տարբերութիւն կը բաժնեն Ըսմէթն ու Ֆէթհին։ Թուրքիան տնտեսապէս քայքայուած ու փճացած է, Ըսմէթի քաղաքականութիւնը անյաջողած է, ներքին քաղաքացիական կռիւ մը կը հիւծէ զայն, քանդելով անոր շէնքական արիւնը։ Դրամ չկայ։ Եւրոպացին վստահութիւն չունի։ Պէտք էր վերջապէս ճար մը գտնել այս անել կացութեան։

Ֆէթհին ապարեգ կ'իջնէ՝ պարզապէս ազատարար լատտ մը գտնելու յոյսով, որպէսզի խաղաղութեան նուաճանքները հասցնէ ալեկոծ Թուրքիան։ Պիտի յաջողի՞ այդ փորձը։

Հաւանական է։

Թուրքիա բախտաւոր աստղի տակ ծնած է։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Է.

ՈՂՋՈ՞ՅՆ ՔԵԶ, ԾՈՎ

Ահա նորէն ծովուն եզերքը։

Փրփուրի կապուտ սօսիները հոս կը փոխէին, դէպի քաղաք, իսկ մեր աչքերը ցամաքը կը ձգտէին հակայ սուրէի մը պէս, եւ ծովը կ'երեւի խեցենման ժայռերու մէջէն։

Ահա կանանչ-կապո՛յտը ծովուն, որթատունկի գոյնով։ Արեւը ոսկեզօծ ողկոյզներ կը շինէ ալիքներուն մէջ, որո՛նք աներեւոյթ ձեռքով կը քաղուին ու կը թեթեւնան։

Եզերքը, աւազներուն վրայ, ու քիչ անդին՝ փրփուրներուն մէջ, մարդկութիւնը, մերկ եւ ազատ, տօնելու է եկեր կարծես հին Աստուծոյ մը փառքը։

Ողջո՜յն քեզ, հեթանոս ծով, դո՛ւն գեղեցիկ աստուածուհի։ Ե՞ս ալ եկայ ահա երկրպագելու քեզի, եւ համբուրելու պատմուճանդ ամէն։ Ես, զաւակը հին ժողովուրդի մը, որ քեզ պաշտեր է քիչ մը ջուրի մէջ, լեռներն ի վար սփռած աղբիւններու նման իջնող առուներու փրփուրին մէջ, հովիտներու բերնէն ժայթքած եւ եղնիկի մը պէս ոստոստուն գետերուն մէջ, փառաւոր Վանայ գեղին գոյն լիճին մէջ,— լուսնկա՛յ երկնից ինկած ու հալած,— ես, ո՜վ մեծ ծով, ջուր չունիմ հիմա եւ օտար ջուրերու մէջ կուգամ փնտռել մեր հին աստուածուհիները։ Ցո՛ւր ինձ տեսնել ջրանուշները, միգանուշները, յուշկապարիկները յաւերժահարսերը, տո՛ւր ինձ, ծո՛վ, տո՛ւր ինձ, տո՛ւր ինձ...։

ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Կը լողամ։

Ծովը գրկեց զիս ու առաւ տարա՛ւ։

Ես մերկ եմ, եւ ծովն ալ — ազատ յուշկապարիկ — մերկ է։ Իմ մարմինս թեւս է, իսկ անոր մարմինը՝ կապոյտ։ Ալիքները կը գգուեն զիս, եւ ես կը գգուեմ ալիքները։ Ո՛, ի՛նչ անուշ են մարմնային գգայութիւնները, — գինո՛վ եմ արդէն։

Հիմա կարծես պիտի քնանամ Թափանցիկ ու թանկագին բեղեբրու մէջ։ Ալիք մը այնպէ՛ս անուշ կը համբուրէ ուսս, որ կը հրճուիմ ու կը խայտամ երանութենէս։ Սպիտակ թիթեռնիկներու նման՝ փրփուրը կը խաղայ ամբերուս վրայ։ Եղանիյա մէջ մեծատքս պատմուճաններու շշիւնը։ Ցանկարծ ջուրը կը բարձրանայ թեւի պէս, «ծածկէ կուրծքդ» կ'ըսէ եւ վրաս կը նետէ բիւրեղեայ ուլունքներ։ Այո՛, կը մտածեմ համակերպութեամբ, ջուրերու թագուհրութեան մէջ յաւերժահարսերը սովորութիւն ունին իրենց մարմինը պահելու։ Եւ սակայն կ'ուրախանամ, Հայր իմ հոգածութեան ինծի համար կ'ըսեմ։ Հա՛, ծովը կնոջ մը պէս է, երբ թաւշեայ մատներով կը գգուէ ու կը խնամէ զգայութիւններս։ Կը սահի մարմնիս վրայէն գետնամամուռի (lycopode) բամբա՜կ փոշիին նման։

Աչքերս կիսախուփ, կը դիտեմ երկինքը։ Թարթիչներս թաց են եւ երկինքի պատառը կ'երեւի կարծես մշուշով պատած։ Կ'երազե՞մ, բայց մարմնս արթուն է։ Ինծի այնպէս կը թուի թէ ծովանուշները կը քաշքշեն գլխուս տակ։ Մէկը բազուկը նետեց մէջքիս վրայէն։ Ո՛վ կանանչ մազերու հեղեղ մը ահա։ Ու հիմա կը լողամ, լոյ կուտամ մազերու մէջ։ Սեթեւեւիլի ադամանդի պէս նուրբ ու տաք, կոկոզ ու թաւշային են ջրանուշները։

Պահ մը արթննալով զգայութենէս, ուր թաղուեցայ յանկարծ, կը պոռամ.

— Ծո՛վ, ծո՛վ, ի՛նչպէս կը փախս երեւակայութենէս։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Բ.

Այս համագումարը որոշեց միացնել բոլոր ճիգերը եւ բոլոր կամքերը միակ ղեկավարութեան տակ։ Բոլոր յեղափոխական եւ քաղաքական քիւրտ կազմակերպութիւնները լուծուած յայտարարուեցան։ Կազմակերպուեցաւ քիւրտ ազգային դաշնակցութիւնը՝ (Լեկ) «Հոյպունը», ըստ այս համագումարին տուած որոշումներուն։

Հոյպունի գլխաւոր ուժերը կը գտնուին Թուրքերու գերիշխանութեան ենթակայ հողամասերուն մէջ եւ Էնկլիզի կառավարութիւնը, անկարող հակազդելու անոնց դէմ, կ'ուզէ երկպառակութիւն սերմանել, պատրուակելով թէ Հոյպունը այնպիսի կազմակերպութիւն մըն է որ իր գործունէութեան դաշտը արտասահմանի մէջ հաստատած է։

Քրտական յեղափոխութիւնը քրտական ազգային դաշնակցութիւնը՝ Հոյպունը՝ ինչպէս նաեւ այն քիւրտ հայրենասէրները որ զայն կը կազմեն, ոչ մէկ կապ ու յարաբերութիւն ունին խալիֆային հետ, ոչ հակաքէմալական Թուրքերուն, ոչ 150նոցներու ցանկին մէջ գտնուողներուն հետ, ոչ ալ որեւէ օտար անձնաւորութեան հետ, ոչ ալ գնդապետ Լորէնսի եւ կամ այլ անձերու հետ, զորս Թուրքերը կը փորձեն մասնակից ցոյց տալ քիւրտ յեղափոխական շարժման, որքան Մուսթաֆա Քէմալն ու Ըսմէթը։

Քիւրտ զօրքերը ղեկավարողը զօրավար Իհսան Նուրի փաշան է,— Պիթլիսցի Քիւրտ մը,— որ ընդդիմութեան դրդիչը եղաւ Պէյթ Իւլ Շէպապի մէջ, (Փաթան)։ Նուրի փաշա ընդհանուր հրամանատարն է քրտական կանոնաւոր եւ անկանոն բոլոր զինուած ուժերուն։

1925ի յեղափոխութեան ձախողութենէն, քրտական զինեալ ուժերէն մաս մը ապաստանած էր Քիւրտիստանի լեռներուն վրայ եւ կը շարունակէր կռիւ մղել Թուրքերուն դէմ։ Բայց, զրկուելով ամէն օժանդակութենէ եւ ղեկավարութենէ այս քիւրտ հայրենասէրները ուժասպառութեան սպառնալիքին ենթարկուած էին, ի վերջոյ։ Սահպողական էր ուրեմն օճախ մը ստեղծել, այս բոլոր ուժերը հոն համախմբելու, անոնց աջակցութիւն տալու եւ զանոնք վերակազմելու համար։ Պէտք կազմակերպել միակ ղեկավարութիւն մը, ապագայ գործունէութեանց համար։ Այդ հիմնական գործը՝ Հոյպունի կող մէ վստահուեցաւ Իհսան Նուրի փաշայի, որ արդէն 1926էն ի վեր Էղրի կը գտնուէր փոքրիկ ուժով մը։

Իհսան Նուրի փաշա 1927 տարին Նուրիից քրտական ուժերու կազմակերպութեան. կոչ ըրաւ քրտական լեռներու վրայ ցրուած բոլոր հայրենասէր մարտիկներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք բարի տրամադրութիւն ունէին։

1928ին՝ Իհսան Նուրի փաշա գլուխն անցած էր բանի մը հազարի հասնող լաւ մարզուած կարգապահ եւ ապառազէն բանակի մը։ Քաղաքային վարչութիւն մը ստեղծուեցաւ Իպրահիմ Հասքի Թելլօ փաշայի նախագահութեան տակ եւ քիւրտ դրօշը տնկուեցաւ նոյն այս լեռան վրայ (Էղրի)։

1929ին գումարուած համագումարը որոշեց յարձակողական ձեռնարկել, Իհսան Նուրի փաշայի ուժերով։

Այս յարձակողականի նպատակն էր.

1.— Հարկադրել Թուրքերը որ զգան քիչ մը իրենց հալածանքի բնոյթը, որուն ազատ ասպարէզ տուած էին եւ զոր կ'ուզէին կիրարկել նաեւ Քիւրտերուն դէմ, տեղահանութիւններով եւ ջարդերով, որոնք այնքան արդիւնաւորապէս յաջողած էին Հայերուն հանդէպ։

2.— Զէնք եւ ռազմամթերք հայթայթել քիւրտ կամաւորներուն, որոնք ամէն կողմէ Էղրի տեղի վրայ կը խուժէին։

3.— Սրտապնդել եւ քաջութեան բարձրացնել այն Քիւրտերուն, որոնք բանտերուն, ինչպէս նաեւ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ կ'ենթարկուէին ամէնէն անողոք տանջանքներուն։

Քրտական ուժերը որոնք Էղրի հաւաքուած էին, զինուորապէս կազմակերպուած էին եւ տրուած հետեւեալ պետերու հրամանատարութեան տակ.— Ատչէվի Աղիզ, Ֆերզէնտէ պէյ, Օսման Քլին, Ալէվի Պիշօ, Խալիտա պէյ, Թաճէտտին, Քեամիլ Մարխոր, Փանօ, Մուսա Պերքին Սաքան, Եուսուֆ Բէտաքնի, Մուսթաֆա Բիլօյի, Տիվանէ Հասէ Սօրի։

Քիւրտ ջոկատներ սկսան յարձակիլ Թուրքերուն վրայ ամէն տեղ, ուր կը հանդիպէին անոնց, Պայազիտէն Կաղզուան եւ Էրզրում, Մուշ, Պիթլիս, Վան Խանասօր եւ մինչեւ Կարս ու Արտահան։

Թուրքերը ուզեցին հակազդել եւ բնաջնջել այս հայրենասէրները եւ անոնց դէմ ղրկեցին այն բոլոր ուժերը զորս, կրցան ժողվել տեղին վրայ։

Այս կռիւներուն հաշուեկշիռն եղաւ Թուրքերուն համար՝ բազմաթիւ սպաններու կորուստը, հարիւրաւոր զինուորներու գերեվարութիւնը եւ մօտ 3000 մեռեալ։ Քիւրտերը Էղրի վերադարձան, միասին տանելով կարեւոր քանակութեամբ աւար որ կը բաղկանայ 250 գնդացիրէ, 40 թնդանօթէ և 30,000 փամփուշտէ եւ հարիւրաւոր անտուկ պարէնէ։

Հոյպունի նպատակը իրականացած էր, եւ Թուրքերը դադրեցուցին ժամանակի մը համար իրենց հալածանքները։

Այս ձախողութեան առջեւ եւ նկատի ունենալով այն անկարողութիւնը որուն մէջ կը գտնուէր զինեալ մեծ ուժեր ղրկելու համար, Թուրք կառավարութիւնը փորձեց նոր խաղեր ընել, որոնք այնքան լաւապէս յաջողած էին անցեալին մէջ։

1928ի Մայիսի կէսերուն, Էնկլիւրի խորհրդարանի 12 երեսփոխաններէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Քարաքիլիսէի կուսակալը, 29րդ զօրագունդի հրամանատարը, Նահանգի ոստիկ. զինուորութեան հրամանատարը, Տիատինի եւ Պայազիտի գայմագամները, գնաց Շէյխի Քէօփրի եւ տեսակցութիւն մը խնդրեց քիւրտ ուժերու հրամանատարէն։ Իհսան Նուրի փաշա գնաց այս տեսակցութեան 60 ձիաւոր հետեւորդներով։

Շէյխի Քէօփրի սահմանային գիծն է Թուրքերու կողմէ գրաւուած հողամասերուն եւ Էղրիի քիւրտ ուժերուն միջեւ։

Թուրք պատուիրակութիւնը առաջարկեց Իհսան Նուրի փաշային, յանուն Թուրք կառավարութեան ընդհանուր ներում եւ իրեն համար բարձր պաշտօն մը՝ ըլլայ Թուրքիոյ, ըլլայ արտասահմանի մէջ, եթէ Քիւրտերը հպատակութիւն յայտնէին։

Իհսան Նուրի փաշա ... մարհանքով մերժեց Թր... այս առաջարկները եւ ... հաստատեց թէ իրենց համար ... ընդունելի միակ պայմանը ... եւ նոյն առեն վերջ պիտի ... կռուին, Քիւրտիստանի ... պաշտ էր Թուրք զօրքերու ... մէ եւ Քիւրտիստանի անկա... թեան ճանաչումը Թու... կողմէ։

Թուրք պատուիրակ... վերադարձաւ, շփոթու... մատնուած այս վճռակա... կտրուկ լեզուին առջեւ, ... չէր սպասեր։

Թուրք կառավարութիւն... հանուր ներման օրէնք մը ... տարբեր քաղաքական դ... պարտեալներու եւ աքսոր... րու համար, ինչպէս նաեւ ... բաստեներու համար, պայ... որ հպատակութիւն յայտ... երեք ամսուան պայմանա... մը մէջ։ Այս պայմանա... բազմաթիւ անզգամներ վեր... բռնուեցան, առանց տալու ... կառավարութեան կողմէ ... կալուած արդիւնքը։

Ընդհանուր քննիչ Իպր... Թալի պէյ, առեն մը ետք ... նեց իր զինուորները Էղրի ... հաւաքուած քիւրտ պե... մօտ, Վանի եւ Պիթլիսի ... կալներուն միջոցով, որ... շրջանները համբորդած ... նոյն ձախողանքին յանգ... Պայազիտի կուսակալը ... լով թէ ինք պիտի կրնար ... գիլ հո՛ն՝ ուր ուրիշներ ... գած էին, Պայազիտ գնաց ...

Հոս կուտանք Թարգ... թիւնը այն մէկ քանի ... ներուն, որոնք փոխանակ... այս առթիւ։ Այս նամա... այնքան պերճախօս են ... որ ամէն կարգի մեկնա... թիւն աւելորդ կը դառն... Պայազիտի կուսակալին ...

28 փետ.

Հասքի Թալլօ Աղայ...

Ներումը որ շնորհուա... անձերուն, որոնք արդ... աքսորուելէ ետք, յաջող... փախչիլ իրենց աքսորա... եւ Էղրի ապաստանիլ... շնորհուի նաեւ այնպիսի... րու, ինչպէս դուն ես, որ ... րի ապաստանած են, ... ազատելու համար, եթէ ... տակութիւն յայտնեն երե... սուան պայմանաժամու ...

Այն օրէն ի վեր որ ... գիտի կուսակալ նշանակ... ես քննեցի արեւմուտ... ուածները, անձնական ... խնդրութեանց զոհերը ... րապետական կառավար... ալ, նոյն համոզումը գոյ... ըլլալով, յայտարարեց ... այս օրէնքը եւ այս ... ցոյց տուաւ արդարութի... ոգի մը։ Տեղեկացայ ... զուած եմ թէ դուն ... մարդ մըն ես, քաջ ... պահ եւ բոլորովին ... ամէն տեսակ մեղադր...

Ուրեմն, անկեղծ որ... հուրդ կուտամ քեզ, ինչ... անոնց որոնք քու կայ... մէջ կը գտնուին վայլ... առաջ հպատակութիւն ... եւ օգտուիլ այս առիթէ... գիս մօտեց մինչեւ Պայազի... լու, հակառակ այս խոր... եւ ձիւնին, իմ խղճի... արդիւնքն է։ Հոս զալ... կեդրոնական կառավար... կողմէ ոչ մէկ հրահանգ... Կառավարութիւնը օրէնք... տարածած, երեք ամիս ... նամամ որոշած է եւ ան... հրահանգները տուած ... եղած ծանուցումներն ... Անոնք որ կը հպատակ... գան, իսկ անոնք որ ... կրնան իրենց ուզած ... թալ։

Բայց տեղեկացայ ... մեղ մարդիկ, կիներ եւ ... ներ ցրուեր են լեռներ... եւ ամենախիստ զրկ... կ'ենթարկուին։ Սրտի... ստեւ մը զգացի։ Արդէ... կարենալ բացատրելու... իմ կառավարութեանս ... ները, խորհուրդ տալ ... զող եւ փրկելու յանձ... բնակիչներէս եւ կրօն... րէս մէկ քանին որոնք ... են եւ ոչ մէկ սխալ ...

ՅՕՒՌՈՒՄՆԵՐ

ՀԵՐՈՍԸ

Մարդիկ կը շահին ուրախանալու համար, իսկ հերոսները կը շահին տալու համար։ Հերոսները իրենց պետերուն ծառաներն ըլլալէ առաջ, մարդոց ծառաներն են։

Հերոսը իր վասուլթիւնները կը ճանչնայ։ Հերոսը ինքն ալ ունի աշխարհ, ուր կը փորձուի միայն ապրիլ։ Հերոսները ունին իրենց փորձութիւնները, բայց հերոսական փորձութիւններ պէտք է հրել մարդիկը, իսկ պէտք է թանել հերոսները։ Ցեղութիւնը ոչ ալ անխոնջութիւնը չեն ազդեր հերոսներուն վրայ։ Մարդիկ ունին իրենց ծառայութեան կարգը, իսկ հերոսները ոչ։ Ինչպէս մայրերը նոյնպէս հերոսները պէտք չէ որ ամէն հանենք։ Ո՛չ հերոսներուն եւ ոչ ալ մայրերուն շնորհակալութիւն կը յայտնենք։

Զգացուած մարմի մը մէջ անգուսպ հոգին մարդը սուրբ եւ հերոս կ'ընէ։

Հերոսութեան բնակարանը գաղափարներու սահմանին մէջ կ'իյնայ։ Ինչպէս սուրբերը, նոյնպէս եւ հերոսները մոքի հսկաներ են։

Ըլլալ անոնց կողմը, որ կը տառապին, եւ ոչ թէ անոնց կողմը, որոնցմէ մարդ կը տառապի. ցո՛ հպարտութիւնն էհերոսներուն։

Ապրիլ եւ լաւ ապրիլ՝ նշանաբանն է հերոսին։

Հերոսը տառապիլ կ'ուզէ։ Առնել հպարտ է ան։

Մարդը կը կեղեքէ, իսկ հերոսը կը ծառայէ։

Պատերազմի մէջ ուրիշին ենթարկուիլը աւելի ծանր է քան զարնել։ Բայց հերոսը չիկրնար ենթարկուիլ եւ ուրիշի հրամանին տակ գործել։ Հերոսները հնարողներ են, ստեղծագործ եւ շարունակ, գործի մարդիկ։

Հերոսները պարտութիւնը կը սիրեն, որովհետեւ ան կը գտնէ մեծ պատասխանութիւններ իրենց ... եւ կը բանայ նախագործութեան շրջանակը։

Քաջերը կ'անգիտանան վտանգը անոնց համար անակնկալ մըն է։ Գիտեն անոնք որ մահը կարելի է բայց անոր չեն հաւատար։ Քաջը միշտ վտանգի սիրահար է։ Քաջերուն մեծ մասը իւրօրինակութիւնն ու անվախութիւնը միմիայն կռուի եւ գործի ժամանակ ցոյց կուտայ։ Անոնք իրենց գործերով միայն ինքզինքնին արժեցնել, քաջերը զգայուն, հլու եւ վերապահ, հակառակը ... ներուն։

ԱՐԱՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀՆՉԵԼ

Վերջերս կաթոլիկ գպրոցներու մասնագէտները կը վիճէին ու կը հարցնէին թէ ի՞նչպէս պէտք է հնչել լատինական բառերը. — հի՞ն հնչաբանութեամբ թէ նոր։

Արդարեւ, կ'ըսէին անոնք, բառերու կամ գիրերու շատ մը հնչումները փոխուած են, ճիշդ ինչպէս մեր մէջ։ Մեր յ գիրը, որ առենօք կը փոխարինէր Ի գիրը ձայնաւորով մը սկսած բառերուն սկիզբը, (ինչպէս. փոխանակ ըսելու «Ի Այրարատ», կ'ըսէին «Յ Այրարատ»), վերջապէս ի գիրին ընորդ այս յ գիրը, այսօր կը հնչուի պարզապէս հ։ Թէ գիրերու հնչումներն ալ փոփոխութեան ենթակայ են ոչ ոք կրնայ ուրանալ։ Հազար աշխարհագրական ազգեցութիւն մը կը հրէ, որոշ եւ նոյն ցեղէն երկու մարդիկ. մէկը լեռնաբնակ, միւսը դաշտաբնակ, չեն կրնար միեւնոյն կերպով հնչել ամէն գիր։ Մասնաւորաբար հին առեն։ Այսօր գպրոցը կը սրբագրէ եւ կը նոյնացնէ հնչումները։ Բայց մինչեւ այսօր որքան փոփոխութիւններկատարուած են տառերու հնչումներուն մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդին մէկ մասը Դ տառը կը հնչէ տ եւ Գ տառը՝ կ. Արդ, հիմա ի՞նչպէս հնչել, կը հարցնեն կաթոլիկները։ Այնպէս ինչպէս կը հնչէ ժողովուրդը ներկայիս։ Ասիկա լուծում մը չէ անշուշտ, որովհետեւ կարելի չէ միշտ հետեւիլ ժողովուրդին։ Անհրաժեշտ է երբեմն սրբագրել զայն, ժողովուրդն ալ յաւագոյն է նուրբ ճաշակներու թողուլ հարցին լուծումը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Երեւանի հայ բեմագրիչները անհանգիստ կ'աշխատին։

Դերասանապետ Մարտիրոսեան եւ օգնականը Ղարիբեան կ'աշխատին Թիֆլիսի մէջ դարձնել շարժանկար մը, միշտ պատրաստ խորագրով. հայ արիներու կեանքէն։ Դերասանապետ քալանթար ետ կը պատրաստէ ցաղթաճարուած վիշապ անունով շարժանկար մը. որ կը ներկայացնէ Հայաստանի քրային հարստութիւններուն նուաճումը։

Բեմնազարեան կը պատրաստէ խորհրդային Հայաստանի տասը տարին շարժանկարը։

Ն. Զարեան եւս շարժանկար կը գրէ (ինչո՞ւ չէ)։ Այսպէս պատրաստած է Հին Աստուածների կռիւ(?) մը, որ պիտի վերածուի խօսուն շարժանկարի։ Այս շարժանկարը կը ներկայացնէ հայ բոլշեւիկներուն մայիսեան խռովութիւնները եւ ազգայնական պայքարը։

Կը պատրաստուի ուրիշ նոր շարժանկար մը, Սէն-Լուի գործադուլը, ուր պիտի ներկայացուի արտասահմանի հայ բանուորներուն կեանքը։

Պատրաստութեան մէջ են նաեւ Հարցրէք նրանց շարժանկարը, հայ կոմունիստական կեանքէն, ինչպէս նաեւ Պահպանեցէք ձեր աչքերը (թրախոմայի դէմ պայքարելու համար), Մայրութեան եւ մանկութեան պաշտպանութիւնը։

Չարենց, Ալազան, Զօրեան, Զախրեան, Տէր Յովհաննէսեան, Քալանթար, Համհարեան, Գուլոյպալ, Ղարագիւլեան, Թաշիդ եւ Ն. Զարեան շարժանկար կը գրեն այս միջոցիս։

Ի՞ՆՉ ԴԱՍԵՐ ԵՆ

Ալֆորվիլէն Տօնիկ Չոպանեան նամակով մը կը տեղեկացնէ թէ իրենց գիւղին «հայ եկեղեցիին մէջ քրիստոնէական դաստիարակութիւնները տեղի կ'ունենային արդէն շատ առաջ», թէ հոգաբարձութիւնը դեռ նոր ընտրուած է. (ըսել կ'ուզէ թէ պատասխանատու չէ՞) թէ ունին իրենց կրօնական գաւառանքը եւ երկրորդը աւելորդ եւ անպէտ կը գտնեն, թէ գիւղին հայ փոքրիկներուն հայերէնի դասեր կը տրուին, թէ երբեք ռուսերէն չեն դասեր, (ի՛նչ բան կ'ապահովէ), թէ... կը հրաւիրէ մեզ ցոյց տալ կարելիութիւններ հայերէն դաստիարակութիւն մը տալու համար մանուկներուն, եւ... այլեւայլ, այլեւայլ։

Նամակագիրը—համբա՛յ բաշէք — հոգաբարձու է, թէեւ առիկա չիյայտներ, բայց կը տեսնուի, որ յոխորտանքն ունի այդ տիտղոսին։ Սակայն եկեղեցիի հոգաբարձու ըլլալը պատճառ չէ, որ մարդ այսքան տգիտութիւն ցոյց տայ։ Մենք կը հարցնենք պարզապէս թէ Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ կարգ մը աղանդաւորներ (ռուսերէն եւայլն) դասեր կուտա՞ն հայ մանուկներուն։ Այո կամ ոչ։ Այդ դասին արժէքը մենք կրնանք կշռել, եւ հարկ չկայ աւետարան կարդալու մեր գլխուն։ Պատասխանել պարզ եւ աշխարհաբար։

Ճշդել թէ ի՛նչ «քրիստոնէական դասեր են» առանք։ Երբ այս է հարցումը, ի՛նչ հարկ ըսելու թէ «մանուկները շաբաթը մէկ օր հայերէն կը կարդան, օրիորդ մը կուգայ դաս կուտայ»։ Պ. Չոպանեանին կը յանձնարարենք, որ շաբաթը վեց օր ալ ինք երթայ հայերէնի դաս առնէ, եւ սորվի նոյնպէս թէ, երբ հարցում մը կը պատասխանեն, ուրիշ բանի մասին չեն խօսիր։

Ուստի կը կրկնենք մեր յըստակ հարցումը.

— Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ այլադաւան մարդիկ դասի կուտա՞ն մանուկներուն, եւ ի՛նչ դասեր։ Ն.

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

«Ցէյլի Մէյլ» կարգ մը մանրամասնութիւններ կու տայ գերման եւ ռուս գործակցութեան մասին, զոր կը կոչէ «Գերմանիոյ գործակցութիւնը՝ Ռուսիոյ զինուորականացման մէջ»։

Բացայայտ է թէ, կը գրէ, գերման հին սպաներ կը վարեն ներկայիս օդանաւերու եւ զէնքերու շինութիւնը՝ բոլշեւիկեան գործարաններու մէջ։ Վորոնէյի գործարանին մէջ կը գտնուին գերման վեց մասնագէտներ, որոնք գերման բանակէն հին սպաներ են։ Մոսկուայէն դուրս գտնուող օդանաւային գործարանի մը մէջ գերման երկու հին սպաներ կը վարեն ամբողջ օդանաւերու շինութիւնը։

Պետրոգրադի եւ Օտեսայի մէջ նոյնպէս, գերման սպաներ կ'աշխատին ջրասուզանակներու շինութեան մէջ, մինչ բոլշեւիկեան օդանաւային ճեմարանը պաշտօն առած է 12ի չափ գերման մասնագէտներու։

«Ցէյլի Մէյլ» կ'աւելցնէ որ Ռուսիոյ մէջ շինուած օդանաւերը բոլորն ալ յատկացուած են բոլշեւիկեան բանակին։ Օրինակ, բոլշեւիկ պատերազմական գործավարին վերջին տեղեկագիրը ցոյց կու տայ թէ աւելի 60 օդանաւեր կ'արտադրուին, մինչ միայն 34ը յատկացուած են կարմիր բանակին։

Ասկից զատ, ներկայիս, Ռուսիոյ մէջ կան 64 գործարաններ, որոնք թունաւոր կազերու արտադրութեամբ կը զբաղին։ Այս գործարաններուն մէջ կ'աշխատին գերման մասնագէտներ, որոնց հինգը հին սպաներ են։ Բազմաթիւ գերման ճարտարագէտներ բոլշեւիկեան ռազմական հաստատութեան մէջ կը գործեն։

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ Կ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ. ՈՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ. ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պելկրատէն հաւաստի աղբիւրէ լուր կը տրուի թէ ժամանակէ մը ի վեր Ռումանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին հիմնելու համար Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու ճարտարարուեստական եւ երկրագործական խմբակցութիւն մը, որմէ դուրս պիտի մնայ Գերմանիա։

Ուրեմն, յատուկ ձգտում կայ ստեղծելու Դանուբեան կազմակերպութիւն մը, որուն մաս պիտի կազմեն Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Պուլկարիա։

Իշխանութիւնն այն է սակայն թէ այս բանակցութիւնները գաղտնիք չեն եւ գաղտնի ալ չեն կատարուիր։ Երկար ատենէ ի վեր նման բանակցութիւններ կը կատարուին Պալքաններու եւ Կ. Եւրոպայի մէջ։ Աթէնքի(?) եւ Վարշաւիոյ խորհրդակցութիւններ կը կազմեն այդ բանակցութեանց հանգրուանները։

ԱՄՊԻՈՊԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Բուռն ամպրոպ մը քարուքանդ ըրաւ Սէն-Ցօմէնիքը (Հայիթի, 30,000 բնակիչ)։ Կղզիին բնակչութեան կէսէնաւելին առանց հացի եւ ապաստանի մնացած է։ Հովը որ մերթ ընդ մերթ կը փչէր ժամական 250 քիլոմեդր արագութեամբ, քանդեց բազմաթիւ տուներ, փլցուց ու թռցուց տանիքներ, արմատախիլ ըրաւ ծառեր, որոնց ճիւղերը կը թռցնէր յորդէ շիւղի պէս։ Քաղաքին երեք քառորդը քանդած է եւ հազարաւոր վիրաւորներէ զատ, կան 800է աւելի մեռեալներ։

ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՍՈՖԻԱ, 4 սեպտ. — Քանի մը օրէ ի վեր, Սոֆիայի մէջ կը շրջէր այն զրոյցը թէ լրտեսական կարեւոր գործ մը երեւան ելած է, թէ 20ի չափ սպաներ, ոստիկանական բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ եւ արտաքին նախարարութենէն երկու կարեւոր անձնաւորութիւններ ձերբակալուած են։ Կ'ըսուէր նաեւ թէ օտարականներ եւ օտար դիւանագիտական պաշտօնեաներ եւս մաս ունին գործին մէջ։

Հաւաստի աղբիւրէ կը հաստատուի թէ սպայակոյտի անդամներ, պատերազմական նախարարութեան պաշտօնեաներ եւ կարգ մը սպաներ են որ լրտեսութիւն կատարած են ի հաշիւ Եուկոսլաւիոյ։

Անցեալ շաբթու խիստ հակոզութիւն մը կազմակերպուեցաւ Ցեղակալ Ալէքսիեֆ, որ ձերբակալուեցաւ, փորձեց անձնասպան ըլլալ կտրելով իր երակը, բայց արգիլուեցաւ եւ այն առեն յայտնեց անունները իր մեղսակիցներուն, որոնցմէ գնդ. Մարինովսկի, որ դէպի Փարիզ իր յաճախակի ճամբորդութիւններով կասկած էր արթնցուցեր, անձնասպան եղաւ բանտին մէջ։

Մակեդոնացիները մեծ դեր ունեցած են լրտեսներու վրայ կատարուած հետզօտութեան մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ԿՈՉ ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հայրենակիցներ,

Փարիզի արուարձաններէն Անիէր, Պուա-Քոլոմպ Արժանթէօյ եւ Քոլոմպի հայ գաղութէն խումբ մը երիտասարդներու ջանքերով մօտ 3 տարի է կազմուած է Սահակ Մեսրոպ Գրադարանը՝ նպատակ ունենալով շրջանիս մէջ գտնուող նոր սերունդին ծանօթացնել մայրենի լեզուն ու իր անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը։

Պաշտօնս օրէ օր ստուարանալուն, որով եւ ընթերցողներու թիւը բազմանալուն պատճառաւ, վարչութիւնս որոշած է ամէն գնով ճոխացնել գրադարանը զանազան նոր գրքերով։

Ուստի կոչ կ'ընենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներու, մանաւանդ բոլոր հայ հեղինակներու, որ քանի մը հատոր նուիրելով միութեանս ընդառաջ երթան ու ստանան մեր հետապնդած զուտ ազգային գաղափարին։ Որեւէ նուէր ուղարկել հետեւեալ հասցէին O. Ghazérian, 71 Rue Charles Chefson, Bois-Colombes. (Seine).

Յ. Գ.— Հաճոյքով կը հաղորդենք որ վարչութեանս դիմումին վրայ Պ. Մարտիրոս Սարըեան սիրայօժար նուիրած է մեզ իր Գրադարանէն 12 ընտիր հատորներ. կը յայտնենք մեր շնորհակալիքը։

Վարչութիւն

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ երեք օդանաւեր, որոնք ճամբորդ եւ սուրհանդակ կը փոխադրեն, անցեալ օր ճամբայ ելան տեղատարափ անձրեւի պահուն։ Օդանաւերու առաջին հանգրուանն է Լէնինկրատն։ Մինչեւ խարկով, օդային այս ճամբորդութիւնը չափազանց վտանգ կը ներշնչէ, մթնոլորտին վիճակին պատճառաւ։

*** Գերման ծանօթ գրագէտներ, Կերհարթ Հաուփթման, Թոմաս Ման, Հայնրիխ Ման, Ֆրից Ֆոն Ունրուհ, Պրինօ Ֆրանք եւ նկարիչ Մաքս, որոնք կ'արհամարհեն քաղաքականութիւնը, կոչ մը հրատարակելով ձեռնպահութեան կը հրաւիրեն 10 միլիոն ընտրողներ։ «Ժամը ծանրակշիռ է, կ'ըսեն։ Ոչնաշարէ զերծուած է Գերմանիոյ քաղաքական կեանքը, որովհետեւ մասնաւորականները չեն հետաքրքրուիր։ Եկած է ժամանակը, որ ժամանակաւորութիւնը ցոյց տայ՝ իր կշիռը»։

"ՅԱՌԱՋ",Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 4

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Իրապէս չենք գիտեր թէ ... է երախային հայրը։ Այդ ..., աւելի կը սիրենք եղ... ալ, եր փոքրիկ մայրիկն ... լաւ կը խնամենք։ Կարծես ... միջոցի ապաքինարանն ըլլար ... Անունը Մաշքա է, Մաշա ... Ծաղիկ կ'անուանենք, որովհետեւ մայրիկին եր որ ծաղիկ ... իր գաւակը աշխարհ բերաւ, (վարժ դայեակ մը ունինք). ... վախնայինք որ կը մեռնի ... վրայ կը քօլէինք, ... իսկ չէինք առներ։ Զուգեր որ վիժեցնէ։

Ամէլկա նստաւ գետինը։ Գինի ..., քիթը քարին ..., բերնին դրաւ, ... շրթները սրբեց եւ ծխաւ վառեց։

— Մայրս Ծաղիկը կ'ուզէր վիժեցնել։ Թոյլ չտուինք։ Ժողով գումարեցինք, երկար վիճաբանեցանք, եւ քուէներու մեծամասնութեամբորոշեցինք որ զաւակը աշխարհ՝ բերէ ողջ առողջ։ Այս՛ եւ լաւ ըրինք։ Այսուհետեւ անոր հոգը ամէնուս կը պատկանի։ Պիտի աշխատինք, որ մայրն ու երախան երջանիկ ըլլան։

Թուխ աղջնակ մը, որ գունաթափ ու մաշած շրջազգեստ մը հագած էր, ներս վազեց։ Ձեռքին մէջ կար ադամ աման մը, խարիծով լեցուն։

— Դո՞ւն ես, որ կը ծառայես Մայրս-Ծաղիկին, հարցուց Ամէլկա, քիթը խցելով գինիի շիշին կոտրած բերանը։ Լա՛ւ, ուրի՞ը կը պտըտիս, փողոցորդի՛։ Տե՛ս, պղտորիկը կուլայ։

— Մայրս Ծաղիկին համար ձաւարով կերակուր եփեցի։

— Լաւ՛, հիմա ոտքս կը խփեմ բերնիդ գիմաց։

Այս միջադէպը հաճելի չթուեցաւ Փիլկայի։

— Ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիս։ Լաւ չէ...

Մթնեց Ամէլկայի երեսը։ Ականջներուն մէջէն թուքը նետելով դուրս, ըսաւ

— Փոքրիկ ազատութիւն մը որ տաս, գլուխդ ալ կը փեղկեն անոնք։ Դուն չես գիտեր թէ ի՛նչ վտանգաւոր լաճեր են....

ՀԻՒԱՆԴ ՄԸ

Փիլկա եւ Ամէլկա դուրս ելան վրանէն։ Նստան առկ մառանին առջեւ ... մօտ, վերմակին վրայ երկնցեր էր աղեկ մը։ Ալ ... որուն քը ճմլուած եր։ Քովը կ'երկննար գուլ մը։ Փոքրիկը կը դողդղար եւ կը հառաչէր։ Գլխին դրած էր, գլխարկի ձեւով, ալ մը (կրգուումի կտոր) ։

— Սպիրկա, մականունեալն «Մէկուկէս ոտք», ի՞նչ ունիս։

— Ջերմ ունիմ, փիչերը կը դողամ։

— Ջգո՞յշ։ ըսաւ Ամէլկա մտածմ սպառնալով, մենք չենք սիրեր մարտիրոսութիւնը, հասկցա՞ր ըսածս։

— Հասկցայ, պատասխանեց հիւանդը։

Եռուեցաւ չէկ պենիոով երբ տապարդ մը։ Զայն կ'անուանէին Դիգինատեր։ Ցենիքինի բանակին զառանգներէն էր։ Սանտալզիկէն քաշեց գանակը եւ կարեց տալը, դդալով մը փորեց մէջինը, կուտերը թափեց աւազին վրայ։ Ցետոյ Սպիրկայի անկողնա գլխէն հանելով տալը, դրաւ նորը, որ զովութիւն մը տալու հիւանդին։ Սպիրկա զգաց պաղ սառուցումն ... ատրաւոյ եւ ուրախ հրճուանքով մը գոցեց աչքերը։

ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԸ

Ամէն իրիկուն ժամը 10ին, գունա ճանճառով պատանի մը կը բարձրանար նաւին կամրջակին վրայ, ուր տեղաւ եր հսկայ կայմ մը։ Կայմին գագաթէն կ'իջնէր չուան մը, որ կը կապուէր նաւին մօտ ծառի մը։ Պատանին փորի վրայ կը պառկեր եւ մտիկ կ'ընէր անթելը։ Զայն կ'անուանէին ճարտարագէտ Վոշկին։ Հագած էր ալիւրի պարկէ շինուած բան մը։ Կուրծքին վրայ կը փայլէին Ս. Գէորգի խաչը եւ ուրիշ պղինձէ պատուանշան մը։ Գլխուն վրայ ճարտարագէտի գլխարկ մը, կոցինի եւ խարխուլ նշանով մը։ Այս գունա ճակատ ալան գլուխը շատ փոքր էր, զայն կը ծածկէր քուրջով մը, որուն վրայէն ճարտարագէտի գլխարկը։ Հազիւ 9 տարեկան կար։ Եւ սակայն կը ճգնէր ինքզինք ցոյց տալ անկախ եւ հասուն։ Ամէնէն լուրջ երեւոյթ մը տալու համար ինքզինքին, մուրը թաթխուած խիցով մը պեխ ու մօրուք շինած էր երեսին վրայ։ Իսկապէս ալ խելացի էր, թէթեւ ամուխով մը անթել հեռախօսի գործիք մը շինած էր։ Ժամը հասկնալու համար շինած էր աւազաժամացոյց մը (sablier)։ Եւ գեռ ուրիշ բաներ։

Ցոյց մեծ մասը մեծ յարգանք ցոյց կուտար այս ճարտարագէտին հանդէպ, ոմանք անկեղծութեամբ եւ ոմանք իբրեւ ծաղր։

Փիլկա շատ սիրեց այս ճարտարագէտ Վոշկինը։ Երկրորդ գիշերն իսկ, Փիլկա բարձրացաւ նաւուն վրայ, եւ ճարտարագէտին մօտ գնաց։

— Բան մը կը լսե՞ս։

— Հարցնելը աւելորդ է, պատասխանեց ծանր շեշտով մը Վոշկին, նոյն առեն ոլորել փորձելով պեխերը։ Այս ժամուս կը լսուի վիճաբանութիւն մը։

— Ի՞նչ վիճաբանութիւն։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր Կիր. Սէն Գլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

Կը նախագահէ Գ. Ալ. Խատիսեան

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճաշ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շօգենաւ' իջնել Սէն Գլու Թրամվէյ Թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, Ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Գլու, այնտեղից իջնել մինչեւ Pavillon Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն Թրամվէյի վերջաւորութեանը։

Դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ անցեալ տարուան վայրը

ՓԱՍՄԱԺ ԱՆԻՎՕ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ կըլնան մասնակցիլ *բոլոր հայ մարզիկները*։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները, փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. ծանցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16.

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՑՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Ծանուցողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: *20 -37*

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանէ լաւ ուտելով։ Անարատ սնունդ առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ չխաբուելու համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է յաճախել միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier PARIS *(9)*

Իր մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի սպասարկութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելողները։

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ եւ թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներուն։

Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ Արեւելեան Նուագ

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է Փարիզի բազմամարդ թաղի մը մէջ ընդարձակ եւ գեղեցիկ ճաշարան մը ամբողջ կազմով եւ մեծ լիսանսով։ կարելի է ժէրանսով ալ առնել։ Պայլ' 9 տարի, տարեկան վարձք 2000 Ֆր. 30—40 հոգիի սպասարկութեան սեղաններ։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել նամակով կամ անձամբ ամէն օր Մաքսիմ Միրիճանեանի, 37 Rue de Trévise, *Փարիզ։*

ALLO, ALLO

Tél. TRUDAINE 81 07

Այս է թիւը մեր թէլէֆոնին

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՃԷՆԱՉԵԱՆ ԵՒ ԳԱՍԱՆՃԵԱ[ՆԻ]

8, Rue de Chateaudun, PARIS (9e)

Métro Cadetի, Peletierի եւ Notre Dame de Loretteի խաչ...

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒ[Ն]

ԾԱՆՕԹ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ե. ՀՕՃԵԱՆԻ

12. Rue Richomme, PARIS *(18e)*

(Bld. Barbèsի վրայ) *(Մէթրօ* Barbes)

խղճամիտ դարմանում, դիւրամատչելի գիներ

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 7, կիրակի առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՍԱՊՈՒՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris *(9)*, Մէթրօ' Cadet, Tél. Prov. ...

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

Անարատ եւ թարմ ՍՈՒՐՃ

Ապրանքներուն ամէնէնլաւը՝ անմրցելի գիներով

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի ղեկավար' Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ 116րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. Մէթէրլինկի

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

պատմական հռչակաւոր թատերախաղը (3 արար)

Բեմադրութիւն եւ թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին' Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), եւն.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(երեկոյթը կ'աւարտի Ցիշդ ժամը 23.30ին)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ

Մօննա-Վաննայի դերին մէջ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷՔՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական)

Անպայման փնտռեցէք նոր յայտագիրը

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince. *ճաշարան Լիլա,* 23 Rue St. Lazare *եւ ճաշարան Գլորիա* 61 Rue Mr. le Prince. *իսկ Կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյն դիմացի սրճարանը։*

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԵՒ

Թ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

"ԿԱՎՌՈՇ,,

Երգիծական շաբաթաթերթ

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50

ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.

Հասցէ' «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՎՌՈՇԻ 1931ի տարեգիրքը

Մամուլի տակ է

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արտաքին եւ կանանց մարմնի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ծերմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լաւացումն։ Միզ. ...միտ եւ արտ. խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 ...*

Գաղտնիք. գիտութ. գուշակութի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՋԷՆԻ

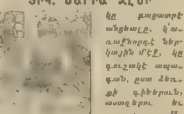

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է։ 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ.* MÉTRO PIGALLE.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ — ԲԺԻՇԿ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Առանց ցաւի կը քաշէ եւ կը դարմանէ ակռաները։ Ոսկէ ատամնաշար, ոսկեղէ ակռաներ։ Չափաւոր գին։ Խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9էն 8։ 3 Bld. Bélville, Métro Melnimontant.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris *(10)*

Le Gérant H. STEPHAN

ՎԱՐՁՈՒ ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Շոգեկառքի եւ հանրակառքի կայարաններուն մօտ Արեւոտ եւ լուսաւոր գիրք' երեք սենեակ, ճաշասրահ, ...նոց, Cabinet de Toilette, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ...նական ջեռուցիչ եւ հեռաձայն։ դիմել ամէն օր' 27 Rue Carnot, Clamart.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ԳԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—...

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

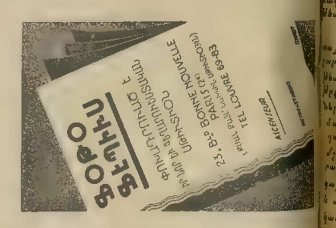

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն' ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

2ω, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-...

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի ... կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երկշ. եւ Շաբաթ օրերը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 13։

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ դարմանում Ք. ճառագայթներու քննութեամբ։ Առանց ցաւի եւ ճօնկի ատամնաշարներ։ Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ։ Չափաւոր գին, խորհրդակց. վիրաբոյժ-ատամնաբուժի ժ. 2—8, Կիրակի 9—12, Դիմել' 52 Rue de Bondy, Métro République, Lancry, St. Denis.

EMPIRE *մէկի-Հօ'* 37 Av. Wagram

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville

Place des Abbesses

Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

Պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար։ Մասնաւոր գին Հայերու

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet & Anvers Autobus J.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութ... Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդութ...* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *կորի,* ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցողացաւ։ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէս...

ԶԱՆՐԱՄԱՆՕԹ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ-ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Նախկին վարիչ հռչակաւոր ՕՄԷԿԱ ժամացոյցներուն Ժընեւի գործարանին

261 Fbg. St. Martin, Paris (10): Մէթրօ' Louis Blanc եւ Jaurès. հեռ. Nord 85—63 եւ 95—50: Հանրակառք' 5, 50, 51, 52, 21, 26, 29, Օթօպիւս' W. M.

Պատի եւ գրպանի ամէն տեսակ ժամացոյցներ, քարիյոններ, Նշանտուքի, հարսնիքի մատանիներ եւ ամէն տեսակ ոսկի եւ արծաթ զարդեղէններ եւ Թանկարժէք գոհարեղէններ։ Ոսկերչութեան եւ ժամացոյցի վերաբերեալ խնամով Նորոգութիւններ։

Նախքան ձեր գնումները այցելեցէք մեր խանութը

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Մ. ԹՈՐՈՍ (Պէյմախցի)

92 Rue d'Angoulème Métro: Couronne. Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն Նրբաճաշակները։

Ջոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին։ կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն։ Փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը։ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

ՁԵՐ ԳՆՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, Մէթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

Ջոր պտուղներ, լաքէրտա, երշիկ, ապուխտ, եւայլն.

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մասնաւոր սպասարկութիւն ընակարաններու համար

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

Գ. ՃԷՔԷՐԵԱՆ

փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.).

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine ...

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելաւ տոմարակալութիւն փոքր ամսավճարով

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Ch... d'affaires*ի*, Bénéfices Commerciaux*ի* & Impôts sur le rev... *գործողութիւնները։*

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffre d'Affaires*ի եւ* Bénéfices Commerc... *տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ* Lapidaire, Se... seur, monteur de bijoux, lingère, *շապկագործ, ժամագործ, ... կօշկակար, ատաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր տանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ* appren... *ունենաք։*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

9 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1360 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Ա.

Թէհրանի «Շաֆախ Սօրխ» թերթի խմբագրականը, որ հրատարակեցինք մեր անցած շաբթուան Սեպտեմբեր 4 ի և 5 ի թիւերուն մէջ, առանձնապէս ուշագրաւ է, իբրեւ պարսիկ մամուլի մէկ մասի կարծիքը։

Պարսկերէն թերթը, ըստ երեւոյթին, նկատի առնելով Թուրքիոյ ձգտեալ վիճակը, աշխատած է սահմանափակուիլ միայն իրողութիւնները ներկայացնելով, ընդհանրապէս հիմնուելով Թուրքիոյ և արտասահմանի հեռագրական գործակալութեանց տուած տեղեկութիւններուն վրայ։ Միակ կէտը որ Պարսկաստանի հանրային կարծիքի արտայայտութիւնը կը թուի ըլլալ, այն եզրակացութիւնն է, որով թերթը յոյս ունի թէ թրքական բանակը չպիտի մտնէ պարսկական սահմանը, մանաւանդ որ պարսիկ գօրքերը սահմանին վրայ աչալուրջ կը հսկեն։ Այսինքն, պարսիկ մտաւորականութիւնն և հանրութիւնը իրենց ազգային արժանապատուութեան տեսակէտէն անհասկնալի կը գտնեն թրքական ոտնձգութիւնները և տրամադիր են զէնքի ուժով պաշտպանել իրենց հայրենիքի սահմանները։

Պարսիկ կառավարութեան ընթացքն աւելի քան որոշ և վճռական եղաւ, քան պարսիկ մամուլի մէկ մասի արտայայտութիւնները, որոնք անորոշ էին և պարզօրէն դիւանագիտական լեզու մը կը բանեցնէին։ Պարսիկ կառավարութեան ընթացքը յայտարար նշան մըն էր, որ Պարսկաստանը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ձգտի կատարել խաղաղութեան մը, բայց միեւնոյն ժամանակ իր բնած չէզոք դիրքը, որ մինչև հիմա կրցաւ պատուաւոր կերպով պահպանել, ցոյց կուտար թէ Պարսկաստանը իր պետական շահերէն և ազգային հիմնական քաղաքականութենէն դրդուած՝ կողմնակից չէ որ քիւրտ ժողովուրդը բնաջնջուի։ Ու Պարսկաստանը մինչեւ այսօր ընդառաջ չգնաց Թուրքիոյ սպառնալից պահանջներուն, թիկունքէն հարուածելու քրտական ազատագրական շարժումը։

Եթէ պարսիկ կառավարութիւնը նկատի չառաւ ազատամիտ և միեւնոյն ժամանակ հայրենասէր մամուլի մէկ մասին կոչը պաշտպանելու և թոյլ չտալու որ մորթուի արիւնակից և արիական քիւրտ ժողովուրդը գինեալ միջամտութեամբ մը, այդ պէտք է վերագրել Պարսկաստանի խոհեմ և խաղաղասիրական քաղաքականութեան, ինչպէս նաեւ այն բարդ կացութեան, որ ստեղծուած է ռուս-թրքական դաշնակցութեամբ։

Բայց մեզի համար անըմբռնելի են «Շաֆախ Սօրխ»ի արտայայտութիւնները, մանաւանդ քրտական ազատագրական շարժման պատմականը բրած պարագային, ուր բարեկամութեան հետքն իսկ չկայ։ Ընդհակառակը, թերթը փոխ առած է թրքական մամուլի գործածած բառերը և քրտական շարժումները նկատած է կրօնական և աւազակային։ Իսկ փոքրիկ համակրութիւնները թաքնուած են շատ մանուածապատ նախադասութիւններու տակ և ծածկուած են դիւանագիտական մշուշով մը։ Մինչդեռ մամուլը կառավարութենէն աւելի հնարաւորութիւն ունի հանրային կարծիքը պատրաստելու, ազգային քաղաքականութեան հեռաւոր ճանապարհները գծելու և ազգային հաւաքական կամքը նախապատրաստելու, որոնք կառավարութեան մը համար կրնան թելադրական ըլլալ։

«Շաֆախ Սօրխ»ը այս ճանապարհին վրայ չէ։ Պարսիկ մեծ օրգանին, ըստ երեւոյթին կը պակսի ազգային շահերու և բարձր հայրենասիրութեան գիտակցութիւնը։ Մենք չէ անշուշտ որ հայրենասիրական դասեր պիտի տայինք պարսիկ մամուլին։ Բայց որպէս դրացի և եղբայրակից ժողովուրդ մը գերադասպէս կը շահագրգռուինք Պարսկաստանի վերածնութեամբ և այն կատարեալ գիտակցութիւնն ունինք որ Պարսկաստանի, Հայաստանի և Քիւրտիստանի բախտը ճակատագրականօրէն իրարու շաղկապուած է։ Այս քաղաքական շղթային մէջ, այսօր Քիւրտիստանն է բռնկած և կը դիմէ դէպի իր անկախութիւնը, ազգային պետութիւն մը կազմելու ակնյայտնի բաղձանքով։

Այս իրողութիւնը, ազգային տեսակէտներով, ամէնէն շատ Պարսկաստանի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր։ Որովհետեւ Պարսկաստանը համաշխարհային պատերազմէն յետոյ մտած է նոր փուլի մը մէջ և կը դիմէ դէպի իր ազգային վերածնունդ։ Հարիւր տարուան տկարութենէ և ատրճանական անկումէ մը յետոյ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Պարսկաստանը ազգային պետութեան դիմագիծ մը կը ստանայ հետզհետէ։ Եւ ատոր պատճառները երկուք են։ Նախ, Պարսկաստանը շրջապատող երկու խոշոր կայսրութիւնները, Ռուսաստանն ու Օսմանեան պետութիւնը իրենց նախկին ծաւալումն ու հզօրութեամբ այսօր գոյութիւն չունին։ Գոնէ Պարսկաստանի սահմաններուն մօտիկ աւրիշ փոքրիկ ազգեր կէս անկախ գոյութիւն մը ստացած են։ Երկրորդ, պարսկական գահը թաթարական ժառանգութիւն մը ըլլալէ դադրած է և անցած է բուն պարսիկ բնտանիքի մը, Փէհլէվիի ձեռքը։

Պարսկաստանը իրեն նպաստաւոր այս քաղաքական խոշոր փոփոխութիւնները կը զգայ անշուշտ։

Արդ, այս վերածնունդը կրնայ իր կատարելութեան հասնիլ, երբ Պարսկաստանի սահմաններուն վրայ, վերէն վար, Հայաստանն ու Քիւրտիստանն անկախ պետութիւններ դառնան։ Ու այս պահանջը, որքան ալ յիշեալ ազգերու գերագանց փափաքն է, նոյնքան անհրաժեշտ պահանջ մըն է Պարսկաստանի համար։

Յաջորդով մենք կ'անդրադառնանք այս կարեւոր խնդրին պատճառաբանութեան։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻԿՏԱՏՈՐԱՆ ԵՒ ԻՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 26).

Ամենէն ազատ պայմաններու մէջ իսկ, Թուրքիոյ հանրային ծնունդները պիտի կրեն Թուրք ժողովուրդի հանրային կառուցուածքի դրոշմը։ Դժուարէ երեւակայել քաղաքական հոսանք մը, որ, բնդհանուրելով Թուրք ժողովուրդի ցեղային ալգանդիս մէջ, իր ծնողքի ինքնատիպ գծերը չժառանգէր։ Մեր խօսքը հոս բաղձերու մասին է սակայն. այսինքն այն ընդհանուր, հոգեբանոյական ու մտաւոր կառուցուածքի, այն ինքնադրոյմ շաղախի, որ Թրքութիւնը կը յատկորոշէ։ Վերջ ի վերջոյ ամէն Թուրք (ու նաեւ հայ, լեհ, յոյն եւայլն) կուսակցութիւն, աջ կամ ձախ, միապետական, ընկերվարական թէ հանրապետական ըլլալէ առաջ՝ Թուրք է (ինչպէս նաեւ հայ է, յոյն կամ լեհ)։ Ըսել կ'ուզենք, որ կուսակցութիւնները խորքին մէջ կը ժառանգեն իրենց պատկանած ժողովուրդներու ցեղային առանձնայատուկ գծերը։ Օրինակ, անկարելի է հակաջարդարար Թուրք կուսակցութիւն մը, քանի որ ազգովին ջարդարար է ինքը Թուրք ժողովուրդը. անհերելի միամտութիւն մը պիտի ըլլար ստեղծագործական արտակարգ կարողութիւններ սպասել Թուրք կուսակցութենէ մը, որովհետեւ այդ կարողութիւնները ինքը Թուրք ժողովուրդը չունի. չիմար պիտի ըլլալ կարծելու համար, թէ օրին մէկը Թուրքիոյ մէջ կարող է ծնունդ առնել մարդկային բարձր արժանիքներով — ճշմարտասիրութիւն, ազնուութիւն, այլասիրութիւն եւ այլն — կուսակցութիւն մը, որովհետեւ այդ արժանիքները ինքը Թուրքը չունի։

Մեր խօսքը հոս անհատներու մասին չէ, այլ հաւաքականութեանց. կարող է մարդկային բարձր արժանիքներու տէր Թուրք մը ըլլալ (տեսականօրէն կ'ուզենք հաւատալ, թէ կարող է ըլլալ), եւ, հետեւաբար, կարող է ըլլալ նաեւ նոյն արժանիքներու տէր Թուրք կուսակցական մը։ Բայց այս յատկութեանց տէր կուսակցութիւն մը — երբեք։ Հաւաքաբար այդպէս չէ Թուրքը, այդպէս անկարող է ըլլալ նաեւ Թուրք հաւաքականութիւնը (տուեալ պարագային՝ կուսակցութիւնը)։ Եթէ ճիշդ է, որ ունի, ապա աւելի քան ճիշդ է, որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն արժանի է այն ժողովուրդին որմէ կը ծնի։

Ըսինք, որ Թուրքիոյ նորածին վիժուկի — Ազատ Հանրապետականնե՛ր — կազմաւորումին մէջ դեր ունին նաեւ թրքական բարքերէն բացի նաեւ թրքական կարգերը։

Ֆէթհի պէյը իր «կուսակցութեան» ծնունդը կը պարտի քեմալական դիկտատուրային, իր հերթին երկիրը նոյն դիկտատուրային կը պարտի գոյութիւնը նաեւ այն չարիքներուն, որոնց «դարմանումը» կոչուած է իր վրայ առնելու նոր կուսակցութիւնը։

Եթէ պահ մը ընդունինք, թէ ցեղային տեսակէտով հոտած ոչինչ կայ թրքական ցանըմարքի մէջ։ Եթէ վայրկեան մը հաւատանք, թէ անկեղծ են նոր կուսակցութեան բոլոր խօսքերը եւ բնական է իր ծնունդը, ապա պիտի տեսնենք, որ Ֆէթհի պէյի մատնանշած (ինչպէս նաեւ գիտակցաբար քօղարկած) բոլոր չարիքները դարձեալ պիտի ծագէին ու ծաւալէին Թուրքիոյ մէջ, եթէ մինչեւ իսկ Թուրքը ցեղային արատներ չունենար»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քրտական յաջողութիւններ

ՍԵՓ. ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

... 23 օգոստոս

Հարաւային Քիւրտիստանի մէջ քրտական յաջողութիւնները այնքան նշանակալից դարձած են, որ Թուրքերը հարկադրաբար շարժման մէջ դրած են իրենց ամբողջ ռազմական ուժերը։

Ապու Գէքիրի եւ Քէրիմ աղայի ուժերը ուղղուած են դէպ արեւելեան կողմը, Բասիլ Մահատ եւ Հաչէօ՝ երկու յայտնի աշիրէթապետներ՝ արեւմտեան կողմէն յաջողած են ամբողջ հարաւային Քիւրտիստանը մաքրագործել թրքական ուժերէ։ Թուրքերը նեղը մնալով՝ Իրաքի սահմաններուն վրայ գտնուած իրենց ամբողջ պահականոցները լքելով՝ կեդրոնացած են Ագախ եւ Զըրավիք։ Այդ ճակատի վրայ կան թրք. 13 եւ 7րդ թապուրները, որոնք հազիւ իրենց պահովութեան մասին կրնան մտածել։ Զըրավիք մեկնող թրքական ուժերը Գոյանցի աշիրէթի մէջէն անցնելով՝ անխնայ ջարդած են անզէն Քիւրտերը, բսելով թէ Գոյանցիք օգնութեան գացած են կռուող Քիւրտերուն։ Կ'իմանանք, որ Սղերդի շրջանին մէջ տեղի ունեցած բուռն կռիւներու ընթացքին, սպաննուած են 3000 Քիւրտեր եւ 1000 թրքական զինուորներ, յաղթանակը կրկին մնացած է Քիւրտերուն։ Ճիւլամէրիկի մէջ բանտարկուած Սմայիլ աղան, Թուրքերը քաղաքէն փախչելէ առաջ, բանտի մէջ սպաննած են։

Ցարձակում Ուրֆայի եւ Սըրուճի վրայ

Ուրֆայի մէջ հրատարակուող «Միլլի Ղազէթա» անուն թրքական թերթը կը գրէ.

Ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյի հոս համնելէն հինգ ժամ վերջ, հարիւր հոգինոց չէթէական խումբ մը, Շէյխ Նուհի հրամանատարութեամբ, Թայամլը քաղաքը գրաւելով, Նահիէի միւտիւրը զէնքի կոթով եւ ժանտարմայի հրամանատարն ալ դաշոյնով մարմինի զանազան մասերէն վիրաւորելէ վերջ, դէպի հարաւ փախած են։

Տարբեր ժամանակներ սահմանը անցնելով Սըրուճի կողմերը յարձակումներ գործող Քիւրտերը, թրքական ուժերու կողմէ հետապնդուելով եւ տեղական ժողովուրդի կողմէ ալ ընդունելութիւն չգտնելով, ետ կը փախչին։

Բոլշեւիկները Իրան կը խուժեն

ԵՒ ԿԸ ԹԱԼԱՆԵՆ ՈՒ ԿԸ ՋԱՐԴԵՆ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐ

ԹԷՀՐԱՆ.— Բոլշեւիկեան զինուորական ուժերը, Խորհրդ. Ատրպէյճանի ըմբոստները հետապնդելով, անցած են սահմանը եւ մտած պարսկական հողամասը։ Կարմիր բանակայինները, Թաւրիզէն 50 քիլոմէթր դէպի հիւսիս գտնուող կարգ մը գիւղերու հայ բնակիչները ջարդած եւ թալանած են, զանոնք ապստամբներուն կողմնակից նկատելով։

Մոսկուայի պարսիկ դեսպանը բուռն կերպով բողոքած է պարսկական հողի այս բռնաբարման դէմ։ Թէհրանի կառավարութիւնը հատուցում կը պահանջէ խորհրդային զօրքերու պատճառած աւերներուն համար։ Կը պահանջէ նոյնպէս, որ Մոսկուան ներողութիւն խնդրէ պատահած ծանր դէպքին համար։

Թուրք-պարսիկ գործակցութիւն

ԹԷՀՐԱՆ, 7 Սեպտեմբեր.— Հաւաստի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է, սահմանագլուխին վրայ զինուորական գործակցութեան մը համար, ընդդէմ Քիւրտերուն։

Թուրք բանակը ներքնապէս պառակտուած

Աթէնքէն տրուած լուրի մը համաձայն, տարօրինակ զըրոյցներ կը շրջին Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին։ Այս զրոյցներուն համաձայն, տարիէ մը աւելի Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի միջեւ տիրող պաղութիւնը, այլեւս բացայայտ կռիւի մը փոխուած է։ Այս կռիւը աւելի բուռն եղած է հիմա, Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան կազմութեան հետեւանքով։

Թուրքիոյ երկու պետերը Քէմալ եւ Ըսմէթ փաշա ընդհ. սպայակոյտի պետ Ֆեվզի փաշայի ներկայութեան բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, ծանր հայհոյանքներ փոխանակած են։

Այս կռիւները արձագանգ գտած են նաեւ բանակին մէջ, որ զանազան մասերու բաժնուած է եւ իւրաքանչիւրը առանձին համակրանք կը տածէ Քէմալի, Ֆէթհիի, Ֆեվզի փաշայի, Քեազիմ Քարապէքիրի եւ ուրիշներու։

Կ'ըսուի թէ՝ ուրիշ խումբ մըն ալ կայ որ կը հետապնդէ այսօրուան վարչաձեւին անկումը։

Հակառակ վերոյիշեալ տեղեկութեանց, իշխանութիւնը կը գտնուի Ըսմէթ փաշայի ձեռք, որ զինուորականներուն եւ քաղաքագէտներու մեծամասնութեան համակրանքը կը վայելէ, իբր լաւ զինուորական եւ քաղաքագէտ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԼԷՊԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Էլ Ահվալ»ի թղթակիցը 27 Օգոստոսին կը գրէ.

—Բազմաթիւ հայեր ձերբակալուեցան, որպէս բոլշեւիկ։ Անոնց մէջ կը գտնուին ոչ-պոլշեւիկներ ալ, բայց կը կարծուի որ անոնք լայն տեղեկութիւններ ունին այդ կազմակերպութեան մասին։ Ձերբակալուածները առանձին առանձին պահականոցներու մէջ բաժնուած են, իրարմէ անջատուելու եւ իրարու հետ չյարաբերելու համար։

Գրաւուած բոլոր թուղթերը յանձնուած են քանի մը վստահելի թարգմաններու, ֆրանսերէնի թարգմանելու համար։ Բարձր Գոմիսէրի պատուիրակ Գ. Լավասթր յայտարարած է այդ պաշտօնեաներուն որ եթէ դուրսը ոեւէ գաղտնիք տան կամ գրութեանց մասին խօսին, իբրև յանցագործ պատիժ պիտի կրեն։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, Ընդհանուր Ապահովութեան միջոցաւ, բոլոր հովանաւորեալ երկիրներու մէջ՝ խիստ խուզարկութիւններ պիտի ընէ եւ վերջ պիտի տայ բոլշեւիկներուն։ Ձերբակալուողները թէպէտեւ ոեւէ խոստովանութիւն չեն ըներ, սակայն գրաւուած թուղթերը շատ կարեւոր յայտնութիւններ երեւան կը հանեն։ Այս կազմակերպութեան անդամներուն մէջ կը գտնուին նաեւ կիներ։

Բոլշեւիկ լիտր գրավաճառ Կիւլէսէր Տէմիրճեան որ փախած էր, ցարդ չէ ձերբակալուած։

«Էլ Նիտար» թղթակիցն ալ գրէ.—

Այսօր 6 հայեր ձերբակալուեցան, որոնք բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութեան մը լիտրներն էին։ Դաւթ Հէ Հաբէշիի Գոմիսէրը կը ձերբակալէ մարդ մը, երբ ան բոլշեւիկեան թռուցիկներ կը ցրուէր եւ վրայէն կը գրաւէ տարճանակ մը։ Անկէ վերջ երեւան կը հանուի կազմակերպութիւնը։

„ԵՓՐԱՏ„ ԹԵՐԹԻ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

«Ազդակ» կը գրէ.—

Հալէպի մէջ հայ համայնավարներու կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, կառավարութիւնը սկսած է խիստ խուզարկութիւններ ընել եւ ձերբակալած է բացի համայնավարներէ, անոնց դիւրութիւն տուող եւ անոնց հետ շփման մէջ գտնուող հայեր։ Քննութիւնները կատարեալ խստութեամբ յառաջ կը տարուին։

«Եփրատ» թերթի պատասխանատու տնօրէն Յոքթ. Գօզոսեան երկու օր ժիտէյտիէի պահականոցին մէջ բանտարկուած մնալէ վերջ, ազատ արձակուած է։ Ազատ արձակուած են նաեւ Պ. Պ. Աբրահամ Պէրպէրեան եւ Բարսեղ Ցարութիւնեան։ Մենք կը կարծենք որ Յոքթ. Գօզոսեան զոհ գացած է թիւրիմացութեան մը, որովհետեւ որքան գիտենք ան ռամկավար կուսակցութեան կը պատկանի եւ երբեք բոլշեւիկ չէ եղած։

ՍԷՆ-ՏՈՄԻՆԿ ՔԱՆԴՈՒԱԾ . — կիկլոպը քարուքանդ ըրաւ Սէն Տոմէնկը։ Մօտ 5000 մարդկային կորուստ կը համրուի, նիւթական վնասները կը հասնին 30 միլիոն տոլարի.

ՏԵՐՍԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԴԵՐԸ

ՔԻՒՐՏ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Արարատի գագաթը պարզուած ապստամբութեան դրօշը եւ Արարատէն արձակուած ռումբերու պայթումը, որոշապէս կը տեսնուի ու կը լսուի, աշխարհի չորս ծայրերէն:

Հրդեհը, որ նախապէս կայծ մըն էր, անթեղուած խորը գերի ժողովուրդի մը արնաքամ սրտէն, այսօր արծարծուած է արդէն, ու բոցեր կ'արձակէ ամէն կողմ, սպառնալով հրկիզել ու փոշիացնել, բռնապետական իշխանութեան մը զուլումի տիրապետութիւնը:

Քիւրտ եւ Թուրք գոյութեան պայքարի նախօրեակին, երբ Թուրքիոյ ապագայով շահագրգռուող շատ մը շատերու կարգին, մենք Հայերս ալ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւինք մեր սեփական հայրենիքի հողերուն վրայ տեղի ունեցած պայքարի ամէն մէկ փուլերուն, եւ շեշտուած հետաքրքրութեամբ կը սպասենք կռուի վախճանին, ճշդելու համար մեր դիրքը որուն կացութեան հանդէպ, անհրաժեշտ է մօտէն ծանօթանալ ո՛չ միայն կռիւներու մանրամասնութեանց, այլ կռուողներու հոգեկան ներքնաշխարհին եւ այս օրուան անոնց ձգտումներուն, ու վաղուան հետեւելիք քաղաքականութեան:

Այս նկատումներով նպատակայարմար գտայ, քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ տալ քրտական զանազան հատուածներու քաղաքական ձգտումներու, եւ մանաւանդ մեզ Հայերուս հանդէպ հետեւելիք քաղաքականութեան մասին: Տեսութիւնը որ հրատարակութեան պիտի տանք, արդիւնքն է երկար ուսումնասիրութեան որը կարելի չէ խտացնել օրագրի մը նեղ սիւնակներուն մէջ. որով պիտի բաւականանամ անուղղակի կերպով վերլուծել, Քիւրտ-Թուրք գոյութեան պայքարի հիմնական կէտերը, եւ հանել որոշ եզրակացութիւն այն չափով, որ կը շահագրգռուինք մենք:

Եւ որպէսզի կարենանք ճշգրիտ պատկերը տալ քրտական պայքարի բնոյթի, եւ վաղուան նկատումներու մասին,— Եթէ Քիւրտերը յաղթեն,— կարեւոր է գիտնալ թէ ի՛նչ պայմաններու տակ, եւ ի՛նչ միջոցներով, կարելի պիտի ըլլայ ապահովել քրտական յաղթանակը. այս առթիւ անհրաժեշտ է առանձին գլուխներու բաժնել քրտական հարցի զանազան փուլերը, եւ առանձին խօսիլ հատուածական բաժանումներու, մասնակի թէ հաւաքական քաղաքականութեան մասին:

Առնենք նախ Տերսիմը, որ զինեալ չէզոքութիւն կը պահէ այս պահուս, եւ որ մեծ դեր պիտի խաղայ վաղուան բուն ճակատամարտի ընթացքին, եւ մանաւանդ սերտ կապակցութիւն ունի մեր ընդհանուր շահերուն հետ, ըլլայ աշխարհագրական դիրքով, եւ կամ քաղաքական փոխադարձ շահերու տեսակէտով, (եւ որպէս դրացի ու մանաւանդ բախտակից):

Անցեալները կարճ ծանօթութիւն մը տուած էի Տերսիմի աշխարհագրական դիրքի մասին, եւ կը սպասէի կարգ մը նոր մանրամասնութեանց, ամբողջացնելու համար աշխարհագրականէն վերջ, քաղաքական եւ աշիրէթապետական կարեւոր դասաւորութիւնները, որ կապ ունին մէկ կողմէ քրտական ընդհանուր ապստամբութեան յաջողութեան եւ միւս կողմէ մեր վաղուան քաղաքականութեան հետ:

Այս անգամ խօսելով միայն Տերսիմի մասին, որ միագման գիծն է արեւելքէն արեւմուտք, մինչեւ Հարաւ, քրտական բաժանումներու, կ'առնենք Տերսիմը իր ընդհանուր գիծերով, որ կը բաժնուի երկու գլխաւոր մասերու — լեռնային եւ դաշտային:

Ի՞նչ ուժ կը ներկայացնէ լեռնային Տերսիմը, որ անմատչելի է, եւ ի՞նչ ուժ ունի դաշտայինը, որ կը գտնուի Թուրք կառավարութեան անմիջական հսկողութեան տակ, խօսինք տեղերով եւ թիւերով:

Տերսիմի լեռնաշղթան սկսելով Մուշէն, առանձին թիւերով կը յառաջանայ կարին ու Բաղէշ եւ կը հասնի Երզնկա. Բալու, Տիգրանակերտ, բայց բուն անառիկ մասը կ'անցնի Երզնկայէն, կը հասնի Թէրջանի Ջանախչի գիւղը. սահման ունենալով Եփրատը: (Իսկ միւս կողմը կ'երկարի մինչեւ Բաղէշ).

Տերսիմի այդ մասը անառիկ է, ուր կը բնակին հետեւեալ գլխաւոր աշիրէթները:

Լոլանցիք հաստատուած են, Զիրիկ, Հարսի եւ Դուզկէ, առանձին շրջան մը, որ կը կառավարուի Ալլահվէրտի Հիւսէին աղայի, Քէօր Խէլայի եւ Ցուրսուն աղա կոչուած 3 նշանաւոր աշիրէթներու կողմէ, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով (ծագար չախմախլը) 1000 հրացանակիր:

Շէյխ Հասանցիք եւ Քէչէլանցիք, կեդրոն ունենալով Ցանձիկ հայկական գիւղը, կը բռնեն Ալգերա լերան բարձունքը, եւ 4000 հրացանակիրներով կ'իջնեն Ցանձիկէն Փանծըրաս, Աւհըլէկ մինչեւ Լէլթիկ, առաջնորդութեամբ Գիւլապի աղայի մեծ տղուն Խուսաֆ եւ Պաքօ տղաներուն, — որուն մէկ եղբայրը պեան է Քէչէլանցի աշիրէթին — եւ սերտօրէն կապուած են Պալուղցիներուն հետ:

Կոնաշկի շրջանը կը կառավարուի Աշըրանցիներու կողմէ, որոնց տիրապետութեան սահմանը կը հասնի Երզնկայի մօտ Չարչաբանաց Լուսաւորչի վանքը, առաջնորդ կամ պետ ունենալով Սէյտ Ալին, (որուն մեծ տղան երեսփոխան էր) եւ կռիւներու ժամանակ զէնքի տակ կուտան են մօտաւորապէս 2000 կռուող:

Գծելով Աշըրանցիներու սահմանը, դաշտային Տերսիմի երկարութ գիծը կ'երկարի մինչեւ Խոզաթ, հովանաւորութեամբ Ապասանցիներու մեծ աշիրէթին եւ առաջնորդութեամբ Բըզայի, կը տիրապետեն շուրջ մը իրական գիւղերու, եւ Թրքախան Չմըշ-կածագի, եւ իր տրամադրութեան տակ ունի 6000 կռուող ուժ, բայց ենթակայ է Թուրք կառավարութեան պարտադիր հրամաններուն, որովհետեւ մէկ կողմէն պաշարուած է Թուրք զինուորներով եւ միւս կողմէ չէ կրցած բարեկամանալ լեռնային Տերսիմի միւս աշիրէթներուն հետ, որոնք տեւական կռուի մէջ են Ապասանցիներուն հետ եւ մեծ թշնամի իրարու. այս աշիրէթի բնական հողամասը իր աշխարհագրական դիրքով հեռու է Տերսիմի անմատչելի ապառաժներու բնական ամրութիւններէն, եւ տարիներու ընթացքին կռիւ մղած է մերթ Թուրք զինուորներու եւ մերթ Տերսիմի միւս աշիրէթներուն հետ:

Առնելով լեռնային Տերսիմի կեդրոնը Քուզու Ցէրէօթի որ անառիկ ապստամբութեան մէջ է ու կ'ապրի կիսանկախ կեանք մը, կը կառավարուի Գուրէշանցիներու զօրաւոր աշիրէթին կողմէ, որ կ'իջնէ մինչեւ Բալուի բարձունքը, ուր կը բնակին նաեւ Հայաստանցիներու մէկ մասը, որ անցեալները կռիւի բռնուեցաւ Տերսիմի պաշարման գիծը սեղմելու գործող Թուրք յառաջապահ զինուորներու հետ, մեծ կորուստներ պատճառելով անոնց:

Գուրէշանցիներուն աշիրէթը կռուի ճակատ կը դնէ 7000 հրացանակիր: Եւ առաջին պատուարն է դէպի Տերսիմի ներքնամասը յառաջացող Թուրք զինուորներուն, որոնց հետ տեւական կռուի մէջ է, ու միշտ յաղթական դուրս կուգայ շնորհիւ անմատչելի ժայռերու բնական ամրութեանց:

Իսկ լեռնային Տերսիմի վերի մասը սահման ունենալով Քղիէն մինչեւ Թերջանի լեռնային շրջանը, սկսելով Հիւսէյնիկին (չխօթէ Խարբերդի Հիւսէյնիկին հետ) — ուր կը բնակի ընդհանուր աշիրէթապետ Հիւսէին պէկին տղան Մուսթաֆա պէկ— կը հասնի մինչեւ Գէմ, մէջը ըլլալով Թերջանի քրտաբնակ գիւղերը, կը գտնուի Զարքտանցիներու զօրաւոր աշիրէթի իշխանութեան տակ:

Զարքտանցիները ամենազօրաւոր աշիրէթը կը նկատուին, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով մօտաւորապէս 20,000 կռուող ուժ. բայց այս աշիրէթի մէկ մասը որ կը գտնուի Թերջանի շրջանը, եւ որ կրնայ հանել 10 000 զինուոր մէջն ըլլալով դաշտային Տերսիմի դէպի Քիղիճէ երկարող շրջանը — մինչեւ Աք Տաղ, կը գտնուի Թուրք զինուորի սպառնալիքին տակ: Եւ կը վախնայ միանալ լեռնային Տերսիմի իր աշիրէթին: Թուրք կառավարութիւնը օգտուելով պատեհ առիթէն, կը զինէ այս աշիրէթը եւ կը հարկադրէ որ կռուին, եթէ ոչ իրենց աշիրէթին, գոնէ սահմանակից աշիրէթներու հետ:

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

(Շար.)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գ.

Այս ճամբորդութենէս չէի ակնկալեր եւ չէի մտածեր ակնկալել նիւթական որեւէ օգուտ: Միակ վարձատրութիւնը Աստուծմէ կը սպասեմ, եթէ յաջողիմ շիտակ ճամբու մէջ բերել մէկ քանի անմեղներ եւ փրկել զանոնք:

Պայազիտի կուսակալին նամակը Հէքս Ֆելլօ աղայի

28. փետր. 1928

Իպրահիմ Աղա, հպարտ եմ իմ ամբողջ ասպարէզիս ընթացքին հաւատարիմ եւ ուղղամիտ պաշտօնեայ մը ըլլալուս, որ երբեք չէ ստած: Հետեւաբար, կեղծաւորութիւն չեմ ըներ որեւէ մէկուն հետ: Չեմ ատեր: Չեմ ուզեր որ երեսփոխան Շէֆիք պէյի ազգականը զոր կը սիրեմ եւ կը յարգեմ, լեռները թափառի զրկանքի ու թշուառութեան այդ վիճակին մէջ: Հետեւաբար, թէ Շէֆիք պէյի եւ թէ կառավարութեան անունով, վերջին անգամ ըլլալով, խորհուրդ կուտամ քեզի վստահութիւն ունենալ եւ հպատակութիւնդ յայտնել, առանց ժամանակ կորսնցնելու: Քեզի համար փրկութեան ուրիշ միջոց չկայ: Վերջը՝ պիտի զղջաս: Մի խաբուիր մեր կրօնքի թշնամիներուն եւ օտար կառավարութեանց ժանկլաւիկներուն ոսկեզօծ խօսքերէն եւ սուտ երդումներէն:

Թուրք կառավարութիւնը 600 տարուան կառավարութիւն մըն է: Ձեր մէջէն անոնք՝ որ կարդացած են, գիտեն: Այս ժամանակամիջոցին՝ հազարաւոր անձեր ըմբոստացած են կառավարութեան դէմ, անոր դէմ գործած: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Ոչինչ, կառավարութիւնը միշտ կառավարութիւն մնացած է: Իմ ժամանակի մէջ՝ ես շատ յեղափոխութիւններ տեսած եմ: Բարին Աստուած ջախջախած եւ բնաջնջած է բոլոր անոնք որ այս բազմաթիւ ըմբոստութիւններն ըրած են: Կառավարութեան դէմ ըմբոստանալը՝ անհեթեթութիւն մըն է, խելագարութիւն մը: Կը ցաւիմ մանաւանդ Նուման էֆէնտիի նման մարդոց վրայ, որոնք կառավարական պաշտօններ եղած են եւ որոնք գիտցած ըլլալու են այս պարագաները եւ պէտք է բացատրեն զանոնք չգիտցողներուն: Տեղեկացայ նաեւ թէ սպայ մը կը գտնուի ձեր մէջ (ակնարկ՝ Իհսան Նուրիի): Չէնքի ընկեր մը ըլլալով, շատ աւելի կը ցաւիմ այս երիտասարդին վրայ: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է իր ոճիրը: Բայց նկատի ունենալով այն իրողութիւնը թէ դեռ իր զանգուածները չէ ներկայացուցած կուսակալութեան, կ'եզրակացնեմ թէ չափազանց գոռոզ մէկն է: Կը խորհիմ միջամտել ամէն մարդու համար եւ ոչ միայն իմ կուսակալութեանս բնակիչներուն համար: Եթէ այս պարոնն ալ կը փափաքի հպատակութիւն յայտնել, թող գրէ ինծի:

Անձնական դիմումներ պիտի ընեմ ի նպաստ իրեն եւ պիտի հաղորդեմ իրեն իմ դիմումներուս արդիւնքը:

Վստահութիւն ունեցէք իմ խօսքերուս եւ եկէք, առանց ժամանակ կորսնցնելու: Ես դեռ երկու օր հոս եմ:

Պայազիտի կուսակալ
ՍՈՒՐԷՅԱ

Յ. Գ.— Կուսակալութիւնը անսահման լիազօրութիւններ ստացաւ ընդունելու համար եղած հպատակութիւնները եւ ներում շնորհելու: Ոչ մէկ հետապնդում չէ եղած զինուորական կամ դատական յանցանքներու կամ ոճիրներու համար:

Կուսակալ՝ ՍՈՒՐԷՅԱ

Ն. վսեմութիւն Պայազիտի կուսակալին
Շնորհիւ Քարաքէօսէի գայմաքամին

10 մարտ 1928

Կը պատասխանեմ ձեր 28 փետր. 1928 թուակիր նամակին: Ստացայ զայն հաճոյքով, նամակ մըն է որ կը հաղորդէ թէ կ'ընդունիք մեր հպատակութիւնը: Մենք ո՛չ պաշտօնական իշխանութենէ մը մեր հպատակութիւնը խնդրեցինք, ոչ ալ մեր հպատակութեան ընդունուիլը: Եթէ իսկապէս ներում կայ, ան պէտք է ընդհանուր ըլլայ եւ համապատասխան՝ քաղաքակրթութեան մեր դարուն օրէնքներուն: Եթէ այդ ներումով կը մտածուի վայրենի մարդիկ խաբել, ուրիշ խնդիր մըն է այդ: Ան ատեն, պէտք չէ ձեզի պէս մարդոց գրել, որովհետեւ մենք բաւականաչափ փորձառութիւն ունեցանք եւ տեսանք ու ճանչցանք աշխարհը:

Վայրենի մարդ գոյութիւն չունի այլեւս ոչ մէկ տեղ: Թուրք կառավարութեան վերին ղեկավարները պէտք է համոզուին այս ճշմարտութեան: Եթէ ընդհանուր ներում մը ըլլայ, համապատասխան՝ մեր դարու քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեանց, մեր ցեղի սովորութեանց եւ մեր կրօնքին, օրէնքներուն, կ'ընդունինք զայն հաճոյքով: Բայց եթէ այս միջոցներով դուք կ'ուզէք խաբել այն մարդիկը, զորս կը շարունակէք վայրենի նկատել, այն ատեն, ուրեմն, խաբելիք մարդ պիտի չգտնէք: Եթէ իսկապէս ընդհանուր ներում մը կայ, այն ատեն ինչո՞ւ համար իրենց տուները չեն վերադարձներ մեր պէյերը, մեր կիները եւ եւ մեր զաւակները, որոնք հակառակ իրենց անմեղութեան, երկու տարիէ ի վեր աքսորի մէջ ամէն տեսակ զրկանքներու եւ կեղեքումներու կ'ենթարկուին: Այս բոլոր տարագրեալներուն իրենց օճախները վերադառնալէն ետքն է որ մեր վերադարձի խնդիրը սեղանի վրայ կրնայ դրուիլ:

ՀԱՄՍԻ ՋԱՏԷ ԻԲՐԱՀԻՄ

Պայազիտի Նուման Էֆէնտիին
Աղրի, 21 փետր. 1928

Սիրելի պարոն,

Երրորդ անգամն է որ կը գրեմ ձեզ: Աստուած գիտէ թէ ի՛նչ ջանք թափեցի, որպէսզի ձեր անձնատուութիւնը ընդունուի: Շնորհիւ Աստուծոյ, յաջողեցայ իմ ջանքերուս մէջ կուսակալութիւնը հեռագրական հրահանգներ ստացաւ ձեր անձնատուութիւնը ընդունելու համար, Ն. Վսեմութիւն կուսակալը որ դիտմամբ այս գործին համար եկաւ, իմ տունս կը բնակի մէկ շաբաթէ ի վեր: Պաշտօնատար մըն է, որ առանց նկատի առնելու ազգաբնակչութեանց գործած սխալները, կը գթայ իր վարչութեան յանձնուած ժողովուրդին պէտքերով եւ կ'աշխատի անոնց բարօրութեան եւ բարգաւաճման համար: Չեմ կրնար ընդունիլ թէ դուք ձեր կեանքը կը քաշկռտէք տգէտ մարդոց մէջ եւ թէ կը տառապիք այդ կեանքով. ասոր համար է որ պատուոյ խօսք կուտամ ձեզ թէ անմիջապէս որ հոս կուգաք եւ տեսակցութիւն մը կ'ունենաք Ն. Վ. կուսակալին հետ, ձեր նախկին դիրքին համարժէք պաշտօն մը պիտի նշանակուիք ձեր փափաքած որեւէ մէկ քաղաքին մէջ:

ՍՈՒՐԷՅԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

«ՀԱՅ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒՆ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ»

Թուրք թերթ մը այս խորագրին տակ կը հրատարակէ Մարտինէն իրեն ղրկուած հետեւեալ թղթակցութիւնը.

Կարգ մը աւարառու (չափուլճու) Հայեր, որոնք զանազան յանցանքներու պատճառաւ եւ քաղաքական նպատակներով եւ ուրիշ դիտումներով Սուրիա անցած էին, նոր խառնակչութիւն մըն ալ ըրած են: Այս աւազակները, նոյն ձգտումի տէր ընկերներու միանալով, կ'ուզեն անցնիլ սահմանը եւ յարձակում գործելով աւարառութիւն ընել կարգ մը գիւղերու մէջ:

Ատենին լուր առնուած ըլլալով, թէ՝ միջոցներ ձեռք կ'առնուին եւ թէ կուսակալ Թալաթ պէյ Ֆրանսական իշխանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, միեւնոյն ատեն հաղորդելով անոր՝ շարժումին մասնակցելիք անձերուն ցանկը:

Տէր Զօրի Ֆրանսական հրամանատարը անմիջապէս կարգադրութիւններ կ'ընէ Քամըշլըի հրամանատարին հետ եւ շարժումին մասնակցելիք անձերը Տէր Զօր կը հեռացնէ:

Այս առթիւ Մարտինի կուսակալը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, որ իր կարգին խոստացաւ զինուորներուն հետ կողք կողքի կռուիլ, դուրսէն յարձակում մը կատարուած պարագային:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ՀԱԼԷՊԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒ

...երկու գիւղակներ շինել, որոնց ...սարձակ գետի եզերքին մօտ։ ...նոր տեղաւորուելիք կարօտ ...ընտանիքներ այժմէն իսկ անոնց ...վրայ փոխադրուած են ...վրաններու տակ կը բնակին։ ...անոնց տրուած են հարկաւոր ...եր՝ լծկան եզներ, արօր, ...(կցուած հաշուեցուցակին համաձայն)։ Սկսուած են արդէն հողամշակութեան եւ տուներու շինութեան։ Մեր ստացած վերջին տեղեկութեան համաձայն, ...սեպտեմբերին մէջ 60 ընտանիքներու պատերը բարձրացուած են եւ ընտանիքները ձմեռելու համար ալ պէտք եղած գերաններն ու տախտակները ղրկուած։

Ե.— Նոյնպէս տրուած տեղեկութեանց համաձայն՝ պարզ-պարապ նոր գաղթականներ կը ...մանին Թուրքիայէն, ինչ որ մեզի ...ենթադրել կու տայ թէ պարտաւոր պիտի ըլլանք 400 ընտանիքի տեղաւորման եւ անոնց ...ստացած մը ապրուստին ապահովման հոգը ստանձնել։ ...համար չէ ենթադրել թէ որ...ն մեծ գումարի մը պէտքը զգալի է այս նպատակին համար։

Զ.— Հալէպի մէջ գտնուող 200 ընտանիքներէն 80ը բոլորովին կարօտ վիճակի մէջ են, ...որոնց 1929 դեկտ.էն մինչեւ 1930 մայիս մէկ հաց եւ ապուր ...բաշխուած է եւ այժմ ալ թըշուառներուն նպաստներ կը ...տրուին կարելիութեան սահմանին մէջ։

Է.— Ծարզ արտասահմանէն ...եւ Սուրիոյ եւ զանազան կողմերէն ստացած ենք բաւականաչափ գործածուած հագուստներ, որոնց համար մեր շնորհակալութիւնները յայտնելով, ...ւ կը համարինք այդ ուղղութեամբ տրուած նպաստները, ...նկատի ունենալով գաղթականներուն օժանդակելու գործին մէջ դրամական օգնութեան կարեւորութիւնը։

Ինչպէս վերը յիշուած էր, ...մը տրամադրուած է բարեհաճ ...րագործութեանց կազմէ. մեր ...ներէն կը միայ... առանց կարեւորութիւն ...ու անպաշտօն մարմիններու ...կատուութիւններուն, նոր ...ութեամբ մը օժանդակել ...մեր վտարանդի բնակ...

Մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները կը յայտնենք սրտցաւ ...ներուն պատրիարքարաններուն, առաջնորդարաններուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Լոնտոնի, Փարիզի, Ամերիկայի զանազան քաղաքներու, Մանչեստրի, Վիէննայի, Պուքրէշի, Գալաթի, Աղեքսանդրիոյ, Պուէնոս Այրէսի, Երուսաղէմի, Սուրիոյ ...եւ այլ կեդրոններու բարեսիրական եւ նպաստատուական մարմիններուն, տիկնանց յանձնախումբերուն, օժանդակող բարեսիրական ...կուսակցութեանց, բարեսէր ...ներուն եւ հայ մամուլին, որոնք պարտաճանաչ ոգեւորութեամբ օժանդակեցին խնամատարական գերագանցօրէն ազգային մարդասիրական գործին։

Վերջացնելէ առաջ անհրաժեշտ կը նկատենք յիշել տեղաւորման գործերու ցարդ յապաղման երկու կարեւոր պատճառները։

1. Խնամատարութիւնս նախապէս պայմանական գերքի մը մէջ նը գտնուէր։ Կը յուսար որ նորէն գաղթականներու տեղաւորման գործին ձեռնարկէր Ազգ. Դաշնակցութիւնը. սակայն երկար պայմանէ վերջ ան յուսը դրեց իջաւ։

2. Տեղի ընտրութեան համար կատարուած ուսումնասիրութիւնները, աշխատանքները եւ կառավարութեանց հետ կատարուած բանակցութիւնները։

Գաղթ. կեդր. խնամատարութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՃԱՌԸ

Կեսարիա Սվազ երկաթուղիին բացման հանդէսին առթիւ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա մեծ ճառ մը խօսեցաւ խուռն բազմութեան մը առջեւ։ Առաջնէ կուտանք ճառին գլխաւոր գիծերը։

Երկաթուղին մեր գոյութեան սիւնն է։ Միլլի պայքարին, Գանիտ - Աֆիոն - Էսքիշէհիր-Էնկիւրի 5-600 քիլոմեթրնոց երկաթուղին էր որ միջոց տուաւ մեզի յաղթելու սուլթանական ուժերուն։ Եւ եթէ Էնկիւրի-Էրզրում գիծը շինուած ըլլար, Թշնամին մինչեւ Սաքարիա չէր կրնար գալ։ Որպէս զի Իզմիրը ապահով ըլլայ ու եւ է յարձակումի դէմ, պէտք է որ Սվազին կարենայ 24 ժամէն հոն հասնիլ։

Երկաթուղին ազգի մը գոյութեան խնդիրն է եւ չի կրնար ոեւէ պատճառով յետաձգուիլ։ Եօթը տարիէն Սվազ հասանք եւ եօթը տարի ալ պէտք է, որպէս զի երկաթուղին մինչեւ սահմանը հասցնենք։ Երբ այսքան աճապարելով հանդերձ՝ երկաթուղին հազիւ 15 տարիէն սահմանը կը հասնի, ո՞վ կրնայ պնդել, եւ ի՞նչ յանդգնութեամբ, թէ ի վիճակի ենք աւելի եւս յետաձգելու այդ ծրագրին գործադրութիւնը։

Օսմ. կայսրութեան օրով, 60 տարուան մէջ տարեկան հազիւ 66 քիլոմեթր երկաթուղի շինուած է։ Իսկ 1920էն ասդին 1800 քիլ. երկաթուղի շինեցինք մենք. այսինքն տարին 180 քիլոմեթր։

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՈՎ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷՐ ՇԻՆԵԼ

Սվազի այս գիծը օտար դրամով շինելու համար, ամբողջ տարի մը բուն իսկ յարգելի Ֆէթհի պէյը, որ այժմ չի հաւնիր իմ քաղաքականութեան։ Վարչապետ եղած առնէ, Ֆէթհի պէյ երկարօրէն բանակցեցաւ ֆրանսական «Ժենէրալ» ընկերութեան հետ, բայց յետոյ, երբ ես իրեն յաջորդեցի, ինծի հաղորդեց թէ ընկերութեան պայմանները անընդունելի էին։

Միւս կողմէ, օտար ընկերութիւնները որոշեալ ժամանակին չեն աւարտեր ծրագիրը։ Հայդար փաշայի գիծը 1861ին սկսաւ եւ միայն 1892ին Էնկիւրի հասաւ, այսինքն շինուեցաւ 31 տարիէն։ Այդընի գիծը 50 տարիէն աւարտեցաւ։

Երբ մեզմէն է այս եւ ուրիշ օրինակները, ինծի պէս մէկը որ դէպքերը կը դիտէ բացուցով, իմ բռնած ճամբէն տարբեր ճամբու մը չէր կրնար հետեւիլ։

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂ ՉԷ

ՈՐ ՓՈՐՁԵՆՔ

Բոլոր նեղութեանց դէմ դըրինք, առաջին խնդիրները լուծեցինք, երկրին պաշտպանութիւնը ապահովեցինք։ Բոլոր ասոնք գէշ բաներ են, այնպէ՞ս է, կամ մէկ մէթր երկաթուղի չպիտի շինուէր, վերաշինութիւն չպիտի ըլլար, եւ կամ օտար դրամը պիտի առնէինք, բայց վրայ պիտի տայինք մեր բոլոր յաջողութիւնները։ Այս վիճա՞կը միշտ պիտի համարուէր։ Եթէ մեր գործը ճատրակի խաղ ըլլար, հակառակորդներս անգամ մը կը խաղցնէի եւ արդիւնքը իրենց կը ցուցնէի։ Կը ցաւիմ որ քաղաքականութեան մէջ տեղ չկայ այս խաղին։

ՄԻՒԼԼԷՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Միւլլէրի տեղեկագիրը իբր փաստաթուղթ կը ներկայացնեն իմ քաղաքականութեան դէմ։ Տարօրինակ բան։ Միւլլէր երկու կէտի մէջ խտացուցած է իր քննադատութիւնը.— ազգային պաշտպանութեան եւ երկաթուղիի ծախքեր։ Ուրիշ առումով դուրս իմ ըրածներուն մէջ հիմնական սխալ մը չկայ։ Իսկ երկաթուղիի ծախքերը ազգային խնդիր մըն են, եւ Միւլլէրի կարծիքի սահմանէն դուրս։ Գալով պատերազմական ծախքերուն, չեմ կարծեր որ հակառակորդներս բացէ ի բաց լեզու երկարեն անոնց։ Ինքնապաշտպանութեան համար, մեր զինեալ ազդմէն դուրս միջոց մը չեմ առներ։

Իսկ եթէ հակառակորդներս գտած են հմայիչ մը (Թըլըսըմ) որով կարելի է առանց ծախքի ապահովել մեր բայնքերուն պաշտպանութիւնը, շատ զուարճալի պիտի ըլլայ լսել այս հէքեաթը։

Սիրելի հայրենակիցնե՛ր, կը տեսնէք որ երկաթուղիի քաղաքականութեան դէմ ըրուածները անոր ու գժբախտ կարծիքներ են։ Կը կարծեն որ ազգը պիտի հմայեն, յայտարարելով թէ երկաթուղիներէն հրաժարելով պիտի թեթեւցնեն տուրքերը։ Կը կարեկցիմ այս յոյսը սնուցողներուն։

Կարելի է անմիջապէս դրամ գտնել, բայց ի՞նչ գինով։ Օրինակ, մեր երկաթուղիները 30 միլիոն ոսկիի կ'արժեն։ Ասոր փոխարէն, զանազան ծախքեր եւ պայմաններ առաջ քշելէ յետոյ, հազիւ 2-3 միլիոն ոսկիէն կուտան տարեկան... Դարձեալ կարելի է մեր ծխախոտը գրաւադրելով 4-5 միլիոն ոսկին առնել։ Բայց այս գումարն ալ մաս մաս պիտի տան, եւ նորէն պայման պիտի դնեն որ մէկ մասին փոխարէն ապրանք առնենք իրենցմէ։ Իսկ ասոր համար երբեք չենք համաձայնիր օտար մենաշնորհին։

Նկատի առնելու է որ աւելի առաջ տարեկան 5 միլիոն թրքական ոսկի կ'առնէինք ռէժիէն, իսկ հիմա՝ 25 միլիոն։ Ահա՛ պետական մենաշնորհին առաւելութիւնը։

Մեր նպատակն է տեղական արտադրութիւնը աւելցնել։ Յաջողեցանք մեր հացը երկրին մէջ ապահովել, եւ կ'աշխատինք մեր շաքարն ալ հոս շինել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրեցինք, կոմունիստ կուսակցութեան վերջին համագումարը պարտադիր կը դարձնէր նախակրթութիւնը Խորհրդային բոլոր երկիրներուն մէջ։ Ահա այդ որոշումը.—

1.— Յառաջիկայ 1929—1931 դպրոցական տարուան ընթացքին պարտաւոր են նախակրթարան յաճախել 8, 9, 10 տարեկան բոլոր մանուկները։

2— Յաջորդ 1931—32 դպրոցական տարուան ընթացքին նախակրթարան պիտի յաճախեն նաեւ 11 տարեկանները։

3.— Այն երեխաները, որոնք կ'ապրին 1—10 տուն ունեցող գիւղակներու մէջ, ուր կարելիութիւն չկայ դպրոց բանալու, 8—11 տարեկան մանուկները ազատ են։

4— Այն պատանիները, որոնք այժմ 11—15 տարեկան են, բայց նախակրթարան չեն յաճախած, պարտաւոր են 8—11 տարեկաններու հետ նախակրթարան յաճախել, գէթ 2 տարի։

5.— Արդիւնաբերական կեդրոններու եւ քաղաքներու մէջ, բանուորներու զաւակները պարտաւոր են յաճախել եօթնամեայ վարժարանները։

6.— Գիւղատնտեսութեան նուիրուած շրջաններու երիտասարդներն ալ պարտաւոր են յաճախել եօթնամեայ վարժարան։

Այս որոշումը ծանօթութեան մը մէջ կ'աւելցնէ թէ Խորհրդային կրթական օրէնքներու նպատակն է 16-50 տարեկան ամէն քաղաքացիի ալ անհրաժեշտ կրթութիւնը հայթայթել հնգամեակին ընթացքին։

Այս որոշումները, մինչ թուղթի վրայ, արդէն վաւած են հայ բոլշեւիկներու պետական կարողութիւնը։ Եւ ծրագրած են ոչ միայն յեղաշրջել դպրոցական շինարարութիւնը, այլ նաեւ թիւերով ու տարիներու հաշուով ցոյց տալ թէ քանի մը տարի յետոյ այբուբենը չճանչցող երախայ չպիտի մնայ մեր հայրենիքին մէջ 1929 1930ի տարուան ընթացքին Հայաստանի նախակրթարաններուն աշակերտութեան թիւն էր 78,958։ Կը կարծուի թէ յառաջիկայ տարի աշակերտներու թիւը պիտի հասնի 100,083ի, եւ ասոնց դպրոցէ դուրս պիտի մնան միայն 1,600 երախաներ, բոլորն ալ 8-11 տարեկան, որոնք մէկէն աւելի տուն ունեցող գիւղերու մէջ բնակելով չպիտի կրնան օգտուիլ պարտաւորիչ կրթութենէն։

1929-1930 տարուան ընթացքին Հայաստանի նախակրթարաններուն թիւն էր 826։ Կը յուսացուի, որ յառաջիկայ տարի այդ թիւը բարձրանայ մինչեւ 891։

Այս ծրագրով, պարտաւորիչ կը դառնայ միայն քառամեայ նախակրթութիւնը, 8-11։

Հայաստանի կրթական աշխատանքներուն համար անցեալ տարի ծախսուած է 2,183,000 րուբլի։ Այս ծախքերը պիտի եռապատկուին նոր նախակրթարաններու շինութեան, անհրաժեշտ կահաւորման եւ ուսուցիչներու յաւելման պատճառաւ։

Դպրոցներու շինարարութեան ընթացքին որեւէ յապաղումէ զգուշանալու համար, որոշուած է.

I — Նախկին դպրոցները, որոնք յատկացուած են զանազան մարմիններու բնակութեան, պիտի վերադարձուին եւ դարձեալ պիտի վերածուին դպրոցի։

2 Նախկին կալուածատիրական շէնքերը յանձնել դպրոցներու վարչութեան, վերածելու համար զանոնք դպրոցի։

3 — Ունեւոր (կուլակ) գիւղացիներէն գրաւուած շէնքերը վերածել դպրոցի.

4.— Լքուած շէնքերը եւս վերածել դպրոցի։

Այս որոշումները անշուշտ պիտի ստեղծէին ուսուցչական տագնապ մը։ Արդ 1929-1930 տարուան ընթացքին Հայաստանի ուսուցիչներուն թիւն էր 2400, եւ յառաջիկայ տարի այդ թիւը պիտի բարձրացուի մինչեւ 3050։ Մանկավարժական դպրոցը աւարտած 500 երիտասարդները պիտի վարեն նախակրթարանները։

400 երիտասարդներու եւս բարձրագոյն կրթութիւն կը տրուի, ծառայեցնելու համար զանոնք պարտադիր կրթութեան աշխատանքներուն։

Տագնապ մը եւս, Թուրք եւ քիւրտ դպրոցներու ուսուցչութեան հարցը։

Գէշ է վիճակը ուսուցիչներու բնակարաններուն, անոնցմէն եւ վարձատրութեան։ Մանաւանդ գիւղի ուսուցիչները շատ կը տառապին բնակարանի եւ վառելիքի պակասէ։ Նոյն առեն յաճախ կուսակցամոլ հալածանքներու կ'ենթարկուին գիւղի ուսուցիչները եւ ուսուցչուհիները։

ՀՆԴԻԿԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽԶՈՒԵՑԱՆ

Հնդկաստանէն հասած հեռագիրները կը տեղեկացնեն թէ խզուեցան բանակցութիւնները, զորս Անգլիոյ ներկայացուցիչները կը կատարէին բանտին մէջ Կանտիի եւ ազգայնական հոսանքին վարիչներուն հետ։

Երբ բանակցութեանց խզման լուրը Պոմպէյ հասաւ, հնդիկ ազգայնականները որոշեցին կազմակերպել «Գանտիի շաբաթ» մը։ Տեղատարափ անձրեւները, որոնք արգելք մըն էին իրենց գործունէութեան, այժմ դադրած ըլլալով՝ որոշեցին բացօթեայ ցոյցեր կատարել։

Նոյնպէս հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Սաթարայի շրջանին մէջ Պիլաշիի գիւղացիները արգիլեցին գիւղ մտնելը հարկահաւաքներուն եւ ոստիկաններուն, եւ այս վերջինները կրակ բացին ժողովուրդին վրայ։ Երկու գիւղացիներ սպաննուեցան, եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Քանի մը ոստիկաններ եւս վիրաւորուեցան քարի եւ մանգաղի հարուածներով։ Ոստիկանները յաջողեցան գրաւել հնդիկ ազգային դրօշը, զոր պարզած էին գիւղին մեհեանին վրայ։ Մեհեանին շուրջ մօտ երկու հարիւր կին պահակութիւն կը կատարէին։ Այս շրջանը ոստիկանական նոր ուժեր ղրկուեցան։

Իմացուած ըլլալով որ ապստամբ ուժեր կը համախմբուին Մոհմանդի շրջանին մէջ, անգլիական օդանաւերը ռումբով եւ գնդացիրով ցրուեցին զանոնք։ Կը կարծուի, որ Փեշաւարի կողմը եւս սկսին թշնամութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 5

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Դաշտերը լուսագոյն ձեւով ...վ պարապտացնելու մտօք։ Քիչ ...ետոյ պիտի երգեն, հիմա կը ...են։

Երկուքն ալ պառկած էին ...վ քովի։

— Մեր տղոց մէջ շատեր ...ուխ կը քաշեն, ես ոչ։

— Ի՞նչ է ծուխը։

— Քոքային, ի՞նչ, չե՞ս գիտեր։

— Լաւ, ինչո՞ւ քոքային կը ...։ Անուշահոտութի՞ւն է օ-դեկոլոնի պէս։

— Ո՛չ, ճերմակ է։ Կը ծխեն ...ծխելու համար։

Բան մը չէր հասկնար Ֆիլկա։ ...կ'որհէր, որ սուտ կը խօսէր ...ւրիկը։

— Մերոնք ինչ որ գողնան, ...փոխանակեն ծուխին հետ, աւելցուց Վոշկին գնահատողի մը շեշտով։

Ծածկելու համար իր ձայնին մանկունակութիւնը, կը խօսէր խռպոտ շեշտով մը, եւ արհամարհանօք, բարձրէն դիտող ձեւով մը կը նայէր Ֆիլկային։ Ամբողջ հոգին այն էր, որ Ֆիլկա զինք լակոտ մը կը կարծէ։

Ու նորէն սկսաւ.

— Ծակ շապիկ մը 4 ծուխ կ'արժէ մերոնց համար, տաբատ-կօշիկ մը՝ 10 ծուխ։ Հոն դրամի տեղ է ծուխը։ Շատեր մէկ ծուխի համար կը կործանին կ'երթան։

Քիչ յետոյ շարունակեց.

— Ամէն բան կը փոխանակեն ծուխին հետ եւ յետոյ մերկ կը պտըտին։ Իրենց քիթը հեղհեղուկ կ'ուռի, մարմինը կը տաքնայ։ Ես չեմ ծխեր, սառած կըթութիւնս չի ներեր։ Գիտեմ որ վնասակար է։

Ֆիլկա ժպտեցաւ։ Ճարտարագէտ Վոշկին չնշմարեց։ Կռնակի վրայ պառկած, կը դիտէր երկինքը։ Այդ պահուն, երկինքին երեսին սփռուած էին աստղերը։

— Շատ կը փափաքէի գիտնալ թէ ի՞նչ բաներ են ատ աստղերը. ըսաւ Ճարտարագէտ Վոշկին, միշտ մտածկոտ։

Յետոյ գողունի շարժումով մը Ֆիլկայի քովիկը բան մը դրաւ։

— Աստղերը կրակ են, պատասխանեց Ֆիլկա։

— Բնականաբար, հաւ են չեմ ըսեր։ Ես պիտի շինեմ դիտակ մը, որ մօտեցնէ աստղերը։ Աստղաբաշխութի՞ւն։ Ես պիտի տեսնեմ ինչ որ կայ վերը, երկինքին մէջ։

Յանկարծ Ֆիլկա լեղապատառ ճիչ մը արձակեց եւ հեռուն նետեց սեւ առարկայ մը, որ կը մագլցէր կուրծքին վրայ։ Ճարտարագէտ Վոշկին խնդալէն կը ճաթէր։

— Գո՞րտ է, գո՞րտ, ե՞ս շինեցի։ Մի՛ վախնար, սուտ գորտ է։

Եւ բռնեց ու ցոյց տուաւ զայն։

— Ի՞նչ կ'ըսես, դուն նշանաւոր մարդ ես ուրեմն։

Ճարտարագէտ Վոշկին սկսաւ խաղալ իր պատուանշանին հետ, շտկեց իր գլխարկին զարդանիշերը եւ պատասխանեց ծանրութեամբ։

— Ես դեռ ուրիշ բան մըն ալ պիտի հնարեմ, որ չըլլայ Ամէրիկային։ Ազդու օծանելիք (մէհլէմ) մը պիտի շինեմ եւ պիտի հմայեմ Մայիա Շուլիկը, որպէսզի ամուսնանայ հետս։

Ֆիլկա գլուխը դարձուց անոր եւ սկսաւ խնդալ։

— Ի՞նչ, բայց դուն լակոտ մըն ես դեռ։

— Լակո՞տ, ես լակո՞տ եմ դեռ։ Լաւ, հապա ի՞նչ են ասոնք, պոռաց փոքրիկն Վոշկին, կասկի ձայնով մը եւ ցոյց տալով պեխերն ու մօրուքը։

— Ես ամէն կողմ մազ ունիմ, գոց աչքերուս վրայ մազ բուսած է արդէն, կը պոռար Վոշկին եւ վարտիքը քակելու ձեւով վեր առաւ ոլորէն տաբատը, ցոյց տալու ապացոյցը։

Ֆիլկա դիտեց լաճին փորը, ներքեւ հաճի եղած, եւ սկսաւ խնդալ խենթի պէս։

— Կը խնդա՞ս դեռ, կ'որսամ ուրեմն այստեղէն, պոռաց նորէն Վոշկին եւ ապտակ մը զարկաւ Ֆիլկայի ծոծրակին։ Այնպէս վրադ կը նետեմ պզա օձ մը, զոր ես շինած եմ։ Պզա օձ մը, 22 մեթր երկայն։

ԴԷՊԻ ԳՈՐԾ

Առտուն խումբ խումբ «գործի» գացին տղաքը։

Մօտ 15 հոգի, հիւանդ դիմագիծով եւ չափազանց նիհար, նախապատրաստութիւն կը տեսնէին։ Մէկը կեղծ սապատ մը կը դնէր կռնակը շապիկին տակէն, ուրիշ մը սրունքները ծռելու եւ ցուպով քալելու փորձեր կը կատարէր, ճշմարիտ հաշմանդամի մը պէս։ Երրորդ մը ծունկին կը կապէր փայտէ սրունք մը, յորմոր ձեւ մը կ'առնէր, գլուխը մէկ ուսին վրայ կը կախէր, ձեռքը կ'երկարէր եւ կ'ըսէր.

— Գթացէք ողորմեցէք, հաշմանդամ եմ, հօրմէ մօրմէ որբ մնացած եմ։

Իվան, մականունեալ «Եկքանեկ», երկարահասակ եւ անհնարին աղքատի նիհար, կը նորոգէր լայն վէրք մը իր թեւին վրայ։ Վէրքը մօտ էր շորնալու, բայց Իվան թուքով կը թրջէր եւ վրան աղ ու պղպեղ ցանելով ուժգին կը շփէր։ Ցաւը անհանդուրժելի էր, բայց Իվան կեցած տեղը վեր վեր կը ցատկէր, կը դառնար ոտքերուն վրայ եւ ակռաները կը սեղմէր ու կը սպասէր։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Իրաքի վարչապետը եւ Թուրքիա

Միջագետքի վարչապետ Նուրի փաշա, որ շաբաթէ մը ի վեր Էնկիւրի կը գտնուէր, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ իր երկիրը մեկնելէ առաջ.

«Տեսնուեցայ Վարչապետ փաշային եւ արտաքին գործավարին հետ ու աշխատեցանք աւելի ամրապնդել երկու երկիրներուն արդէն բարեկամական յարաբերութիւնները: Երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրները բարեհաճականութեամբ եւ բարեկամօրէն կարգադրուած են,

«Անցեալները Միջագետքէն Թուրքիա կատարուած յարձակման դէպքին վրայ, Միջագետքի կառավարութիւնը պէտք եղած բոլոր միջոցները ձեռք առաւ եւ այսպէս, գործնական կերպով ցոյց տուաւ իր բարեացակամութիւնը:

«Միջագետքի հողին վրայ, Թուրքիոյ դէմ ամէն փոքր ամենափոքր դէպքի մը անգամ տեղի չպիտի տրուի: Այցելութիւն պիտի տամ Գազի փաշային, զոր շատ կը գնահատեմ եւ յետոյ պիտի մեկնիմ»:

Թուրք հակապետական գրգռութիւններ

Թուրք Ներքին Նախարարը շրջաբերականով մը հրահանգեր ուղղեց տեղական բոլոր իշխանութիւններուն, որ արգիլեն վերջերս կատարուած գրգռութիւնները՝ ընդդէմ զինուորական ծառայութեան եւ ինպատ արաբական տառերու գործածութեան եւ տուրքերու վերացման: Գրգռիչները կը հրաւիրեն ժողովուրդը դէմ շարժիլ օրէնքներուն:

Թուրք համայնավարները

Թուրք 30 ի չափ համայնավարներու ձերբակալումէն յետոյ, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ անոնց տուներուն մէջ կատարել խուզարկութիւններ, որոնց ընթացքին, երեւան հանեց գաղտնի տպարան մը: Բնիկ Խրիմցի երկու համայնավարներ եւս ձերբակալուեցան:

Քիւրտերը եւ Հայերը

Ուրֆայի «Միլլի կազէթա» թերթին համաձայն, ֆրանսական իշխանութիւնը ձերբակալած է Շահին Պէյզատէ Շիւքրին, Շիհանլը աշիրէթէն Ապտօն եւ չորս արբանեակները, եւ բոլորը Հալէպ աքսորած: 150նոց Թուրքերուն ալ պզդարարած է Թուրքիոյ դէմ ոեւէ շարժում չփորձել, եթէ չեն ուզեր վտարուիլ երկրէն:

Մարտինէն ալ կը հաղորդեն «Ճումհուրիէթ»ի թէ ձերբակալուելով Տէր-Զօր աքսորուած է «հայկ. քոմիթէ»ի անդամներէն տոքթ. Թորոս Պասմաճեան, որ Մարտինի սահմանին վրայ ժողովուրդը կը գրգռէր:

Իրան կը զօրացնէ օդանաւ.տորմիղը

ԼՈՆՏՈՆ, 8 սեպտ.— Թէհրանէն «Թայմզ»ի թղթակիցը կը տեղեկացնէ. —

Պարսիկ կառավարութիւնը հրաւէր ուղղեց բազմաթիւ պետութիւններու, որ դէպի հոկտեմբերի սկիզբները օդանաւեր ղրկեն Պարսկաստան, թոյլ տալու համար, որ օդանաւերու կարեւոր ապսպրանքի մը առթիւ, կարենայ ընտրութիւն կատարել: Պարսկաստան կ'ուզէ իր զինուորական օդանաւային տորմիղը զօրացնել:

Իրաքի անգլիական զօրաբաժինը պիտի ղրկէ 4 օդանաւեր: Կը կարծուի թէ ֆրանսական եւ իտալական օդանաւային գործարաններ եւս պիտի ղրկեն օդանաւեր:

Մոսկուա ռազմափորձի տակ

Պոլշեւիկեան թերթ մը նկարագրութիւնը կուտայ թունաւոր կազով յարձակման մը ռազմափորձին, որուն ենթարկուեցաւ Մոսկուա:

Զարս հազար հոգի մասնակցեցան ռազմափորձին: Քաղքին գործարաններուն սուլիչները ժողովուրդին յայտնեցին թէ թունաւոր կազի ռումբերով բեռնաւոր վեց սաւառնակներ կը մօտենան: Անմիջապէս պաշտպանութեան թնդանօթները բացին սաստիկ կրակ մը: Հակառակ ասոր սակայն, սաւառնակները յաջողեցան ռումբեր նետել նշանակուած գետնին վրայ:

Քաղաքացիներուն տրուած էր յատուկ դիմակներ եւ բոլորն ալ քաշուեցան օդային յարձակման դէմ պատրաստուած մասնաւոր ապաստաններ: Ամբողջ գետինը որ նշանակուած էր իբրեւ յարձակման վայր, ծածկուած էր թանձր մառախուղով մը:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Երէկ կէս օրէն առաջ, Ժընեւի մէջ բարուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Նստաշրջանը, իսկ կէս օրէն յետոյ, Եւրոպայի Միացեալ-Նահանգներու խորհրդակցական ժողովը, որ լսեց Ֆրանսայի արտաքին նախարար՝ Պրիանի զեկոյցը կատարուած աշխատանքներու եւ իր յիշատակագրին տրուած պատասխաններուն մասին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՌԻՒ ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ.— Համպուրկի մէջ տաքի գիշեր արիւնահեղ բախումներ տեղի ունեցան համայնավարներու եւ ազգայնականներու միջեւ: Երկու կողմերը քաղքին փողոցներուն մէջ, գիրար հալածեցին դանակներով ու կոփամարտի զարծիքներով: Ազգայնական մը սպաննուեցաւ: Ուրիշ տասը հոգիներ եւս ծանրօրէն վիրաւորուեցան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ.— 1915ին եւ 1916ին, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Ռուսերու կողմէ գերի բռնուած գերման զինուորներէն 620 հոգի, նոր վերադարձան իրենց հայրենիքը, տաքի օր, մասնաւոր կառախումբով: Այս պատերազմական գերիները, որոնք Սիպերիա եւ Թուրքեստան կը բնակէին, տրամադրեցան Գերմանիա վերադառնալ, Ռուսիոյ մէջ տիրող նիւթական վատ պայմաններուն բերումով:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ.— Արժանթին եւս, յեղափոխական շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցիս: Քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին, մօտ 1000 անձեր սպաննուած կամ վիրաւորուած են: Արժանթինի նախագահը Իրիկոյէն, գիշերանց փախաւ Լա Փլաթա, ուր ապաստանեցաւ զօրանոց մը եւ անկէ ղրկեց իր հրաժարականը: Առժամեայ կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ զօրավարի մը գլխաւորութեամբ, որ լուծեց Խորհրդարանը:

Հ. Յ. Դ.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

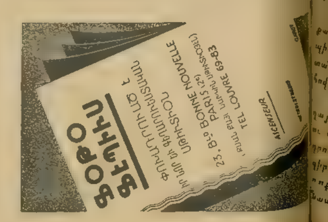

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 275 286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
10 Septembre 1930

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1361 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Բ.

Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի անկախութեան հարցերը, որոնք Մերձաւոր Արեւելքի այժմու հրատապ խնդիրներն են, կոչուած են ազգերու հաւասարակշռութիւն մը ստեղծելու մօտաւոր Ասիոյ մէջ եւ դառնալ խաղաղութեան ազդակ մը։

Ազգերու այս հաւասարակշռութեան խնդիրը մեծապէս կը շահագրգռէ Պարսկաստանի ազգային եւ պետական շահերը։ Եւ այս քաղաքական դասաւորութիւններուն մէջ, Պարսկաստանը իր պետական շահերը եւ քաղաքական վերածնունդի ճանապարհները ստիպուած է դասաւորել իր ամէնէն մօտիկ դրացիներու շահերուն զուգահեռ։

Եթէ խնդրին մօտենանք միայն դրացիական տեսակէտներէն, դարձեալ շահագրգռութեան ծանրութիւնը պիտի հակի Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի կողմը։ Որովհետեւ, այս երկու փոքրիկ ազգերը կը ձգտին իրենց ազատագրութեան, բաժնուելով Թուրքիայէն եւ Ռուսաստանէն, որոնց մօտիկ դրացիութենէն, Պարսկաստանը միայն վնասներ կրած է։ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի սահմաններուն վրայ հետզհետէ կազմակերպուող Հայ եւ Քիւրտ հայրենիքները կը դառնան խաղաղութեան պատուարներ։ Բացի այդ, որպէս նոր բաժնուած փոքրիկ պետութիւններ, Հայաստանն ու Քիւրտիստանը ամրանալու եւ զարգանալու համար պիտի մղուին բարեկամական կապերով կապուիլ Պարսկաստանի հետ, երէկուան թշնամի թրքական ուժին հաւասարակշռող ուժ մը դառնալու համար, առանց վտանգելու իրենց ազգային ազատութիւնը։

Մերձաւոր Արեւելքի ներկայ քաղաքական դասաւորութիւնները կը հարկադրեն Պարսկաստանն այս ուղղութեամբ մտածելու և գործօն քաղաքականութիւն մը վարելու։ Պարսկաստանը որ մեծ ճիգեր կը թափէ իր ազգային վերածնունդը կերտելու և ազգային կատարեալ անկախութիւնը վերականգնելու, չի կրնար շարունակել այն տարտամ քաղաքականութիւնը, որ ունէր համաշխարհային պատերազմէն առաջ։ Ազգերը տենդագին հրապարակ նետուած են իրենց գոյութիւնն արդարացնելու և նորէն վերադառնալու պատմութեան բեմը։ Այս տենդագին արշաւին մէջ, ազգերը կը փնտռեն իրենց բարեկամները և կը ճանաչեն իրենց թշնամիները։ Մէկ խօսքով, իրենց դիրքերը կը ճշդեն։ Այս ուղղութեամբ որ եւ է թիւրութիւն կործանարար կրնայ ըլլալ կողմերուն համար։ Բարեկամական այս շղթային կազմակերպման նախաձեռնութիւնը Պարսկաստանին կը պատկանի։ Պարսկաստանի քաղաքական մտքի վարիչները իրական հայրենասիրական պարտք մը կատարած պիտի ըլլան հանդէպ իրենց հայրենիքին, եթէ փոխանցման այս շրջանին, կարողանան հանրային միտքը պատրաստել այդ ուղղութեամբ։

Պարսկաստանի, Հայաստանի և Քիւրտիստանի բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն է, որուն կատարեալ գիտակցութիւնը պէտք է ունենան յիշեալ երեք ազգերու ղեկավարները, տարբեր հակումի և մոլորումներու չենթարկուելու համար։

Անցածները մենք անդրադարձանք արաբական «Էլ Ահվալ» թերթի գեղեցիկ թելադրանքին «եղբայրութիւն» մը կազմելու հայ-արաբ-քիւրտ միութեամբ մը, Թուրքիոյ ոտնձգութիւններուն դէմ։ Թուրքիոյ արեւելքը ուրիշ «եղբայրութիւն» մը գոյութիւն ունի դարերէ ի վեր, որ կեանքի պէտք է կոչել. այդ եղբայրութիւնը պարսիկ, հայ և քիւրտ միութիւնն է, որ դրացիական կապակցութիւններէն շատ աւելի ամուր կապով մը շաղկապուած է։ Այդ միութիւնը հիմնուած է արիական ցեղային ամուր հիմերուն վրայ, եթէ անշուշտ այս երեք ցեղերը յստակամտութիւնն ունենան պահ մը ետ երթալու դէպի արիական լոյսը և ձերբազատուին թուրք-թաթարական դարաւոր փոշիներէն և կեղծ իսլամութեան ստեղծած խորխորատներէն։

Անցեալի թիւրիմացութիւններն անարժէք նկատելու չափ քաջութիւն պէտք է ունենան յիշեալ ազգերը եւ խորապէս պիտի ըմբռնեն թէ Պարսկաստանի, Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի վերածնունդը արիական միութեան գեղեցիկ ճանապարհով կարող է իրական դառնալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Եթէ մէկ կողմ թողունք մշակութային հոգեկան եւ ցեղային կապակցութեան այնքան հրամայական թելադրանքներն ու միայն քաղաքական վտանգի կէտէն դարձնենք մեր ուշադրութիւնը, պիտի տեսնենք համաթրքական վտանգաւոր ծրագիրները, որոնք միշտ ալիք կուտան դէպի արեւելք եւ կ'ուզեն ոտքի տակ առնել արիական ցեղերը, թրքութեան լայն ճանապարհներ բանալու համար։

Իրանն ու Թուրանը դարաւոր պայքար մը բռնած են։ Թրքութիւնը եթէ կարողացած է ընկճել արիական փոքր ազգերը, եւ եթէ խիստ հեռաւոր անցեալի մէջ, կրցած է կրնկակոխ ընել նաեւ Պարսկաստանը, այսուհանդերձ դարձեալ Իրանն է, որ պատուար հանդիսացած է համաթրքական ձգտումներուն, Արարատէն մինչեւ Հէքեարի, պահպանելով արգելարիթ սահմանագիծ մը։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՊԱՆԾԱԼԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ»

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 24).

Յուլիս 28ին լրացեր է Նախիջեւանի շրջանի «խորհրդայնացումը», եւ այդ առթիւ Հայաստանի խորհրդային մարմիններն ու թերթերը «եղբայրական ողջոյններ» են ղրկեր հարեւան «հանրապետութեան»:

«Նախիջեւանն իր շրջանով — կ'ըսէ Հայաստանի պաշտօնաթերթը այդ «պանծալի տասնամեակին» նուիրուած խմբագրականի մը մէջ — խորհրդային Անդրկովկասի այն մասնիկներէն է, ուր ամենից ցայտուն եւ ակնառու կերպով երեւան են գալիս ազգերի ինտերնացիոնալ համերաշխութեան արդիւնաւէտ հետեւանքները»։

Թերթը սակայն չի բացատրեր, թէ ինչո՞ւ է այս տասնամեակը պանծալի, կամ թէ ինչ բանի մէջ են երեւացեր «ինտերնացիոնալ» (միջազգային) համերաշխութեան արդիւնաւէտ հետեւանքները:

Արդեօ՞ք այն բանի մէջ, որ խորհրդային իշխանութիւնը իր տասը տարուան տիրապետութեամբ յաջողած է այնքան ատելութիւն կուտակել իրեն դէմ, որ Նախիջեւանի շրջանի թուրքերն ու Հայերը միացեալ ճակատ մըն են կազմեր այդ իշխանութեան դէմ եւ այս տարուան առաջին ամիսներուն հայ տէրտէրն ու թուրք մոլլան միասին, գիւղացիներու գլուխն անցած, ապստամբութեան դրօշ են պարզած այդ իշխանութեան դէմ:

Արդեօ՞ք խորհրդային պաշտօնաթերթը «ինտերնացիոնալ համերաշխութիւն» ըսելով կը հասկնայ զէնքի զօրութեամբ հաստատուած խաղաղութիւնը Նախիջեւանի մէջ: Բայց չէ՞ որ ցարական կառավարութիւնն անգամ այդքան մը ու թերեւս աւելի խաղաղութիւն ու համերաշխութիւն կը պարտադրէր իր զէնքի ուժով, բացի 1905-6 թ. թ., երբ ինքն իսկ պէտք զգաց առաջ բերելու հայ-թաթարական կռիւներ:

Խորհրդային պաշտօնաթերթը այս «պանծալի տասնամեակի» առթիւ չի բացատրեր նաեւ, թէ լենինեան ի՞նչ սկզբունքով կրնայ արդարացուիլ եւ յարատեւ դարձուիլ Նախիջեւանի շրջանի արուեստական բաժանումը Հայաստանէն, որուն հետ թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ տնտեսական այնքան սերտ ու անբաժանելի կապ ունի, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան ամէն յարմարութիւն, եւ ենթարկումը հեռաւոր Ատրպէյճանին, որուն հետ ոչ ընդհանուր հողային սահման ունի, ոչ տնտեսական ընդհանուր շահեր եւ ոչ ալ հաղորդակցութեան ոեւէ դիւրութիւն:

Եթէ բոլշեւիկները առարկայական, անաչառ ու անկեղծ ըլլային, ապահովաբար պիտի խոստովանէին, թէ Նախիջեւանի արուեստական առանձնացումը Հայաստանէն ամենէն ցայտուն եւ աչքառու փաստերէն մէկն է, որ երեւան կը բերէ խորհրդային կառավարութեան քաղաքական հետեւողականութիւնը, ազգային խտրականութիւնը եւ ապիկարութիւնը միջազգային համերաշխութեան հաստատուն հիմեր ստեղծելու գործին մէջ:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻ՞ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնկիւրիէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատի դէմ զսպումի գործողութիւնները սկսան։ Քապաք Թէփէէն մեկնող թրքական ուժերը նահանջի մատնեցին Քիւրտերը, որոնք փորձեցին դիմադրել։ Հիւսիսէն յառաջացող թրքական ուժերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու։ Արարատի հարաւէն, դէպի Պարսկաստան Քիւրտերուն նահանջի գիծը կտրուած է։

Ահա նաեւ Պոլսէն տրուած հեռագիր մը.

ՊՈԼԻՍ, 8 սեպտ.) («Թայմզ»ի).— Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Արարատի քիւրտ ըմբոստներուն դէմ թրքական յարձակողականը վերսկսած է։

Կառավարական ուժերը մեկնած են Քապաք Թէփէէն՝ հիւսիսի ուղղութեամբ։ Սկիզբները, բաւական բուռն դիմադրութեան մը հանդիպեցան- բայց Քիւրտերը շատ չանցած սկսան նահանջել դէպի Պարսկաստան։

Հաւաստի աղբիւրէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Պարսկաստան վճռապէս հակառակ է որ Արարատը Թուրքիոյ մնայ Հարաւէն հողամասի մը փոխարէն։ Սակայն կը շարունակէ գործակցիլ Թուրքերուն, զսպելու համար Քիւրտերու ըմբոստութիւնը։

Ընդհարում Քիւրտերու հետ

Վանէն տրուած լուրի մը համաձայն, քիւրտ խմբապետ Տարաֆին հետապնդելու գացող թուրք ձիաւոր ջոկատին եւ աւազակներուն միջեւ ընդհարումներ տեղի ունեցած են։ Այս կռուին մասնակցող Լըճէի Տիլէք գիւղացի Մէհմէտ Էմին օղլու Շէրիֆ բռնուած է։

Պաշգալէի շրջակայքը, թուրք ջոկատին վրայ յարձակող Օսմանի խումբէն Աղիզ անունով քիւրտ մըն ալ նոյնպէս ձեռք անցուած եւ երկու հոգի ալ սպաննուած են։

Հետեւակազօրաց բանակատեղիին վրայ յարձակող բոլոր քիւրտերը ետ մղուած են։

Ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի Տիարպէքիր անցած ատեն, Սղերդի ժողովուրդին ճառ մը խօսելով, յանձնարարած է համերաշխ ապրիլ, եւ աւելցուցած թէ, օրէնքին հակառակ չշարժողները ոչ մէկ վնասի պիտի ենթարկուին։

Ֆէթհիի ճառը Իզմիրի մէջ

Իզմիրի մէջ, Ֆէթհի ճառեց 5000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ, իր կուսակցութեան ծրագիրը պարզելու եւ հերքելու Ըսմէթի յայտարարութիւնները՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին։ Ֆէթհի զայրոյթով անդրադարձաւ կառավարութեան կողմնակիցներու բռնած ընթացքին, որով կը ջանան վարկաբեկել նոր կուսակցութիւնը անոր վերագրելով հակայեղափոխական ձգտումներ, ինչպէս վերադարձ դէպի ֆէսի եւ արաբական տառերու գործածութեան։ Յայտարարեց թէ նոր կուսակցութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ամրացնել Քէմալի հանրապետական գործը։ Ակնարկելով Ըսմէթ փաշայի երկաթուղային քաղաքականութեան, Ֆէթհի ընդունեց երկաթուղի շինելու անհրաժեշտութիւնը, բայց դատապարտեց օտար ընկերութեանց հետ կնքուած մեծածախս պայմանագրութիւնները։ Պնդեց մասնաւորաբար թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է ամէն բանէ առաջ օժանդակել որ ժողովուրդին տնտեսական կարողութիւնը զարգանայ, ազգային հարստութիւնները շատնան կամ գոնէ պահպանուին եւ որ և է հարուածի դէմ, երկրին տնտեսական կացութիւնը պաշտպանուի։

Նոյն օրը, երեկոյեան, հարիւրի չափ գործաւորներ ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ Ֆէթհիի։ Տասն և երեք անձեր ձերբակալուեցան, կառավարութեան դէմ անարգանքի մեղադրանքով։ Ժողովուրդին մեծ մասը անտարբեր է։

Իզմիրի խռովութիւնները

Անցեալ օր գրեր էինք թէ Ֆէթհիի Իզմիր այցելութեան առթիւ, մեծ խռովութիւններ ծագած են եւ բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուած։ Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է քաղաքին մէջ, բայց հսկիչ ոստիկաններ կը շրջին թաղէ թաղ, միջադէպերու առաջքն առնելու կանխահոգութեամբ։ Զօրախումբեր գրաւած են կարգ մը կէտեր։ Հաւաքոյթներն արգիլուած են։

Քննութիւն բացուած է երեւան հանելու համար թէ խռովութեանց ատեն սպաննուած անձը, ոստիկանի կրակո՞վ է է զարնուած։ Ֆէթհի պէյ այցելած է սպաննալին հօրը եւ անոր յանձնած է հինգ հարիւր թրքական ոսկի։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի ստանար բուռն բողոքի ցոյցի մը բնոյթը, բայց իշխանութիւնները արգիլեցին երեք հազարի չափ բանուորներու՝ յուղարկաւորութեան մասնակցութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 40

Օննիկ Պազիրեան	150
Վարդան Ղազերեան	150
Գեղամ Ղազերեան	150
Մարգար Ադամեան	150
Նազարէթ Ըմաւոնեան	120
Աւետիս Թութեան	100
Վարդեվառ Կէօվշէնեան	100
Արշամ Սմսարեան	50
ՊԵՐԼԻՆԷՆ	
Երուանդ Տէր Մինասեան	100
Դաւիթ Դաւիթխանեան	100
Արտաշէս Արեղեան	50
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՍ (ԱԼԺԵՐԻԱ)	
Յարութիւն Խաչատուրեան	50
Գումար	1270
Նախորդ գումար	47,167
Ընդհ. գումար	48,437

«ՖԷԹՀԻ ՊԷՅ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ԵԹԷ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ ՄԵԾ ՄԵԾ ՋԱՐԴԷ...»

«Ագշամ» կը գրէ.—

Նոր կուսակցութիւնը մեծ մեծ կը ջարդէ, այն ալ առաւօտէն, այն ալ վերջէն, Սոխա՛կ կ'ըսես. սոխա՛կ. *մաշալլահ*: Անոնց համաձայն՝ իշխանութիւնը պուտ մը ջուր է, երկրին տնտեսութեան բարձրացումը կախուած է Ֆէթհի պէյի մէկ հազալէն, Թուրք կիներու բարձրացումը կապուած է Աղա Օղլու Ահմէտ պէյի մէկ կողմնակի նայուածքէն, իսկ քաղաքներու վերաշինութիւնը կը սպասէ որ Հայտար պէյ քիչ մը աւելի «գիֆթլէնմիշ» ընէ փողոցի սալայատակները: Այս ինչ քան մեծ մեծ ջարդել, Աստուած իմ:

Բարեկամ մը, որուն կը յայտնէի այս գանգատս, ըսաւ.— Շատ պարզ է մեծ մեծ ջարդելուն պատճառը, որովհետեւ նոր կուսակցութեան մէջ շատ մը կիներ կան...

Օր մը, առիւծը կը ժողվէ բոլոր կենդանիները, որպէս զի դաս մը տայ անոնց: Բոլորը կուգան, բացի ճնճղուկէն։ — Շուտ մը կանչեցէք սա վտիտ թռչունը, կը հրամայէ: Նապաստակը կ'երթայ եւ ճնճղուկն կը վերադառնայ։ Պատճառն ալ այսպէս կը բացատրէ.

— Ձեր հրամանը կատարեցի: Ճնճղուկը սաստիկ զայրացաւ եւ ըսաւ.— Եթէ գամ, ոտքիս տակ կ'առնեմ այդ առիւծ ըսուածը, քաշէն կը բռնեմ, օդը կը հանեմ եւ գետին զարնելով կտոր կտոր կ'ընեմ:

= Ասոնք բոլորը ճնճղո՞ւկը ըսաւ: Այո՛, ըսաւ նապաստակը,

= Ո՞վ կար քովը,— կինը, պատասխանեց: Առիւծը խնդալով իրաւունք տուաւ ճնճղուկին:

Երբ ճնճղուկը, քովը էգը ունենալուն համար այսքան մեծ մեծ կը ջարդէ, այսքան շատ կին անդամ ունեցող կուսակցութիւնը անշուշտ ետ չպիտի մնար ճնճղուկէն:

Այնպէս որ Ֆէթհի պէյ իրաւունք ունի, եթէ Իզմիրի մէջ մեծ մեծ ջարդէ...»

«Ագշամ»ի այս հեգնական ու կծու ակնարկներէն զատ, քիչ չէ թիւը թրքական թերթերուն, որոնք բուռն յարձակումներով կը դիմաւորեն նոր կուսակցութիւնը:

ՏԷՐՍԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԴԵՐԸ

ՔԻՒՐՏ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

(Բ եւ վերջին մաս)

Տէրսիմէն դուրս Եփրատի ձախ ափը գտնուող բայց Տէրսիմցիներու ազանդին, աշիրէթապետական խմբաւորումին և նոյնիսկ նոյն աշիրէթներու պատկանող առանձին բաժանումներով՝ լայն տարածութեան մը վրայ կը բնակին Պալապանցիներու եօթը աշիրէթները, որոնք միասնաբար 25,000 զինուոր կը հանեն կռուի ժամանակ, եւ ի պահանջել հարկին կրնան կտրել Երզնկայէն Կարին անցնող զինուորական գիծը — սպառնալով մինչեւ Տրապիզոն — Կարին գծին — անցնելով Կիւմիւշխանէի բարձունքը եւ տիրապետելով Թէքէի լեռներուն, մինչեւ Ճիպինճէյէն — Սըբընքար, եւ Ձիմէն Տաղիի բարձունքներուն,

Գլխաւոր աշիրէթը Պալապան — իրեն զինակից եւ դարձակից ունի Եփրատի երկու ափերուն վրայ, լեռնային շրջաններուն մէջ ամրացած Հիւսէյինանցիք, որոնց պետը կ'իշխէ նաեւ Ալեանցիներու աշիրէթին, եւ որ կը բնակի Ծառապաշի Ալմալըցի Ձիմէր աղան եւ Կիւլապի զատէ փաշան կը տիրապետեն Շէյթէյիէն սկսեալ մինչեւ Սեւ Քարու Պաշ Գեղ։

Այս շրջանը կը կոչուի Պալապանի ձոր, որ կը սկսի Երզնկայէն 20 քիլոմեդր հեռու Դալառիճ, Զորբերան եւ 45 քիլոմեդր դէպի Կարին Ճիպինճէի լեռներէն կ'երկարի դէպի Մլքէթ, Կարմիր լեռ, Հայտարի, Սեւ քար, Այղըր կէօլ, Կարանգօլի, Կաղնութի լեռներէն կը հասնի վերի Թերջանի արեւելեան մասը։

Պալապանի ձորը, որ անունը առած է Պալապանցիներու աշիրէթէն, թէեւ ապստամբ չէ, բայց Թուրք կառավարութիւնը չէ կրցած զինուորական պահականոցներ հիմնել կամ հսկողութեան տակ առնել նոյնիսկ մօտակայ գիւղերը, բացի Խնձորեկի հայկական գիւղին մօտ Մէլէքուն կոչուած փոքրիկ գիւղէն, ուր կը գտնուի քիւրտ միւտիր մը եւ տասնեակ մը քիւրտ ժանտարմաներ,

Խնձորեկն նշանաւոր հայկական գիւղմընէ, կեդրոնատեղին քրտական շրջանակներու, ուր ներկայիս կը բնակի Պալապանցիներու աշիրէթապետը Կիւլապի զատէ փաշան, եւ եղբայրը Մէհմէտ աղան ու եղբօրորդին Կիւլապի զատէ Զիմէր աղա (Դամէր Լութֆի), որ Նահիա միւտիր է Մէլէզուտի մէջ եւ կ'իշխէ 400 քրտական գիւղերու։

Խնձորեկի մէջ է որ առաջին անգամ հիմնուեցաւ Միացեալ Ընկերութեան վարժարանը եւ այդ գիւղը շնորհիւ Միացեալի ջանքերուն տուած է շարք մը աչքառու յեղափոխականներ, որոնք 400 քրտական գիւղերու մէջ կրցած են պաշտպանել Խնձորեկի փոքրաթիւ հայութեան գոյութիւնը, մինչեւ 915ի տարագրութիւնը։

Այսպէս լեռնային թէ դաշտային Տէրսիմի մէջ կը բնակին 1) Քէչէլանցիք, 2) Շէյխ Հասանցիք, 3) Պալիանցիք. 4) Աշուրանցիք, 5) Լօլանցիք, 6) Քարսանցիք, 7) Ապասանցիք, 8) Գուրէշանցիք, 9) Պալապանցիք, 10) Զարըզանցիք, 11) Մէնըզացինք, 12) Տէմէնցիք, 13) Խըտըրզանցիք, 14) Տէվրէլ Ճէմալանցիք, 15) Պամասուրանցիք, 16) Խօրմէքանցիք, 17) Քրտասիներ (Քրտասիները ալէվի չեն, բայց բնակելով Պալապանի ձորը, ենթարկուած են Ալէվիներու իշխանութեան)։

17 աշիրէթներէն դուրս կան 100էն 500 չափամասի ունեցող պզտիկ աշիրէթներ, որոնք եւս լաւ կռուողներ են, բայց մեծ ուժ չեն ներկայացներ, որով աւելորդ նկատեցինք անուններն յիշատակել, եւ ենթակայ են սահմանակից աշիրէթներուն վարած քաղաքականութեան։ Օրինակ. Ֆէրաթանցիք, Ղըզանցիք, Պալուշաղիներ եւայլն։

Ալէվիներու «քըզըլ պաշ կամ զազա» հաւատքը, որուն կեդրոնն է Տէրսիմը, եւ որ նոյն ազանդին պատկանող ազգակից-կրօնակիցներ ունի Պարսկաստանէն մինչեւ Սուրիա, (նոյնիսկ Խարբերդ, Մալաթիա — Սեբաստիա եւ Տիգրանակերտ) ունի առանձին լեզու, տեմբլըզքի կամ զազայերէն, ու կրօնական բաժանումներ, այնպէս որ Տէրսիմէն ներս թէ դուրս Ալէվիներու մեծ ընտանիքը կը կառավարուի ընդհանուր կրօնապետի մը կողմէ, որ կը բնակի Գոնեա եւ կը կոչուի Հիւնքեար օղլու վէլի Պապա։

Հիւնքեար օղլուն է որ կը հրամայէ 12 օճախներու, այսինքն 12 առաքեալներու հետեւորդներուն, որոնց չորսը չորս աւետարանիչներ են բաժնուած չորս օճախներու, այսպէս, Պալապանցիներու մեծ աշիրէթը կրօնապէս ենթակայ է Գուրէշանցիներուն, երկրորդ օճախը (առաքեալ կամ աւետարանիչ) աղուչան, երրորդը Պամասուրան, իսկ չորրորդը Տէվրէշ Ճամալան։ Մնացեալները ենթակայ են չորս գլխաւորներուն, որոնց ամէն մէկը ունի իր թալըպները (ծուխ) եւ կրօնապետները Սէիտ, Ռէյպէր, Տէտէ, Փիր եւ Փիրէ Փիրան (ընդհանուր կաթողիկոս), Տէվրէշ Ճէմալի կրօնապետը որ Զուրան կը նստի. (Սուրբ Թորոսի վանքին մօտ քրտական գիւղ մը Պալապանի մէջ) կը հրամայեն Տէրսիմէն — Սեբաստիա երկարող տարածութեան վրայ բնակող Ալէվիներու մեծամասնութեան, իսկ Տէրսիմցի Սէիտ Իպրահիմը Տէրսիմի բնակչութեան մէկ մասին։

Ներկայիս որպէս կրօնապետ աչքառու տեղ կը գրաւեն 1.— Զուրունցի Շէխօն, 2.— Տէրսիմցի Սէիտ Իպրահիմի տղան Սէիտ Ալին, 3.— Սէիտ Ճաֆէրը, 4.— Տէվրիշ Խազիի տղան Սէիտ Ալին, 5.— Տէրսիմցի Սէիտ Րըզան, 6.— Աղուչաներու կրօնապետ Սէիտ Պարթալ, 7.— Սէիտ Տէմէնը եւ ուրիշներ։ Այս կրօնապետները եթէ հաւաքաբար կրօնական ժողով մը գումարեն, կրնան հաշտեցնել թշնամի աշիրէթները եւ մանաւանդ միանալ Շահֆէյիներու եւ Հանէֆիներու ընտանիքին։

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները տուինք, որոշ գաղափար մը կազմելու համար Տէրսիմի դիրքին եւ այն դերի մասին որ ան պիտի կրնայ կատարել քրտական ազատագրութեան վերջին ճակատամարտի ժամանակ։

Այժմ քննենք կարգ մը թերթերու մէջ լոյս տեսած անհատական նամակներու բնոյթը եւ ճշդենք այդ հրատարակութեանց սխալ կէտերը, որովհետեւ Ամերիկայի «Հայրենիք»էն արտատպուած «Տէրսիմէն ստացուած նամակներ»ը չեն համապատասխաներ իրականութեան, որովհետեւ գրողներէն աւելի հրատարակողները անծանօթ ըլլալու են Տէրսիմի աշիրէթներու քաղաքական ձգտումներուն եւ անոնց վէճերու ներքին բնոյթին։

Այս առթիւ անհրաժեշտ է սրբագրել թիւրիմացութեան տեղիք տուող «Տէրսիմը պառակտած, Տէրսիմի աշիրէթները երկու մասերու բաժնուած կը կռուին իրարու դէմ» եւ այլնի սխալ հրատարակութիւնները։

Ճիշդ չէ որ Ալէվիները երկու մասի բաժնուած կը կռուին իրարու դէմ, եւ սխալ է այդ կռիւները վերագրել Տէրսիմցի աշիրէթներուն։ Տէրսիմը հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր անհաշտ թշնամի է Թուրք կառավարութեան, եւ այդ ատելութիւնը կրօնականէ աւելի քաղաքական գոյն ունի։ Թէեւ Տէրսիմցիները քուռն կռիւներ ունեցած են իրարու հետ, բայց անոնք հաւաքաբար ճակատած են արտաքին վտանգին դէմ, ու միացած են ամէն անգամ, որ Թուրք զինուորները փորձած են մտնել Տէրսիմի սահմաններուն։

Բուն երկրէն առնուած ամենավերջին եւ հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմը մէկ ճակատ կազմած, զէնքը ձեռքին կըսպասէ դիմագրաւել Թրքական ոյժը։

Իսկ այն լուրը թէ կարգ մը աշիրէթներ իբր թէ միացած են Թրքական ուժերուն եւ կը կռուին Տէրսիմցիներուն դէմ, չի համապատասխաներ իրականութեան, որովհետեւ սիւսանցիները կը գտնուին այնպիսի դիրքի մը մէջ, որ հնարաւորութիւն չունին միանալու Թուրքերուն, եթէ նոյնիսկ ուզեն միանալ։ Իսկ ապասանցիներու մէկ մասին մասնակցութիւնը կռիւներուն, հարկադրական է։

Հետեւաբար Թուրք զինուորներուն միացողները ոչ թէ Տէրսիմցի աշիրէթներն են, այլ մեր ճշդած Պալապանի աշիրէթին այն մասն է, որ կը բնակի Երզնկայի շրջակայ գիւղերը, եւ հնարաւորութիւն չունի ինքզինքը պաշտպանելու Թուրք ուժերուն դէմ։ Դաշտային բնակիչներու այն մասը, որ կապուած է հողին եւ դուրս կը մնայ Տէրսիմի լեռնային սահմաններէն հարկադրուած է ակամայ ենթարկուիլ Թուրք կառավարութեան պարտադրանքներուն, որպէսզի չջարդուի 1926—27ի կոտորածներուն նման։ — Թէրջանէն մինչեւ Խարբերդ։

Ահա այս անգէն Քիւրտերու պարտադիր հպատակութիւնն է որ տեղի տուած է նամակագիրներու երեւակայութեան, աղմկելու հրապարակը թէ «Տէրսիմը պառակտած է»։ ընդհակառակը Տէրսիմցին ամէն ժամանակէ աւելի այսօր է, որ միացեալ ճակատ կազմած, շըփումներ կ'ունենայ Թուրք սահմանապահներու հետ, եւ մեծ վնասներ կը պատճառէ Զարտախլիէն Օվաճըգ, մինչեւ Զըմըշկածակ ու Բալուի շրջանի Թուրք թէ Քիւրտ բնակչութեան պատժելով այն բոլոր Քիւրտերը, որ ակամայ միացած են Թրքական ուժերուն։

Գաղափար մը կազմելու համար երկու կողմերու ուժերու մասին, ստիպուած ենք արձանագրել հոս թէ, ո՞ր աշիրէթները միացած են կառավարութեան, եւ ո՞ր ուժերը կը կռուին Թուրք բնակչութեան թէ զինուորներուն դէմ։

Այսպէս.—

	Զինուորական	Բարեկամ	Թշնամի
Լօլանցիք ու[illegible]	1,000		1,000
Շէյխհասանանցիք	4,000		4,000
Աշիրանցիք	2,000	500	1,500
Ապասանցիք	6,000	1,000	5,000
Հայդարանցիք	3,000		3,000
[illegible]	7,000		7,000
[illegible]	20,000	6,000	14,000
Պալապանցիք	25,000	10,000	15,000
	68,000	17,500	50,500

Տէրսիմը իր սահմաններով կռուի ճակատ կրնայ դրկել 68,000 զինուոր, որուն 50,500ը առանց բացառութեան թշնամի է Թուրք կառավարութեան, եւ որքան ալ անհաշտ ըլլան իրարու հետ, անմիջապէս կը միանան կռուելու համար իրենց գոյութեան սպառնացող վտանգին — Թուրք քաղաքականութեան դէմ — իսկ բարեկամ կարծուած դաշտային շրջանի անգէն ժողովուրդը, որ մտաւորապէս 17,000 զինուոր կրնայ տրամադրել, հարկադրուած է ենթարկուիլ Թուրք կառավարութեան եւ երեւոյթները փրկելու համար, երբեմն 100էն 500 հրացանակիրներով մասնակցիլ Տէրսիմցիներու դէմ մղուած կռիւներուն, այլապէս կոտորածը անխուսափելի է, եթէ դաշտային Քիւրտերու ղեկավարները հեռատես չըլլան, ձեւականօրէն խաբելու Թուրք կառավարութիւնը։

Ճշդելէ վերջ «Տէրսիմէն գրուած» նամակներու սխալ համեցուած կէտերը, պէտք կը տեսնենք աւելցնել թէ ներկայիս Տէրսիմը պաշարող Թուրք բանակը հնարաւորութիւն չունի նուաճել Տէրսիմի լեռնային շրջանը, որովհետեւ գրաւելու համար Տէրսիմի անառիկ ամրոցը — Դուժու Տէրէսին — պարտաւոր է անցնիլ Խօզաթի լեռնային շրջանէն, որը ամրացուած է բնական պատնէշներով եւ պաշտպանուած երկու գլխաւոր աշիրէթներու կողմէ, եւ կամ ստիպուած պիտի ըլլայ յարձակիլ Բալումորիի — (Երզնկայէն դէպի կարին 50 քիլոմէթր) — վրայէն, գրաւելով Բանճըրասը, Ասկրէկը, Հարսին ու Տանձիկը, որոնք նախադուռներն են Դուժու Տէրէսին եւ պաշտպանուած երեք մեծ աշիրէթներու աւելի քան 12,000 հրացանակիրներու կողմէ։

Հետեւաբար անիմաստ է կարծել, թէ Տէրսիմը պառակտած է ներսէն եւ Թուրք կառավարութիւնը կրնայ գրաւել զայն թշնամի աշիրէթներու աջակցութեամբ։

Տէրսիմի պաշարման շղթան որքան խիտ ու զօրաւոր է, նոյնքան եւ ալ աւելի ուժեղ է պաշտպանողական գիծը. այնպէս որ դաշտային շրջանի քանի մը աշիրէթներու ձեւական թշնամութիւնը կը ծառայէ երեւոյթները փրկելու, եւ անգէն ժողովուրդի մէկ մասը կոտորածէ ազատելու համար։

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները տալէ վերջ, անցնինք քրտական կռիւներու ընդհանուր բնոյթին, եւ թիւերով խօսինք քրտական միւս հատուածներու գործունէութեան մասին. եզրակացնելու համար մեր տեսութիւնը։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսկահայ ծանօթ ընտանիք մը, այր ու կին երեք զաւակներով, շաբաթ մը առաջ Վարշաւիա հասած են Բագու-Մոսկուա ճամբով։ Փարիզ գտնուած ազգականի մը ուղղուած նամակէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը, առանց որ եւ փոփոխութեան:

«Բագու հասնելուց արդէն հասկացանք մեր կատարած սխալը. բայց ուշ էր։ Ձանց եմ տալիս նում բոլոր նեղութիւնները որ մեզ տուեցին շոգենաւից դուրս գալուց մինչեւ երկաթուղու կայարանը։ Ուտելիք շատ բան չէինք վերցրած. կարծում էի մի քանի տարով առաջ իմ տեսած Ռուսաստանն է եւ կը ճարենք մեր ուզածը վաքզալներում (կայարան). գնացքի մէջ մեզ հետ էին երկու օրիորդներ եւ Թէհրանցի մի պարսիկ։ Նրանք զարմանում էին որ հետներս ոչինչ չէինք բերել ուտելու, հակառակ որ վաքօն-ճաշարան ունէր մեր թրէնը։ Ցանկ էին սիլօթկա (աղի ձուկ), շատ քիչ հաց, քիչ մը ջուր։ Սիլօթկան կարելի չէր ուտել, երկու բուկէս օր. մինչեւ Մոսկուա կերակրուել ենք մի քիչ հացով եւ ջրով։ Մեզ հետ ունէինք երկու տուփ բիսկուի, որ գաղտնի տալիս էինք երեխայքին։ Լուացուելու ջուր չկայ, խմելու բնաւ։ Կայարաններում հորի ջուր էին ծախում մի վէտրօնը 1 ռուբլի։ Մի տեղից մի ձմերուկ ճարեցի, չհասած, համբորդ ընկերների հետ մաքրեցինք, տուել էի երեք ռուբլի։ Մէկ ռուբլին գալիս է 6 ղրան (12 ֆրանք)։

Հասանք Մոսկուա։ Ինչ ասեմ որ հասկանաք։

Ընօթութիւն, բոլորը գրեթէ մերկ, առանց գուլպայի եւ կօշիկի։ Դրամը ձեռքներումս ոչինչ կարող չէինք գնել։ Ռուբլին եղել է շիբիլ։ Մի կայարանից միւսը մի կառքի տուել ենք 7 ռուբլի, որ լինի 42 ղրան 84 (ֆրանք), բեռնակրին մի ճամպրուկի համար 3 ռուբլի (36 ֆրանք)։ Իւրաքանչիւր պլասքարթի համար նստելիքը նուէր էր պահանջում 10 ռուբլի, թէ ոչ պէտք էր օչէրեթի կանգնել։ Կանգնողներ կային երկու, երեք օրով։ Մարդիկ նայում են մեր կօշիկներին, հագուստներին, գոլկրավաթին, մի հատ չեն տեսնում այսպէս հագնուած։ Նայում են սոված աչքերով, կարծես ուզում են յարձակուել։

Գնացինք ..ի մօտ։ Ուզեցել էին մեզ համար ճաշ պատրաստել։ Կերակրուեցանք մի տեսակ բուծով եւ շատ սեւ հացով որը ամէն տեղ թթու համ ունէր։ Առաւօտ եւ երեկոյ ասացին թէ թէյի տեղ տաք ջուր են խմում կոնֆէթով, որովհետեւ շաքար չի ճարւում։ Սաբօն բնաւ չկայ։ Զարմանում էինք մեր տեսածներից եւ լսածներից, որովհետեւ ամբողջ Պարսկաստանը խեղդւում է ռուսական ապրանքով, ալիւրից եւ շաքարից։ Թեհրանում կամ միւս քաղաքներում գրանք թափուած են էժան-էժան։ Ծախում են իշաբեռներով, ո՞ւր է նայում վրան. իսկ այստեղ, թրէններն, վակզալներն, մարդիկ տուները. ի՞նչ կեղտոտութիւն, ի՞նչ ալիւր, ի՞նչ բան։ Մենք երբէք չենք տեսել։

Մեր բեռների ստացագիրն առնելու համար 13 ռուբլի առին ինձանից անիրաւները։

Բոլոր ժողովուրդը կարծում են որ ձմեռը սով է լինելու, աներեւակայելի բան է մեր տեսածը։ Հոսանքի ուժով աշխատում են բոլորին։ Հակառակորդներին գիշերանց հրացանազարկ են անում, տանում են Սիբիր իսկ քշում։ Փողոցների մէջ ժողովուրդը քայլում է տխուր, գրեթէ մերկ, բոլորը թոքախտաւորի երեւոյթով, գեղնած, նիհար։

Մանր դրամ բնաւ չկայ։ Գիւղացիները արծաթ մանր դրամները հաւաքում են ինչ արժէքի լինի։ Օրինակ մէկ փութ խաղողը Բագում գնեցի 3 ռուբլի թղթադրամ, իսկ արծաթով 20 կոպէկ կամ եթէ ունենայի 10 կոպէկանոցներ 50 կոպէկով կարող էի գնել։ Վերջերս կառավարութիւնը մի քանի հարիւր մարդ է գնդակահարել, մինչեւ իսկ 9 ռուբլի արծաթ ունեցողի մը, որ գրպանից են գտել։

Վերջապէս հասանք սահմանի մօտ։ Կային մանրակրկիտ քննութիւն, յետոյ ինձ տարեցին Չեկայի մօտ, հարց ու փորձ արեցին։ Հարցրին թէ ինչ տեսար Ռուսաստանում, ումին տեսար, ասացի թէ ոչ ոքի չեմ տեսել բացի մեր կոնսուլն եւ «Թուրիսթ»ի մարդիկը։ Ազատուեցինք այդ դժոխքից, հազար փա՛ռք, ինչ յիմարութիւն որ այդ գծով եկանք։

Լեհական հողը որ հասանք, մենք ու երախաները ու մեր համբի ընկերները սոված գայլերի նման ընկանք խանութները հաց ճարելու»։

ՓՐՈՖ. ԲԻՔՔԱ…
ՕԴԱՊԱՐԻ…

Պրուքսէլի Համալս… բնագիտական աշխատա… նօրէն՝ փրոֆ. Բիքքար… խոյզը օդապարիկ մը, որու… ճոցաւ մօտերս վերելք մ… կատարէ, Համանիշ… Հազար մեթր բարձրութ… Մինչեւ այսօր օդանա… Հասած առաւելագոյն… թիւնը եղած է 13 Հազար…

Օդապարիկին Նաւակ… գտնուած խցիկը գնդա… րամագիծը 2,10 … շինուած է զուտ ալիւ… այնպիսի ձեւով մը որ … դիմագրել օդի ճնշու…

Այդ Հսկայ գունդը… որեւէ մասնաւոր … կութիւն մը չի ներկայաց… նոր կէտը …

...ւնի մը խորունկ հմտութեամբ ...ի առ մի գոյն տուաւ եւ բա...ւորեց ժամուլի ներկայացու...նսերուն՝ օգտակարիկին բոլոր մա...րը, գործիքները եւ անոնց կա...րելիք դերը:

Վերջերին նպատակն է չափել ...ի բարձր խաւերուն մէջ լոյսի ...տարագայթումը: Մտադիր է իր ...րդը կատարել սեպտ. ամսուն վեր...երը Պավիէրիոյ Աւկուսպուրկ ...ղաքին մէջ, իրեն ուղեկից ու...նենալով զուիցերիացի բնագէտ ...Փիքարը: Այս յատուկ նպատակաւոր ...ով հասնիլ մինչեւ 16,000 ...թր բարձրութեան մը, ուր ...թնոլորտին ճնշումը 1/10 ըլ...լով, աւելի դիւրութեամբ պի...տի կրնայ չափել լոյսին ճառա...գայթումը:

Հ. ՅԵՐՈՍԿԻ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐ ԵՆ

Երէկ, «օրը օրինսի» բաժնին մէջ տուեր էինք կարգ մը տեղեկութիւններ Հալէպի բոլշեւիկեան կազմակերպութեան մասին: Այս առթիւ «Ազդակ»ը կը գրէ.—

Հալէպի մէջ երեւան հանուած է բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն բոլոր անդամներն ալ, ըստ «Էլ Ահվալ»ի թղթակցին տուած տեղեկութեանց հայեր են:

Այսպէս, «Էլ Ահվալ»ի Հալէպի թղթակիցը, իր թերթին հեռաձայնով կը տեղեկագնէր

«Գաղտնի ոստիկաններ երեւան հանեցին բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութիւն մը, իրենց ...մբողջ թուղթերով, նշաններով, ...նքերով, թղթակցութիւններով, ...րագիրներով, մասնաճիւղերու եւ ...ֆէտայիներու անուններով. անոնց ...բոլորն Հայեր են: Հասկցուեցաւ ...թէ անոնք այսօր Պէյրութի մէջ ...ընդհանուր ժողով մը պիտի գումարեն»:

«Ահվալ»ի թղթակիցը այս ...ւին մանրամասն թղթակցութիւն մը ղրկած էր այսօր, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Գաղտնի ոստիկան Հասան էֆ. Օրֆալը, որ երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդէր բոլշեւիկեան շարժումները եւ տեղեկութիւններ կը ...հաւաքեր անոնց մասին, այլեւս ...ոյցած ըլլալով իր քննութիւններն ու աշխատանքները գործի ...սկսի կը ձերբակալէ անոնց ...րը, երբ ան տունէն դուրս ...ելեր կը խուզարկէ անոր վրան կը գտնէ րէվոլվէր մը. երբ ան փորձեր պատռել իր գրպանը

գտնուող թուղթերը, ոստիկաններ կը գրաւեն եւ ձեռնակապեր կ'անցնեն: Վերջը կ'երթան եւ խուզարկեն անոր բնակարանը, ուրկէ ձեռք կ'անցնեն կազմակերպութեան բոլոր թուղթերն ու գաղտնիքները:

Անկէ վերջ կ'երթան Սուլիպէ թաղը եւ հոն ուրիշ բոլշեւիկ լիտրի մը տունը կը խուզարկեն, որ կը գտնուի Հայ Պատրիարքարանի շատ մօտ եւ գրավաճառ մըն է: Այս լիտրը կրցաւ փախիլ. իր աղջիկը, երբ տեսաւ ոստիկանները, ուզեց կարգ մը տետրակներ եւ թուղթեր պահել, բայց չյաջողեցաւ: Ոստիկանները հոն տեսան մեծ բոլշեւիկ լիտրի մը պատկերը, տետրոյ մէջ անուած: Գտան նաեւ բոլշեւիկեան նշանը, դրօշակ մը, բրիչ մը եւ զանգակ մը: Այս նշանը բոլոր բոլշեւիկները կը կրեն իրենց կուրծքերուն վրայ եւ կը կրեն կարմիր փողկապներ:

Բոլշեւիկները երեք դասակարգէ կը բաղկանան. լիտրներ, ֆէտայիներ եւ աշխատողներ: Լիտրը միշտ գաղտնի կը մնայ եւ ոչ ոք չ'գիտեր: Ան կը հրամայէ եւ ֆէտայիները կը գործադրեն: Անոնք շատ մեծ քանակութեամբ դրամ կը ստանան: Անոնք ունին նաեւ մասնաւոր ոստիկաններ:

Տոքթ. Պօղոսեան քննութեան տակ առնուեցաւ, իբրեւ բոլշեւիկ: Ոմանք կ'ըսեն թէ' ան կապ չունի բոլշեւիկներու հետ եւ երկու անգամ ծեծած են զինք անոնք: Բայց ան գիտէ կազմակերպութեան բոլոր գաղտնիքները եւ արդէն ըսած է թէ' բոլշեւիկներու ամենամեծ պաշտպաններն ու մարդիկը կառավարութեան մէջ կը գտնուին եւ ուրիշ մըն ալ մեծ պաշտօն ունի:

Հայ գրավաճառի տունէն գրաւուած է նաեւ երկու կնիք, որոնց վրայ գտնուած նշանները ճիշդ գրուած թուղթիկներու վերայ գտնուած նշաններն են, որով թուղթիկներու հեղինակները անոնք են:

Բռնուած թուղթերէն հասկցուեցաւ որ անոնք մասնաճիւղեր ունին Իրաք, Պաղեստին, Եգիպտոս, Թուրքիա, Պրազիլ, Ամերիկա, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Պ. Արեւ.

ՊԱՊԸ ՀԻՒԱՆԴ.— Մէկ քանի օրէ ի վեր զրոյց կը շրջէր թէ Պապը կը տառապի սրտի հիւանդութեան տագնապէ մը: Վատիկան կը հերքէ այս զրոյցները, եւ կը յայտնէ թէ կաթոլիկներու պետը ամէն իրիկուն, իր սովորական պտոյտը կը կատարէ Վատիկանի պարտէզներուն մէջ եւ առջի օր, բազմաթիւ այցելուներ ընդունած է ունկնդրութեան.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ակադեմիկոս Ն. Մառ Երեւան կը գտնուի այս օրերս: Երեւան հասած է նաեւ գիտնական Կուրը: Երկուքն ալ ներկայ գըտնուեցան Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանութեան կոմիտէին մէկ նիստին, որուն կը նախագահէր լուսաւորութեան գործավարը, Ա. Եղիազարեան:

Կոմիտէին նախագահը, Ա. Թամանեան, ողջունելէ յետոյ Մառը, զեկոյց մը տուաւ իրենց գործունէութեան մասին: Ըմբ. Քալանթարեան եւս մանրամասնութիւններ տուաւ: Յետոյ խօսեցաւ Ն. Մառ, որ ըսաւ թէ գտնուած թանկարժէք առարկաները մեծ կարեւորութիւն ունին ոչ միայն հայ արուեստի պատմութեան, այլ նաեւ մարդկային ընդհանուր պատմութեան համար: Կարելի չէ բաժնել Հայաստանի ուսումնասիրութիւնը, այլ պէտք է այդ ուսումնասիրութիւնը կատարել իբրեւ մէկ մասը ընդհանուրին:

Աւելցուց որ Երեւանի կոմիտէն լաւ աշխատեր է հին մշակոյթի յիշատակներուն պահպանման տեսակէտէն, բայց քիչ բան կատարած է ուսումնասիրական հետազօտութիւններու տեսակէտէն: Մինչդեռ անհրաժեշտ է գիտական ուսումնասիրութիւնը, որոշելու համար թէ հին մշակոյթի այդ յիշատակներէն ո՞րն է արժէքաւորը, ո՞րն է արժանի պահպանուելու:

Ն. Մառ խոստանալով իր աջակցութիւնը Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանման կոմիտէին, թելադրեց գիտական-ուսումնասիրական աշխատանքներ կատարել, նոյն ատեն հասկցնել ժողովուրդին թէ որքան կարեւոր է հնութեանց յիշատակներուն պահպանումը:

Ա. Թամանեան պատասխանելով ըսաւ թէ կառավարութիւնը նիւթական նպաստ յատկացուցած է կոմիտէին, աւելի ուժ տալու համար իրենց աշխատանքներուն: Եւ կոմիտէն մտադիր է սկսիլ զանազան գիտական պեղումներ, Առաջին անգամ պեղումներ պիտի կատարուին հին Վաղարշապատի շրջանին մէջ, յետոյ Արմաւիրի, Դուինի եւ Բաշգառնիի մէջ: Այս առթիւ կոմիտէն խնդրեց, որ Ն. Մառ ստանձնէ պեղումներուն ղեկավարութիւնը: Ն. Մառ, սկզբունքով համաձայն ըլլալով հանդերձ, յայտնեց թէ այդ մասին պիտի բանակցի Մոսկուայի, Լէնինգրադի մէջ համապատասխան մարմիններու հետ: Նոյն ատեն յարմար նկատեց պեղումները տանիլ զուգընթաց շինարարութեան ծրագիրներուն, եւ կարեւոր գտաւ Բաշգառնիի հին ջրաբաշխական դրութեան վերականգնումը:

ԲՈԼՇԵՒԻԿ... ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ

«Յառաջ» խմբագրականով մը անդրադարձաւ բոլշեւիկ Պ. Թորոսեանի մէկ յօդուածին, որ լոյս տեսաւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ: Թորոսեան, խօսելով Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, մեղմ կը թուէր իր քըննադատութեան մէջ: Մանգալեան, յանդիմանելով հանդերձ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը, զոր կը վարէ Եղիա Չուբար, կրակ անցուց Թորոսեանի վրայ: Մէջադէպը չփակուեցաւ սակայն: Երեւանի հրատարակչութեան կից կոմունիստական մէկ ժողովին մէջ քննութեան առնուեցաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութեան այդ սխալը, զոր խմբագրութիւնը հրապարակաւ խոստովանեցաւ (առկախման տակ):

Այս ժողովին մէջ, բոլոր կոմունիստները քննադատելով հանդերձ Թորոսեանի յօդուածը, յարձակեցան նորէն խմբագրութեան «քաղաքական կոյր սխալ»ին վրայ: Չուբար, որ ներկայ էր, «վախկոտ օպպորտունիստի յատուկ մօտեցումով», պաշտպանեց Թորոսեանի յօդուածը, աւելցնելով թէ «հիմնական թերութիւնը յօդուածին ոչ լաւ մշակման մէջ է»: Եկաւեան խիստ պատասխանով մը քննադատեց Չուբարը, զայն անուանելով «երկերեսանի, նացիոնալ-ուկլոնիզմի վախկոտ պաշտպան»: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

— «Պ. Թորոսեանի յօդուածը (Անգլօ-ֆրանսական իմպերիալիզմը, Դաշնակցութիւնը եւ քրտական շարժումները) բոլորովին սխալ, հակակուսակցական, ըստ էութեան ալ օպպորտունիստական, նացիոնալ ուկլոնիստական մեկնաբանում է տալիս Դաշնակցութեան ներկայ քաղաքականութեանը, անտեսելով ու քօղարկելով նրա վտանգը, նրա հակախորհրդային հիմնական ընթացքը: Ժողովը ընդգծում է արծարծուած տեսակէտների դէմ բոլշեւիկեան վճռական պայքարի ուժեղացման կարեւորութիւնը:

Ժողովը միաժամանակ դատապարտում է Ե. Չուբարի բացայայտ օպպորտունիստական ելոյթը, որ փոխանակ բոլշեւիկեան վճռականութեամբ ընդունելու եւ դատապարտելու իր սխալը, պաշտպանութեան տակ առաւ Թորոսեանի օպպորտունիստական յօդուածը, անտեսելով ու տեխնիքական սխալների վերագրելով յօդուածի հակակուսակցական ուղղութիւնը:

Ժողովը գտնում է անթոյլատրելի, բոլշեւիկեան մամուլի աւանդութիւնների հետ անհամատեղելի, քաղաքական կոպիտ սխալ՝ յօդուածի տպագրումը թերթում անփոփոխ: Միանգամայն ճիշդ համարում է կեդր. կոմիտէի որոշումը այդ մասին, բոլոր միջոցները ձեռք առնել թերթի ղեկավարութիւնն ուժեղացնելու: Ընդգծելով մամուլի օրգաններում թոյլ տրուած մի շարք քաղաքական սխալները (Նոր Ուղի, Գրական դիրքերում եւ այլն), ժողովը անհրաժեշտ համարում է խմբագրութիւնների ամրացումը կոփուած, պատրաստուած կուսակցական ընկերներով»:

Այս որոշումով կը խախտի Ե. Չուբարի դիրքը անգամ մըն ալ: Արդարեւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն անգամ մը հրաժարցուելէ յետոյ, երկրորդ անգամ կանչուեցաւ վարելու թերթին խմբագրութիւնը: Այս անգամ եւս կը հրաւիրեն հրաժարեցնել խմբագրութենէն ոչ միայն Չուբարը, այլ նաեւ Նոր Ուղիի եւ Գրական դիրքերումի խմբագրութիւնները, որոնք վերջերս ալ հակումներ ցոյց տուին գրական մարզին մէջ, ինչպէս տուինք այդ առթիւ կատարուած քննադատութիւնները:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի ազգային նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 1 Հոկտեմբեր 1930ին:

Հակառակ եղած բոլոր ջանքերուն, չարդ գտնուած չըլլալով դպրոցի յարմար շէնք մը, վարձու կամ ծախու, հայաշատ կեդրոնի մէջ — Dominicainsի շուրջերը— Վարչութիւնս առժամեայ կերպով, ստիպուած է թէ նախակրթարանը եւ թէ մանկապարտէզը բանալ 90 rue Stanislas Torrentsը, այժմու առաջնորդարան —եկեղեցւոյ շէնքին մէջ, մինչեւ որ յաջողի մօտոյ կեդրոն վայրի մէջ գտնել յարմար շէնք մը եւ փոխադրել մեր զոյգ դպրոցները՝ մանկապարտէզ եւ նախակըրթարան:

Այդ դպրոցական յառաջիկայ շրջանին, ուսուցչական լաւագոյն կազմի ընտրութիւն մը կարենալ ընելու համար, վարչութիւնս կը հրաւիրէ բոլոր վկայեալ եւ ի պաշտօնէ ուսուցչութեամբ զբաղողները որ եթէ տրամադիր են, մինչեւ 20 Սեպտ. 1930ին իրենց թեկնածութիւնները դնեն մեզ, մեր կեդր. նախակրթարանի թէ շըրջաններու մանկապարտէզներուն ուսուցչական պաշտօնին համար:

Այս առթիւ կը յայտարարենք որ Սեպտեմբեր 10ին պիտի սկսի աշակերտաց արձանագրութիւնները, որով կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն, որ իրենց զաւակները —մանկապարտէզի թէ նախակրթարանի համար, փութան արձանագրել տալու, 90 Rue Stanislas Torrents, առաջնորդարանի մէջ:

Դիւան Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Գ. Ճաթլամեան, ատենադպիր Վ. Ղազարեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. «ԻԹԱԼԻ»

Օգոստոս 31ի կիրակի օրը, Սէն Պլուի անտառին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը:

Գեղեցիկ օդով մը բաւական հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր այս հանդէսին որ փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ մասնաճիւղին համար թէ նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտներով:

Կէսօրէն վերջ սկսան պարերը ճազպանտի մը ընկերակցութեամբ որ ընտիր եղանակներ նուագեց ու զոյգերը անդադար պարեցին մարգագետնին վրայ: Իշխան Առաքելեան իր կովկասեան պարերով մեծ խանդավառութիւն առթեց ներկաներուն մէջ:

Ժամը 4ին ատեններ, մօտակայ ուրիշ դաշտի մը մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի ֆութպոլի խումբը մրցում մը կատարեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Մարսէյլ»ի խումբին դէմ որմէ առաջինը յաղթական դուրս եկաւ 0ի դէմ 1 նշանակէտով: Հոս ցաւալի է ըսել որ մեր խումբերը յաճախ ֆութպոլի օրէնքներէ դուրս կը խաղան ու տեղի կուտան միջադէպերու որոնք պատիւ չեն բերեր սփիւռքի հետեւող երիտասարդներու մարզիկ համբաւին: Մրցումէն յետոյ պարերը շարունակուեցան մինչեւ ժամը 7ը: Ճոխ պիւֆէ մը դրուած էր ներկաներու տրամադրութեան տակ եւ իրիկուան դէմ հանդէսը փակուեցաւ ձմերուկի աճուրդով մը որ գոյացուց 165 Ֆր.:

Դիտող

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 6

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Վէրքը հետզհետէ կը բորբոքէր: Ժամ մը յետոյ, երբ Նվան ...տրոյ մեկնի, վէրքը կազմուած ...թարախով լեցուած պիտի ըլլայ: Անդրէեւ, մականուանեալ ...պաւ, (հրէ՛շ մը, որ կարծես ...ալ չունի, որովհետեւ ...խուռ գլուխը ուսերուն մէջ ...րճուած է,) գոցեց ալ աչքը, ...ն փակցուց խիւ մը, որուն ...եղուածներ ...պակեայ աչք ...կողմնոտի գոյն մազերուն ...որոնք արեգակի մը մազե...չափ երկայն էին, ուղղա...չեր դրան: Յետոյ գէմ անցաւ ...տեղերին, եւ ցեխով ծեփեց երե... Այնպէս մը ըրաւ, որ այլեւս ...ելի չէր նկատել աչքին փակ...ուած խիւը: Բոլոր այս արդու...րդէն յետոյ, դիմագիծը հրէ...յին երեւոյթ մը առաւ: Ձախ աչքը, որ բնական էր, կիսախուփ կը մնար, իսկ ալ աչքը, կեղծը, եզի մը աչքին կը նմանէր, շարունակ վեր յառած: Անդրէեւ, գոհունակ, ժպտեցաւ հայելիին մէջ եւ քարայրի ձայնով մը ըսաւ.

— Գթասիրտ քաղաքացիներ, ձեր անսպառ բարութեան կը դիմեմ, շնորհ ըրէք ձեր առատաձեռն ուշադրութիւնը հրէշի մը վրայ, որ ի ծնէ կոյր է եւ Գիշեր ցերեկ կը քաշեմ դժբախտ ծնողքիս մեղքերը: Ու չեմ կրնար մխիթարուիլ: Եղեր մարդարէին տարին 31 տարեկան եղայ, թէեւ միշտ հաշմանդամ լակոտի մը երեւոյթն ունիմ:

Անգամ մը յետոյ ծամածռութիւն մը ըրաւ, գլուխը թօթուեց եւ ռոնաց, կարծես թէ կուլար:

Ճարտարագէտ Վոյկին, դիտելով այս տեսարանը, խնդալով ըսաւ կամաց մը.

— Խոխոմ՛ն հրէշ է, խոխոկան:

Յետոյ ամբողջ խումբը դուրսը եւ փայլէ ռաքերով— բոլորն ալ իրենք շինած էին— զուարթութեամբ իջաւ քաղաք, ուր հաշմանդամ պիտի խաղային:

«ՄԷՐՍԻ, ՏԻԿԻՆ»

Շուկան:

Բազմութի՛ւն, բազմութի՛ւն: Գիւղացիներու սայլակներ, շարա՛ն շարան: Քեղիները վեր ցցուած: Կաղամբի, սոխի, խընձորի, ձիու շէնք հոտը օդին մէջ:

Փիլկա կը զատուի «ազազ» խումբէն: Ուշադիր կը հետեւի ծուռ աչքով դատարկապորտին շարժումներուն: Անոր գլուխը ծածկուած կը թուի վէրքերով, մէկ աչքին շուրջը կապուտցած է, միւս աչքին թարթիչը շրջուած, վեր դարձուած: Հազիւ 20 տարեկան կայ այս թշուառականը: Լքեալ երախաներու կատարեալ տիպար մը,— աղտոտ, վրան գլուխը պատառ պատառ, պատրաստ ամէն բան գործելու: Ահա թէ ինչ «կը նիւթէ» (truc): Թեւերուն մէջ առած է փոքրիկ երախայ մը, շորեր հագցուցած, որ կուլայ, կը ճուայ անդադար: Թշուառականը կ'օրօրէ զայն, իբր թէ աշխատելով խաղցնելու:

Կին մը, որ գլխարկ դրած է, գիւղացիէ մը վառեկ մը կը գնէր: Անոր ձեռքին մէջ կը տեսնուէր պայուսակ մը եւ քանի մը «բուբլիկ» (մահիկաձեւ կարկանդակ):

Կինը, դառնալով թշուառականին, որ կ'օրօրէր երախան, հարցուց

— Ո՞ւյ, աղտո՛տ, ուրկէ՞ գըտար այս երախան: Ինչո՞ւ կուլայ:

— Ընօթի է, տիկին, պատասխանեց ազան խռպոտ ձայնով մը:

Յետոյ երախային գլխուն վրայի շորերը վերցնելով, ըսաւ.

— Կարկանդակ մը ուզէ տիկինէն:

Երախան ճչաց.

— Տիկին, կարկանդակ մը տուր...

Ու խնդացին միւսները: Տիկինը, զարմանահար, նոյն ատեն վճարելով վառեակին փոխարժէքը, արագ շարժումով մը «բուբլիկ» մը նետեց երախային: Երիտասարդը բռնեց ու գրպանեց, յետոյ ըսաւ երախային.

— Ի՞նչ պէտք է ըսել տիկինին:

— Տիկին, մէրսի, մէրսի, ըսաւ երախան սուր ու ճեղքուած ձայնով մը:

Փիլկա բերանաբաց կը դիտէր այս ամէնը: Չէր հաւատար աչքերուն: Հետաքրքիրները կը հաւաքուէին երախային շուրջ: Հովկուլներն ալ սկսան զարմանքի արտայայտութիւններ ընել: Երախան սկսաւ նորէն լալ ու հեծկլտալ, ինչպէս նապաստակը շունին թաթերուն մէջ:

— Խփէ սա բերանդ, այսա թէ ոչ կը սատկեցնեմ հիմա քեզ:

Եւ թշուառականը սկսաւ ուժգին հարուածներ իջեցնել մանկիկին գլխուն: Մանկիկը ուժովցուց լացը: Ամբոխը հաւաքուեցաւ եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր անցուդարձին: Տիկինը, ջղային, սկսաւ մրմռալ.

— Ի՞նչ կը զարնես, շո՛ւն:

Տիկնոջ գութն ալ շարժեցաւ, եւ կաթնապուրի չափ անուշ գութով մը ըսաւ.

— Ի՞նչ իրաւունքով կը ծեծես երախան:

— Է՜հ, լա՛ւ, ինչո՞ւ կուլայ:

Եւ սկսաւ նորէն ծեծել:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Պաղեստին

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, Ժընեւի մէջ, բացումը կատարեց իր 60րդ նիստին։

Օրակարգի առաջին նիւթն էր հոգատարութեանց յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ Պաղեստինի մէջ 1929ին պատահած դէպքերուն մասին։ Տեղեկաբերը ջանաց փարատել այն տպաւորութիւնը որ յառաջ եկած էր՝ հոգատարութեանց յանձնախումբին եւ Անգլիոյ միջեւ, տեղեկագրի հրատարակութեան առթիւ։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը գոհունակութեամբ նկատեց այն պարագան որ Ազգերու Խորհուրդը ինչպէս նաեւ յանձնախումբը կ'ընդունին պաղեստինեան հոգատարութեան դժուարութիւնները, վստահեցուց թէ Անգլիա երբեւիցէ մտադրութիւն չունի արգիլելու հրէական ներգաղթը դէպի Պաղեստին եւ իր կառավարութեան կողմէ ընդունեց տեղեկագրին եզրակացութիւնը, որ արժանացաւ Խորհուրդի միաձայն հաւանութեան։

Այդ եզրակացութեան հիման վրայ, Անգլիա կը հրաւիրուի ձեռք առնել այն միջոցները զորս յարմար կը տեսնէ իրագործելու համար տեղեկագրին թելադրութիւնները։

Եւրոպայի միացեալ նահանգները

Ազգերու Դաշնակցութեան նստաշրջանին բացումով, Եւրոպայի միացեալ նահանգներու ծրագիրը կը մտնէ գործնականացման համար, հաւաքական ջանքերու ճամբուն վրայ։

Ժընեւի մէջ, 27 պետութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պրիան, տուաւ իր աշխատանքներուն մասին երկար զեկոյց մը, մի առ մի պարզելով իր կազմած ծրագրին դէմ եղած առարկութիւններն ու քննադատութիւնները։

Լսելէ յետոյ Պրիանի զեկոյցը, 27 պետութեանց ներկայացուցիչներ միաձայնութեամբ իրենց գիրքը ճշդեցին եւրոպական Դաշնակցութեան կազմակերպութեան հանդէպ եւ միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւով մը, հաւանութիւն յայտնեցին եւրոպական պետութեանց համագործակցութեան սկզբունքին, միջազգային գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ։ Պաշտօն յանձնուեցաւ Պ. Պրիանի որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին ներկայացնէ իր ծրագիրը։

Խորհրդային դրախտին մէջ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ ՍՈՎԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 8 Սեպտ.— Խորհրդային թերթերը բուռն դժգոհութիւններ կը յայտնեն ընդդէմ պարենաւորման կազմակերպութիւններուն, որոնք իրենց անփութութեամբ թոյլ կուտան որ փտին ու նեխին ուտեստի զանազան մթերքներ, մինչ ժողովուրդը ծայր աստիճան թշուառութեան օրեր կ'անցնէ և անօթութենէ կը նեղուի։ «Պրաւդա» կը գրէ որ Սարբին Վոլկայի շրջանին մէջ, ձգած են որ փտին հազարաւոր թօնօ բանջարեղէն։ Կապարովսկիի մէջ, մէկ անգամէն վեց հազար թօնօ նեխած ձուկ թափել ստիպուեցան եւ Օտուրիսկի կայարանին մէջ չորս վակոն ձուկ նոյն վիճակին ենթարկուեցան։

ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Արուեստագէտներու Միջազգային Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ թէ իր անդամներէն բազմաթիւ օտար արուեստագէտներ, որոնք զանազան խոստումներէ շլացած՝ մեկներ էին Ռուսիա, որ եւ է վճարում չեն ստացած։ Ընկերութիւնը կը յայտարարէ իր անդամներուն որ առանց ամուր երաշխիքի չմեկնին խորհրդային երկիրները։

ՍՏԱԼԻՆ Կ'ԱՔՍՈՐԷ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Ստալին Մոսկուայէն Կովկաս աքսորած է իր զաւակը՝ 20 տարու երիտասարդ մը։ Պատճառն այն է որ Ստալինի զաւակը որեւէ նախասիրութիւն չունենալով գիտական ասպարէզներու հանդէպ, մերժած է հետեւիլ ճարտարագիտութեան, որուն նախասահմանած էր իր հայրը։ Ասկից զատ, նաեւ առանց հաւանութիւնն առնելու իր հօր, ամուսնացած է կարուհիի մը հետ։

ՉԵԿԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 8 Սեպտ.— Երեք վաճառականներ եւ երեք պաշտօնեաներ կիրակի առտու դատի ենթարկուեցան՝ սուղ գիներով ապրանք ծախած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Մահուան դատապարտուեցան եւ անմիջապէս հրացանազարկ եղան։

Բուն պատճառն այս կարճ ու կտրուկ եւ մահացու դատապարտութեան այն է, որ այս անձերուն վրայ կասկած կար թէ կը մասնակցէին հակաբոլշեւիկ կազմակերպութեանց։

Բոլշեւիկեան Կեդր. Կոմիտէի ժողովը

Խորհրդային Միութեան Կ. Գործադիր Կ.ը երրորդ նիստի հրաւիրուած է հոկտ. 28ին։ Պիտի քննէ ազգ. տնտեսութեան զարգացման յատակագիծը, պիտի մշակէ խորհուրդներու ընտրական նոր կազմակերպութեան ծրագիրը՝ համաձայն վարչական նոր բարեփոխումներու եւ պիտի լսէ որակեալ բանուորներու պատրաստութեան մասին՝ աշխատանքի գործավարին տեղեկագիրը։ Կ. Կ. ը պիտի լսէ նաեւ Թիւրքմէն կառավարութեան մէկ տեղեկագիրը՝ Թիւրքմէնիստանի զարգացման մասին։

Նոր միջադէպեր Հնդկաստանի մէջ

Պոմպէյի մէջ, նոր կռիւներ տեղի ունեցան հնդիկներու եւ մահմետականներու միջեւ։ Երեք հարիւր հոգինոց հնդկական թափօր մը, որ ծովեզրը կատարուած կրօնական արարողութենէ մը կը վերադառնար, մզկիթի մը առջեւ յարձակում կրեց մահմետականներու կողմէ։ Կռուարարները ցրուելու համար, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ ատրճանակ գործածել։ Երեսունէ աւելի վիրաւորներ կան։

Կացութիւնը ծանր է եւ կրքերը գրգռուած են դարձեալ։ Նոր խռովութիւններէ կը վախցուի Սատարայի մէջ։

«Թայմզ» կը գրէ թէ հնդիկ ազգային խորհուրդէն երեք անձեր, քաղաքացիական անհնազանդութեան մեղադրանքով, դատապարտութիւններ կրեցին։

Իսկ Ռանկունի միսիոնարներու վարժարանին աշակերտները, դժգոհ իրենց տրուած մնունդէն և դաստիարակութենէն, ըմբոստացան եւ քարերով յարձակեցան տնօրէնին վրայ։ Աշակերտները այն ատեն միայն հանդարտեցան, երբ տնօրէնին ձեռքը տեսան ատրճանակ մը, զոր կը սպառնար գործածել։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ըթատ Էլիզապէթի մէջ,, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ կրնան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Մ. Մ. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը
Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլսոյ եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ
Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ
կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՋԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ
եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)
Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ի Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։ Նիւթ՝ «Գաւառ - Թաթիպայի կեանքն ու գործունէութիւնը»։ Կը հրաւիրուին համակիրներ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ձ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Շարունակութիւն նախորդ վիճաբանութեան (Թուրքերը, Քիւրտերը եւ Հայերը)։ Կը խօսի՝ Ռէֆ։ Մէկ ժամ սինէմա։

Ձ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս իրիկուն ժամը 8ին Միութեան հաւաքատեղին, 181 Cours Lafayette։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տրկուան, Ս. Ա.— 20 ֆրանք։
Ալժէր, Խրիմ.— 35։
Մուլէն Օրուզ, Գ. Տ.— 35։
Լաանաքա, Գ. Թ.— 90։
Կարգադրեցինք։
Տէսին, Ս. Տ.— 150։
Մարսէյլ, Ա. Մ.— 35։
Ֆլավինակ, Գ. Դ.— 65։
Մարսէյլ, Գ. Ս.— 140։
Գարտըմէն, Սոլ.— 35։
Սէն Շամոն, Գործ.— 207։
Նէօյիի, Ս. Ֆ.— 70։
Մարսէյլ, Մ. Տ.— 35։
Լասէյն, Յ. Գ.— 142։
Ռուան, Գործ.— 176։
Մարսէյլ, Մ. Յ.— 35։
Մազական, Յ. Գ.— 280։
Լը Ման, Ս. Մ.— 35։
Փարիզ, Տ. Բ.— 100։
Շաու, Գ. Ա.— 35։
Վալանս, Գործ.— 527։
Մարսէյլ, Գործ.— 980։
Ռոման, Գործ.— 118.40։
Ռոման, Յ. Վ.— 70.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Կարօ Կարապուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն ծիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

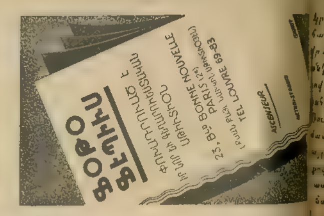

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

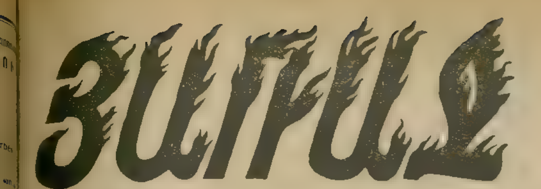

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
11 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1362

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Գ.

Իրանը եղած է այն հզօր պատուարը որ կրցած է իր տիրապետութեան տակ առնել ոչ միայն պարսկական Ատրպատականը, այլ իր թեւարկութիւնը տարածած է մինչեւ հիւսիսային Կովկաս, Ազրբէյջան, եւ Կովկասեան Հայաստան, Օսմանեան ընդարձակ կայսրութեան առջեւ փակելով Թաթարական եւ Թրքական Ասիան։

19րդ դարու սկիզբէն պատմութեան անիւը իր ընթացքը փոխեց։ Ռուսական կայսրութիւնը հետզհետէ վար իջաւ, գրաւեց պարսկական տիրապետութեան ենթակայ հողամասերը եւ հասաւ Արարատի առջեւ եւ Արաքսի եզերքը։ Այդ թուականներէն յետոյ Պարսկաստանի ազդեցութիւնը ինկաւ։ Իսկ Ռուսաստանը փոխարինեց անոր ընդդէմ Թրքական կայսրութեան եւ դարձաւ աւելի զօրաւոր պատուար մը համաթրքական ձգտումներուն առջեւ։ 19րդ դարու ընթացքին Թուրքերը մտահոգուած էին պահպանելու Անատոլուն, Արաբիան, Պոլիսը եւ Պալքանեան երկիրները, ու քիչ յոյս ունէին տարածուելու դէպի Ասիա։ Սակայն 20րդ դարը եւ մանաւանդ համաշխարհային պատերազմը նոր հնարաւորութիւններ ստեղծեցին Թուրք ազգայնական շարժման համար։ Նախ, Թուրքիա կորսնցուց Պալքանեան ընդարձակ երկիրները եւ քաշուեցաւ Անատոլու։ Երկրորդ, պատերազմի ընթացքին իր մեծագոյն ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Կովկաս, որու դռները լայն բացուեցան անոր առջեւ Ռուս բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն յետոյ։ 1918էն ասդին, բոլշեւիկեան Ռուսաստանը, որքան ալ վերակազմուեցաւ եւ իր սահմանները մօտեցուց Արաքսին եւ Արփաչային, այսուհանդերձ դադրեցաւ ռուսական կայսրութեան հզօր ուժի ներկայացուցիչը ըլլալէ։ Մանաւանդ որ Թաթարական եւ Թրքական շարք մը հանրապետութիւններ կազմուեցան խորհրդ. Միութեան սահմաններուն մէջ, ազգային վերածնունդ մը բոլորելով։

Պատմական այս իրադարձութիւնները կը զարգանային և կը զարգանան համաթրքական ծրագրին ի նպաստ։ Թրքական հանրապետութիւններու այդ շղթան Մակուի և Նախիջեւանի վրայով կը միանայ քեմալական Թուրքիոյ։ Դէպի Ասիա աչք տնկող Թուրքերը, ասոնց անարար, բայց հաստատուն քայլերով կ՚ընթանան պատմութեան այս դասաւորութիւններու առաջնորդներէն։ Ասոնք կը գիտակցին թէ ներկայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը, որ ներկայ Թուրքիոյ բարեկամն է միեւնոյն ժամանակ, հակառակ իր կեդրոնացման քաղաքականութեան, այլեւս անընդունակ է վերջնականօրէն ձուլելու իր իսկ ձեռքով ստեղծած թուրք-թաթար հանրապետութիւնները, որոնք ապագայ միութիւններու հնոցներ են և վաղը կարող են լայն ճանապարհ մը բանալ Թուրքիոյ համար։

Պատմութեան այս դարձուածքով, թրքական ասիական քաղաքականութիւնը իր դէմ գտաւ Հայերը, Քիւրտերը և վերջապէս Պարսկաստանը։ Թուրքիա, նկատի առնելով որ ռուսական վտանգը նուազած է և հետզհետէ աւելի կը նուազի, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացած արիական ցեղերու վրայ և հիմա կը ջանայ վերջնականօրէն մաքրել իր ճանապարհը և տկարացնել նաեւ Պարսկաստանը Ատրպատականի մէջ։

Այսպիսով Թուրանի վտանգն է որ նորէն կը ցցուի Իրանի դէմ։ Անցեալի պայմաններն ու մեծ պետութիւններու հաւասարակշռութիւնը խախտած է։ Իրանը այս խնդրին մէջ, օտար զօր պետութիւններէ աւելի, իր յոյսը պէտք կապէ իր դրացիներուն և մանաւանդ արիական ցեղերուն հետ։

Քրտական ապստամբութիւնը և ազատագրութիւնը արիական ցեղերու ազատութեան և վերածնունդի առաջին հանգրուաններէն մէկն է։

Պարսկաստանը, դիւանագիտական միջոցներէ աւելի, մէկ իրական ճանապարհ ունի թրքական վտանգը դիմագրաւելու համար։ ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ՝ ՊԻՏԻ ԴԻՄԱՒՈՐԷ ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏՈՎ։ Արիական այս միութիւնը հասունցած պահանջ մըն է, որ Հայաստանի ու Քիւրտիստանի ազատագրական շարժումներով՝ իրողութիւն դառնալու բոլոր կարելիութիւններն ունի։

Պարսիկ մամուլը և քաղաքական գործիչները ոչ թէ այս արժէքն յետնապահները պիտի ըլլան, այլ Իրանի վերածնութեան այս օրերուն, արիական միութեան առաջապահը պիտի հանդիսանան։

Մենք կ՚ուզէինք որ «Շաֆախ Սօրխ»ը և քրտական ապստամբութիւնը քննած ժամանակ, նկատի առնէր նաեւ այս կարեւոր իրողութիւնը։

Կ. Ս.

Մ. ՔԷՄԱԼ ԳՈՀ ՉԷ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԷՆ

Իտալական «Թրիպունա»ի Պոլսոյ թղթակիցը մեկնելով թրքական նոր կուսակցութեան կազմութիւնը, կ՚ըսէ թէ ասիկա առաջ եկած է Քէմալի յայտնած փափաքին վրայ, որպէսզի խորհրդարանական վարչութեան մէջ գոյութիւն ունենայ երկրորդ կուսակցութիւն մը, որ ամէն պարագայի տակ փաստ մըն է թէ դիկտատորը գոհ չէ ներկայ կառավարութեան քաղաքականութենէն, բայց չուզեր ալ տապալել զայն առանց խորհրդարանին հաւանութեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԷՆԿԻՒՐԻ-ԼՈՆՏՈՆ

«Նոր Օր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 5)։

Կիրակիի եւ երեքշաբթիի մեր խմբագրականները ամբողջացուց՝ քիւրտ «Հոյպուն» կուսակցութեան կեդր. վարչութիւնը իր երկար յայտարարութիւնով, որը նոյնութեամբ հրատարակեցինք այս սիւնակներուն մէջ։

Քաղաքական լուրջ կազմակերպութեան վայել ծանրախոհութեամբ, Հոյպուն բացատրած էր ապստամբութեան էութիւնը, Թուրքերու բարբարոսական արարքները եւ Թուրքիոյ դրացի պետութիւններուն ոչ-բարեկամական վերաբերմունքը քիւրտ յեղափոխութեան հանդէպ, մասնաւորապէս ընդգծելով այն կէտը թէ հակաքէմալական 150նոցներու ցանկէն ոչ մէկ Թուրք կը մասնակցի ազատագրական շարժման եւ թէ ոչ մէկ օտար մատ գտնուած է պայքարի կազմակերպման եւ կռիւներու մէջ։

«Հոյպուն» գիտէր շատ բաներ՝ մասնաւորապէս Թուրքիոյ սահմանակից պետութիւններու դաւերու եւ գործունէութեան մասին իրեն դէմ, բայց կացութեան փափկութիւնը նկատի ունենալով անշուշտ, իր յայտարարութեան մէջ ակնարկութիւն անգամ ըրած չէր։

Կարմիր Մոսկուան՝ աշխարհի միակ ընկերվարական երկիրը (բոլշեւիկներու խօսքով) որ անազատ ժողովուրդներու տէր ու պաշտպանի դիմակ կը կրէ 1918 թուականէն ի վեր, քիւրտ յեղափոխութիւնը իր նպատակէն վրիպեցնելու եւ ուրիշներու դէմ զայն իր ձեռքին գործիք դարձնելու փորձերուն մէջ ձախողելէ յետոյ, սրուած ատամները երկարից մինչեւ Էնկիւրի, բոլշեւիկ դեսպան Սուրիցի բերնով ըսելու թէվֆիք Րիւշտի պէյի թէ կովկասեան կարմիր բանակը պատրաստ է գործնականապէս օժանդակելու Քիւրտերու դէմ ըլլալիք զինուորական գործողութիւններուն։

Անգլին՝ ուրիշ ընկերվարական կառավարութիւն մը՝ որուն անդամները (Մաքտոնալտ, Հէնտըրսըն) տարիներով ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր կոմիտէի մէջ նստած եւ յանուն ճնշուած ու իրաւազրկուած ժողովուրդներու բողոքի բանաձեւեր քուէարկած եւ որոշումներ անցուցած են, իրենց դիւանագիտական մարդամեքենան (Թուրքիոյ անգլիական դեսպան՝ Սըր Քլարք) կը փութացնեն եալովա՝ Մուսթաֆա Քէմալին ըսելու թէ անգլիական կառավարութիւնը իրաւացի կը գտնէ պարսկական սահմանագլուխը բռնաբարելու եւ Արարատը պաշարելու Թրքական պահանջը։

Թող իմանան բոլորը՝ որ միջազգային ամէն հարցի մէջ տարակարծիք եւ գործունէութեան բոլոր դաշտերուն վրայ իրարու դէմ ծուղակ լարելով զբաղած անկլօ-ռուս իմպերիալիզմը, մէկ ճակատով դուրս եկած է, արիւնով խեղդելու համար արի ժողովուրդի մը ազատագրական կռիւը, ոտնակոխելով ընկերվարութեան բոլոր նուիրական սկզբունքները։

Կ՚ապրի քիւրտ ժողովուրդը՝ հաւատարիմ իր դատին, բայց թող կարմրին կեղծ կարմիր Մոսկուան եւ Լոնտոնը, քիւրտ ժողովուրդը բնաջնջելու գազանային ծրագրին՝ թէ խօսքով եւ թէ գործով մասնակցելնուն համար։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ
ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ ԴԷՄ

ՊՈԼԻՍ («Վիմա» թերթէն).— Ստացուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Արարատի քիւրտերը անակնկալ յարձակում գործած են Թուրք հեծելազօրքին դէմ։ Յարձակումը եւ մղուած է։

ՊՈԼԻՍ 5.— Ամսոյս 3ին, առաւօտեան ժամը 4ին, Քիւրտերը ուժգին յարձակում գործած են Թրքական ճակտին վրայ։ Կռիւը գիրկընդխառն եղած է։ Անատոլու գործակալութիւնը այս կռիւի մասին զեկոյց չտուաւ։

Թուրքերու յարձակողականը

Էնկիւրիէն, 9 սեպտ. հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատի դէմ Թրքական յարձակողականը կը շարունակուի յաջողութեամբ։ Թուրք զօրախումբերը գրաւած են ամէնէն բարձր դիրքերը, որոնք բացառիկ կերպով նպաստաւոր կը նկատուէին ըմբոստներու պաշտպանութեան համար։ Քիւրտերը քաշուեցան հարաւ-արեւելեան ուղղութեամբ, ուր կը գտնուին արդէն Թուրք զօրախումբեր, որոնք կը քալեն Սէրտարպուլաքի ուղղութեամբ։ Ըմբոստները կը փախին դէպի հարաւ։

Իրաքի սահմանագլուխին վրայի խռովութիւնները զսպելու նպատակով՝ զօրախումբերու կեդրոնացումը կը շարունակուի։ Մօտ ատենէն, այս շրջանին մէջ եւս պիտի սկսի զսպումի վճռական շարժում մը։

Ամերիկեան մաքսատուրքերուն շուրջ

Ամերիկացի ծերակուտական մր. Պէրքլէյ որ յուլիսին, Լոնտոնի մէջ գումարուած միջխորհրդարանական ժողովին կը մասնակցէր, Նիւ-Եորք վերադարձաւ եւ յայտնեց թէ ամերիկեան մաքսային նոր օրէնքը որ յունիսին գործադրութեան դրուեցաւ, ծանրօրէն հարուածած է եւրոպական պետութիւնները եւ թէ Ամերիկա կրնայ սպասել որ պատերազմական պարտքերը ջնջելու կամ զանոնք նուազեցնելու ձգտող պայքարները վերսկսին։

Ծերակուտականը ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի զանազան պետութեանց կացութեան վրայ, — Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Զուիցերիա եւայլն. և եզրակացուց որ այդ պետութիւններն ընդունելով մէկտեղ որ Ամերիկա իրաւունք ունի բարձրացնելու իր մաքսատուրքերը, շուարած են թէ ինչպէս պիտի կրնան վճարել իրենց տուրքերը, երբ մէկ կողմէ, գնելով մէկտեղ ամերիկեան արտադրութիւններ, միւս կողմէ շնորհիւ մաքսային բարձր սակերու, չպիտի կրնան իրենց ապրանքներն սպառել ամերիկեան շուկային վրայ։

Ամերիկեան Ռամկավարներու կոմիտէն, արդէն սկսած է օգտագործել ծերակուտականին այս յայտարարութիւնները, ընտրական նկատումներով։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ՚աշխատի

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր երէկուան երկրորդ նիստին մէջ, յետ հոգատարութեանց յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ գովեստով կը խօսէր Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանին Պ. Փօնսոյի եւ հոգատար պետութեան վրայ, եւ օրակարգի քանի մը մանր հարցեր լուծելէ յետոյ անցաւ Սարի հարցին քննութեան։

Այս հարցին տեղեկաբերը՝ Իտալիոյ ներկայացուցիչը հարցին պատմականն ըրաւ, առանց լուծում առաջարկելու։

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Պ. Քուրթիուս յայտնեց թէ Սարի մէջ, գրաւման զօրախումբեր պահելու պէտք չի մնար այլեւս, քանի որ հռենոսեան հողամասերն ալ պարպուած են։ Գերման կառավարութիւնը, ըսաւ, միշտ բողոքած է Սարի մէջ օտար զօրախումբերու ներկայութեան դէմ, եւ առաջարկեց որ ժողովը կարգադրէ երկաթուղիներու պաշտպանութեան համար դրուած զօրախումբերու մեկնումը երկրէն։

Խնդրին քննութիւնը յետաձգուեցաւ ուրիշ ժողովի մը, թոյլ տալու համար որ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կարենան նախապէս տեսակցիլ այդ խնդրին շուրջ եւ եզրակացութեան գալ։

Հնդկական խռովութիւնները

Հնդկաստանէն տրուած հեռագրեր կը հաղորդեն թէ Փէշավէրի մէջ շրջող կարգ մը զրոյցներուն համաձայն, Աֆրիտիները կը պատրաստուին նոր յարձակում մը գործել քաղաքին վրայ։ Աֆրիտիները դաշնակցած են Մրիման ցեղախումբերուն, ապահովելու համար անոնց օժանդակութիւնը, անգլիական ուժերու վրայ իրենց յարձակման ընթացքին։

Միւս կողմէ, Փէշավէրի արեւմուտքը, Թիրանէն եկած հրոսախումբեր, անընդհատ կը սպառնան քաղաքին շրջակայքը։

Հնդիկ կառավարութիւնը տեղացիներէ կազմակերպած է ժողովրդային վարձկան բանակ մը, պայքարելու համար յարձակող ուժերուն դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԴՐԱՄ ԿԸ ՀԱՒԱՔԵՆ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԷՆ

«Էլ Աֆրամ» թերթը Պէյրութէն կը տեղեկանայ թէ քիւրտ հարուստներէն Րէշիտ աղայի բնակարանին վրայ յայտարարութիւն մը փակցուած է «Քիւրտիստանի Պաշտպանութեան Ընկերութիւն» ստորագրութեամբ։ Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ բոլոր քիւրտ հարուստները պէտք է ցեղին անկախութեան ձեռնող քիւրտերուն նիւթապէս օժանդակեն, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ տեսնել եւ Թուրքիոյ դէմ բողոք ներկայացնել Ազգերու Ընկերութեան։

Նոյն թերթին համաձայն, քիւրտերու ղեկավարներն են Քեամրան Պէտրխան, Ճէլատէթ Պէտրխան եւ Սելիմ պէյ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՐ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ԹԵՐԹԵՐԸ ԳՆԵԼ

Հալէպէն կը հաղորդուի.— Արժանահաւատ տեղեկութեանց համաձայ «Հոյպուն» միութիւնը օգոստոս 24ին ժողով մը գումարելով զբաղած է արեւելեան դէպքերով եւ որոշած է ի մէջ այլոց իր գործադիր կոմիտէն Հալէպէն Հասիչէ փոխադրել։ Որոշուած է նաեւ պրոպագանդի համար Սուրիոյ բոլոր թերթերը ծախու առնել։

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրի Ոստիկանութիւնը եւ դատական իշխանութիւնը հետապնդում կը կատարեն այն անձերուն դէմ, որոնք դրօշ պարզած են Ֆէթհի պէյի ժամանման առթիւ։ Այս առթիւ հետապնդուելիք անձերը հազարաւոր են։

Իզմիրի փաստաբանները պատրաստուած են ձրիօրէն ստանձնելու այդ անձերուն պաշտպանութիւնը։ Արդէն, 30 օգոստոս—9 սեպտեմբեր Իզմիրի ազատագրութեան տօնը ըլլալով, օրինաւորապէս անկարելի է հետապնդել դրօշ պարզողները։ Իբր ծայրայեղութիւն գործող ձերբակալուած են միայն 9 հոգի։

ՓՈՐԹՕ-ՌԻՇԻ ԹԱՂՈՒՄԸ.— Ֆրանսացի համբաւաւոր թատերագիր Փորթօ-Ռիշի թաղումը կատարուեցաւ չափազանց պարզութեամբ, առանց արարողութեան եւ յուղարկաւորներու մասնակցութեան, ինչպէս փափաքեր էր։ Առտուն կանուխ, հանգուցեալին մարմինը տունէն փոխադրուեցաւ Փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը։ Դագաղին կը հետեւէին իր կինը եւ միայն մէկ քանի մտերիմներ։

ԻԶՄԻՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ.— Իզմիրի նաւահանգստի աշխատաւորները որոնք գործադուլ յայտարարած էին, վերսկսան աշխատիլ, բայց այս անգամ ալ Թութի գործարաններու աշխատաւորներն են որ գործադուլ յայտարարեցին օրավարձքի յաւելման պահանջով։ Ոստիկանութիւնը բռնութեամբ ցրուեց այն գործաւորները, որոնք գործարաններու առջեւ հաւաքուած, կը ջանային արգիլել աշխատանքի գացողները։ 17ի չափ գրգռիչներ ձերբակալուեցան։

ՑԷՓԼԻՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ՚ԵՐԹԱՅ.— Ցէփլինը 16 ժամբորդներով մեկնեցաւ Մոսկուա, ուր պիտի մնայ 24 ժամ, թոյլ տալու համար որ ժողովուրդը այցելէ եւ յագեցնէ իր հետաքրքրութիւնը։

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

... 21 Օգոստոս

Ռուսաստանից նոր Պարսկաստան անցած եւ խորհրդային կարգերին լաւ տեղեակ մէկ անկուսակցական պարոնի հետ բախտ ունեցայ այսօր տեսնուելու։ Իմ մի շարք հարցումներին Գ. Գ.ն հետեւեալ պատասխանը տուեց։

— Այժմեանից առանց տատանուելու կարելի է ասել, որ Ռուսաստանի ժողովուրդը այս ձմեռ շատ ծանր օրեր պիտի ապրի։

Տարւայ այս ժամանակին, երբ շրջաններում գիւղացիները իրենց հացի բերքը հաւաքել են, նորէն հացի պակաս է ըզգացւում. իսկ քաղաքներում ճիշդ նոյն վիճակն է ինչ որ երեք ամիս առաջ։ Գլխաւոր քաղաքների կոոպերատիւներում ապրանք չիճարւում, ձեւականութեան համար մի քանի արկղ լուցկի ու ցածր տեսակի օճառ կարող էք տեսնել. իսկ շատ քաղաքներում դրանք էլ չկան եւ կոոպերատիւները փակւած են։

Որոշ շրջաններում գիւղացիները կոլտնտեսութիւնների մէջ չեն մտել եւ Ձեկայի սարսափից քիչ են ցանել. իսկ կոլտնտեսութիւնների մէջ եղածների ստացած բերքը, կառավարութիւնն է ամբարել եւ ամաէ ամիս Տալիս է իւրաքանչիւր անդամին իր հասանելիք պարէնը։

Անցեալներում գիւղացին իր ունեցածից բաժին էր հանում նաեւ քաղաքին, բայց այժմ այդ հնարաւորութիւնից էլ է զրկւել. այդպիսով էլ քաղաքների գրութիւնը այժմեանից ծանրացած է։

Հարուստ շրջանների համայնքին պատկանող պահեստներից, կառավարութիւնը այժմեանից գիւղացուց ծածուկ ցորեն, ալիւր եւ այլ կենսամթերքներ է տեղափոխում այս կամ այն քաղաքի կոոպերատիւը, սակայն այդ էլ իր նպատակին չիծառայում։ Կոոպերատիւների ծառայողները ըստ իրենց մշտական սովորութիւնների, ստացած ցորենի, ալիւրի կէսը հազիւ են պահեստ դնում. նրանք իրենց հեռաւոր բարեկամների միջոցով դաղտնագողի կրկնակի, եռակի արժէքներով շուկայում աւելի են ապրանք ծախում, քան թէ իրենց խնամքին յանձնւած հիմնարկութիւններումն։ Եւ այդ արւում է շատ բանաւոր ձեւով. կազմակերպւած կոոպերատիւի պաշտօնեաները վերից վար ի բար հետ կապւած են. գողացւած ապրանքը ծախելուց ամէն մէկը իր հալալ բաժինն է վերցնում։

Մոսկւայում եթէ օրերով մնալու լինիք, մի ֆունտ հաց, շաքար, կաթ չէք կարող ճարել. պզդարնակչութիւնը, թաղային փռներից հազիւ հաց կարողանում է կէս ֆունտ չնչին հաց ստանալ. այն էլ ամբողջովին խմոր. իսկ դրա փոխարէն կուսակցականներն ու որոշ հիմնարկութիւնների պաշտօնեաները ապրում են ճիշդ ցարական օրերին, Մոսկւայում ապրող բուրժուաների պէս։ Նրանց նիստն ու կացը, շռայլութիւնները տեսնելուց, մարդ ուղղակի ապշում է։

Այդ պարոնները այնքան տեղական ապրանքներ չեն գործածում, որքան արտասահմանեան։ Երբ մի օր գնացի մէկ պատասխանատու հրեայ կոմունիստի մօտ հիւր, նրա սեղանին վրայ դրւած բոլոր խմիչքներն ու ուտելիքները արտասահմանեան էին. իմ հարցումին թէ ինչո՞ւ ձեր երկրի պահածոյ միսը ձուկը, գոնեակը չէք գործածում, պատասխանեց.

— Չէ՞ որ արտասահմանից եկած ապրանքները լաւ են. եթէ մենք չուտենք, էլ ո՞վ պիտի ուտի։

Շատ լաւ ասացի. բայց չէ որ ձեր ընկեր բանւորները ձեզ պէս չեն ապրում. նրանք ութ ժամ աշխատելուց յետոյ, հազիւ հաց կարողանում են մի կտոր չոր հաց ճարել — ինչո՞ւ նրանց էլ բաժին չէք անում։

Բարեկամս մի քիչ կարմրած հ ըմ ասելով պատասխանեց. ինչպէս կարող ենք բաժին հանել. հէնց դրա համար էլ չենք ուզում հրապարակ հանել, որովհետեւ դրանով մենք մեզ հակառած կը լինինք։ Մենք միշտ եւ ամենուրեք պայքարել եւ պայքարում ենք այն ամէնի դէմ, ինչ որ բուրժուական է համարւում. բացի դրանից եթէ արտասահմանեան ապրանքները տանք բանւորներին, նրանք երես կ'առնեն եւ մեր դէմ գուրս կը գան։ Այս ոչ թէ իմ կարծիքն է, այլ Ստալինի։

Այժմ մեր բանւորների վրայ էլ այնքան յոյս չպիտի դնել. օրինակ երկու շաբաթ առաջ Նովոռոսիսկում, Էլիվատորը երբ ցորեն էր բարձում նաւերը արտասահմանի համար, մեր բանւորները ցոյց կազմակերպեցին եւ թոյլ չտւին որ ցորենը բարձեն. ի հարկէ կառավարութիւնը խիստ միջոցների դիմեց, պարագլուխներին ձերբակալեց եւ աքսորեց։ Բայց փաստը այն է, որ մեր վստահելի բանւորներն էին ցոյց կազմակերպողները։ Այլեւս ես իմ խօսակցութիւնը չշարունակեցի եւ լաւ հիւրասիրւելուց յետոյ բաժանւեցի բարեկամիցս։

Համառուսական 16րդ համագումարում, մի շարք որոշումներ է կայացւել, հնգամեայ պլանը ու կոլտնտեսութիւնները հարւածային կարգով իրագործելու։ Ձեկան ու կենտկոմները եռանդուն աշխատանքների մէջ են մտել։

Նախ քան համագումարը, Ստալինը շատ ճարպիկօրէն, իր մէկ զեկուցմամբ կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները դադրեցնել տւեց ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Ժողովրդի աչքին փոշի ցանելու համար, որոշ շրջանների հրահանգիչներին ու կոլտնտեսութեան գործերով զբաղւող մի շարք կուսակցականներին ձերբակալեցին, ոմանց աքսորեցին, իսկ իրենց հաշւով գործ չանողներին էլ հրապարակով կշտամբեցին, պատճառաբանելով, որ Ստալինը այլ ձեւով է հրահանգել կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները առաջ տանել, իսկ հրահանգիչները ի չարն են գործ դրել։ Չի անցնում 3 ամիս, երբ 16րդ համագումարը առանց ազմուկի գումարւում է եւ պատգամաւորների խոշոր մասը Ստալինի կողմնակիցներն են գալիս, նորից որոշւում են կայացնում առանց վարանելու եւ ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չառնելով շարունակել կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները։

Ստալինը, որ 3 ամիս առաջ գտնում էր կոլտնտեսութիւնները առաջ բերելը վաղաժամ, համագումարի պատգամաւորներին սիրաշահելու համար, առաջին հարց բարձրացնողը եւ ժամերով խօսողը ինքն էր լինում այդ ուղղութեամբ։

— Հակախորհրդային որեւէ ուժեղ հոսանք Ռուսաստանում աչքի չի զարնւում. մենակ այսպէս կոչւած, հայրենասէր Ռուսների խմբակցութիւնն է, սակայն դրանք էլ ակտիւ որեւէ գործ չեն անում։

Տրոցկիստների վրայ յոյս չպիտի դնել, նրանք պարզապէս լարախաղի դերում կը գտնեն։

Ռուսաստանում այն կարծիքը կայ, որ նոյնիսկ Տրոցկի Մոսկւայի գիտութեամբ է Պոլիս գնացել, որպէսզի Բեռլին կամ Լոնտոն անցնի գաղտնի աշխատանքներ կատարելու համար։

Այն ամէնը ինչ որ նրա մասին խորհը. Թերթերում գրւում է եւ ինքն էլ այս կամ այն ժամուլում հրապարակ է գալիս, բոլորը շինծու ու խաբէութիւն են համարւում։

Մոսկւայում եղած ժամանակ (3 ամիս առաջ) շատ վստահելի մարդիկ, նոյնիսկ իմ կամունիստ բարեկամները յաճախ կերպով խօսում էին, որ գնները Կուտեպովին Փարիզից մինչեւ սահմանագլուխ կենդանի են բերել, բայց Թմրեցուցիչի շատ տալու պատճառաւ մահացել է. դիակն են բերել Մոսկւայ։

Ստալինի կարգադրութեամբ գնդակահարւել է նաեւ Կուտեպովին փախցնող չէկիստը. նախ նրա համար որ Թմրեցուցիչ շատ է տւել եւ երկրորդ վախեցել են որ կաշառւի օտար պետութիւններից եւ արտասահման փախչի ու ամբողջ գործի գաղտնիքը հրապարակ բերի։

Մոսկւայից մինչեւ Թիֆլիս ամբողջ երկաթուղային կայարաններում նոյն ամայութիւնն է տիրում. մինակ Թիֆլիսում կարելի է քիչ մթերք ճարել։

Կովկասի մասին ոչինչ չեմ կարող ասել, որովհետեւ, շատ երկար չեմ մնացել. միայն այսքանը կարող եմ ասել, որ լեռնային մասերում ապստամբներ շատ կան եւ յաճախ ընդհարումներ են տեղի ունենում կառավարական զօրքերի հետ։

ՆԱՄԵԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Դ.

Գայազիտցի Նուման էֆէնտիին
ԱՂՐԻ, 21 փետր. 1928

Պէտք է աւելցնեմ նաեւ թէ նախարարաց խորհուրդին որոշմամբ, Ն. Վ. կուսակալը հեռագրով տնօտնաւան լիազօրութիւններ ստացած է ներում շնորհելու որեւէ անձի, որ ինք անհրաժեշտ կը դատէ, հակառակ այն բոլոր ոճիրներուն զորս ան գործած կրնայ ըլլալ. թէեւ աւելորդ մանրամասնութիւններ չէ այն օրէնքին մէջ որ յայտարարուած է եւ ասիկա անոր համար որ այս միջոցը յարմար չէ նկատուածթերթեր ուն մէջ հրատարակել, որպէսզի օտարները չտեղեկանան։ Կարեւորութիւն միտաք թէ ինչ կը գրեն թերթերը, վախնալիք այլեւս ոչինչ կայ։ Ամէն պարագայի կը խնդրեմ ձեզմէ Գալա գալ, այս երկու օրուան մէջ, կուսակալ պէյին մեկնումէն առաջ, ձեզի հետ առնելով նաեւ ձեր խորհուրդները լաւոդ ձեր մարդիկը եւ տեսնուիլ կուսակալ պէյին հետ։ Դուք խորհուրդի պէտք ունեցող մարդ չէք. հետեւաբար այլեւս ոչ մէկ բան կ'աւելցնեմ։

Կը բարեւեմ ձեզի եւ ձեզի կը սպասեմ մեծ անհամբերութեամբ։

ԼՈՐՏ ՋԱՏԷ ԻԲՐԱՀԻՄ
ՀԱՔԻՔ (Պայազիտ)

Յ. Գ. — Սիրելի եղբայր Նուման պէյ

Ինքզինքիս թոյլ պիտի տամ խնդրել ձեզմէ անմիջապէս գալ, ի յարգանս այն սիրալիր եղբայրութեան որ մեզ իրարու կը կապէ։ Ներման օրէնքը եղած է քեզի եւ Իպրահիմ աղայի համար։ Ճանչնալով ձեր կարողութիւնը եւ խմացականութիւնը, անօգուտ կը դատեմ որեւէ բան աւելցնել։ Բարեւներ եւ յարգանք, բոլորս կը սպասենք ձեր ժամանումին։

փօսթ. ճեռագրի տնօրէն
ԽԱԼԻԼ

Լորտ Իպրահիմէֆէնտիի
ի Գայազիտ,
22 փետր 1928

Պարոն,

Այսօր ստացայ ձեր փետր. 21 թուակիր նամակը զոր ինծի ուղղած էիք «Կէօյէր» գիւղի Մէմիւրին ձեռքով։ Մէնմէտ պէյի գրկեցի նամակը եւ հեռագրի պատճէնը, որոնք իրեն ուղղուած էին։ Երկու օրէն հոս պիտի ըլլայ եւ եթէ պատասխանէ ձեզի իր պատասխանը կը հաղորդեմ։

Մեզի կը հաղորդէք թէ չափազանց ներողութիւն տուած էք դուք ձեզի իմ անձնատուութիւնս ընդունել տալու եւ ներումս ձեռք բերելու համար։ Թերեւս, ձեր խիղճն է որ ձեզ մղած է այս դիմումները ընելու։ Բայց, չեմ յիշեր թէ ոչ ձեզի եւ ոչ ալ որ եւ է մէկու դիմած ըլլամ ներում խնդրելու եւ անձնատուութիւն յայտնելու համար։ Որովհետեւ մի միայն ոճրագործներն են որ անձնատուր կ'ըլլան, ինքզինքնին ձեռք կուտան եւ շնորհ կը խնդրեն։ Անմեղները ոչ մէկ շնորհի պէտք ունին եւ ոչ մէկ անձնատուութեան։

Դուք իրազեկ էք իմ կեանքիս բոլոր փուլերուն եւ դուք կրնաք վկայել որ երիտասարդութենէս ի վեր ես ոչ մէկ չարիք գործած եմ որեւէ մէկուն եւ հաւատարմօրէն ծառայած եմ կառավարութեան։ Կը սիրեմ հայրենիքս եւ այս միակ ոճիրին համար, առանց իմ կողմէս որեւէ ձեռնարկի, կառավարութիւնը առանց որեւէ քննութիւն կատարելու, հակառակ իմ անմեղութեանս եւ առանց որեւէ դատարանի ներկայանալու, ինչպէս ուրիշ հազարաւոր անմեղներ, մեզ կը նկատէ մեղսակիցներ եւ հասարակ աւազակներ մեզ պաշարել կուտայ ուժերով. զիս կը խլէ իմ օճախէս տարագրելու համար դէպի արեւմուտք։ Իմ մեկնումէս ետք, տարագրած են իմ ընտանիքս ալ, արեւմուտքի մէկ ուրիշ քաղաքը, առանց գթալու մանուկներուն, եւ թալլած են իմ տունս, իմ հօտերս ու հօղերս։ Ես եւ իմ ընտանիքս զուրկ մնացինք ապրուստի յետին միջոցներէ։ Այն տառապանքները, կեղեքումները եւ զրկանքները, զորս հարկադրօրէն կրեցինք մեր աքսորավայրին մէջ, այն վերաբերումը որուն կ'ենթարկէին մեզ ոստիկանութիւնը եւ ոստիկանագինուորները ինչպէս նաեւ գաղթային գիւանները, այն աստիճանին հասած են որ անկարելի է բառերով եւ խօսքերով նկարագրել. անոնց մասին մտածելն իսկ սարսուռ կ'ազդէ ամբողջ մարմնիս։ Աւելցուցէք անոր վրայ մեզի համար կազմուած նոր օրէնքը, որ մարտահրաւէր մը կը կազմէ բոլոր երկիրներուն, բոլոր տարրերու եւ նոյն իսկ մարդակերներու արդարադական ոգիին։

Որպէս թէ բաւական չըլլար այս ամէնը, մենք դեռ ենթարկուեցանք թուրք թերթերու անարգական յօդուածներուն, որոնց ընթերցումը կը պարտադրէին մեզի եւ որոնց մէջ մեր բոլոր նուիրական զգացումները, մեր ցեղը, մեր պատիւը, մեր անցեալը ամէն օր կ'անարգուէին եւ վայրագօրէն կը կոխկռտուէին։

Այլեւս չմտածելով ասոնց վրայ, ամէն բանի համակերպելով՝ բացի այս բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս անհանդուրժելի վիճակէն, որուն մէջ ապրելու կը բռնադատէին զիս, յաջողեցայ խոյս տալ իմ աքսորավայրէս և անցնելէ ետք Պիւրտիստանի լեռներէն եւ 47 օր քալելէ ետք շնորհիւն Աստծոյ, յաջողեցայ Էղրի հասնիլ։ Հարկ է աւելցնել թէ, երբ մեզ կը տարագրէին, մենք, խեղճ աքսորեալներս է որ կը բռնադատուէինք վճարելու ծախքերը այն ոստիկան զինուորներուն, որոնք մեզի կ'ընկերանային. կը վճարէինք երթուղարձը կառքով, ինքնաշարժով եւ երկաթուղիով։

Սիրտս կ'արիւնի, կարենալ նկարագրելու համար եղերական վիճակը հազարաւոր կիներու, ծերունիներու, աղջիկներու եւ մանուկներու, որոնք, իրենց զօրավիգներէն բաժնուած, հարիւրներով մեռան ամէն օր սովի, զրկանքներու, հիւանդութիւններու եւ խոշտանգումներու հետեւանքով։ Այնքան վայրագօրէն վարուեցան անոնց հետ, որ մահը, սովորաբար այնքան քամնելի, այս դժբախտներուն համար փրկութիւն մը եղաւ։

ՍԻՒՐԼԷՅՍԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՐԻԱՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԽՆԴԻՐԸ

Արտասահմանի մէջ շատ տեղեր ընտրուած են Էջմիածին մեկնելիք պատգամաւորները, բայց նոյ գրութեան մատնուած են, վիզէի խնդրին պատճառով։ Օրինակ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ պատգամաւորները չեն գիտեր ո՞ւրկէ վիզէ առնեն, քանի որ այդ երկիրներուն մէջ սովետական ղեսպանատուն չկայ։ Յունաստան երթալն ալ բաւական ծախքի խնդիր է, մանաւանդ որ յայտնի չէ թէ հրահանգ եկա՞ծ է այդտեղի դեսպանին անմիջապէս վիզէ տալու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ Խառն Ժողովը կը դրաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով—

1. Ժողովը կարդաց Մայր Աթոռի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի մէկ նոր շրջաբերական գիրը, որով վերստին կը խնդրուէր փութացնել պատգամաւորներու ընտրութիւնը ու անոնց անունները հեռագրով հաղորդել։ Ժողովը իր կողմէ նշանակուելիք պատգամաւորին ընտրութիւնը վերապահեց առաջիկայ նիստին, իսկ Ազգ. Ժողովի գումարման արտօնութիւնը որ առաջ ձեռք բերելու հոգը յանձնեց Քաղ. Ժողովին, որպէս զի փութացուի նաեւ չորս աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութիւնը։

2. Երեք դիւաններու կողմէ Երուսաղէմի խնդրի մասին բանաձեւուած բաղձանքները արտայայտող գրութիւնը կարդացուելով, ընդունուեցաւ եւ որոշուեցաւ անմիջապէս յղել Մայր Աթոռի Գեր. Հոգ. Խորհուրդին։ Ինչպէս յայտնի է, այդ բաղձանքներն են — Ազգին հաւաքականութիւնը ձայն ունենայ Պատրիարքական ընտրութեան մէջ եւ Միաբանութեան իրաւունք՝ հակակշռելու վանքին տնտեսական եւ ելմտական գործառնութիւնները։

ՎԻԶԷ ՉԷ ՀԱՍԱԾ ԴԵՌ

Պատրիարքարանի գործակատարը երկու անգամ դիմած է Պոլսոյ Խորհրդ. հիւպատոսարանը, հասկնալու համար թէ վիզէն եկա՞ծ է Էջմիածին երթալիք պատուիրակներուն։ Հիւպատոսարանէն պատասխանած են թէ իրենք ոչ մէկ հրահանգ ստացած են այդ մասին։

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊՈՍԹՈՆ ԳՈՄՄԸՆԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Օգոստոս 20ին Պոստոն Գումմընի մէջ տեղի ունեցաւ հայկական մեծ երեկոն Մասաչուսէց նահանգի կազմութեան երեքհարիւրամեակին առթիւ։ Ներկայ եղան աւելի քան 20,000 հոգի։

Հանդէսը մաս կը կազմէր Պոստոն քաղաքին կողմէ սարքուած հանդիսութեանց, որոնք ամէն օր եւ ամէն իրիկուն կարգով տեղի կ'ունենան նոյն բացօթեայ վայրին մէջ եւ կամ այլուր։

Հանդէսին երեք գլխաւոր մասերն էին՝ երգ, գեղահանդէս եւ խմբերգ։

Երգի բաժինը յաջողութեամբ կատարեց Տիկին Ռոզ Զուլալեան։ Մասաչուսէցի երեք հարիւրամեակին նուիրուած (երգահան Տիկ. Կիւլէզեանէ) երգը, «Հայաստանը», Գալֆաեանի «Օրօր»ը, երգահան Սրուանձտեանցի «Պըճինկօ»ն եւ «Ամեր Սփէնկլտ Պէններ»ը երգուեցան նշանակելի յաջողութեամբ Տիկին Զուլալեանէ։

Գեղահանդէսը, որուն հոգը այս անգամ ալ ստանձնած էր Պ. Հ. Հայկէզեան, գոյց տուաւ հայ պատմութեան մէջ կարեւոր դէմքեր Արամէն սկսեալ մինչեւ Անդրանիկ։ Այս ալ շատ յաջող էր. ցուցք. Ե Տովիկեան ... առթիւ կուտար պատշաճ մտերմ բացատրութիւններ լիներէն։

Ցուցք Տովիկեան իր նախօսութեամբ անդրադարձաւ երեքհարիւրամեակի հանգամանքին, Զուխաւոր հայ ... Ամերիկայի ... ֆիզքէն մէջբերումներով յայտարարեց թէ դարու բարենորոգչական ... ծագում առած էր Հայոց մէջ 9րդ դարուն՝ Պաւղիկեաններու եւ Թոնդրակեցիներու հետ։

Երաժշտագէտ Գ. Վ. Սր... տեանց նոյնպէս շատ լաւ ... իր երկսեռ խումբը, երգել ... կոմիտասէն եւ ուրիշներէն։

ՄԻՋԱԳԵՏՔ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒ... ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը գրէ — կաթողիկոսական պաշ... Ռուբէն Եպիսկոպոս ... հասնելէն յետոյ, կը թուի ... տեղւոյն հայ գաղութին «...ցի»ի եւ «Եկուոր»ի վէճ... պիտի գտնէ։ Սակայն նոր ... տեղեկութիւնները ցոյց ... որ այդ վէճը աւելի խորա...

Կաթողիկոսական պաշ... կը ձեռնարկած է համա... ընտրութեան, բայց տեղ... գատական նախարարութ... ջոցով արգիլած են։

Կաթող. պատուիրակը ... տօնագրով մը դիմած է ... վարութեան, խնդրելով ... նութիւն, ինչպէս նաեւ ... ւութիւն՝ կատարելու այ... տականութիւնները, որ ... իր իրաւունքի սահմաններ... կ'իյնան։ Բայց սակայն ... խան ստացած չէ կառավար... նէն։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՕԳԵՀԱՆ...

Քօսթանցայի նոր թա... նութիւնը, որ կազմուած ... ու վստահելի տարրերէ, ... նակութեան ձեռնարկած ... նախորդին թողած աճագի... գոցելու համար։ Մինչեւ ... եօթանասուն հազար լէյ ... նակուած է։

Ժողովուրդը յանձնարե... ջակցի, տեսնելով որ ազգ... յանձնուած է արժանաւոր ... ձեռու։

*** Բարեգործականի ... ծիւղին եւ թաղականութեա... գագրութեամբ, ... զի ունեցած է Քօսթանցայ... Պօղոս Նուպարի համար։

Այս առթիւ եղած են ... արտասանութիւններ եւ ... Նուպարեան գաղթակա... հիմնադրամին համար ալ ... գար 150 լէյ հանգանակու...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿ...

Օգոստոս 31ին, Աթէնքի ... տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. ... ողիմպիական մարզահանդէս...

Անցեալ տարուան մրցա... րէն կոտրուեցան երեք հա... արձանագրուեցաւ նոր մ... ձողով բարձր ցատկելու ... Մ. Ը. Մ.ի կեդր. Վարչու... մէկ ամսուան մէջ կազմա... պեց այս ողիմպիականը. ... մարզիկներու գործակցութ... կարգադիր մասնախումբի ... խոնջ եւ յարատեւ աշխ... թեան։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ո... պիականի յաղթականներէն ... Մեհրապեան Վահան ... եւ Հաճիպապա Սօլաքեան ... մասնակցին սեպտեմբեր ... 7ին սարքուելիք Հին Յու... նիս ողիմպիական խաղերու...

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱՅԻ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան, այսօր, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կը ներկայացնէ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը, նախապէս զայն ենթարկելէ յետոյ 27 պետութեանց խորհրդակցական ժողովին, որ իր հաւանութիւնը տուած է «զգուշութեամբ...», ինչ որ կը նշանակէ, ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կացութեան մէջ:

Այս առթիւ, շահեկան կը նկատենք ներկայացնել ֆր. մամուլին թեր ու դէմ կարծիքները:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Քոթիտիէն» կը գրէ.— Մաքսային զինադադարի ձախորդ փորձը երեւան հանեց թէ տնտեսական գործակցութիւնը, չի կրնար իրագործուիլ, առանց քաղաքական յստակ ու որոշ խարիսխներու:

Սխալողական է ուրեմն որ երկու հարցերու ուսումնասիրութեան ձեռնարկուի. թող Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր ընդհանրական համաձայնագիրով առանց յապաղման, լուծէ խաղաղութեան պահպանման քաղաքական հարցը իրաւարարութեամբ, ապահովութեան երաշխաւորումով եւ զինաթափութեամբ. Թող իրաւարարութեան ընդհ. դաշինքը օժտէ գործադրութեան յստակ արտայայտութիւններով, որոնցմէ է զուրկ է եւ փութացնէ զինաթափութեան հարցէն ծագած վէճերու լուծումը:

Եւ թող եւրոպական շրջանակի մէջ, այս միութեան միջնորդութեամբ, պատրաստէ տնտեսական համաձայնութիւնը, որ պէտք է զուգընթաց քալէ քաղաքական համաձայնութեան:

ՄԷԿ ՔԱՅԼ ԱՌԱՋ

Եւրոպական միութիւնը աշխարհի պիտի ներկայացուի ամէնէն նպաստաւոր հովանաւորութեամբ, քանի որ ներկայացումը պիտի կատարուի ամենէն աւելի անոր կապուած անձնաւորութեան մը՝ Պրիանի միջոցաւ, կը գրէ «Ռէփիւպլիք»:

— Բայց, յետո՞յ ընդհ. վիճաբանութիւններ, յղում իրաւական յանձնախումբերու, տնտեսական եւ քաղաքական յանձնախումբեր, բուէարկութիւն փակման բանաձեւի մը, որ անշուշտ, ուսումնասիրական յանձնախումբի մը կազմութեան ձեւին տակ, ապահովում մը պիտի ըլլայ:

Այսպէս, ուրեմն, ամէնէն առաջ, ձեւական հարցով զբաղած պիտի ըլլան:

Գալով խորքին, պատուիրակներու մեծամասնութիւնը, արդէն միութեան համամիտ կը ...այի տնտեսական տեսակէտով:

Բայց պիտի հասնի՞ն հոն: Այսօր, դէպի առաջ քայլ մը նետուած է:

Պէտք է որ Ազգ. Ժողովը շարունակէ ընթացած ձիգը, առանց յանձնուելու ծուլութեան թելադրանքներուն:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔ

Այսօր, փոթորկալից ամպը փարատած է շնորհիւ ֆրանսական խօսքի մոգութեան, կը գընահատէ «Ժուռնալ»ի աշխատակիցը:

Եթէ մեր բանաձեւը վերջնապէս չի լուծեր որեւէ անհամաձայնութիւն, գոնէ կուտայ առկայն որ շարունակուի յառաջխաղացումը: Եւ այդ արդէն, անկարեւոր իրողութիւն մը չէ, երբ յիշենք այն խոր տարակարծութիւնները, որոնք երեւան եկան, Պ. Պրիանի նախապատրաստական խորհրդակցութեանց օրերուն:

ՎԻԺԱՆԾ ԾՐԱԳԻՐ

Երբեք այնքան թեթեւութեամբ չէին երկվարած դէպի գնորք. Ծրագրին հեղինակները այնպէս արամաբանած էին, իբր թէ մարդիկ միայն մարդ եղած ըլլային. իբր թէ գերմանները գոհացած ըլլային ճակատագրով որ իրենց պարտութիւն մը արժեց, իբր թէ իտալիա ինքզինքը կատարելապէս գոհ նկատէր յաղթութեան պտուղներէն, իբր թէ Անգլիա փափաքն ունեցած ըլլար օր մը նորէն կղզի մը խառնուելու:

Արդէն Պրիանի յիշատակագրին տրուած պատասխանները գոյց կուտային շահագրգռուած պետութիւններու ծայրայեղ վերապահումը, չըսելու համար առելին:

Իրականին մէջ, շատ քիչ յոյս կը մնար ծնունդը տեսնելու Եւրոպայի դաշնակցութեան, այնպէս, ինչպէս յղացեր էր անոր հեղինակը, Պրիան: Ինչպէ՞ս չզարմանալ:

Երազի վրայ շէնք չեն շիներ:

ԱՌԱՆՑ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Պ. Պրիան իր տեղեկագրին տուաւ եզրակացութիւն մը, որ չեզրակացներ կը գրէ Օրտրը:

Պարտք սեպեց յայտնել թէ տեղեկաբեր կառավարութիւնը, այսինքն Ֆրանսա, հիմնական եզրակացութիւններ չի բերեր: Այդ կը նշանակէր խոստովանիլ թէ, երբ խօսքն ըլլայ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներուն, մէջտեղ նետեց բառ մը, որ իր մէջ չէր համապատասխաներ որ եւէ գաղափարի որ եւ է իրողութեան եւ թէ անկից ասդին, իր ըմբռնումները չեն ճշգրտուած: Միայն, պէտք էր սակայն, որ իր տեղեկագրին վերջը բաներ մը ըսէր:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

«Պէրլինէր Թակէպլաթ» եւ «Ցեօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» թերթերը կը հրատարակեն պերլինի Թուրք դեսպան Քէմալէտտին Սամի փաշայի յայտարարութիւնը գերման մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ քրտական ապստամբութեան մասին:

Թուրք դեսպանը կը գանգատի, որ Քիւրտերուն ապստամբութեան մասին շարունակ լուրեր հաղորդելով, գերման մամուլը չափազանց կը տկարացնէ Թուրքիոյ հեղինակութիւնը: Քիւրտերուն ապստամբութեան պատճառն այն է, որ, ըստ., քիւրտ ցեղապետները կը փափաքին փրկել իրենց տկարացած ազդեցութիւնը: Եւ սակայն Թուրքիա որոշած է վճռական միջոցներով արմատապէս քանդել ապստամբութեան այդ օջախը: Եւ Թուրք զինուորական իշխանութիւնը կազմած է ծրագիր մը, զոր իրագործելու համար Թուրք զինուորները պիտի անցնին սահմանը եւ պաշարման օղակի մէջ պիտի առնեն Արարատը: Որքան ալ ցաւալի ըլլայ, աւելցուց, որ այսպէս կը բռնաբարուի պարսկական սահմանը, անհրաժեշտ նկատուած է այդ գործողութիւնը, որովհետեւ հակառակ պարագային Թուրքիա պիտի ստիպուի ընդհանուր զօրաշարժի ենթարկել իր բոլոր ուժերը, քանի որ Թուրքիոյ յիշեալ շրջաններու կացութիւնը չափազանց վտանգուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԵՐՈՒ ՁՈՒԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս վէճերը պակաս չեն Հայաստանի մէջ: Ամէն օր նոր ընդդիմադիրներ, որոնք կը դատապարտուին ու կը մեկուսացուին իբրեւ ազգայնականներ: Բայց այդ ընդդիմադիրները յուսահատներն են, եւ կոմունիստ ճամբուն վրայ պահ մը կանգ կ'առնեն եւ այդ պատճառաւ ալ կ'ամբաստանուին:

Այս անգամ վիճողներն են Հէնրի մը («Խորհ. Հայաստան», 24 օգոստ.) եւ Ա. Մելիքեան («Նոր Ուղի»):

«Նոր Ուղի»ի մէջ Ա. Մ. կը յարձակի «երիտասարդ հեղինակ» Հէնրիի մէկ գրքոյկին վրայ.

«Ըր ձգտելէապացուցել երկու ճշմարտութիւն. 1.— Որ ազգերը որպէս սոցեալ-պատմական կատեգորիաներ՝ պէտք է բնական ասիմիլացիայի (ձուլում) ճանապարհով կոմունիստական հասարակութեան ժամանակ անջանան, 3.— Հետեւաբար այսօրուայ ազգային մշակոյթների փոխարէն ապագայում ունենալ մի միանական համամարդկային մշակոյթ»:

Իսկ «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ Հէնրի կը յարձակի Ա. Մելիքեանի վրայ, զոր կ'անուանէ «ուկլոնիստ, տեղացի շովինիստ» եւ քննադատութիւնը՝ «գրական ցած էթիկայի եւ յետին նպատակների արդիւնք, անառամ յարձակում», նոյն ատեն զարմանալով որ «Նոր Ուղի»ի խմբագրութիւնը անփոփոխ տպեր է Մելիքեանի քննադատականը:

«Հարցը ինչո՞ւմ է»:

Հէնրի կ'ընդունի թէ «պրոլետարական դիկտատուրայի շրջանում ազգային մշակոյթի եւ լեզուի ծաղկումը, նրանց մի ընդհանուր ընկերվարական մշակոյթի եւ լեզուի մէջ ձուլումը» Հայաստանի կոմունիստներուն «ժամտական խնդիրներից» մէկն է: Եւ գոյց կու տայ Լենինի տեսակէտը ազգերու ձուլման հարցին մասին: Կը յիշատակէ Ստալինը, որ կ'ըսէ թէ «երբ սոցիալիզմը կ'ամրանայ եւ կենցաղ կը դառնայ, ազգային լեզուները անխուսափելիօրէն պէտք է մի ընդհանուր լեզւի մէջ ձուլւեն»: Լենինը, կ'ըսէ, պարզեց «ազգերի անխուսափելի ձուլման» հարցը, իսկ Ստալին գոյց տուաւ այն նպաստաւոր պայմանները, որոնք աւելի եւս կ'արագացնեն «ազգերի ասսիմիլացիայի ընթացքը»:

Ա. Մելիքեան կը կարծէ թէ այս քաղաքականութիւնը տկար ազգերը կը ձուլէ զօրաւոր ազգերու մէջ: պարզ խօսքով, Հայ ժողովուրդը, իր մշակոյթը եւ լեզուն, պիտի ձուլուին ռուս զօրաւոր ժողովուրդին, մշակոյթին ու լեզուին մէջ:

Հէնրի կ'ըսէ թէ այս տեսակէտը կը պատկանի կաուցկիի, որ կը քարոզէր չեն ու միւս փոքր ազգերուն ձուլումը գերման զօրաւոր ազգին մէջ: Եւ կ'աւելցնէ թէ դաշնակցականները, մասնաւորապէս Ըանթ, այս տեսակէտը կը հնչեցնեն յաճախ, մինչ յայտարարելով թէ չեն ուզեր թոյլ տալ, որ Հայ ժողովուրդը ձուլուի ուրիշ մեծ ժողովուրդի մը մէջ: Հէնրի կը պնդէ թէ իրենք երբեք չեն ուզեր որ ազգ մը այրի եւ ուրիշ ազգ մը ոչնչացուի: Սակայն, երբ նկատի ունենանք Ա. Մելիքեանի քննադատութիւնը, կը մըղուինք հարցնելու թէ բոլշեւիկները մեզ ի՞նչով կ'ապահովեն որ վտանգ չկայ Հայ ժողովուրդին ձուլման ռուս ժողովուրդին մէջ, Հայ մշակոյթին եւ Հայ լեզուին ոչնչացման վտանգ ռուս ընդհանրական լեզուին եւ մշակոյթին:

Այս վտանգը հեռացնելու համար, կը մեծնայ այն տարաճամ, որ Հայ բոլշեւիկներուն մէջէն մարդիկ կը ցցուին, աքսորը յանձն կ'առնեն եւ կը բողոքեն:

Իսկ այստեղ արտասահմանի մէջ, ազատ երկիրներու մէջ, պոռ խափա ռամկավարները ե՞րբ պիտի ըմբռնեն արդեօք այս վտանգը եւ պիտի դադրին խորհրդային քաղաքականութեան խլրդային ձուլում-շինարարութիւնը փառաբանելէ:

ՁՈՒԽԲԱՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑՈՒԱԾ

Պետիկ Թորոսեանի ծանօթ յօդուածը հրատարակած ըլլալու մեղադրանքով, կեդր. կոմիտէն հրաժարեցուց Եղիշէ Զուբարը «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն:

Ինչպէս երէկ կը գրէինք, կը կարծուի թէ շուտով կը հրաժարեցուին «Նոր Ուղի», «Գրական Դիրքերում» պարբերականներու խմբագիրներն ալ, ամբաստանուած իբրեւ «աջ» տեսակէտներու կողմնակից:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐԸ

Գե՞ղն ո՞ւ են Սեւանի գաշտերը: Ցորենին ոսկի հասկերը գլխահակ կը սպասեն հնձուորներուն: Սարերուն գագաթը կանանչ արտերն ալ շուտով կը դեղնին:

Եւ սակայն կ'ուշանան հնձուորները, գիւղատնտեսական իշխանութիւնը զբաղած է քաղաքականութեամբ եւ ոչ թէ գաշտերու պահանջով:

Միայն նոր Բայազիտի շրջանին համար, կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան», անհրաժեշտ է 2000 գերանդի, մինչդեռ շրջանին մէջ կայ միայն 150 գերանդի: Եւ այդ գերանդիներուն մէկ մասը հին է, այնպէս որ անկարելի է այդ գերանդիներով աշխատիլ:

Բասարգեչարի շրջանին համար կը պահանջուի 1,000 գերանդի, շրջանին մէջ կայ հազիւ... քանի մը հատ: Մեծ պահանջ կայ նաեւ յեսանի:

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէկ աշխատակիցը կը զարմանայ, որ շրջաբերական ղրկուած է գիւղերը թէյարան իջեւաններ կազմակերպելու համար եւ այդ գիւղերուն մէջ ոչ ոք լուր ունի շրջաբերականին մասին, ոչ ալ երբեք թէյարան-իջեւան գոյութիւն ունի.

— Հայկոոպն է էլի, ակի չի մտածում, իրագործելի՞ է թէ ոչ, հենց գրում է:

Ուղղակի իրականութիւնը միշտ տարբեր է բոլշեւիկեան պաշտօնական շինարարութեան պատկերէն: կարդացէք հետեւեալ նկարագրականը, զոր կը ստորագրէ Գ. Ջանեան («Խորհ. Հայաստան», 24 օգոստ.).

— «Բայազիտից Նորադուզ գնում էք ֆուրգոնի նման բանով: Երբ ճանապարհը գնում է սարն ի վեր, ստիպուած էք լինում իջնել եւ քայլելով: Նորադուզում 10 կամ 12 ըսպասողք նստել բարկաններից մէկը եւ Սեւանի ալիքների վրայ օրօրուելով անցնել Ծարաունի եւ կարմիր: Երեկոյեան բարկասը ձեզ կը հասցնի Ղազալուի նաւահանգիստը: Այստեղ դուք անպայման կը հանդիպէք Բասարգեչարի թղթատար յայտնի Հայկ-Արամին, կը նստէք նրա բրիչկան, որը ձեզ մէկ ժամից յետոյ կը բերէ Բասարգեչար:

Յաջորդ օրը դուք ձեր քայլերը կ'ուղղէք դէպի Բասարգեչարի շրջմիութիւնը, այստեղ նախագահից առաջին հերթին կը հարցնէք.

— Որքա՞ն հացահատիկ է ցանուած ձեր շրջանում:

Նա կը չփոթի եւ կ'ասի, որ ծրագիրն իր մօտ չէ, աշխատակիցներից մէկին կը գրէ թուղթի վրայ.

— «Ընկե՛ր, խնդրում եմ շտապ տուէք ինձ տեղեկութիւն, թէ ո՞րքան է ցանուած մեր շրջանում եւ մի շարք այլ կարեւոր փաստեր ընկերոջը հաղորդելու համար»:

Աղբրտի՛ք, այսպէս է կեանքը Հայաստանի մէջ:

ՆՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի մէջ 1928էն ի վեր կազմուած Նոզկատի բարենպ. Հայր. Միութեան գործունէութիւնը շատոնցուն ծանօթ էր արդէն: Քանի մը ամսուան ընթացքին վարչութեան ընտրութեան յետաձգման եւ քանի մը պարագաներու բերմամբ ոչ թէ իր գործունէութիւնը յետաձգած էր, այլ կ'աշխատէր իր թերութիւնները լրացնել:

Ներկայիս կը յայտնենք թէ վարչութիւնը ընտրուած է եւ կը հետապնդէ գծուած գործունէութիւնը, եւ կոչ կ'ուղղենք բոլոր Նոզկատցիներուն պարտք համարել կապ հաստատել միութեանս հետ, եւ կազմակերպուելով Ֆրանսայի շրջաններուն մէջ. մասնաճիւղեր կազմել:

Միութեանս հասցէն՝ H. Babayéguidian (coiffeur), 28 Rue des Dominicaines, Marseille.

(Կնիք)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 7

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ոստիկա՛ն, ոստիկան, պոռաց միկինը թոքերուն բոլոր ուժով:

Ոստիկանական երիտասարդը այնպէս ձեւացուց թէ կը փախչի, սակայն կանգ առաւ, բռնեց մանկիկին ոտքերէն, գօրկաւ գլուխը երբեմն, յետոյ նետեց տիկնոջ երեսին:

— Ա՛ռ, եթէ գուցէ շարժեց։ Երախային մարմինը աղեղ մը գծեց օդին մէջ եւ ինկաւ գետին: Սարսափեցա՞ն կինն ու ամբոխը, եւ յետոյ մոլեգնութիւն մը զգացին: Այդ պահուն, երախան, որ տիկնոջ ոտքերուն տակ էր ինկած, սկսաւ հայհոյել կատաղի մը պէս.

— Աւանա՛կ, ինչո՞ւ կը նետես այդպէս, պուպրի՞կ գտնցար եմ:

Գիւղացիներուն գլխուն վրայ, ժամերը անկուեցան: Վայրկեան մըն ալ, եւ կատղած ամբոխը թերեւս քարերուն վրայ ջախջախէր երիտասարդը: Եւ սակայն փախած էր ան, հետը առնելով տիկնոջ պայուսակը, քանի մը ուրիշ դրամապանակներ, գնուած իրերու ծրարներ, թաշկինակներ, օծիքներ, զորս թռցուցած էր պարզամիտ գիւղացիներէն:

Տիկնոջ ոտքերուն տակ ինկած էր պուպրիկը, որ շինուած էր քուրջերով: Ցցոց բանակը անհետացաւ մուկերու պէս, որոնք կը կորսուին կատուին առջեւէն: Ոստիկանները եւ ամբոխը կը պոռային.

— Բռնեցէ՛ք գողը, բռնեցէ՛ք...

Ճարտարագէտ Վոշկին մօտեցաւ Ֆիլկայի: Վոշկին ձեռքին մէջ ունէր հաց մը, որ իր կէսին չափ մեծ էր: Ըսաւ.

— Գիտե՞ս ինչ էր, պուպրիկով արտայայտող մը: Մեր լեզուով գրպան խուզարկելու լաւ միջոց մը: Իսկ այս ալ հաց է: Քիչ մը կը թխե՞ս:

Ֆիլկա, առանց պատասխանելու, — վախնալով որ հացը խաղ մըն է, կը շարունակէր քալելով Վոշկին կ'երթար ետեւէն.

— Հիմա մերոնք պիտի ծնծկուին: Ճակատամարտ պիտի ըլլայ: Ամէկա մեր շուկան է: Այստեղ է, որ «կը գործեն» մերոնք: Քիչ մը կը թխե՞ս:

Ֆիլկա, առանց պատասխանելու, հեռացաւ գնաց: Ցեռոյ ճամբուն վրայ ներս նետուեցաւ տունէ մը, որուն գետնայարկին վրայ բացուած լուսանցքէ մը սկսաւ դիտել փողոցին անցուդարձը:

Երկու ոստիկաններ բռնած կը տանէին երկու լաճեր, որոնք ցնցոտիներ հագած էին: Լաճերը ոտք արդուկ կը թափէին: Ոստիկաններ մէկը կ'աշխատէր մխիթարել ու խաղաղեցնել:

— Ի՞նչ կայ, Նիկոլա: Քեզ գուցէ պէս Մոսկուա պիտի տանին, որբանոց պիտի դնեն, ինչո՞ւ կուլաս:

— Ինչ ալ ըլլայ՝ պիտի փախչիմ, կը մռլտար լաճը: Արցունքները դէմքի աղտն խառնուելով, երեսին կու տային շոքոլայի գոյն մը: Ես չեմ ուզեր նստիլ «աղուորներուն» հետ, (լքուած երախաները «աղուոր» կ'անուանեն որբանոցի երախաները). պիտի փախչիմ, աղա թէ ոչ ջուրը կը նետեմ ինքզինքս:

— Խե՛նթ, օգուտ ունի՞ լալը նետուիլ ու խեղդուիլը:

ԿՈՒԻՒ

Լքուած երախաները, իրենց սովորութեան համաձայն, անհանդուրժելի աղմուկ մը կը բարձրացնէին, թղթախաղ, երգ, պար, գգուելով...: Ցանկարծ Ամէլկա, լքուած երախաներու պետը, հազիւ 16 տարեկան, ոտքի ելաւ նշանները գրաւ եւ պոռաց.

— Հէ՜յ, եղբայրնե՛ր, ժողով կայ, ժողով...

Իրեն կ'օգնէր միականի կարապը, որ հագած էր կնոջական երկար շապիկ մը, մէջքին՝ շուան մը, ուրկէ կը կախուէր փայտէ սուր մը: Գլխուն վրայ՝ խաղալիք գլխարկ մը:

— Եղբայրներ, ըսաւ Ամէլկա, վաղն արշալոյսին պիտի մաքրենք հոսկէ գնային միւս եղբայրներուն հետ: Պատրա՞ստ, գիտէք թէ ինչո՞ւ համար: Արգիլուած է գանակ գործածել բռունցք, որքան կրնաք: Եւ սակայն, երբ գործը գէշ երթայ, զմելիս պիտի խոթեմ մեր թշնամիներէն մէկուն փորը:

Լաճերը մեծամասնութեամբ համամտութիւն յայտնեցին եւ ժողովը փակուեցաւ:

Ֆիլկա բան մը չէր հասկնար այս բոլորէն: Ան տեղեկութիւն չունէր այն պայմանագրութենէն, որ գոյութիւն ունէր լքուած երախաներու զանազան կազմակերպութիւններուն միջեւ, որոշելու համար իրենց գոյութեան իրաւունքները եւ սահմանները:

Երբ միւսները թէյ կը խմէին, Ամէլկա այսպէս բացատրեց հարցը Ֆիլկայի.

— Մենք կը բնակինք այս հին նաւուն տակ: Ուրիշ խումբեր ալ կան, որ կը բնակին զանազան վայրերու մէջ: Խումբ մը՝ անգործածելի վակոններու մէջ, խումբ մը՝ հին բերդի մը մէջ, ուրիշ խումբ մըն ալ՝ գետին միւս կողմը: Անոնց պետին անունն է Միշկա:

Իւրաքանչիւր խումբի տրուած է քաղաքին մէկ մասը: Մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուի կեդրոնական թաղը: Հասկցա՞ր:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Կռիւներ Կալկաթայի մէջ

Կալկաթայի մէջ 30 կիներ ձերբակալուեցան կարգապահական օրէնքներու դէմ գործած ըլլալու մեղադրանքով։

Կանոնի աշակերտներէն կնոջ մը՝ Սլատի ազատ արձակման առթիւ, Մատրասի մէջ ցոյց մը կատարուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը հրամայեց ցրուիլ ցուցարարներուն, որոնք քարերով յարձակեցան, եւ վիրաւորեցին ոստիկանապետ մը եւ երկու Եւրոպացիներ։ Այս խռովութեանց հետեւանքով ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Կալկաթայի համալսարանին մէջ եւ այս առթիւ պատահած կռուի ընթացքին, 10 ուսանողներ եւ 10 ուրիշ անձեր վիրաւորուեցան։

Անգլօ-հնդիկ խորհրդաժողովը

Կը կարծուի թէ անգլօ-հնդիկ խորհրդաժողովին մասնակցելու հրաւէր ստացող 70ի մօտ անձերուն մէջ պիտի գտնուին նաեւ քանի մը կիներ։

Կանտիի հետ բանակցութեանց խզումին հետեւանքով, որոշուած տրուած է այս խորհրդաժողովին չհրաւիրել հնդիկ ազգային խորհուրդի անդամները։

Հրդեհ Պիրէոնի նաւահանգստին մէջ

Մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ առջի օր Պիրէոնի նաւահանգստին մէջ։ Պէնզինի մթերանոց մը կրակ առաւ. կրակը բռնեց նաեւ պէնզին բեռցած 18 նաւեր։ Նաւերուն պէնզինը տարածուեցաւ ծովուն մակերեսը ու բոցերը այնքան արագութեամբ ծաւալեցան, որ մէկ քանի վայրկեանի մէջ, նաւահանգիստը հրոյ ճարակ եղաւ։ Տակաւին կարելի չէ եղած զոհերու ցանկը պատրաստել, բայց արդէն կարելի է ըսել թէ մեծ թիւով մեռեալներ կան։

Ի՞նչ կը սարքեն Պերլինէն Մոսկուա

ՊԵՐԼԻՆ, 9 սեպտ.— Սոց.-Դեմոկրատները կը յայտնեն թէ Ֆէսսինկէնի մէջ գերման բանակին նախորդ ընդհ. հրամանատարը զօր. Ֆոն Սէքթ տեսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուայի մէկ ներկայացուցչին հետ։

Այս տեսակցութեան իբր հետեւանք, գերման համայնավարներու ընտրական յայտարարութիւնը խմբագրուած է այն տեսակ ոճով մը, որ որեւէ ազգայնական պիտի կրնար ստորագրել։

Կը յայտնեն նաեւ թէ, Պերլինի մէջ, պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատար սպաներու եւ բոլշեւիկ դեսպանատան զինուորական կցորդին միջեւ եւս հանդիպումներ տեղի ունեցած են, համայնավարներու ընտրական յայտարարութիւնը պատրաստելու նպատակով։

Գերման պատերազմական նախարարը, ժամուլին հաղորդեց երկար զեկոյց մը այս մեղադրանքներուն դէմ։ Նախարարը կը հրաւիրէ ամբաստանողները որ յստակօրէն ճշդեն իրենց մեղադրանքները եւ անունները տան այն գերման սպաներուն որոնք կը գտնուին կարմիր բանակի ծառայութեան մէջ, եւ կամ մասնաւոր պաշտօններով պատերազմական նախարարութեան կողմէ ղրկուած են հոն։

Գերման եւ ռուս յարաբերութեանց մասին այս մեղադրանքները հրապարակուած են ընկերվարական երեսփոխան Քունսթլէրի կողմէ։ Նախարարը կը յայտնէ թէ եթէ յիշեալը չճշդէ իր ամբաստանութիւնները, անոր դէմ պիտի դիմէ վարկաբեկման դատի։

Մարզանքով՝ կարմիր պրոպագանդ

Աթէնքի ոստիկանութիւնը, ձերբակալեց երկու յոյն համայնավար մարզիկներ եւ կատարած խուզարկութեանց ընթացքին, գրաւեց համայնավար Մարզական միութեան դիւանաթուղթերը։ Այս թուղթերու քննութիւնը երեւան հանեց թէ վերջերս յունական կարգ մը քաղաքներու մէջ պատահած խռովութիւնները մարզական հանդիպումներու ընթացքին, գործն է համայնավարներուն։

Գրաւուած թուղթերը կը վերաբերին 1928-1929-1930 տարիներու եւ կը հաստատեն թէ համայնավարները, Յունաստանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ հիմնած են Մարզական միութիւններ, նպատակ ունենալով մարզանքի սիրահար երիտասարդութիւնը քաշել համայնավար կազմակերպութեանց մէջ։ Գրաւուեցան նաեւ կարգ մը շրջաբերականներ եւ հրահանգներ, ղրկուած՝ «Կարմիր Մարզանք» կազմակերպութեան կողմէ, որուն կեդրոնը կը գտնուի Մոսկուա։

Բոլշեւիկեան տուն

Խորհրդային իշխանութիւնը մեծ շէնք մը գնեց Պուլոնյի մէջ (Փարիզ) Փորթ տը Սէն Քլուի մօտ։ Խորհրդային բոլոր պաշտօնեաները պարտադրաբար հոն պիտի բնակին, որպէսզի անոնց միջեւ աւելի սերտ կապ պահպանուի։ Այս շէնքը պիտի կոչուի «Խորհուրդներու առաջին տուն՝ Ֆրանսայի մէջ»։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՕԴԱՆԱՒՈՎ.— Բոլշեւիկեան օդանաւային տորմիղը որ դէպի Մերձաւոր Արեւելք պտոյտի ելած էր, մեկնեցաւ Էնկիւրիէն եւ իջաւ Թիֆլիս։ Տորմիղը Թիֆլիսէն պիտի մեկնի Թեհրան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ.— Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութենէն կը յայտնուի թէ սեպտ. 1ին, կառավարական նպաստ ստացող անգործներու թիւին վրայ աւելցած են 20.742 հոգի։ Անգործներու ամբողջական թիւը ներկայիս կը հասնի 2 միլիոն 60.444ի, այսինքն 908 184 հոգի աւելի բաղդատմամբ անցեալ տարուան նոյն թուականին։

ՉԵԿԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ.— Ռուս ծանօթ տնտեսագէտը Սոքոլովսկի որ հնգամեայ ծրագրի գլխաւոր հեղինակներէն մէկն է, ձերբակալուեցաւ։ Պատճառը դեռ յայտնի չէ։

Համայնավար կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն կուսակցութենէն վտարեց Օլկա Կամենեւը, որ կինն է համբաւաւոր բոլշեւիկին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
Ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
«Սահակ-Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ Գ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը
Ձոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Գօլուի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ
Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ
կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ
եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)
Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին ընկ. Լ. Զարմիսեանի բնակարանը։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ ՄՋՕԻ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լօրիս Գօլսեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Գամ. Միութեան վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։ Նիւթ՝ «Գամառ-Քաթիպայի կեանքն ու գործունէութիւնը»։ Կը հրաւիրուին համակիրներ։

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան եւ ժողովրդային Գրադարանի բոլոր անդամներն ու անդամուհիները՝ սրտիպողաբար Գրադարան կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ 262 Rue Duguesclin, Lyon.

Ս. ՇԱՄՈՒՆԻ ենթակոմիտէն սրտիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի ժամը 1ին Վարուժան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

Թիւնը կը ծանուցանէ թէ չորս շաբաթէ ի վեր վարչութեան օրատետրը կորսուած է։ Այս մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել A. Kelechianի, 62 Rue Rabelais, Lyon, Լուր տուողին նուէր։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Թագւոր Բիւրէքճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ աղջկան դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Ալֆորվիլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիալի մէջ։ Շարունակութիւն նախորդ վիճաբանութեան (Թուրքերը, Քիւրտերը եւ Հայերը)։ Կը խօսի՝ Ռէն։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Գուաքօլոնպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Rue Emile Zolaի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ու զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է այս կարեւոր ժողովին։

ԼԻՈՆԻ Մարաշի Հայր. միու-

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Գեորգ Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Զանկըրցի Յարութիւն Եսաեէլեան 22-25 տարեկան, մօր անուն՝ Նոյեմզար, հօր անուն՝ Եսաեէլ։ Տասը տարի առաջ Պաղտատ էր։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հայկանուշ Եսաեէլեանի, La Poterie, Décines, (Isère).

"ԿԱՎՌՕՇ"
երգիծական շաբաթերթ
ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50
ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.
Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)
ԿԱՎՌՕՇԻ 1931ի տարեգիրքը
Մամուլի տակ է

Կ'ուզուի վստահելի, ճարպիկ, քիչ մը գծել գիտցող աշկերտ տղայ կամ կին մը։ Դիմել 9էն 12 եւ 2էն 7, Անլէյանի, 31 Rue Aumaire, Փարիզ (3), Մէթրօ Arts et Metiers.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

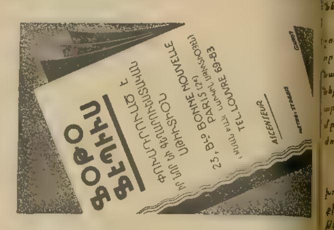

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 375 268

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
12 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1363

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Միջնաւոր Արեւելքի մէջ տեղի ունեցող փոթորիկը հրապարակ դրած է շարք մը ծանրակշիռ քաղաքական խնդիրներ, որոնց պատասխան տալ կը փորձէ հայ մամուլը։ Այդ կարեւոր խնդիրներէն մէկն է, գիտնալ թէ հայերը ի՞նչ քաղաքական ուղղութեան կը հետեւին հանդէպ մեծ պետութիւններուն։

Խնդիրը անշուշտ կը դառնայ հայկական հարցի լուծման շուրջ։ Ու նկատի առնելով հայ ժողովուրդի քաղաքական կշիռը, ինչպէս նաեւ փոքրիկ ուժը, միամտութիւնը չպիտի ունենանք կարծելու թէ Հայոց օրիանթասիոնը մեծ պետութիւններու քաղաքական դասաւորութեան մէջ կրնայ շօշափելի արժէք մը ներկայացնել։ Բայց որպէս կրաւորական երեւոյթ մը, ինքնին նշանակութիւն ունի եւ կրնայ անդրադառնալ հայ ժողովուրդի ներքին կեանքի կազմաւորման վրայ։

Մօտենանք խնդրին այս սահմանափակ չափով։

Դաշնակցական մամուլը վերջին տասնամեակի ընթացքին խոր վերաքննահատութեան ենթարկեց հայ ժողովուրդի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ յանգեցաւ այն եզրակացութեան, թէ մեծ պետութիւններու միջամտութիւններուն եւ օժանդակութիւններուն յոյս կապելու չէ. թէ՝ մեծ պետութիւնները քաղաքական բոլոր խնդիրներու մէջ կը հետապնդեն, ամէնէն առաջ, իրենց ազգային եւ պետական շահերը, որոնց շատ յաճախ զոհ գացած է հայ ժողովուրդը. թէ՝ հայ ժողովուրդի ներքին կազմակերպութիւնը եւ ուժերու համախմբումը մեր ազգային ազատագրութեան ամէնէն առաջին գրաւականն է։

Այս յստակ եւ որոշակի վերաբերմունքը որ ունի Դաշնակցութիւնը մեծ պետութիւններու քաղաքականութեան հանդէպ, կը համապատասխանէ հայ ժողովուրդի այժմու մտայնութեան, որ լիովին հիասթափուած է օտար օժանդակութիւններէն։

Քաղաքական այս վերաքննահատութիւնը անհրաժեշտ էր, որպէսզի հայ քաղաքական միտքը և ղեկավարութիւնը կարողանար ամփոփուիլ, իր ուժերը կազդուրել և աւելի իրապաշտ ուղղութեան մը հետեւիլ։

Մինչդեռ, այսքան դասերէն և վերիվայրումներէն յետոյ, հայ ռամկավարներն ու բոլշեւիկները սրտի թեթեւութեամբ ասպարէզ կուգան նոր մոլութեան մատնելու հայ ժողովուրդը։ Բոլշեւիկներն ու Ռամկավարները նոյն քննադատութիւնը կ'ընեն ընդդէմ օտար պետութիւններուն և կը յանգին նոյն եզրակացութեան, ինչ որ ըրած է Դաշնակցութիւնը։ Սակայն, անոնք Ռուսաստանի սահմանին հասնելէն յետոյ, կը բաժնուին Դաշնակցութեան տեսակէտէն, և առանց եւ նայելու՝ կը նետուին ռուսական քաղաքական ջրապտոյտին մէջ։

Հայ բոլշեւիկները մասամբ իրաւունք ունին հնազանդութեան և ստրկութեան այդ ճամբայէն ընթանալու, որովհետեւ հայ կոմունիստական կուսակցութիւնը մէկ փոքրիկ մասնիկն է ռուս կոմունիզմին։ Անոնց ծնունդն ու զարգացումն իսկ հասական է և բնաւ չի համապատասխաներ այն քննադատութիւններուն, որ անոնք իրայու բերին նախկին Ռուսաստանի և եւրոպական իմպէրիալիզմին դէմ։ Անոնք փաստօրէն ռուսական օրիանթասիոնին հետեւեցան և կը հետեւին, ճիշդ այն ճանապարհներով, ուրկէ անցան Իսրայէլ Օրին և յետագայ քաղաքական հոսանքները ռուսասիրական դրօշով։

Իսկ հայ ժողովուրդը, պատմական անցքերու արդիւնքով, հիասթափուած է բոլոր մեծ պետութիւններէն և հետեւաբար խուսափի իր նաւակը կապելու այդ մեծ նաւերու ռազմակերպներուն։ Երբ պատմութիւնը քրքրենք, Ռուսաստանը առաջին գծին վրայ կուգայ, որ հիասթափութենէ հիասթափութիւն առաջնորդած է հայ ժողովուրդը։

Հայ բոլշեւիկը կրնայ այս արկածախնդրութեան մէջ նետուիլ։ Բայց մեզի անհասկնալի կը մնայ, երբ ռամկավար մամուլը, այս օրերուն, հրապարակը կ'աղմկէ, Ռուսաստանը ստանձնելով որպէս փրկութեան միակ զօտին։

Ամերիկայի «Պայքար» թերթը, ռամկավարներու քաղաքականութիւնը բնորոշելու համար, կը յայտնէ թէ եւրոպական պետութիւններէն «յուսախաբ մնացինք»։ Ու կ'եզրակացնէ թէ Խորհրդային Միութիւնն է միայն որ «փրկած է փոքրիկ Հայաստան»ը, և «ռամկավար կուսակցութիւնը յստակատեսութիւնն ունեցած է առաջին օրէն ըմբռնելու այս իրողութիւնը ... պաշտպանելու իր քաղաքական ուղեգիծն ու գործունէութիւնը»։ Ռամկավար թերթերը քանիցս կրկնեցին թէ հայութեան պահպանման գործը կը վստահին Խորհրդային Ռուսաստանին։ «Հայաստանի կոչնակ» թերթի խմբագրականը, ստորագրուած ռամկավարի մը կողմէ, կը յայտնէր թէ «Մոսկուան համաձայն չէ քրտական շարժման, հետեւաբար մենք ալ համաձայն չպիտի ըլլանք»։

Ռամկավար մամուլը քաղաքական տհասութեամբ մը, անցեալ պատմութիւնը նկատի առնելու, այսօր, հայկական քաղաքականութիւնը կը կապէ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի ... կասկածելի քաղաքականութեան հետ։

Մեր անմիջական դրացիներու մասին կ'անդրադառնանք ... յաջորդով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՅՐԱՆՈՒՇՆԵՐԸ...

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 30).

— «Ջուր է կարծել, թէ Ապրիլեան եղեռնը աւարտած արհաւիրք մըն է մեզ համար։ Ճիշդ է, մեռնողները մեռան ու գացին, գերեզման մը փորեցին իրենց հոգիին մէջ եւ անձեռքելի խաւար մը տեսան իրենց աչքերուն առջեւ։

Անհնար է պատմել այն, ինչ որ մենք տեսանք։ Մարդկային լեզուն մեր ողբը երգելու ճոխութիւնը, նրբութիւնն ու ուժգնութիւնը չունի։ Մարդկային հանճարն իսկ անզօր է հասնելու մօտութեանը այն զարհուրանքին, որ Թուրքը գործադրեց մեր ժողովուրդին նկատմամբ։ Սերունդները, որ 1915ին եկաւ ու անցաւ մեր հայրենիքի վրայէն։

Սակայն որքա՜ն խոր է կսկիծը տակաւին ողջ մնացածներուն մէջ։

Ամէն տարի, աշխարհի տարբեր ծայրերէն, մէկիկ-մէկիկ ագակիր ուխտաւորներ կուգան կ'երթան դէպի Տէր Զօր, դէպի Հիճազ ու Անդրյորդանան՝ անապատաբնակ ցեղերուն մէջ իրենց հարազատները որոնելու համար։ Ով սեփական աչքերով տեսած չէ մահը իր սիրելիին, անոր ականջին թեւաւոր լուրերը աւետիս առած կուգան ու կը շշընջան, թէ տակաւին ողջ է իր հարազատը, թէ դեռ կ'ապրի ան ու կը շնչէ եւ իր փրկութիւնը կ'սպասէ օր ու գիշեր անընդհատ։

Կարինէն յուզիչ ցիչ մը, որուն արձագանգը եղանք մեր անցեալ շաբաթ օրուան թիւով։

Մայրանուշը, 1915ին, տարագրութեան ճամբայէն առեւանգուած, բերուած է Էրզրում, իր դահիճին իսկ տունը, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր, պահելով... իր մայրենի լեզուն եւ իր կոյս անցեալին կապուած բոլոր կոյս ու լուսաւոր յիշատակները։

Արհաւիրքի տարիները անցան շատերուն այն համոզումը ներշնչելով, թէ տեղ մը թերեւս իր շունչը փչեց հայ կոյսերէն նաեւ այս դժբախտը, Մայրանուշը, բայց ահա տարիներ վերջ, իր ծննդավայր քաղաքէն կը լսուի իր ձայնը, անքա՛ն քաղցրահնչիւն բառերով։

Ու որքան ցնցող իր պարզ, խորքին մէջ սակայն անքա՛ն յուզիչ երգը, ուղղուած իր տարագիր ընկերուհիին.

«Հէլլէթ դուն շատ իմ մասիս կը յուզուիս, կը յիշես, ամա նորէն ինծի չափ չէ, որովհետեւ ես պանդխտութեան մէջ ըլլալով, իմ աչքիս առջեւ ո՛չ մայր, ո՛չ քոյր եւ ոչ ալ ընկերներ ու ազգականներ չըլլալուն՝ միշտ իմ խելքս միտքս ձեր քովն է եւ ձեր վրան կը մտածեմ»։

«Ա՜խ, արդեօք Աստուած այն օրը պիտի ընէ, որ մէկզմէկու տեսնելու բախտը ունենանք, արդեօք այն օրուան անունը ի՞նչ է, որ երկու կարօտ մէկզմէկու գիրկը կը նետուին, անպատճառ արեւ ալ պիտի կենայ, աշխարհը ամբողջ պիտի կենայ մեր վրան եւ մեր ուրախութեանը պիտի նայի...»։

Եւ այդ օրն ալ — մենք կը հաւատանք ատոր — հայրենի երկրի բոլոր անկիւններէն հազարներով Մայրանուշները խելագար կարօտով պիտի գան ու նետուին իրենց բազմաչարչար ու նահատակ ցեղին գուրգուրոտ գիրկը՝ հոն իրենց մխիթարանքը — արեւուն չափ ջերմ եւ անոր չափ մեծ — գտնելու համար։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԷՄ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Արարատի վրայ զապումի շարժումը կը շարունակէ զարգանալ։ Թրքական ուժերը որոնք կը յառաջանան Մեծ-Մասիսի ամէնէն սեպ ու ժայռոտ շրջանին վրայ, ստիպած են Քիւրտերը որ նահանջեն։ Ջանանք հետապնդելով, թուրք ուժերը կտրեցին Մեծ-Մասիսի ձիւնապատ շրջանը։ Փոքր-Մասիսի հարաւէն անցնող նահանջի ճամբաներն. արդէն կտրըւած են, նոյնպէս լերան հիւսիս-արեւելեան ճամբաները։ Օդանաւերու եւ թնդանօթներու կրակէն սարսափած՝ ըմբոստները մեծ վնասներ կրեցին։ Մեռեալներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ պետեր։ Թուրքերէն միայն հինգ հոգի վիրաւորուեցան։

Ներելի է անշուշտ, Թուրքերու կողմէ այս վերջին երկու օրերու ընթացքին տրուած յաղթանակի լուրերն ընդունիլ կասկածով ու վերապահութեամբ։ Սեպտ. 1ի համար ընդհ. յարձակում պատրաստել եւ յայտարարել յետոյ, մինչեւ ամսուն 5ը, յաւթիւն պահեցին. իսկ ցին, Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէր թէ յարձակման լուրերը որեւէ կերպով չեն հաստատուիր պաշտօնական շրջանակներէ. ցին միայն, Թուրքերը կը սկսին յաղթանակի եւ յառաջխաղացման լուրեր տեղացնել, այն ալ եւրոպական կարգ մը թերթերու միջոցով... իսկ այսօրուան լուրին մէջ, յարձակող... Թուրքերու կողմէ միայն 5 հոգիի վիրաւորման կէտը շատ կը յիշեցնէ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Թրքական մէկ զեկոյցը, ցարտանելի բուռն յարձակումներէն յետոյ, «մեր կողմէ միայն մէկ էշ նահատակուեցաւ...» մինչ շոգենաւերը Պոլիս կը փոխադրէին բիւրաւոր վիրաւորներ...

Իրանի դեսպանին յայտարարութիւնները

Իրաքի Էնկիւրիի նորընտիր դեսպան Շէվքէթ Նաճի պէյ Պոլսոյ լրագրողներուն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Էնկիւրիի համաձայնագրին տրամադրութեանց համաձայն սահմանին վրայ անդորրութիւնը ապահովուած է։ Միջոցներ ձեռք առնուած են որ Թուրքեւիրաք սահմանին վրայ պատահած վերջին դէպքերը այլեւս չկրկնուին։ Սահմանային յանձնաժողովը, որուն մէջ 2 Իրաքցի եւ 2 Թուրք անդամներ կան, ամէն վեց ամիսը անգամ մը նիստ կը գումարէ եւ այս կարգի դէպքերը քննելով արգելիչ միջոցներու մասին կը խորհրդակցի։ Այս ժողովը կանոնաւորաբար պիտի գումարուի որոշ շրջաններուն մէջ։

Ըմբոստները անձնատուր կ'ըլլան ?

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն.— Արեւելեան շրջանին եւ Արարատի վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Զիլանի կռուի միջոցին Արարատ ապաստանած ըմբոստները սկսած են անձնատուր ըլլալ, խոստովանելով թէ զոհ գացած են թշնամիներու գրգռութեանց։ Անձնատուր եղողները կը յայտնեն թէ Արարատի ըմբոստները անօթի մնացած եւ բարոյալքուած են։

*ՓԻԹԼԻՍ 2 սեպտ.—Հարաւային սահմանին վրայ իրենց զէնքերով միասին ձերբակալուեցան և դատական իշխանութեան յանձնուեցան խումբ մը Քիւրտեր, *որոնք գործնականապէս մասնակցած էին ըմբոստութեան։*

Վէհիպ փաշա եւ քրտական շարժումը

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթը, որ կը հրատարակուի 150նոցներու կողմէ, կը հաղորդէ թէ Վէհիպ փաշա եւս Իսկէնտէրունի մեկնած է, քրտական ըմբոստութեան մասնակցելու համար։ Վերջին դէպքերէն յետոյ, Սուրիոյ բոլոր ընդդիմադիրները շուարման մատնուած են եւ այլեւս ոչ մէկ ընդունելութիւն կը գտնեն ժողովուրդին կողմէ։

Մ. Քէմալի խաղախական դերը

Քէմալի ուղղուած բաց նամակ մը կ'առաջարկէր որ Թուրքիոյ դիկտատորը լուսաբանէ հանրային կարծիքը՝ կուսակցութեանց հանդէպ իր դերքին մասին։

«Միլլիյէթ»ի մէջ հրատարակուած իր պատասխանով, Մ. Քէմալ կը յայտնէ թէ կը մնայ պետն ու ղեկավարը Խալք կուսակցութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաւատարմութեամբ գործակցած է իրեն, թէ այդ պատմական կուսակցութեան կապուած է եւ որ եւ է պատճառ չկայ որ անկէց հեռանայ։

Հակառակ ասոր սակայն, կը յայտնէ Քէմալ, չպիտի շեղի անկողմնակալութենէ, որ իրեն կը պարտադրուի իր պաշտօնական ներկայ դիրքին հետեւանքով և որ, ժամանակաւոր է ու կ'աւարտի տարուան վերջը։

Քէմալ կը յայտնէ նաեւ թէ շատ ցաւ զգացած է Իզմիրի մէջ Խալքի տան վրայ եւ տեղական իշխանութեանց հեղինակութեան դէմ կատարուած յարձակումներուն հետեւանքով։ Այդ ցաւը աւելի ստտկացած է թափուած արիւնին պատճառով եւ գրգռիչները որոնք յառաջ կը բերեն նման յարձակումներ, չպիտի խուսափին օրինական հետապնդումներէ։

Ֆէթհի պէյ Մաղնիսայի մէջ

Իզմիրի մէջ, Խալքի եւ Սէրպէսթի անդամները միասին նիստ գումարեցին, Ֆէթհի, Իզմիրի կառավարիչին եւ դա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻԶՄԻՐԻ ԴԷՊՔԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 8 ՎԻՐԱՒՈՐ, ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԽԱԼՔԻ ՄԷԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Իզմիրի Խալքը ժողով մը գումարած եւ որոշեր էր Պաշէլի Պաղա փարքին մէջ միթինկ մը կազմակերպել, իբր հակազդեցութիւն Ֆէթհի պէյի ժամանման առթիւ կատարուած ցոյցերուն։ Ասոր վրայ Մանիսայէն եւ շրջականերէն Խալքի ներկայացուցիչները քանի մը հարիւր հոգիի հետ Իզմիր եկան ինքնաշարժներով եւ կէս օրէ յետոյ ժամը 5ին, փարք հաւաքուեցան

Ճամբան, կ'ըսէ «Սօն փօսթա»յի թղթակիցը, հանդիպեցայ լրագրող ընկերոջ մը, որ ըսաւ.— «Խալքի հրաւէրին պատասխանող չկայ ժողովուրդը հաւաքելու համար լուր տարածած են թէ Ֆէթհի պէյ պիտի գայ եւ իր ճառը փարքին մէջ պիտի խօսի»։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԽԱԼՔԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՎՐԱՅ

Փարքէն վերադարձող ժողովուրդը որ 10.000ի բարձրացած էր, Քէմէր Ալթըի Խալք կուսակցութեան ակումբին առջեւ հասած ատեն՝ սկսաւ պոռալ.

— Խա՛լք կուսակցութիւնը չենք ճանչնար, կեցցէ Ֆէթհի պէյ։

Ասոր վրայ Խալքի վարիչները պատշգամ ելան եւ «կեցցէ՛ Խալքը» պոռացին։ Ժողովուրդը կրկին պոռաց. «կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆէթհի պէյ, կեցցէ՛ Սէրպէսթ կուսակցութիւնը»։

Այս աղաղակը անպատասխանի չմնաց եւ Խալքի վարիչներէն մէկը պատշգամէն պոռաց.— Անպատի՛ւններ։

Գրգռուած այս խօսքերէն, ամբոխը սկսաւ քարկոծել շէնքը. կոտրտեց ապակիները, փրցուց կուսակցութեան նշանատախտակը եւ ներս խուժելով, ծեծեց վարիչները ու վիրաւորեց Խալքի Ֆօչայի ներկայացուցիչը։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ «ԱՆԱՏՕԼՈՒ» ԹԵՐԹԻՆ ՎՐԱՅ

Թղթակից մը, որ ականատես եղած է բոլոր դէպքերուն, այսպէս կը պատմէ Խալքի կուսակից «Անատոլու» թերթին խմբագրատան վրայ կատարուած յարձակումը։

Խմբագրատան շէնքին առջեւ չորս զինեալ ոստիկաններ պահակ կը սպասէին։

10 վայրկեան առաջ, 20—30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը խմբագրատուն եկեր եւ յանձնարարեր էր աւելի մեղմ հրատարակութիւններ ընել Սէրպէսթի կուսակցութեան հանդէպ։

Հինգ վայրկեան չանցած, խմբագրատան քարտուղարը պատուհանէն վար կախուեցաւ եւ պոռաց.— կուգա՛ն...

Ոստիկանապետ մը որ հոն էր անմիջապէս հեռաձայնի գլուխն անցաւ եւ օգնութիւն խնդրեց պահականոցէն։

Անկիւնը 40·50 հոգի հաւաքուած էին. փոխ-ոստիկանապետը հրահանգեց ոստիկան զինուորներուն մարդ ներս չձգել։

Ոստիկան-զինուորները անմիջապէս լեցուցին հրացանները։

Ցեսայ ոստիկան զինուոր մը որ կը պատրաստուէր կրակելու։ Հրացանը պայթեցաւ եւ ասոր յաջորդեց միւս ոստիկան-զինուորներուն եւ ոստիկաններուն հրացանաձգութիւնը։

Արձակուած գնդակներէն սպաննուեցաւ 13 տարեկան դպրոցական մը եւ ծանրապէս վիրաւորուեցան տղայ մը եւ 7-8 անձեր։

ՉԵԿԱՅԻ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՔՆԵՐԻՑ)

... 25 Օգոստոս

Չեկայի վայրագութիւններն ու սոսկ դաւադրութիւնները այն քան բազմաթիւ են, որ եթէ ամիսներով էլ պատմելու լինեմ դժուար թէ վերջանայ։

Երկու գեպք պատմեմ միայն, գրանով էլ պատկերացրէք «կարմիր յեղափոխական» անուան տակ աշխատող չեկիստ դահիճներին։

— Մինչեւ այսօր գուցէ շատերի համար պարզ չէ թէ բոլշեւիկները վերջնապէս ինչպէս գինաթափ արին Դաղստանը։

Մոսկուայի կառավարութիւնը երբ չի կարողանում զէնքի ուժով զինաթափ անել ըմբոստ լեռնցի Լէզգիին. դիմում է սոսկ միջոցների։ Դաղստանի գլխաւոր գիւղաքաղաքներում եւ գիւղերում՝ (Գունիբ, Բոտլիխ, Հոխ, Ղազիղումուխ, Խունձախ, Ղաղանիշ, Օնսոկուլ եւայլն) դպրոցներ է հիմնում եւ Չեկայի ագենտներին ուսուցիչներ է նշանակում։ Մի քանի ամիս կեանքը խաղաղ է անցնում, որից յետոյ չեկիստ ուսուցիչները գործի են անցնում եւ կենտրոնից ստացած անկեատյին թերթիկներն են ցրւում աշակերտներին, որպէսզի վերջիններս մանրամասնօրէն գրեն իրենց տներում եղածը։

Միամիտ աշակերտներից շատերը գրում են իրենց ունեցւածքը անգամ յիշատակելով տանը եղած հրացանն ու փամփուշտները։

Երբ թերթիկները վերադարձնում են, չեկիստները մէկ մէկ կարդում են, այն թերթիկը որի մէջ հրացան կամ փամփուշտ չի լինում յիշւած, վերադարձնում են տիրոջը առարկելով, որ հեշտ չեն կազմել անկէտան, «չէ որ Լեզգին առանց զէնքի չի կարող ապրել», իսկ այն աշակերտներին, որոնք իրենց թերթիկների մէջ հրացան, ատրճանակ (համարներով) ու փամփուշտ են լինում գրած, առատ վարձատրութիւն են տալիս։ Չէնք չարձանագրած աշակերտները թերթիկները յետ են ստանում եւ իրենց ծնողներից ծածուկ գրի են առնում տան եղած փամփուշտները, հրացանը, ատրճանակը իրենց համարներով եւ տալիս վերադարձնում ուսուցիչներին։ Սրանք էլ իրենց հերթին վարձատրւում են։

Ամէն ինչ պատրաստ էր, մնում էր գործի անցնել։ Եւ ահա մի գեղեցիկ օր ամբողջ Դաղստանի գիւղերը շրջապատւում են ռուս զինուորներով իրենց թնդանօթներով ու գնդացիրներով, միւս կողմից էլ օդանաւերն են աշխատում։ Ստիպում են գիւղերին յանձնել իրենց զէնքերը։

Շատ քիչ տոկոսով ընդառաջ են գնում պահանջին եւ անպէտք զէնքեր են յանձնում, իսկ մեծամասնութիւնը «ոչինչ չունիմ» է պատասխանում։ Այստեղ էլ բացւում է գաղտնիքների ծայրը։

Չեկիստ ուսուցիչները զէնքը յանձնելուց հրաժարւող գիւղացու ձեռքն են տալիս իր իսկ հաւաքած ձեռքով գրածը՝ որ այսքան փամփուշտ, այս ինչ տեսակի ու այս ինչ համարի հրացան ու ատրճանակ ունես։

Խեղճ գիւղացին մնում է շւարած, թուղթը վերցնելով վերադառնում է տուն եւ երբ տանտիկին է ներթարկում իր ունեցւածքը տեսնում է որ ճիշդ է, այլեւս թագցնելու հնարաւորութիւնը չունենալով տանում եւ յանձնում է իր ունեցած զէնքը։ Եւ այս միջոցով ամբողջ Դաղստանը զինաթափում են, իսկ ըմբոստացողներին ձերբակալւում ու հետագայ Սիբիր են աքսորում։

Դաղստանը տնտեսապէս եւ լեռնոտ լինելու ու արդիւնաբերական խոշոր միջոցներ չունենալու պատճառով, անասնական շատ ծանր պայմանների մէջ կ'ապրի։ Ժողովուրդը գլխաւոր իր զինւորներից, լուռ ու մունջ կ'ենթարկւի Չեկայի ամէն մի վայրագութիւններին ու սոսկ դաւերին։ Մէկ-մէկ լեռներում ապստամբած ապստամբները երկաթուղու գծին են քանդում, կամ թէ չէ շրջաններում կոմունիստ պաշտօնեաներին են խփում։

* *

16րդ համագումարից յետոյ, Չեկան աւելի զօրացած նոր կեղտոտ միջոցներով իր նպատակներն է հետապնդում։ Երբ Ռուսաստանի քաղաքներում կեանքը անտանելի է դառնում շատերը իրենց գլուխը ազատելու համար թողնում են իրենց ունեցւածքը եւ հեռանում սովկաս, կամ թէ չէ անցնում Պարսկաստան։

Ռոստովում մէկ Սալմաստեցի պարոն քանիցս անգամ դիմումներ է կատարում Չեկային եւ ուր որ հարկն է, որպէսզի իրեն թոյլ տան Պարսկաստան անցնելու սակայն միշտ էլ մերժում է ստանում, վերջը իր ունեցւածքը կէս արժէքներով ծախծխում է եւ ճանապարհւում Բագու, նպատակ ունենալով գաղտնի Պարսկաստան անցնել։ Հենց որ այդ պարոնի հարեւան (նոյն շրջանից) երիտասարդը իմանում է նրա Բագու գնալու մասին, անմիջապէս տեղեկացնում է Չեկային, վերջինս էլ իր վարձկան ու փորձւած չեկերից մէկին անմիջապէս ուղարկում է Դ-ի հետեւից, որը եւ Բագւում հանդիպում է նրան։

Հարց ու փորձից յետոյ, լրտեսը յայտնում է Դ-ին, որ իրեն հետեւել են չեկիստները Ռոստովում ուստի թողել փախել է։

Դ-ն բաւական միամիտ լինելով եւ երբեք չը կասկածելով իր հայրենակցի վրայ, սկսում է անկեղծօրէն սիրտը բանալ եւ պատմել, որ ինքը մտադիր է Պարսկաստան անցնել, լրտեսը խորհուրդ է տալիս եւ յայտնում է, որ ինքն էլ կ'ընկերանայ։

Երկու հոգով աշխատում են Բագւում մէկ վստահելի վարորդ ճարել։ Լրտեսը անմիջապէս լուր է տալիս Բագւի չեկային, վերջինս էլ իր թուրք ագենտներից մէկը, որպէս վարորդ հրապարակ է բերում։

Ռոստովից գնացած լրտեսը վերցնում է թուրք լրտեսին ու տանում Դ-ի մօտ, յայտնելով, որ արդէն մէկ վստահելի վարորդ է ճարել, նրա հետ կարող են գնալ։

Միամիտ Դ-ն աւելի է մտերմանում իր հայրենակցի հետ եւ խոստանում է՝ եթէ անփորձ անցնեն Պարսկաստան, վարորդին վճարել 500 րուբլի։

Չեկայի հրահանգները ստացած երկու լրտեսները Դ-ի եւ Բագւից միացած մէկ նոր զոհի հետ ճանապարհւում են գնացքով դէպի Խ. Հայաստանը եւ ապա իջնում Արաքսի ափը։

Նախ Դ-ն ջուրն անցնելը, վարորդը առաջարկում է մի երկրորդ գրեն իրենց բարեկամներին ու մօտիկ ընկերներին, որ անփորձ անց հասան։ Միամիտ զոհերը երբ առանց արգելքների ու վտանգի հասնում են Արաքսի ափը, ապա շում են իրենց ընկերներին էլ նոյն ճանապարհով եւ նոյն վարորդի միջոցով բերել տալու ստի Դ-ն իր 3 ընկերներին էլ Ռոստով նամակ գրւած է, իսկ Բագւից միացած զոհն էլ իր 2 ընկերներին։ Երկուսն էլ շեշտում են, որ իրենք ապահով հասան Պարսկաստան, գրաբերը իրենց վարորդն է, կարող են վստահել եւ նրա հետ գալ։

Նամակները վարորդին տալէ յետոյ, երբ ցանկանում են շարժը հանել ու ջուրը մտնել, Բագւի չեկիստը (վարորդը) հանում է ատրճանակը եւ բղաւում «Դուք բանտարկւած էք»։ Անմիջապէս նրանց թեւերն ու ոտքերը կապկպում են եւ վերադարձնելով Խ. կայարանը երկաթուղով տանում են Բագու։

Սրանով չի վերջանում պատմութիւնը։

Ռոստովում եւ Բագւում ձերբակալւում ու Ռուսաստանի խորերն են աքսորում այն մարդկանց որոնց հասցէին նամակներ էին հասնում։ Եւ այսպիսով 7 անմեղ մարդիկ զոհ են գնում Չեկայի նորանոր կեղտոտ դաւադրութիւններին։

ԽԱՄԵԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Մարսէյլի Ազգ. կեդրոնական վարչութեան ուշադրութեան)

Մարսէյլը, իր արւարձաններով, կազմակերպչական տեսակէտէ, իր արժանի տեղը ունի Ֆրանսահայ գաղութի եւ առհասարակ ցրւած ու տարագիր հայութեան մէջ։ Նա արդէն կայունացրեց իր երեսուն վիճակը, որոշ չափով բարւոքեց իր տնտեսականը, կազմակերպւեց ներքնապէս, ձեռնամուխ եղաւ հասարակական շինարար աշխատանքի եւ նուիրուեց կրթական գործին։ Այս վերջինի վրայ է, որ կ'ուզեմ հրաւիրել Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ուշադրութիւնը, զայն աւելի կանոնաւոր հիմքերի վրայ դնելու, հարկ եղած ցուցմունքը անելով։

Ուրախութեամբ պէտք է արձանագրել, որ բացի Մարսէյլէն դպրոցներ կան նաեւ Սէն Լու, Սէն Մարգարիտ, Սէն Ժիւլիէն, Պուլվար Օտտօ, Սէնթ Անթուան, Կարտան եւ Լա Սիօթա։ Բայց այս դպրոցների մէջ ամփոփւած են մօտաւորապէս հազար փոքրիկներ, որոնց ազգայնօրէն դաստիարակելու պատասխանատւութիւնը կը ծանրանայ գլխաւորապէս ազգային իշխանութեան վրայ, որպէս գաղութիս հաւաքական կեանքի ղեկավարի։ Մինչեւ այսօր ամէն մի շրջան, այս ասպարէզում, գնացեր է իր գիտցած ճանապարհով, վարել է այս ընդհանուր գործը իր ուզած եղանակով։ Կեդրոնական Վարչութիւնը շրջանների կրթական գործին միջամուխ չէ եղած երբեք։ Ընդհանուր կապ ու միութիւն չէ եղել այս բոլորի մէջ։ Այս իսկ պատճառներով էլ, կրթական բոյների մէջ անպատեհութիւնները բազմաթիւ էին։

Որպէս Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէն, մի քանի անգամ այցելել եմ Սէն Լուի դպրոցը՝ անցած երկու տարուան ընթացքին։ Անցեալ տարի քննութեան ենթարկեցի նրա աշակերտութիւնը։ Ներկայ եղայ նրանց դպրոցական հանդէսներին։ Շատ լաւ ծանօթ եմ Լա Սիօթայի դպրոցին, նրա վարժուհու, ծնողների եւ հոգաբարձութեան փոխ-յարաբերութեանց։

Մասնաւոր հետաքրքրութեամբ ներկայ եմ եղել Սէնթ Անթուանի ամանորի հանդէսին։ Յուլիսի վերջերին, պատեհ առիթով մը այցելել եմ նաեւ Նէօի դպրոցը, լսել եմ վարժուհուն, հոգաբարձութեան անդամներից մէկին, տեղւոյն քահանային եւ նիստերնակ մի քանի բանիմաց անձնաւորութիւններին դպրոցի վերաբերեալ։ Վերջերս առիթը ունեցայ ծանօթանալու Սէն Ժիւլիէնի վարժուհու հետ եւ լսել նրան իր դպրոցի մասին։ Մնացածների վերաբերեալ, զանազան առիթներով, կրթական գործին մօտ կանգնած անձնաւորութիւններէ հաւաքել եմ հարկ եղած տեղեկութիւնները։

Իմ ունեցած այս բոլոր ծանօթութիւններով եւ տպաւորութիւններով եկել եմ այն համոզման, որ այդ հիմնարկութիւնները, ներկայ դրութեամբ, ո՛չ միայն չպիտի արդարացնեն մեր յոյսերը, այլ եւ իրանց հակամանկավարժական ընթացքով պիտի վնասեն փոքրիկների առողջութեան, նրանց բնական զարգացման։

Մի տեղ գործը յանձնւած է անկարող ձեռքերի, որը ո՛չ միայն մանկավարժական պատրաստութիւն չունի, այլ եւ զուրկ է հասարակ զարգացումէ։ Մի այլ տեղ հոգաբարձութիւնը իր «մեթոտը» կը պարտադրէ վարժուհուն, ստիպելով, որ երեխաներին այբ, բէն, գիմ սովրեցնէ եւ ո՛չ թէ ա. բը. գը։ Մի ուրիշ տեղ դժգոհ են մանկական խաղերէն, երգերէն եւ կը պահանջեն վարժուհիէն, որ 4 տարեկան փոքրիկներին էլ հայերէն, ֆրանսերէն գրել-կարդալ, հաշիւ, պատմութիւն եւ «պաշկա Թիւրիւ Չէլլէր» սորվեցնէ։ Հանդէսների մէջ մարդ յաճախ խղճալով մտիկ կ'ընէ այնպիսի արտասանութիւններ, որոնց ոչ միայն հոգին, էութիւնը չի հասկնար արտասանող աշակերտը, այլ եւ խորապէս գիտես, որ խորթ են նրա համար այդ հատուածի բազմաթիւ բառերը, անըմբռնելի՝ նախադասութիւնները։ Տանջանքով զոց է արել խեղճը եւ կ'արտասանէ ճիշդ թութակի մը պէս։ Կայ դպրոց, ուր 70—80 փոքրիկներ յանձնւած են մի վարժուհու խնամքին։ Այդ մէկ հոգին պիտի ղեկավարէ մանկապարտէզը, զասեր պիտի աւանդէ նախակրթարանի մէկէ աւելի կարգերին եւ պիտի տանի ընդհանուր հսկողութիւնն ու դաստիարակութիւնը դպրոցի։ Կանգ առնե՞նք արդեօք որոշ դպրոցների հակաառողջապահական կոզմերի վրայ։ Գուցէ երկար փաստերի պէտքը չզգացուի, եթէ ընդհանուր կերպով պարզ առնենք, որ եւ ո՛չ մի դըպրոց այս տեսակէտով կարող է գոհացուցիչ համարուիլ։ Մէկը խաղալու յարմարութիւն չունի, մէկը զուրկ է պահանջւած լոյսից ու օդից, իսկ մէկի սրահի մէջ բոլոր կարգի աշակերտների խռնումը, դրութիւն մը, որը ընդհանուր է բոլոր դպրոցների համար, արդէն լրիւ պատկերն է եւ գլուխ գործոցը մեր դպրոցների ունեցած բացերի կամ թերութիւններու։

Ի՞նչ պէտք է, կամ աւելի շուտ, ի՞նչ կարելի է անել՝ կըրթական գործը այս դրութենէն փրկելու համար։ Իմ կարծիքով շատ բան կարելի է եւ հնարաւոր՝ եթէ ազգային իշխանութիւնը որոշէ եւ պատրաստակամութիւն ունենայ, գէթ այս հողի վրայ, այլ ուղղութեամբ գործելու, իր իրաւունքները արժեցնելու։

Սա հարկադրանք մըն է, որովհետեւ Մարսէյլի շրջանի համար հասարակական գործունէութեան մի նոր ասպարէզ է բացւում, որը երբեք նման չէ անցած շրջանին։ Անցեալը մի տեսակ անկայուն, անորոշ շըրջան էր, այս պայմանների մէջ կատարւածը տեսակ մը նախապատրաստական աշխատանք կարելի է համարել։ Ներկան բոլորովին տարբեր բնոյթ ունի եւ ուրոյն պահանջներ։ Մենք պէտք է ընդառաջենք դրանց եւ քալենք ժամանակի հետ՝ եթէ չենք ուզեր խստօրէն պատժուել անկէ։

Ազգային Վարչութեան առաջին եւ ամենակարեւոր անելիքը՝ իրան ենթարկելն է բոլոր դպրոցները։ Միատ ընտրութեամբ, ինք պիտի հրաւիրէ բոլոր ուսուցիչ-ուսուցչուհիները։ Պիտի պատրաստէ նաեւ ազգային ծրագիր մը բոլոր նախակրթարաններին։ Պիտի ունենայ ընդհանուր կրթական գործի ղեկավար շրջուն տեսուչ մը՝ լայն լիազօրութիւններով, որը պիտի հանդիսանայ միակ հաշուատու եւ հսկող անձը այս մարզին մէջ։

Սրանք աղաղակող, անժխտելի պահանջներ են եւ կը մտնեն Ազգային Կեդրոնական իշխանութեան իրաւասութեանց սահմանների մէջ։ Միայն ու միայն այս գործելակերպով է, որ նա կարող է ազատել դպրոցը պատահականութիւններէ, անկարող ձեռքերէ, հոգաբարձութիւններու եւ ծնողների անպատասխանատու միջամտութիւններէ։

Պարզ է սակայն, որ ա... լուրի համար դրամական լայն միջոցներ են հարկ... Անշուշտ լուրջ դժուարութ... այս, բայց երբեք անյաղթ... Մեր գաղութը արդէն իր ... է. փոքր ինչ զոհողութեան ... իր նոր սերունդի ուսման ... քը հոգալու։ Միայն թէ գ... պէտք է հասցնել այնպիսի ... տիճանի, որ նա լեռնի գո... հայ ծնողին եւ իբրեւ հա... իբրեւ տեղական պայման... մէջ ապրող, տեղական ...

Մինչեւ դպրոցների բա... շատ բան կարելի է անել ... ուղղութեամբ եթէ առա... կուած սկզբունքները ... ուին եւ զանոնք կիրառել ... մար գործի ձեռնարկուի ... ջապէս։

ԱՐՈՒ...

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Դ

Այնքան չարչարանք քաշելէ եւ այսքան բան տեսնելէ ետք, եւ այս ամէնը՝ առանց որեւէ ոճիր գործած ըլլալու, առանց որեւէ դատավճիռի, կառավարութեան քմահաճոյքին համար միայն, այժ, այս բոլորէն ետք գալ եւ անձնատուր ըլլալ կամ հաւանիլ որ ներում շնորհուի ինծի, ավելա ամօթ եւ անըրդելի արարք մը պիտի ըլլար։

Եթէ կառավարութիւնը ճշմարտապէս զգացած է իր արարքներուն սոսկալիութիւնը եւ զղջացած է անոնց համար, ան պէտք է իրենց օճախները վերադարձնէ բոլոր անոնք, որոնք աքսորավայրերու եւ բանտերու մէջ դեռ չեն մահացած, հատուցում ընել եղած զրկութիւններուն եւ թալաններուն, պատժել այս ցանցառական մահապատիժներու, այս գժբախտութեանց պատասխանատուները եւ ասոր տանց սպասելու հպատակութեան որեւէ քայլի կամ ներումի կամ աղերսանքի իր զօհերուն կողմէ։ Իմ հայրենիքիս աւերումէն ետք, որ ասորպատութեան եւ կողոպուտի ենթարկուած է, հոս կամ որեւէ այլ վայր ապրիլը՝ ինծի համար ոչ մէկ տարբերութիւն ունի։

3) Դուք ինծի կը խոստանաք թէ իմ ունեցած պաշտօնիս հաւասար պաշտօնի մը պիտի նշանակուիմ իմ փափաքած քաղաքիս մէջ, բայց դուք կը մոռնաք այն օրէնքը, որ կը հրամայէ ճամբու գնել իրենց պաշտօններէն բոլոր քիւրտ պաշտօնեաները եւ աքսորել զանոնք։ Հետեւաբար, այս անուանումը ժամանակաւոր միայն կրնայ ըլլալ եւ իր հետեւանքը՝ նոր տարագրում մը։

4) Համոզւած չըլլալով կառավարութեան բարեացակամութեան եւ անկեղծութեան մասին, չեմ կրնար որեւէ մէկուն խորհուրդ տալ երթալ կառավարութեան անձնատուր ըլլալ։ Վերարի Լէզգի Աղա, Խալիլ պէյի եղբօր ազան եւ իր ծառաները, ինչպէս նաեւ ուրիշ քանի չափ անձեր վստահութիւն ունեցած եւ կուսակալութեան վերադարձած էին եւ ներման արժանացած։ Ո՞ւր են այժմ։ Անոնք բոլորն ալ վայրենիօրէն ջարդուած չե՞ն։ Աչքի առջեւ ունենալով այս օրինակը, ինչպէս կրնամ որեւէ մէկուն խորհուրդ տալ երթալ յանձնուիլ եւ ի՞նչպէս կրնամ ես ինքս գալ։

Ու ոչ կրնայ մեզ փրկել. եթէ անգամ մը կառավարութեան ձեռքն իյնանք, ան կը հրամայէ մեր խողխողումը։ Կուսակալ պէյը կրնայ ամէնէն պատուաւոր ըլլալ, աշխարհի ամէնէն միտ մարդը, բայց ան ոչ... նայ ընել իր պետերուն հր... ներուն առջեւ։

Այդ հրամանները ... գրելով, ան պիտի արդ... իր անզօրութիւնը մեզնէ ... լով եւ այն ատեն խաղը ... ուած պիտի ըլլայ։

Ես պայազիտ չեմ վեր... նար մինչեւ որ այն ... քիւրտերը, որոնք աքսոր... են եւ որոնք ինչպէս ... աչքերովս տեսայ, 20րդ ... քաղաքակրթութեան ամ... բող վիրաբերումի մը ... եղան։

Չեմ կարծեր թէ իսկ... նութենէ մը ետք, ոչ մէկ ... ուաւոր եւ օրինասէր մարդ ... մեղադրել զիս, իմ բռնած ... քիս համար։

5) Շնորհակալութ... յայտնեցէք Խալիլ պէյին, ... եւ հեռագրի անօրէնին, ... նեցէք իմ յարգանքներս ...

ՏԱՒՆՏՕՆ ...
ՆՈՒՄԱՆ ԽՈՒԼ...

Պայազիտ կուսակալի ... ձերուն ձախողութենէն ... շաբաթ ետք, ընդհանուր ... Իպրահիմ Թալի պէյ նոր ... մը ըրաւ ուղղակի Ինսան ... փաշայի մօտ, իր կողմէ ... նի կուսակալին կողմէ ... ուած նամակ մը ուղղել...

Կը ցաւիմ որ ձեզ ... նիմ այս նամակին եւ ... Նուրի փաշայի պատ... բնագիրները։ Այս նամակ... Իպրահիմ Թալի պէյ ... Նուրի փաշայի կ'առաջար... բարբաժին ընդհ. հրամա... ատրիճան, խոշոր գումար ... իր անուանումը իբրեւ ... կան կզորդ Եւրոպայի ... քական գեսպանատուններ... կուն մէջ, իր բնորոշութեան...

Ինսան Նուրի փաշա ... պատասխաներ թէ՝ ինք ... մէջ Հոյպունի զինուորակ... ծառայն էր եւ քիւրտ ... կան ուժերու ընդհանուր ... նատարը. թէ՝ ինք հոն ... Հոյպունի հրամանով, ... կանելու պատիւն ունէր ... պաշտօն ունէր կռիւը ... չեւ որ թուրքիա ճանչնայ ... տիստանի անկախութիւն ... պարզէ զայն թէ՝ իր ... այն ատեն միայն պիտի ... երբ Հոյպունը հրամայէ ... եթէ քաղաքական ... ունի ընելիք Հոյպունին, ... նոր կը ներկայացնէ ...

...նօգուտ էր գիմումներ ընել ...րամական եւ պաշտօնի խոստում-...րով զանազան անձերու, որով ...ներ կարգադրելի խնդիրը անձ-...ական հարցի մը շուրջ չէր դառ-...ական հարցի մը, որ ...ար կարգադրուիլ միայն այս ...գին անկախութեան իրաւունք-...րուն ճանաչումովը:

Թուրքերը յուսալքուած այս ...աստաններէն, դադրեցուցին ...նց դիմումները:

Չմեռը հանգարտութիւն բե-...ած էր կռուող կողմերուն միջեւ: ...ւան ամառը Թուրքերուն ա-...թ առաւ կրկին փորձելու ...մը, իսկ Քիւրտերուն՝ դժն-...ակ հարուածներ տալու իրենց ...իւմիններուն: Այս ամրան հաշ-...ինքը՝ խոշոր կորուստներ են ...ւրքերուն համար: Հօյպունը կը ...մօկերպէր իր ուժերը եւ ...ննդագին կերպով կ'աշխատէր ...անելու համար այն օրուան-...ր ամէն բան պատրաստ ըլլալով ...ընդհանուր յեղափոխութեան հը-...ման պիտի տար բոլոր Քիւրտե-...ու:

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՐ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հաւրանի երեւելիններէն եւ ...էյխերէն բաղկացած պատուի-...րութիւն մը ներկայանալով ...ին Սէրայի մէջ բարձրքոմիսէրու-...թեան պատուիրակ Պ. Ըլքլիւի ...երկայացուցած են կարգ մը ...ահանջներ, որոնք կ'ամփոփուին ...հետեւեալ կերպով.

1.— Հաւրանի կատարեալ ...ինքնավարութիւն Ֆրանսացի կա-...ռավարիչով մը, նախընտրութեամբ ...ինուորականի մը: Քօլօնէլ Պուա-...ի անունը յիշուած է:

2. Ցուրքերու նուազում եւ ...համաչափաբար 1930 տարուան ...ուրքերու ջնջում, տրուած ըլ-...լալով երկրագործներու մեծ ...ալ ողբալի դրութեան մը մէջ ...տնուիլ.

Պատուիրակները, ինքնավա-...րութեան հարցին անդրադառնա-...լ չեշտած են որ որեւէ գնով չեն ...ուզեր կապուիլ Ջէպէլ Տրուզի հետ: ...Անոնք պահանջած են նաեւ Հաւ-...րանի ներկայ միւթէսարըֆի հե-...ռացումը, որովհետեւ ան կ'աձ-...կառանուի կարգ մը կառավա-...րական գեղծումներ կատարած ըլ-...լալու յանցանքով:

Այն պարագային, երբ բարձր ...քոմիսէրութիւնը յարմար չտես-...նէ ինքնավարութիւն տալ իրենց, ...անոնք կը պահանջեն որ Հաւրան-...ները ընդունուին դամասկոսի ...պետական վարչութեան մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶՕՐԱԿՈՉ

Սեպտեմբեր 15ին զօրակոչ պիտի յայտարարուի ամբողջ Անդրկովկասի մէջ:

Զօրակոչը կատարեալ ձեւով ընթանալու համար, Հայաստանի մէջ կազմուած են 8 յանձնաժողովներ, որոնք պիտի գործեն Երեւանի, Լենինականի, Վաղարշապատի, Նոր-Բայազէտի, Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի, Գորիսի, Մեղրիի եւ Դարալագեազի մէջ:

Նկատի ունենալով որ զաւառներու ջնջումը կը զուգադիպի զօրակոչին, գաւառային զինուորական գործավարները պիտի մնան իրենց տեղերուն մէջ:

Որպէսզի երբեք դասալքութիւն չպատահի, եւ բոլորն ալ ներկայանան իրենց զինուորական ծառայութեան մարմիններուն, ձեռք առնուած են անհրաժեշտ միջոցներ: Զօրակոչի ենթարկուածները 1908ի ծնունդներն են:

ՈՒԿՐԱՅՆԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆ

1929ին փորձի համար Հայաստանի մէջ ցանուեցաւ 6500 հեկտար ուկրայնական ցորեն: Ցանուած շրջաններն էին Դիւզքենդ, Մոլլա-Գէօկչայ, Համամլու, Ապարան, Հաջի Խալիլ, Բասարգեչար, Ն. Բայազէտ եւ Մարտունի: Թէեւ ցանքը յաջողեցաւ, եւ բերքը գոհացուցիչ է, սակայն կարգ մը աննպաստ պայմաններու պատճառաւ փտտուեցաւ 20-25 առ հարիւր համեմատութեամբ: Չմեռը ձիւնը քիչ եկաւ, Ռուսիայէն սերմերու ուշ ղրկուեցաւ, եւայլն:

Ուկրայնական ցորենը մեծ արժէք ունի, այդ պատճառաւ այս տարի պիտի ցանուի 18,000 հեկտար: Եւ իբր սերմացու պիտի գործածուի այս տարուան բերքը:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Օթրագպուրկցի Տօքթ. Ց. Ա. Շաէֆէրի հովանաւորութեամբ Ֆրանսական հնագիտական ընկերութեան արշաւախումբը, Հարաւ. Սուրիոյ մէջ երեւան հանած է աշխարհի ամենահին բառարանը:

Անկէ տարի մը առաջ, Տօքթ. Թէօրը հաղորդած էր թէ Սուրիոյ հարաւակողմը, Լաթաքիոյ մօտ, երեւան հանած է քաղաք մը, ուր բարձր քաղաքակրթութիւն մը ծաղկած է Քրիստոսէ 2000 - 3000 տարի առաջ: Վաճառականական քաղաք մը, ըստ երեւոյթին շատ յառաջադէմ, որուն անունն է եղած Զաբունա:

Այս տարուան պեղումները արգէն երեւան հանած են կղմինդրէ տախտակներ, որոնց վրայ կը տեսնուին անծանօթ լեզուով ձեռագիրներ:

Հետախուզութիւններէն կը յայտնուի թէ, այդ շրջանին (Ն. Ք. 14 դար) գոյութիւն ունէր ձեռագրի դպրոց մը, որ կը գտնուէր իշխանի պալատին մէջ:

Անոնց գործը դիւրին չէր, որովհետեւ Զաբունայի մէջ անհրաժեշտ էր թարգմանել եւ գրել վեց տարբեր լեզուներ:

Դիւանագիտական յարաբերութեանց համար, կ'ըսէ Տօքթ. Շաէֆէր, Բաբելացիները կը գործածէին Զաբունայի լեզուն եւ շրջապատի երկիրներուն մէջ սեմական լեզուն, որոնք այնքան հիանալիօրէն ձեռագրուած են գտնուած տախտակներուն վրայ: Միւս կողմէն ուսանողները եւ քահանաները կը նախընտրէին խօսիլ սումերական լեզուն: Չորրորդ լեզուն, որ կը գործածուէր Զաբունայի մէջ՝ եգիպտականն էր եւ կը գործածուէր պաշտօնեաներու կողմէ: Հինգերորդ լեզուն միտանի լեզուն էր, հիւսիսային Սուրիոյ բնիկներու լեզուն, եւ վեցերորդը՝ հիթիթականը, որ բերուած էր Զաբունա՝ վաճառականներու միջոցաւ, որոնք կուգային Փոքր Ասիայէն: Քաղաքը կործանուեցաւ Փոքր Ասիայէն արշաւող բանակներու կողմէ, մօտաւորապէս Քրիստոսէ 12 դար առաջ եւ այլեւս չկրցաւ վերաշինուիլ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքը փաշայի դէմ կատարուած մահափորձին շուրջ քննութիւնները առաջ կը տարուին գաղտնօրէն: Ցարդ կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն թէ գոյութիւն ունի գաւազրական գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն նպատակն է մահափորձեր կատարել եւ որուն կ'անդամակցի նաեւ Սըտքը փաշայի վրայ մահափորձին հեղինակը Հիւսէյին Մուհամմէտ Թահա:

*** Եգիպտոսի անգլիական մարզպանը Լոնտոնի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է վարչապետին Մաքտօնալտի եւ արտաքին նախարարին Հէնտըրսընի հետ, եգիպտական վերջին խնդիրներուն շուրջ: Մանաւորապէս ներկայ գաւազրական երեւոյթներու, ընտրական օրէնքին մէջ կարգ մը կէտերու փոփոխութեանց եւ անգլօ-եգիպտական դաշնագրին մասին: Տեսակցութեանց արդիւնքը դեռ յայտնի չէ:

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 8 Սեպտ.— Այսօր լման տարի մը եղաւ, որ գերասան ընկեր Մարութեանը, գործի բերումով Տէսինէն Մարսէյլ մեկնած էր եւ իր հրաժեշտի խօսքին մէջ ըսաւ որ «Մենք կրկին կը տեսնուինք իրար հետ, հոս այս բեմի վրայ»: Եւ ահա ուրախ ենք յայտնելու որ իր խոստումը կատարեց եւ Տէսինահայութիւնը անգամ մը եւս ապրեցաւ հայրենի քաղցր յիշատակներով եւ հայ ազատագրութեան համար մղուած յեղափոխական արդարացի կռիւներու գեղեցիկ դրուագներով: Անցեալ կիրակի իրիկուն, Սինէմա Նովէլթիի մէջ, Մարութեան ներկայացուց «Սերոբ փաշա» կամ «Ցարօնի արծիւը» թատերախաղը, մասնակցութեամբ տեղւոյս խումբ մը սիրողներու:

Ճիշդ ժամանակին — ժամը 8ին — տեղւոյս թատերասէր եւ մեր յեղափոխական անցեալով հետաքրքրուող բազմութիւն մը — մօտիկ 400 անձ — լեցուած սրահը:

Առաջին արարը կը ներկայացնէր Սերոբի հայրենի գիւղը, ուր ինքն Սերոբը 18 տարեկանին դոյզ կուտայ իր յեղափոխականի խմորը: Սերոբի մեծ եղբայրը, կը խրատէ զինք որ խելօք կենայ այլեւս, որովհետեւ Առաքել Հօրեղբայրը Պոլիսէն կուգայ: Սերոբը կ'ուրախանայ եւ կ'ակընկալէ որ Առաքել Հօրեղբայրը իրեն հրացան մը պիտի բերէ: Կը կանչէ իր ընկերները Անդրանիկ, Գէորգ ու Ըւագը եւ կը պատմէ իրենց Հօրեղբօրը գալը: Կուգայ Առաքել Հօրեղբայրը, կը հարցնէ գիւղացիներու վիճակը եւ կը թելադրէ անոնց որ հարուածողին հարուած տան: Սերոբը որ պահուըտած էր սան մէկ անկիւնը եւ մտիկ կ'ընէր, առաջ կը վազէ եւ անոնց ներկայութեան կ'ուխտէ որ ինքը պիտի կատարէ Առաքել Հօրեղբօրը բառերը:

Երկրորդ արարը կը ներկայացնէ Նեմրութի լեռները: Ա. եւ Բ. արարի մէջ 18 տարի կ'անցնի, Թրքական զօրքերը եւ ոստիկանները, որոնք շարունակ կը հետապնդէին Սերոբը բռնելու եւ սպաննելու համար, սակայն չեն յաջողիր: Այդ միջոցին կուգան Անդրանիկ, Գէորգ եւ Ըւագ ու կուտան Գուրգէնի մահուան լուրը: Հոն բաց երկինքի տակ կ'երդնուն որ Գուրգէնի վրէժը լուծեն: Սերոբ կը հրամայէ անոնց անմիջապէս մեկնիլ դէպի իրենց պարտականութիւնը եւ Նեմրութայ ձախ փէշերուն տակ իրար միանալու: Սերոբ եւ Սօսէ կը մնան հոն, եւ Սօսէն լերան մէջ կը ծնի ժանչ գաւակ մը: Ճգնաւորի մը օգնութեամբ Թուրքերը նորէն կը հանդիպին Սերոբին, կռիւ կը բռնուին եւ վերջ ի վերջոյ սարսափահար կը փախչին:

Երրորդ արարը կը ներկայացնէ մատնիչ Աւոյի տունը, ուր ինքը Խալիլ փաշայի հետ նստած կը խորհին Սերոբը թունաւորելու մասին: Աւօն կը կանչէ Սերոբը ճաշի եւ կը թունաւորէ: Խալիլ, որ իր զօրքերով դարանակալ կը սպասէ գիւղի բոլորտիքը, Աւոյի կողմէ թունաւորման լուրը առնելուն պէս, կըսկսի մօտենալ տանը այն տան, երբ Սերոբը մնացած էր արդէն թոյնի ազդեցութենէն: Խալիլ կը կտրէ Սերոբի գլուխը եւ Սօսէն բռնելով կը հեռանայ գիւղէն: Անդրանիկ Գէորգի հետ դաշունահար կ'ընեն մատնիչ Աւօն եւ կը բարձրանան լեռները, լուծելու համար Սերոբի վրէժը:

Խաղը ընդհանուր առմամբ յաջող անցաւ, հակառակ անոր որ սիրողներէն շատերը առաջին անգամ էր որ բեմ կ'ելլէին: Ամէնէն յուզիչ եւ սահմռկեցուցիչ էր մատնիչ Աւոյի կողմէ Սերոբի թունաւորման եւ Խալիլ փաշայի կողմէ Սերոբի գլխատման տեսարանը, երբ արդէն Սերոբը մեռած էր թոյնէն:

Վերջի արարին, Մարութեան յայտարարեց որ մօտերս ներկայացում մը պիտի տայ եւ որուն ամբողջ հասոյթը պիտի յատկացնէ տեղւոյս Հ. Ց. Դ. ցան շինութեան:

Վ. Հիւսեան

ՊԱՐԺԸՄՈՆԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐԸ

ՊԱՐԺԸՄՈՆ, 8 սեպտ.— Ցրակինեանի եւ Պարժըմոնի գրեթէ բոլոր Հայերը կօշկակարութեամբ կըզբաղին:

Պարժըմոնի մէջ 1924ին Պէտան Ալֆրէտ անուն գործաւոր մը անձնական գործ. հաստատեց եւ գործաւորներուն վիճակէն հաւկցող մը ըլլալուն, միւս գործարանատէրներէն 2,50 ֆրանք աւելի վճարեց զոյգի վրայ: Եւ բոլոր հայ գործաւորները անոր քով հանգիստ աշխատեցան մինչեւ 1928ը, երբ նոյն տարուան ընթացքին յիշեալը սնանկացաւ իր գործը յանձնելով ուրիշի մը: Այս վերջինը, գործերուն արժէքը իջեցնելու համար 30 հայ կօշկակարներ դուրս հանեց, որոնք երկու ամիս պարապ պառեցան ու տրիպուած նորէն մտան գեղչուած գինով աշխատելու, ու որովհետեւ միւս գործարանատէրերու հետ համաձայնութեան գալով գործատիրական սէնտիքա մը կազմած էին, այնպէս որ մէկ գործարանէ ելլող բանուոր մը ուրիշ տեղ գործ չէր գտներ: Գործածողէքն ալ ամէնքը նոյն զեղչուած գինը վճարեցին: Ու խեղճ բանուորները ամբողջ 8 ամիս 10 զոյգ շաբաթը որոշուած գործը շինեցին սախպողաբար, աւելի չառնելու պայմանաւ, ինչ որ 130 ֆրանք կ'ընէ շաբաթը, հազիւ հոր ապրուստ մը: Հիմա որ գործերը քիչ մը բացուեցան, բոլոր գործաւորները գրեթէ հեռացած եւ հեռանալու վրայ են:

Բանուոր մը

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ, 8 Սեպտ.— Անցեալ շաբաթ իրիկուն, Կիւրինի Հայրենակցական Միութեան տարեկիցին առթիւ վարչութիւնը կազմակերպած էր թէյասեղան մը ի պատիւ անդամներուն: Որոշեալ ժամուն արդէն բոլորն ալ ներկայ էին: Պ. Արմենակ Անթիգաճեան երկու խօսքով բացուած յայտարարեց երեկոյթը, որմէ յետոյ «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս երգուեցաւ: Զանազան անակնկալներէ յետոյ խնամքով պատրաստուած կարկանդակ մը Կ. Հ. Մ. վերատեսութեամբ աճուրդի դրուեցաւ եւ շահեցաւ Պ. Թոմպալեան:

Շաճունի

ԿՈՉ ԲԱԶՄԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ուրախութեամբ կը գանք յայտարարել թէ Բազմ. Վերաշինական Միութիւնը նոր վերակազմուած է Վիէնի մէջ 23 անդամներով: Այս առթիւ նորընտիր Վարչութիւնը, առաջին պատեհութեամբ կոչ կ'ուղղէ Ֆրանսաբնակ համայն Բազմաշէնցիներու անխտիր բարոյապէս կապուելու Միութեանս: Նորընտիր Վարչութիւնը պիտի նկրտի գերծ պահել Բազմ. Վերաշինականը սնամէջ վէճերէ, որ միայն կ'աղարտէ մեր ծննդավայրի յուշարձանն եղող Միութեան բարենպատակ ուղին. եւ կը դանդաղեցնէ անոր ընթացքը: Այն հայրենակիցը որ կ'ուզէ գրական պատասխան տալ սոյն կոչին, թող գրէ մեր հասցէին: Մինչեւ հիմա Բազմ. Վերաշինական Միութիւնը անկար հայրենակիցներուն 1700 ֆրանք նպաստ ըրած է, որուն 1000ը Հալէպ գտնուող Թուրքիայէն եկած Բազմաշէնցիներու:

Բազմ. Վերաշին. Միութիւն

Ց. Գ.— Նամակ եւն. ղրկել հետեւեալ հասցէին.

A. D. Mouradian, Maison Chevron, à Pont Evèque, Vienne (Isére).

''ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 8

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

...ու մէկ խումբ իրաւունք ու-...«զործելու» իրեն տրուած ...ղէն դուրս: Հակառակ պա-...գային, կռիւ կը ծագի: Կը ...ատհիւր սահմանները բանա-...րօղը մահուան դատապար-...ուի, յետ դատավարութեան: ...ակցա՛ր:

Աչնան առաւ մըն էր: Արեւը ...կը ծագէր: Խումբ մը, որ կը ...դկանար 20 հոգիէ ու լաճերէ, ...չէկայի հրամանատարութեան ...ակ տասուն կանուխ մեկնե-...ւ գետին միւս եզերքը: Նախ ...ուեցան քաղաքին մէջ, յետոյ ...դաքը կտրելով միացան ի-...րու, անցան գետը, մտան ...ն սպանդանոցին, ուր կը բնա-...էին հակառակորդները: Արեւը ...դիւ ակած էր բոցավառիլ, ...կայն ոտքի կը սպասէին ա-...նք:

— Ընդունեցէ՛ք հիւրերը, պա-...ց Աժէլկա զօգուի չեշտով մը: ...իտկա՛, դուրս ելիր ծակէդ:

Աժէլկա իր խումբին հետ նստաւ մարգագետնին վրայ, որ թրջուած էր առատ ցօղով: Բոլորն ալ վառեցին իրենց սիկարները: Աժէլկա անյապութեամբ քօքային կը ծխէր: Աչքերը բոցավառեցան, ձայնը պայծառացաւ, շարժումները դարձան աւելի համարձակ եւ աւելի վճռական:

Դուրս ելաւ Միտկա, իր խումբովը պաշարուած: Նման էր գնչուի մը. գլխովը մեծ էր Աժէլկայէն, սակայն իր սրունքները չափազանց բարակ էին եւ զապաւն: Սեւ էին մազերը եւ խոպոպաւոր, աչքերը զուարթ, եւ թեթեւ մը դուրս ինկած: Գեղեցիկ էր պիտի ըսէի, եթէ թուշին վրայ, քիթին քովիկը չունենար խոշոր վէրք մը. թարախով լեցուն, աղտեղի ու դեղին: Միտկա իր երկար վիզին շուրջ փաթթած էր կանանչ վզնոց մը, որուն ծայրերը եաեւ նետած էր: Հագած էր ափաշի շապիկ մը, մերկ էր կուրծքը, ամբողջովին հագի: Թեւերը ծօթուած էր: Աժէլկա, որ լաւ գիտէր զիտէր, նայուածք մը նետելով Միտկայի մերկ ու առեղով ծածկուած թեւին վրայ, հասկցաւ որ իր հակառակորդը մորֆինի մոլի մըն էր: Զինուորի տաբատ մը կը ծածկէր Միտկայի սրունքները: Դեղին եւ խոշոր կօշիկներ ունէր: Ցախոպոտ եւ քաջ, մօտեցաւ Աժէլկային:

Ինչո՞ւ համար կուգաս խանգարել հանգիստս, պոռաց Թէնոր ձայնով մը, թօթուելով իր խոպոպները եւ թքնելով գետինը:

— Նստէ՛, ըսաւ Աժէլկա խըռովութեամբ եւ ինք ալ թքաւ գետինը: Ակնքա՛ն երկար ես, որ չեմ կրնար տեսնել սա օրհնած երեսդ:

— Աչքերդ չորս բաց, որ տեսնես, կոյր չե՞ս ա, պատասխանեց Միտկա ամբարտաւան շեշտով մը:

Այսուհանդերձ նստաւ եւ ըսաւ.

— Ի՞նչ կայ նայինք:

— Թուկինեանդ «զործեր են» մեր շուկային մէջ: Ասիկա կը նշանակէ զօղութիւն ընել:

— Ստախօ՛ս:

— Ստամո՛կ:

Միտկա կերտեց ակռաները եւ ապտակ մը զարկաւ Աժէլկայի երեսին:

Եւ կռիւը սկսա՛ւ: Կախ մը կատաղի, անգութ, բայց լուռ: Ով որ պառար ու ձայն հանէր, կ'արհամարհուէր ու կը վտարուէր խումբէն: Աժէլկա երկու անգամ տակն ինկաւ: Եւ իր կարգին երկու անգամ տակն առաւ Միտկան: Աշխարհ կը զատնար իր աչքերուն առջեւ: Զէր իսկ նշմարեր թէ կոտրած էին երկու ակռաները, եւ քիթէն արիւն կը հոսէր առատութեամբ: Իվան, մականուանեալն «շուն», Աժէլկայի խումբէն, ցաւէն կը մռնչէր, որովհետեւ կոտրած էր սրունքը: Կարծը պէտ կ'երթար, եւ...: Յանկարծ ցցուեցաւ ամենէն «Դաստլիքը», կարծես հողէն դուրս ցատկած ըլլար:

— Ո՞վ է ան, որ կը ծեծէ մերոնք:

Եւ մտաւ կռիւին մէջ: Այդ վայրկեանէն յետոյ Աժէլկա բան չէր յիշեր: Ցաղթող, յաղթուող արեան մէջ կը լողային, կոտրած էին շատերուն ակռաները, խփուած էին աչքերը բռունցքի հարուածներէն, եւ սակայն ալ ոք կը խորհէր կծիկը դնել:

Փոխադարձ կը խնամէին իրարու: Միտկա երեսի վրայ փըռուած երկնցեր էր գետինը եւ կը մռնչէր: Ծոծրակին վրայ սառնորակ ջուր կը լեցնէին: Պալ, մականուանեալն «Զուզայ», Թշնամիխումբէն, կաթողին կը լուար անոր դէմքը, ուռած փարիւնով ծածկուած: Միտկա կը շօշափէր մատները, կոտրած չկար, ամէն բան տեղն էր:

— Մորֆի՛ն, քիչ մը մորֆին բերէք: Գնա՛, հնոցին տակ պահած եմ, առ եւ բեր, ըսաւ իր խումբէն մէկուն:

Աժէլկա եւս խնամք կը ստանար իրեններէն եւ հակառակորդներէն: Պառկեցուցած էին Միտկայի կողքին: Ան. ալ սիկար մը կ'ուզէր: Թշնամի բանակէն մէկը սիկար մը երկնցուց քաղցրութեամբ.

— Առ ծխէ:

Իսկ «Դաստլիքը», օրուան յաղթականը, շալկեց Իվանը, պտըտցուց ամբողջ քաղաքին մէջ, վերջապէս հիւանդանոց մը մտցուց եւ յանձնեց բժիշկին.

— Ածուխի նաւ մը կը պարպէինք: Սխալ քայլ մը առաւ, ինկաւ եւ ոտքը կոտրեցաւ:

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐԸ

Թաւուտի մը խորը, փոքրիկ ջրակոյտի մը եզերքը, Միւկա հանդիպեցաւ աղջնակի մը (որ մազի կարճ խոպոպներ ունէր, եւ երկու մանչուկներու, բոլորն ալ զբաղած էին իրենց խաղովը:

Շէկ տղեկը, որ վարտիք չունէր, ջրակոյտին եզերքը կը տնկէր եղեւինի փոքրիկ ճիւղեր, զանազան ծաղիկներ: Քարի մը տակ ծալը կը պառէր ջուրը եւ դուրս կը ցայտէր: Քարին վրայ հաստատուած էր Իզբուշկա մը (գիւղացիի խրճիթ), լուցկիի տուփով շինուած:

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

տական գործավար Մանժաւտ Նսատի ներկայութեամբ։ Խորհրդակցութեանց արդիւնքը յայտնի չէ։

Իզմիրէն մեկնելով, Ցէթհի անցաւ Մաղնիսա ուր խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ Հող եւս, ժողովուրդին բացատրեց իր կուսակցութեան քաղաքական ուղեգիծը եւ ծրագիրը։

Ցէթհիի համբորդութենէն և գտած ընդունելութենէն կը հասկցուի թէ երկրագործներն, առեւտրականներն ու բանուորները կը կազմեն Ցէթհիի կուսակցութեան համար նպաստաւոր տարրեր, որոնք Սէրպէսթիի շաղշողուն բառերէն ու խոստքերէն կը սպասեն Թուրքիոյ տնտեսական վատթար վիճակին բարուոքումը։

Հիճազի մէջ օդանաւային կայան

Ամմանէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, անգլիացի օդանաւորդներու կողմէ, չորս օդանաւեր Ամմանէն մեկնեցան դէպի Քօվէյթ, անցնելով Պաղտատէն։ Այս օդանաւերը յանձնարարուած են Հիճազի մէջ հիմնելու օդանաւային կայան մը, որ թոյլ տայ Իպն Սուուտի՝ հսկողութեան տակ առնելու սահմանագլուխի ըմբոստ ցեղախումբերը։

Ցեփլինը կ'ամրացնէ գերմանեւռուս կապը

Ցէփլինը որ Մոսկուա հասած էր չորեքշաբթի առտու, իրիկուան դէմ մեկնեցաւ։

Կվինակէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ռուս սահմանապահ զօրքերը կրակ բացին Ցէփլինի վրայ, երբ գիշերը կ'անցնէր սահմանագլուխէն։

Սահմանապահ զօրքերու պետը, որ խիստ յանդիմանութեան ենթարկուեցաւ, յայտնեց թէ իր զօրքերը իրենց պարտականութիւնը կատարած էին, ենթարկուելով Մոսկուայի հրահանգներուն, որոնց համաձայն, պէտք է կրակ բանան ամէն օտար օդանաւու վրայ, որ ռուսական սահմանը կ'անցնի։

Բոլշեւիկեան օդանաւային ուժերու պետը զօր. Պարանօֆ, ջերմօրէն շնորհաւորեց Ցէփլինի հրամանատար տքթ. Էքքընէրը եւ հաւաստեց թէ գերման օդանաւուն գալուստը նոր գրաւական մըն է ոչ միայն երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութեանց, այլեւ օդանաւային ուժերու սերտ կապակցութեան անգամ մը եւս զարգացման եւ ուժեղացման…։

Կուցէպովի ճամբով…

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Անգլիոյ մէջ, Ալեքսանդր Սէմուշքին անունով ռուս մը անյայտացած է շատ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ։ Իր բարեկամները կը վախնան որ առեւանգուած ըլլայ։ Այս անձը որ Ռուսիոյ դէմ կռուած էր հակաբոլշեւիկ բանակի շարքերուն մէջ, կը գտնուէր Չեկայի կողմէ պատրաստուած սեւ ցանկին վրայ։

ԱՌԱՆՑ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ

Ռիկայի նաֆթի աէնդիկային նախորդ վարիչը Կուրէվիչ, որ վերջերս Մոսկուա կանչուած էր, հրացանազարկ եղաւ առանց դատաստանի։

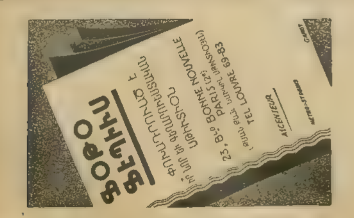

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
Ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ Գ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ Նուագախումբը
Ձրի պիւֆէ Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40, փորթ Շամփէրէէն՝ թիւ 64, շոգեկառք՝ Սէն Լազարի կայարանէն, իջնել կառ. Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ կը սպասեն։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ
կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ
եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)
Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ
28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ Կրնան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւնք մօտ օրէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16՝

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է
«ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ»Ը
(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. «ԵՓՐԱՏ»Ի
ԼԻՈՆ
Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին ընկ. Լ. Զորմիսեանի բնակարանը։

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕԻ ՄՋՕԻ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լօրիս Պօլօեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ եւ Մշօ խումբերու բոլոր ընկերները անխտիր այս Կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին, կը խօսի ընկ. Ռէն Ը. Շրջ. ժողովի աշխատանքներուն մասին։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները խմբովին պիտի լուսանկարուին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Վռէժ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան եւ ժողովրդային Գրադարանի բոլոր անդամներն ու անդամուհիները ստիպողաբար Գրադարան կը հրաւիրուինվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 262 Rue Duguesclin, Lyon.

Ս. ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի ժամը 1ին Վարուժան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Ալիքսան Սատոյեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Ջաւէն Վահրասեան, Գէորգ Գալֆայեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Յարութիւն Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտըրեան, Տօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէտէֆեան, Մելքո Գէորգեան, Մարի Անճէմեան։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԱԶԳ. ԿԵՐԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի ազգային նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 1 Հոկտեմբեր 1930ին։

Հակառակ եղած բոլոր ջանքերուն, ցարդ գտնուած չըլլալով դպրոցի յարմար շէնք մը, վարձու կամ ծախու, հայաշատ կեդրոնի մէջ — Dominicainsի շուրջերը— Վարչութիւնս ստիպուած է թէ նախակրթարանը եւ թէ մանկապարտէզը բանալ 90 rue Stanislas Torrentsը, այժմու առաջնորդարան —եկեղեցւոյ շէնքին մէջ, մինչեւ որ յաջողի մօտոյ կեդրոն վայրի մէջ գտնել յարմար շէնք մը եւ փոխադրել մեր զոյգ դպրոցները՝ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան։

Այգ դպրոցական յառաջիկայ շրջանին, ուսուցչական լաւագոյն կազմի ընտրութիւն մը կարենալ ընելու համար, վարչութիւնս կը հրաւիրէ բոլոր վկայուած եւ ի պաշտօնէ ուսուցչութեամբ զբաղողները որ եթէ տրամադիր են, մինչեւ 20 Սեպտ. 1930ին իրենց թեկնածութիւնները դնեն մեզ, մեր կեդր. Նախակրթարանի թէ շըրջաններու մանկապարտէզներուն ուսուցչական պաշտօնին համար։

Այս առթիւ կը յայտարարենք որ Սեպտեմբեր 10էն պիտի սկսի աշակերտաց արձանագրութիւնները, որով կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն, որ իրենց զաւակները —մանկապարտէզի թէ նախակրթարանի համար, փութան արձանագրել տալու, 90 Rue Stanislas Torrents, առաջնորդարանի մէջ։

Դիւան Ազգ. Կեդր. Վարչութեանատենապետ Գ. Ճանիկեան, ատենադպիր Վ. Ղազարեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պուաթօլոնպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Rue Emile Zolaի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ու զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է սոյն կարեւոր ժողովին։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 23 Պուլվառ տէ Կոմիէի սրահը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եօզկատցի այրի Տիկ. Նարին Թաշճեան (ծնեալ Էպէյճեկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին գերձակ Արտաշէս Էպէյճեկեան որ այժմ Փարիզ գտնուիլը իմացուած է։ Իմացնել Narine Tachdjianի, 16 Rue du Président Wilson, St. Chamond, (Loire).

Լաւր տեւողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Կը փնտռուի Ջանկըրցի Յարութիւն Եսաեէլեան 22-25 տարեկան, մօր անուն՝ Նոյեմզար, հօր անուն՝ Եսաեէլ։ Տասը տարի առաջ Պաղտատ էր։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հայկանուշ Եսաեէլեանի, La Poterie, Décines, (Isère).

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փ... շրջանի բոլոր պ... մեծ բանակումը տեղի ... այս Շաբաթ գիշեր Արժ... մէջ։ Կը հրաւիրուին ... Թէօյի, Պուա-Քոլոմպի ... լոմպի հայ հաստարա... Արժանթէօյի կայարան... Նորդներ կը սպասեն մի... մը 9—15։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ
Այս Կիրակի կէսօրէ ժամը 3ին, Bourg la ... Salle des Banquetsի ... մէջ, Փարիզի Հարաւ... Յառաջդիմասիրաց Միու... տարեկան ընդհանուր ... առթիւ, սարքուած հաւաք... մէջ, իր դպրոցին աշակե... պիտի արտասանեն ... կտորներ եւ պիտի երգ... յերգեն երգեր։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
Առնել Փորթ տ'Օրլէա... թիւ թրամուէյ եւ իջնել ... Condorcet.

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 275 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

13 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1364 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ "ՓՈՔՐ,, ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Հայոց քաղաքական ուղեգիծը քննած ատեն, տեսանք թէ հայ ռամկավար մամուլը հին մոլորութեան ճամբան բռնած է, բոլշեւիկեան Ռուսաստանի կարծեցեալ հզօրութեան ապաւինելով։ Մինչդեռ հայ ժողովուրդը հազիւ մոլորութենէ բուժուած է, հազիւ գիտակցութեան եկած է իր սեփական ուժի մասին, հազիւ իր «հեռատես», բայց կարճատես աչքը դարձուցած է մեր մօտիկ ու փոքրիկ դրացիներուն վրայ, որոնք ճակատագրական դեր մը կը խաղան հայ կեանքին մէջ։

Մեծ պետութիւններու մրցակցութեան մէջ, հայութեան քաղաքական հակումը նշանակութենէ զուրկ է։ Որովհետեւ անոնք պիտի շարժին համաձայն իրենց շահերուն եւ յարմար պատեհութիւններուն։ Եթէ այդ շահը եւ պատեհութիւնները համադրիւին Հայերու շահերուն, առանց Հայերու ջանքերուն ալ դէպքերը նպաստաւոր պիտի ընթանան, ու հայ ժողովուրդը չէ որ անոնց դէմ պիտի ծառանայ։

Մինչդեռ մեր մօտիկ դրացիներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ, հայ ժողովուրդը գործօն դեր մը ունի, իսկ փոխադարձ ակնկալիքներն աւելի շատ են այս պարագային։

Նախ սրբագրենք սա «փոքրիկ» տիտղոսը որ յաճախ կուտանք մեր դրացիներուն։ Անոնք թիւով, ուժով և կազմակերպութիւններով աւելի մեծ են և աւելի զօրաւոր, քան հայ ժողովուրդը։ Այսօր, երբ մեր աչքը մեր շուրջը կը դարձնենք, ինքզինքնիս շրջապատուած կը գտնենք Պարսկաստանով, Վրաստանով, Քիւրտիստանով, Թուրքիայով և Ազրբէյջանով։ Բայց, որովհետեւ հայ քաղաքական մտքի ներկայացուցիչները ցրուած են, Հայերուն պէս ամէն տեղ, աւելի ուշադրութիւն դարձուցած են մեծ պետութիւններու փոխ-յարաբերութիւններու վրայ, քան այն սերտ առնչութեան, որ գոյութիւն ունի Հայերու և անոնց անմիջական դրացիներու միջեւ։ Պոսթոն, Լոնտոն, Փարիզ և Գահիրէ նստած հայ ռամկավարը, տակաւին այսօր, իր հեռադիտակով միայն Ռուսաստանի և Անգլիոյ մրցակցութիւնը կը տեսնէ։ Հայոց քաղաքական ուղեգիծը ճշդած ժամանակ, անոր դիտողութեան հորիզոնները աշխարհի ճզօրներուն լայն ծրագիրներով կ'եզերուին։ Այս ճամբուն վրայ ինքան մնլան վատնած, սիրտ պղտորած և հակասութենէ հակասութիւն ինկող ռամկավար միտքը պահ մը կանգ առած «փոքրիկ» դրացիներն ալ նկատի առնելու։ Ու եթէ պարագաները ներկայացած են, անոնք այդ առիթը օգտագործած Դաշնակցութեան դէմ գրելու, քան կնճռոտ իրողութիւնները վերլուծելու։

Համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ այսօր պատմութեան դասն փորձերը ցոյց տուին որ հայութիւնը շատ բան ունի ընելիք այս ներքին ճակատին վրայ, և սակայն կեդրոնախոյս քաղաքականութեամբ մը իր ջերմութիւնը շատ հեռաւոր փառարաններէն սպասեց։ Այդքան դասերէն և փորձառութիւններէն յետոյ, յուսահատական պիտի ըլլար նոյն թմրութեամբ հեռուները դեգերիլ։

Հայ ժողովուրդի քաղաքականութեան կեդրոնական առանցքը Թուրքիան է։ Այս դրացիին հետ դատ եւ արիւնալի կռիւներ։ Ան անգիջող է և վայրագ, մենք՝ ազատատենչ ու յամառ։ Այս անհաշտ կռուին շուրջ ստիպուած ենք մեր դիրքերն որոշելու։ Հարիւր տարիէ աւելի է որ հայ միտքը իր ազատութեան հնարաւորութիւնը փնտռած է մեծ պետութիւններու միջամտութեան մէջ։ Մինչդեռ միշտ ալ արիւնաքամ եղած է Թուրքին ձեռքով և մեր շրջապատի ու բարեացակամութեան ...

Այս դատողութեամբ, Թուրքիոյ դէմ ճակատ յարդարող թիւնը ամէն գնով պիտի փնտռէ Վրաստանի, Պարսկաստանի եւ Քիւրտիստանի բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը։ Քաղաքական այս դասաւորութիւնը կը բխի յիշեալ ժողովուրդներու ազգային կենսական շահերէն, եւ ունի ցեղային, մշակութային եւ պատմական ամուր հիմնաւորում։

Երբ հայ ժողովուրդի ղեկավարները համոզուին թէ Տէրսիմի բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը միայն աւելի շօշափելի շահ կ'ապահովէ հայ ժողովուրդի ազատագրական գործին, քան Ամերիկայի քրիստոնէական բարեկամութիւնը, իրենց ակնկալութիւններէն պիտի հրաժարին եւ գլխաւոր ուշադրութիւնը պիտի դարձնեն այս կողմը, քիչ մը զբաղելու «փոքր» դրացիներով, որոնք սակայն կոչուած են հայ ժողովուրդի պայքարին թեւ տալու ընդդէմ զօրաւոր թշնամիի մը, որ մեզ միշտ մինակ գտած է խողխողելու համար։

Չի բաւեր միայն ուշադրութիւնը այս կողմի վրայ դարձնել, այլ ամէն զոհողութիւն աչք պիտի առնենք սերտ գործակցութեան մը համար։ Որովհետեւ, ինչ որ պիտի կրնանք ձեռք ձեռքի տուած մեր բարեկամ դրացիներուն հետ, չպիտի կրնանք ստանալ հզօրներէն եւ անոնց դիւանագիտական խաղերէն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգային արտաքին քաղաքականութիւնը կ'ընթանայ այս ճանապարհով։ Հայ ժողովուրդի ... մասը ջերմ փափաք ունի եւ անհրաժեշտ կը գտնէ համերաշխիլ ու գործակցիլ այն դրացիներուն, որոնք իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար կը պայքարին եւ կ'ուզեն ազատագրուիլ Թրքական վտանգէն։

Անտեսել այս յատակատեսութիւնը, կը նշանակէ նոր խարխափումներու մատնել հայ ժողովուրդը, որ դժբախտաբար ազգային հակումներ շատ ունի։

Գ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵՓԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՎ

Ռամկավարներու Փարիզի հանօթ հողմադացը քրտական ապստամբութեան մասին նորէն խմբագրական մը նուիրած է վերի խորագրով (սեպտ. 10) ուր այս անգամ առանց մշուշի՝ կարծէք ճիշդ ճամբան գտած է։ Պիտի թելադրէինք ռամկավար միւս թերթերուն, որոնք նոյնպէս պաշտօնական բնոյթ կը կրեն, որ ուշադրութեամբ կարդային այս խմբագրականը, որպէս զի, եթէ Դաշնակցութեան մտքերէն կը խորշին, իրենց կեդրոնական բերանին գոնէ մտիկ ընեն։

«Չորրորդ ամիսն է որ Քիւրտերը կը կռուին Թուրքերու դէմ։ Արտաքին աշխարհը, գլխաւորաբար Թրքական աղբիւրներէ բխած տեղեկութիւններն եւ ընդհանրապէս հնագանդ լուրերը կարդալով կը գոհացնէ իր յոգնած հետաքրքրութիւնը Արեւելքի մէջ շարունակուող կռիւներու կարգին նաեւ քրտական այս խլրտումներու մասին։ Մանաւանդ Անգլիոյ քաղաքական շրջանակները եւ մամուլը առանձին շահագրգռութիւն մը ցոյց կուտան դէպի քրտական ռազմաճակատը, ուր գիրոսը կը բզքտեն Քիւրտն ու Թուրքը, ուր այս վերջինը՝ եթէ պարտուի մէն մինակ իր լեռներուն վրայ պետութեան մը դէմ մղած իր պայքարին մէջ՝ պատուոյ անուն մը պիտի թողու քիւրտ սերունդներուն համար։

Եւրոպայի հանրային կարծիքը կը հետաքրքրուի քրտական այս կռիւներով այնչափ, որչափ առհասարակ ան այսօր տրամադիր է հետաքրքրուելու հեռաւոր անցուդարձերով։

Բնական կը դառնայ այս անտարբերութիւնը դէպի քրտական հարցը, եթէ աւելցնենք նաեւ թէ Քիւրտիստան կոչուած հողամասն ալ «անծանօթ երկիր» մըն է դրամատիրական աշխարհին, հոն չկան հրապուրիչ խայծեր, որոնք օտար հարստահարական շրջանակներու ուշադրութիւնը հրաւիրած ըլլային եթէ ոչ այս ժողովուրդին, գոնէ անոր բնակած հողին վրայ։

Քիւրտ շարժման ներկայ ղեկավարներուն մէջ կան որքան վարժ եւ հմուտ զինուորականներ, նոյնքան նաեւ քաղաքագէտներ, որոնք գիտեն թէ ո՞ւր պէտք է փնտռեն իրենց ակնկալութեանց պսակումը։ Եւ ոչ միայն քիւրտ ղեկավարները, այլ նոյնինքն քիւրտ ժողովուրդը իր բնազդով, փորձառութեամբ կրնայ ըմբռնել թէ իր պայքարին այս կամ այն ելքը կախուած է միայն դիմադրական ուժին տարողութենէն։ Մինչեւ այժմ Քիւրտերը հերոսական մաքառումներով կռուեցան Թուրքերու դէմ եւ տակաւին պիտի կրնան շարունակել իրենց դիմադրութիւնը եթէ վերահաս ձմեռը եւ պաշարի պակասը չթուլցնեն անոնց ֆիզիքական ուժը։ Նիւթապէս ալ գուցէ Քիւրտերը չունենան այն անձկութիւնը, որուն ենթակայ է Թուրքիա, շարժման մէջ դրած իր բանակը պարենաւորելու համար։ Եթէ քիւրտ ցեղապետները սրտովին փարած են զիրենք ապստամբութեան մղող իրենց դրօշին՝ պիտի կրնան նիւթական շատ կարեւոր օժանդակութիւններ բերել իրենց մարտիկներուն»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք բանակին գործողութիւնները

ԷՆԳԻՒՐԻ, 7 (Անատոլու Գործակալութիւն).— Այսօր արշալոյսին գապուսի գործողութիւններն սկսան Աղրիի ըմբոստներուն դէմ։

Քառակ Թէփէէն առաջացող Թուրք ջոկատներու շրջանիկ շարժման շրջանակին և յաջորդ գիծերուն մէջ, Քիւրտերը թէեւ փորձեցին կեցնել առաջխաղացումը, բայց Թուրք ուժերու հարուածներուն վրայ՝ դէպի հարաւ կը փախչին։

Աղրիի հիւսիսէն առաջացող մեր ուժերը առանց դիմադրութեան կը շարունակեն իրենց առաջացումը։

Աղրիի հարաւէն դէպի Իրան երկարող նահանջի ճամբան կտրուած է։

Բարոյալքումը թուրք բանակին մէջ

«Ցուսաբեր» կը գրէ.—

Լաւատեղեակ ու հեղինակաւոր աղբիւրէ մեզ կը հաղորդեն, թէ դասալքութիւնը մեծ չափերու հասած է Թուրք բանակին մէջ։

Պոլսէն եւ Իզմիրէն դէպի Արարատ եւ Պոզան ճամբուած զինուորներէն շատերը կէս ճամբան փախեր են։

Ընդհանրապէս, — կը գրէ մեր տեղեկատուն — Թուրք բանակը հաճութեամբ չէ որ կը կռուի Քիւրտերուն դէմ։

Մուշի ապստամբները զսպելու համար

Մուշի Պուլանըք գաւառին մէջ գտնուող հրոսակները զսպելու համար, բանակի ընդհ. հրամանատարութիւնը անհրաժեշտ միջոցներու դիմած է։

«Մօտ օրէն հրոսակները անպայման պիտի զսպուին» կը կարծէ Թուրք գործակալութիւնը։

Իրաքի Քիւրտերը կ'ըմբոստանան

ՊԱՂՏԱՏ, 11 սեպտ.— Խումբ մը զինուած Քիւրտեր, Սիւլէյմանիէյի մէջ կառավարութեան շէնքին առջեւ ցոյցեր կատարեցին, բողոքելու համար անգլեւիրաքեան վերջին դաշնագրին դէմ։ Ոստիկանական եւ զինուորական ուժեր կռուի բռնուեցան ցուցարարներուն հետ։ 13 սպանեալներ կան, որոնցմէ մէկը զինուոր, ինչպէս նաեւ 35 վիրաւորներ, որոնց 4ը զինուոր եւ 9ը ոստիկան։

Հնդկաստանի դէպքերը

Պաշտօնապէս հրատարակութեան տրուեցաւ ցանկը անոնց որոնք հրաւիրուած են մասնակցելու անգլեւհնդկական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի հոկտեմբեր 20ին, Լոնտոնի մէջ։

Հնդիկ կառավարութեանց ներկայացուցիչներու թիւն է 16։ Բրիտանական Հնդկաստանի ներկայացուցիչներուն մէջ, որոնք պիտի ըլլան մօտ 50 հոգի, կը գտնուի Աղա Խան, իբր իսլամ համայնքի մը կրօնապետ, ինչպէս նաեւ Հայաքար եւ Պահատուր Սափրու, որոնք ազգայնականներուն հետ վարեցին վերջին բանակցութիւնները։

Պէնկալի մէջ, ահաբեկիչները կը շարունակեն գործել։ Ոստիկանութիւնը տան մը մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, երեւան հանեց պայթուցիկի փոքրիկ արհեստանոց մը։ Հինգ հոգի ձերբակալուեցան եւ պայթուցիկներն ու գործիքները գրաւուեցան։

Փունայի եւ Սաքարայի օրէնսդիր ժողովներու ընտրութիւնները կատարուեցան առանց միջադէպի։ Պոմպէյ չկրցաւ կատարել ընտրութիւնները, տեղացող յորդառատ անձրեւներուն հետեւանքով։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Առաջին անգամ ըլլալով Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու հարցը պաշտօնապէս դրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան հարցը ներկայացուց իր ամբողջ էութեամբ։ Պ. Պրիանի ճառը ընդունուեցաւ համակրութեամբ։

Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը Հէնտըրսըն որ կը վախցուէր թէ որոշ վերապահումներով դէմ պիտի արտայայտուէր Համեւրոպայի ծրագրին, գոհացաւ կանգ առնելով զինաթափութեան հարցին վրայ։

Պ. Պրիանի ճառին բովանդակութիւնը տեսնել վաղուան թիւով։

Իտալեւսէրպ ճգնումը

Զարա Սլավեններու գնդակահարումէն յետոյ, իտալական կառավարութիւնը կը պատրաստուի 69ի չափ Սլավեններ և Խրուաթներ եւս իբր անջատողական դատի քաշել Հռոմի մէջ, զանոնք յանձնելով մասնաւոր դատարանի մը։

Գալով սերպեւիտալական յարաբերութեանց, սերպ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ ստիպուած է փակել իտալական սահմանագլուխի անցքերը, արգիլելու համար որ սլավէն զինեալ գիւղացիներ չանցնին իտալական հողը եւ միջադէպերու տեղի չտան։

Բոլշեւիկներու դէմ ռմբափորձ մը

Վարշաւայէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ նոյն քաղքի ռուսական դեսպանատան դէմ ռմբափորձ մը երեւան հանուեցաւ։ Ռումբ մը դրուած էր դեսպանատան դրան առջեւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 41

Կարօ Կէնճեան	100
Յովհաննէս Ց. Ներսէսեան	100
Կարապետ Փէփէեան	100
Յովսէփ Նահապետեան	100
Սիմոն Թորոսեան	100
Ընկերուհի Մարի Աճէմեան	100
Գումար	600
Նախորդ գումար	48,437
Ընդհ. գումար	49,037

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ԶՕՊԱԻԵՑԱՆ

Քաղաքին անդորրութիւնը վերահաստատուած է։ Բայց եւ այնպէս ամէն հաւանականութիւն նկատի առնելով, ոստիկան զինուորները գիշերը մինչեւ լոյս ինքնաշարժերով պահակ կը պտտէին։ Ցերեկին ալ ոստիկանզինուորներու ջոկատ մը փողոցները կը շրջէր երկու ոստիկաններու առաջնորդութեամբ։

«Անատոլու» Թերթին տպարանին առջեւ գնդակով սպաննուած տղուն, Նէճաթիի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ սեպտ. 6ին։ Հասկցուած է որ տղեկը սպաննուած է քոմիսէրի օգնական Ճէմսի Էֆէնտիի ատրճանակին գնդակով։ Ճէմսի էֆ. ձերբակալուած է։ Սպանեալ տղուն հայրը լալով Ֆէթհի պէյին ներկայացած է որ զայն մխիթարած եւ յուղարկաւորութեան համար 100 ոսկի տուած է։ «Հայրենիքիս, կազիի եւ քու սիրոյդ տասը զաւակներս ալ թող զոհ ըլլային» ըսած է սգաւոր հայրը եւ տրուած դրամը մերժած։

Ժողովուրդը ուզած է որ յուղարկաւորութիւնը մեծ հանդիսութեամբ ըլլայ, բայց կուսակալութիւնը չէ արտօնած։ Ասկէ ազդուած, Նաւահանգիստի 3000 բանուորները գործադուլ ըրին պոռալով. «Կ'ուզենք մեր ձեռքով հողը դնել մեր տուած նահատակին մարմինը»։ Ասոր հետեւանքով, Նաւահանգիստի գործունէութիւնը հինգ ժամ կանգ առած է, ի վերջոյ, թաղումը կատարուեցաւ գումարտակ մը զինուորներու եւ ոստիկան զօրքերու կողմէ։

ՔԻՒՐՏ ՄՈՒՍԹԱՖԱՅԻ 500 ՀՈԳԻՆՈՑ ՑՈՅՑԸ

ԻԶՄԻՐ, 7.— Քիւրտ Մուսթաֆա անուն մարդ մը, Էրզրումցի Զօլաք Հիւսէյին անուն ընկերոջ մը հետ, 500 հոգի հաւաքած է Գասմահանէի կողմերը եւ դրօշակներ բռնած սկսեր է դէպի ծովափ իջնել։ Ամբոխը շարունակ «կեցցէ Ֆէթհի պէյը, մեզի հաց պիտի տայ, տուրքերը պիտի վերցնէ» կը պոռար։

Ոստիկան զինուորներու ջոկատ մը խսկոյն փութալով, ցուցարարներուն ճամբան կտրած եւ գլուխը գտնուող անձերն ու 13 հոգի ձերբակալած է։

∴ Պահապան Մուսթաֆա անուն մարդ մը, որ վերջին դէպքերուն պատճառով գործէն հանուած է, տասը տասնըհինգ հոգիով ջանաքքափուի պահականոցը գացած եւ «ինչո՞ւ զիս գործէ հանեցիք» պոռացած եւ ոստիկանները ծեծած է, բայց դիմացէն ոստիկան զինուորներ սեղմելով իսկոյն հեռացած է։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՕԳՏԱԿԱՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հացի տագնապը, այս տարի առանձին ուժգնութեամբ ազդած է բովանդակ խորհրդային երկիրներու տնտեսական կեանքին վրայ։ Մօտալուտ սովը, որու մասին կը խօսին իրենք, խորհրդային վարիչները, կը սպառնայ երբեմնի հացի շտեմարանը եղող այս բազմամիլիոն երկրի ժողովուրդներուն, աւելի վտանգաւոր քան այս վերջին տասնամեակի ընթացքին պատահած բազմատեսակ աղէտները։ Մտահոգութիւնը այս կացութեան հանդէպ լուրջ է եւ ծանր։ Այս է պատճառը, որ ամէն տեղ առանձին կարեւորութեամբ կը քննուի «հացի պրոբլէմը», գտնելու համար միջոցներ երկիրը ազատելու սովի վճռական հարուածներէն։

Այս խորհրդակցութիւնները կը տարուին առանձնապէս երկու գլխաւոր ուղղութիւններով. Ա) իրագործել հացամթերման ծրագիրը, Բ) ուժ տալ աշնանացանքին։ Խ. Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան Շրջանային Կոմիտէներու քարտուղարներու խորհրդակցութեան ընթացքին, վերջին կէտի շուրջ շահեկան զեկուցումով մը հանդէս է եկած Գ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, մեր երկրի արդի վարչապետը։

Այս զեկոյցէն կը պարզուի որ ներկայ Հայաստանը եթէ ուզէ կարող է երկիրը ինքնաբաւ դարձնել հացի կողմէն։

Ժամանակ մը, այս կարգի մտքեր կը յայտնէին նաեւ մեր երկրի պայմաններուն մօտէն ծանօթ մեր ընկերներէն շատերը։ Բայց նոյն այդ Տէր Գաբրիէլեանները ինչպէս նաեւ անոնց արտասահմանեան թութակները տրամադիր էին միայն «վատ» եւ «թշնամական» հաշիւներով մեկնել ամենալուրջ առաջարկութիւնները։

Կը թուի թէ ժամանակն ու իր պահանջները իրենց դերն են կատարած, այն տարբերութեամբ միայն որ այս անգամ խօսողը Հայաստանի վարչապետն է, եւ ո՛չ արտասահման ապաստանած այս կամ այն հակայեղափոխականը։

Լսենք սակայն իր կարծիքները, հրատարակուած «Խ. Հ.»ի օգոստոս 17ի թիւով։

«Ընկերներ, ես կարծում եմ, որ մենք ունենք շատ հողամասեր, որոնք ամենապարզ ձեռնարկումների միջոցով, թեկուզ քարերը հաւաքելով, մոլախոտերը ոչնչացնելով կարելի է պիտանի դարձնել ցանքի համար։»

Այսպէս ուրեմն, անկարելի չէ Հայաստանի բազմաթիւ խոպան տարածութիւնները մշակելի դարձնել առանց մեծածախս ձեռնարկներու եւ մեծխօսիկ ծրագիրներու, որովհետեւ «թեկուզ քարերը հաւաքելով» վայրենի բոյսերն ու մացառները ոչնչացնելով կարելի է ապահովել Հայաստանի հողային ֆոնտը։ Ցաւալին այն է սակայն, որ այսքան կենսական հարցի վրայ ոեւէ ուշադրութիւն չի դարձուած։»

Այս ալ արդէն մեր երկրի արտի տէրերու հիմնական հիւանդութիւնն է դժբախտաբար։

Մարդիկ կը խօսին ու կը ճառեն շարունակ երկրի ճարտարարուեստի զարգացման մէջ ձեռք բերուած աներեւակայելի յաջողութիւններու մասին, կը սպառնան հինգ տարիէն ետք գերազանցել արեւմտեան ճարտարարուեստական երկիրները, սակայն ասով մէկտեղ չեն կրնար, գուցէ եւ չեն ուզեր երկիրը ազատել հացի մշտական սպառնալիքէն։

Աւելորդ է ըսել, որ Հայաստանի համար հացի պաշարը երկրին հայթայթելու ստիպողականութիւնը կը պահէ իր սուր հանգամանքը, որքան ժամանակ որ երկիրը աղքատ է արտածման հարուստ միջոցներէն։ Եւ ճիշդ այս իրողութենէն մեկնելով, մեր երկրի վարիչները ամէն բանէ առաջ այս բացն էր որ պիտի գոցէին, «բոլշեւիկեան մարտական կարգով»։

Համաձայն Գ. Տէր Գաբրիէլեանի տուեալներուն, վերջին երկու տարուան ընթացքին երկիրը ունեցած է 88 հազար հեկտար տարածութիւն հացաբոյսերու մշակութեան համար։

«Ես յիշում եմ, որ 1928ի յունիսին ընկերները ասում էին թէ հող չունենք. բայց այդ դէպքում ինչպէս ստացանք մենք այդ 88 հազար հեկտարը՝ երկու տարուայ ընթացքում։

Եթէ իրողութիւն է տրուած փաստը, ապա ուրեմն, իրաւացի է մեր Գ. վարչապետի պնդումը թէ «մենք ունինք շատ հողամասեր» որոնց վրայ թեթեւ աշխատանքներ կատարելով կարելի է մշակելի դարձնել։

Եւ արդէն մեծ տարածութեան պէտք չկայ, գոնէ այսօրուան պայմաններուն մէջ «մեզ մնում է խտացնել 60 հազար հեկտար հող» լրացնելու համար Հայաստանի հողային ֆոնտը։

Որպէսզի օդին մէջ նետուած խօսքեր չնկատուին, Գ. Տէր Գաբրիէլեանը գործնական միջոցներ ալ կ'առաջարկէ պահանջուած 60 հազար հեկտար հողը մշակելի դարձնելու մասին։

«Ես կ'առաջարկէի կոմերիտմիութեան եւ պիոնէր կազմակերպութեանը՝ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, պարտականութիւն ստանձնել մաքրել այդ հողերը քարերից եւ մոլախոտերից»։

«Ես նոյնիսկ առաջարկում եմ, որ յիշեալ հողամասերը մաքրուին ոչ թէ ձրի, այլ որոշ վարձատրութեամբ, որը կարելի է յատկացնել կոմերիտականների եւ պիոներների հանրային կարիքներին»։

Իր այս ըստ ամենայնի օգտակար առաջարկութիւններուն մէջ, Գ. Տէր-Գաբրիէլեանը չափազանց վստահ է եւ համոզուած։ Ան կրկին կը պնդէ թէ՝ «շրջաններով եւ գիւղերով անցնող ամէն մէկը կարող է համոզուել, թէ կան հողեր, որոնց կարելի է օգտագործել չնչին աշխատանքներով»։

Դժուարը այս բոլորի մէջ, այս չնչին աշխատանքներու գործնականացումն է. որովհետեւ մեր երկրի հերոսները կ'ողեւորուին եւ կը շարժին մեծ ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու ժամանակ, այն ալ ի նպաստ համաշխարհային յեղափոխութեան։ Իսկ չէ՞ որ այս ողորմելի ծրագիրը շատ համեստ է եւ այն ալ ի նպաստ Հայաստանին։

Մեզի համար կարեւոր է սակայն համոզուիլ, որ եթէ լուրջ ցանկութիւն ըլլայ մեր երկրին մէջ, հնարաւոր է հացի տագնապը մեղմել — եթէ այս տագնապը հետեւանք է միայն հողի պակասին եւ ոչ թէ ուրիշ կարեւոր պատճառներու։

Հայաստանը ներկայիս ունի 388 հազար հեկտար մշակելի հող (հացաբոյսերու համար անհրաժեշտ է այս թիւը բարձրացնել 60 հազար հեկտարով, որով «հացահատիկի պրոբլէմը լուծուած կը լինի» մեր երկրին մէջ։

Սովը որ կը սպառնայ գալիք ամիսներուն, արդեօ՞ք բաւական չէ մղելու մեր կարմիր հերոսները, քիչ մըն ալ իրենց անձը կեդրոնացնել իրենց ղեկավարի համեստ առաջարկութիւններու վրայ, որոնք յամենայն դէպս պէտք է օգտուի Հայաստանի աշխատաւորութիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ե.

Զօր Հիւսէյնի փաշա եւ իր վեց զաւակները, ինչպէս նաեւ Հաճի Մուրատ պէյ յաջողեցան խոյս տալ իրենց աքսորավայրէն, Կեսարիայէն, եւ հասնիլ Հալէպ, ուր Հոյպունի միացան։

Հիւսէյին փաշա եւ իր վեց զաւակները Հոյպունի ճամբան բռնեցին խարիսխ մը տնկելու համար հոն, Աղրի տաղի նման։

Երկար եւ արիւնալից կռիւներէ ետք զորս հարկադրուեցան մղել անոնք Թուրքերուն դէմ եւ կռուի դաշտին վրայ իրենց հայրն ու չորս եղբայրները ձգելէ ետք, որոնք սպաննուեցան, Մօհամէտ եւ Նատիր պէյերը հասան իրենց նպատակադրած վայրը եւ Թէնտուրէքի մէջ կազմակերպեցին երկրորդ խարիսխ մը։

Սասունի լեռներուն վրայ, Ալի Ճասու յաջողած էր դիմանալ երեք տարիէ ի վեր։ Այս տարուան ընթացքին, իր տեղն ալ ամրացուեցաւ եւ փոխարկուեցաւ զինուորական խարիսխի։

Մազի տաղի վրայ՝ Սասոյ Քասօ կազմակերպեց զինուորական 4րդ խարիսխ մը։

Քիւրտիստանի բոլոր քաղաքներուն եւ աւաններուն մէջ հարիւրաւոր քիւրտեր կը յարէին քրտական Ազգ. Լիգայի՝ Հոյպունին։

Աղրին գերագոյն հեղինակութիւնը դարձած էր, որուն կը դիմէր ամէն քիւրտ՝ որ Թուրքերուն կողմէ խոշտանգուած էր։ Բազմաթիւ անգամներ քիւրտ ջոկատներ Աղրիէն մեկնեցան, ըլլայ պատժելու համար այն Թուրք սպաներն ու պաշտօնեաները, որոնք կիներ ու աղջիկներ բռնաբարած էին, ըլլայ պաշտպանելու համար այն ընտանիքները, որոնք Աղրի կ'ուզէին ապաստանիլ, քրտական դրօշին պաշտպանութեան յանձնուելու համար։

Թուրքերը, արդարօրէն խուճապահար, Հոյպունի միշտ յարաճուն ազդեցութենէն եւ Քիւրտիստանի Աղրիի զինուորական խարիսխէն, օգտուեցան Յունաստանի հետ իրենց վէճերուն կարգադրութենէն եւ այն մէկ քանի միլիոն ոսկիէն, զորս գանձած էին լուցկիի Մենաշնորհին վաճառումով, որոշեցին զինուորական արշաւանքով մը գրկել, հզօրապէս սպառազինուած, Աղրի տաղի զինուորական խարիսխը ոչնչացնելու համար։ Անոնք կը կարծէին դիւրութեամբ եւ կարճ ժամանակի մը մէջ յաջողիլ։

1930 Մայիս ամսուան սկիզբէն իսկ Թուրք զօրքերը ուղղուեցան Աղրի տաղի շրջանը եւ Պայազիտ, Գարաքիլիսէ եւ այլ քաղաքները եղան այն զինուորական խարիսխները, ուր հաւաքուեցան պարէններն ու ռազմամթերքները։

Երկու զօրագունդեր, 7րդ եւ 8րդ, այս գործողութեան սահմանուած էին եւ ընդհ. հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Սալիհ փաշայի։

Քիւրտերը, թէեւ դեռ պատրաստ չէին յարձակողական սկսելու, բայց եւ այնպէս բոլորովին յանկարծակիի չէին եկած։

Իհսան Նուրի փաշա, անմիջապէս որ տեղեկացաւ Թուրքերու պատրաստութիւններուն, հաւաքեց իր սպայակոյտը եւ պաշտպանողական պատերազմի մը ծրագիրը կազմեց եւ զայն ենթարկեց Հոյպունի կեդր. կոմիտէի հաւանութեան։ Այս ծրագրին գործադրութիւնն է որ Նուրի փաշան հետապնդեց, իր ուժերը շարժման մէջ դնելով։

Յունիս 11ին առաւօտ, Թուրքերը յարձակեցան Աղրի տաղի սահմանային կայանները եւ առաջին կռիւները մղուեցան Յունիս 12ին, Թուրք եւ քիւրտ զօրքերուն միջեւ։

Հիւսէյին փաշայի զաւակները՝ Մէհմէտ եւ Նատիր պէյերը՝ այդ ժամանակամիջոցին յաջողած էին ի նպաստ քրտական դատին շահիլ մէկ քանի խոշոր ցեղապետներ, որոնք կը բնակէին Մաքուի մէջ եւ իր շրջակայքը։

Յունիս 14ին այս ցեղախումբերէն 3000 ձիաւորներ յաջողեցան Թուրք սահմանը անցնիլ, հակառակ Թուրքերու եւ Պարսիկներու արթուն հսկողութեան։

Յունիս 15ին, Հոյպունի ուժերը յարձակողական կ'անցնէին Թէնտուրէքի, Իկտիրի, Արճէշի, Սիփանի, Կողղուտի մէջ եւ շրջակայքը։

Թուրքերը, այս քիւրտ ջոկատներուն միջեւ բռնուելով հարկադրուեցան կախակայել իրենց գործողութիւնները Աղրիի դէմ եւ յարձակիլ այն Քիւրտերուն վրայ որոնք ռուս եւ պարսիկ սահմաններէն մինչեւ Պիթլիս ու Վան կը գրաւէին բոլոր ռազմագիտական կէտերը։

Յունիս 17էն մինչեւ Յուլիս 12 կռիւներ մղուեցան Թուրք զօրքերու եւ քիւրտ յեղափոխական ուժերու միջեւ։ Թուրքերու կորուստը կը հասնէր 12 վար ձգուած օդանաւերու, 1700 գերիներու, 800 սպաննուածներու, մօտ 4000 վիրաւորներու, 60 գնդացիրի, 60,000 փամփուշտի, 24 թնդանօթի եւ 180 թանքի։ Դասալիքներու թիւը կը հասնէր 5000ի, ըստ քիւրտ վերին հրամանատարութեան հաստատ լուրերուն։

Քիւրտերու կորուստ եղած էր 900 սպաննեալ եւ 2400 վիրաւոր։

Գոյազիտ, Քարաքիլիսէ, Իկտիր, Արճէշ, Վան եւ Պիթլիս քաղաքները գրաւուեցան քիւրտերուն կողմէ։

Քաղաքներու գրաւումը քիւրտ ազատագրական նախաձեռնութիւններուն մէջ չէր մտներ, այդ պատճառով այս քաղաքները պարպուեցան քանի մը օր ետք։

Քիւրտերու նպատակը իրականացած ըլլալով եւ Աղրիի դէմ ուղղուած Թուրք ուժերը չէզոքացած ըլլալով իրենց նպատակէն ու քանի մը շաբթուան համար յարձակողական անցնելու անկարող դարձած, քիւրտ ուժերը ետ քաշուեցան՝ զօրութեամբ եւ կորովով լի դուրս գալով բոլոր կռիւներէն։

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏԻՐԽԱՆ

(Շար.)

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լեհաստանի նախագահին հրովարտակով, խորհրդարանը լուծուած յայտարարուելէ յետոյ, լեհ գաղտնի ոստիկանութիւնը ձեռնարկեց շարք մը ձերբակալումներու մայրաքաղաքին եւ գաւառներու մէջ։ Ձերբակալուեցան լուծուած խորհրդարանի անդամներ, մասնաւորապէս անոնք որ յունիսի վերջերը, Քրաքովիայի մէջ, համագումարի մը ընթացքին, բուռն յարձակումներ գործեր էին հանրապետութեան նախագահին դէմ եւ ցոյցեր էին կազմակերպած։

Այս կերպով, Փիլսուտսքի կը մաքրէ իր ճամբան։

ՎԻԹԽԱՐԻ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ներկայիս կարգ մը գիտնականներ մշակելու վրայ են հսկայական ծրագիր մը, որ մարդկային ամէն երեւակայութիւն կը գլէ, կ'անցնի։

Այդ ծրագիրը կը կայանայ պարզապէս մեր մոլորակին կլիմայական պայմանները փոխելուն եւ հիւսիսային բեւեռի մշտնջենական ձիւները հալեցնելուն մէջ։

Գ. Ռիքէր իր «Կոլֆ Ստրիմի զօրութիւնն ու ուժը» խորագրով երկասիրութեան մէջ կը խօսի այս յանդուգն ծրագրի մասին, որ չի հակասեր գիտական տուեալներուն, եւ կոչուած է անբաղդատելի առաւելութիւններ ընծայելու հիւսիսային երկիրներու բնակչութեան՝ օդի բարեխառնութեան չափաւորութեան եւ կլիմաներու կանոնաւոր բաշխման տեսակէտով։

Նախ տեսնենք թէ ի՞նչ է Կոլֆ Ստրիմը։

Ովկիանոսներուն մէջ գոյութիւն ունին պաղ եւ տաք ջուրի հոսանքներ, որոնք այս կամ այն ուղղութեամբ կը հոսին, եւ իրենց բարեխառնութեան աստիճանին համաձայն կ'ազդեն կլիմաներուն վրայ։ Այդ կարգի հոսանքներուն մէջ ամէնէն կարեւորն է Կոլֆ Ստրիմը, որ գաղջ ջուրի հոսանք մըն է, որ Մեքսիկայի ծոցէն կ'ելնէ, կ'անցնի Ֆլորիտայի ջրանցքէն, հիւսիսային Ատլանտեան ովկիանոսէն, հարաւ-արեւմուտքէն հիւսիսային արեւելքի ուղղութեամբ, կը բարձրանայ դէպի Փորթուգալ, բրիտանական կղզիները, Նորվեկիա, եւ կ'երթայ կորսուիլ Հիւսիսային Սառուցեալ ովկիանոսին մէջ։ Կոլֆ Ստրիմը դէպի հիւսիս կը փոխադրէ գաղջ ջուրի հսկայական ալիքներ։

Հիւսիսէն հարաւ ալ կը հոսին պաղ ջուրի հոսանքներ, որոնց ամէնէն կարեւորն է Լապրատորի հոսանքը, որ կը մեկնի Պաֆէնի ծոցէն, եւ կ'երկարի դէպի հարաւ, հիւսիսային Ամերիկայի եզերքին ուղղութեամբ եւ Կոլֆ Ստրիմի միջեւ, անցնելով Հուսոնի գետաբերանին առջեւէն։

Մէջտեղէն վերցնելու համար հիւսիսային բեւեռի շարժուն սառոյցները, որոնք ա՛յնքան մեծ վտանգ կը սպառնան նաւագնացութեան, կը ծրագրուի ամբարտակ մը շինել Թէռա-Նէօվի սառոյցի դանգուածներէն սկսելով 200 մղոն երկայնութեամբ, որ երկարի մինչեւ արեւելեան երկրամասերը։ Քովէ քով դրուած ընդգլխայ ժայռերով կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել այդ հսկայ ձեռնարկը, որ միլիոններ պիտի արժէ։ Այդ թումբը պիտի բաւէ կասեցնելու եւ խոտորելու Լապրատորի պաղ հոսանքին ուղղութիւնը, որուն գրաւաբեր ուժը կարող է իւրաքանչիւր վայրկեանի մէջ երկու միլիոն տակառաչափ ջուր սառոյցի վերածել։

Այս եղանակով այդ պաղ հոսանքը պիտի չկրնայ ուղղակի խառնուիլ Կոլֆ Ստրիմի հետ, որ առաւ ամբողջապէս պիտի պահէ իր ջերմութիւնը։

Լապրատորի եւ Կոլֆ Ստրիմի հոսանքները իրարու կը հանդիպին ընդարձակ ծովամասի մը վրայ, որուն միջին խորութիւնը 85 մեթր է։ Այդ կէտին վրայ Կոլֆ Ստրիմը մաս մաս կը բաժնուի եւ մեծապէս կը պաղի, ու տարածուելով հազարաւոր քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ, կ'ընթանայ Եւրոպայի հիւսիսային[...] եան ուղղութեամբ։ Թումբը պիտի ըլլայ դէպի [...] քշել Լապրատորի հոսանքը [...] որովհետեւ այդ տեղին [...] վին խորութիւնը շատ [...] է, երկու հոսանքներուն [...] պումը տեղի պիտի [...] առանց ջերմութեան [...] վան զի անոնք իրարու [...] ղակի շփման մէջ պիտի [...] եւ Լապրատորի հոսանքը [...] ռուցային բաժնեաւ[...] պատճառաւ, ընդծովեայ [...] թեանց մէջ շրջան պիտի [...] Կոլֆ-Ստրիմը ընդհակառակ[...] րի մակերեսին վրայ պիտի [...]

Այսով, երկու հոսանքն[...] վիճակի պիտի ըլլան պահելու [...] ինքնայատուկ բարեխառնու[...]

Կոլֆ Ստրիմը պահելով [...] իր ջերմութիւնը երբ անցն[...] րոպայի եզերքներէն, հիւս[...] Եւրոպայի եզերքներուն [...] տայ տեւական ջերմութի[...] որով Անգլիոյ, Սկանտի[...] եւ Սիպերիոյ խիստ կլի[...] չափաւորելով, բարեխառն[...] թիւն մը պիտի ստանան

Նոյնպէս, Կոլֆ Ստրի[...] բորդ հոսանքը, որ եզերելէ[...] ցնի Լապրատորէն, ազատելու[...] պիտի ուղղուի Պաֆէնի ծո[...] չէն դէպի հիւսիսային [...] պիտի ստեղծէ շատ [...] ջերմութիւն մը եւ պիտի [...] սառոյցները։

Զուգահեռաբար, Լ[...] հոսանքը, որ սառոյցներ[...] կու մղիչ ուժը եւ [...] ստեղծիչն է, խափանե[...] ազդակ մը պիտի դառն[...] եալ նաւահանգիստներուն, եւ [...] թեննէն ոչինչ կորսնցուած [...] պիտի երթայ այրեցեալ [...] րու մէջ, հաստատելու [...] մայի գերազանց հաւասարակշ[...] ռութիւն մը, որ պիտի բ[...] այդ երկիրներուն առողջ[...] մութիւնը։

Այս հսկայ ծրագի[...] մեր հողագունդին կլիմ[...] վիճակը հիմնովին բարե[...] բնոյթն ունի, լիովին իրա[...] է շնորհիւ գիտական [...] գործիքներուն եւ [...] մեթոտներուն կատարելա[...] թեան։

Հ. ՑԷ[...]

ՌՈՒՍԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՊԱՏՐ[...]

Հելսինկֆորսէն [...] տրուած հեռագրի մը համ[...] Ռուսիայէն փախած գաղթ[...] ներ կը հաւաստեն թէ, [...] կան կառավարութիւնը [...] ձեռնարկեց Ֆինլանտական [...] մանագլուխի մօտ, Լենի[...] շրջանին մէջ հաստատել[...] մագիտական նպատակներ[...] կաթուղի մը։ Կը կարծուի [...] ծը պիտի մեկնի Լենի[...] դէպի Միքքուլէ գետին [...] սահմանագլուխին մօտ, [...] սուն քիլոմէթր Լենինգրա[...] սիս-արեւելքէն։

Երկու զօրագունդեր [...] կայուած են գծին շին[...] կ'ըսուի նաեւ թէ բոլշ[...] ռավարութիւնը ծրագրած[...] ուրիշ գիծ մը Լենինգրա[...] պի Ալեքզանդր. Լենի[...] հիւսիս արեւմուտքը, Ֆին[...] կան սահմանին վրայ։

Կը հաւաստուի նաեւ [...] ռազմագիտական կէտեր[...] րացումն ու սպառազինու[...] ուած են։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթա[...] եւ յօդուածագիրներէ[...] գրութիւնները գրել [...] մէկ երեսին վրայ եւ մել[...]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՔԵԼ, ԱՌ ՈՒ ԿԵՐ

Ահա տիպար մը կոլխոզի, անունը Անաստուած, որուն ղեկավարները ալ իրապէս անաստուած ձեւով մը կը կառավարուին, ինչպէս կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» 27 օգոստ.). —

Երբ սեփականատէր գիւղացիները աքսորուեցան, անոնց գրաւուածքներուն պահպանութիւնը յանձնեցին կոմունիստ բջիջին քարտուղար Առաքելին։ Ժամանակ մը յետոյ բոլորն ալ իրարացուցեր էր մեր Առաքելը, կարծելով որ ամէն առ ու կեր։ Գողութիւնը մէկտեղ եղաւ, բայց Առաքել կը պաշտպանուէր.

— Եթէ ինձ վրայ հաստատեն, շատերին եմ գցելու, ես մենակ չեմ։

Մանկապարտէզը շարունակ մրգեղէն կ՚ուզէ ու կը մերժեն։ Սակայն Առաքելին տունէն 5 փութ չիր կը հանեն։ Այս բոլոր գողութիւններուն պատմութիւնը կ՚ուզեն ծածկել, «սուղում են տակով անել»։ Մինչ Առաքելը կը շարունակէ առնել և տանիլ ինչ որ պէտք է տայ հնձուորներուն, պանիր, իւղ, ձէթ, բրինձ, հաւկիթ։

Օրհնածը ի՛նչ աղուոր բանիր ալ կը զատէ, մինչ անդին մանկապարտէզին սնունդը զէշ է։ Հացը թեփով, յարդով, աւազով խառնուած, շատ անգամ խմոր ու հում հաց։ Կաթը քիչ կուտայ մեր Առաքելը, շատ տայ՝ իրեն չի մնար։

Էհ, լաւ, կոլխո՞զ է թէ գող ու խոզ։

ԱԼԱԳԵԱԶԻ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Խորհ. Հայաստան» (27 օգոստոս, կը գրէ այս խորագիրին տակ.—

Ալագեազի կայարանին մէջ 3-4 տարիէ ի վեր հիմնուած կոլխոզ մը, որուն ունեցածները փոխանակ աւելնալու, կը պակսին։ Կը մտնես ներս, եւ հաւասար աչքերուդ։ Հազարաւոր բուրդի արժէքով ապրանքներ թափուած կը մնան, ամբարներուն մէջ սատկած գառնուկներ ամիսներէ ի վեր։ Ամբարանոցին մէջ հազարաւոր քիլօ բուրդ կը փճանայ։ Շէնքին մէջ կերը փտած են անասուններուն կերը։

Դեռ այս ոչինչ։

Անփութութեան պատճառաւ, այս ամառուան ընթացքին 12 օրուան մէջ սատկեցաւ 300 ոչխար, որովհետեւ ոչխարները արածելէ անմիջապէս յետոյ ջրածելու տարին։ Հաշուապահները հեռաւոր քաղաքներէն կը բերեն իրենց ազգականները եւ անոնց պաշտօն կը ճարեն։ Գլխաւոր հաշուապահը ուզածին չափ պարէն կը ստանայ, կոլխոզին հաշւոյն իրենց տունը աղախին կը պահէ։ Կամ բանւոր մը կոլխոզին ձիով գիւղերը կը դրկէ հաց ու հաւկիթ ճարելու հաշուապահին։ Եւ բանւորին խնամքին յանձնուած աղուոր եզը նեխած ջուր խմելով կը սատկի։

Երբ քննութիւն կատարելու կուգան, գլխաւոր հաշուապահը կը պատասխանէ.

— Ես համամիութենական բանուորագիւղացիական տեսչութիւնից, ընկ. Օրջոնիկիձէից գրութիւն ունեմ, ոչ ոք իրաւունք ունի մեր կոլխոզի վրայ գրոհելու եւ աշխատանքներն ստուգելու։

Այս ալ յանուն Օրջոնիկիձէի։

ԱՆԱՆՈՎ. ԲԱԳՒԻ ԲԱՆՒՈՐ ԵՒ…

Իսկ այս մէկ պատմութիւնն ալ… յանուն Անանովի։

«Անաստուած» կոլխոզին նախագահն է Անանով, որուն մասին բողոքները հասած են մինչեւ սատանային։

Գիւղացի մը կը դիմէ Անանովին, ալիւր կ՚ուզէ։

— Գնա՛, գլխիցս ռադ եղիր, դու իրաւունք չունես ալիւր ըստանալու։

Ուրիշ գիւղացի մը շարիկցու կ՚ուզէ.

— Սա՛ տա, ձենդ կտրիր, դուք մաւզէրիստ էք։

Այս նոյն Անանովը օր մըն ալ մանկապարտէզ կը մտնէ, ցոյց տալու համար իր «մեծութիւնը»։

— Դուք ձրի հաց ուտողներ էք, մի կոպեկ չարժէք, կ՚ըսէ ուսուցիչներուն։

Չի թողուր, որ իր կինը եւ զաւակը աշխատին գիւղացիներուն հետ արտերուն մէջ, խօ՛, ինք նախագահ է եւ իր կինն ալ նախագահի կին։ Իրեն Անանո՛վ կ՚ըսեն, կոլխոզի նախագահ։ Կը սիրէ խմելը, եւ փողոցը նստած՝ կը հրամայէ անցորդներուն.

— Գնա խանութից մի ձեռբուկ առ եւ տար մեր տունը։ Կ՚սես Անանովի համար է, թող լաւը ջոկի, շո՛ւտ։

Երբ կը զանգատին, կ՚ըսէ.

— Ես, Բագւի բանւոր, 25 հազարայինն…։

Պզտիկ բռնապետնե՛ր, որքան ունիք Հայաստանի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՕՏԱՐ ԴՐԱՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ելմտագէտներու եւ դրամատուներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ կարեւոր ժողով մը տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մէջ։ Ժողովին խորհրդակցութեան նիւթ եղաւ օտար դրամի հրապարակին ներկայ վիճակը, որուն մասին մինչեւ հիմա ձեռք առնուած միջոցները յարմար նկատուեցան։ Ժողովը իր կարգին միջոցներ առաջարկեց եւ տեղեկագրի ձեւով պիտի հաղորդէ կառավարութեան։

Արտածող վաճառականներուն շահերը նկատի առնելով, որոշուած է անգլիականը հաստատուն պահել 1030-1935ի վրայ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են որ մէկ տարուան պէտք եղած չափով անգլ. ոսկի պատրաստ գտնուի, մինչեւ հիմա անգլիական ոսկիով պարտք ունեցողներուն Թրքական դրամով վճարելու հարկադրանքը վերցուի եւ առեւտրին պէտք ունեցող ընկերութիւնները աւելի լայն չափով կարենան հայթայթել։

Այս միջոցները, ի հարկէ, չորրորդ որոշմնագրով մը պիտի բանաձեւուին ու գործադրուին։

ՌՈՒՍԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ԿԱՇԻՆԵՐԸ

Ռուսիա ղրկուած կաշիները այս տարի ալ չեն ընդունուած եւ ետ պիտի ղրկուին, ինչպէս կը գրէ «Սոն փոսթա»։ Անցեալ տարի ալ Ռուսերը ետ ղրկած էին կաշիները եւ արտածող վաճառականները մեծ վնասներու ենթարկուած էին։ Գործունի էնկիւրի այցելութեան միջոցին այս խնդիրը կարգադրուեցաւ, այնպէս որ արտածուելիք կաշիները առեւտր. ներկայացուցչութեան կողմէ կնքուին։

Այս տարի ղրկուած 15,000 քիլօ կաշին այս պայմաններուն համաձայն ղրկուած են, բայց, տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կաշիները երբ Օտեսա ցամաք կը հանուին, Ռուսերը նոյն իսկ պէտք չեն տեսներ քննութիւն կատարելու եւ կը յայտարարեն թէ մինչեւ սեպտ. 23 պէտք է ետ տարուին, որովհետեւ Թրքական արտադրութիւն չեն, հակառակ պարագային պիտի գրաւուին։

ԿՐԱՂԻՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ կրաղիւսի (չիմէնթօ) մեծ գործարանները միանալու ձեռնարկներ կ՚ընեն, «Թրըսթ» մը կազմելու համար։ Թրըսթին մէջ պիտի մտնեն Ընտաղլու, Զէյթինպուրնու, Արսլան եւ Էսկի Հիսար գործարանները, իսկ դուրսը պիտի ձգեն քանի մը փոքր գործարաններ։ Թրըսթին նպատակն է այս կերպով յաղթել եւրոպական կրաղիւսներու մրցակցութեան եւ գիները բարձրացնել։

Այս ձեռնարկին հետեւանքով, Արսլան, Էսկիհիսար եւ Զէյթին պուրնու գործարաններուն բաժնեթուղթերը բարձրացած են։ Այս առթիւ գիտել կը տրուի որ Թրըսթի կազմութիւնը արգիլուած է եւ կառավարութիւնը պէտք է պաշտպանէ փոքր արհեստաւորները։

«ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԵՐՆ ԵՆ ՈՐ ԱՐԳԻԼԵՑԻՆ ՉԷՍԹԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ»

Նախկին հանրօգուտ գործավար եւ Տիարպէքիրի երեսփոխան Ֆէյզի պէյ հետեւեալ նամակը ուղղած է «Վաքըթ»ի, Չէսթըրի ծրագրին շուրջ եղած վէճերու մասին.

«Չէսթըրի ծրագիրը մինչեւ հիմա կնքուած պայմանագրութեանց ամէնէն նպաստաւորն է։ Այս տեսակ պայմանագրութիւն մը այսօր ալ վաղն ալ որեւէ կառավարութեան եւ ժողովի եթէ յանձնուի, գոհունակութեամբ կ՚ընդունուի։ Եթէ այդ ծրագիրը չգործադրուեցաւ պատճառը Ամերիկահայերու կատարած քարոզութիւնն էր։

Առաջին գործավար Ըսմէթ փաշան էր որ Լօզանէն հեռագրով պահանջեց ծրագիրը Ազգ. Ժողովին ներկայացնել եւ վաւերացնել։ Վստահ եմ որ Ըսմէթ փաշան ալ կը յիշէ այս պարագան։

Ֆրանսական ըէժի ժէնէրալ ընկերութեան խնդիրը Լօզանի մէջ չլուծուած խնդիր մըն էր։ Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, երբ Ֆրանսացիներէն փոխառութիւն կնքուեցաւ, դրամին մէկ մասը տրուեցաւ, որպէս զի Սամսոն-Սվազ գիծը շինուի։ Շինութեան ձեռնարկուեցաւ, բայց ընդհ. պատերազմին վրայ ետ ձգուեց գործը։

Ի վերջոյ այս ընկերութիւնը կրկին հրաւիրուեցաւ մեր երկիրը եւ բանակցութեան ձեռնարկուեցաւ։ Խմբակը պնդեց հին պայմաններուն վրայ, մենք ալ ընդունեցինք, ծանր գտնելով զանոնք։ Ա՛յս է իրողութիւնը»։

ԳՐԳՌԻՉ ՔՐՈՅՑՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյ կարեւոր շրջաբերական մը ղրկած է կուսակալութիւններուն, այն գրոյցներու մասին թէ «տուրքերը պիտի ջնջուին, զին. ծառայութեան վերջ պիտի տրուի, ժողովուրդը ֆէս պիտի դնէ գործածել եւ հին տառերը նորէն պիտի գործածուին»։ Գործավարութիւնը կը յայտնէ թէ այս տեսակ գէշ քարոզութիւններ ընողները նպատակ ունին գրգռել ժողովուրդը, որպէսզի ան իր օրինական պարտականութիւնը չկատարէ։

Շրջաբերականը կը յանձնարարէ իշխանութեանց որ օրինական միջոցները ի գործ դնեն եւ աշխուժօրէն գտնուին պետութեան հեղինակութիւնը պահելու եւ գրգռիչները հետապնդելու համար։

*** Գործավարը հերքած է նաեւ «Սոն փոսթա»յի մէկ հրատարակութիւնը որ կ՚ըսէր թէ սուրիական զինուորները «երկրին թշնամիներէն աւելի բարբարոս» են։ «Ամէն անոնք որ լեզու կ՚երկարեն մեր կարգապահական ուժերուն, իրաւունքին ու պատուին դէմ, անպայմա՛ն հաշիւ պիտի տան երկրին օրէնքներուն», ըսած է գործավարը։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպահայ Թեմի կաթ. պատուիրակ Տ. Թորգոմ Արքեպ. Լիոնի այցելութեան առթիւ, պսակադրութեան եւ մկրտութեան, զանազան աշխարհիկ վայրերու եւ օթեւաններու մէջ կատարուիլը տեղեկանալով, յանձնարարած էր, միանգամ ընդմիշտ վերջ տալ սոյն դրութեան։

Եւրոպահայ Թեմի կաթ. պատուիրակութեան 30 յուլիս 1930 թուակիր եւ 847 թուահամար պաշտօնագրով ստացուած հրահանգի համաձայն, կը յայտարարուի Լիոնի եւ շրջակայ թեմերու քահանաներուն թէմաւոնացեալ զոյգերու արձանագրական եւ կրկնամուսնութեան տեսակէտով արգիլիչ պատճառները քննելէ եւ օրինականութիւնը ստուգելէ յետոյ, պաշտօնապէս տեղեկութիւն հաղորդեն ազգ. վարչութեան, որ իր կարգին, ենթակայ զոյգերուն քաղ. ամուսնութիւնը կատարուած ըլլալը հաստատելէ եւ տոմարներու մէջ արձանագրութիւնը կատարելէ վերջ, եկեղեցւոյ մատակարարութեան յատկացուած պահիդրամը գանձելով, ամուսնութեան հրամանին կը յանձնէ քահանայից, որպէսզի եկեղեցւոյ մէջ կատարուի պսակադրութեան, ինչպէս նաեւ մկրտութեան խորհուրդները։

Այս առթիւ պարտք կը նկատենք, յայտարարել նաեւ թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետի յառաջիկայ ընտրութեան առթիւ, Լիոնի եւ շրջակայից գաղութահայութեան եւս հրահանգուած է պատգամաւոր մը ընտրութիւնը կատարել։ Ուստի պաշտօնապէս կը յանձնարարենք կեդրոնիս թեմերու վարչութեանց, որպէսզի այս առթիւ ի մօտոյ տեղւոյս մէջ գումարելի ընտրական ժողովին մասնակցելու համար, իւրաքանչիւր թեմ, իր ղրկելիք ներկայացուցիչը այժմէն ընտրելով տեղեկագրեն անոր անունն ու հասցէն, կեդրոնիս վարչութեան, ի հարկին հրաւիրուելու համար Լիոն։

Լիոնի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՍԵՐԲԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը Լայպաշէն կը հեռագրէ թէ ծանր միջադէպ մը պատահած է սերպեւիտալական սահմանին մէջ։

Իտալացի զինուորները փախելով բանակէն կ՚անցնին սահմանը եւ կը մտնեն Սլովենիոյ մայրաքաղաքը, Լայպաշ ուր անմիջապէս զինաթափ կ՚ըլլան։ Դասալիքները այս փախուստին իբրեւ պատճառ ցոյց կուտան այն ծանր կացութիւնը, որ հետզհետէ սուր հանգամանք մը կը ստանայ Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Եթէ Պելկրատի կառավարութիւնը ուժեղ միջոցներ ձեռք չառնէր, թերեւս տեղի ունենային խիստ ցոյցեր Իտալիոյ դէմ, այնպիսի ցոյցեր, որոնք կրնային վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։

Յարաբերութեանց պրկումը կը վերագրուի Թրիէսթէի մէջ չորս սլովենցի երիտասարդներու գնդակահարութեան դէպքին։ Գնդակահարութենէն զատ ուրիշ շատ մը Սլովենցիներ ալ կրած են զանազան դատապարտութիւններ։

Լայպաշի իտալական հիւպատոսը կ՚ապրի ոստիկաններու հսկողութեան տակ, ոչ ոք արտօնուած է մօտենալ։ Զօրս չոկատ զինուոր ղրկուեցաւ Լայպաշ. կարգը պահպանելու համար։ Ամբոխը ծաղիկներ նետեց զինուորներուն վրայ։ Եւ երբ զինուորները կ՚անցնէին իտալական հիւպատոսարանին առջեւէն, խլացուցիչ ծափահարութիւն մը կատարեց եւ զանազան բացագանչութիւններ՝ Իտալիոյ դէմ։

Սահմանագլուխը փակուեցաւ։

Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցն ալ Վիէննայէն կը հեռագրէ թէ Պելկրատի մէջ ծանրակշիռ ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ, մասնաւորապէս ուսանողներու կողմէ, որոնք կը բողոքէին Թրիէսթէի գնդակահարութիւններուն առթիւ։

Ցոյցը շուտով վտանգաւոր համեմատութիւն մը ստացաւ։ Ամէն դասակարգի քաղաքացիներ մասնակցեցան ցոյցին։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ արգիլել ցոյցը, որ պիտի շարունակուէր Իտալիոյ հիւպատոսարանին առջեւ։

Ցուցարարները յետոյ Ֆրանսական ազգային քայլերգն երգելով անցան Ֆրանսայի դեսպանատան առջեւէն։ Յետոյ անցան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դեսպանատուններուն առջեւէն, ողջունելով եւ պոռալով. — Կեցցեն Թիրոլի նահատակները, անկցի՛ Իտալիա, անկցի՛ Մուսոլինի, անկցի՛ն մարդասպանները։

Օտար թղթակիցները կացութիւնը ծանր կը նկատեն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 9

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ասիկա ծո՛վ է, եւ ասիկա՝ գետը, ըսաւ տղեկը Ցիլկային։ Իսկ սա ալ Դիվայի ժայռն է։ Ասոր վրայ ալ շինուած է իմ տնակս, ես հոս կը բնակիմ։

Յետոյ լաճը կասկածոտ խուզարկու ակնարկ մը նետեց Ցիլկայի վրայ, կարծելով թէ չի հաւատար եւ կը ծաղրէ զինք։ Դէմքը խոժոռեց եւ սկսաւ…

— Երիմ եղա՞ծ ես, հարցուց Ցիլկա։

— Այո՛, կեանքիս մէջ քանի անգամ Երիմ եմ գացած։

Ցիլկա, չվիրաւորելու համար լաճուկը, արագարար ետին դարձաւ եւ, ափովը բերանը գոցելով, փոքրիկ խնդուք մը արձակեց։

— Եւ սա ալ գիւղակ մըն է, ծառ կարճ խարազաններով աղբակը, որ կարծես կ՚ուզէր Ցիլկայի ուշադրութիւնը հրաւիրել իրեն շուրջ։

5—6 տարեկան հազիւ կար աղջնակը։ Ցիլկա մօտեցաւ եւ վար ծռեցաւ, որպէսզի լաւ տեսնէ շինածը։

— Ո՞ր գիւղն է այս։

— Պետրուշովօ գիւղը։ Ես այս գիւղը ծնած եմ։ Հայրիկը մեռաւ, մայրիկը մեռաւ, հօրաքոյրիկը մեռաւ, մեծ-հայրիկը մեռաւ, մեծ-մայրիկն ալ մեռաւ, բոլորն ալ մեռան, միայն ես չմեռայ։ Ա՛, ես տակաւին մեռնիլ չեմ գիտեր, որովհետեւ շատ պզտիկ եմ։ Պետրուշովօ գիւղին մէջ սով եղաւ։ Շատերը անօթի մեռան, ուրիշ շատեր ալ հիւանդութենէ մեռան։ Ես ողջ մնացի, որովհետեւ պզտիկ եմ դեռ։

— Լաւ, ի՞նչպէս ինկար այս կողմերը.

— Ե՞ս։ Նաւով եկայ։ Նախ շոգեկառք նստայ, յետոյ նաւ մտայ։ Եւ հոս վար իջայ, որպէսզի պաղուիմ աւազներուն մէջ։ Եւ նաւը մեկնեցաւ։ Երբ ես նաւէն իջայ, գիս մարդ չտեսաւ, որովհետեւ պզտիկ եմ։ Ես ալ քաղաք գացի, եկեղեցի մտայ, պառկեցայ։ Այս կողմերէն անցած տարին, ուրիշ նաւ մը տեսայ։ Անոնց երախաներ կային, գիս հիւրասիրեցին։ Իսկ դուն ո՞վ ես։

Ցիլկա տուաւ իր անունը։ Աղջնակը, պահ մը զայն դիտելէ յետոյ, ըսաւ.

— Ես վանք պիտի երթամ այն մանչուկին հետ։ Կը տեսնե՞ս, այնտեղ դերեզման կը շինէ։ Մարդու հետ չի խօսիր, հետդ ալ չպիտի խօսի։ Մենք վանք պիտի երթանք։ Ան աբեղայ պիտի ըլլայ, ես ալ մայրապետ։ Անունը Պետկա է։ Շատ բարի է, իմ փոքրիկ եղբայրս է։

Աղջնակը, Լիցկա, արագ կը խօսէր։ Քիչ մը շնչառու ձեռքին կոնակովը սրբելով բերնին լորձունքը, որ դուրս կը հոսէր խօսած ատեն։ Դէմքը քաղցր եւ հաճելի արտայայտութիւն մը ունէր, մանուկի քնքո՛ւշ դիմագիծ մը, եւ սակայն կապոյտ աչքերը կը ցոլացնէին մարդկային խորունկ տխրութիւն մը։ Ցիլկա նշմարեց այդ տխրութիւնը եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, հոգ մի ըներ, բանի վրայ մի մտածեր, ապրէ՛ հանգիստ։

— Չէ՛, բանի վրայ չեմ մտածեր։ Վաղը մեզ որբանոց պիտի տանին, կ՚ըսեն։ Գիտե՛ս, այնտեղ խոշոր աղայ մը կայ, որուն «զգաստիքս» կ՚ըսեն։ Այս աղան ալ կը բնակի նաւին տակ։ Ինծի երբեմն շաքար կուտայ։ Շատ խելացի է ան։ Ինծի հանդէպ շատ բարի է։ Ինծի հէքեաթ կը պատմէ։

Ցիլկա յանկարծ զգաց, որ աղջնակին սիրտէն, կարծես կախարդական կծիկ մ՚ըլլար, կը քակուէր մանկութեան յիշատակներուն թելը, եւ այդ թելը աննշմարելի ձեւով մը կ՚երկարէր մինչեւ իր սիրտը։ Պզտիկը հառաչեց։ Ցիլկա մէկ մատը դրած էր բերնին եւ տխրութեամբ կը դիտէր հեռուները։

Եւ հեռաւոր, մշուշոտ անցեալին մէջէն դուրս կը ցայտէին յիշատակներ, սիրելի բայց պղտոր տեսիլներ, գիւղին անտառը, դաշտերը, որոնք կը լեցուէին թռչունի ձայներով։

Աղջնակը մտածեց վայրկեան մը եւ, Ցիլկայի ցոյց տալով ճիւղերը որ անկուած էին աւազին մէջ, ըսաւ.

— Այս մեր անտառն է։ Մեր Պետրուշովօ գիւղին անտառը։ Սա ալ փայտփոր մըն է, որ թառած է ծառին վրայ։ Փայտփորը շինեցի փաթթելով կտաւի մը կտորը։ Ողջ է։ Ես կը պտըտիմ անտառին ու դաշտերուն մէջ եւ կը խօսիմ փայտփորին հետ։ Իրաւ կ՚ըսեմ, ողջ է։ Քանի կը խօսիմ հետը, երջանիկ կը զգամ ինքզինքս։ Տխրութիւնս կ՚անհետանայ, եւ այլեւս չեմ լար։ Անցեալ գիշեր շա՛տ լացի։ Կը ձանձրանամ, հոգիս կը նեղուի…։

Ցիլկա քալեց եւ գնաց աղջնակին եղբօր մօտ։

— Բարի լո՛յս, Պետկա, ըսաւ։ Ի՞նչ կ՚ընես այստեղ։

Մանչուկը, որ վարդագոյն աղտոտ շապիկ մը հագած էր, գլուխն ալ վեր չառաւ։ Ծունկի նստած, ցանկապատ մը կը շինէր ճիւղերով։ Ցանկապատին մէջ՝ փոքրիկ հողաթումբեր, որոնց վրայ կը բարձրանային փոքրիկ խաչեր, տաշիղներով շինուած։ Կեդրոնը կ՚երեւէր աւելի մեծ հողաթումբ մը։ Ծածկուած էր կանանչ խոտերով եւ թարշամած ծաղիկներով։ Վրայի խաչն ալ մեծ էր։

Ցիլկա ձեռքովը շոյեց ու գգուեց փոքրիկին գլուխը, եւ քաղցրութեամբ կրկնեց իր հարցումը.

— Պետկա՛, ի՞նչ կը շինես այդպէս։

Լաճը շունչ մը առաւ եւ թաւ, խուպտ ու փոքրիկ ձայնով մը պատասխանեց, հատիկ հատիկ բաժնելով վանկերը.

— Գե-րեզ-մա՛ն…։

— Իսկ սա հողաթումբերն ի՞նչ են։

— Շի-րիմ-նե՛ր…։

Ցիլկա կ՚աշխատէր, որ երկար խօսակցի, սակայն ի զուր.

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

այն ձեւով որ դուռը բացուելուն, ռումբը պիտի պայթէր։ Սակայն, ռումբը նշմարուած ըլլալով, աղէտին առաջքն առնուեցաւ։

Քննութիւն բացուած է։ Առաջին անգամը չէ որ Վարշաւիոյ բոլշեւիկեան դեսպանատան դէմ նման ձեռնարկներ կը կատարուին։

Կրօնականներ՝ բոլշեւիզմի դէմ

Կաթոլիկներու միջազգային համաժողով մը տեղի ունեցաւ Սուրիոյ Ֆէշտքիրշ քաղաքին մէջ, նիւթ ունենալով բոլշեւիզմի պայքարը կրօնքին դէմ։

Պատգամաւորներէն մէկը փաստերով հաստատեց թէ բոլշեւիզմը քանդեց ընտանիքի գաղափարը եւ մանաւանդ ամուսնութիւնը։

Իրմէ վերջ, կաթոլիկ երկու վարդապետներ, մէկը գերման, միւսը աւստրիացի, անդրադարձան ռուսիոյ անկրօնութեան և երիտասարդութեան մէջ՝ բոլշեւիզմի գործած աւերին, երկարօրէն կանգ առնելով բոլշեւիկներու հակակրօնական պայքարին։

Վէնիզէլոս Էնկիւրի կ'երթայ

Յունաստանի վարչապետ Պ. Վէնիզէլոս որ կը մասնակցի Ժընեւի ժողովներուն, որոշապէս պիտի յայտաբարէ Պ. Թուրօֆի թէ՝ որքան ատեն որ հելլէնօ-պուլկար խնդիրները կը մնան առկախ, կամ թէ առնուազն, Պուլկարիա չընդունիր իրաւարարութեան սկզբունքը, Յունաստան չպիտի կրնայ բանակցիլ Պուլկարիոյ հետ, առեւտրական նոր համաձայնութեան մը մասին։

Պ. Վէնիզէլոս յայտարարած է թէ, Էնկիւրի պիտի երթայ հոկտեմբեր 20ին։ Կը յուսայ որ կարելի պիտի ըլլայ գտնել գոհացուցիչ բանաձեւ մը, որ ապահովէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ նաւային հաւասարութեան սկզբունքը։

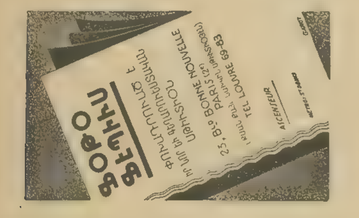

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ձրի պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40, փորթ Շամփէրէէն՝ թիւ 64, շոգեկառք՝ Սէն Լազարի կայարանէն, իջնել կառ. Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ կը սպասեն։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Գօլուի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)

Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

ՆՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ ԵՒՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ

"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Տպագրութիւնը աւարտած ըլլալով, մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը երկարաձգուած է երկու հատորներուն համար նշանակուած բացառիկ գինը 30 ՖՐԱՆՔ։

Գիրքը հրապարակ ելլելէն վերջ Ա. եւ Բ. հատորները առանձին պիտի ծախուին 20ական ֆրանքի։

Ուստի փութացէք օգտուիլ այս նոր առիթէն։ Կանխիկ 30 ֆր. վճարողները պիտի ստանան երկու հատորը միասին։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն փոստի համար ղրկել 2 ֆր. աւելի։

Դիմել հրատարակչին Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն՝ Danton 88-65, Մէթրօ Օտէօն։ Գրատան մէջ պիտի գտնէք ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔԵՐ. ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ վերջին կատարելագործութեամբ տպագրական ամէն կարգի գործեր։

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ,,

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԻ ՏԷՐԵՐՈՒՆ

Յառաջիկայ Նոր Տարիին լոյս պիտի ընծայենք հասցէագիրք մը, «Ամէնուն հասցէն» անունով, հայկական մանրանկար «Պոթէն» մը, ուր պիտի տանք Ֆրանսա բնակող Հայերու հասցէները, ինչպէս նաեւ Հայերուն համար օգտակար օտար հասցէները։ Կը խնդրուի ուրեմն որ, ֆրանսաբնակ ամէն Հայ մեզի հաղորդէ, նամակով մը, իր անունը, մականունը, գործը կամ արհեստը եւ ամբողջական հասցէն (փողոցին թիւը եւ անունը, քաղաքը եւ նահանգը, ինչպէս նաեւ հեռաձայնի թիւը եթէ ունի), բոլորը գրուած որոշ ու յստակ։ Այս անուններն ու հասցէները պիտի հրատարակուին առանց ոեւէ փոխարինութեան, ձրիօրէն։

Ասկէ զատ, այս գիրքին մէջ ծանուցում տալ փափաքող գործի տէր Հայերէն կը խնդրուի անյապաղ մեզի դիմել, ուզելով մեր ծանուցման սակագինը։ Պէտք է հասցէներն ու ծանուցումները մեզի հասնին մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— Librairie «Arpi», L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20)։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Ընկ. Լ. Զորմիսեանի բնակարանը։

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕԻ ՄՋՕԻ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լորիս Գօլօեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ եւ Մշօ խումբերու բոլոր ընկերները անխտիր վաղը Կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին, կը խօսի ընկ. Ռուբէն Ը. Շրջ. ժողովի աշխատանքներուն մասին։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները խմբովին պիտի լուսանկարուին։

ԳԱՒԱՌ

Ս. ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի ժամը 1ին Վարուժան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Ալիքսան Սատոյեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Զաւէն Վահրամեան, Գէորգ Գալֆայեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Յարութիւն Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտրեան, Սօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէտէֆեան, Մելիք Գէորգեան, Մարի Աճէմեան։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Լուի, Պուլվառ Օտտոյի, Սէն Ժիւլիէնի, Սէն Թ'անթուանի եւ քաղաքի բոլոր ընկերները այս իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ զեկոյց Ցրդ Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ու զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է այս կարեւոր ժողովին։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30-

ին 23 Պուլվառ տէ Կամիէի սրահը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ բոլոր այն մարզիկները՝ որոնք կը փափաքին մասնակցիլ Սեպտ. 28ի Ողիմպիականին, հաճին ներկայ գտնուիլ այս կիրակի Stade Athlétique de Montrougeի դաշտը կատարուելիք վերջին ընդհ. փորձերուն եւ արձանագրութեանց։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պերլին, Ք. Թ.— 200։
Լապլաշէր, Ս. Մ.— 35։
Պուքրէշ, Գործ.— 225։
Ալֆորվիլ, Ա. Ա.— 140։
Շավիլ, Վ. Ց.— 70։
Ճալամոն, Գ. Ա.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 1025։
Լիոն, Գ. Գ.— 35։

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մասյաքեան եղբայրներէ կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Գ. Վ. Ժամկոչեանի, 211 Rue Créqui, Lyon.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապուչեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Գևորգ Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եոզկատցի այրի Տիկ. Նարին Թաշճեան (ծնեալ Էպէմկրեան) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին դերձակ Արտաշէս Էպէմկրեան որ այժմ Փարիզ գտնուիլը իմացուած է։ Իմացնել Narine Tachdjianի, 16 Rue du Présinent Wilson, St. Chamond, (Loire).

Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Կը փնտռուի Զանկըրցի Յարութիւն Եսաեէլեան 22-25 տարեկան, մօր անունը Նայեմզար, հօր անունը Եսաեէլ։ Տասը տարի առաջ Պաղտատ էր։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հայկանուշ Եսաեէլեանի, La Poterie, Décines, (Isère).

"ԿԱՎՌՈՇ,,

երգիծական շաբաթերթ

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50

ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.

Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՎՌՈՇի 1931ի տարեգիրքը

Մամուլի տակ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

Սպասուհի կ'ուզ...

Դիմել մինչեւ կէսօր հանեանց բնակարանը 1... du Roule, Neuilly,

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարի... շրջանի բոլոր սկաու... մեծ բանակումը տեղի կ... այս Շաբաթ գիշեր Արժա... մէջ։ Կը հրաւիրուին Ա... թէօյի, Պուա-Քոլոմպի ... լոնպի հայ հասարակութ... Արժանթէօյի կայարանը ... նորդներ կը սպասեն մինչ... մը 9—15։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Այս Կիրակի կէսօրէ ժամը 3ին, Bourg la ... Salle des Banquetsի ... մէջ, Փարիզի Հարաւ. ... Յառաջդիմասիրաց Մ... տարեկան ընդհանուր ... առթիւ, սարքուած հաւա... մէջ, իր դպրոցին աշակեր... պիտի արտասանեն ... կտորներ եւ պիտի երգե... յերէն երգեր։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

Առնել Փորթ տ'Օրլէա... թիւ Թրամուէյ եւ իջնել Condercet.

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ընկերութ... կ'ուզէ հայ յաճախորդներու... կին մը կամ ընտանիք մը ... վարէ գինիի, նպարեղէնի ... բանոց մը։ Լաւ բնակարան ... ցոյց պիտի տրուի։ Դիմել Tourret 13 Bld. Beaumarchais..., մէթրօ Bastille,

---

Կ'ուզուին ժեռալ ... գէ ... լաւ գործաւորուհիներ ... վճարում։ Դիմել՝ Օր. ... 40 Rue de la Mare ... Couronnes.

EMPIRE Միգին-Հօլ 37 Av ...

Կ'ուզուի վաստա... ... գիտցող աշխերտ ... մը։ Դիմել 9էն 12 եւ ... Անլէյանի, 31 Rue Au... Փարիզ (3), Մէթրօ A... Métiers.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
14 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1365 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Արարատի բարձունքներուն վրայ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 12 Սեպտ.— Թրքական զօրախումբերը նոր եւ արիւնահեղ պարտութեան մը ենթարկեցին քիւրտ ըմբոստները, որոնք ամրացան Արարատ լերան կողերուն վրայ:

Թուրք զինուորները մօտ 4000 մեթր բարձրութեան վրայ, բազմաթիւ զնդացիրներ տեղաւորելէ յետոյ, միաժամանակ կրակ բացին ըմբոստներու զանազան բանակետղերուն վրայ, նշանակելի կորուստներու ենթարկելով զանոնք:

Քիւրտերու մնացեալ ուժերը քաշուեցան եւ դիրք բռնեցին Արարատի հիւսիս-արեւելեան կողմի ձիւնապատ բարձունքներուն վրայ եւ յուսահատօրէն կը պաշտպանուին Թուրք զինուորներու ուժեղ յարձակումներուն դէմ:

Պարզ դիտողութիւն մը: Դեռ անցեալ շաբթու, տեղացող յորդառատ ձիւնին ծետեւանքով, Թուրքերը իրենց զեկոյցներով վար, Արարատի ստորոտը կ'իջեցնէին քիւրտերը:

Իսկ այսօր, անարգելով բնութեան բոլոր խոչընդոտներն ու դժուարութիւնները, իրենք են որ կը բարձրանան մինչեւ 4000 մեթր: Քայլ մը եւս, ու նոյն տապանէն պիտի Թռցնեն խաղաղութեան աղաւնին... Թուրքերը միայն ընդունակ են նման գերմարդկային արարքներու եւ ճրաշքներու:

Մուսթաֆա Քէմալ եւ Սէրպէսթի

«Անատոլու» գործակալութեան կողմէ հաղորդուած պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ «Հանրապետութեան Նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի Նոր Սէրպէսթ Ճիւմհուրիյէթ կուսակցութեան հանդէպ իրր տէրութեան պետը ունեցած դիրքը՝ որոշակի պարզուած է իր հրապարակային նամակին մէջ: Հակառակ ատոր, հոս հոն որոշակի եւ անձնարկութեան ձեւով կ'ըսուի եւ կը տարածայնուի թէ հանրապետութեան Նախագահը Նոր կուսակցութեան հետն է: Այս տեսակ խօսքերը եւ տարաձայնութիւնները ամբողջովին հակառակ են իրականութեան»:

Ֆէթհիի գործակցութիւնը

ԷՆԿԻՒՐԻ, 12 սեպտ.— Ֆէթհի պէյ կը շարունակէ իր քարոզչական գործունէութիւնը Իզմիրի շրջաններուն մէջ:

Բայց Մուսթաֆա Քէմալի նամակը, որով կը յայտնէր թէ ո՛չ մէկ կապ ունի Նոր կուսակցութեան հետ, մեծ հարուած տուած է Ֆէթհիի գործունէութեան, նոյն շրջաններուն մէջ:

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Նոր կուսակցութեան պետ Ֆէթհի պէյի հրաւէր եկած է Գոնիայէն, հոն այցելելու համար: Ֆէթհի պէյ Պոլիս վերադարձին, կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Աֆիոն Գարահիսարի մէջ, տնտեսական տագնապի մասին:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը տեղեկանայ թէ Նուսուֆ Աքչուրա Նոր կուսակցութեան յարած է:

Ըսմէթի մէկ հրամանագիրը

ՊՈԼԻՍ, 8 (Ա. Գ.).— Վարչապետ Ըսմէթ փաշա հետեւեալ հրամանագիրը ղրկած է Ներքին եւ արտաքին գործավարութեանց.

«Օրէնքին հրամայած հետապնդումը անվարան գործադրելու է անոնց, որոնք անդորրութիւնը խանգարող եւ զանազան նպատակներով օրէնքի դէմ հրատարակութիւններ, գրգռութիւններ եւ շարժումներ կ'ընեն: Գաղափարական վիճաբանութեան ազատութիւնը կարելի է միայն այն ատեն, երբ ապահովութիւնը եւ պատական իշխանութիւնը կը պահպանեն երկրին կարգն ու անդորրութիւնը»:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Համեւրոպայի մասին Պրիանի զեկոյցէն յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը լսեց մէկ քանի կարեւոր ճառեր, նոյն հարցին մասին: Յաջորդաբար, իրենց տեսակէտները պարզեցին եւ համապատասխան թելադրութիւններ ըրին Սպանիոյ, Աւստրիոյ, Պելճիքայի, Դանիոյ եւ Հոլանտայի ներկայացուցիչներնին:

Սպանիոյ ներկակայացուցիչը ծանրացաւ մասնաւորաբար նաւային զինաթափութեան հարցին վրայ: «Ամերիկա, Անգլիա եւ Ճափոն, համաձայնութեան եկան Լոնտոնի մէջ: Իտալիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին: Պէտք է այս կէտին շուրջ բոլոր տարբերութիւններն ու հակամարտութիւնները վերցնել, ընդհ. համաձայնութեան մը գալու համար, ինչ որ կը յաջողի միայն բոլոր պետութեանց գործակցութեամբը»: Բոլոր խօսողներն՝ իրենց ներկայացուցած կառավարութեանց համակրութիւնը յայտնեցին հանդէպ Համեւրոպայի կազմութեան սկզբունքին. խօսողները առհասարակ երկու մասի կը բաժնեն Համեւրոպայի կազմութեան աշխատանքները:

1.— Իրաւական կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կրնայ իրականանալ տարիներու ընթացքին, 2.— Եւրոպայի տնտեսական փրկութեան գործը, որ աւելի սախպողական է:

Խորհուրդին Բ. Յանձնախումբին առջեւ դրուած հարցերը հաւանաբար պիտի ծառայեն լուսաբանելու Համեւրոպայի կազմութեան կապուած կարգ մը խնդիրներ, որոնք Ազգերու Դաշ-

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԵՐԸ

Քրտական ապստամբութեան շրջանները կը բաժնուին քանի մը գօտիներու, համաձայն տեղի ունեցած շարժման ծաւալին:

1.— Գլխաւոր կեդրոնը եւ բերդը կը հանդիսանայ Արարատ լեռը եւ անմիջական շրջակայքը, որ կը տարածուի դէպի Իգտիր, Կողբ, Կաղզուան, Պայազիտ եւ փոքր Մասիսը:

2.— Ալատաղ (Ծաղկանց լերինք), Զիլանի ձորը, Արճէշ, Սիփան, Մալազկերտի եւ Աբաղայի շրջանը:

3.— Վան եւ անոր շրջակայ գաւառները:

4.— Գուլանըգի ապստամբութիւնը, որ Նոր ծաւալ ստացած է եւ վտանգի մատնած է Պիթլիսը եւ Մուշը, միւս թեւը տարածելով դէպի Խնուս:

Ցաճկահայաստանի այս բոյնկուններէն զատ խիստ մեծ նշանակութիւն ունին հարաւային Քիւրտիստանի շարժումները, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը, առայժմ Հէքեարիի կռիւներն են:

1.— Հէքեարի Ջուլամէրիկի ապստամբութիւնը, որ կը տարածուի մինչեւ Բոհթան, Սղերդ եւ կը բարձրանայ մինչեւ Վանի Շատախը: Ասոնք որոշ օժանդակութիւն կը ստանան Մուսուլի շրջանի քիւրտերէն:

2.— Սասունի մասնակի կռիւները: Մոտկանի եւ Խոյթի աշիրէթները կը սպառնան Պիթլիսի: Իսկ Հազոյի եւ հարաւային փէշերու աշիրէթները կ'ուզեն ոտքի հանել Տիարպէքիրի դաշտի քրտութիւնը:

3.— Քանի մը փոքր շարժումներ տեղի ունեցան Ուրֆայի, Մերտինի եւ Ճեզիրէի շրջաններուն մէջ, որոնք սակայն ընդհանուր բռնկումի մը բնոյթը չստացան:

Տէրսիմը տակաւին չէ շարժած:

Նակցութեան պիտի ներկայանան երեք գլխաւոր մտահոգութիւններով.— Ա.— Համաշխարհային, մասնաւորաբար եւրոպական տնտեսական տագնապը, Բ.— Համեւրոպա եւ այդ առթիւ կիրարկելի օրէնսդրական եւ իրաւաբանական եղանակը, Գ.— Զինաթափումը, որուն մասին Անգլիոյ ներկայացուցիչը Հէնտըրսըն աւելի ազատ կարծիքներ յայտնեց, քան ինչ որ կը սպասուէր:

Գերմանիոյ ընտրութիւնները

Այսօր Գերմանիոյ մէջ ընտրութիւններուն պիտի մասնակցին մօտ 43 միլիոն ընտրողներ: Առաջին անգամ ըլլալով, քուէ տալու պիտի երթան 3 միլիոն անձեր, որոնք կը լրացնեն օրէնքով նշանակուած չափահասութեան տարիքը: Կը կարծուի թէ երիտասարդ քուէարկուներու թիւը պիտի ըլլայ 15 միլիոն եւ թէ քուէարկութեան արդիւնքը աւելի, երեւան պիտի բերէ գերման երիտասարդութեան կարծիքը:

Ընտրութիւններու ելքին նկատմամբ, զանազան ենթադրութիւններ կը շրջին: Գերման վարչապետը կը թուի թէ չի յուսար 180-190էն աւելի երեսփոխան ապահովել ի նպաստ իրեն, մինչ աջ ու ձախ ընդդիմադիրները միացած՝ պիտի կըրնան հաւաքել 300 քուէ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԹՐՈՆՊՈԼԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄ.— Սթրոնպոլի յանկարծ բորբոքեցաւ եւ լաւայի յորդառատ ալիքներ խուժեցին շրջակայ գիւղերը: Բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

Բազմաթիւ նաւեր Մեսինա զրկուեցան աւետատով բեռնաւոր: Տարած հրդեհները մարելու եւ բժշկական օգնութիւն հասցնելու համար, զրկուեցան նաեւ բժիշկներ եւ հրշէջներ: Բորբոքման պահուն ցնցումներ զգալի եղան:

ԼՈՒՆԱՉԱՐՍԿԻ Ի ՓԱՐԻԶ.— Խորհրդ. Միութեան լուսաւորութեան գործավարը Լունաչարսկի Փարիզ հասաւ եւ իջաւ ազնուապետական, պերճաշուք պանդոկ մը: «Պրոլետարներու լուսաւորիչը կը ճամբորդէ արձակուրդով, իր հաճոյքին համար:

16.000 ՄԵԹՐ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՄԲ.— Եթէ անակնկալ արգելքներ չպատահին, Փրոֆ. Փիքքար մտադրած է այսօր բարձրանալ 16.000 մեթր օդին մէջ, իր օդապարիկով: Փիքքար եւ իր օգնականը, անցեալ կիրակի Պրիւքսէլէն մեկնած էին Պերլին, ուր պիտի կատարեն իրենց փորձը:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԸ ԵՒ "ՔԻՒՐՏԻՆ ՄՈՐԹԸ"

Քիւրտին մորթը վաճառքի հանած են աշխարհի այն հզօրները, որոնք Թուրքիոյ հետ հաշիւներ ունին կարգադրելիք:

Այն ժամանակ երբ պոլշեւիկներն ամէն ջանք կը թափէին անգլիական մատը գտնելու քրտական ապստամբութեան մէջ, Անգլիացիները Սիւլէյմանիէի Քիւրտերու ցոյցը կը ցրուէին գիւղերու ռմբակոծումով, տասնեակներով քիւրտ քաղաքացիներու դիակը տարածելով սալայատակներուն վրայ: Միւս կողմէ Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները, ով գիտէ ի՛նչ անիմանալի հաշիւներով կասկածներ ունեցան թէ պոլշեւիկներն են, որ կը քաջալերեն Քիւրտերը, ու այն ժամանակ, երբ ռուսական վեց հազար ձիաւորներ, միացած Սալիհ փաշայի զօրքերուն կրակ բացին Արարատի յեղափոխականներուն դէմ:

Իրականութիւնն այնէ որ Քիւրտերը մինակ կը կռուին Թուրքիոյ դէմ յանուն իրենց ազատութեան, ու դաժան Թուրքէն զատ, իրենց դէմ ունին Ռուսը, Անգլիացին և Ֆրանսացին: Այս հողին վրայ իմպէրիալիզմն ու պոլշեւիկեան ինտէրնացիոնալը ձեռք-ձեռքի տուած են անանուն խայտառակութեամբ մը:

Այս հզօրները լաւատեղեակ են Քիւրտերու մինակութեան մասին: Սակայն Մերձաւոր Արեւելքի այս կնճռոտութիւնը կ'ուզեն օգտագործել իրենց հաշիւները կարգադրելու համար: Այս ուղիով Ռուսաստանը և Անգլիան լծելայն կը սակարկեն Թուրքիոյ և Պարսկաստանի հետ: Իսկ սուրիական կառավարութիւնը և իր հոգատար պետութիւնը, ըստ երեւոյթին, ուշացած են արժեցնելու քրտական խռովութիւնները, Թուրքիոյ հետ իրենց առկախ խնդիրները կարգադրելու:

Ու ահա, Սուրիոյ հաշուեցոյցի խնդիրը հրապարակ կու գայ, որ կարող է Քիւրտին մորթին փոխարէն ներկայացուիլ Թուրքիոյ:

Պէյրութ հրատարակուող «Լ'Օրիան» թերթը քննելով քրտական ապստամբութիւնը եւ ներկայացնելով այն դժուարութիւնները, որոնց մատնուած է Թուրքիա, կը գտնէ որ Քիւրտերը զօրաւոր են եւ կարող են թերեւս տիրանալ իրենց անկախութեան: Թերթը կը կարծէ գիտնալ որ քրտական ապստամբութեան ետեւ կանգնած են Անգլիա եւ Ռուսաստան:

Ու ուշացածի պէս կը հարցնէ.— «Իսկ մե՞նք...»: Եւ կը գծէ իրին եւ հովանաւոր պետութեան ճամբան:

«Մինչ Քիւրտերը, Պարսկաստան, Անգլիա եւ Ռուսաստան Արեւի վրայ ամպրոպ կը կուտակեն, Թուրքիա շատ դժնդակ կացութեան մը մէջ կը գտնուի՝ ծոզատարութեան ներքեւ եղող ծովասեզրուն կողմը միայն քանի մը յոյսի նշոյլներ կան: Մերձաւ, դրացիներէն ոչ մէկը մեզի չափ ծետաքրքրուած չէ այս պայքարով...՝ Մեզի համար հնչած է ժամը: Հաշուեցոյցը Թուրքիոյ ներկայացնելու յարմար հասած է մեզի համար...: Էնկիւրին պիտի վճարէ առանց աչքը քթթելու, եթէ գիտնայ, որ այս վճարումը իրեն պիտի ապահովէ չէզոքութիւն մը մեր կողմէ, որուն այնքան պէտք ունի»:

Ահա այն մտայնութիւնը որ ունին իմպերիալիստական պետութիւնները, որոնցմէ բնաւ պակաս չի մնար համաշխարհային «յեղափոխութեան» հերոսը: Քիւրտին մորթն է որ սակարկութեան դրուած է, ինչպէս անցեալի մէջ սակարկութեան ենթացաւ ամբողջ հայ ժողովուրդի մորթը: Բարեբախտաբար Քիւրտերը զինուած են, իրենց յոյսը իրենց սեփական ուժին վրայ դրած են եւ երբեք շլացած չեն այսօրուան իրենց մեծ դրացիներէն:

Այդ դրացիներու հաշիւները պարզ են, այնպէս ինչպէս ձեւակերպէ «Լ'Օրիան» թերթը.— «Ինչ որ մենք կ'ուզենք, եւ եւ առաջ, ան է թէ պէտք է որ առնելիքնիս զանձենք: Այս հնուս միակ կեցուածք մը ունենալ պարտաւոր ենք.— դրամական առջեւ երթալ»: Խօսքը Թուրքիոյ դատարկ դրամարկղի մասին է:

Ճնշուած ազգերու ազատագրութիւնը, որ ներկայ դարու ամենագոյն շարժումն է, 19րդ դարու փորձութեան բովէն անցնելէ յետոյ մտած է նոր եւ իրապաշտ ճանապարհի մը մէջ, որ կը թելադրէ սեփական ուժերով կերտել իր ազգին ճակատագիրը: Այս համոզումն է որ հետզհետէ սեփականութիւնը կը դառնայ բոլոր այդ ճնշուած ազգերուն, որոնք ազատագրութեան հրդեհէն բռնուած են: Ու այս պատճառով, անոնց յեղափոխութիւնը հետզհետէ կը դառնայ յամառ եւ դաժան:

Քիւրտերը մեր անցեալ դժբախտութիւններէն եւ հիասթափութիւններէն բաւական դասեր առած էին, մեր ճանապարհէն շրնթանալու համար:

Իսկ մենք, Հայերս ցրուած աշխարհի չորս կողմը, երբ հնարաւորութիւն ունինք տեսնելու և կշռելու քաղաքական ներկայ դէպքերը, արդեօ՞ք պիտի կրնանք այս կրկնակի դասերէն յետոյ, վերադառնալ վերջնականօրէն այն ճշմարտութեան թէ՝ միայն պիտի ապաւինինք մեր սեփական ուժին և ազգովին ունինք այն կազմակերպութեան, որ կը ձգտի հայկական ազատութեան:

Թուրքիոյ զգաստութեան մասին խօսք չենք ըներ: Թուրքիոյ պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ ան պատմութեան դասերէն բան չէ սորված, փոքր ազգերու հանդէպ խելացի քաղաքականութիւն մը վարելու:

Կ. Ս.

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՆ ՈՒ ՀՐԵԱՆ

I

Զարմանալի ճակատագիր... առանց հրեայ ուղեկցի չեմ ճամբորդել՝ կամ ճանապարհի սկըզբին եւ կամ նրա ընթացքին՝ պատահել են ինձ Իսրայէլի զաւակները ամէն դասից ու դասակարգից։ Եւ միշտ, առաջին մօտեցողն ու ծանօթացողը եղել է հրեան, խիզախ ու համարձակ։

Բաժանուելիս, խորագոյն վըշտով, համեմատել եմ այս երկու ժողովուրդները, աշխատելով գտնել այդ տառապած ազգերի համանման գծերն ու հակումները, բայց ապարդիւն։

Իմ եզրակացութիւնները յանգել են տարբեր կէտերի։

Միայն մէկ բանով նրանք նման են ու բախտակից,— Թափառական հրեայ, Թափառական Հայ։

Բայց միթէ՞ տարբեր պատճառներից միեւնոյն արդիւնքն է ստացւում։

Ահա՛ այս է, որ զարմանալի է ու հակաբնական։

Եղբ չկայ, համեմատութեան չափ ու կշիռ չկայ այս հնամենի ժողովուրդների, որոնք, նետուած աշխարհի չորս կողմը, ստանում են հարուած հարուածի ետեւից, առանց սակայն տեղի տալու եւ յուսահատւելու։

Տարբերութիւնը Հայի ու Հրեայի մեծ է ու նրանց հետապնդած նպատակները՝ այլ։

Մենք, Հայերս, մեռնում ենք մի կտոր հողի համար, իսկ Հրեան արհամարհում է հողը։ Նրա համար աշխարհը մի մեծ հայրենիք է, իսկ մեզ համար մի մեծ բանտ, առանց Հայաստանի։

Մենք պարծենում ենք մեր ծագումով եւ ազգութեամբ, այն ինչ Հրեան խնամքով թագցնում է իր ծագումը եւ ուրանում իր ազգութիւնը, նայած տեղին ու պայմաններին։

Հիմնովին սխալ է մեր մասին տարածուած ու քաղաքացիութիւն ստացած այն կարծիքը, թէ մենք խորամանկ ենք։ Հայը միամիտ է, դիւրահաւատ ու շատ ազնուագին, Հրեան՝ ընդհակառակն բարդամիտ է, դժուարհաւատ ու դանդաղայոյզ։

Մենք Հայով ու Հայաստանով ենք չափում ամէն բան, ու մեր նեղ երդիքից դիտում տիեզերքը, այն ինչ Հրեան աշխարհով է չափում ամէն ինչ եւ տիեզերքով է տեսնում Պաղեստինը։

Գուցէ այս է պատճառը, որ մենք յաճախ սխալւում ենք, քիչ անգամ յաջողում ու շատ անգամ հիասթափւում։

Մենք արհամարհում ենք փոքր գործերը, իսկ Հրեան մանր-մունր գործերից է սկսում, մեծերին ձեռնամուխ լինելու անմեռ հաւատքով։ Մենք անհամբերութիւնն ունենք ամէն բան անել մէկ անգամից, իսկ Հրեան տքնութիւն է յանձն առնում միայն մէկ բան անել, բայց հիմնովին, առանց սահմանափակումի։ Դրա համար էլ նա յաջողում է շատ բաներում, այն ինչ, մենք անյաջողութեան ենք մատնւում քիչ բաներում եւ յուսահատւում առաջին իսկ արգելքից։

Հրեան տիրում է աշխարհը, առանց հրէութիւնը չփոխելու, իսկ Հայը նւաճւած է աշխարհից, բայց հայութիւնը համարում է անպարտելի։

Մենք բոլորին հաւատում ենք, բացի մեզանից, այն ինչ Հրեան, իրենից զատ, չի հաւատում ոչ ոքի։

Մեր ուժն ու հաւատքը գաղափարի մէջ է, իսկ Հրեան հաւատում է միմիայն գործի հզօրութեանը, որով նա դառնում է իրապաշտ, դրական, իսկ մենք՝ գաղափարապաշտ, երազատես։ Մենք ծրագրից ենք բխեցնում գործը, Հրեան՝ գործից է կազմում ծրագիրը։ Նրանք փորձապաշտ են, մենք՝ տեսապաշտ, անփառունակ ազդեցութիւն, սլաւ մտքի մնացորդների։

Մենք աններող ենք ու վրէժխնդիր, երբ տկար ենք, Հրեան՝ յիշաչար է ու վրէժխնդիր, երբ զօրեղ է։

Բիրտ ուժը մեզ համար դառնալ է խուճապ, Հրեայի համար դա վաղուց ժանգոտած մի զէնք է։

Ֆիզիքական պաշտպանութեան մէջ՝ մենք գտնում ենք հայութեան պահպանումը, հետեւաբար, մարդ լինելուց առաջ գերադասում ենք լինել Հայ։ Հրեան իր ֆիզիքական պաշտպանութիւնը տեսնում է ուծացման մէջ, որովհետեւ, Հրեայ լինելուց առաջ, նա իրեն համարում է մարդ։

Ազգային տիրապետութիւնը Հրեայի համար նեղ լուսամուտ է, որի պատճառով նա վաղուց հրաժարուել է ազգային խուճապից։ Մեզ համար ազգութիւնը ամէն ինչ է, դրա համար էլ առեղծել ենք ազգային խուճապ։

Մենք քչով բաւականանում ենք, իսկ Հրեան շատով անգոհ է, դրա համար էլ նա հաճոյքով տարածւում է աշխարհի մէջ, բայց տեհանութեամբ ու զօրով է վերադառնում Պաղեստին։

Ցեղասպանութիւնը Հրեայի համար հինցած զարդ է, իսկ մեզ համար նորաձեւութիւն եւ ազնւութեան աղբիւր։ Այս գիծը մեր մէջ զարգացել է ո՛չ թէ անափառութիւնից, այլ մեզ չեչտելու ճիգից։ Հրեան զերծ է այդ ձգտումներից, որովհետեւ նա աւելի քան չեչտուած է եւ հալածուած այդ իսկ պատճառով,

Հրեայի համար մի գործ կատարեալ է, երբ ինքն է հաւանում. մեզ համար կատարեալ է, երբ ուրիշներն են հաւանում։ Այս առաջ է գալիս մեր ինքնավստահութեան տխուր բացակայութիւնից եւ ո՛չ բնաւ փառասիրութիւնից։

Հրեայի անսահման նիւթապաշտութիւնը բխում է նրա գոյութեան պաշտպանութեան գիտակցութիւնից. մեր նիւթապաշտութիւնը չափաւորութեան սատար ունի, այս է պատճառը, որ մենք առատաձեռն ենք ու հիւրասէր, իսկ Հրեան ժլատ է եւ անհիւրընկալ։

Համեմատելով այս երկու ժողովուրդները, կշռելով նրանց դրական եւ բացասական գծերը թէ՛ անհատապէս եւ թէ՛ հաւաքականօրէն, յաճախ հարց է ծագել իմ հոգու մէջ — ո՞րն է այս ժողովուրդներից գերադասը։

Դժուարացել եմ պատասխանել։ Միայն այսքանը պարզ է, որ այս երկու ժողովուրդները — հին ու նոր Իսրայէլը — բոլորովին հակառակ ծայրայեղութիւններով, հազարամեակների ընթացքում, գնացել են եւ գընում են ինքնապաշտպանութեան հզօր բնազդով, գործադրելով իրենց լաւ ու յոռի բոլոր ընդունակութիւնները։

Այս ժողովուրդները մարդկութեան պարտք չեն, բայց մարդկութիւնը սրանց պարտ է անպատկառ պարտատէրի պէս։

ՌԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

Գործնական յառաջդիմութիւններ կը կատարուին Պաղեստինը Միջերկրականին միացնելու ծրագրուած երկաթուղիի շինութեան վերաբերմամբ։ Մինչեւ Հայֆա երկարող այս գիծը պիտի ունենայ 600 մղոն երկարութիւն, եւ օժանդակ գիծ մը պիտի ըլլայ Եւրոպայի համար ոչ միայն Իրաքի, այլ եւ Մայրագոյն Արեւելք ղրկուած ապրանքներու համար։

Իրաքի երկաթուղիներուն անգլիացի երկրաչափները, որոնք որոշ ծանօթութիւն ունին անապատէն անցնող երկաթուղիներու մասին, պիտի տրամադրուին անգլիական տան, որ անմիջապէս պիտի սկսի երկաթուղիի նախագծի պատրաստութեան։ Կը նախատեսուի թէ հինգ տարիէն պիտի աւարտի այս գիծը եւ պիտի շինուի դէպի Միջերկրական երկարող նաւթային խողովակներու զուգահեռ աշխատութեամբ։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՁԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Ը

ԹԶԵՆԻԻՆ ՑԱԿ

Մարսիլիոյ կռնակը, գիւղ մը։ Գոմոն Սէն Ժիւլիէն։

Պարտէզնե՜ր, պարտէզնե՜ր...։

Մէջը քանի մը տուներ։

Տուներն իրենց ճիւղերով կը շոյեն արեւին թեւը, որ կը հեւայ կարմիր տանիքներուն վրայ։ Արեւը փառք փառք կը թափէր վար։ Պարտէզին դռնակին վրայ անշարժ, կատու մը իր դունչին գեղեցիկ ըմպանակով արեւ կը խմէր։

Հով կար, պարտէզէ պարտէզ կը վազէր, ծառերուն վրայ կախօրրան կը նետէր կ'օրօրուէր, գետնի տակ արեւը կը լիզէր, մօտակայ տանը մը պատուհանէն, թզարներու ծաղիկներէն բայր կը քաղէր ու գիւղին վրայ կը թօթուէր։ Կարծես ծաղիկներու երամ էր, որ կը թռչէր գլուխիս վրայէն։

— Ո՜ւր բարով կ'երթաք այսպէս, ծաղիկնե՜ր։

Ինծի կը թուէր թէ գիւղը կը հանգչէր հովիտի մը մէջ։ Լոյսը այնքան ջրային ու թափանցիկ էր, որ կը տեսնէի հեռուները, փառք մը տպաւորութիւնը տալով գիւղին։ Թերեւս տառը համար ուռիներու ու շարքը դիմացս, երբ ալք մը կը նետեմ պարտէզին դուրս։

Իսկ պարտէզին մէջ ես եւ ուսուցիչս։ Ու Թզենին։

Բայց Թզենին չէր խօսեր։ Մռիկ կ'ընէր հաւատարիմ խափշիկ սպասաւորի մը պէս, հսկելով մեր վրայ, հովանոր շարժելով մեր գլխուն վերեւ, պատուկները կախ, մերկ եւ աղուոր։

Մենք նախ աշխարհ մը շինեցինք։ Աւերակ յուշերով, վերստին կանգնեցինք հին օրերու պալատը։ Կարօտը անզուգական ճարտարապետն էր այդ հին պալատին, ուր իմ պատանեկութիւնս թագաւորի կեանք մը անցուց։ Մտա ու մտա շինեցինք պալատը, հեւալով, հրճուելով... Մեր աչքերը պղտորեցան թերեւս, բայց մենք լա՛ւ կը տեսնէինք, խափշիկ Թզենին չկար այլեւս, միայն հին օրերու տունն էր մեր առջեւ։ Նորէ՛ն պատանի դարձեր էի, եւ ուսուցիչս իր սեւ մազերն էր գտեր։ Ի՜նչ լաւ էր։

Ո՜վ իմ պատանեկութիւնս, ես քեզ երկար չվայելեցի։ Շատ դպրոց գացի, ես յիմարս։

Յանկարծ սարսափելի հարցում մը ըրաւ ուսուցիչս։

— Աստուծոյ դէմ շա՞տ կը գրես, չե՞ս հաւատար, բնա՞ւ։

Ա՛խ։

Ես տխո՛ւր, չափազանց տխուր տղայ մըն եմ։ Եթէ մէկը ինծի բան չհարցնէ, ամենեւին չեմ խօսիր։ Կը լռեմ ու կը խոկամ։ Շատեր զիս հեռուէն զըւարթ կը կարծէին, եւ զարմացան՝ երբ տեսան, որ տխուր տղայ մըն եմ։ Բանաստեղծ մը իմ խոկման ու լուռ դէմքս կը նմանցնէր գինեարի մը, որ խորամտած մը մէջ անգութ յարձակումի մը կը պատրաստուի։ Եւ հակասութիւն մը տեսան իմ տխրութեանս եւ իմ գրական էջերուս զուարթութեան միջեւ։ Ափսո՛ս, իմ զուարթութիւնս հեգնանքի խաղ մըն է միայն։ Կը հեգնե՛մ, կը հեգնե՛մ ոճրագործի մը անգթութեամբ։ Ինչո՞ւ։

— Աստուծոյ չե՞ս հաւատար։

Կ'ուզէի հաւատալ, չեմ կրնար։ Գիտեմ թէ սուտը աւելի անուշ է քան ճշմարիտը, տգէտն աւելի երջանիկ է քան իմաստունը։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ, բայց հիմա չե՛մ կրնար սուտը պաշտել, երբ ճշմարիտը տեսայ, եւ չե՛մ կրնար մոռնալ բոլոր գիտցածներս։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ, հիմա գիտեմ թէ ճշմարտութիւնը աւելի կը տրտմեցնէ։ Դուք կը հարցնէք ինծի թէ ինչո՞ւ չեմ հաւատար Աստուծոյ։ Բայց ես որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլայի, եթէ չհաւատայի միայն ու միայն Աստուծոյ։ Տակաւին ինչե՜ր, ի՜նչ բաներ կան, որոնց չեմ հաւատար։ Կը սարսափիք, եթէ խոստովանիմ։

Ահա թէ ինչո՛ւ տխուր եմ։

Իմ ամենամեծ դժբախտութիւնս այն է, որ ուղեղիս մէկ կիսագունդը պատերազմէն առաջ զարգացաւ, միւս կիսագունդը՝ պատերազմէն յետոյ։ Եթէ կարենայի կարել ու նետել իմ չուզեմ, ինչ որ կուգայ նախապատերազմեան շրջանէն, թերեւս երջանիկ ըլլայի։ Ափսո՛ս, ի՜նչպէս տխուր չըլլամ։ Ես չեմ հաւատար պատճառապաշտութեան (déterminisme), ի՜նչպէս կրնամ բարեփոխել իմ գործարանական վիճակս, որպէսզի «հոգիս» երբեք չազդուի, ինքնիշխան տիրէ եւ ինձմէ երկաթ շինէ։ Եւ ինչպէ՞ս կարելի է «երկաթէ սերունդ» պատրաստել, երբ շատերուն մէջ անցեալը (կրթութիւն, ընտանիք, միջավայր) փխրուն է դարձուցեր հոգը։

Մենք նոր Ֆաուսթներ ենք։ Բայց Մեֆիսթոֆելէսը չէ, որ կը չարչարէ մեզ, այլ մե՛ր պատմութիւնը։

Կը տառապիմ։

Վասնզի չեմ կրնար կործանել ներսս հին շինութիւնները, — ո՛ւշ է արդէն։ Բայց վերջապէս չե՛մ ալ կրնար տանիլ այն բոլորը, որոնց մասին պատ մը հաւատք ու սէր չունիմ։ Ուրեմն ատաքուա՞ծ է մարդը, որ ես եմ։ Ուրեմն մարդկային կարելիութիւններու սահմանն այսքա՞ն է։ Ուրեմն ես դատապարտուած եմ անցեալի կեղեւիս մէջ բանտարկուա՞ծ մնալ, առանց օձին պէս մորթափոխութեան մը կարելիութիւնն ունենալու,

Այո՛, մտածումն էր, որ զիս բերաւ մինչեւ այստեղ։ Եւ մտածումը, դէպի գիտակցութեան իմ վազքս, գիտե՛մ, պիտի քանդէ հաւատքի ամէն պալատ-հանգրուան։ Տէքարթ մտածման ու գիտակցութեան շնորհիւ կը հասնի հաւատքի մը հանգրուանին։ Ես այդ ճամբով կը կործանեմ ամէն հանգրուան։

Օ՛, եթէ չզբաղեցնէին զիս թանկագին զգայարանքներս, եթէ չգիտնայի ծծել իմ զգայութիւններուս քաղցրինը, ապահովաբար կորսուած էի։ Ռուսօն չէ, որ կը հրապուրէ զիս, թէեւ կը սիրեմ այդ խենթը։ Արդարեւ Վոլթէր գիւային հեգնանքով մը կ'ըսէր թէ Ռուսոյի վարդապետութիւնը կ'արթնցնէ ցանկութիւնը չորս թաթի վրայ քալելու։ Իսկ Քոնտիլեաք շատ կը սիրէ տարբաղադրել, ինչպէս որ իր զգայապաշտութիւնը կը հասնի պարզակեաց եւ primitif վիճակին։ Կը նախընտրեմ Ռուսօն ու Քոնտիլեաքը կամուրջ առնել ու հասնիլ Եպիկուրի։ Այս վարդապետութեան մէջ հելլենականութիւնը հասուն պտուղի մը պէս իր հիւթն է կաթեցուցեր։

Եւ սակայն, խափշի՛կ Թզենի, որ լուռ մռիկ կ'ընես եւ հովին դէմ այծի ծիծերդ կը շարժես, գիտցիր թէ մեր զգայութիւնները թոյներ են, որ մեզ կը խաբեն։ Ուրիշ ոչինչ։ Եւ ամէնէն երջանիկը դուն ես, Թզենի՛։

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ

Մարսէ՛յլ, կը մեկնիմ։

Կայարանին մէջ երկու ընկերներ եւ ընկերուհի մը։

Այս անուշիկ աղջիկը գիտէ թէ ի՛նչ կը սիրեմ։ Եւ տեսակ տեսակ պտուղներով լեցուն խոշոր ծրար մըն է շիներ՝ ինծի կ'երկարէ շոգեկառքին պատուհանէն։

— Ի՞նչ է։

Պտուղ։

— Կ'ուտեմ ու կը գինովնամ ճամբան։ Մենակ եմ, քովս մարդ չկայ, գինովնամ՝ խնամող չունիմ։

— Կե՛ր ու գինովցի՛ր։

Երբ շոգեկառքը աղեղի պէս դարձաւ Մարսիլիոյ վերեւ շուրջապար մը ըրաւ կապոյտ Միջերկրականին եզերքը, փապուղին մտաւ, Նորէն լուռ-աշխարհ ելաւ, Պէրրի լիճը հողին մէջ մխրճուած կապոյտ ու տափակ ժայռի մը պէս ցոյց տուաւ, յետոյ դաշտերուն մէջ՝ ձիթենիները եւ այգիները կախառեց փախաւ դէպի հիւսիս, ես դեռ հոգիովս կը սպասէի Մարսիլիոյ քարափին վրայ, ինքզինքս կը տեսնէի ծովուն մէջ, Շաթօ տ'Իֆի վրայ, Աստուածածնայ տաճարուն առջ, ընկերոջ մը տանը սեղան տաշխուղները թէքելով զբաղած։

— Մե՛խ, բո՛ւ ես ինծի, եւ միտքս ինկաւ պտուղին ծրարը։

Եւ ծրարը բացի կ'ըսեմ քեզի, ծունկերուս վրայ փռեցի,— քովս մա՛րդ չկար,— նախ ո՞րն ուտեմ ըսի, շուարեցայ մնացի, երեսս խաչ մը հանեցի, թերեւս չհանեցի, մանուկի մը պէս պտուղներուն հետ խօսք խօրաթա ըրի,— բերանս անհամբերութենէն սկսաւ պրկուիլ,— այն ատեն «կե՛ր ու կե՛ր» ըսի, մէկիկ մէկիկ ծամեցի։

Հայրենակի՛ց, ամօթ չէ, կերայ կերայ գինովցայ։

Հիմա պատմէ ալ մորկ ըրէ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԺՈՐԺ ՏԸ ՓՈՐԹՕ ՌԻՇ

Ֆրանսական արդի թատրոնին ամենամեծ վարպետներէն մին է, որ մեռաւ։ Կարելի է ըսել, որ Հանրի Պէքէն վերջ ան էր, որ կը մնար իբրեւ տիրական հանճարը ֆրանսական բեմին։ Փորթօ Ռիշ եղաւ գերազանցապէս «սիրոյ թատերագիրը» եւ գորաշրջանի մը յատկանշական ներկայացուցիչը, ինքնատիպ եւ արժէքաւոր։

Ծնած է Պորտոյի մէջ 1849ին։ Ծագումով իտալացի էր։ Թէեւ քաղաքական ոչ մէկ գործունէութիւն ունեցած է, սակայն Ժօռէսի եւ Լէոն Պլումի մտերիմ բարեկամն էր (Ֆրանսայի ընկերվարականներու լիտրը՝ Պլում, երկար ատեն եղած է թատերական քննադատ եւ այժմ ան է Փորթօ Ռիշի ընդհանուր կտակատարը)։

Պէքին պէս Փորթօ Ռիշն ալ երկար տատանումներէ վերջ միայն պարտադրած է իր արուեստը։ Իր առեղծագործ հանճարը ծնունդն է երկունքի մը։ Իր անհատականութիւնը կազմաւորուած է որոշ շրջանի մը մէջ։ Իր գործերը յատկանշական են թէ կառուցուածքի եւ թէ զգայական ապրումներու կրկնակ տիրականութեամբ եւ խանդոտ ոգիովը։

Հազիւ քսան տարեկան, Փորթօ Ռիշ Օտէոնի մէջ ներկայացուց (1878) իր առաջին գործը, Un drame sous Philippe II, թէ կազմուածքով եւ թէ հնչիւնով կատարելապէս վիպային գրուածք մը, սակայն արդէն բաւական է եղած շինելու համբաւ մը։ Բայց հակառակ իր անխախտ յաջողութեան՝ ամբողջ տասնըհինգ տարի հեռու մնաց բեմէն եւ արտադրեց միայն ոտանաւորներ, յիշենք՝ Tout n'est pas roseը եւ Vaninaն։

Փորթօ Ռիշ 1890ին միայն կը գտնէ որոշ տիրապետութիւն արուեստի եւ արտայայտութեան բացառիկ ուժ, եւ կուտայ Անթուանի Ազատ թատրոնի մէջ La Chance de Françoiseը, նախերգանքը իր ուժեղ գործերուն, յետոյ L'Infidèleը, Bonheur manquéն, կարճ բանաստեղծական կտոր մը, որ տակեղեք անկեղծութեամբ եւ վերլուծելու զարմանալի ձիրքերով, եւ վերջապէս Amoureuseը, որ իր գլուխ-գործոցներուն մէջ հիանալին է։ Ցուցումով միայն կարելի է խօսիլ այս թատերգութեան մասին, զոր շարունակ կը խաղան Քոմէտի Ֆրանսէզի մէջ, ինչպէս իր միւս գլուխ գործոցները։ Le Passéն և Le vieil hommeը։

Փորթօ Ռիշի գործերը անմահ կը մնան, որովհետեւ մարդկային
շունչ մը ունին։ Միշտ մեծ
զուսպով եւ կախարդական
րութեամբ մեկնած եմ իր
կայացումներէն՝ հետեւելով
չքնաղ վարպետին զարմ
տաղանդին վրայ։

Փորթօ Ռիշ այս կերպ
ած իր թատրոնը. «Զէ կարելի
բանալ որ զգայական տառ
քին վերլուծումը գիրքի
Ֆրանսայի մէջ բանաստեղծ
թեան, թատրոնին եւ վէպի,
որովհետեւ մարդը եղած
ւտեան կնահաճոյ եւ կին
բայէս զգայուն»։

Փորթօ Ռիշ եղաւ մի
գերազանցապէս բանաստ
յուզելու զարմանալի ձիրք
տուած, իր վերլուծումներ
ներ շատ խոր, անգութ կո
իրապաշտի դառնութեամբ
ճշտութեամբ։ Միշտ
ոգին կը տիրապետէր
տիպարները աւելի կենդանի
թէ երազին մէջ կ'ապրէին
չէին Մարիվոյի կամ
թատրոնին մէջ. Թէեւ
կը պաշտպանէր, եւ ոչ ալ
թը կը պարտադրէր շատ
հոգութիւններով, պարզ
կ'առնէր, կ'իրացնէր,
նական վերլուծումներ
հմայեր ունէնդիրը, եւ
տի ճշգութեամբ կ'զգ
զգայական յուզերու
բիւրները, եւ ի՜նչ մեծ
յութեամբ եւ ինչ մեծ
գով։

Փորթօ Ռիշ գեղեցիկ
մարդ էր, յուիսենապէս
սարդ եւ կը վոյելէր
կիններու մտերմութիւնը
դեն թէ իր թատրոնը
ազդուած է անկէ։

Ակադեմական ըն
Լավիսի տեղ, սակայն բնա
ճախեց անմահներու պալատ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՊՐԻԱՆԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսայի արտաքին Ն
րար Գ. Պրիան, Ազգերու
Նակցութեան ներկայացուց
րոպայի Միացեալ Նահանգ
ծրագիրը։ Ստորեւ կուտան
առթիւ խօսած իր ճառին
խաւոր կէտերը։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Եւրոպայի Միացեալ Նա
ներու ծրագրին եւ իր
րած աշխատանքներուն
ընդհանուր ակնարկ մը
յետոյ, Գ. Պրիան կ'անդր
նայ այդ առթիւ իր կառ
ռավարութեանց ուղղուած
ցարանին տրուած պատաս
ներուն.

— Այս բոլոր պատաս
րէն, յամենայն դէպս
կուգան նպաստաւոր արամ
թիւններ։ Շատ գրութեա
պական պետութեանց վերբ
ւաքոյթին մասին։ Ինչ
դործ, շատ պարզ է։ Ցե
գրին ընթերցումէն յետո
րելի եղաւ հաստատել թէ
միաձայնութեամբ հաւան
կը յայտնեն ծրագրին։
կան բոլոր պետութիւնները
սական կը նկատեն որ
թիւնն ապահովուի իրենց
ծակցութեանով։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻ
ԵՒ ՀԱՄ

Ցաճախ փասը
այն համոզմանս, թէ Ա
Դաշնակցութիւնը մեծ գի
կատարելիք խաղաղութեա
ռականացման գործին մէջ
խօսքը չըներ երկուութեա
սահմանափակ ընկերութեան
եւ Ազգերու Դաշնակցութեա
ջեւ։ Այս կարգի ընկեր

...ընդհանրական, Ազգերու ...ութեան պիտի տրամա... հարաբերութիւններ։ Պէտք ...ել չհաւատալ թէ այս վեր... կը գործէ ընդհանրական ա...։

...նոր գործը հակայական եւ ...ողութեան է։ Աւելի յաճախ հա... ...ելու հնարաւորութիւնը չու... ...ինչպէս պիտի ուզէր։ Բայց ...ւ պիտի ակարանար անոր ...րէ, եթէ աշխարհի մէկ քանի ...րուն վրայ, ազգերը կարե... ...ին կապ պահել եւ իրականա... ...ղ փոխադարձ եւ սահմանա... ...ւ համաձայնութիւններ, Ազ... ...ու փաշնակցութեան ձգելով ...արարի դերը՝ Եւրոպական ...ակցութիւնը, պիտի նպաս... ...ւ անոր հմայքին եւ գործու... ...ութեան։

...գալով կարգ մը մասնաւոր... ...իւններու, որոնք կը յայտնուին ...երկրամասերու հանդէպ,— ...ք լաւ չեն գնահատեր մեր ...ակը, որ հեռու կը մնայ ա... ...ն միացութեան գաղափարէ։

...ՊԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի մասին կը խօսին ...ւրեմն խօսեցայ ամերիկ... ...ական բարձր պաշտօնատարներու ...գործի մարդոց հետ։ Բոլորը ի... ...ւ համար անարգանք կը նկա... ...երբ բսուի թէ անտարբեր ...ն Եւրոպայի մէջ տիրող խառ... ...կ վիճակին հանդէպ։

...իրօք, ոչ ոք շահ ունի որ Եւ... ...պայի նման մեծ շուկայ մը ...իստավորեր մնայ։ Ամբողջ աշ... ...րհի շահն, ընդհանրապէս, կը ...հանջէ, որ Եւրոպայի ազգերը ...խան, որպէսզի արտաքին աշ... ...րհի գոյց տան անտեսական ա... ...ւելագոյն ընդունակութիւն։

...կարելի չէ ուրանալ թէ Եւրո... ...ական երկիրները կ'անցընեն դժ... ...արութեանց շրջան մը, որոնք ...ւրադմի հետեւանքներն են։

...ինական է որ ցաւալի պրկում ...յիտոյ, յաղթական եւ ...ած, տառապէ հաւասա... ...թէ նոր պատերազմ մը, ...որ չեմ ուզեր իսկ ենթադրել ...երը, ժողովուրդները ա... ...ւթեան եւ նոր թշուառու... ...եանց պիտի մատնուէին։ Այսօր, ...ի է այդ թշուառութեանց ...լքն առնել, պայմանաւ որ ...րենք համաձայնիլ՝ Գործը, ...րեւս դժուար է. բայց արդէն, ...դ ճամբուն վրայ, քայլեր ...ւած են։ Ազգերու Դաշնակ... ...թիւնը որ շատ օգտակար փառ... ...թուղթեր է հաւաքած, պիտի ...այդ հարցերը լուծել, եթէ ...րը ուզեն գործակցիլ իրեն։

ՍԹԱՓՈՒՄԻ ԵՐԳԵՐ

Օրերս դառել են ժպտունակ հիմա

Քո արեւ հայեացքի ճաճանչով,

Թւում է ամէնքն էլ խօսում են հիմա

Քաղցրալուր ու թովիչ քո կանչով....

Ցաւերս հովերին եմ տուել, թո՛ղ տանեն,

Ի՜նչ թեթեւ եմ այսպէս, ի՜նչ անհոգ,

Մոռացել եմ կեանքիս դառնութիւնը ամէն,

Բարեկամ է ինձ ամէն ոք...։

Ես չունեմ ոչ տրտունջ, ոչ ցասում,

Ամէն ինչ ծախել եմ օրերին,

Ու միշտ քո արեւով եմ խօսում,

Սիրտս բաց մեկնել եմ բոլորին...։

Օրերս դառել են ժպտունակ հիմա

Քո արեւ հայեացքի ճաճանչով,

Թւում է ամէնքն էլ խօսում են հիմա

Քաղցրալուր ու թովիչ քո կանչով...։

ԱՐԱՄ-ԴԱՐՕՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱԼԷՐԻԻ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐԸ

Փօլ Վալէրի կը գրէ Les Annalesի մէջ։

— Կը յիշեմ, 1891ին էր, նոր ճանչցած էի Ժիտը, որուն հետ պտոյտի մը ընթացքին հետեւեալ խօսակցութիւնն ունեցանք։— Եթէ գիս արգիլէին գրելէ, կը կարծեմ որ կը սպաննէի ինքզինքս— իսկ եթէ գիս ստիպէին գրել, կը կարծեմ թէ կը սպաննէի ինքզինքս։

Գրագէտը որո՞ւ համար կը գրէ, — իրե՞ն համար թէ ժողովուրդին համար։ Չեմ հաւատար, թէ գրագէտը կը գրէ միայն իրեն համար։ Եւ սակայն խնդիրը այդքան ալ պարզ չէ։ Առովհետեւ գրագէտներ կան, որ կը սիրեն յատակութիւն մը տալ իրենց գաղափարներուն՝ գրելով զանոնք եւ յանձնելով թուղթին։ Շատ մը գաղափարներ կը ծփան մշուշի մէջ, եւ գրագէտը կը գրէ զանոնք թանձրացնելու համար, ինչպէս մաթեմաթիկոսը թիւերուն կը յանձնէ խնդիրները լուծելու համար։ Խոստովանինք, որ շատ մառնաւոր է այս պարագան։ Ճշմարտութիւնն այն է, թէ ամէն գործ կը գրուի ժողովուրդին համար, անշուշտ մտաւորական ժողովուրդին։

Կանուխ, շատ կանուխ, երբ դեռ բան մը հրատարակելու մասին չէի մտածեր, ես կը գրէի միայն մէկ ընթերցողի համար, — Փիէր Լուիսի համար։ Քիչ չեն մէկ ընթերցողի համար գրուած գործերը, այդպէս են բոլոր թղթակցութիւնները։ Ենթադրեցէք թէ արտօնութիւն առաջանք բանալու փարիզի ազգային գրադարանին բոլոր նամակները եւ կարդալու միայն սիրայինները։ Այդ նամակներուն գլխաւոր արժէքը կը կայանայ ոճին մէջ։ Այդ նամակները գրուած են որոշ նիւթի մը վրայ, որոշ ուղղութեամբ մը եւ գոհացուցիչ ազդեցութիւն մը գործելու ակնկալութեամբ։ Մի՞թէ բոլոր գրագէտներն ալ չունին նոյն հոգն ու ցանկութիւնը։ Եւ սակայն գրագէտներուն գործերը այն տարբերութիւնն ունին, որ քիչ մը լեցուած են գրականութեամբ։ Ընդհակառակն միակ ընթերցողի մը համար գրուած գործերը գրականութենէ զերծ, մաքուր եւ անկեղծ են։ Եթէ վիպագիրն ալ ճանչնար իր բոլոր ընթերցողները, ինչպէս նամակագիրը կը ճանչնայ իր ընկերը որուն կը գրէ, հարկ չէ՞ր թերեւս նախապատրաստութեան, աւելորդ ճիգերու, եւ նիւթին անցնէր առանց կամուրջ գործածելու։

Օրագրողները քիչ մը ծանօթ են այդ ձեւի աշխատանքին։ Արդարեւ յաճախ զարմանք կը պատճառեն օրագրողներու գործերը, որոնք կը գրուին արձարաններու անկիւնը, երկու ժամուան մէջ։ Մինչդեռ նման գործերու համար ինծի անհրաժեշտ է մէկ շաբաթ։ Եւ ես որ օր մը օրագրող եղայ, բայց զղջացող լքեցի...»։

ՈՐՋԵՒԼԳԵՐԸ

Գիտունները կ'ուսումնասիրեն այն երեւոյթները, որոնք բնական են եւ տրամաբանական, կանոնաւոր ու մաթեմաթիքական զարգացում մը ունին։ Ընդհակառակն դիպուածագէտները (casuiste) կ'ուսումնասիրեն անբնական, դիպուածական երեւոյթները, անշուշտ գոհացնելու համար հետաքրքրութիւնը, ուրիշ ոչինչ։

Այսպէս հին ատեն ճիզուիթները երկարատեւ վիճաբանութիւններ կատարեցին, հասկնալու համար թէ հրեշտակները մա՞նչ էին թէ աղջիկ։ Այս վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան նկարիչներն ալ, որովհետեւ կ'ուզէին հասկնալ թէ պէ՞տք է ծիծ շինել հրեշտակ մը նկարելու առնիւ. ասոնց մը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր այն հարցը թէ Ադամ պորտ ունէ՞ր։ Արդարեւ եթէ Աստուած ինք ստեղծեց Ադամը, եթէ արգանդի մը պտուղը չէր ան, այն ատեն պորտ չպիտի ունենար մարդկութեան հայրը։

Եւ վերջապէս երկար ատենէ ի վեր կը վիճին նաեւ թէ իրապէս կարելի՞ է որձեւէգ ծնիլ։ Վերջերս Թուրքիայէն յաճախ լուրեր կը հասնէին թէ հանըմ մը յանկարծ ինքզինք պարմանք կգտներ, եւ փոքրիկ գործողութիւն մը կրելէ յետոյ երեկուան կինը այսօր այր մարդու գործ կը կատարէ։

Ցիկին Լիւսի Տըլարիւ-Մարտրիւս կ'ընդունի, առանց որեւէ կասկածի, թէ գոյութիւն ունի որձեւէգը եւ վէպով մը կ'աշխատի տալ որձեւէգներու հոգեբանութիւնը։

Այս վէպին հերոսը երկսեռութեան մը ողբերգական զգայութիւնն ունի, բայց յայտնի հակումով մը դէպի առնականութիւն, դէպի առնական խաղերը, ձիարշաւները, որոնց համար կը խենթենայ ինքն ալ, մանչուկ տիկին հեղինակը։

ՄԻՍԹՐԱԼԻ ՏՕՆԵՐԸ

Ֆրանսա կը տօնէ Միսթրալի ծննդեան հարիւրամեակը։

Եւ հիմա Ֆրանսական բոլոր թերթերն ու պարբերականները լեցուն են փառաբանութեամբն այս գաւառապաշտ բանաստեղծին, որուն անունը գետ մը պէս կ'երկարի, ոռոգելով երկրին բոլոր շրջանները։ Ոչ մէկ գրագէտ այսքան փառք վայելած է։

Ֆրէտէրիք Միսթրալ ծնաւ 1830ին Մայեանի մէջ (Պուշ-տիւ-Ռոն) եւ մեռաւ 1914ին։

Գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր եւ գեղեցիկ մնաց մինչեւ իր ծերութիւնը։ «Այծեամի վիզ ունէր, եւ ... առնական անդիմադրելի հրապոյր մը, որ, նոյնիսկ երբ ծեր էր, խռովք կու տար Արլի աղջիկներուն»։

Մոնփէլիէի մէջ հիմնական ուսում մը ստացաւ, սորվեցաւ յունարէն եւ լատիներէն, բնագրին մէջ կարդալու համար Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը։

Հայրը հողատէր էր, ունէր ձիթենիներու եւ այգիներու ընդարձակ արտեր։ Եւ Միսթրալ թաղուած այդ գեղեցիկ բնութեան մէջ, մնաց միշտ գիւղացի եւ բընութեան երգիչ։ Ան չբաժնուեցաւ թոն հանճարի զուարթ, կրակոտ եւ սիրավառ կիներէն, որոնց հետ պարեց եւ որոնցմով ներշնչուեցաւ։

Լամարթին էր, որ պատմական մէկ յօդուածով համբաւ շինեց այս գաւառացի երգիչին։

Վերջերս Փիէր տը Նոլհաք եր գլխաւոր հերոսը, որ խորունկ ուսումնասիրութիւններ կատարեց Միսթրալի վրայ եւ ջերմութեամբ նոյն երակը գտաւ Հոմերոսի եւ Միսթրալի մէջ։

Միսթրալ աղջուըն ալ ճանչցաւ փառքը, ոչ միայն Նոպէլի մրցանակն ստացաւ, այլ մինչեւ իսկ գրագէտները ուխտի կ'երթային իրեն գրեթէ ամէն տարի։ Գաւառական լեզուին, մանաւանդ հարաւային մեծ գաւառաբարբառին սէրովը լեցուած, — այդ լեզուով գրեց իր գործերը, — ուզեց ֆրանսերէնը կենդանացնել գաւառական բառերով եւ հիմնեց բազօթեայ կաճառ մը Օք գաւառաբարբառին ուսումնասիրութեան համար։ Այսպէս սեղծուեցաւ (1854) «Ֆելիպրիժ» գրական դպրոցը, գաւառաբարբառներու սէրը, որուն դէմ եւ բոլոր գաւառաբարբառներուն դէմ ետքէն կրակ պիտի անգար փարիզի կառավարութիւնը։

Ինչո՞ւ, ուրեմն, այսքան սէր Միսթրալի հանդէպ, որ գաւառապաշտութիւն կը քարոզէ Աթինա քաղաքական խորունկ հարց մըն է, եւ ուսումնասիրութեան առանձին նիւթ։

Յառաջի ընթերցողները այս էջերուն մէջ կարդացած են թարգմանութիւններ Միսթրալէն։ Ցիշենք իր գործերը, Միրէյլ, Քալէնտալ, Ռոնի Որոշ չափով կը յիշեցնէ մեր Թլկատինցին, այն դիրքովը, որ ան ունի մեր գրականութեան մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1930-1931

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿԸ

Երեւանի Լուսաւորութեան գործավարութեան շէնքին մէջ հաւաքոյթ մը սարքուած էր օգոստոսի ընթացքին։ Այդ հաւաքոյթին մէջ Հայաստանի բոլոր թատրոններուն ներկայացուցիչները տուին իրենց զեկոյցները 1930-1931 թատերական պատրաստութեանց մասին։

Երեւանի պետական թատրոնը ծրագրած է իր ներկայացումները դարձնել ժողովրդական, երեւալ բանուորական եւ գիւղացիական շրջաններու մէջ։ Խումբը դեռ չէ յաջողած լրացնել իր դերասանական կազմը։ Կը պակսին փորձ դերասաններ, մասնաւորապէս կիներ։ Ծերուն Ցիգրան Հախումեան կը պատրաստէ թատերախաղ մը գիւղատնտեսական շարժման կեանքէն։ Թոթովենց կը պատրաստէ ճարտարապետական ոճին մասին հին ու նորի պայքարին շուրջ թատերգութիւն մը։ Թատրոնին վարչութիւնը ունի նաեւ պատրաստ երկու խաղեր, զորս վերամշակութեան պիտի ենթարկէ։ Ցառաջիկայ տարի պիտի կրկնուին նաեւ «Ցասումը», «Հրէ կամուրջը», «Երբ աքաղաղները կանչում են», «Պեպօ» եւ «Խամթաբալա»։

Որոշուած է որ պետական թատրոնը այս աշնան սկսի «Անընդհատ խաղարկութեան», այնպէս որ փոխանակ 148ի, այս տարի պիտի տրուի 250—300 ներկայացում։ Պիտի տրուին նաեւ ցերեկոյթներ։

Լենինականի պետական թատրոնը լրացուցած է իր դերասանական խումբին կազմը։ Բագուէն հրաւիրեց դերասանուհի Ժամէնը եւ Երեւանէն դերասան Ջանանը։ Մնայուն բեմավարն է Աճեմեան։ Խաչատրեան եւս պիտի տայ մէկ կամ երկու ներկայացում։ Անցեալ տարուան խաղերէն պիտի կրկնուին «Մարոքը», «Ցասում»ը «Լեռ»ը, նաեւ հայագիր եւ հայացուած խաղեր։ Թատերախաղ մըն ալ պիտի գրուի Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին բանւորներուն կողմէ հաւաքաբար։

Թուրք շրջիկ թատրոնը վերածուեցաւ պետական թատրոնի։ Պէտք կայ դերասաններու։

Պատանիներու թատրոնին համար բեմավար նշանակուած են Գուլլաքեան, Ղամիրխանեան, Քալանթար, Վաղարշ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌՈՂՋԱԹԻՒՆԸ

Թէ փարիզ որքա՛ն առողջ է, գոյց կուտայ հետեւեալ վիճակագրութիւնը — Մահերու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Մէկ շաբթուան մէջ միջին հաշիւով կը մեռնին 885 հոգի, մինչդեռ վերջին շաբթուան ընթացքին մեռան 1041 հոգի։

Մեռան նաեւ 236 հոգի, որոնք փարիզ կը բնակէին թէեւ գաւառէն եկած էին։

Մայրաքաղաքին 1041 մեռելներէն 52ը ոճիր, 13ը անձնասպանութիւն, 12 ժանտատենդ, 19ը կարմրախտ, 19ը հարսանիթ, 36ը կեղծմաշկ։ Ծնունդներու թիւը 1730։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

...ՌՈՒՍ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

...Աղջիկը պառաւ հեռացեր.

— ...ալ ուրիշ բան չի գիտեր։ ...այդ է, գերեզման։ ...կը գնաւ... գիւղին գերեզ... ...ն է, որ կը շինէ։ Հիմա պետ... ...ւ արեւեան է, առաջ 3 տա... ...ն էր։

...Ֆիլկա կանանչ խոտ ժողվեց, ...ւ մը շինեց եւ դրաւ ամէնէն ...ն հողակոյտին վրայ։ Ցանկարծ ...չակ պետական խիստ դէմ... ...խորունկ խորունկ շունչ առաւ, ...անգիստ հարժումներ կատա... ...կ'ուզէր խօսակցիլ ի վերջոյ

— Որովհետեւ հայրիկս մե... ...որովհետեւ մայրիկս մե... ...Անոնք այստեղ թաղուած ...երկուքն ալ։ Մի՛ դպիր, հա՛, ...դպիր հողակոյտին, ապա թէ ...ք խածնեմ քեզ։

— Չէ՛, չեմ դպիր, ինչո՞ւ համար դպէի։ Իմ ալ հայրիկս ու մայրիկս մեռած են։

— Ինչո՞ւս պէտք քու հայրիկդ մայրիկդ. իմ հայրիկս ու մայրիկս ամէնէն բարի հայրիկն ու մայրիկն էին։ Ես միշտ հոս կուգամ եւ կ'աղօթեմ անոնց վրայ։

— Ի՞նչպէս կ'աղօթես։

— Ոչ մէկ կերպով։

ՍԻՐԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

— Իսկ ասոնք ալ սիրային նամակներս են, ըսաւ փոքրիկ ճարտարագէտը, Վոչկին։

Եւ ծոցէն հանեց քանի մը թերթ, կարմիր ժապաւէնով մը փաթթուած։

— Ասոնք իմ թղթակցութիւններս են, զորս կատարած եմ Մայիս-Ծաղիկին հետ։ Կ'ուզե՞ս որ կարդամ մէկ երկու նամակ։ Ճարտարագէտ Վոչկին, — կը յիշեցնեմ տարիքը 9 նոր լրացուց— արծարծեց պլպլուն ճրագին լոյսը, քիթին դրաւ ակնոց մը, որ ապակի չունէր, ուղղեց իր գծանկար պեխերը եւ կարդաց.

«Հրեշտակս,

Մայիս-Ծաղիկ, Մարուսիա, դուք երեւցաք այս կողմերը եւ այս պատճառաւ իմ սիրտս խոցոտեցաւ սէրով։ Ա՜խ, ձեր աչքերը աւելի մութ են քան գիշերը, ձեր բերանը փոքրիկ ու սիրուն է։ Ես գիտեմ, որ դուք սիրահարած էք ինծի, շատ լաւ է որ այդպէս է։ Իմ քառանիւ ինքնաշարժս, ջորս կանգ պիտի առնէ ձեր մօտը։ Մենք պիտի նստինք եւ կառքը պիտի սուրայ դէպի հոն ուր պէտք է, ամէն կողմ, թերեւս մինչեւ փարիզ։ Յետոյ պիտի թռչինք հովին քմայքով ցեփիւռի մը նստած, այսինքն ամպերուն մէջ։

Մնամ ձեր յաւիտենական սիրահարը, հուչակաւոր հնարիչ, ճարտարագէտ Վոչկին, 19 տարեկան եւ երեք ամսու(*)։ Բուն անունս է Մակլիգին, իսկ Վոչկինը պատերազմի անունս է։ Բարեւներս նաեւ ձեր սիրեցեալ զաւկին։

Սպասելով ձեր նամակին, անգամ մը եւս կը սպասեմ ձեր արագպատասխանին»։

Լաճը իր նամակը կը կարդար խաղաղ ձայնով մը, երբեմն կը թքնէր եւ կ'ոլորէր ազնուութեան մը պէս իր պեխերը, զորս ածուխով էր շինած։

— Հիմակ ալ մտիկ ըրէ Մայիս-Ծաղիկին թիւ 17 պատասխանը։ Ցուցիչ նամակ մըն է, շա՜տ յուզիչ, հաւատա՛։

«Իմ սիրեցեալ, իմ հրապուրիչ Պավլիկս...»։

— Ինծի Պավլիկ ալ կ'ըսեն, բացատրեց ճարտարագէտ Վոչկին, ընդհատելով ընթերցումը։

«Իմ սիրեցեալ, իմ հրապուրիչ Պավլիկս,

«Ես չեմ կրնար որեւէ տեղ երթալ, ոչ առաջ, ոչ ետ, որովհետեւ ես շատ դժբախտ որբուհի մըն եմ, հայր չունիմ, մայր չունիմ։ Ա՜խ, ո՛րքան կը տառապիմ մինակ բլլալուս աշխարհի վրայ, եւ ընտանեկան յարկ մը չունենալուս ցուրտին ու սառեցնող անձրեւին դէմ։ Ա՜խ, ի՜նչ դառն թշուառութիւն է այս»։

Ճարտարագէտ Վոչկին այս տողերը կարդալով այնպիսի արտայայտութիւն մը կ'առնէր, այնպիսի մեղմ ձայն մը կ'արտաբերէր, որ յուզուած կը պատասխանէր։

Ցետոյ յանկարծ ընդհատեց ընթերցումը, հանեց ակնոցը, սկսաւ արտօրանքով խուզարկել թուղթերը, կռնակը դարձնելով Ֆիլկայի։ Ցուզումէն թեթեւ մը եր դողար Ֆիլկայի կզակը։

— Ի՛նչքան տխուր կը գրէ այս անբախտ աղջիկը, ըսաւ Ֆիլկա։

Ցետոյ հարցուց։

— Ավդքա՞ն է միայն, ալ ուրիշ բան չէ՞ գրած։

— Ո՛չ, չվերջացաւ։ Մտիկ ըրէ վերջը, պատասխանեց ճարտարագէտ Վոչկին յուզուած եւ հագիւ արցունքները զսպած։

Եւ դարձեալ ծանցաւ ճրագին, շարունակելու համար ընթերցումը։

— Մտիկ ըրէ

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

(*) Վոչկին, միշտ ինքզինք մեծցնելու մարմաջով, տարիքն ալ կը մեծցնէ։ Թարգմ.

ՖՈՐՏԸ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ ԿՈՒԶԷ

Ֆորտ ինքնաշարժի հաստատութիւնը Պոլսոյ քաղաքապետութեան առաջարկած է որ վարձու ինքնաշարժներու սպասարկութեան մենաշնորհը իրեն տրուի։ Եթէ առաջարկը ընդունուի, Ֆորտի Պոլսոյ գործարանը պիտի ընդարձակուի։ Այս առաջարկը նախապէս ցած ինքնաշարժի հաստատութիւնը ըրած բայց մերժուած էր։ Ֆորտի առաջարկին շուրջ խորհրդակցութիւններ կը շարունակուին։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

16 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1366

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ

Մեր ընթերցողները մեծ վրդովումով պիտի կարդան Հայաստանէն նոր ազատուած իրազեկ անհատի մը տեղեկութիւնները այսօրուան թիւին մէջ:

Աւելի շաբաթներ առաջ նման տեղեկութիւններ հասած էին մեզ. սակայն մենք կ'ենթադրէինք որ կոմունիստ. կուսակցութեան կամ Չեկայի հերթական լրտեսական ձեռնարկ մըն է, Դաշնակցական անհատները ձերբակալելու, կամ գաղտնի մարմիններ գտնելու: Բայց այս օրերուն, քանի մը տեղերէ հասած լուրերը կը պարզեն այն մեծ փրօվոքասիոնը, որուն զոհ կ'երթայ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովուրդը:

Ահա պատկերը:

Կոլխոզային աղիտալի փորձերու ընթացքին, հայ գիւղացիները ռուս գիւղացիներուն պէս, բնազդօրէն դիմադրեցին, կրելով բոլշեւիկեան անխնայ հարուածները եւ ուժապառութեան: Սակայն այդ կրաւորական դիմադրութիւնը պարտութեան մատնեց Ստալինը իր բոլոր հետեւորդներով: Այդ թուականներուն վախ մը մտաւ բոլշեւիկ տիրողներու սրտին մէջ, որոնք իրենք զիրենք գտան ընդոստ ժողովուրդի մը դէմ: Ու հիմա ձեռնարկած են փորձելու ժողովուրդի ըմբոստական ընդունակութիւնը, որպէսզի նման ուժերն արմատախիլ ընեն, եւ ապահով շարունակեն իրենց տիրապետութիւնը:

Հայաստանի մէջ այս օրակարգը գործադրութեան կը դրուի հրէշային եղանակով մը: Երեւանի եւ Հայաստանի գլխաւոր շրջաններու մէջ Չեկայի գաղտնի գործակալները կազմակերպած են Դաշնակցութեան կեղծ. կոմիտէ մը եւ զանազան մասնաճիւղեր: Շինած են Դաշնակցութեան կեղծ կնիքը և գաղտնի շրջաբերականներ կը ղրկեն շրջանները այն անձերուն, որոնք կասկածելի կը թուին իրենց աչքին, և յանուն Դաշնակցութեան՝ կը հրաւիրեն զանոնք որ գաղտնի մարմիններ կազմակերպեն: Որպէս զի դժգոհ տարրերը վստահին այդ կեղծ Դաշնակցական Կ. Կոմիտէին, անոնք՝ գաղտնի սուրհանդակներու միջոցաւ, դաշնակցական զրականութիւն կը ղրկեն՝ տարածելու համար: Շրջաններու տրամադրութիւնը փորձելու համար, ապստամբութեան հրահանգ կուտան շրջաններուն: Պատանիներն ու երիտասարդները լաւ տրամադրուած չեն բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ: Կոմունիստական կուսակցութիւնը կրցած է բաւական թիւով երիտասարդ կորած հոգիներ գտնել, ու կազմակերպել Երիտասարդ Դաշնակցականներու կոմիտէ մը: Ու այսպիսով, բոլոր կորիզները լրտեսներով լրացնելէ յետոյ, իրենց ցանցին մէջ առած են բազմաթիւ դժգոհ գիւղացիներ եւ պատանիներ:

Իսկական Դաշնակցականներու զգուշացումները բնական է անզօր եղած են, նկատի առնելով յարաբերութիւններու դժուարութիւնները, լրտեսական հսկողութիւնները եւ կառավարական ամբողջ ցանցը: Ամէն վայրկեան, մատնուելու սարսափը կախուած է ամենուն գլխին:

Ու ահա Չեկան, այս նախապատրաստական աշխատանքներէն յետոյ՝ գործի կը ձեռնարկէ: Մէկ ձեռքով ապստամբութիւններ կը սարքէ այս և այն շրջաններու մէջ, միւս ձեռքով պետութեան դէմ սկսուած ապստամբութիւնները ճնշելու կ'ելնէ իր յատուկ զօրամասերով: Տեղ մը, համաձայն կազմուած ցուցակներու, կեղծ ցանցերուն մէջ բռնուած անմեղները կը ձերբակալուին զանգուածօրէն, ուրիշ տեղ մը, զօրքը ամբողջ շրջանը կ'ասպատակէ գնդակահարելու եւ աքսորելու հազարաւոր գիւղացիներ, որոնք պատրաստուած էին ապստամբութեան դրօշը բարձրացնելու:

Հետեւա՞նքը:

Ապրիլէն ասդին՝ Հայաստանը անվերջանալի կռիւներու եւ յուզումներու թատերաբեմ մը դարձած է: Երկու հազարէ աւելի մարդիկ բանտարկուած ու աքսորուած են: Հազարէ աւելի գիւղացիներ, գնդակահարութիւններէն խուսափելու համար՝ Հայաստանի լեռներն ապաւինած են: Մինչ Չեկայի շանթաժը կը շարունակուի, նոր կռիւներ հրահրելու եւ անբաղձալի զանգուածները ֆիզիքապէս ոչնչացնելու համար:

Ամբողջ հայութիւնը պէտք է գիտնայ: Մենք այդ կը յայտարարենք բարձրաձայն: Դաշնակցութիւնը տասը տարիներէ ի վեր Հայաստանի մէջ Դաշնակցութեան կնիքը չէ ունեցած ու չէ գործածած: Հայ բոլշեւիկներու ամէնէն զզուելի եւ ամէնէն վտանգաւոր փրովաքասիոնն է, որ յանուն Դաշնակցութեան, աղիտալի խառնակութեան մը մատնած է մեր հայրենիքը:

Դաւադրօրէն սարքուած այս քաղաքացիական կռիւները մեզ ռազմափորձեր չեն, այլ արիւն կը քամեն մեր ժողովուրդէն, եւ կոչուած են աւերակներու կոյտ մը դարձնել հայ գիւղաշխարհը:

Անոնք որ անընդհատ կրակ կը տեղային Դաշնակցութեան վրայ, հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ հանգստութեան անունով, անոնք, որ տասը տարիներէ ի վեր չդադրեցան գրելէ հայ ժողովուրդի իսկական եւ սրբազան պոռթկումին, փետրուար 18ի դէմ, տեսնեն է, վերջապէս, որ իրենց բերանը բռնած՝ յանուն այդ արիւնաքամ ժողովուրդի խաղաղութեան:

Երբ աղէտը իր ճակատագրական վախճանին հասնի, խեղճ խիկարութիւնն անառարկելի կեղծաւորութիւն մը պիտի ըլլայ:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՒՖԻՔ ՌՈՒՇՏԻԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԱՅԱՏԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 28).

Գոլսոյ թերթերը մեզի կը բերեն Ֆէթհի պէյի՝ Մուսթաֆա Քէմալին գրած մէկ խիստ հետաքրքրական նամակը ամբողջութեամբ:

Իր այս նամակին մէջ է որ Փարիզի նախկին Թուրք դեսպանը բացատրած է, թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ է կազմել երկրորդ կուսակցութիւն մը Թուրքիոյ մէջ:

Ֆէթհի պէյ նախ եւ առաջ կը խօսի իր երկրի տնտեսական եւ ելմտական ծանր տագնապի մասին, որ «առաջին՝ ակնարկով իսկ աչքի կը զարնէ» եւ որ «միւս երկիրներէն աւելի զգալի է»: Ապա Ֆէթհի պէյ կը յայտնէ, թէ ընդհանուր պատճառնելէ զատ Թուրքիոյ տարապայման տագնապը հետեւանք է «կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութեան»:

Թէ ի՞նչ բանի մէջ Փարիզի Թուրք դեսպանը կը տեսնէ Քէմալ-Ըսմէթի կառավարութեան գլխաւոր թերութիւնները, այս մասին կը գտնենք հետեւեալ բնորոշ բացատրութիւնները.

«Կառավարութիւնը մտած է ծախքերու տակ, որոնք անհամեմատ են մեր ուժերուն եւ անարդիւնաբեր են ներկայ սերունդին համար: Այդ ծախքերը ապահովելու համար՝ ժողովուրդին ուժէն վեր տուրքեր դրուած են, եւ տեղական արհեստները եւ բերքերը պէտք եղածին պէս չեն պաշտպանած ու քաջալերած: Այս պատճառով մեր արտածումը տարուէ տարի նուազած է»:

Աւելորդ է ըսել, թէ կառավարութեան ըրած ծախսերու մեծագոյն մասը զինուորական պէտքերու վրայ է:

Խօսելէ ետքը թրքական թըղթադրամի գահավէժ անկումի մասին եւ շեշտելէ ետքը թրքական «արդիւնաբերութեան» պակասներն եւ արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան թերութիւնները, Ֆէթհի պէյ կ'եզրակացնէ.

«Լօզանէն ի վեր ձեռք բերուած արդիւնքը շատ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ»...

Թուրքիոյ անյաջողութեանց գլխաւոր աղբիւրը Լօզանի քոնֆերանսէն յետոյ, Ֆէթհի պէյի կարծիքով, կառավարական սխալներն ու թերութիւնները քննադատելու ազատութեան չգոյութիւնն է Թուրքիոյ մէջ: Բան մը, զոր կարելի պիտի ըլլայ դարմանել ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ստեղծումով:

Շատ բնորոշ է, որ քաղաքական ամէն ազատութիւնները ոտքի տակ տուող եւ ներկայ բռնապետական ռէժիմը հաստատող Մուսթաֆա Քէմալ փաշան եւս յանկարծ ըմբռնեց է ազատ քննադատութեան եւ վիճաբանութեան բարիքները, Ֆէթհի պէյին գրած իր պատասխանին մէջ ան կ'ըսէ.

«Երիտասարդութենէս ի վեր իմ պաշտպանած եւ սիրահարած մէկ դրութիւնը այն եղած է, որ ազգին գործերը ազատօրէն վիճաբանուին Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ եւ ազգին առջեւ»:

«Ճիւմհուրիէթ», օրինակ, կը խորհի թէ «նոր կուսակցութիւնը պիտի ծառայէ իրական ժողովրդապետութեան հաստատման եւ զարգացման»:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՐՈՒԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՃՆՇԵԼՈՒ

Հայաստանի Չեկան սուտ ապստամբութիւններ կը սարքէ

Հայաստանէ նոր ազատուած իրազեկ անձ մը ընդարձակ տեղեկագիր մը ղրկած է մեզ, որմէ կը քաղենք հետեւեալ լուրերը, կը զգուշանանք մանրամասնութիւնները, անունները եւ տեղերը հրատարակութեան տալէ:

Հայաստանի Չեկան եւ կոմունիստական կուսակցութիւնը կեղծ ապստամբութիւններ սարքեցին այս տարուան Ապրիլէն մինչեւ Յունիս ամիսը: Անոնք Երեւանի մէջ, իրենց լրտեսներէն կը կազմակերպէին Դաշնակցական կոմիտէներ, որոնք Դաշնակցական գրականութիւնը կը ցրուէին զանազան խաւերուն մէջ եւ կը հրաւիրէին անդամակցիլ գաղտնի կոմիտէին: Չեկան շինել տուած է Դաշնակցութեան անունով կնիք մը, և այդ կնիքով, գաղտնի շրջաբերականներ կը ղրկէ զանազան շրջաններ, հրաւիրելով որ ապստամբին: Միւս կողմէ զօրքերը եւ կոմունիստ զօրամասերը պատրաստ վիճակի մէջ կը դրուէին խլրտող շրջանները ճնշելու:

Այս կոմիտէներէն մէկը Կոտայքի ժողովուրդի ըմբոստ տարրերը ժողովի հրաւիրած էր եւ ծրագրած Քանաքեռը գրաւելու: Շատերը խաբուած այդ գրգռութենէն կը հաւաքուին ըմբոստութեան դրօշը պարզելու, երբ լուր կ'առնեն վստահելի աղբիւրէ թէ եղածը դաւադրութիւն է եւ թէ շրջապատուած են զօրքերով: Ըմբոստները կ'ազատեն լեռը փախչելով, իսկ գաւառապետները կը մնան եւ կը միանան զօրքին:

Երեւանի մէջ կազմակերպած են երիտասարդ Դաշնակցականներու միութիւն մը, որ կուսակցութեան կնիքը օգտագործելով, պատանիներու եւ երիտասարդներու գաղտնի կազմակերպութեան անդամ կ'արձանագրեն, եւ քանի մը օր անցնելէ յետոյ, այդ բոլոր խաբուած խումբերը կը ձերբակալուին, կը գնդակահարուին կամ կ'աքսորուին:

Բիւրատ համբորդ մը Աշտարակի շրջանէն անցած ժամանակ հողաթումբի մը կը հանդիպի եւ մարդկային մարմնի մասեր կը տեսնէ հողէն դուրս: Տեղացիներն իմանալով, կը տեսուզեն որ 40 հոգի գնդակահարուած եւ այդ հորի մէջ լեցուած են: Երբ ազգականները կ'ուզէին իրենց մեռելներուն տէր դառնալ, Չեկայի զինուած գործակալները արգելք հանդիսացան:

Կեղծ դաշնակցական մարմիններ կազմակերպելու եւ շինծու ապստամբութիւններ կազմակերպելու գործը տենդագին կը շարունակուի, որու շնորհիւ անոնք հալածանքներու ենթարկուած է ժողովուրդը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Արարատի Քիւրտերը կը պարտուին ?

Նոյնութեամբ կուտանք Թուրք հետեւեալ զեկոյցը.

ԷՆԳԻՒՐԻ, 11 սեպտ.— Երէկ հետեւեալ ձեւով շարունակուեցան Աղրի լերան գաղումի գործողութիւնները:

Մեր ուժերը որոնք կ'առաջանային Մեծ Աղրիի (Մեծ Մասիս) հարաւային փէշերուն ամէնէն դժուար մէկ շրջանակէն, աւազակները սարսեցին ցանուցրիւ փախչիլ եւ տիրապետեցին երկու Աղրիներու մէջտեղի կէտին:

Մեր լեռնային ուժերը, աւազակներուն առաջքը կտրելու համար, Մեծ Աղրիի ձիւնոտ մասերը մագլցեցան: Լեռնային թնդանօթները շալկած, մեր զինուորները ամէնէն ցից տեղերը բարձրացան: Փոքր Աղրիի հարաւէն անցնող նահանջի ճամբան առաջուընէ փակուած էր: Այս օր առաւօտէն սկսեալ, այս լերան հիւսիսէն արեւելք երկարող ճամբաներն ալ բռնուեցան: Աւազակները, որոնք այս ձեւով չկրցան արեւելք փախչիլ մեր ռուաձակներու եւ թնդանօթներու կրակին տակ, շուարած են եւ ցանուցրիւ վիճակի մը մատնուեցան:

Այսօրուան կռիւներուն մէջ, հրոսակները մեծ կորուստներ տուին: Սպաննուածներուն մէջ կան նաեւ պետերու դիակներ: Մեր կորուստը 4 վիրաւորէ կը բաղկանայ: Գնդացիր եւ բազմաթիւ հրացան գրաւեցինք աւազակներէն:

Հարիւր Քիւրտ սպաննուեր

(Թրքական աղբիւրէ)

ԷՆԳԻՒՐԻ, 10 (Ա.Գ.).— Մեծ Մասիսի կողերուն վրայ գտնուած մեր զօրքերը կը սեղմեն պաշարման օղակը: Աւազակներուն դիմադրութիւնը կը խորտակուի: Աւազակները հարիւրաւոր մեռելներ թողած են ռազմադաշտին վրայ:

Քրտ. յայտարարութիւններ Դամասկոսի մէջ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն քրտական թաղերուն մէջ, պատերուն փակցուած են յայտարարութիւններ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԶՕՐՔԵՐԸ ԴԱՍԱԼԻՔ

ՀԱԶԱՐ ԳԵՐԻ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԷՋ

Սուրիայէն ստացուած ամե… նավերջին տեղեկութեանց հա… մաձայն, քրտական ապստամբու… թիւնը, ըստ առաջնոյն, կը շա… րունակուի Արեւելեան նահանգ… ներու մէջ: Սասունի շրջանի… մէջ Քիւրտերը կացութեան տէ… են՝ Արարատը ամբողջութեամբ… Քիւրտերու ազդեցութեան տակ… է: Մակուի մէջ քիւրտ աշիրէթ… ները հաւատարիմ կը մնան յե… ղափոխութեան եւ պատրաստ… են ի հարկին յարձակելու Թուր… քիոյ վրայ: Վերջերս մեծ եռու… զեռ կը նշմարուի Քէրքուքի եւ… Մուսուլի շրջանին մէջ, ուր բազ… մաթիւ քիւրտ աշիրէթներ կը… սպասեն յարձակման հրամանի…

Վերջին կռիւներուն մէջ Քիւր… տերու կորուստը շատ աննշան… եղած է, Զինեալ ուժերը առանց… մեծ վնասներ տալու քաշուած… են Արարատ, ուրկէ Թուրքերէն… գրաւուած թնդանօթներով, ռմ… բակոծութիւնը մեծ վնասներ… պատճառած է:

Թուրքերը օդանաւ չեն ղր… կեր Արարատ, տեսնելով որ օ… գուտէ աւելի կը վնասուին: Մինչեւ հիմակ վար առնուած են… աւելի քան 15 օդանաւ: Կ'են… թադրուի թէ աշնան կռիւները… ճակատագրական պիտի ըլլան,… նկատի ունենալով որ Թուրք… զօրամասերը ամբողջացան եւ… ստացան մեծ քանակութեամբ… ռազմամթերք, պարէն, ձմրան… հագուստ եւ կօշիկ:

Միւս կողմէ, Քիւրտերն ալ… լրացուցած են իրենց պակաս…ները: Ուշադրութեան արժանի… է Թուրք զօրքերու դասալքու… թիւնը, Հարիւրներով կը փախ… չին ամէն օր, կը հաստատուի… թէ Քիւրտերու բռնած գերիները… կը խնամուին Արարատի մէջ,… որոնց թիւը հազարէ աւելի է:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ՄԱՆԻՍԱՅԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը տեղեկացնեն թէ նոր կուսակցութեան պետ Ալի Ֆէթհի պէյ մեծ ցոյցերով եւ խանդավառութեամբ ընդունուած է Մանիսայի մէջ, ժողովուրդը այն ասափճան ոգեւորութեան մէջ էր որ հակակառավարական ցոյցի վերածուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը զինուորութեամբ փորձեց ցրուել ամբոխը, ընդհարումը արիւնալի եղաւ: Ժողովուրդ եւ ոստիկանութիւն գիրկընդխառն կռուեցան: Մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը դեռ յայտնի չէ:

Ֆէթհի պէյ Մանիսացիներուն խօսեցաւ մենաշնորհներու եւ Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին:

Ժողովուրդը ուսերուն վրայ բարձրացուցած է Ֆէթհի պէյը եւ պահանջած որ կառավարութիւնը անմիջապէս հրաժարի:

Նախարարապետ Ըսմէթ փաշա Էնկիւրիվերադարձաւ, Քէմալ-Ըսմէթ փաշա տեսակցութենէն յետոյ, հերքուեցաւ այն լուրը թէ հանր. նախագահը կը քաջալերէ «Ազատ Հանրապետութիւն» կուսակցութիւնը, Ֆէթհի պէյ միշտ հեռագրական յարաբերութեան մէջ է Մուսթաֆա Քէմալի հետ: Ըսմէթ փաշա հրահանգած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ժողովուրդը կարգի հրաւիրելու համար:

Մուսթաֆա Քէմալ պահանջած է որ Ազգ. Ժողովի նախագահին մասնակցութեամբ քննիչ յանձնախումբ կազմուի, Իզմիրի եւ Մանիսայի դէպքերը քննելու համար:

Վերջնապէս յայտնի եղաւ որ Իզմիրի ամբողջ նահանգը նոր կուսակցութեան հետ է: Նոր ընտրութիւններու պարագային, Խալքը ոչ մէկ թեկնածու չպիտի կրնայ յաջողցնել:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ցարիէ մը հետէ աշխարհի բոլոր մեծ թերթերու եկմտական բաժինները կը լեցուին գրեթէ բացառաբար միջազգային տագնապին նուիրուած յօդուածներով։

Արդարեւ պատմութեան մէջ քիչ անգամներ տնտեսական տագնապ մը այսչափ միջազգային բնոյթ առած եւ այսչափ երկարատեւ եղած է եւ ինչ որ աւելի սուր կերպարանք մը կուտայ խնդրին, եկմտական եւ քաղաքական տագնապներու զուգահեռ ընթացքն է շատ մը երկիրներու մէջ, ուր դժուար է յաճախ որոշապէս հաստատել թէ եկմտական կացութի՞ւնն է քաղաքականի հետեւանքը թէ քաղաքականն է եկմտականի պատճառը։

Նախորդ յօդուածով ժըպարցեցինք նախանիւթերու գիներուն անհախընթաց անկումը երբ հետեւանք արհեստագործեալ ապրանքներու գերարտադրութեան եւ սառր սպառման. կ'արժէ անդրադառնալ նաեւ տնտեսական տագնապի մէկ ուրիշ պատճառին, այսինքն միջազգային քաղաքական անստոյգ եւ փոթորկալից կացութեան վրայ։

Եւրոպայի մէջ՝ Գերմանիա կը գտնուի ճակատագրական բնոյթ ունեցող ընտրութեանց նախօրեակին խորապէս կրնայ ազդուիլ անոր տնտեսական վիճակը, նայելով թէ ինչ պիտի ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը։ Եթէ ազգայնականներն յաջողին, Եւնգի ծրագրի կիրառման դէմ կրնան շատ մը դժուարութիւններ յարուցանել եւ կնճռոտել դաշնակիցներու փոխյարաբերութիւնները. ընդհակառակն եթէ արմատական տարրերն յաջողին, սաիպուած պիտի ըլլան նոր տուրքեր նշանակել պետական հաշուեցոյցը հաւասարակշռելու համար, ինչ որ պիտի դժգոհացնէ երկրին միջակորեարն ու աղքատ դասակարգը յամենայն դէպս համայնավարները դարանակալ կը սպասեն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու համար։

Լեհաստան եւ Ռումանիա չկրցան տակաւին հաստատուն վարչաձեւ մը գտնել, որ գոհացնէ այդ ժողովուրդներու սառւար մեծամասնութիւնը։ Ռումանիա իր կարողութենէն աւելի ընդարձակուեցաւ եւ դժուարութեանց կը բախի արեւելեան հին եւ արեւմտեան նոր Ռումէններու համակեցութիւնը։ Այս վերջինները վարժուած էին աւստրօհունգարական պետական կազմակերպութեան եւ կը դժուարանան այժմ Պուքրէշի կիսաբեւելեան վարչաձեւին տոկալու։

Իսկ Լեհաստան տակաւին ինքզինք չգտաւ եւ տասը տարին բաւական չեղաւ կարենալ ժողովուրդը ազատութեան եւ ինքնակառավարման ձեւերուն հետ հաշտեցնելու համար։ Երկար ժամանակ խաւարի մէջ մնացած աչքերը դժուարութիւն կը քաշեն լոյսին վարժուելու համար...

Սպանիա եւ Իտալիա բաւական ժամանակէ հետէ կորսնցուցած են իրենց խորհրդարանական ազատութիւնն, ինչ որ երաշխիք մը չէ թէ ատոնց վարչաձեւերը հաստատուն են եւ տեւական։

Չենք խօսիր Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ վրայ, որոնց ժողովուրդները ազատութեան ճիրաններուն մէջ կը տառապին առանց որեւէ սփոփանքի յոյսի կամ ակնկալութեան։

Անգլիոյ մէջ ալ բանուորական դահլիճը կը տարուբերի իր քայլերուն մէջ, երբեմն ազատականներուն, երբեմն պահպանողականներուն յարելով եւ ակներեւ է թէ իր գոյութիւնը կը պարտի միայն այդ երկու կուսակցութեանց հակամարտութեան։ Դահլիճ մը որ իր եաեւ չունի խորհրդարանական մեծամասն զանգուած մը խաղալիկ է այս կամ այն խմբակցութեան ձեռքը եւ չիկրնար ըսուիլ թէ հաստատուն է եւ տեւական։

Ասիոյ մէջ Հնդկաստան, Չինաստան եւ Հնդկաչին հրաբխային վիճակի մէջ են երկար ժամանակներէ ի վեր։ Չինաստանի մէջ քաղաքային պատերազմը ամէն օր նոր ձեւ եւ սաստկութիւն կը ստանայ եւ եթէ համայնավարներն յաղթական հանգիտանան վերջ ի վերջոյ, կարելի է այժմէն կռահել թէ ինչ պիտի ըլլայ հետեւանքը։

Հնդկաստանի մէջ կացութիւնն օրէ օր կը բարդանայ պահպանողականները կը մերժեն աշխատաւորականներն իրենց թոյլատու վերաբերման համար, բայց ապահովապէս կարելի չէ հաւատալ թէ զսպողական խիստ միջոցներն աւելի նպաստաւոր արդիւնքներու պիտի յանգեին։

Հնդկաչինի մէջ համայնավար տօնկինցիները բաւական կը զբաղեցնեն Ֆրանսական վարչութիւնը եւ երկրի ներքին մասերը գրեթէ առանձնացած են եւ կտրուած ծովեզերքներէն։

Ցամենայն դէպս, այդ երեք երկիրներու մօտ մէկ միլիառ բնակչութիւնը, այսինքն երկրի բնակչութեան կէսը գտնուած է բնականոն կեանք մը վայելելէ եւ հետեւաբար բնականոն կերպով սպառելէ, եթէ ընդունինք թէ այդ բազմութեան իւրաքանչիւր անհատը տարին 100 Ֆր.ի ապրանք կը գնէր Եւրոպայէն, կամ կը ծախէր անոր ահաւասիկ հարիւր միլիառի գումար մը, որմէ զրկուած է եւրոպական ճարտարարուեստը։

Հարաւային Ամերիկան ալ կը մնայ ընդհանուր հոսանքին եւ Արժանթինի մէջ ծագած յեղափոխութիւնը իր վերջանայ Ուրիբուրի զօրավարի յաղթանակով։ Աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ այս դիկտատորը քան նախկին փորձառու արմատական Իրիկուայի նախագահը։ Մաղթենք որ յաջողի, մանաւանդ որ շատ մը հայրենակիցներ ունինք որոնք կ'ապրին Պուէնոս Այրէսի մէջ եւ շրջակաները. բայց կացութիւնը շատ բարդ է եւ ցորենն ու բուրդը որ այդ երկրի գլխաւոր բերքերն են, շատ աժանցած են եւ միայն Արժանթինի պետական անձերու կամքէն կախուած չէ անոնց սպառման քանակութիւնն աւելցնել կամ գինները բարձրացնել։

Այս ամէն քաղաքական շփոթութիւններն անշուշտ միջազգային տնտեսական տագնապը թեթեւցնելու բնոյթ չունին, ընդհակառակը մին միւսն աւելի կը սաստկացնէ։ Անգործութիւնն ամենուրեք վտանգաւոր համգամանք կը ստանայ եւ հետեւանքները կրնան կործանեէն աւելի աղիտաբեր ըլլալ։

Եւրոպայի պետական անձերը լաւ անդրադարձ են այս կացութեան հաւանական հետեւանքներուն եւ Ժընեւ հաւաքուած 27 եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչ՝ 22 առաջին գործոց նախարարները արդէն մեծ սիրով տուած են որ քուէարկեցին եւրոպական դաշնակցային միութեան մը գաղափարին սկզբունքով իրենց համաձայն ըլլալնին։

Ազգերու խորհուրդն օրակարգ մը քուէարկեց որով կ'ըսէ. «Պետութեանց ներկայացուցիչները համոզուած են թէ եւրոպական պետութեանց սերտ համագործակցութիւն մը միջազգային ամէն մարզերու մէջ կենսական կարեւորութիւն ունի աշխարհի խաղաղութեան համար»։

Մաղթենք որ այս սկզբունքային համաձայնութիւնը փոխուի գործնական իրականութեան, որովհետեւ առանց այդ համագործակցութեան, անկարելի է իրական խաղաղութիւն եւ առանց իրական խաղաղութեան, ալ անկարելի է կեանքի բարելաւումը։

Մ. Տ.

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Բ.

Մինակ էի հասարակածի մէջ մինչեւ Միլան։ Միլանի մէջ մարդ մը իր կնոջ հետ եւ երկու չափահաս աղջիկներով իմին դրացի եղան ու խօսք բացուեցաւ։

Խօսակիցս իտալացի գնդապետ մըն է։ Նախկին զինուորական կցորդ Ցրապիզոնի եւ ուրիշ իտալական հիւպատոսարաններու, անուշ եւ հեռաքըքիր դէմքով մարդ մը։ Ինք եւ իր կինը՝ բարձրահասակ եւ գեղեցիկ, լաւ ֆրանսերէն կը խօսին։ Կը խօսին նաեւ անգլերէն բայց երկուստեք նախընտրեցինք ֆրանսերէն խօսիլ։

Ամէն մարդ կրնայ գուշակել արդէն որ գնդապետին հետ օդի ազգութեան կամ Իտալիոյ գեղեցկութեան մասին չէր որ խօսեցանք, այլ միայն Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին մասին։

— Կը ճանչնամ Շապին Գարահիսարը— ըսաւ գնդապետը, կը ճանչնամ մանաւանդ Ցրապիզոնը եւ հոն աչքի ինկող առեւտրականներն ու մտաւորականները։ Եղած եմ Զառա, ուր եթէ հայեր չըլլային, քանդըլօրս ժամ անհնար կ'ըլլա՞ր ապրիլ թուրքերու եւ քիւրտերու մէջ։

Առանձնապէս եւ շատ լաւ կը յիշեմ Շապին Գարահիսարը, զոր պիտի ուզէի որ իտալական քաղաք մը ըլլար կամ գոնէ իտալացիք նման քաղաք մը ունենային։ Եւ ի հարկէ ծանօթ եմ հայոց պատմութեան որ ահա հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր ջարդերու շղթայ մըն է։ Երբ անցեալ ձմեռ իմ գիւղակիս մէջ, նախկին զինուորական ընկերներ իրենց ընտանիքով խնջոյք կ'ընէին, սալոնի խաղերուն մէջ օգտակար մըցումներ սարքեցինք։ Հարցումներէն մէկը հետեւեալն էր, թէ ո՞ր ժողովուրդն է ամէնէն յամառը եւ անբաժան կապուած իր հայրենիքին։ Ցանկերու մասնակցողներէն հինգը գրած էին հայ անունը, իսկ միւսները զանազան անուններ։ Եւ կը հաւատացնեմ ձեզ որ Եւրոպայի մէջ, ձեր ժողովուրդը ամէնէն աւելի Իտալիոյ ծանօթ է, որուն համար մեծ արգելքը ըրին քաղաքականութիւնն է հայերու օգտակար հանդիսանալու համար։

Կը խօսինք երկար, կը պատմենք դրուագներ։ Բայց երբ հայ ժողովրդի մասին կը խօսիս, ժամանակը շուտ կ'անցնի։ Այդպէս է եղեր միշտ, դաշնագրերու, ժողովներու, խորհրդաժողովներու մէջ ալ երբ կարգը եկած է հայերուն, արդէն ամէն մարդ անձկարանքի մէջ եղած է մեկնելու, վերջացնելու։

Դժբա շատ կրնայինք խօսիլ իտալացի զինուորականին հետ, բայց ահա Վենետիկի ջուրէ փողոցները։

Վենետիկ, աշխարհի ամէնէն աւելի մարդ քաշող քաղաքն է։ Հոն մնալ, հոն ապրիլ քանի մը օր բոլոր մարդոց համար կարծես հրամայական պահանջ է։ Ընկէ դուրս ելլել եւ «չտեսնելը» ըսել չէ լսուած եւ երբեք չի լսուիր։

Վենետիկի փողոցները ջուր է, հանրակառքերը փոքր շոգենաւեր, ինքնաշարժները նաւակներ (կոնտոլ)։

Հինգերորդ դարէն է այս անգին հնութիւնը։ Կ'ըսեն եւ պատմութիւնն ալ կը հաստատէ որ փոքր Ասիայէն գաղթողներ հիմնեցին Վենետիկը։ Հարիւր հինգ կղզեակներէ բաղկացած այս անման քաղաքը, որ միակն է իր տեսակին մէջ, կը պատմէ հաստատօրէն, որ ինք Վենետիկն է, տեսքերքի այնքան ծանօթ Վենետիկը, որ կը յօրդի արուեստ ու պատմութեան մէջ։ Պալատներէն, թանգարաններէն եւ եկեղեցիներէն մինչեւ ամենաչնչին կամուրջները քարի կը խօսին արուեստի եւ փառքի մասին։ Մեծ քաղաքներու ժխորէն յոգնած ուղեւորներն ու խլացած ականջները կը թեթեւնան, կը դարմանուին, կը կազդուրուին մէկ խօսքով, արուեստի այս հեքիաթային ուղղղնին մէջ։ Ցուցահանդէս ու սրբութիւն իրար կը խառնուին։ Երբ կը մտածես քու ամէնէն սիրածդ մասին որ չպիտի տեսնէ Վենետիկը, կ'ընդվզիս եւ կը բարկանաս։ Բայց ինչ որ ալ ըսես, Վենետիկը կ'ընէ իր վենետիկութիւնը, կը միխիթարէ, կը կազդուրէ, սիրտ կուտայ քեզի։

Պատմութեան ամէնէն թանկագին էջերը հոն ժամագրուած են։ Ի՞նչ կարելի է ընել երկու օրուան մէջ, ո՞ր մէկը տեսնել։ Ամէնը իրարմէ գեղեցիկ, իրարմէ հոյակապ։ Կը շուարիս բայց այդ շուարումիդ մէջ անպայման չես մոռնար այցելելու Վենետիկի Հայոց վանքը, Սուրբ Մարկոսի եկեղեցին եւ հրապարակը, արուեստի կոճառը եւ Լիտօն։

Կայարանէն մեկնող փոքրիկ շոգենաւը մեզ կը տանի նախ Ս. Մարկոս եկեղեցին։ Հոն շոգենաւը պէտք է փոխել Ս. Ղազար երթալու համար։ Ս. Ղազարը քիչ մը զատուած է Վենետիկի կղզիներէն, իր ամիջական դրացին ուրիշ կղզի մըն է, որուն մէջ խոշոր յիմարանոց մը կայ։ Զարմանալի հակասութիւն։ Այդ երկուքը իրարու քով, քիչ մը տարօրինակ է։ Ս. Ղազարու կղզին փոքրիկ ու տախտակէ կամրջակ մը կ'երկարի ծովուն մէջ։ Ամայի է կղզին, ձայն ձուն չկայ։ Ցառաջացայ պարտէզին մէջէն դէպի դուռը։ Երիտասարդ վարդապետ մը դիմաւորեց, խնդումերես, հաճոյակատար։ Հարցուցի թէ փորձի վարդապետներէն կա՞ն։ Այո, մէկ հատ կայ եղեր, միւսները եւ բոլոր միաբանութիւնը մեկներ են ամարանոց աշակերտներուն հետ։ Վանքը մնացած միաբանները ընմէկը ինծի կը պտըտցնէ վանքին բոլոր կողմերը։ Թիւերով թուականներով եւ անուններով կը բացատրէ ամէն ինչ։ Կ'ելլենք թանգարանը ուր հաստատ արարքայ չկայ, ամէն ինչ թանկագին եւ հին, ինչպէս եւ գեղեցիկ ու պատմական։

Բայց վանքին իսկական հարստութիւնը կը կազմեն եօթներորդ դարէն սկսեալ ձեռագիր աւետարաններն ու աստուածաշունչերը։

Նափոլէոն երրորդ իր բուզաներկ նկարը նուիրած է վանքի թանգարանին։ Իտալիոյ թագաւորը իր տասնեւմէկհատոր գրամներու հաւաքածոն նուիրած է վանքին եւ այսպէս բազմաթիւ նուէրներ թանկագին եւ մեծարժէք։ Երբ մանաւանդ կը թղթատես այցելուներու տոմարը, մասնաւորաբար թագաւորներու ստորագրութիւնները, կը տեսնես անուններ հինէն եւ նորէն, կայսրեր, թագաւորներ, թագուհիներ, վարչապետներ եւ վերջապէս պետական դէմքեր, որոնք իրենց հիացումն ու գորովանքը կը յայտնեն Վենետիկի Հայոց վանքի մասին։

Երկու դարու կեանք ունի Վենետիկի Ս. Ղազարը։ Դեռ առողջ ու դիմացկուն կ'երեւին անոր կուրծքի վանդակները։ Լաւ է, շատ լաւ։ Մաղթենք որ դեռ դարեր կանգուն մնայ այս կղզեակը հին Հայոց, հին Հռոմէայեցւոց երկրին խաղաղ ջուրին մէջ։

Ս. Ղազարէն մեկնեցայ անգամ մըն ալ այցելելու մտադրութեամբ։ Բայց ափսո՜ս չկրցայ։

Ց. ՊՈՒՌՆԱՁԵԱՆ

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

... Օգոստոս 16ին

Արտասահմանի մեր մամուլը քանիցս զբաղեց հաւատային Պարսկաստանի առաջնորդ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի խնդրով եւ բազմաթիւ փաստերով շեշտեց նրա վնասակար գործունէութիւնը այդ շրջանում, բայց մեր հակառակորդները՝ ըստ իրենց կեղտոտ սովորութեանց միշտ էլ տարբեր ձեւով բացատրեցին այդ ամէնը։ Իսկ «Հայաստանի Կոչնակի» Գ. խմբագիրը առանց գործին ծանօթ լինելու Ամերիկայից սատանելով Պարսկաստան, այդ բոլորի մեղքը Ներսէս արքեպիսկոպոս Մելիք-Թանգեանի մէջ գտաւ։

Բոլորովին ցանկութիւն չունէինք մէկ վարկաբեկուած հոգեւորականի մասին նորից թերթի էջերը զբաղեցնել, բայց նոր Սպահանից ստացուած մէկ նամակ կարդալէ յետոյ, չենք կարող լռութեամբ անցնել եւ յարգելի ընթերցողի ուշադրութեանը չը յանձնել։

Ահա այդ նամակից կը քաղեմ հետեւեալ մանրամասնութիւնները, եզրակացութիւնը թողնելով ընթերցողին հանելու։

— Ցարգելի . . .

«Հայրենիք» օրաթերթին մէջ գրուած էր Մեսրոպ Մագիստրոսի մասին, «Կարմիր առաքեալը սեւ վեղարի տակ» ամենահեզ սրակումն է, որ տրուած է նրա մասին եւ առանց վերապահութեան կարելի է ասել, որ բացարձակապէս բոլշեւիկեան ագենտ է։

Էջմիածնից ուղարկուած այդ գերագոյն չարիքը լուրջ վտանգի առաջ է կանգնեցրել Պարսկահայութեան, կասկածելի դարձնելով կառավարութեան աչքին։

Հասարակական կրթական բոլոր հիմնարկութիւններն ու մարմինները բացարձակ քայքայումի ենթարկեց։

Մի ամբողջ տարի դպրոցն առանց հոգաբարձութեան կառավարեց, վերջապէս լուսաւորութեան նախարարի պահանջով ընտրութիւն նշանակեց, մի շարք գեղծումներից ապօրինութիւններից յետոյ, պարտութեան մատնեց, վերջն էլ հիւանդութեան պատրւակով ուզեց խանգարել ընտրութիւնը, բայց վախենալով խռոված ժողովրդի ցասումից գլուխն ազատելու համար, իր ստորագրութեամբ վաւերացրեց այդ արձանագրութիւնը, որով լիազօրուած էր
հանգանակութեան վճիռ տա-
արբիտոր։ Այդ ստորագրութիւնը
էլ չյարգեց եւ սոփեստութեամբ
թէհրան գաղթել։ Նրա
յետոյ, նահանգապետը
բարեց հասարակական
ընտրութեան արդիւնքը
տուեցին ժողովրդին, կառա-
րութեան համար պարզ
այդ բոլորն Մեսրոպ սրբ-
կողմը անուած է ղրկ-
գրանքով։

Հոգաբարձութիւնը
անցնելուց յետոյ էլ փորձ-
խանգարել, բայց այդ էլ
ջողուեց, փորձեց է Ա. Շահ-
նազարեանին տեսուչ պաշտ-
բայց երբ կառավարութ-
խուզարկուած է, գտնուած է
ռիկեան հարուստ գրակ-
թիւն «Լէնինիզմ», «Տրոց-
եւ այլն։ Միաժամանակ
րից հաւաքուած է Ասլան
նազարեանի ցրած բոլշեւ-
բրոշիւրները, բոլորն էլ
պաղանդային եւ անաս-
թեան նուիրուած։ Տրամա-
նոյնպէս գիւղական դպրոց-
ուղարկած Մագիստրոսի
նական ձեռագիր նամակ
ղարկած 17 կտոր բրոշիւ-

Ահա այդ բոլորից յետ-
որ Մարիֆը պարզօրէն
բարում է, որ Ա. Շահնազ-
նը դատի տակ է եւ չի
տեսուչ լինել։

Ու այսպիսի աժանի-
օժտուած առաջնորդի եւ
«անկուսակցական»
բաղ տեսչի պատճառով,
հանի շրջանի հայութիւն
կասկածելի է դառնում կառավա-
թեան աչքին։ Պարսկական
առանց քաշուելու իրենց
ցութեան մէջ ասում են
ձեր սրբազանը բոլշեւիկ
դուք ինչ կը լինէք»։

Թէհրանում էլ հանգ-
մնում եւ այս ու այն
րութիւնների դռները
բայց ուշադրութիւն
չկայ. այժմ էլ անդրադառ-
աշխատում է կաթողիկոսի
ընտրութեան համար։

Հնդկաստանից խաղաղ
մարներ է բերել Էջմիածնի
նունով, բայց փշրանքներ
հասցնում։

Մի նմուշ տամ, որ
պարզ լինի։

Կալկաթայի Հ. Բ. Կ.
լութիւնը երեք տարի
հատ ամսական 500 ռու-
ուղարկել իր անունով,
ռ. իրեն, իսկ 350
դպրոցների համար,
է, որ դպրոցների վրայ
չի ծախսել։

Կ. Վարչութիւնը
պահանջում, պատասխան-
որ քարտուղար չունի,
չի կարող հաշիւ ուղարկել
տուղար ունենալն էլ
կան վարչութեան
պում. իսկ այդ վարչ-
երկու տարուց աւելի
լուծել է եւ ընտրութի-
նում, չի էլ կատարելու
պիսով յաւիտեան "էլ
տալու։ Թէեւ վանքում
աւելի գրողներ ունի,
անգրագէտ չէ. նման շատ
ների պատմութիւն կայ։

Տեղիս ժողովուրդը
հինգ մատի պէս է
Մեսրոպ արքեպիսկոպոս-
իր ընտրութեամբ եկաւ
որ անարժան հավերը
ապրել իր փառքի մէջ։

ԽՄԲ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Սթոքհոլմի սովետական
պաշտօնէութիւն ամուսինը,
նաւազ Դիբէնկօ, որ մեծ
խաղաղ ընդհ. պատերազ-
թոցքին, եւ վեց ամիս
ամուսինն էր
դեսպանուհիին,
դաւ։

** Մոսկուայի մօտ,
վա կայարանէն քիչ մը
շոգեկառքի ծանր արկած
ընթացքին սպաննուեցան
հոգի ըստ բոլշեւիկեան
ներու, 100 հոգի ըստ
թղթակիցներու։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Զ

Յուլիս 13ին, Թուրքերը կը յայտարարէին թէ յեղափոխութիւնը իրականապէս խեղդուած էր բոլոր երկրէն, որուն վրայ պիտի յարձակէին Յուլիս 18ին: Օգոստ. 18ը անցաւ եւ այս յարձակումը դեռ չկրցաւ տեղի ունենալ:

Թուրքերը անկարող են յարձակողականի սկսիլ իրենց զօրքերու ներկայ վիճակով: Չէնքի տակ կանչած են 901, 902, 903, 904 եւ 905 դասերը, նոյնիսկ այս դասերէն անոնք՝ որոնք արտասահման կը գտնուին: Այս օգնական ուժերուն ժամանումէն եւ նոր ռազմամթերքի բաւարարելէն ետքն է որ անոնք կրնան յարձակողականի անցնիլ:

Թուրք հրամանատարութիւնը գեկոյցով մը հաղորդեց թէ Զիլանի հովիտը ծածկուած էր 3000 քիւրտ դիակներով, բոլորն ալ սպաննուած՝ Թուրքերու կողմէ:

Այս գեկոյցէն ընթերցողները կարծած կրնան ըլլալ թէ քիւրտ պատերազմիկներ է որ սպաննուած են Թուրքերու կողմէ: Արդ, թող չխաբուին: Թուրքերը պաշարեցին 220 գիւղերու անպաշտպան բնակիչները, զանոնք ամբաստանելով որ ուտելիք եւ տեղեկութիւններ հայթայթած են Քիւրտերուն եւ օժանդակեցին անմիջապէս այս գիւղերը:

Այս գիւղերուն 10,000 բնակիչները, տարագրութեան պատրուակով, Զիլանի հովիտը քշուեցան, ուր 3000 կիներ, մանուկներ եւ անզէն ու անպաշտպան ծերունիներ հնձուեցան Թրքական գնդացիրներով:

Հոյպուն, որ այս ժամանակամիջոցին, նոր ուժեր կը կազմակերպէր, յարձակում գործել տալու ճուլամերկի վրայ օգտուած էին. 700 քիւրտ ձիաւորներով, որոնք Միջագետքի սահմանը անցան, հակառակ Անգլիացիներու հսկողութեան:

Օգոստ. 3ին, մայրամուտէն վերջ, նոր ուժեր կ՚անցնէին Թրքական սահմանը, Սուրիոյ կողմէն, վեց տեղերէ: Այս ուժերը բաժնուած էին վեց խումբերու եւ անոնց հրամանատարութիւնը վստահուած էր Հոյպունի պատերազմիկ անդամներուն:

Ֆրանսական կառավարութիւնը մրցակցութեան ելած էր Անգլիական կառավարութեան հետ. Սուրիոյ իր ձեռք առած միջոցներովը, քիւրտ հայրենասէրները արգիլելու համար օգտուելէ հասնելէ իրենց եղբայրներուն: Բայց այս պարագաներուն եւ իրենց զինուորներուն վճռականութիւնն ու կամքի ուժը աւելի զօրաւոր հանդիսացան եւ հակառակ ամէն հսկողութեան եւ Հողատար Գերագոյն կառավարական միջոցներուն, մօտ 2000 Քիւրտեր կըրցան անցնիլ Թրքական սահմանը, առանց միջադէպի:

Եթէ Թուրքերը կը վճռեն վերջապէս Էկրիի վրայ յարձակիլ, պիտի տեսնուի որ Քիւրտերը կրկին յարձակողականի պիտի անցնին, բոլոր կողմերէն: Եթէ մինչեւ 1931ի գարունը անոնք պաշտպանողականի վրայ մնան, Քիւրտերը անոնց վրայ չեն յարձակիր:

Պէտք չէ անտես առնել որ միայն Էկրիի մէջ չէ որ քիւրտ յեղափոխականները գործունէութեան մէջ են, այլ անոնք զէնք վերցուցած են ռուսական սահմանէն մինչեւ Պարսկաստանի, Միջագետքի եւ Սուրիոյ սահմանները: Պէտք է նաեւ նկատի առնել որ այս երկիրներուն մէջ կը բնակին աւելի քան հինգ միլիոն Քիւրտեր եւ այս վերջին օրերու ղէպքերը ապացուցին թէ հակառակ այս 4 կառավարութեանց բոլոր ջանքերուն եւ նոյնիսկ ճնշումներուն, Քիւրտերու կամքնուտակութիւնը միշտ զօրաւոր է անցնելու բոլոր այս խոչընդոտները եւ հասնելու կռուի դաշտը:

Այս ռազմադաշտերուն վրայ, անոնք չեն երթար միայն օգնութեան հասնելու իրենց եղբայրներուն, որոնք կը կռուին ազատութեան եւ անկախութեան համար, այլ նաեւ փառաւոր եւ նուիրական գործ մը կատարելու, զոր ճակատագիրը իրենց վերապահած է, — վերջ տալու քիւրտերուն հետ նաեւ բոլոր նահատակներուն այն քուրդ ու բարեկամ զանազան ազգերուն, որոնք զարկէր ի վեր տառապած եւ հեծեծած են Թրքական վայրագութեան եւ կապկնին տակ:

ՍԻՒՐԷՅՍԱ ՊէՏՐ ԽԱՆ

(ՎԵՐՋ)

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

«Ցէյլի Թելէկրաֆ»ի Թղթակիցը Գահիրէէն կը գրէ թէ եգիպտական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 4 պոլշեւիկներ, որոնք ըստ իրենց խոստովանութեան, գործակալներն են սովետական միջազգայնականին: Մէկը գերմանացի, միւսը ռուս հրեայ եւ երկուքը ռուսահպատակներ: Անոնց պայուսակներուն մէջ գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, որոնք մանաւանդ կը քննադատեն Անգլիան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Զարսանճագցիներու Պատգմ. Ժողովի գեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

1930 յուլիս 13ին տեղի ունեցաւ Զ Հայր. Միութիւններու Ռ. Պատգմ. Ժողովը Լիոն Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, ներկայութեան հետեւեալ շրջաններու պատգամաւորներուն

Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Փոնտը Շէրի, Սէն Շամոն:

Զանազան խնդիրներու կարգին, Անատոլուի բնկորներուն ցաւալի կացութիւնը նկատի առնելով ժողովը որոշեց օժանդակել անոնց նիւթապէս եւ բարոյապէս: Այս փափուկ հարցը եւս ի սրտօրոյ ժողովը, նկատելով որ ուսանող պահելն ալ ազգօգուտ ձեռնարկ մըն է: Հարցին ասպարէզ ստեղծելու խնդիրը յանձնուեցաւ Ներընտիր Վարչութեան, որ պիտի աշխատի այդ ուղղութեամբ: Ժողովը որոշեց նաեւ, Միութեան անունով պահել ուսանողներ եւ Վարչութեան յանձնեց Զարսանճագի պատմութիւնը պատրաստելու հոգը:

Միութեան անունով, Վարչութիւնը ըրած է հետեւեալ նիւթական օժանդակութիւնները զանազան ատեններով:

Փիլիպէի աղետեալներուն 1376 ֆրանք («Յառաջ»ի միջոցաւ), Դարմիր Խաչի 50, Սեւանի որբերուն 100 (Ազգ. Միութեան միջոցաւ), Գիշերային Դպրոցի 300, Աշարոնեանի Յոբելեանական առթիւ 100, Հայ բնակիչի մը 500, տիկնոջ մը 202, ուրիշ հայրենակիցի մը 200, Զարսանճագի աղետեալներու 2005 (Հալէպի Առաջնորդարանի միջոցաւ):

ԽԱՆԱՄՈՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 9 Սեպտ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէ կազմակերպած դաշտահանդէսը, Խանասորի տարեդարձին առթիւ, տեղի ունեցաւ 7 սեպտ. կիրակի օր առաւօտեան ժամը 9էն երեկոյեան ժամը 7ը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը. դաշտին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով որ երգուեցաւ երգչախումբի կողմէ: Բացման խօսքը ըրաւ օրուան նախագահ ընկ. Մ. Ժամագործեան, որմէ վերջ, տեղի ունեցան յաջորդաբար խմբերգ, նուագ, հայկական շուրջպար, եւրոպական պարեր եւ անակնկալներ: Հանդէսին իրենց սիրայօժար ժամանակցութիւնը բերած էին տեղւոյս հայ սկաուտներու խումբը: Յաջորդաբար խօսք առին ընկերներ Գ. Սարոյեան եւ Շ. Թէքթէքեան: Վերջաւորութեան աճուրդ մը կատարուեցաւ: Աճուրդը կը վարէր ընկ. Ժամագործեան, կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ 584 ֆրանք: Իր ջութակով, մեծ օժանդակութիւն տուեց Գ. Փօղոս Նալպանտեան:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին «Մեր Հայրենիք» երգով: Ներկաները լաւ տպաւորութեան տակ բաժնուեցան դաշտէն:

ԼԵՌՆԱՍԱՐ

ՍԱՏԱՆԱՅԱՊԱՇՏՆԵՐԸ

Այս միջոցիս Եւրոպայի մէջ դաղտնի ձեւով քարոզութիւններ կը կատարուին կրօնական զանազան աղանդներու մասին: Այսպէս տասնաւոր մարմին մը կ՚աշխատի բուդհիզմին տարածել Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ:

Լեհ ոստիկանութիւնը իր կարգին ուրիշ նոր աղանդ մը երեւան հանեց Վարշաւիայի մէջ: Այս աղանդը կը կոչուի սատանայապաշտութիւն, որուն քարոզիչն է Ձեւլավ Շանակի, 85 տարեկան ծերունի մը: Խուզարկութիւն կատարուեցաւ տանը մէջ եւ գրաւուեցան զանազան առարկաներ եւ վաւերաթուղթեր:

Սատանայապաշտութիւնը կը կատարուի գաղտնի: Իր հաւատոյ հանգանակը հիմնուած է քրիստոնէութեան ուրացումին եւ սատանային պաշտամունքին մէջ: Իրենց ծէսերուն ընթացքին, կը գործածէին սրբազան իրեղէններ, զորս կը գողնային քրիստոնէական եկեղեցիներէն, որպէսզի այդ իրեղէններով ծաղրեն եւ զատապարտեն քրիստոնէութիւնը:

Աղանդաւորները այնքան տարուած էին սատանայապաշտութեամբ, որ երբ իրենց հաւատքին մասին կասկած ծագէր իրենց հոգիին մէջ, անձնասպան կ՚ըլլային:

Աղանդին քարոզիչները իրենց գիրենք աշակերտ կը համարէին Սիմոնի, որ կը յիշատակուի Աւետարանին մէջ: Մասնաւոր նշանակութիւն մը կը վերագրէին բոլոր այն ծնունդներուն, որոնք տեղի կ՚ունենային 19 փետրուարին, 14 ապրիլին եւ 2 մայիսին:

Կատարուած քննութիւնը ցոյց կուտայ որ Վարշաւիոյ ռուս գաղութին մէջ եւս տարածուած էր այս աղանդը: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները ամենայն խստութեամբ:

Անշուշտ այս սատանայապաշտութիւնը այն աղանդն է, որ սարդանաբաղեան տօներ կը սարքէր շաբաթ օրերը Պաղեստինի մէջ: Եւ աղանդը յաճախ կը կոչուէր «շաբաթականութիւն»: Ժամանակ մը այս աղանդը երեւցաւ Ֆրանսայի մէջ ալ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Համաձայն Լիբանանի կառավարութեան 31 դեկտեմբեր 1929ին կատարած մարդահամարին, Սուրիոյ մէջ կը բնակին 862,618 հոգի, բնիկ կամ օտարական:

Մարդահամարի գրասենեակը պատրաստած է նաեւ բաղդատական ցուցակ մը 1922ին եւ 1929ին կատարուած մարդահամարներէն.

1922ին Մարոնիներուն թիւն էր 175,702՝ իսկ 1929ին՝ 214,313, ուրեմն 38.611 հոգի աւելցած: Գաղթականները 1922ին՝ 20,448, եւ 1929ին՝ 23.480, ուրեմն 3.038 հոգի աւելցած:

Սիւննիներուն թիւն էր 1922ին 121,962 հոգի, իսկ 1929ին 136.404, ուրեմն 14,442 հոգի աւելցած: Գաղթականները 1922ին՝ 2.824 հոգի, 1929ին՝ 1,508 հոգի: Ուրեմն 1,316 հոգի պակասած:

Շիիներուն թիւն էր 1922ին 103.068, իսկ 1929ին՝ 113,536, աւելցած՝ 10,468 հոգի: Գաղթականները 1922ին 1,879 հոգի, 1929ին՝ 1,839 հոգի: Ուրեմն պակասած են 40 հոգի:

Օրթոտոքս Յոյներուն թիւն էր 1922ին 68.416, իսկ 1929ին 77,149, աւելցած՝ 8.733 հոգի: Գաղթականները 1922ին՝ 12,993 հոգի, 1929ին՝ 9,915 հոգի, ուրեմն պակասած են 3,079 հոգի:

Կաթոլիկ Յոյներու թիւն էր 1922ին 38,559, իսկ 1929ին 45,505, աւելցած են 6,946 հոգի: Գաղթականները 1922ին 3,903 հոգի, 1929ին 4,177 հոգի, աւելցած 274 հոգի:

Տիւրզիներուն թիւն էր 1922ին 39,841, իսկ 1929ին՝ 42,307, աւելցած 2,464 հոգի: Գաղթականները 1922ին 3,792 հոգի, 1929ին 2,626 հոգի, ուրեմն պակասած են 1,166 հոգի: Բողոքականներուն թիւն էր 1922ին 3,730, իսկ 1929ին՝ 5,421, ուրեմն աւելցած են 1,691 հոգի: Գաղթականները 1922ին 495 հոգի, 1929ին 739 հոգի, ուրեմն պակասած են 56 հոգի:

Փոքրամասնութեանց թիւը 1922ին 8,251, իսկ 1929ին՝ 10,974, ուրեմն աւելցած են 2,696 հոգի: Գաղթականները 1922ին 189, իսկ 1929ին 185 հոգի: Ուրեմն պակասած են 4 հոգի:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԱՍԻՆ

«Թանի»ի Թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Այն պահուն, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը քննէ Պաղեստինի կացութիւնը, նուազ հետաքրքիր չէ Խաւլիոյ կաթոլիկ ժամուլին մէկ յայտարարութիւնը Երուսաղէմի փափուկ հարցին մասին:

Այդ յայտարարութիւնը նախ կը յիշեցնէ թէ, համաձայն 1915ի միջազգային համաձայնագրերու, Պաղեստին պէտք էր ենթարկուէր միջազգային վարչաձեւի մը: Եւ 1917ին դաշնակից բանակը գրաւելով զայն, հաշտութեան համաժողովին որոշումով, յանձնուեցաւ անգլիական հոգատարութեան:

Ֆրանչիսկեանները յիշատակագրով մը խնդրեցին, որ քննութեան առնուին այն բոլոր հարցերը, որոնք դարերէ ի վեր կը բաժնէին քրիստոնեայ համայնքները արբոզան տրարողութիւններու կատարման առթիւ: Եւ յիշեցնելով կաթոլիկ պետութեանց կողմէ Թուրքիոյ ուղղուած պահանջները: Ֆրանչիսկեանները կը խնդրէին որ գործադրուէր 15րդ դարու այսինքն Երուսաղէմի թագաւորութեան անկումէն յետոյ եղած գոյավիճակը:

Իտալիա եւս հաշտութեան բանակցութիւններուն ընթացքին, խնդրեց իրեն յանձնել սրբատունը, զոր Նափոլիի թագաւորը 1333ին գնած էր Եգիպտոսի սուլթանէն: Անգլիա չընդունեց Սէվրի դաշնագրին կնքման առեն:

Սան Ռեմոյի բանակցութիւններուն ընթացքին որոշուեցաւ յանձնել քննութիւնը մասնաւոր մարմինի մը: Սակայն Անգլիա միշտ խաղցուց:

Ներկայիս Վատիկան կը թուի թէ կ՚ուզէ արծարծել այս հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ:

ՀԻՒՍԻՍԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Բանուորական եւ գործատիրական երկար ու քանիցս խզուած բանակցութիւններէ յետոյ, շնորհիւ աշխատանքի նախարարին միջնորդութեան, կարելի եղաւ երկուստեք համաձայնութիւն մը կնքել ու վերջ տալ գործադուլին, որ միայն Ռուպէ-Թուրքուանի շրջանին, մօտ 100,000 բանուորներ ստիպեր էր դադրեցնել ամէն աշխատանք:

Ուրբաթ օր արդէն հազարաւոր բանուորներ ներկայացան գործարան աշխատելու, որոնց միայն 3000ին կարելի եղաւ անմիջապէս գործ տալ: Որովհետեւ, երկար գործադուլի ընթացքին, երեսի վրայ ձգուած մեքենաներն ու աշխատանքի զանազան անհրաժեշտ գործիքները պէտք ունին մաքրուելու եւ նորոգուելու: Մէկ քանի օրէն միայն, կարելի պիտի ըլլայ գործ տալ բոլոր բանթող աշխատաւորներուն:

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ — ԹԻՒ 11

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

"Պավլի՛կ, Պավլի՛կ, տա՛ր ... իմ սիրելի Պավլիկս, փառաւոր գիս, կամ որեւէ ուրիշ ... ձեռա՛, ուրիշ երկիր, ուրիշ պետութեան մը մէջ: Քու ... ծնօքովդ բռնէ իմ փոքրիկ ձեռքս, որպէսզի տեսնեմ ... հեռու տեսնեմ ինչ որ կը ... աչքերով: Որպէսզի ... նոր աշխարհ տեսնել, որպէսզի կարենամ իմ մնացած ... տեսնել: Մնաս բարով, սիրելի Պավլիկս, այս նամակս գրեմ այրող արցունքներով: ... ուղեր գէշ յիշատակ մը ... միշտ գրէ ինծի, ես ... միշտ հաւատարիմ պիտի ... Մանկամարդ օրիորդ Մաշա, որ ի զուր տեղը զաւակ մը բերաւ աշխարհի:

Չորտարագէտ Վոշկին նայեցաւ Ֆիլկային, որ կուլար: Ու նամակը՝ Շոթուէնքները ... Լաչկան երախայի մը պէս արտասուելու պատրաստուեցաւ: Պեննի ու Մարուքը, որոնք անուխով գծուած էին, թրջուեցան, ներկը հոսեցաւ վար եւ գիմագիծն առաւ տրտում եւ ողբալի երեւոյթ մը:

Երկու լաճերը, մէկը 14 տարեկան, միւսը 9 տարեկան, երկուքն ալ կը նայէին, արցունքով եւ սիրութեամբ լեցուն աչքերով: Եւ չէին գիտեր թէ ի՞նչպէս վերջացնեն այս տեսարանը:

— Մայրիկս միայն ինծի, մայրիկս որ մեռաւ, ըսաւ Մըրմուշի մը պէս Ֆիլկա:

— Ե՞ս ալ. ես ալ մայրիկս յիշեցի, ըսաւ Վոշկին տխրութեամբ:

— Ո՞վ տուեր կը գրէ նամակները, Մայիս-Ծաղիկը:

— Մայիս Ծաղիկը չէ՛:

— Հապա ո՞վ է:

— Ես, պարոն Վոշկին, նորէն արցունքէն փղձկելով:

Այս անգամ իր ամբողջ քաղութիւնը եւ յանդուգնաբար կորսնցուցած էր, եւ լացա՛ւ, զարթուցելով լացաւ ի վերջոյ բոլոր.

— Ես ինծի կը գրեմ, ես գրած եմ այս նամակները: Գիտե՞ս, շա՛տ կը հաճիմ: Հոգիս կը հանգչի՛..

Ֆիլկա կախեց գլուխը, երկուքն ալ լռութեամբ կը շարժէին: Լռութեամբ հողը կը փորէր:

Յանկարծ Չորտարագէտ Վոշկին ոտքի ցատկեց, անոնցմէ ներս եւ բերանը գոցուած ձեռով մը բացած պատուհանը.

— Կըրասէ՛ պէկէ, չը՛նա:

Ֆիլկա զարմանքէն բացաւ բերանը: Չորտարագէտ Վոշկին անկիւնէ մը վերցուց երկաթի ձող մը, եւ նետեց Ֆիլկայի ետեւէն:

Ֆիլկա փախաւ լեղապատառ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Ամէն առաւօտ Ֆիլկա գետնագործ կ՚իջնէր լուացուելու համար,— միշտ մեծ կը գործէր,— եւ առաւ մը նշմարեց որ խումբ մը լքուած երախաներ կը վազէին ու կը պահուըտէին ժողովներուն մէջ. յետոյ կը հաւաքուէին եւ գործել արագօրէն կը ցրուէին ամեն անդին:

— Ի՞նչ կայ այդպէս, հարցուց:

— Համալսարանի աղաքն են, պատասխանեց լաճ մը:

Ֆիլկա բան մը չհասկցաւ, եւ անշարժ անկիւն մը կեցած տեղը: Յետոյ հասկցաւ, որ այնտեղ մանաւոր դասեր կը տրուին գողութիւն սորվեցնելու համար լքեալ երախաներուն:

Պատանի մը, զոր չէր ճանչնար Ֆիլկա, քննութիւն կ՚անցնէր: Պատանին կը կոչուէր Կոտիա Շարիկ, մենք մարմին մը ունէր, հոգի: 13 տարեկան: Գեղեցիկ դէմք մը ունէր, փափուկ աչքեր, Թանձրլիթներ, ... եւ սեւ տապատ մը հագած էր, բոլորովին պատառ: Բոզիկ էր: Հրաշալի ճարպիկութեամբ մը կրնար պարպել ընկերներուն գրպանը, գողցածը յանձնել իր քովինին, եւ այսպէս գողօնը ձեռք ձեռք ճամբորդելով կ՚անհետանար վայրկեանին: «Ոստիկանները» կը ձերբակալէին զայն, բայց ոչ մէկ ապացոյց կը գտնէին եւ ան գործին մէջէն կ՚ելլէր մաքուր:

Սակայն մնացեալ Ֆիլկային եւ, մասնագէտի մը պէս, մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ.

— Լաւ նայէ՛ վրան: Հանրակառքերու մէջ այսպէս կը խուզարկէ գրպանները: Տեսա՞ր, ի՞նչպէս թաքուց ափինը ծրարները, պարոնին ժամացոյցը: Տե՛ս, տե՛ս, գողօնները ընկերոջ կուտայ: Տեսա՞ր երկուքը, որ գտակիցին հանրակառքին ետեւի կողմէն:

— Ներս չմտնե՞ս, յիմար, ծառի պէս ինչ տնկուեր կեցեր ես, սորվէ՛ սորվէ՛:

ԱՀԱԻԵԼԻ Է

Ֆիլկա ետ դարձաւ:

Խրած նաւին քովէն եկողներ ի վար կը վազէին, մէկը միւսին ետեւէն, խումբ մը աղաք, ճչալով, կանչուռտելով ու հայհոյելով:

Նաւուն յառաջամասին կողմը, կրակարանին ետեւ կը տեսնուէր երախայ մը ութ տարեկան, առանց վարտիքի, փորը դուրս ցցուած:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Սուրիոյ մէկ դաշտին մէջ գտնուեցան ... ֆրանսական հարիւրապետներու միջնորդութեամբ: Այս ոսկիներուն վրայ կը տեսնուի փիւնիկեան թագաւոր մը, Ցերպայիլ անունով:

որոնք կը կրեն «Թիւրքիստանի ինքնապաշտպանութեան ընկերութիւն» ստորագրութիւնը։

Յայտարարութիւնը, կ'ըսէ «Մոն Փօսթա», կարգ մը բարբանջանքներ ընելէ յետոյ, կը յայտնէ. «մենք չենք ըսեր ճակատ գացէք եւ կռուեցէք, այլ միայն դրամ տուէք մեզի»։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է յայտարարութիւնը փակցնողները։

Պուլանըգի կռիւները

«Էլ Անվալ»ի Պոլսոյ անփական թղթակցին տուած տեղեկութեանց համաձայն, Օգոստոս 24ին, Արարատի արեւմտեան մասին մէջ, Զէնկէլ գիւղին մէջ գտնուող Թրքական 3րդ զօրագունդին վրայ 200 քիւրտ ապստամբներ յարձակում գործած եւ մեծ կորուստ մը պատճառած են Թիւրք զինուորներուն։ Կռիւը երկարատեւ եղած է, մինչեւ որ նոր Թրքական ուժեր եկած եւ կրցած են փախցնել Քիւրտերը, որոնք մտած են պարսկական սահմանէն ներս։

Միեւնոյն օրը, գիշեր ատեն, ապստամբները նորէն յարձակած են Զէնկէլ գիւղին վրայ եւ բուռն կռիւ մը ունեցած Թիւրք ուժերու հետ։ Երկուստեք մեծ կորուստներ տրուած են։

Պուլանըգի մէջ սանձուած ճակատը միշտ շարժումներ կը յառաջացնէ։ Օգոստոս 25ին գիշերը, 150 հոգինոց քիւրտ ապստամբներ յարձակում գործեցին Պուլանըգի պահականոցին վրայ եւ հոն գտնուող զօրամասի մը Թիւրք ձիաւորները ամբողջութեամբ մեռցուցին եւ փախան։

Թրքական գիւղ մը գրաւուած

«Էլ Պայրագ»ի մէջ կը կարդանք.

Հակառակ Թրք. պաշտօնական յայտարարութեան, որով կը տեղեկացուէր որ այլեւս սուրիական սահմանէն ոեւէ յարձակում չկայ դէպի Թուրքիա եւ թէ միայն մէկ անգամ նման դէպք մը պատահած է, կը շարունակուին յարձակումները։ Անցած ամսու 10ին, 15ին եւ 20ին յարձակումներ եղած էին։

Այժմ կը տեղեկանանք որ օգոստոս 22ին, Նըսէպինի կողմէն խումբ մը արշաւած է Փայամլը գիւղին վրայ եւ զայն գրաւած։ Սակայն Քիւրտերու այս յաղթանակը երկարատեւ չէ եղած. նոր Թրքական ուժեր հասած են եւ վերագրաւած գիւղը։ Երկուստեք ծանր կորուստներ եղած են։

Միեւնոյն իրիկունը, հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններէն ուրիշ խումբ մը Սըրուճէն դէպի ներսերը յառաջացած եւ զօրաւոր բաղխումներ ունեցած է Թիւրք ուժերուն հետ։

Քիւրտերը Իրաքի մէջ

«Թայմզ»ի Պաղտատի թղթակիցը կը հեռագրէ սեպտ. 11ին։

Սիւլէյմանիէի քրտական ցոյցին մասնակցած են 2000 Քիւրտեր, զինուած ատրճանակներով եւ դաշոյններով, որոնք հաւաքուած են կառավարութեան շէնքին առջեւ, կոչելով. «անկցին ընտրութիւնները»։ Քիւրտերը յայտարարած են առաջուց ընտրութիւններն անկարելի են Իրաքի քրտական նահանգներուն մէջ։ Ոստիկանական ուժը պակաս նկատուելով, կառավարութիւնը ստիպուած է զօրքի օգնութեան դիմել, որ կրակ բացած է ցուցարարներուն վրայ։ Իսկ քիւրտ ազգայնականներ ձերբակալուելով զրկուած են Քէրքիւք։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Համեւրոպայի մասին ընդհ. վիճաբանութիւնները որոշուած է փակել այսօր։ Բանաձեւերը պիտի ներկայացուին ընդհ. վիճաբանութեանց փակումէն առաջ, եւ փոխանակ հարցին մանրամասն ուսումնասիրութիւնը զրկելու քաղաքական յանձնախումբին, ձգտում կայ գտնելու անգլօ-ֆրանսական միացեալ բանաձեւ մը, որ ժողովէն պահանջէ անմիջապէս նշանակելու ուսումնասիրական յատուկ յանձնախումբ մը։

Գերմանիոյ ընտրութիւնները

Ամբողջ աշխարհ մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւեցաւ Գերմանիոյ խորհրդարանական ընտրութիւններուն, որոնց արդիւնքէն շատ բան կախուած է Գերմանիոյ քաղաքական բախտին եւ թէ ընդհ. խաղաղութեան ամրացման տեսակէտէն։

Ամբողջ Գերմանիա, կիրակի օրն ի բուն ոտքի էր եւ բացարիկ ոգեւորութիւն կը տիրէր մանաւորաբար բանուորական թաղերու քուէարկութեան դիւաններուն մէջ։

Ընտրութիւնները մանաւանդ աննպաստ են վարչապետին՝ Պրիւնինկի, որ եթէ վերջին պահու ճարպիկութեամբ մը եւ քաղաքական դէպքերու օժանդակութեամբ չյաջողի իր դիրքը ամրացնել, կատարեալ պարտութեան պիտի մատնուի։

Կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութիւնը կը պահէ իր դիրքը, բայց քաղքենի միացեալ կազմակերպութիւնները բուական աթոռ կորսնցուցած են։

Ժողովրդականները զգալի չափով նուազած են։

Հիւկէնպէրկի խումբը պարտուած է ինչպէս կը յուսար վարչապետը, բայց անոր պարտութիւնը որ եւ է օգուտ չի բերեր քաղքենի կազմակերպութեանց։ Հիթլէրի ցեղապաշտներն են որ ի վնաս Հիւկէնպէրկի եւ կեդրոնի մեծ առաւելութիւններ ձեռք ձգած են։

Համայնավարները պահելով մէկտեղ իրենց դիրքերը, չյաջողեցան նուազեցնել ընկերվարականները, որոնք կը պահեն իրենց նախկին ուժը, աւելի ամրացած։

Քուէարկութեան մասնակցելու իրաւունք ունէին 43 միլիոն հոգի։ Ցարդ, տրուած քուէներու թիւն է 35 միլիոն 790.340, որոնք կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.— Ընկերվարականներ 8 միլիոն, 536929.— Ազգայնականներ՝ 2 միլիոն, 459996,— Կեդրոն՝ 4 միլիոն 549795,— Համայնավարներ՝ 4 միլիոն, 599375,— Ժողովրդավարներ՝ 1 միլիոն 966015.— Կառավարականներ՝ 1միլ.186717,—Տնտեսավարներ՝ 1միլ.352341.— Պաւարիոյ ժողովրդավարներ՝ 1 միլ. 118,556,— Ազգ. ընկերվարականներ՝ 6 միլ. 375,259,— Երկրագործականներ՝ 1 միլ. 103,889,— զանազան մանր խմբակցութիւննեկ՝ 2 միլ.511,468։ Համաձայն քուէներու ցուցմունքին, խորհրդարանը պիտի ունենայ մօտաւորապէս հետեւեալ կազմը.— Ընկերվարականներ՝ 143,— Ազգ. ընկերվարականներ (Հիթլէր) 107, Կեդրոն՝ 69,— Համայնավար՝ 76.— Ազգայնական՝ 41,—Ժողովրդ. 26,— Տնտեսավարներ՝ 23.— Կառավարական՝ 23.— Պաւարեցիներ՝ 18, - Երկրագործական՝ 16.— Զանազանք՝ 41։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Ալիքսան Սասունեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Զաւէն Վահրամեան, Գէորգ Գալֆայեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Յարութիւն Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտրեան, Տօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէտէֆեան, Մելիք Գէորգեան, Մարի Աճէմեան։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը. 262 rue Duguesclin. Lyon.

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան Ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մաշալքեան եղբայրներէ կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Գ. Վ. Ժամկոչեանի. 211 Rue Créqui. Lyon.

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապետեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants. Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

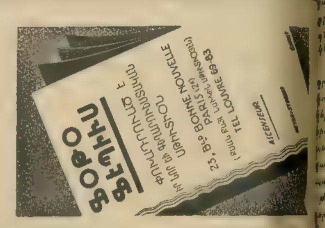

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 296

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
17
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

17 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1367 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ Ռայխսթակի ընտրութիւնները, որ միջազգային մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին, վերջացան անցեալ կիրակի։

Ընտրութիւններու արդիւնքէն դատելով, երկու տեսակէտներով կարող ենք արժէքաւորել այս քուէարկութիւնը։

Եթէ մօտենանք արտաքին տպաւորութեամբ, պիտի ըսենք թէ ազգայնականները յաղթական ելան, նկատի առնելով որ Հիթլէրի կուսակցութիւնը 12ի փոխարէն՝ կ'ունենայ 107 երեսփոխաններ։ Բաւական խոշոր յաջողութիւն մը ունեցան կոմունիստները, 54 աթոռը բարձրացնելով 76ի։ Այս երկու թեւերու յաջողութիւնը երեւութական է, եւ կոչուած չէ հիմնական փոփոխութիւն մը մտցնելու Գերմանիոյ ոչ ներքին եւ ոչ ալ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Իրապէս, Գերմանիոյ ներկայ ընտրութիւնները հիմնական փոփոխութիւն մը չարձանագրեցին։ Այս պնդումը ապացուցանելու համար արտաքին տպաւորութիւններէն աւելի, ներքին ուժերու փոխ-յարաբերութիւնները կշիռի մէջ պէտք է դնենք, յստակ գաղափար մը կազմելու Գերմանիոյ պետական շէնքի զարգացման վրայ։

Այդ տեսակէտով երբ կը մօտենանք խնդրին, մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ, ամէնէն առաջ, ընկերվարական կուսակցութեան վրայ։ Անցած տասնամեակի ընթացքին, ընկերվարական կուսակցութիւնն է հանդիսացած այն կեդրոնաւորը, որուն վրայ կանգուն մնացած է Գերմանիոյ հանրապետութեան շէնքը։ Արդ, միշտ առաջին տեղը գրաւող ընկերվարական կուսակցութիւնը դարձեալ իր առաջնութիւնը կը պահէ 143 պատգամաւորներով, միայն 10 կորուստի դիմաց։ Եթէ կոմունիստները չպառակտէին գերմանական աշխատաւորական զանգուածը ու կենային միասին ընկերվարական մէկ ճակատի վրայ, այսօր պիտի ունենային 143—76=219 պատգամաւորներ։ Սակայն, որքան ալ ասոնք անհաշտ թեւերու վերածուած ըլլան, էապէս կը ներկայացնեն Գերմանիոյ աշխատաւորութիւնը եւ 35 միլիոն քուէներէն 13 միլիոն աշխատաւորական քուէ կը հաւաքեն իրենց շուրջը։

Այս բոլորէն կ'երեւի որ Գերմանիոյ կազմակերպուած ընկերվարական բանակը կը շարունակէ մնալ այն կեդրոնական ոյժը, որու շուրջ պիտի դառնան ազգայնական եւ հանրապետական ծայրայեղները, առանց տիրական մեծամասնութիւն մը ունենալու։

Ազգայնականներու յաղթանակն ալ, բացարձակ յաղթանակ մը կարելի չէ նկատել, որովհետեւ Հիթլէրի կուսակցութեան շահած 107 աթոռները կուգան այդ մէկ անունին տակ, միայն իրենց երէկուան ազգայնական տեղը փոխելով։ Փաստօրէն պահպանողականներէն 19, ժողովրդական կուսակցութենէն 13, պետական և գիւղացիական կուսակցութենէն 5 աթոռներ տեղափոխուած են անզօր ազգայնականութենէ, զուտ աւելի ազգայնականութեան մէջ։ Իսկ մնացած շահը ազգայնականները ապահովեցին նոր արձանագրուած քուէարկուներով։

Ազգային-Ընկերվարականները եթէ իրենց 107 պատգամաւորներուն միացնեն Ազգայնական կուսակցութեան 41 ձայները, ազգայնական միացեալ թիւը կ'ունենայ միայն 158 պատգամաւոր, որ ինքնին մեծ արժէք մը չի ներկայացներ Ռայխսթակի 575ի հասնող ամբողջական կազմին մէջ։ Նոյն իսկ, եթէ համայնավարները, որպէս ընդդիմադիր (առհասարակ որ եւ է կառավարութեան) իրենց 76 ձայները միացնեն Հիթլէրին, պիտի ունենան միայն 224 ձայն, ընդդէմ միացեալ կառավարութեան մը, որ կարող է կազմուիլ Ընկերվարականներու և Հանրապետականներու միացեալ ուժերով, որոնք անցեալի մէջ ալ իրարու գործակցած են։ Այդ պարագային, հանրապետական մէկ քօալիսիօն մը պիտի կրնայ համախմբել 321 ձայն, որ սակայն 2/3ի մեծամասնութենէ զուրկ է և չպիտի կրնայ սահմանադրական փոփոխութիւններ մտցնել Գերմանիոյ մէջ։

Նոյն անպատեհութիւնները կը ներկայանան այն հաւանականութեան պարագային, եթէ ազգայնականները քօալիսիօն մը կազմեն հանրապետական միւս ուժերուն հետ։ Ընկերվարականներն ու Համայնավարները մինակ առած (պահ մը ենթադրելով որ ուրիշ ընդդիմադիր չպիտի ունենայ ազգայնական կառավարութիւնը) դարձեալ 219 ձայներու դիմաց, անտարակոյս երկու-երրորդի մեծամասնութիւնը պիտի պակսի ազգայնականներուն։

Այս տուեալներէն դատելով, Գերմանիա մեծ փոփոխութիւններու ճամբու վրայ չենք գտներ։ Ընդհակառակն, կը կարծենք որ ան պիտի քալէ իր ընդգրկած ստորճանական զարգացման հունէն, կամ, մէկ երկու տարուան փորձէ յետոյ պիտի հրաժարի ներկայ Ռայխսթակէն, նորէն երկրի կարծիքին դիմելով։

Կ. Ս.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՀԱՄԵՒՐՈՊԱ

Ազգերու Դաշնակցութեան գերմանիոյ ներկայացուցիչը Գ. Քուրթիուս խօսեցաւ Եւրոպական դաշնակցութեան մասին։ Գերմանիոյ ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջ, գերման պետական մարդոց խօսքերը ունկնդրուեցան մասնաւոր ուշադրութեամբ եւ կասկածով։ Մանաւանդ որ, մինչեւ վերջ, հեռաձայնական հաղորդակցութիւն պահած էր Պերլինի հետ։ Իր ճառին մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ

«Նոր Օր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 28).

— «Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան գոյութեան միակ վտանգը, ըստ համայնավարներու, Դաշնակցութիւնն է։ Այս վախն է որ ստիպեց 7րդ համագումարը հետեւեալ բանաձեւը անցնելու.

«Անհաշտ պայքար ընդդէմ դասակարգային թշնամու, հակայեղափոխական բոլոր խմբակցութիւններին ու յատկապէս դաշնակիզմին, ժամկէտանցական բուրժուական վերադարձի կողմնակիցներին, որը պատերազմի սրման վտանգի պայմաններում, երկրից դուրս եւ կուլակութեան կառուցի գիւղացիութեան վրայ յենուած երկրի ներսում, նորից փորձում է գլուխ բարձրացնել։»

Այն օրէն ի վեր, որ խորհրդային կարգերը պարտադրուեցան ժողովուրդին, վերջինս՝ մտայնութեամբ եւ հոգեբանութեամբ դաշնակցական դարձաւ։ 920 թուականէն առաջ, եթէ Հայաստանի բնակչութեան յիսուն տոկոսը դաշնակցական էր, հիմակ համեմատութիւնը բարձրացած է 90 տոկոսի։

Առաջ, Դաշնակցութիւնը ստիպուած էր կազմակերպութիւն ունենալ Հայաստանի մայրաքաղաքէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին գիւղը. հիմակ մնացած չէ կազմակերպութիւն, որովհետեւ ամբողջ ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է եւ կ'ապրի անոր ներշնչած գաղափարներով։

Այնքան ատեն որ խորհրդային կարգերը պիտի տեւեն Հայաստանի մէջ եւ Դաշնակցութեան գաղափարախօսութիւնը պիտի խայթէ հանուրի ամէն օր, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ իրական տէրը Հայաստանի, իր հետ ունենալով ժողովուրդի բոլոր խաւերը անխտիր։

Ինչո՞ւ այսքան արմատացած է մեր ժողովուրդին մէջ Դաշնակցութիւնը։ Ի՞նչ է պատճառը որ հայրենիքի եւ գաղթահայութեան մէջ անոր դէմ կազմակերպուած հալածանքները ոչ մէկ հետեւանք չեն ունենար եւ ան կը շարունակէ իր ճամբան առանց խարխափելու։

Ի՛նչ ուժ եւ հիմք ունի քրիստափորներու կուսակցութիւնը, որ խորհրդային ռէժիմին տակ անգամ կը պահէ իր գոյութիւնը, մխիթարական խօսքը ըսելով ժողովուրդին։

Անօգուտ են բոլոր պայքարները եւ աննպատակ բոլոր հետապնդումները։ Խորհրդային իշխանութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը զերեզմանելու համար, նախ եւ առաջ պէտք է զերեզմանէ ժողովուրդը եւ համայնավար կուսակցութիւնը, որուն անդամներուն ութսուն տոկոսը կը մտածեն մեզի պէս, առանց մատնելու ինքզինքնին։

Եւ կամ, եթէ իրապէս կը փափաքին որ Դաշնակցութիւնը անցնի պատմութեան, պէտք է որ իրենք իւրացնեն անոր քաղաքականութիւնն ու գործելակերպը, գրաւելով անոր դիրքը հայ կեանքի մէջ։ Միակ ելքը այս է։»

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Օգոստոս 31ին, Իտալիոյ մէջ անգործներու թիւը բարձրացեր էր 375,000ի, 32,000 աւելի քան մէկ ամիս առաջ։ Ամէնէն աւելի Լոմպարտիոյ մէջ է որ անգործութիւն կը տիրէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք Ազգային Ժողովը

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է սեպտ. 22ին, զբաղելու համար թրքական դրամի կայունացման խնդրով, ինչպէս նաեւ Թուրք հրապարակը ողողող օտար դրամներուն դէմ, բաւարար քանակութեամբ թրքական դրամ հայթայթելու հարցով։ Պիտի ուսումնասիրէ նաեւ օրինագիծ մը, որ թոյլ տայ ապահովելու երկրին դրամական պահանջները։

«Ճիւմհուրիյէթ» մեկնաբանելով Թուրք խորհրդարանի բացառիկ նիստի պարագան, ակնարկութիւն կ'ընէ Թղթադրամի նոր շրջաբերութեան մը։

Կը կարծուի առհասարակ թէ Թուրքիոյ ներքին քաղաքական կացութիւնը եւ կուսակցութեանց յարաճուն պայքարը բուռն վէճերու տեղի պիտի տան Ազգ. Ժողովին մէջ։

∴ Սէրպէսթիի ղեկավարը Ֆէթհի կը պատրաստուի մեկնիլ Էնկիւրի ուր պիտի մնայ խորհրդարանի ամբողջ նիստերու ընթացքին, որմէ յետոյ, մտադրութիւն ունի եղեր գալու Փարիզ եւ հրաժեշտ առնելու ֆրանսական կառավարութենէն։

∴ Իզմիրի դէպքերուն հետեւանքով կառավարութեան դէմ անարգանքի մեղադրանքով ձերբակալուած երկու Թուրք թերթերու արտօնատէրներ, ինչպէս նաեւ 14ի չափ ուրիշներ, պիտի յանձնուին դատարան։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն Գերմանիոյ ընտրութիւնները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.—

	1928	1930	1928	1930
Ընկերվարականներ	9.150.553	8.572.060	153	143
Ցեղապաշտներ (Հիդլէր)	809.939	6.401.210	12	107
Համայնավարներ	3.263,354	4.587.708	54	76
Կեդրոն	3,601.980	4.128.929	61	68
Ազգայնականներ (Հիւկէնպէրկ)	4.380.196	2.458.497	73	41
Ժողովրդավարներ	2.678.207	1.576.149	45	29
Տնտեսավարներ	1,395,684	1.360.585	23	23
Կառավարական	1.504.148	1.322.608	25	20
Պաւարիոյ կաթոլիկներ	945.304	1,058.556	16	19
Երկրագործականներ	581.519	2.562,843	9	18
Ընկերվ. քրիստոնեաներ		867.877	0	14
Գերման երկրագործներ	480,987	339,072	8	6
Ժող. Պահպանող.ներ (Թրեվիրանիուս)		313 974	4	5
Ժող. իրաւունքի կուսակցութիւն	508.949	271.932	6	3
Հողագործական Լիկա	199,513	193.899	3	3

	1928	1930
Քուէարկուներ	29.500.000	36.000.000
Ընտրուածներ	492	575

Ահա թէ թիւերը ինչ ցոյց կուտան։

Ցատակ եւ ամուր մեծամասնութիւն չկայ, որուն կարենայ կռթնիլ որեւէ կառավարութիւն։ Ընտրութիւններու այս անակնկալ ելքը բուռն վիճաբանութիւններու դուռ բացած է գերման քաղաքական շրջանակներու մէջ, որոնք արդէն կը մտահոգուին ապագայ դահլիճին կազմութեան հարցով։

Տեսականօրէն, համաձայն ստացուած քուէներու գումարին, պէտք է որ Հիդլէրեանները հրաւիրուին մասնակցելու կառավարութեան, բայց քաղաք. շրջանակները կը կարծեն թէ այս փորձը կրնայ չափազանց սուղի նստիլ Գերմանիոյ. ներկայ քաղաք. պայմաններու բերումով։

Գերման դահլիճի կազմի մասին, զանազան ենթադրութիւններ կը կատարուին, կ'ըսուի թէ հաւանական է որ նոր կառավարութեան գլուխն անցնի Փրուսիոյ դահլիճին նախագահը Պրաուն։

Կարգ մը շրջանակներ, խուսափելու համար բախումներէ կը թելադրեն՝ գերման եւ փրուսիական դահլիճներու միացմամբ կազմուած կառավարութիւն մը, վարչապետութեամբ Պրիւնինկի եւ փոխ-վարչապետութեամբ Պրաունի։

Իսկ անտեսավարները, յայտարարութեամբ մը պատրաստակամութիւն կը յայտնեն գործակցելու ազգ. ընկերվարականներուն։

∴ Հաւաստի շրջանակներ կը վստահեցնեն թէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը փոփոխութիւն չպիտի կրէ, որովհետեւ Պրիւնինկի քաղաքականութեան դէմ շարժող քուէները պիտի մնան փոքրամասնութիւն, ընդամէնը 224.— 76 համայնավար, 107 ազգ. ընկերվարական, 41 ազգայնական։

∴ Հիդլէրեաններու կուսակցական մէկ հաւաքոյթին, երեսփոխաններէն մէկը պարզեց այն պայմանները, որոնց լրացումով միայն, անոնք պիտի մասնակցին դահլիճին կազմութեան։ Հիդլէրեանները կ'ուզեն իրենց ձեռքին մէջ ունենալ ներքին նախարարութիւնը եւ Պերլինի ոստիկանապետութիւնը։ Պայման կը դնեն որ նաեւ որ Փրուսիոյ մէջ կատարուին նոր ընտրութիւններ։

Եթէ այս պայմանները գոհացում չստանան, կը գրէանոնց թերթը, Պրիւնինկի կը մնայ իր հրաժարականը տալ։

Նոր Խորհրդարանը հաւանաբար պիտի գումարուի հոկ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

Պայազիտէն Էնկիւրի ղրկուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ՝ Արարատի մէջ կռուող ապստամբներուն, վերջերս Պէկխան լեռներու վրայօք Պարսկաստանի եւ Իրաքի Քիւրտերէն մեծ թիւով օգնական ուժեր միացած են։ Այս նոր ուժերը, լաւ զինուած են եւ մէկ մասն ալ ձիաւորներ են։ Միեւնոյն ժամանակ, կ'իմացնէ հեռագիրը, բազմաթիւ սնտուկներով ռազմամթերք կը ղրկուի ապստամբներուն Իրաքի սահմանէն, եւ նկատելով որ սնտուկները շատ կանոնաւոր են եւ նոր, անոնք գործարանէ մը առնուած են։

Թուրքերը շատ մտահոգ են եւ կասկածներ կան որ զօրաշարժ յայտարարուի։ Պէյլութի էլ-Ահրարի թղթակցին տուած տեղեկութեան համաձայն, զօրաշարժի պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ բոլոր փաշաներն ու զինուորականները իրենց բանակներուն պիտի ընկերանան Արեւելեան նահանգներ մեկնելու համար։

Թուրք զինուորներու կորուստները կարծուածէն անհամեմատ աւելի շատ են։ Առաջին անգամ ղրկուած երեսուն հազար զինուորներու մեծ մասը ջարդուած է։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Լիւսիլ Սարնտըրս, Կ. Պոլսոյ Ամերիկացի յայտնի ուսուցչուհիներէն մին, Օգոստոս 9 թուակիր ընդարձակ թղթակցութեամբ մը, Նիւ Եորք Թայմզի օգոստ. 31ի կիրակնօրեայ թիւին մէջ կ'անդրադառնայ քիւրտ ապստամբութեան, այս առթիւ զետեղելով նաեւ քարտէս մը, ուր նետերով ցոյց կը տրուին քիւրտ արշաւանքներու գլխաւոր կէտերը, Արարատէն մինչեւ Սուրիա։

Սարնտըրսի գրութիւնը մասնաւոր նորութիւններ չի պարունակեր եւ առհասարակ Թուրք թերթերու տեղեկութեանց ամփոփումն է։ Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ «Էնկիւրիի հեռագիրները շատ յաճախ կը գրեն բռնաջնջում, տարագրութիւն եւ պատիժ բառերը», որոնք բնականաբար ուղղուած են ընդդէմ Քիւրտերու։

Սարնտըրս, նաեւ կը գրէ. «Թուրք հանրային կարծիքը, որ կը կաղապարուի մոլորական եւ խեղճ կերպով իրազեկ մամուլէ մը, կը պնդէ թէ սուրիական, պարսիկ եւ իրաքեան կառավարութիւնները թուլութիւն ցոյց տուած են հանդէպ Քիւրտերուն, զործելու մեծ ազատութիւն տալով անոնց»։

ԼՐՏԵՍԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պերլինի մէջ մեռաւ Ուաշինկթընի գերման դեսպանատան նախկին նաւային կցորդ հարիւրապետ Քարլ Պօ Էտ։ Այս անձն էր որ Մեծ պատերազմի ընթացքին Ամերիկայէն վտարուեցաւ, երբ երկրին չէզոքութեան օրէնքներուն դէմ գործեց։ Այս խնդիրը ժամանակին մեծ յուզում պատճառեր էր Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Հարիւրապետը իբր ազդեցութիւնը ի գործ դրեր էր Գերմանիա մտցնելու համար մեծ քանակութեամբ պատերազմական նիւթեղէն եւ Անգլիա անցնելու գերման լրտեսներ։

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԱՆԴԱԴԱՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Մէկ քանի ամիսներէ ի վեր Փոքր Ասիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ վառօդն ու սուրը դարձեալ կը գործեն։

Որո՞նք են արդեօք թատերաբեմին գլխաւորները։

Տեսարանը փոխուած չէ. միայն թէ հայը երկար տարիներու ընթացքին, իր կեանքի ողբերգական դրուագները ներկայացնելէ վերջ, այսօր իր դերը յանձնած է....

— Որո՞ւ։

— Քիւրտերո՛ւն։

Անհաւատալի իրականութիւն. դեռ մինչեւ երէկ երրորդի մը ձեռքին մէջ իբր կոյր գործիք, մեր գիւղերն ու այգիները աւերակ դարձնողները, հարիւր հազարաւոր անմեղներու խաղաղ կեանքը վրդովելով, անոնց առատ արցունք քաշխողները այսօր իրենք եւս իրենց կարգին դատապարտուած են համակերպելու իրենց վիճակուած դժնդակ բախտին։

Այդ աղէտի, անէծքի, ու արհաւիրքի տեղերուն վրայ պատահած դէպքերը, որքան սովորական, նոյնքան ալ հետաքրքրական են. պարզ անոր համար որ այս . անգամ, իրարու դէմ դիմաց գտնուողները այլեւս հայն ու թուրքը չեն. այլ մինչեւ վերջերս երրորդի մը ճանդէպ իրարու հետ այնչափ համաձայն գացող երկու տարրեր՝ Թուրքն ու Քիւրտը։

Հակառակ մեր փափաքին՝ Արարատի դէպքերուն մասին ճշգրիտ լուրերը կը պակսին, ինչ որ զարմանք պատճառելու չէ, քանի որ ըստ սովորութեան, այդ նահանգներու մէջ ցարդ գործադրուած որեւէ արարք միշտ խորհրդաւոր քօղով մը կը շրջապատուի։

Սկիզբները Թուրք թերթերը ուզեցին քրտական այս շարժումը ներկայացնել հանրութեան, իբրեւ աւազակային, կամ այդ կողմերու բնակչութեան խաղաղ կեանքը վրդովող քանի մը հրոսակներու գործը։

Բայց այս բացատրութիւնը արդէն բաւական էր գոնէ մեզ Հայերուս, որպէսզի կռահէինք դէպքերու ծանր վիճակը։

Միթէ՞ 1895ի յունուարին Կ. Պոլսէն դէպի Մուշ մեկնող Թուրք յանձնախումբին ալ պաշտօն տրուած չէր քանի մը հայ խռովարար աւազակներու արարքները քննելու. բայց բաւական Եւրոպան լաւ գիտէր որ երբեմնի շէն գիւղերն ու բերրի դաշտերը ողողող արիւնը ոչ թէ աւազակային դէպքերու, այլ ամբողջ ժողովուրդի մը ազատութեան բարձր գաղափարականի հետեւանքներն էին։

Այսօր Քիւրտերու պարագան ալ չի տարբերիր։ Այլեւս տագնապի մատնուած Թուրք պաշտօնաթերթերը ստիպուած են խոստովանիլ թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ոչ թէ աւազակային, այլ բուն կազմակերպուած քրտական ապստամբութեան մը առջեւ կը գտնուի։

Բնականաբար մեր օրինակէն խրատուելով, մեր դրացի Քիւրտերը այն համոզումը գոյացուցած են, թէ փոխանակ մելան ու գրչի, սուրի լեզուն շատ աւելի ազդու եւ արդիւնաբեր է ու ճիշդ ատոր համար լաւ մը սպառազինուելէ յետոյ, Աղրի Տաղի ընդհարումով պատերազմի հրաւէրի ձեռնոցն ալ նետեցին Թուրք կառավարութեան երեսին, որ ոչ թէ 60,000, այլ եթէ նոյնիսկ կրկնապատիկ զինուոր ալ ղրկելու ըլլայ դէպի այդ վայրերը, դժուար թէ յաջողի կացութեան առաջքն առնել, քանի որ Կարմիր Սուլթանի ձեռքով կազմուած «Համիտիէ» բանակի քիւրտ մարտիկները աւելի այդ վայրերու տէրերը կրնան սեպուիլ։

Բայց ամէն աւելի Թուրք կառավարութեան մտահոգութիւնը կրկնապատկողը՝ ըստ Թրքական թերթերու արտայայտման, այս խնդրին մէջ ապստամբներու նկատմամբ Իրանի կառավարութեան բռնած քաջալերիչ դիրքն է։

Արդարեւ կ'ըսուի թէ Թէհրան մեղսակից է, անոր համար որ իբր թէ Աղրի Տաղի բախման նախընթաց օրը, շուրջ հարիւր պարսկական կառքեր, ապստամբներու ընտանիքները սահմանագլխէն փոխադրած ըլլան Պարսկաստանի ներսերը. իսկ քանի մը ցեղապետներ ալ Պարսկաստանէն իբր թէ ապստամբներուն պաշար ու ռազմամթերք հայթայթած ըլլան։

Արդ, եթէ այս եւ ուրիշ շատ մը բաց բաներ իրականութեան կը համապատասխանեն, այն ատեն կասկած չկայ թէ ըմբոստները անուղղակի կերպով Պարսկաստանի կողմէ օժանդակութիւն կը գտնեն. իսկ եթէ երբեք, պարզ դէպքերը աւելի գունաւորելու դիտումով զրպարտութիւններ են, այդ պարագային, Թեհրանի կառավարութիւնը մի առ մի պարտի հերքել զանոնք եւ համագործակցութեամբ մը Թուրք պարսկական սահմաններու անդորրութիւնը պաշտպանել։

Սակայն ինչպէս բոլոր տէրութիւններու համար՝ այնպէս Իրանի ու Թուրքիոյ մասին խօսուած պահուն, երբ սահմանագլուխ բառը կ'արտասանենք, իսկոյն կ'անդրադառնանք որ խնդիրը կը բարդանայ։

Իսկապէս նկատելի է այն կէտը թէ այս երկու տէրութիւններու յարաբերութիւնները ցարդ մտանկի համաձայնութեան մը վրայ կը յենուին եւ հաւանաբար այդպէս ալ շարունակուի, մինչեւ որ առժամանակեայ կերպով, մնացութեան տրուած Թուրք-պարսկական սահմանագլխի մը հարցը իր գոհացուցիչ լուծումը չգտնէ։

Այս խօսքընդառը հարթելու նպատակաւ, մէկէ աւելի խառն յանձնախումբեր կազմուած են, որոնց աշխատանքը սակայն ապարդիւն մնացած է, իրարու անհաշտ տեսակէտներու պատճառաւ։

Այսպէս, Պարսկաստան Թուրքիայէն կը պահանջէ այն բարձունքները, որոնք իրեն համար, ռազմագիտական որոշ արժէք ունին եւ որ ներկայիս Էնկիւրիի կառավարութեան ձեռքը կը գտնուին. այս վերջինս սակայն փոխանակ զիջանելու, իր կարգին կը պահանջէ տակաւին այն լեռնաշղթան որ Արարատի արեւելեան կողմէն դէպի Պարսկաստան կ'երկարի։

Խնդիրը իր այս անլուծելի կէտին հասնելով, դիւանագիտական ձեղաններէն հեռանալու վրայ էր, երբ քրտական ապստամբութիւնը վերստին արծարծեց զայն. այժմ կը մնայ մեզ դիտել՝ թէ Թէհրանի Թուրքիոյ նոր դեսպանի բանակցութիւնները ի՛նչ եզրակացութեան պիտի յանգին։

Սակայն պարագաները ենթադրել կուտան թէ աներեւոյթ ձեռքէ մը պաշտպանուած քաղաքական այս փուլը՝ մի գուցէ շարունակէ իր գոյութիւնը պահել, փոխադարձաբար մէկ մը Թեհրանի, մէկ մը Էնկիւրիի կառավարութեան կողերը խայթելու համար։

Փոքր Ասիոյ մէջ՝ ուշադրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանի, քրտական ապստամբութենէն զատ կայ նաեւ անկէ ոչ նուազ կարեւոր հարց մը. աւելի հին քան առաջինը և գուցէ արդէն ողբալի, անծանօթներով լի Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը, որ գերմանացի երկու տնտեսագէտներու յայտարարութիւններէն վերջ, իր ճգնաժամին հասնելով, կարծես այսօր ուղղակի իր ազդեցութեան ենթարկած ըլլայ նաեւ երկրին քաղաքական կացութիւնը։

Յիշենք թէ Փարիզի նախկին դեսպան Ֆէթհի պէյի երեւումը Իսմէթ փաշայի աթոռը այժմ մթագնելու վրայ է։

Կապին այս երկու եւ ուրիշ անձնաւորութեանց հետ տեսակցութիւններ ունեցեր է. իր երկրին ներքին քաղաքականութեան եւ տնտեսական կացութեան վերաբերեալ գաղափարներու նախնական փոխանակութեան մը համար։

Վստահ կերպով կրնանք ըսել սակայն թէ անոնց տեսակէտները բոլորովին իրարու համաձայն չեն, ինչպէս որ զանազան պաշտօնական յայտարարութիւններու արձագանգ տուող թերթերն ալ նոյնը կը հաստատեն. բայց եւ այնպէս Ֆէթհի պէյի ղեկավարութեամբ կազմուելիք նոր կուսակցութեան մը հարցը արդէն բոլորովին վերջացած պէտք է նկատել։

— Ի՞նչ ուղղութիւն պիտի առնէ այս նոր կուսակցութեան գործունէութիւնը...

— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ ան իր երկրի փոքրամասնութեանց հանդէպ...

Եւ վերջապէս իր երկրի պատմութեան առջեւ՝ ան բանալիք նոր խօսք մը ունի՞..

Ահա երեք հարցումներ, որոնց պատասխանը լաւագոյն է վաղուց քաղաքական հորիզոնին վրայ բարձրացող արեւու լոյսովը կարդալ։

ՆԱՀԻՐ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԳՈՅՆՈՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՉՊԻ՞ՏԻ ԸՆԷԻՆՔ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎՐԱՅ ԱՐՁԱԿԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՀԱԿԱՌԱԿ ՊԱՐՊՈՒՄԻՆ, ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ ՄԵԶ, ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ՔԷՄԱԼՆ ԱՌՆԷԻՆՔ ԵՐԿՈՒ ԿՐԱԿԻ ՄԻՋԵՒ»

L'Eclaireur de Dieppe թերթին մէջ, նախկին երեսփոխան Պ. André Lebey, վերլուծելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի, մէջ կը գրէ.

Վերջին յօդուածով, անհրաժեշտութիւնը կը մատնանշէի համաձայնութեան մը գալու Անգլիոյ հետ, քանի դեռ ժամանակը չէր անցած։ Բնականաբար, նման բան մը չէ տարուեցաւ եւ, որովհետեւ կորսուած ժամանակը չիվերադառնար — թէեւ մեր յաջորդական ղեկավարներուն քաղաքական արուեստը կը ջանայ մեզ հակառակը ապացուցանել խօսքով,— Բրիտանական կայսրութեան քաղաքական ուղղութիւնը անգթօրէն, բայց յստակօրէն կը փոխուի։

Անգլիացիները, որոնք արդարացի կերպով կը վրդովին իտալական քաղաքականութեան հետապնդած տարած դարձուածքներէն, բայց, միեւնոյն ատեն, իտալական թերակղզիին մէջ կը տեսնեն լաւատեղեակ իմաստականութեան մը կոթնած ուժեղ կամք մը, ի վնաս Ֆրանսայի, Ֆաշիստական կառավարութեան ի նպաստ քայլեր կ'առնեն եւ որովհետեւ միայն շահն է որ ամէն բանի մէջ կը ղեկավարէ, եթէ սկիզբէն իսկ չկասեցնենք եւ անոր գոյց չտանք մեր բարեկամեցողութիւնը, ալ չեմ տեսներ թէ, հետագային, ի՛նչ ձեւով պիտի կրնանք առաջքն առնել։ Նոյնիսկ ատեն հարցին մէջ Անգլիան կ'ամփոփուի, կը զգուի եւ իր գիտակցութիւնը տանց խօսքի մէջ կը զգացնէ։

Լոնտոնի գրամատէրները միւս կողմէ, պատրաստ են ամէն բանի, այսինքն, պատերազմի, դրամ շահելու համար։ Այս արդէն բաւական չէ՞ մեզ ազդարարելու համար թէ Սուրիոյ մասին ներկայ պայքարը պէտք է ուրիշ բան թելադրէր մեզ, քան թէ ժպիտ եւ պոռոտախօսութիւն։

Չի բաւեր մէկ կողմէ յիշել իրաքի նոր դաշնագիրը եւ միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ պատասխանելու համար ատոր։ Աւելի ճարտարութիւն եւ աւելի գործունէութիւն ցոյց տուած պիտի ըլլայինք, ըմբռնելով Անգլիոյ շահերը՝ տուած ըլլալու համար յարմարագոյն պատասխանը՝ մեր շահերն իսկ պաշտպանելու եղանակով։ Եթէ ո՛չ, մեր կղզիի դրացիները պիտի գրգռեն Իտալիան, անոր հետ լաւ նայելու համար Սուրիոյ վրայ։ Յետոյ պիտի գայ Ափրիկէի մէջ մենաշնորհներու հարցը. մանաւանդ Թրքական միջերկրականի եզերքներու հարցը, ինչ որ միշտ պիտի ծառայէ իտալիան բաժնելու Գերմանիայէն եւ Ռուսիան՝ այս վերջինէն։ Այդ օր, Անգլիա դոհած պիտի ըլլայ Ֆրանսան, անոր դէմ պիտի խաղայ հինապէս եւ իտալիան է որ անոր քով մեր տեղը պիտի բռնէ կուլիսին մէջ, որ կը նախադասուի։

Ի՞նչ կ'ընենք այս իրողութիւններուն հանդէպ։ Լաւ է երկրորդ յիշատակագիր մը եւս պատրաստել, քանի որ առաջինը անբաւարար նկատուեցաւ, բայց եթէ ատով գոհանանք, թերեւս, այս անգամ ալ յուսախաբ պիտի ըլլանք։ Առաջինին վրայ բարդուող Բ. յիշատակագիրը չէ, որ առաջքը պիտի առնէ Գերմանիոյ բացայայտ պատրաստութիւններուն։

Եթէ կամաւոր կոյր չենք ձեւանար, պիտի տեսնենք որ եթէ Ամանուլլահ կը վերադառնայ Աֆղանիստան, պատճառն այն է որ Գերմանիա կ'օգնէ անոր՝ ընդդէմ Անգլիոյ, եւ թէ Անգլիա կը քաջալերէ քրտական ըմբոստութիւնը ընդդէմ Գերմանիոյ։

Գալով մեզի, անտարբեր այս շօշափելի իրողութեանց հանդէպ, կը խաչաձեւենք մեր բազուկները եւ կը գոհանանք իբր լուսնային իրաւարարներ՝ բանաձեւելով առաջարկներ՝ զորս ո՛չ ոք հաշուի կ'առնէ։

Աւելի լաւ չպիտի՞ ընէինք կիլիկիոյ վրայ արձակելով հայերը որոնք հակառակ պարպումին, հաւատարիմ մնացած են մեզ, այնպէս որ Քէմալն առնէինք երկու կրակի միջեւ։

Անշուշտ, այո՛։ Երկու յաջող հարուած տուած պիտի ըլլայինք, նախ քայքայելով Գերմանիոյ երրորդ եւ գլխաւոր դաշնակիցը, երկրորդ՝ Անգլիոյ ներշնչելով օգտակար գործակցութեան մը պատեհութիւնը, որ զայն դարձեալ դէպի մեզ պիտի բերէր։

Եթէ ո՛չ, Անգլիա պիտի քալէ մեզ դէմ եւ Սուրիոյ հանդէպ իր յաւակնութիւններուն մէջ քաջալեր պիտի հանդիսանայ Իտալիոյ, որպէսզի կարենայ աւելի լաւ հիմէն հարուածել Քէմալը։

Այս բոլորը պարզ են։ Բայց կ'երեւի թէ չենք նշմարեր որ Ռուսիոյ օժանդակութեամբ, Գերմանիա իր խաղը կը փորձէ Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի մէջ՝ ընդդէմ Ֆրանսայի։ Չենք տեսներ նաեւ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա, վաղը, հակառակ իրենց կամքին, պիտի ստիպուին համերաշխել, այս մեքենայութեանց արդիւնքէն սթափած։ Ինչո՞ւ առաջքը չառնել անոնց, այսօրուընէ իսկ համաձայնելով։

Պ. Անտրէ Լըպէյի կարեւոր մէկ յօդուածը Թուրքիոյ արտաքին փոխառութեան դէմ, կուտանք յաջորդաբար։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԳԱՇԱՆԻ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ»

Առանձնայատուկ է այս դըպրոցը, դրա համար էլ առնում եմ չակերտների մէջ։

Փարիզի ծայրամասերում ու խուլ անկիւններում, հայկական անընկճելի ոգին, մեծ գործեր է կատարում։

Ընկերս, տաճկական բանակի երբեմնի թնդանօթաձիգ սպայ, իր յուշերն ու յիշատակները պատմելուց ու ցուցնելուց յետոյ, յանկարծ ասաց.—

— Կ'ուզե՞ս քեզի մեր դպրոցը տանեմ։

— Ի՞նչ դպրոց, զարմացայ։

— Օ՛, բացադանչեց նա, մենք դպրոց ունենք, մի քանի ամսուան, բայց ոչ ոք չգիտէ այդ մասին եւ անհրաժեշտ չէ, որ գիտնան։

Ու մենք, կտրելով Ղարսի կռիւների պատմութեան թելը, տաքի կանգնեցինք եւ ուղեւորւեցինք դէպի «հայկական դըպրոցը»։

Գաշան Փարիզից դուրս է, Օրլէանի դրունքից երեք քիլոմեթր հեռու, ընդարձակ դաշտի վրայ, ուր արդէն նորաշէն տնակների խմբաւորութիւններ են կատարւում։

Կլիման հայկական է, բնութիւնը մեր երկիրն է յիշեցնում, փողոցները կեղտոտ են ու փոշոտ, սակայն ֆրանսիական հանրակառքը, մենաւմինակ, վայրենի հոնդիւնով, պատռում է արուարձանի լռութիւնը եւ, կարծես վախենալով, անցնում է ցանցառ ծառերի տուների միջով։

Երբեմն, մոլորուած վայրաշարժները, լեղապատառ ճչում են փողոցում, Փարիզի աղմուկը յիշեցնելու, բայց զո՛ւր, Գաշանն ու շրջակայքը խաղաղ են, ինչպէս Նայիրի երկիրը եւ, նոյնիսկ, տխուր։

Այստեղ, մարդիկ չեն աճապարում, հաց չկայ, բնութիւնը պայքարում է քաղաքակրթութեան դէմ, բայց անյոյս է դիմադրութիւնը, գործարանների մխնարքներից պալան-պալան ծուխ է բարձրանում, ու մարդիկ ունկընդրում են հսկայ մեքենաների շռինդը, որ խուլ գըրգիւնով լսւում է գետնի տակից.

Երեւում են հայկական փողոցները, նոր սկսած, կիսաշէն կամ աւարտած տներով, որոնց պատուհաններից երեւում են կանացի գլուխները, աշխատասէր ու մտազբաղ...

Հայ կանայք են ու կար են անում եւ տուն են մաքրում։

Ոտաբոպիկ, սեւ, խոշոր աչքերով եւ կայտառ շարժումներով մանուկները վազում են անաղմուկ փողոցով։

Առաջին անգամ լսում է մայրենի լեզուի քաղցրալուր հնչիւնը։

Մեզ տեսնելիս, կանգ են առնում, նոր մարդիկ, օտարներ, անծանօթներ. բայց վախ չկայ նրանց դէմքի վրայ։

Կանգնած ենք «հայկական դպրոցի» առաջ։ Ընկերս խօսում է իր ծանօթի հետ, ես դիտում եմ տունը, կենդանութեան ո՛չ մի նշան, մեռեալ տուն։ Մի քանի կոտրած աստիճաններով իջնում ենք վարը։ Նախասենեակը դեռ աւարտած չէ, հողեր, փայտեր, տախտակներ։

Ընկերս ծեծում է դիմացի դոց դուռը։ Մի վայրկեան յետոյ բացւում է եւ ներս ենք մտնում «դպրոցը»։

Անպաճոյճ, փոքրիկ, լուսաւոր սենեակ, գետնից մի քանի մեթր բարձր։ Մեր առաջ պարզւում է սիրուն տեսարան, պարտէզներ, մեկուսի տներ, կանաչութեան մէջ։

Ուսուցչուհին մեզ ընդունում է ժպիտով, իսկ աշակերտ-աշակերտուհիները դեռ տաքի վրայ են։ Նրանց ողջունելով՝ արտօնում ենք նստել։

Քանի չափ խառն երեխաներ, նստած կողք կողքի, նըստարանների վրայ։

Երկար գրասեղաններն ու նստարանները ներկուած չեն. դարակներ չկան ամէն աշակերտի առաջ, պարզ տախտակներ, որոնց վրայ դեռ որոշապէս տեսնւում են վարպետ հիւսնի սեւ մատիտի ... ճերմակ պատերը զար... են մի քանի պարզ նկ... որոնց մէջ աչքի է ըն... «Մայր Հայաստանը», հայկական աւերակների ...

Դիմացի պատը, ուր ... պիտի մնան աշակերտների ... հացքը, կրում է Մեր... խոշոր տառերը, տպո... թուղթի վրայ Ա.Բ.Գ մի... Սրա ճիշտ կողքին կա... փոքրիկ գրատախտակ, ... բայ դեռ կարդացւում է ... ւէր՝ ոտանաւորի հա... տունը. -

Մոռցանք հայրենիք, ...
Հա...
Կորուսինք մեր փառքն ...
Մեն...
Մաս մը Ռուսաստան, ...
Պարսկ...
Մնացինք Թշուառ, անտ...
պա...

Այս տողերի զառն... կախուած է ամէն մի երե... աչքերից։

Նրանք մռայլ են, հա... անժպիտ ու լուրջ։ Այս ... ները կարծես աւելին ... կացել, քան ոտանաւորն ... մում, բայց որտեղի՞ց, ... նրանից մեծը հազիւ 12 ... կան։ Իսկական աշակերտ... 5 տարեկանից վեր եր... սրանք արդէն կարդում ... գրում, նոյնիսկ վերլուծում ... պարակ բառերը։

Այս բոլորը եւ՛ ուրախ... եւ՛ տխուր։ Այս երախ... աշակերտներն են ֆրան... դպրոցի, բայց մայրենի ... սովորելու համար, ... հինգշաբթի, ... եկել են Հայոց լեզու ... մութիւն սովորելու, շաբա... միայն մէկ անգամ ... ժամ։

Հալածուած քրիստոնէ... նախակարապետներն ... որոնք, տարբեր թաղե... թաղամասերից, եկել, ... խմբուելէնդրել կարդալ ... սովորելու այն ուսմունք... մեզ տանում է ազատ ... կախ հայրենիք ունենալ... կանութեան, որի ճամբի... քա՛ն զոհեր ենք տուել ... քա՛ն զոհեր դեռ պիտի ...

Այս դպրոցը սակայն ... բանով է աչքի ընկնում ... կանոնադրութեան, իսկ ... շակերտ են միայն 5 ... նից վեր եղողները, ... դպրոցի դռները բաց ... «հիւրերին» «ազատ ունկ... ների» առաջ, որոնք ... էին զատ նստարանի վր... շակերտների հակառակ ... Այս «ազատ ունկնդիր... Չուկէսէն 5 տարեկան ... ներ էին, որոնց լրջութի... կարգապահութիւնը ... զում էր։

Նրանք նստած էի... շարքով եւ միայն մէկ ն... նի վրայ, ոտքերը ... կտրուած; Լո՛ւռ լսում ... ուսուցչուհուն, երբ նա ... էր բացատրում, եւ ... ունկնդրում կամ նայում ... աշակերտները կարդում ... գրում։

Ա՛խ, ինչպէս կ'ուզ... րենք եւս, մեծերի պէս ... կերագարդ քերական...

Ու յանկարծ, ... «ազատ ունկնդիրներից» ... նիսը ձանձրացաւ, ... փորի վրայ, նստարանից ... լու համար, ապա կամ... ու նրանցից մէկը, կամ... նով ասաց ուսուցչուհ...

— Կ'երթանք։

— Ազատ էք,— աս... ժուհին։

Ու ես բախտ ունեցա... բաց անելու, որպէսզի ... ունկնդիրները», առանց ... թեան, դուրս երթան։

Նրանք գնացին, ու ... իրենց հետ տարան։

Ահա՛ այսպէս են ... Գաշանի «Հայկական ... «ազատ ունկնդիրները», ... սովորելու տարիքի ... բայց, ինքնակամ կերպ... նում են լսելու, թէ ինչ... սովրում հայկական այբ...

Քանի մեր երախաները ... պէս են, մենք դեռ պիտ... րենք։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՆՁՈՒՏ

Ղարաքիլիսա Դիլիջան խճուղիին վրայ, Վարդանլու գիւղին մօտ, հրաշալի բնանկարներու մէջ կը գտնուի Տանձուտը, որ ծծմբային թթուի հարուստ հանքեր ունի։ Տանձուտ-ափմօտակայ կանանչ մարգագետիններուն վրայ եղջերուներ կ'արածին, որովհետեւ շրջանը ամայի է։ Եւ սակայն յուսով կը կարծուի թէ հանքերու շահագործութիւնը մարդաբնակ պիտի դարձնէ այս գեղեցիկ շրջանը։

Արդէն սկսած են աշխատանքները շահագործման մասին։ Պատերազմէն առաջ նշանաւոր դրամատէր նոբէլն էր, որ կը շահագործէր այս հանքերը։ Ծծմբական թթուին արժէքը կը կրկնապատկուի անով, որ կը ծառայէ նաեւ զտելու նաւթը։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԻՏԱԿԱՆ

Օգոստոսի վերջը Երեւանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական շէնքին մէջ «գրական խորհրդակցութիւն» մը կատարուեցաւ «Պրոլետ Գրողներու Միութեան գրական տարաձայնութիւններու մասին», եւ վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան գրողներուն հետ նաեւ կուսակցական ղեկավարներ, Ա. Խանջեան, Թ. Ցոնդայեան, եւ ուրիշներ։

** Ակադեմական Ն. Մառ Մշակոյթի տան մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ (ռուսերէն լեզուով) յաբեթաբանութեան մասին։

** Լենինականի թատրոնը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Պետական 2րդ Թատրոն»։ Պիւտճէն 130,000 րուբլի։ Ունի 31 դերասանուհի։ Այս տարի պիտի խաղայ 10 թատերգութիւններ, որոնց 7ը նոր գործեր, 3ը հայկական ստեղծագործութիւն։ Առաջին ներկայացումը հոկտեմբեր 1ին, ռուսերէնէ թարգմանուած «Դիկտատոր» թատերախաղով։

ՄԱՐՄԱՐԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ղամարլուի շրջանին մէջ .... Մարմարի հանքերը կը շահագործուին անցեալ գարնան ... ի վեր։ Այս հանքերը մեծ ապագայ կը խոստանան եւ սակայն ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ անոնց (Խորհ. Հայաստան, 15 օգոստոս)։ Ոչ ճամբայ կայ, ոչ անկ։ Ոչ վերամբարձ ... կայ, որ մարմարը հանէ դուրս հանէ, ոչ փայտ, որ մարմարը պաշտպանէ։ Լեռան գլխէն վար կը գլորեն մարմարը, որ ... փշուր կ'ըլլայ։ Բանուորներուն կեանք չկայ պահպանուած չէ։ Բանտորները կը շահին։ Անոնց ընտանիքները աշխատանքի ալ ճամբար չունին, ձմեռը գործ չունենալով կը լքեն ... չէ՛ ... ալ գործը կ'ըլլայ կը բերեն ծուլօրէն ծախելու համար բաշխում չկայ ... նաեւ բանուորներուն ապահովուած վիճակը։

Ի՞ՆՉ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ

Հայաստանի մէջ կը հրատարակուին հետեւեալ թերթերն ու պարբերականները.—

Խորհ. Հայաստան, Ավանգարդ, Մաճկալ, Ղզըլ-Շաֆակ, Պիոնէր կանչ, Սոցիալ-արշաւ, Լենինեան ուղի, Նոր Ուղի, Գրական դիրքերում, Հայաստանի աշխատաւոր, կոլխոզնիկ, ժող. լուսաւորութիւն, Հոկտեմբերիկ, Պիոնէր ղեկ, Երիտասարդ բայլշեւիկ։

ԿԱՊՈՅՏ, ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ԵՒ...

Խորհրդային հրահանգովը Երեւանի մէջ սկսած կառուցանել թատրոն մը, ուսումնասիրելու համար երկինքն ու աստղերու շարժումը։ Շէնքին առաջին յարկը պատրաստ է արդէն շինուած ամբողջովին կապոյտ քարերով։ Երկրորդ յարկը պիտի շինուի վարդագոյն (Արթիկ) քարերով։ Երրորդ յարկը, բուն դիտարանը, պիտի ըլլայ սեւ ... եւ շարժուն երկաթեայ տանիքով։

Դիտարանին վարիչը Հայաստանի Աստղագէտ մըն է, Սիմէոնով։

Դիտարանը գործիքներով եւ գիտական բոլոր պահանջներով կահաւորելու եւ օժտելու համար պէտք կայ 10,000 ոսկիի։

դովուրդին մէջ ալ այս մասին գրոյցներ եւ վարկածներ կան։

Կը կարծեմ թէ ճշմարտութիւնը որոշապէս պարզած եմ այն նամակով, զոր ուղղած էի Գէթհի պէյի։ Կասկած չունիմ թէ ինքը կատարելապէս գիտէ իրական կացութիւնը։ Բայց կը հասկցուի որ ընդհանրապէս թիւրիմացութիւններ կան։ Ուստի անգամ մըն ալ յայտնեմ եւ պարզեմ իրականութիւնը։

Ես Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան ընդհ. նախագահն եմ։ Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութիւնը ծնունդն է Անատոլուի եւ Րումէլիի իրաւունքներու պաշտպան Միութեան, որ Անատոլու ոտք դրած վայրկեանէս սկսեալ կազմուեցաւ եւ ինծի հետ աշխատեցաւ։

Պատմականօրէն կապուած եմ այս կազմակերպութեան։ Այս կապը խզելու համար ոչ մէկ պատճառ եւ հարկադրութիւն կայ, ոչ ալ կրնայ ըլլալ։

Երբ պաշտօնական պարտականութիւնս վերջ գտնէ, գործնապէս պիտի աշխատիմ Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան գլուխը։ Այս մասին ոչ մէկ կասկած։ Իմ այս հիմնական կացութիւնս չի կրնար խանգարել սակայն իմ չէզոքութիւնս, զոր կը պարտադրէ ինծի իմ ժամանակաւոր պաշտօնս որ կ'աւարտի այս տարուան վերջը։

Գալով ակնարկուած միջադէպերուն, զժուար չէ գուշակել թէ շատ պզտիկ եմ Իզմիրի մէջ թերթի մը խմբագրատան եւ Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան կեդրոնին վրայ կատարուած յարձակումներէն,— ինչ ալ ըլլայ անոնց պատճառը,— ինչպէս նաեւ այն յարձակումներէն զոր կարգ մը անգիտակիցներ ըրած են կառավարութեան պետերուն եւ հեղինակութեան դէմ։ Թափուած արիւնները եւ կորսուած կեանքերը սատակեցուցած են այս ցաւս։ Այս տեսակ յարձակողները եւ գրգիչները բնականաբար չեն կրնար ազատիլ հանրապետական օրէնքներու հետապնդումներէն։

Իմ այս խօսքերս հաղորդուած են իբր պատասխան «Ճիւմհուրիէթ» թերթին եւ իբր լուսաբանութիւն հանրային կարծիքին։

Կազի Մ. Քէմալ

Պոլիս, 9 սեպտ. 1930

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ „ՃԻՒՄՀՈՒՐԻԷԹ„Ի ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻՆ

Սէրպէսթի կուսակցութեան ծանդէպ իր դիրքը ճշդելու համար, «Ճիւմհուրիյէթ»ի բաց նամակին պատասխանելով՝ Մ. Քէմալ հրատարակած է հետեւեալ նամակը, որմէ հատուածներ տուեր էինք արդէն «Օրը օրին»ի բաժնին մէջ։

Կարդացի «Ճիւմհուրիէթ» թերթին մէջ ինծի ուղղուած բաց նամակը, որով վերջին օրերս Իզմիրի մէջ պատահած դէպքերու վրայ խօսելով, կ'ըսուէր թէ տեսնուած է որ խալք կուսակցութենէն ուրիշ կուսակցութիւններ կ'աշխատին զիս իրենց անփականացնել։ Եւ կը պահանջուէր ինծմէ ճշմարտութիւնը պարզել, որպէսզի կացութիւնը պարզուի։

Այս մասին կարգ մը ուրիշ թերթերու գրածներն ալ կարդացի։ Կը լսեմ նաեւ թէ ամէն տեղ ժողովուրդին մէջ ալ այս մասին գրոյցներ եւ վարկածներ կան։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Քալիֆորնիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան կաթողիկոսական ընտրութեան պատուիրակ նշանակուած ըլլալով, Ֆրէզնոյէն ճամբայ ելած է Փարիզի ճամբով էջմիածին երթալու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 13 Սեպտեմբեր.— Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Զ. Ե Ո Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը սարքեց հայկական մթնոլորտ մը, կազմակերպելով թատերական ներկայացում մը առնուած ազգային կեանքէ, 3 արար «Մալաթիացի Մահմուտ աղայի վայրագութիւնները» կամ «Վ...ժառու հայուհին»։ Ցեղի անհնցաւ 31 Օգոստ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամ ժամը 8ին ... մէջ։ Ժամանակէն առաջ հարիւրաւոր թուացիններով լեցուած էր ժողովուրդին։ Հակառակ տեղւոյս կարմրափետուր բարեկենդանեան հերոսներուն սարսափ խառզերուն, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուիլ, յիշելու համար 1916ի այն արհաւիրքները, զորս քաշեց հայ ժողովուրդը 15 տարի առաջ։

Նախագահի բազմաբովանդակ խօսքերէն յետոյ, խմբովին երգուեցաւ «Ցասում Նահատակաց», որմէ յետոյ վարագոյրը բացուելուն՝ հոն երեւցաւ ահարգործ Մահմուտը իր վայրագութիւններէն նոր վերադարձած։

Յաջողութեամբ վերջացաւ ներկայացումը։ Կը մասնակցէին տեղւոյս սիրող լաւագոյն ուժերը, Տիկին Հ. Թաշճեան (Մահմուտի կնկան Ֆաթիմէի դերին մէջ) Ց. Սիմոնեան (Մահմուտի ծառայ), Արմենակ Օհանեան (Թուրք հօճա), Հայուհիի դերը կը կատարէր Օր. Մանիշակ Օպոզեան, հայ վրէժի ժառանգորդը, Նուանդ Լուսինեան Մարտիկ։

Ցետոյ բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը, «Վ. ճապաղ ճակատագիր»։ Գնահատելի էին Տիկին Շէնիրլեանի եւ Օր. Սիրանուշ Սիմոնեանի եւ կարպիս Շէնիրլեանի խաղարկութիւնը։

Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն. ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ ապաւորութեամբ եւ իրենց մէջ կրելով վրէժխնդրական մը հանդէպ մեր դարաւոր թշնամիին։

Փափաք յայտնուեցաւ որ Զ. Ռ. Միութիւնը յաճախ սարքէ այսպիսի ներկայացումներ։

Ցաջորդ կիրակի տեղւոյս Հայ կարմիր խաչի բազմանդամ հանդէսին, ներկաներու փափաքին համաձայն, կրկին անգամ ներկայացուեցաւ «Մալաթիացի Մահմուտ աղայի վայրագութիւնները»։

** 2 Ե Ն Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղին մանկապարտէզը կը շարունակէ իր ընթացքը։ Մանուկները յօժարութեամբ կը հետեւին այբուբենի դասերուն։ Դասատուները Մասնաճիւղին վարչութեան անդամներն են։

Դիտող

ՀԱՅԵՐԸ ՏՂՈՒՆ ՌՈՒՄՈՒՆԻՈՅ

Վ. Իվրիէէն կը գրեն.—

Վ. Իվրիէի մէջ կը գտնուին 20-25 ընտանիքներ, բոլորն ալ հողի չունեցող ոչխարի նման փղոցէ փողոց ինկած են առանց այբուբենը ճանչնալու։ Այս մանուկներուն այսպէս թողլը, հայ ծնողքներուն հոգիին վրայ քարի պէս ծանր կը կշռէ։ Ես ունիմ 2 տղայ մինչ 6 տարեկան, պզտիկը 4։ Մենք բաւական կարդալ սորվեցուցած եմ անոնց մէջ. մանկապարտէզի առաջին Ծխածանը աւարտած՝ երկրորդը սկսած է։ Ի՞նչ ընենք։ Հիմնուած հայ գաղթական հայրերը թէ բանուոր են, թէ ... ուսուցիչ։

Ա. Աւագեան

ԹՈՒՐՔ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, Թրքական ճիս աշիրէթէն երեսուն ձիաւորներ սուրիական հող մտած եւ յարձակած են Սապա աշիրէթին վրայ եւ քշած անոնց բազմաթիւ ոչխարները։ Իսկ վերջը աւազակները կը յարձակին վրաններու վրայ եւ երկարատեւ ընդհարում մը կ'ունենան վրանաբնակներու հետ, որու ընթացքին վերջիններէն չորս հոգի կը մեռնին եւ քանի մը հոգի ալ կը վիրաւորուին։

Տէր-Զօրի Հաքա Նահիէի միւտիրը լուր առնելուն պէս, 40 զինուած գիւղացիներ հետը առնելով կը հետապնդէ աւազակները եւ կրնայ վերադարձնել անոնց առած ոչխարներուն եւ ուղտերուն մէկ մասը, ինչպէս նաեւ վեց հովիւներ, որոնք աւազակներու հետ տարուած էին։ Բուռն կռիւներ եղած են աւազակներու եւ միւտիրի մարդոց միջեւ, մինչեւ որ առաջինները թրքական սահմաններէն ներս մտած են։

ԿՈՉ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

Հակառակ անողոք հարուածով մը հայ անուշէն ժողովուրդը դուրս նետուեցաւ իր դարաւոր պապենական հայրենի օճախէն, ու զանգուածային գաղթով մը, պանդխտի ցուպը ձեռին, սփռուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն իբրեւ աննաւ տերեւներ անգութ թշնամին յոխորտ էր վերջնապէս գործադրել իր հայաջինջ քաղաքական ծրագիրը հայ ժողովուրդի գոնէ կիսուն վրայ. մեզ վերապրողներս ալ մատնելով ճերմակ ջարդի վտանգին։

Հայրենակիցներ, այս աղէտաւոր կացութեան առջեւ հայ գիտակ... պէս մեր ազգային կեանքի ... մէջ միայն միջոց մը միայն ունի ինքնապաշտպանութեան, կառչիլ իր ընտանեկան բարքերուն ու վարքերուն, իր ազգային սրբութիւններուն ու մանաւանդ իր մայրենի լեզուին ու գրին, որ իբրեւ սրբութիւն սրբոց պարտաւոր ենք անաղարտ պահել. Նոր սերունդը հայ գրով միայն կարող է գիտակցիլ իր ցեղին գլխուն խաղցուած զազրելի դաւերուն, ու ճշդելու իր դիրքը վաղուան անխուսափելի ազատագրական պայքարի սրբազան գործին հանդէպ։

ՕՐ. ՎԵՐԳԻՆԷ ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍԻՍ ԳՈՒՐՃԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

2 սեպտ. 1930 — Փարիզ

Ահա այս գուտ ազգային գիտակցութեամբ է որ կազմուած է Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանը, որ մօտ չորս տարիէ կը գործէ շրջանիս մէջ՝ այս անգամ զանազան նոր հրատարակութիւններով ճոխացուցած իր գրադարանը, կոչ կ'ընէ շրջանիս գիտակից հայրենակիցներուն՝ հետաքրքրուիլ իր գրադարանով, մանաւանդ հայ մայրերուն, որոնց աւագ պարտականութիւնն է իրենց նախնեաց լեզուն ապրեցնել վտարանդի օճախներուն մէջ, ու խթանել իրենց զաւակները սիրելու մայրենի լեզուն ու մեր անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը։

Հայ մայրերու կամքէն կախում ունի այս օտար հորիզոններու տակ հայ ապրելու հարցը։ Օ՜ն ուրեմն, դէպի գործ, հայ ծնողներ։

Գրադարանը բաց է անխտիր բոլոր հայրենակիցներուն առաջ, առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն Բշ. եւ Եշ. օրերը երեկոյեան ժամը 8էն 10ը։

Գրադարանի նոր հասցէն է.— O. Ghazérian, 71, Rue Charles Chefson, Bois-Colombes (Seine)։

Ց. Գ. — Նիւթական կամ գրական նուէրներ հաճոյքով կ'ընդունինք։

(Կնիք)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ երկուքարձրաստիճան բոլշեւիկներ, Նախկին Սիպերիա սովետական հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Դոնեկոյ, եւ Նախկին ... առեւտրական գործավարը, Պապունհիլսկի, մահուան դատապարտուեցան իբրեւ հակայեղափոխական դաւադիրներ։

„ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 12

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Անոր ... աչքերը չափազանց ... կարծես դուրս ... (*)։ Ու կը ... լեցապատասու։

Իր ետեւը կանգնած էր ... մը, գիւղային գէմքով ... հանգամանքները ... Ձեռքին մէջ կը ... սրածայր ու պայծուն ... մը։

* Մեր ընթերցողները թերեւս ... զարմանան երկու բանի ... — կանխահաս իմացականութիւնը այս փոքրիկ լաճերուն, եւ կատարեալ թշուառութիւնը անոնց կեանքին։ Բայց ... երկու կէտերը կապուած ... իրարու, իսկապէս, չափազանց խեղճացի են անոնք. Թերեւս ... թշուառութիւնը կամ կեանքի ... այնքան է, որ այդքան խելացի ըրած է զանոնք եւ թշուառ

քիթը, որուն ռունգերը քաջային գործածելով լայնցած էին, սմբուկի պէս մանիշակագոյն գարձած եւ ուռած էր։ Իր ետեւը կը գտնուէին երեք լաճեր, որոնք գինով էին ճիշդ ինչպէս ափաշը, եւ վայրենի արտայայտութիւն մը կար իրենց դէմքին վրայ։ Անոնց մէջ էր նաեւ շուն Շարիկը, ուրախ երջանիկ։

ռութիւնը, զոր կը ներկայացնէ պատմութեան այս շարքը, յաճախ կը հասնի աներեւակայելի եւ անհաւատալի աստիճանի մը։ Արդարեւ հեղինակը, Եիշկոֆ, խորհելով որ ընթերցողը չպիտի հաւատայ մանաւորապէս ... տեւեալ ահռելի տեսարանին իրականութեան, կանգ կ'առնէ պահ մը եւ կ'աւելցնէ թէ ինչ որ հիմա պիտի պատմէ, բացարձակապէս իրականութենէն քաղած է։ Իրական դրուագ մը, նկարագրուած այնպէս ինչպէս տեսած է իր աչքերով։ Եւ իրաւամբ այս դրուագը այնքան քստմնելի է, որ կարելի չէ հաւատալ։ Բայց Եիշկոֆ հաստատելու համար վաւերականութիւնը, կը յանձնարարէ կարդալ Շախուժեանցի եւ Խրոթովի մէկ գործը.— Աշխատանքի կոմունան, հրատ. Նովայա Մոսկուա, 1926, էջ 14։

Թարգմ.

— Ահելի կայ ձեռքը, պառաւ Ֆիլկա։ Ձեռքինը անելի՛ է, հիմա պիտի մորթէ երախան.

— Հա՜հ, հա՜հ, հա՜հ, կը խնդար ափաշը վայրենի քրքիջով մը։

Եւ կրակարանին քով գիտին պառկեցուց երախան, ածելիով ճեղքեց անոր զիստին կակուղ միսերը, եւ երբ արիւնը սկսաւ հոսիլ աղբիւրի պէս, բերանը դրաւ վրան եւ խմեց արիւնը իր թանձր եւ կարմիր շրթներով։

Բոլորը յարձակեցան վրան, միաբերան գոչելով

— Զարկէք բերնին, ապանեցէք։

Եւ սկսան զարնել ափաշին գլխուն, նոյն ատեն աշխատելով զինք ազատել ձեռքէն։ Խեղճ երախան իրար կը զարնէր սրունքները, գլուխը կը ցնցէր, կովի պէս կը բառաչէր, եւ կը թպրտէր գետինը ճիշդ ինչպէս անասուն մը, որ կը մորթեն։ Ու գեռ մէկը կը պոռար.

— Զգեցէ՛ք, թող ծծէ, մի՛ մի՛ զարնէք։

Ուրիշ մը կը պատասխանէր.

— Զայնդ քաշէ՛, ապա թէ ոչ քու ակռաներդ ալ դուրս կը թափինք։

Ֆիլկա եւս, մարդկային բարութենէ մը մղուած, բռունցքով կը զարնէր ափաշին։ Սակայն ափաշը չէր պաշտպաներ ինքզինք, իր վէրքերուն եւ երախային ճեղքուած սրունքին արիւնով թաթխուն, բզիկ բզիկ եղած շապիկը կը կանչէր, կ'աշխատէր փախչիլ գամփելով հասած արեան ճապաղիքներուն մէջէն եւ կարկուտի պէս անդադրում կառաչի բռունցքներու տակէն, եւ յանկարծ թուալով ինկաւ, գլուխը վար, ոտքերը վեր, ճերմկած աչքերովը ահռելի ժպիտ մը ձեւացնելով, մինչ արիւնաներկ կզակը տակաւին կը ծամծմէր ճապաղիքը եւ կը մրմռար։

— Մի՛ տուէք քիչ մը, առկո՛ր տուէք, շնորհքներ, մի՛ տուէք ։

Երբեւս կարգ կարգ ընէին գինք. եթէ յանկարծ չհասնէր Ամէլկա, բոլորովին շունը կորած։

— Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք հրամայեց, չէ՞ք տեսներ, ախմարնե՛ր, որ քոքսայինը չափազանց է։

Եւ ափաշին առաւ հում միսի կտոր մը։ Ափաշը առաւ միսը եւ մարդկային դէմքի ամէն նմանութիւն կորսնցուցած, սկսաւ յօշոտել ու պատռել միսը գայլի պէս ակռայ զարնելով եւ շունի պէս նոյն ատեն ոռնալով։

— Միշա՛, Միշա՛, հանդարտէ՛, ես եմ, ըսաւ Ամէլկա, շոյելով անոր գիսախռիւ գլուխը։

Ֆիլկա, վիրաւորուած եւ գայթակղած, բաժնուեցաւ խումբէն եւ բարձրաձայն խօսեցաւ.

— Պէտք է կանչել ոստիկանները, պէտք է դատարան երթալ, Ասիկա մարդասպանութի՛ւն է, դիտ՛...։

Եւ սակայն իր բառնցքներն ալ թաթխուած էին արեան մէջ։

ՄԱՑԻՍ ԾԱՂԻԿԸ ԱՆ ԶԳԻՑԸ ԾԱՂԻԿԻ

Ֆիլկա ընդոստ արթնցաւ, կանչեր ու պոռչտուքներ կը լսուէին դուրսէն, կարծես փոթորիկ մը պայթած ըլլար անտառին մէջ։ Ոսքի ցատկեց։ Նախ կարծեց թէ կ'երազէ, այնքա՜ն տարօրինակ էր տեսարանը։

Վ. ԸԻՇԿՈՖ

(Շար.)

տեմբեր 13ին, երբ լրացած ըլլան խորհրդարանի շէնքին կարգ մը անհրաժեշտ նորոգութիւնները, տեղ պատրաստելու համար 80 նոր երեսփոխաններու։

Հնդկաստանի դէպքերը

Հնդկաստանի ազգայնական խռովութիւններն ատրճանարար մեղմանալու վրայ են։ Սակայն Պոմպէյէն տրուած լուրերու համաձայն, նոր խռովութիւններ են պատահած Հակփուրի շրջանին մէջ։ Ոստիկանութիւնը որ ալքոլի մթերանոցի մը վրայ կը հսկէր, յարձակում կրեց երեք հազար հոգիներու կողմէ։ Կառավարիչը խռովութեան վայրը հասաւ օգնական ուժերով, բայց ամբոխը զայն դիմաւորեց քարերով։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ յարձակում գործել իր կարգին ու վիրաւորեց 7 անձեր։

Միւս կողմէ, Փէնճապի մէջ երեւան հանուեցաւ ահաբեկիչներու դաւադրութիւն մը։ Տեղացիներու կողմէ պատրաստուած ձեռնառումբեր գտնուեցան գետակի մը խորը։ Քննութեան հետեւանքով, քանի մը անձեր ձերբակալուեցան։

Վարշաւիա կ'արիւնոտի

Հինգ կուսակցութիւններու նախաձեռնութեամբ հրապարակային հաւաքոյթ մը կազմուեցաւ Վարշաւիոյ մէջ։ Ցաջորդաբար խօսք առին ընդդիմադիր պետերը։ Հաւաքոյթը անցաւ խաղաղ ու վերջացաւ կառավարութեան դէմ՝ բողոքի բանաձեւի մը քուէարկութեամբ։

Ներկաներէն մաս մը թափօր կազմած քաղաքին գլխաւոր պողոտաներուն վրայ ցոյցեր կատարելու ելաւ. բայց ոստիկանութիւնը փորձեց ցրուել ցուցարարները։ Այդ միջոցին անծանօթներ ձեռնառումբ մը նետեցին եւ ատրճանակ պարպեցին։ Մէկ մեռեալ եւ 15 վիրաւորներ կան, 5ը ոստիկան։ 100ի չափ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

∴ Քանի չափ ընդդիմադիր երեսփոխաններու ձերբակալման մասին, մարաջախտ Փիլսուտսքի թերթերուն տուած է յայտարարութիւն մը, որով կը յայտնէ թէ հազիւ քառորդը իրականացած է նախատեսուած ձերբակալումներուն, այն պատճառաւ որ ոստիկանութիւնը չափազանց զբաղած էր յառաջիկայ ընտրութեանց պատրաստութիւններով։

Պուէնոս-Այրէսի մէջ ռուս պոլշեւիկներ

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 38 Ռուսեր որոնք կը պատկանէին պոլշեւիկեան կազմակերպութեան մը։

Այս ձերբակալութիւնները կատարուած են համալսարաններու կողմէ հրատարակած բազմաթիւ հեգնական թռուցիկներու պատճառով, որոնք վիրաւորական ակնարկութիւններ կը պարունակէին Արժանթինի նոր կառավարութեան պետին զօր. Ուրիփուրիի դէմ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Համեւրոպայի կազմութեան շուրջ, Ժընեւի պատուիրակութիւնները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները, գտնելու համար եղանակ մը, որով կարելի ըլլայ ծրագրին իրականացումը ապահովել։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները համաձայնեցան բանաձեւի մը շուրջ, որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Խորհուրդին։ Այս բանաձեւին համաձայն, Համեւրոպայի ծրագրին քննութիւնը պիտի յանձնուի ո՛չ թէ յատուկ ուսումնասիրական յանձնախումբի մը, այլ եւրոպական խորհրդաժողովին, որ բաղկացած է եւրոպական 27 պետութեանց ներկայացուցիչներէն։ Այս խորհրդաժողովը իբրաւունք պիտի ունենայ ինքն իսկ նշանակելու անհրաժեշտ յանձնախումբերը։

Այս իմաստով ալ, երէկ խօսեցաւ Եուկօսլաւիոյ արտաքին նախարարը, Մարինքովիչ, որ ըսաւ.— Եթէ այս գաղափարը չպիտի իրականայ, եթէ այս կազմակերպութիւնը գլուխ չպիտի ելլէ, պէտք չէ որ յանցանքը իյնայ Ամերիկացիներուն կամ Ասիացիներուն վրայ։ Պէտք է ամէն մարդ գիտնայ որ մենք, Եւրոպացիներս ենք որ չուզեցինք եւ կամ չկրցանք իրականացնել»։

Պ. Մարինքովիչէն յետոյ, խօսք առաւ Յունաստանի ներկայացուցիչը Պ. Փոլիթիս, որ ըսաւ.— Եւրոպայի դաշնակցութիւնը իր սկիզբները պէտք է ըլլայ չափաւոր եւ խոհուն։ Դաշնակցային կազմակերպութիւն մը մէկէն ի մէկ չիրականանար։

«Այսվէճերէն յետոյ պէտք է ստեղծուի ուսումնասիրական յանձնախումբ մը, որ նկատի պէտք է ունենայ հարցին բոլոր տարրերը, որպէսզի եւրոպական բոլոր պետութիւնները կարենան իրենց մասնակցութիւնը բերել։ Շարք մը հարցեր կան, իրաւական, տնտեսական, որոնց շուրջ տեղական, սահմանափակ համաձայնութիւնները կարելի է վերցնել, տեղ տալու համար միակ պայմանագրութեան մը։

Այս կերպով կարելի պիտի ըլլար ստեղծել եւրոպական միութիւն մը, որ իբր սկզբնաւորութիւն արդէն, երեւան կուգայ Աթէնքի մէջ բացուելիք Պալքանեան պետութեանց յառաջիկայ խորհրդաժողովով։ Եւրոպա կը գտնուի քառուղիի մը բերանը։ Պէտք է որ ընտրէ։ Կացութեան վրայ խորհելու եւ ըստ այնմ գործելու ժամը հնչած է»։

Ուրիշ բազմաթիւ ճառախօսներ եւս արձանագրուած են։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ կրնան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16։

ԵՐԿՈՒՆՔ

ՕՐԳԱՆ Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ուսումնասիրական, պատմական և գրական թերթ։ Հայ որբերուն շարժումը։ Լոյս կը տեսնէ ամէն ամիս կանոնաւոր։ Սեպտեմբերի սկիզբը կը հրատարակուի հինգ թիւը (Բ. տարի)։ Մէկուկէս տարուան կեանք ունի արդէն։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ տարեկան 25 ֆրանք, արտասահման՝ մէկուկէս տոլար։ Դիմել՝ M. KURKDJIAN, 247, Boulevard Voltaire, Paris (11e)։

ՕՐ. ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԱՐՄԷՆԵԱՆ

ԵՒ

ԱԼԵՔՍԱՆ ԹՕՐՈՍԵԱՆ

Ամուսնացած

Վիլամոս 13 Սեպտ. 1930

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԼԸՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Ջեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մասլաքեան եղբայրներէ կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Պ. Վ. Ժամկոչեանի, 211 Rue Créqui, Lyon.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Մէթրօ՝ Օտէօն։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Օնան Կարօ կը խօսի՝ «Յիշարժան Հայերու անձերը»։ Մէկ ժամ սրճարան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օսմանլեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Մէյն Սիւրմէր, Կ. Ա.— 36։
Նիկոսիա, Ն. Ա.— 1 անգլ.։
Վիվիէ, Ա. Ա.— 35։
Ռէշտ, Զ. Վ.— 120 ֆր.։ Կարգադրեցինք։
Լիոն, Դարձ.— 1094.60։
Գալքրէյ, Դարձ.— 1050։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապետեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Գալուստ Երուանդ Փափազեան կը փնտռէ իր կինը Սիրանոյշ Սանճաքճեան եւ աղջիկը Նազէ երեքուկէս տարեկան)։ 40 օր առաջ Սիրանոյշ հեռացած է տունէն։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Ե. Փափազեանի 119 Rue Duguesclin, Lyon Rhône. Լաւ տուողին նուէր։

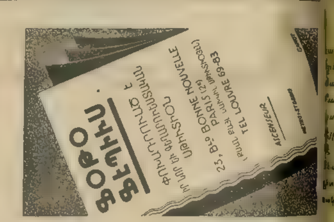

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ	70ֆ	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
18 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1368

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔ

ԱՆՊԱՏԻՒ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԸ

Եթէ չըսենք ամէն շաբթու, անվարան կրնանք պնդել թէ ամէն ամիս անգամ մը ռամկավար մամուլը իր պատկանած «կուսակցութեան» անունը կը կապէ անպատիւ ու խայտառակ արտայայտութեան մը հետ։

Այս մարդիկը, ըստ երեւոյթին, ձեռք քաշած են պատուի ու յարգանքի ըմբռնումներէն։ Այլապէս, զարմանալի յարատեւութեամբ և անարժան անպարարութիւններով չպիտի շարունակէին իրենց լրագրական խայտառակութիւնները, որոնցմէ ժողովուրդը զզուած է։ Մանաւանդ որ այդ արտայայտութիւններէն, ամէնէն առաջ, վարկաբեկուողը իրենք են։

Բարեւս վարկի ու վարկաբեկումի մասին խօսելով, այս պարագային, չարաչար կը սխալինք։ Այս մարդիկը բան մը ունին կորսնցնելիք, ու ատկէ կուգայ անոնց անպատասխանատու և գռեհիկ համարձակութիւնը։

Գռեհիկ, փողոցային ըլլալու աստիճան գռեհիկ (աւելի, լըրբենական բարք ու վարքի յատուկ լրբութեամբ) փորձ մըն է իր կատարած է ռամկավարներու Փարիզի թերթուկը, Սեպտ. 13ի իր խմբագրականով, ցոյց տալու համար, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մատնութիւններով կը զբաղի եւ կապակցութիւն ունի Ֆրանսայի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Սուրիոյ ոստիկանութեան հետ։

Եւ ի՞նչ մեծ գործի համար, գիտէ՞ք։

Ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս, — Ռամկավարները մատնելու...

Եւ ինչո՞ւ համար այս անպատկառ զրպարտութիւնը։ Նոյնիսկ մինչեւ այն աստիճան, որ ռամկավար վաշխառու եւ յետադիմական հոգին յանդգնի ըսելու թէ Դաշնակցութիւնը «սեւ հարիւրակային» ճամբուն վրայ կը գտնուի։

Մ'ր ազգային աղէտի առթիւ է այս բոլորը։

Պարզենք «մենաւ մուկն չնչինք»։

Սուրիոյ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հայ համայնավարները։ Ձերբակալուած է նաեւ «Եփրատ»ի խմբագիրը եւ քանի օրէն ազատ է արձակուած։ Այդ ձերբակալութիւններու մանրամասն պատմութիւնը արձանագրուած է Սուրիոյ հայ մամուլի էջերուն մէջ. աւելորդ է կրկնել որ տեղական գաղտնի ոստիկանութեան գործն է «Ազդակ»ը, որ կը հրատարակուի Պէյրութ այդ առթիւ, նոյն օրը, արտայայտուած եւ գրած է «Եփրատ»ի խմբագիրը, ըստ երեւոյթին թիւրիմացութեամբ բռնուած է եւ աւելցուցած թէ յիշեալը, որքան իրենց գիտեն, համայնավար չէ, այլ կը պատկանի ռամկավար խմբակին։

Այդ յստակ վերաբերմունքէն յետոյ, Փարիզ նստած քանի մը չէլ մարդիկ, «կը լսենք» կամ «կ'ենթադրենք»ներու վրայ հիմնուած, առանց փաստի, մանաւանդ առանց տատանուելու Դաշնակցութեան անունը կը խառնեն գործի մը, որ կրնայ պատիւ բերել իրենց, բայց ԵՐԲԵՔ ՉԷ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒԱՆ ԴԻՄԱՑ։

Այս մարդիկ նոյնիսկ չեն զգուշանար ծիծաղելի դառնալէ։ Թէ անգրագիտանային որ իրենք որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն չունին, չնչին ուժ մը կը հանդիսանան հայ իրականութեան մէջ, առանց որ եւ է լուրջ ձեռնարկի, անշուշտ ռամկավար մտածումը չպիտի ունենային կարծելու որ Դաշնակցութիւնը իրենց դէմ պայքարելու համար պէտք կը զգայ, մի՛ դիմանք, Ֆրանսայի, Յունաստանի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ոստիկանական ուժին դիմել։

Այս, ծիծաղելի ունայնամտութիւն մը չէ միայն, այլ գռեհիկ զինուորութիւն մը «սեւ հարիւրակային» և «բոլշեւիկ» միջոցներով թրծուած աղտոտութիւն և անբարոյականութիւն ցանելու ամէն կողմ, որքան կարելի է՝ աւելի պղտորելու հայկական մթնոլորտ։

Եւ այս անբարոյական ճանապարհով, ռամկավար մամուլը կը կարծէ պատասխանել Դաշնակցական մամուլի այն մեղադրանքներուն, որ ըրաւ ասկէ երկու երեք ամիս առաջ, երբ ռամկավար մամուլը շարք մը ցուցմունքներով՝ հայ ժողովուրդի շահերը կը վտանգէր, վտանգ մը, որ կը սպառնար Սուրիոյ հայերուն։

Հանրային կարծիքի առջեւ խայտառակուեցան իրենց այդ խաղին ու անբարոյական արարքներուն համար։ Բայց ճարպիկ մարդիկ չպակսեցան անոնց շարքերէն, որպէս զի մտածէին ատոր մէջ Փարիզի մէջ խմբագրականներ, ցոյց տալու որ թէ Դաշնակցականները իրենց արարքները կը նկատեն հայ ժողովուրդի գաղտնիքներու մատնումը Թուրքիոյ, իրենք ալ Դաշնակցութեան կրնային վերագրել, որ զիրենք կը մատնէ ֆրանսական, յունական և սուրիական կառավարութիւններուն։

Բացայայտ սուտի մասին չխօսինք։ Հետաքրքիր է գիտնալ. Ռամկավարներուն ո՞ր գործը կարելի է մատնել, պահ մը ենթադրելով որ գտնուի դատարկամիտ հաստատութիւն մը և անձ Ռամկավարներով, անոնց յեղափոխական ձեռնարկները, ազգային գաղտնի ծրագիրնե՞րը, հերոսնե՞րը։ Այսպիսի ծիծաղելի մաս-մաքուր է ռամկավար խմբակը։ Եր մենք մէկ ձեռք, Ռամկավարները հակադաշնակցական հրատարակութիւններով կը զբաղին։ Բայց այս գործին համար, որ եւ է երկրի ոստիկանութիւն, բացի թրքական ոստիկանութենէն, չի հետաքրքրուիր ռամկավար մամուլով։

Ն. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԸՆԿՃԵԼԻՆ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 6)․

— «Ընդամէնը քանի մը շաբթուան մէջ հինգ խորապէս յուզիչ դէպքեր։

27ամեայ Միս Լմի Ճոնսըն, միս-մինակ, ապաւինած իր կամքին ու հաւատքին, սաւառնակով կտրեց Լոնտոնէն Աւստրալիա եւ Աւստրալիայէն Լոնտոն անընդգրկելի տարածութիւնները։

Անդին, ամբողջ հինգ տարի տեւող մաքառումներէ եւ ողբերգական ձախողանքներէ վերջ, ֆրանսացի երկու յանդուգն սաւառնորդներ—Քոսթ եւ Պելոնթ—սեպտ. 2ին կը կտրեն Ատլանտեանը Փարիզէն Նիւ Եորք, եւ 37 ժամուան անընդհատ թռիչքով կ'արձանագրեն մարդկային ոգիի գեղեցկագոյն յաղթանակներէն մէկը.

Ճիշդ նոյն օրերուն ռուս «Սեդով» սառուցաբեկը, յանձնուէր մարտիկներու այլ խումբ մը առած, կ'ուղեւորուի դէպի հիւսիսային բեւեռ՝ բնութեան անհեղ ու անծայրածիր տարածութիւններու խորախորհուրդ գաղտնիքներուն թափանցելու համար։

Ու յուզիչ զուգադիպութեամբ մը ճիշդ հոն, բեւեռային գօտիի սահմաններէն ներս, ուր տարիներ առաջ գերման գիտուն Վէգէ (տակաւին ողջ) նախատեսած էր գոյութիւնը ցամաքի, ճիշդ մատնանշած տեղը կը գտնէ այդ ցամաքը, եւ անոր «Վիզէի երկիր» անունը կուտայ։

Գրեթէ միաժամանակ, ուրիշ խիզախ մը, Նորվեկիացի բեւեռախոյզ Կիններ կորն, ուրիշ արշաւախումբի մը գլուխն անցած, կը մեկնի դարձեալ դէպի հիւսիսային բեւեռ.

Արդարութեան արժանի տուրքը տուած ըլլալու համար ըսենք, որ հանգիստ նստած չէ նաեւ մարդկային հզօր ու անհանգիստ ոգիի տիպար արքան, այն կախարդիչ դիւցազնը, Լինտպէրկ, որ առաջինն ըլլալով խիզախեցաւ բնութեան տարրերներու դէմ եւ մէկ թռիչքով, միս-մինակ, կտրեց ու անցաւ աշխարհի երկու ցամաքները իբարմէ բաժնող հսկավիթխարի տարածութիւնները։ Ան այսօր, ճիշդ այս օրերուն, ոչ պակաս վտանգաւոր թռիչքներ կը կատարէ ամբողջ Միջին Ամերիկայի կոյս ու անծայրածիր տարածութիւններու վրայ, նոր ու շատ աւելի ցնցող անակնկալներու առջեւ մարդկութիւնը դնելու համար։

Բայց ինչո՞ւ մարդկային ոգին ընկճուած պիտի ճանչնայ սառուցապատ բեւեռներուն տիրանալու համար, բայց պիտի ընկճուի, երբ խօսքը քաղաքական «բեւեռ»ի մասին է, ժողովուրդի մը արդար ու անիրաւուած դատին վերջնական յաղթանակը։

Ինչո՛ւ ան իր մէջ ուժ, կորով ու հաւատք պիտի զգայ անծայրածիր տարածութիւնները յաղթականօրէն կտրելու, բայց հաւատքէ ու կորովէ զուրկ պիտի դառնայ հալածական ազգի մը դէպի իր ցեղային իտէալը տանող Թերի մնացած ճամբան կտրելու։

Մի թէ հէքեաթ կը պատմենք երբ կ'ըսենք, թէ վաղո՛ւց տիրացած կ'ըլլայինք մեր երազական «բեւեռ»ին, եթէ երբեք մեր մէջ խլրտար ոգին հայ Լինտպերկներու,— դիւցազնատիպ Անդրանիկներու, Քեռիներու, Գէորգ Չաւուշներու, Դումաններու եւ ցերոց փաշաներու...

Եղերականօրէն ճիշդ հակառակը եղաւ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՃԶՄԵՑԻ՞Ն

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.— Թուրք կառավարութիւնը 15 սեպտ. թուակիր լաւոնական յայտարարութեամբ մը հաղորդեց որ Արարատի զինուորական գործողութիւնները վերջացած են։ Սակայն, նորագոյն տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ բաւական ուժեր կան Արարատի վրայ, եւ մաս մը ուժեր ալ անցած են Պարսկաստան։

Այդ կարճ հեռագրէն կարելի է հետեւցնել, որ Ըսմէթ փաշա, Արարատի գործողութիւնները Ազգ. Ժողովի նիստերէն առաջ վերջացած համարելով, ուզեց քաղաքական խաղ մը կատարել։ Միւս կողմէ պէտք է ըսել, որ արդէն սեպտեմբերի 15էն յետոյ անկարելի էր շարունակել որ եւ է զինուորական գործողութիւն։ Ուրեմն բնական էր որ այդպիսի յայտարարութեամբ մը պիտի փակէին քրտական ապստամբութիւնը զըսպելու հարցը։ Այլապէս արար աշխարհ իրար պիտի անցընէին իրենց հեռագիրներով, աւետելով յաղթանակն ու քրտական պարտութեան մանրամասնութիւնները։

Նոր կռիւի արձագանգներ շուտով կու գան պարզել թէ ապստամբութիւնը ցամքա՞ծ է թէ ոչ։

Թուրք Ազգ. Ժողովը եւ թրքական ցագնապը

Էնկիւրի պատրաստութիւններ կը տեսնէ, բանալու համար իր Ազգ. Ժողովը։ Խալք կուսակցութիւնը իր կարգին կը պատրաստէ ծրագիր մը, որ պիտի գծէ իր ինքնապաշտպանութեան դիրքը յառաջիկայ վիճաբանութիւններու ընթացքին։

Զրոյց կը շրջի թէ պիտի լուծուի ներկայ Ազգ. Ժողովը։

Կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնի պէյ Պէռնի դեսպան նշանակուած ըլլալով, կը կարծուի թէ Ֆէթհի պիտի ուզէ գրաւել անոր աթոռը, ինչ որ իրեն առիթ մը պիտի դառնայ մասնակցելու յառաջիկայ վիճաբանութիւններուն։

Գալով Ազգ. Ժողովին օրակարգին, թրքական հեռագիրները բաւական ճարպիկ խմբագրուած են՝ զարմացնելու համար եւրոպական մամուլը։ Արդարեւ այդ հեռագիրները կ'ըսեն թէ Ազգ. Ժողովի յառաջիկայ նիստերուն ընթացքին պիտի մշակուի օրինագիծ մը, որ, ջնջելով երկաստիճանական ընտրութեանց հին եղանակը (երկաստիճան ընտրութիւն), պիտի ընդունի ընդհանուր պարզ քուէարկութեան (ուղղակի ընտրութիւն) ձեւը։ Երեւի Թուրքիոյ ժողովուրդը տասը տարին չլրացած այնքան յառաջդիմեց, լատինական այբուբենը այնքան շուտ սորվեցաւ, որ Անատոլուի խուլ անկիւնի գիւղացին իսկ պիտի կարենայ գրել իր անունը, տալ քուէ մը։ Ընտրութեանց եղանակի մասին մշակուած օրինագիծը խիստ պատիժներ պիտի սահմանէ, կ'աւելցնէ հեռագիրը, որպէս զի ընտրութիւնները կատարուին առանց խարդախութեան։

Ուրիշ օրինագիծ մը եւս թոյլ կուտայ սահղծել ամէն կարգի քաղաքական կուսակցութիւններ, միշտ հանրապետական եւ ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ, բայց նոյն ատեն կ'արգիլէ յետադիմական եւ ծայրայեղ խմբակցութիւններու գոյութիւնը։

Օրէնսմշակման նիստերը պիտի տեւեն 15 օր, որովհետեւ չափազանց կարեւորութիւն կը տրուի վիճաբանութիւններուն։ Առաջարկուած այս օրինագիծերը գոհունակութիւն պատճառած են, ըստ հանրային կարծիքին (կա՞յ արդեօք Թուրքիոյ մէջ), ազատական խմբակցութեան, որուն յարողները հետզհետէ կը շատնան։

Հնդկական խռովութիւնը մարեցա՞ւ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն.—

Վեց ամիսէ ի վեր, այսինքն հնդկական խռովութիւններու ծագման օրէն ի վեր, ահա առաջին անգամն է, որ խաղաղութիւն կը տիրէ Հնդկաստանի հիւսիսային արեւմտեան ամբողջ ճակատին վրայ։

Ըմբոստ Աֆրիտիներու (աֆղան ցեղախումբ) վերջին բանակը, 4000 հոգի, որ կը գրաւէր Փայվար—Քոթալի շրջանը (Քարաշինարի կողմերը), նահանջեց ու հեռացաւ աֆղանական սահմանէն ներս։

Ոստիկանութիւնը հիմա ալ աւելի խիստ եւ կասկածոտ հսկողութիւն մը կը կատարէ այն ազգայնականներուն վրայ, որոնցմէ կարելի է յուսալ նման ծանօթ խռովութիւններու ծագումը երկրին մէջ։

Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց Եորահակայի մէկ տան մէջ (Դալկաթայի շրջանը) 4 ռումբ, հնարքներ։ Ձերբակալուեցան 6 հոգի այն պահուն, երբ ներս կը մտնէին այդ տանէն։ Ցիշել, որ անցեալ շաբթու եւս ռումբեր գտնուեցան նոյն վայրէն։

Լոնտոնի մէջ այժմ նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին հնդկական համաժողովին առթիւ, որ հաւանաբար գումարուի 10 նոյեմբերին։ Երէկ լաւատեղեակ շրջանակներու կողմէ այն կարծիքը կը հաղորդուէր թէ, երբ Մակտոնալտ, իր թագմագրաց վիճակին պատճառաւ, չկարենայ նախագահել համաժողովին, թերեւս այդ պաշտօնը տրուի լորտ Սընքայի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՒՐՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հրատարակութեան կուտանք փաստաթուղթ մը, որ լոյս տեսած է Արարատի շրջանին մէջ և կը կրէ 19 Յունիս թուականը եւ «Հոյպուն»ի կնիքը։ Անհաւասիկ այդ փաստաթուղթը ամբողջութեամբ։

«Ով հերոսական Քիւրտ ժողովուրդ,

«Դուք, որ ուժեղ ազգերու կը ծառայէք, մինչդեռ իրարու հանդէպ ազդակցութիւն ընել կ'ուզէք եւ բարեկամութիւնը թշնամութեամբ կը փոխարինէք, ձեր միամտութենէն կ'օգտուին ձեր դաւաճան թշնամիները, անոնք իրենց թունաւոր սուրերովը կը ներկեն իր կուրծքին վրայ յաղթականօրէն ծածանող դրօշակը կրող դժբախտ հողը։

«Ձեր վեհ իշխաններու մեծութեան եւ կարողութեան առջեւ իր գլուխը խոնարհող թուրանական ցեղը այսօր ձեր անմիաբանութեան երեսէն ձեզ նոյնիսկ իբրեւ ծառայ չընդունիր։

«Եթէ անգամ մը ուշադիր ըլլաք եւ ուշով լսէք, դուք պիտի լսէք պատուոյ վայրագ ըրգկտումի ձայնը, սուինահարուող եւ գլխատուող երախաներու ճիչը։

«Իսլամութեան եւ քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ իրենց կեանքը զոհաբերող ձեր նահատակները մոռցաք. ձեր ձեռքը բռնած զէնքերէն եւ ձեր կուրծքին վրայ շարուած կապարներէն ամչցէք։ Մի թողուք որ ստրկութեան ստորնութիւնը պատմութեան մէջ աւելի երկարի. մահուան անունէն սարսափող երեխներն իսկ ինքնիշխանութիւնն իրենց ձեռքն առին։ Իսկ դուք զալյում ընող մէկ պետութեան ձեռքը գերի ու ստրուկ եղած էք. ձեր վատութեան այդ պետութեան կուտաք եւ պետութիւնն ալ ձեր դրամովը ձեզ փճացնելու եւ մեռցնելու համար թնդանօթ, զէնք, սաւառնակ կ'առնէ եւ զինուոր կը կերակրէ։

«Բաւական է, վախը ոչ մէկ օգուտ ունի։ Փոխանակ դահիճին ներկայանալու ձեռքերը կապուած վիճակով, առնականօրէն ճակատելով յառաջացէք, իսլամութեան եւ քրտութեան ազատագրութեան պատմութեան մէջ մտնելու եւ այս պատուին արժանալու համար։ Սանուն կրօնի եւ ազգութեան հերոսաբար մեռնիլը եւ պարզերես Ալլահին ներկայանալը անշուշտ լաւագոյնն է։

«Այսօր «Հոյպուն»ի կազմակերպութիւնը ժողովուրդին տէրն է։ Ձեր միջեւ եղած ոխակալութիւնը վերցուցէք, իրարու փարեցէք, մէկ ձեռքով Ղուրանը առէք, միւսով ձեր զէնքը եւ հաւատքի, պատուոյ, ինչքի ու կեանքի ձեր թշնամի Թուրքիոյ հանրապետութեան կուրծքը մխեցէք ամէնուրեք։

«Ինչա՛լլահ, ազատութիւնն ու յաղթանակը ձեր, այսինքն մեր ձեռքը կ'անցնի»։

ԽԺԲՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ ծանր խռովութիւններ պատահեցան Սիւլէյմանիէի մէջ։ Սպաննուեցան 19 հոգի։

Ամբոխը անգամ դայրոյթի մէջ էր, որանգլիացի պաշտօնեաները վախնալով փախան եւ զինուորական զօրանոցները մտան։

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄ ԵՒ ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բ.— ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ

Նախորդ յօդուածով բացատրեցինք թէ ի՛նչ է շրջանավարութիւնը։ Եւ այդ առթիւ տուինք միայն Ֆրանսական տեսակէտը։ Եզրակացութիւնն այն էր, որ շրջանավարութիւնը, առանց անջատողական, առանց նոյնիսկ ապակեդրոնացման հանգամանք ունենալու, կը ծառայէ շրջաններու բարգաւաճումին, տեղական կարելիութիւններու զարգացումին, հողային պայմաններու լաւագոյն ճանաչման եւ օգտագործման։

Ռուսական տեսակէտը բոլորովին տարբեր նպատակ ունի։

Արդէն բառերու գործածութիւնն իսկ կը մատնէ տարբերութիւնը։ Ֆրանսացիները région *կ'ըսեն, իսկ Ռուսերը* rayon(*)*։ Այսինքն մէկը շրջանը կ'առնէ իբրեւ բնական (աշխարհագրական, ցեղային ու տնտեսական) բաժանում, միւսը՝ իբրեւ արուեստական։ Եւ ճիշդ այդ արուեստական ձեւով էր, որ Ռուսերը շրջաններու բաժնած էին Հիւսիսային Կովկասը։ Եւ սակայն «հանրապետութիւններուն» մէջ առաջին առթիւ չյաջողեցան իրագործել այդ ձեւի շրջանացումը, որովհետեւ ընդդիմադիրները գայթակղեցան։ Ա. Գուլոյեան կը խոստովանի (Խորհրդ. Հայաստան, 19 Յուլիս) թէ «դեռ 16րդ համագումարից առաջ, Համ. Կովկասի Կեդր. կոմիտէն որոշեց վերացնել գաւառները» հանրապետութեանց մէջ, առանց սակայն համարձակելու գործադրել։*

Վերջին դէպքերը ցոյց տուին, որ վարանումը եւ գործադրութեան յապաղումը կրնան վտանգել կոմունիստ կուսակցութեան դիրքը Ուկրայնայէն մինչեւ Եակուտիա, Տաղստանէն մինչեւ Հայաստան։ Մանաւանդ, քանի Ազրբէջան փայլուն օրինակ մը տուաւ գաւառապետական վարչաձեւին վտանգին մասին։

Ստալին անհրաժեշտ նկատեց համագումարի հրաւիրել եւ առաջին առթիւ «ամբողջովին եւ լիովին հաւանութիւն տալ Կեդր. Կոմիտէին որոշման»՝ գաւառներու վերացման եւ շրջաններու ամրացման մասին»։ Այսպէս է կոմունիստ կուսակցութեան 16 րդ համագումարին բանաձեւը։

Այս հրամանին վրայ, «հանրապետութիւնները» կը ջնջեն գաւառի կամ գաւառակի ամէն բաժանում, եւ իրենց երկիրը կը բաժնեն գիւղերու, շրջաններու եւ կեդրոնի մը։ Ուրեմն կառավարական հրամանը պիտի համբորդէ միայն երկու խողովակի մէջէ, գիւղ-շրջան եւ շրջան-կեդրոն։ Զափազանց անմեղ բաժանում։

Սակայն բոլշեւիկ Կեդր. Կոմիտէին բանաձեւը կը խօսի նաեւ մարզային կամ երկրային բաժանումներու մասին։ Այսինքն հանրապետութիւնները ուղղակի Մոսկուայի կապակցուածին մասին։ Այստեղ արդէն հանրապետութիւնը կը դառնայ գիւղ, երկրայինը՝ (օրինակ Անդրկովկաս) շրջան, ուղղակի Մոսկուայի կապուած։

Այսպէս ուրեմն ծառին բունն է Մոսկուա, որ կուտայ քանի մը գլխաւոր ճիւղեր, որոնց ծայրը ճիւղիկներ։ Այս ճիւղիկներն ալ կը կտտրեն նման բաժանում մը, եւ կը վերջանայ։ Պատկերը պարզացնելու համար՝ ըսենք, որ Մոսկուա կառավարչական եռաստիճան բաժանումներու ձեւով՝ կը կապուի Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրբէջանի, Ուկրայնայի, եւլն. ջապէս բոլոր «հանրապետութիւններուն» գիւղերուն։ Արդէն բանաձեւը կը խոստովանի իր նպատակը, — «մօտենալ գիւղերուն» եւ «կապ հաստատել մասսաներուն հետ»։ Միայն թէ նպատակին նպատակն է, որ չէ խոստովանուած։ Այս յօդուածը գրուած է պարզապէս խոստովանցնելու համար այդ մայր-նպատակը։

.˙.

Արդէն կը տեսնուի, որ այս եռաստիճան բաժանումը փորձ մըն է ապահովելու կեդրոնացումը, գերագոյն նպատակը Մոսկուայի իշխանութեան։ Եւ պէտք է ըսել թէ Մոսկուայի գլխաւոր հոգն է լուծել Անդրկովկասի սա հարցը, որ իր առանձնական քաղաքականութեան խոչընդոտ կը հանդիսանայ հինէն ի վեր։ Մոսկուա երբեք հանգիստ սիրտով չլուծարեց Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան, թէեւ այդ Դաշնակցութեան գլուխը միշտ իր մարդն է որ կը նստեցնէր։ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի պայքարը նոր բան չէ, եւ բոլշեւիկեան աշխարհահայեացքը չէր կրնար մոռցնել զայն։ Այդ պայքարը շարունակուեցաւ նոյնիսկ կոմունիստ կուսակցութեան մէջ։ Կախեանին էր, որ Վրաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 4րդ համագումարին ընթացքին կ'ըսէր.

— «Անհրաժեշտ է ստեղծել Անդրկովկասեան ժողովրդային տնտեսութեան խորհուրդ, Նախ եւ առաջ՝ որպէսզի տնտեսական բազա ստեղծուի Անդրկովկասեան դաշնակցութեան համար, եւ երկրորդ՝ որովհետեւ Վրաստանի, Ադրբեջանի եւ Հայաստանի աճող տնտեսական կեանքը կապակցութիւն եւ համաձայնութիւն է պահանջում ինչպէս հանրապետութիւնների միջեւ, այնպէս էլ *Մոսկուայի մինչեւ արդիւնաբերութեանց շահերը պաշտպանելու ապահովելու»։*

Վերջին նախադասութիւնը, զոր ես ընդգծեցի, կը հասկցնէ ամէն բան։

Արդարեւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան ստեղծումը եղաւ պատճառ, որ հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանին առթիւ բացուած ապստամբութիւնը ոչ միայն չխեղդուի դեռ նոյնիսկ չծագած, այլ զարգանա՛յ, աճի եւ սպառնայ մինչեւ Մոսկուայի, երբ շահերը պաշտպանելու համար»։

Այժմ ըսենք, որ Անդրկովկասեան ապստամբութիւնն է պատճառը գաւառներու ջնջման հրամանին։ Մոսկուա յարմար նկատեց մէկ հարուածով լուծել Անդրկովկասի հարցը, ջնջել Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը եւ «հանրապետութեանց» գաւառները։

Երբ Ազրբէջանի ապստամբութեան հարցը կը ծեծուէր Անդրկովկասեան համագումարին մէջ, Էլիավա կը պոռար.

— Երբ Ադրբեջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն սնանկացաւ, մեզի յայտնի եղաւ թէ բոլոր յանցանքներուն պատճառը Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնն է երբ մենք կը փորձէինք սրբագրել Ադրբեջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին սխալները։ Ադրբեջանի կոմունիստները կ'աղմկէին ու կը բողոքէին։ Ճիշդ չէ՞ նոյնիսկ Ադրբեջանի կոմունիստները դէմ եղան Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին եւ ըսին.— Մի խառնուիք մեր ներքին գործերուն *(Բագինսկի Րաբոչի, թիւ 144)։*

Հասկնալի է անշուշտ բուն նպատակը,— ապահովել կեդրոնացումը, ջնջելով տեղական, երկրորդական կեդրոններու իրաւասութիւնները։ Կարգաւ այդ միջոցն է, որ կ'արտայայտէ.

— Բոլոր այս յանցանքներուն պատասխանատուները կեդրոններն են, մասնաւորաբար Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն. *(Զարիա Վաստոկա,* թիւ 167)։

Ճիշդ է թէ Մոսկուա մօտէն կը հսկէր այս կեդրոններուն վրայ, եւ, երբ իր հրամանները չգործադրուէին, կը հրաժարեցնէր հեռագիրով։ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղար նշանակուեցաւ Ա. Խանջեան, համագումարէն քանի մը շաբաթ առաջ, առանց սպասելու համագումարին ընտրութիւններուն։ Ազրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին անդամները, Ալի Հայդար, Եուսուֆ Կասիմով եւ Լեւոն Միրզոյեան, իրենց ընտրութենէն 3 ամիս յետոյ հրաժարեցուեցան հեռագիրով, այն ամբաստանութեամբ թէ «աջ» հակում ցոյց կուտան եւ դէմ կը շարժին Մոսկուայի։ Եւ այսպէս քանի՛ օրինակներ։ Մոսկուա միշտ կը պահէր իր կեդրոնի բռնակալութիւնը։ Եւ սակայն անխոհեմութիւն էր պահել փոքրիկ կեդրոնները եւ ստիպուիլ միշտ հսկելու անոնց վրայ։ Լաւագոյնը քանդումն էր այդ կեդրոններուն, տեղական ձեւական ազատութիւններուն։

Մոսկուա հասկցաւ, որ ատկանջը շատ հեռուն էր գիւղերէն։ Եւ գաւառները պատուարներ էին, որոնք անլսելի կը դարձնէին գիւղացիներու խորհրդակցութիւնները, բողոքները, եւ դժգոհութեան եւ տրտունջի ձայները։ Արդարեւ վերջին ապստամբութիւններուն ընթացքին գաւառային իշխանութիւններն էին, այդ փոքրիկ մարզպանութիւնները, որոնք աչք գոցեցին կամ միացան ըմբոստներուն (Ազրբէջան)։

Ի հարկէ Մոսկուա պիտի խորհէր լուծել ոչ միայն երկրորդական կեդրոններու հարցը, այլ նաեւ գիւղերու հեռանիստ անկախութիւնը։

Ա. Գուլոյեան ատոր կ'ակնարկէ անշուշտ, երբ կը գրէ.

— վերջին երկու տարում գիւղում տեղի ունեցած կարեւոր պրոցեսները կուսակցական օրգաններին առաջադրեցին մի շարք խոշոր խնդիրներ, որոնք պահանջում են արագ եւ ժամանակին լուծում, — մօտեցնել իշխանութեան օրգանները եւ այլ կազմակերպութիւնները մասսաներին («Խորհր. Հայաստան», 19 Յուլիս)։

Կամ աւելի պարզ խոստովանութիւն մը.

— Գլանային եւ օպերատիվ ֆունկցիաների կեդրոնացումը գաւառում ստեղծեց այնպիսի դրութիւն, երբ շրջանային օրգանները կարող են գործել եւ անմիջականօրէն միայն իրենց շրջանին վերաբերող հարցերը լուծել գաւառական օրգանների ցուցումներով եւ հրահանգներով։

Այսինքն, գաւառները քիչ մը անկախ կը կառավարէին գիւղերը, առանց ամէն բան իմացնելու եւ պատմելու Մոսկուայի, ինչ որ փուշ կը խոթէր կեդրոնին աչքը։ Կեդրոնը կ'ուզէր, որ ամէն բան իմանայ, ընդհակառակն՝

— Գաւառները գոյութիւն ունենալու պատճառով, մարզային կամ հանրապետական կեդրոնները շատ ուշ են տեղեկանում թէ ի՞նչ է կատարւում գիւղում եւ այդ պատճառով չեն կարողանում ժամանակին համապատասխան դիրեկտիվներ տալ տեղերին։

Ի՞նչ պէտք էր ընել, ուրեմն։ Ջնջել գաւառները, խոչընդոտները, որովհետեւ այդ ձեւով.

— Շրջանացման հետ միասին ուժեղանում են կապը, ինֆորմացիան եւ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները շրջանների եւ կենտրոնի միջեւ։

Անշուշտ, Մոսկուայի համար կարեւոր է, չափազա՛նց կարեւոր է ինֆորմացիան, կ'ուզէ իմանալ, լսել թէ ի՞նչ է կատարւում գիւղում։

Սիրտը դո՛ղ կայ։ Ուսպա՛կ Մոսկուա։

Եւ սակայն տակաւին չըսինք մայր-նպատակը այս շրջանավարութեան։

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ

(*) Թիֆլիսի «Պրոլետարը», հրատարակելու ատեն (17 Յուլիս) գաւառներու ջնջման որոշումը, շատ սխալ ու գէշ թարգմանած էր ռուսերէն բնագիրը։ Այսպէս խոշոր գիրերով կը ծանուցանէր *«շրջանների (?) վերացումը»*։ Երեւանի թերթերը ճիշդ թարգմանած էին, գրելով ռուսերէն բնագիրին *օկրուգ* բառին դէմ *գաւառ* եւ *ռայոն* բառին դէմ՝ *շրջան*։ («Խորհրդ. Հայաստանի» միայն 17 Օգոստոս թիւն էր, որ բառերը շփոթած էր)։

Եւ դեռ բազմաթիւ գէշ կամ սխալ թարգմանուած նախադասութիւններ, որոնք իմաստ չունէին, կամ կը հակասէին որոշման։ Եւ այս՝ «գրականագէտ» Աղասի Վարդանեանի խմբագրապետութեա՛ն տակ։

Ա.

ԳԱՐՇԵԼԻ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ ՄԸ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պէյրութ հրատարակուող «Լիսան իւլ Հալ» օրաթերթը Օգոստոս 23ի եւ 29ի թիւերուն մէջ հրատարակած է երկու յօդուածներ, *«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ»*, *«ՀԱՅ ԼԻՏՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՇՈՒՐՋ»*, *«ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ»* խոշոր վերնագիրներով։ Նոյն խնդրի մասին Եգիպտոսի «Մոքաթթամ» թերթի թղթակիցն ալ գրած է, նոյն վերնագիրներով։ Այս տեղեկութիւնները արաբական թերթերը առած են Հնչակեան Միհրան Աղազարեանէն։ Հայութիւնը գրպարտող այս յօդուածները կուտանք նոյնութեամբ, որոնց մասին պիտի անդրադառնանք առանձին խմբագրականով մը։ Յ.

Մեր մէջ գտնուող այնքան բազմաթիւ Հայերու մասին լռած մնալ եւ այս գաղթական եւ իր տունն ու տեղը լքող ժողովուրդին հանդէպ անտարբեր մնալ, անփութութիւն է։

Այո, մենք անփոյթ ենք։ Մեր մէջ կը գտնուին 30,000 Հայեր. եւ այդ բազմութեան հանդէպ մեր ունեցած անտարբերութիւնը, բարձր քաղաքակրթութենէն աւելի տեղական կառավարութեան կը պատկանի, որովհետեւ բոլոր գաղտնիքներն ու նուրբ գործերը գիտէ։

Արդեօք կը կարծե՞նք որ Հայեր այս երկրին մէջ չեն մտածեր իրենց ապրելակերպի պայմաններու մասին եւ արդեօք անոնք չե՞ն մտածեր թէ ինչ տեսակ յարաբերութիւններ պիտի մշակեն տեղական ժողովուրդին եւ տեղական ու հովանաւոր իշխանութեանց հետ։

Այո՛, Հայերը բարձր քաղաքակրթութեան ծանօթ ընկերութիւններ ունին, բայց մենք Լիբանան բան չենք գիտեր անոնց մասին, եւ Հայերը ունին գաղտնի փափաքներ եւ երազներ, որոնք մեզի անծանօթ, բայց Ֆրանսացիներուն ծանօթ են։

. . . . .

Մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ, Զօգագ Գլարի մէջ, երկու տարի առաջ յառաջ եկող վէճը եւ ատկէ վերջ հնչակ լիտր Յերունիի սպանութիւնը եւ քանի մը լիտրներու բանտարկութիւնը։

Թերթերը այդ ժամանակ երկար բաներ գրեցին, որոնց եզրակացութիւնը այն էր որ Հայերը երկու կուսակցութիւններ ունին՝ Դաշնակ, որոնք Հայերու ազգութեան եւ սովորութիւններուն պահպանումը կ'ուզեն, իսկ երկրորդը Հնչակ, որոնք Հայերուն Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու հետ լուծումը ու անոնց լեզուն սորվելով միեւնոյն գրականութեամբ ձանիլը կ'ուզեն։

Այս վերջին կուսակցութեան լիտրներէն, բանտ նետուած, եւ լիտրութիւնը Յերունիէն ժառանգած մարդը Միհրան Աղազարեանն է։

Այս լիտրը, հոս Սոֆայի մէջ, իր բնակարանին հետ գտայ եւ տեսակցեցայ։

40 տարեկան նիհարակազմ, կապոյտ աչքերով, դեղին մազերով խելացի մարդ մըն է։ Արաբերէն գժուարաւ կը խօսի, Ֆրանսերէն շատ լաւ գիտէ։ Օսմանեան պաշտօնէութեան ատեն եւ Ռուսաց-չանցերէն շրջանաւարտ է։ Ես անոր հետ տեսակցելու ատեն, լիտրի մը հետ տեսակցելու հաճոյքը. Լիտրութեան բոլոր առաւելութիւնները ունի, միայն թէ շատ ջղային է. այդ ջղայնութիւնն է որ զինք բանտ առաջնորդեց եւ 4 տարի Թրիպոլիի եւ Պէյթ էտտինի մէջ բերդարգելութեան մէջ պահեց։ Հիմա լրացուցած ըլլալով իր շրջանը, ազատութիւն կ'ընէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այս երիտասարդին հետ տեսակցութիւնս ի հարկէ հայկական խնդրին շուրջ անցաւ։ Միհրան, ըսաւ խօսիլ. «Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Հայերու թիւը 150,000 էր, հիմա հազիւ 100,000 թէ 50,000ը Ամերիկա գնաց, միայն Լիբանանի մէջ 30,000 Հայեր կան, որոնց բոլորը քաղաքացիութիւն ընդունած են։ Ի հարկէ այսքան խոշոր թիւ մը երբ քով քովի գան, ունելիքէն եւ գործէն տարբեր բաներու մասին ալ կը մտածեն։

«Անոնք եթէ Հայաստան երթալ կ'ուզեն, ուրիշ մաս մը չուզեր եւ հոս մնալ եւ ժամանակի պահանջքին համեմատ շարժիլ կ'ուզեն։

«Հոս գտնուող Հայերը երկու մասի կը բաժնուին՝ Հնչակ եւ Դաշնակ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ

«Հոս Հայերը 20 անդամներէ բաղկացած Ազգ. Երեսփ. Ժողով մը ունին։ Երկու տարի առաջ ընտրութիւնները եղան եւ Դաշնակները 13 հոգի շահեցան, Հնչակները 3 եւ Թաքածները չէզոք։

ԵՐԿՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Այս երկու կուսակցութեանց միջեւ սկզբունքային տարբերութիւններ կան։ Հնչակները կ'ուզեն որ բառին առաւելագոյն առումով Լիբանանցիներ ըլլան։ Այսինքն արաբերէն պէտք է սորվիլ եւ ձուլուիլ Լիբանանցիներու մէջ ճշմարտապէս, եւ Լիբանանցիներու սովորութիւններն ու բարքերը որդեգրել։ Ես այս կուսակցութենէն եմ եւ այս քաղաքականութեան յաջողութեան կ'աշխատիմ։

«Այս գաղափարին հետեւողները երիցնով եւ հոգիով կը հաւատան անոր օգտակարութեան, որովհետեւ այլեւս յուսահատ թողին եւ Հայկական Օճախի ստեղծումէն եւ հրաժարեցան տէրութեանց փայլուն խոստումներէն։

«Առոր համար Հայերը ժամանակին համեմատ պէտք է շարժին, եւ պէտք է Լիբանանցիներու պէս ըլլան, որովհետեւ ամէն պարագայի հոս պիտի ըլլայ իրենց բնակութիւնը։

ԼԻԲԱՆԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Ինծի պէս մտածող Հայեր արդար կը գտնեն Հայերու Լիբանանցի ըլլալը եւ ձուլուիլը, որովհետեւ Լիբանանցիներ եւ Հայերը պատմութեան մէջ բարեկամ էին. իմ քաղ թիւնս շատ հին է, Փիւնիկեցիներ Հայերու կապուած էին առեւտուրով հետեւ հիւսիսային Սուր կ'անցնէր Հայերու առեւտ ճանապարհը. ասոր ամ փաստը այն է որ մեր փիւնիկեան լեզուին կը նմ

«Հիմա ես հայերէն կը պատրաստեմ գիրք մը մօտ ատենէն լոյս պիտի որուն մէջ փիւնիկեան եւ կական յարաբերութեանց պատմական փաստ մը կայ գիրքին անունն է՝ «Սուրիա, բանան եւ Հայաստան»։

Դաշնակ կուսակցութիւ կայն ամբողջութեամբ հակ է այս տեսակէտին եւ կ Հայերը պահպանեն իրենց գային գոյութիւնը եւ ուին ուրիշ ազգերու հետ կ'ուզեն որ հայերէն լեզու յերուն համար պաշտօնական գու մը մնայ։ Դաշնակներ տէրութեանց հետ բանակց ներ կ'ընեն հայկական օճախ կազմելու համար»։

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՐՄԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵ

Ամբողջ աշխարհ հետեւեցաւ Գերմանիոյ կան պայքարներուն, թիւններուն եւ մասնաւ ընտրութեամբ այժմ կը բանէ անոնց ելքը։ Իրր աւելի հետաքրքրութ հական է ներկայացնել կան մամուլին կարծիք ընդհ. գիծը բացայայտ հութիւն մը եւ կասկած թերթերէն մեծ մէկ հաստատէ թէ Գերմա դիմէ դէպի ուժի կառ թիւն մը, եւ ատով կը գուի։ Պ. Պրիանի եւ պայի ծրագրին հակառ ները կը պահանջեն վեր խաղաղութեան քաղաքա թեան։ Ուրիշներ կ'ու ֆրանսա սպառազինուի որ կը յորդորեն հանդարտ յառնուիլ այս «գերմ տենդի տագնապէն»։

ԱԻԱ՞Ղ

Վստահութիւն չունի մանիոյ վրայ։ Գիտենք գիւ դաշնագրերն վրէժի ոգին պիտի արթնն վրայ յարձակելով յաղթ րուն մէջ եւ այլեւս չպի րէր։

Բայց պարտաւոր էին կեղծ փորձ մը ընել տենալու, պար'եզա փորձ րոյական գինաթափութ մը չյաջողեցաւ։ Մայ պումը, որ խաղաղութեան ի նպաստ, մեր կողմէ ամէնէն ազնիւ գիշ նախորդ թշնամիներուն ծառայեց միմիայն փոխ վրէժի զգացումներ (Լընթրանսի

ԲՈՒՆԻ ՈՒԺԻՆ ՀԱՄԱՐ

Այս ընտրութիւններ նէն որոշ արդիւնքը, սակցութեանց բաժին բաղդատաբար բանիմաց գութեանց տկարութիւ հանքն է։ Ժողովրդական շարքերէն դուրս եր ման, վերածուեցան արտայայտութեան։ կան նոր կուսակցութիւ ակոռ իսկ չունի։ Միայ կը պահէ իր դիրքերը նշանակութիւն ունին կենցաղները, որոնք բապետական, երբեմ մական, մէյ մը վեր տան, մէյ մըն ալ (Լիւ

ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Որեւէ կերպով, գահլէժը չկրնար

ունենալ կառավարելու, կռթնելով միայն այն հաւատքցութեանց, որոնք դարձ ներշունչ կը հանդիսանան իրենց համաձայն սատացուած արդիւնքին, կը հաստատուի որ միայն 172 ձայն պիտի ունենայ։ Արդարեւ չէ նոյնիսկ թէ մեծ համերաշխութեամբ մը ընկերվարականներ, կառավարականներ, կեդրոն, ժողովրդավարականներ) ած մեծամասնութիւն կազմել գոյացնել։ Որպէսզի ապահովէ իր գոյութիւնը պէտք է որ այս վերջիններուն միանան նաեւ անսասանները երկրագործականներն ու քանի մը ազգայնականներ։ Խորհրդարանական կացութիւնն ուրեմն, աւելի քան պիտի ըլլայ քան լուծուած խորհրդարանին մէջ։ Զգենք որ, ներկայիս, որեւէ նախատեսութիւն անկարելի է, որովհետեւ որեւէ գուշակութիւն՝ հասարակ քմայք մը եղած պիտի ըլլար, քանի չենք գիտեր գիտաւորութիւնները Հինտէնպուրկի, որուն դերը աւելի քան մեծ ըլլալ կը թուի այսօր։

(Տէպա)

ԽՈՐՀՐԴԱՊԱՇՏ

Իժգոհութեան, կասկածութեան եւ անվստահութեան այս անհուն թափը որ միանգամայն բանեց գերմանները, բազմաթիւ պատճառներ ունի.— Կրնանք զանոնք վերլուծել, ո՛չ միայն այս երկրին մէջ կատարուած ուսումնասիրական քննութիւններով, այլ նաեւ յիշելով որ 1921ին, ցեղապաշտներն եւ Հիտլեր արդէն յաջողութիւն մը ունեցեր էին, մինչ Գերմանիա կը տառապէր ծանր տագնապէ մը։

(Մաթէն)

ՀՐԷՇՏԱԿ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՅ

Խօսելու համար քիչ մը խորհրդապաշտ լեզուով՝ մը, որ անհամայ չպիտի թուէր մեր անդրշիրիմեան գրագէտներուն, ըսենք թէ այս պահուս, գտած աթքար մը կը մղուի իրենց երկրին մէջ, կարգապահութեան հրեշտակին եւ անկարգութեան սատանային միջեւ։

Այս պայքարին — որուն մէկ հակառակորդներէն ո՛չ ոք գեղչեքած իր վերջին խօսքը, միայն Ֆրանսա չէ, այլ ամբողջ Եւրոպան է որ կը հետեւի, իբրեւ վկայ, որ ուշ՛ղ, չի կրնար մնալ անտարբեր հանդիսատես։

(Էօվրը)

ԿՈՐԾԱՆԱԾ

Գերման խորհրդարանական ուժը, վախճանն է երազին, զոր հինգ տարիէ ի վեր կը հետապնդէր Պրիան, վախճանը այն նոր Գերմանիոյ որ հին Գերմանիոյ հետ ամէն կապ պիտի խզէր, պիտի տիրապետէր անոր, պիտի սորվէր Եւրոպացիի լեզուով խօսիլ եւ ամբռնալ խաղաղութեան մէջ։ Այս խարխափար Գերմանիան, այսօր կը տեսնուի թէ իր գոյութիւնն ու արտաքին երեւոյթ կապած էր Հայնոսի գրաւման։

(Էքօ տը Փարի)

ԱՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գերման ընտրութիւններն, ուզուած կարելի յստակութեամբ անանկութիւնը կը փաստեն Պրիանի քաղաքականութեան, պէտք է անոնք թոյլ տան ֆրանսական մոլորած ժողովուրդին, որ վերագտնէ ինքզինքը, բայց անոր այս հիասթափումը այնքան անդորք պիտի ըլլայ, որ զեռ անշուշտ, երկար ատեն պիտի թափառի, եթէ իր առաջնորդները, իր ղեկավարները մերժեն զայն քիչ մը կոպտօրէն գնել չիտակ ճամբուն մէջ։

(Օռտըր)

ԱՆՕԳՈՒՏ

Գերմաններուն առջեւ պարպելէ վերջ Հռենոսը, Սարրը, պիտի պարպենք նաեւ Ալզասը, յետոյ Լորէնը, յետոյ, Շամփանեան, Ֆլանտրը, Պուրկոնյը։ Կարելի՞ է ասկից աւելի սուղ գնել հանդարտութիւնը։ Եւ եթէ հետզհետէ Ֆրանսա ինքզինքը տեսնէր գերմանացած, ո՞ր պիտի ըլլար գժբախտութիւնը։ Մեր գիւանագէտները այնքան հիացում ունին, այնքան նախընտրութիւն Գերմանիոյ հանդէպ, որ անշուշտ բարիք պիտի նկատեն «այս քիչ մը կոպիտ ռասիկանական գործողութիւնը», զոր գերման հեռանքները պիտի կատարէին առանց ընդդիմութեան հանդիպելու․․

(Ֆիկարօ)

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ

Մինչեւ մէկ ամիս, պարպուած Հռենոսի մէջ հարիւր հազար «Պողպատեայ Սաղաւարտաւորներու հաւաքոյթով, կրնանք մենք մեզ գտնել գերման վերջնագրի մը առջեւ, որ պահանջէ Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը։

(Աքսիոն Ֆրանսէզ)

ՀԱԿԱԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ

Հակադրամատիրական քուէարկութիւն մըն է որ կատարուեցաւ կը գնահատէ Փօփիւլէռ.

Եթէ ուրեմն, յարաճուն փոշիզմի վախէն, գերման քաղքենիութիւնը որոշէ ուրանալ վերջին ամիսներու իր քաղաքականութիւնը եւ հրաժարի մօտենալէ աշխատաւորութեան, պիտի սախպուի սակայն ընդունիլ որ եւ է համերաշխութեան մէջ ընկերվարական ուղղութիւնը եւ աշխատաւոր դասակարգին զիջանիլ կարգ մը գըլհաւորելի առաւելութիւններ։

ԿԵԱՆՔԸ ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳԱՇԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՇԱՆ, 15 Սեպտեմբեր.— Սեպտեմ. 14 կիրակի օր Bourg la Reineի Salle des Banquesի մէջ տեղի ունեցաւ փարիզի Հարաւային Շրջանի Ցառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը՝ միացած գրական հանդէսի մը։

Ժողովը բացուեցաւ Պ. Թ. Մեծատուրեանի նախագահութեամբ. փոխն ի փոխ խօսք առին վարչութեան ատենադպիրը եւ գանձապահը եւ կարդացին տարեկան տեղեկագիրը՝ որմէ կը քաղենք կարեւոր եւ հետաքրքրական մասեր։ Միութիւնը իր 105ի հասնող անդամներու ամսավճարներով եւ միանգամայն բացառիկ նուիրատուութիւններով կրցած է ունենալ իր դպրոց-հաւաքատեղին երկու հազար ֆրանք սարքերով եւ վճարած է վարձուհիին երեք ամսականը, ունի 31 երկսեռ աշակերտներ։ Միեւնոյն ատեն գրադարանը ճոխացուցած է հարիւրէ աւելի գրքերով, տուած է երկու հանդէսներ՝ որուն մասնակցած են շրջանի գեղարուեստասէր ուժերը։ Այդ հանդէսներէն զուտ վարչութիւնը Սուրիոյ աղէտեալներուն համար հաւաքած է 1400 ֆր., նուիրատուներու ցանկը հրատարակուած է «Ցառաջ»ի մէջ։ Ա. Աճառեանի Գրական Ցոբելեանը տօնած է արժանավայել կերպով եւ Գրական հիմնադրամին համար ունեցած է հասոյթ 900 ֆրանք։

Կը հաւաքուած է գպրոցը սեղաններով, աթոռներով եւ քարտէսներով, հոն այցելող մը պիտի ունենայ վարժարանի մը տպաւորութիւնը. գանձին մէջ կը գտնուի 650 ֆրանք։ Եթէ հաշուուին բոլոր կահ կարասիները Միութիւնը ունեցած կ՚ըլլայ մէկ տարուան ընթացքին 1935 ֆր. արժողութեամբ գրամագլուխ։ Բոլոր ներկայ անդամները գոհ այս արդիւնքէն, գնահատական բանաձեւով մը իրենց քուէներով վերահաստատեցին նախկին վարչութիւնը իր պաշտօնին վրայ։

Հաւաքոյթին երկրորդ մասը յուզիչ էր. 4 տարեկանէն մինչեւ 15 տարեկան 30ի չափ պզտիկներ կանոնաւոր շարքով սկսան երգել «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն եւ առաջնորդութեամբ ուսուցչուհի Օր. Սիրվարդ Սրապեանի, կարծես տարիներէ ի վեր մարզուած երգչախումբ մըն էին անոնք, խանդավառ, որոնց կը թնդացնէին մեր ամէնուս սրտէն խօսող այս երգով չափերուն աչքերուն մէջ արցունքներ կ՚երեւային։ Օրիորդներ Սրապեան, Արրահամեան, Թեւանեան, Պօղոսեան, հետզհետէ բեմ կուգային իրենց հայերէն արտասանութիւններով մեր հոգիները թրթռացնելու։ Խումբը դարձեալ կ՚երգէ «Գարուն եկած է նորէն» եւ Սիրուն աղջիկ» երգերը, արտասանութեան ծափերու մէջ կը վերջանայ հանդէսը։ Ի վերջոյ կը հրաւիրուի շրջանիս հայ ժողովուրդը՝ որ գնահատէն Միութեան այս գործը, զօրավիգ հանդիսանան վարչութեան եւ միութեան ներկայ ըլլալ այն հանդէսներուն՝ որոնք պիտի սարքուին ի նպաստ դպրոցի աշակերտութեան մասնակցութեամբ։

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱԿԱՒԻ՛Ն, ՏԱԿԱՒԻ՛Ն

«Սխալները» գիւղացիներու վրայ կատարուած բռնութիւններու մասին է խօսքը) տակաւին չեն սրբագրուած, հակառակ բոլոր բոլշեւիկեան շանթերուն։ Ջէ՞ որ բռնութեանց հեղինակները, քաղլաքներն իրենք ալ բոլշեւիկ են։ Եւ «Խ. Հայաստան»ձանձրոյթ պատմելէն թէ կը շարունակուին այդ բռնութիւնները։ Ահա նոր օրինակ մը, նոյն թերթէն (8 օգոստ.)—

«Վեդիբասարի շրջանին մէջ Թոհանլու գիւղին Արարատ կոլխոզին անդամ Համբարձում Ցարութիւնեան քանի մը տարի առաջ շուրջ մը գեղնումներ կատարած էր, սեփականատէր գիւղացիներէն կոշտաք առած ու քուէի իբրաւունք տուած էր։ Ցետոյ անցու Թոհանլու, ուր «Թայֆաբազ»ութիւն խաղաց, կոմունիստ պատանիները «կուլակի զաւակ» յայտարարելով անոնց դէմ թշնամութիւն սերմանեց։ Հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանը տրուած ժամանակ քանի մը գիւղացիներու առողջութիւնները գրաւելով հանդերձ. «Մենք սխալներ չենք ունեցեր, ճիշդ ենք արել» կը պատասխանէր հարցնող-քննողին։

Կոլխոզի անդամներէն շատերուն կ՚ըսէ. «Ես քո տեղը հեռանալ չեմ կարող գնալ, քո պապերը կուլակներ են եղել» եւ այսպէս «սերտը հանգստացնելու» համար կը վարէ գիւղացիները։ Ցաճախ կը ծեծէ աս ու ան, կոլխոզին ձին կը նստէ մօտ կուգայ գիւղերը, եւ ձին այնպէս կը չարչարէ, որ խեղճ կենդանին սատկեցաւ»։

«Խորհ. Հայաստանի ներկայացուցած այս տէրէպէյիները մէկ չեն, երկուք չեն։ Ահա ուրիշ օրինակ մը, նոյն թիւէն.—

«Ն. Ախտայի կոլխոզին ղեկավարները Մկրտիչ Դանիէլեան, Մկրտիչ Օհանեան եւ Համայեակ Առաքելեան կը շարունակեն իրենց քմայքոտութիւնները։ Այս երեք կոմունիստները «շայկա» մը կազմելով, գործած գիտակցօրէ փոխանակ գիւղատնտեսութեան նայելու, կը նստին օրն ի բուն կը գինովնան։ Մէկը իբրեւ հակայեղափոխական, միւսը սեփականատէր գիւղացիներու բարեկամ ամբաստանուելով, կը վարեն գինով գլխով։

Օր մըն ալ բոլորովին գինով փողոց կ՚ելլեն եւ զանազան արկածներ կը կատարեն։

Կը մտնեն գիւղացիի մը տունը, կը փորձեն աղջիկը բռնաբարել, երբ փորձը կը ձախողի, կը թողուն իրենց գլխարկները եւ կը փախչին։

Կոլխոզը ունի 4 ջրանցք 8 աչքով։ Ցորեն աղալու հրաման կուտան երբ իրենց քմահաճոյքը ուզէ։ Ետքը, ձկնորսութիւն ընելու համար, կը կտրեն ջրանցքին ջուրը։ Եւ ի՛նչ, միայն մէկ ձուկ կը բռնեն, մինչ գիւղացիները կը սպասեն որ ջուրը գայ եւ իրենց գործը աղայ»։

ԱՐԹԻԿԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Արթիկի հանքերուն վայրը անցեալ տարի կառուցուած էին միայարկ տուն մը, ուրիշ տուն մըն ալ վերջանալու մօտ։ Այժմ արդէն կանգնած են 10 տուներ եւ ամառնային երկու խոշոր տաղաւարներ, ուր կը բնակին բանուորները։ Մինչեւ հոկտեմբերի կէսը, պատրաստ կ՚ըլլան 6 միայարկ տուներ, 1 երկյարկ եւ 4 պանդոկներ։ Արդիւնաբերական շէնքերէն պատրաստ է քարտաշներու գործարանը, երկյարկ խոշոր շէնք մը։ Երկու մասնաւոր գործիքներ, որոնց մէկը քարը հանքէն կը փոխադրէ քարտաշներուն գործարանը եւ միւսը մշակուած քարը կ՚առնէ ու դուրս կը հանէ, տեղաւորուած են մեծ շէնքի մը մէջ 26 մեթր բարձր եւ 350 մեթր երկար։

Շինարարութեան սուր եղանակն է, եւ աճագին պահանջ կայ փայտի եւ երկաթի։ Հանքերուն մէջ քար կտրելու համար մինչեւ հիմա կը գործածուէր լարաւոր սղոց, սակայն այժմ կը փորձուի գերմանական ուրիշ գործիք մը։ Շղթայ մըն է, որ արագօրէն կ՚անցնի քարին վրայէն եւ իր ատամներով կը կրծէ ու կը կտրէ։ Այս տեսակ 7 մեքենայ կայ, բերած ենք նաեւ քարամշակման նոր գործիքներ։ Բոլորն ալ փորձի համար։

Դժբախտաբար բանուորներուն տունեցին հոգ տանող չկայ։ Ոչ բանջարեղէն, ոչ ալ ուրիշ պարէն, բայց միայն հաց, որ վերջերս միայն ուտելի վիճակ մը ունի։

Գէշ է նաեւ ջուրին հարցը։ Կը պատահի, որ ամբողջ օրը խմելու ջուր ալ չկենայ։ Կամ պզտոր ջուր մը, որ կուգայ բաց առուէն։ Այժմ կ՚աշխատին «Քոռ-աղբիւր» կոչուած ակէն խողովակով ջուր բերել։

Բանուորներն ալ շատ խղճամիտ չեն։ Մինչեւ հիմա կ՚աշխատէին 1600 հոգի, բայց շատերը մեկնեցան եւ մնացին 518 հոգի։ Այս պատճառով ինքնաները չեն աշխատիր։

Նպարեղէնի խանութներուն վիճակն ալ անմխիթար է։ Գէշ տեսակի սանձէ մը զատ ուրիշ ոչ պտուղ կայ, ոչ ալ բանջարեղէն։ Փուռին վիճակն ալ գէշ է։ Հացավաճառները կը գիշերեն փուռին մէջ, որպէսզի կարենան ստանալ հացը։ Եւ ի՞նչ հաց։ Ալիւրը չեն մաղեր, յարդը լեցուն է մէջը, ճանճ եւ որդ կը գտնես՝ պատառ մը որ փրցնես կը գտնես նոյնիսկ ..անասունի աղբ։

ՔԻՄՇԻՆ-ԱԶՈՏՇԻՆ ՎԷՃԸ

Ղարաքիլիսայի մէջ կը բանի գործարան մը, որ ժամանակին «ազոտշին» կը կոչուէր եւ այժմ՝ «քիմշին»։ «Մօտ մի ամիս է, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (10 օգոստ.), ինչ քիմշինի ամբողջ վարչութիւնը եւ գործաւորները բաժանուել են ոխերիմ թշնամիների երկու բանակի։ Ամէն օր իւրաքանչիւր քայլափոխում թշնամիներն ունենում են աճաւոր ընդհարումներ, որոնք յաճախ փոխւումեն այլանդակ տեսարանների։ Արեան վրէժ չէ սա, ոչ էլ գարերի թշնամութիւն, այլ լոկ քիմշինցիների եւ ազոտշինցիների յամառ պայքար։

Ի վերջոյ ազոտշինը դարձնելով քիմշին, փոխելով հին վարիչին եւ նշանակելով նոր մարդկանց, խորհում էին թաղել պայքարը։ Հները հեռացան կամ իջան մէկ աստիճանի։ Այստեղից էլ սկսեց «Հների եւ Նորերի» սոսկալի պայքարը։

Մէկն ուշացնում է միւսին գրութիւնը, վերջինս խանգարում է սրա հաշիւները։

Եւ այսպէս ոչ թէ գործ կը բանին, այլ գործ կ՚աւրեն։

ՓԻՔՔԱՐ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ. — Փրոֆ. Փիքքար կիրակի օր Աւկսպուրկէն փորձեց իր օդապարիկով բարձրանալ 16000 մեղր օդին մէջ, գիտական կարգ մը փորձերու համար։ Սակայն աննպաստ օդը ձախողեցուց իր փորձը։ Նաւակը գետնէն չշարժեցաւ։ Փրոֆ. Փիքքար իր երկրորդ փորձը յետաձգեց մթնոլորտային աւելի նպաստաւոր պայմաններու։

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — ԹԻՒ 13

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Մութն ու լուռ էր դեռ, եւ տղաքը դիւանարի պէս կը փախչէին, այծի պէս նաւուն տակերը կը վազէին։ Ճիչեր, ..ուլումներ, շունճերու հաչոցներ։ Երախաները կը փորձէին փախչել իրենց ունեցած-չունեցածը։ Ոստիկանները կը ձերբակալէին ով որ կը բռնէին։ Փոքերը խոյս կուտային վազելով, եւ իրենց խուճապին ընթացքին տղին անգին կը ձգէին զգեստներ եւ զանազան առարկաներ։

— Թող տուէք մեզ, կը պաղային աղջնակները, որոնք անկարծակիի եկած էին եւ ձերբակալուած։

Ճարտարագէտ Վոլկին փողոց եւ մտաւ յարդերու մէջ։ Ցանկարծ յիշեց, որ խաշարաշը մոռցած էր Մայիս-Ծաղիկին վրանին տակ, ուր դրած էր խոշորացոյցով դիտել տալու համար փոքրիկ բզէզներ, ծառ մը, զոյգ մը, ճարպիկութեամբ, եւ տղուն մը նման պրրդեցաւ վրանէն ներս, զոր լաւ կը ճանչնար։ Մոռցած էին մարելու պատրոյգը, որ կը լողար իւղին մէջ եւ կը ծխար։ Լոյսը մարելու վրայ էր։ Ճարտարագէտ Վոլկին ակնարկ մը նետեց վրանին տակ եւ սարսռացնեցիկ աղաղակ մը արձակելով դուրս ցատկեց ճիշդ ինչպէս ռումբ մը։ Երկու ոստիկաններ վազեցին ետեւէն, երկու ուրիշ ոստիկաններ ալ ճամբան փակեցին։ Եւ սակայն ճարտարագէտ Վոլկին ճարտար շարժումով մը խոյս տուաւ, մտաւ թուփերուն մէջ, գտնուեցաւ նման ինքզինք գլորեց դէպի գետեզերք, ցատկեց նաւակի մը մէջ, եւ կատաղի յուսահատութեամբ մը սկսաւ թիավարել։ Այնքան սարսափած էր, որ ալ աչքին թարթիչը անդամալուծուեցաւ եւ ա՛լ չկրցաւ խփել աչքը։ Թերեւս յօժարէր վրայ առնելու իր երկու աչքերն ալ, իր ամբո՛ղջ իշխանութիւնը, բաւ էր որ չտեսնէր կամ մոռնար ինչ որ տեսաւ Մայիս-Ծաղիկին վրանին տակ։ Ինչ՝ս բարով, Մայիս-Ծաղիկ..։

Ոստիկանական գրոհը լաւ կազմակերպուած էր, սակայն աւարը զաղղուն եղաւ։ Ամէնը հինգ աղջնակներ, փոքրիկ տապաշ երախայ մը, չորս աղեկներ, Նէֆէզ, եւ պատանի մը ն Ֆիլկա։

Մայիս-Ծաղիկին վրանէն դուրս ելաւ մարդ մը, որ մահալուծ հագած էր, եւ ըսաւ.

— Մե՛զք։ Ընկեր Գարրոֆ, չ՛ունը, չ՛ուա, չ՛ունը....

Եւ սակայն չունը ի՛նչ կրնար ընել։ Վրանէն դուրս կ՚ելլէին եւ ամէն ուղղութեամբ կը ժեկնէին հարիւրաւոր զայլի հետքեր, բոլորն ալ դէպ թարմ։ Շունը պահ մը հոտոտեց անիւրին վայրէն, շրջանին բոլոր նաւին, անհանգստութեամբ հոտոտեց օդը, հողը, յառաջ վազեց, ետ դարձաւ եւ նորէն սկսաւ դառնալ նաւին շուրջ։ Սուր ականջները անընդհատ կը շարժէր, եւ հեռաւոր գնացք մը կը սուրար ցայդ կուտար։ Այս անգամ աւելի յաճախակի կը մտնէր իր տերով, հարցանդող աչքերով կը նայէր տիրոջը երեսը, կարծես յուսահատ ըսել ուզէր. «Զեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս ըսեմ, աւքի հետք շատ կայ, որո՞ւն հետեւիմ, չեմ կրնար որոշել»։ Եւ շատ տէրը հասկցաւ, որ փնտռտուքները այլեւս աւելորդ էին։ Վզկապ մը անցուց շունին եւ մռմռաց.

— Ի զուր է։

Այն ատեն վրանին տակ տարին երկու աղջնակներ, երկու տղեկներ, վրան-գլուխը պատռտած, եւ Ֆիլկան, որ ամէնէն մեծն էր տարիքով։

— Կը տեսնէ՞ք, շուն լակոտներ, տես թէ ինչ ըրին ձեռքինները այս աղջիկը, ըսաւ ոստիկանը, որ անոնց կը կրէր։

Մայիս-Ծաղիկը սպաննուած էր իր անկողինին մէջ։ Աչքերը փակ բացած էին։ Այտերը ծակծակ եղած էին սրածայր առարկայով մը, դանակին մէկ կողմը ջախջախուած էր։ Դիակին մօտիկը, արիւնաշաղախ աւազին վրայ, սպաննուած էր նաեւ խաղաղ Ինկած էր յետոյքին վրայ եւ գլուխը կախուած էր առաջ։ Ցետոյքի մասերը փոթփոթ եղեր էին, ինչպէս կոնակը եւ ծոծրակը։ Երեսը մխրճուած էր աւազին մէջ, կիսովին թաղուած, կարծես փախել ուզած ըլլար դահիճներէն։ Ծոծրակին վրայ հարուածի նշաններ կային։ Ոտքին մատները ջղաձիգ ձեւով մը լարուած էին։

Եթէ հարիւր տարի ալ ապրէր, Ֆիլկա չպիտի կարենար մոռնալ, ինչ որ տեսաւ այդ պահուն։ Ականջները ուժգին կը կափկափէին սարսափէն։ Կ՚ուզէր պոռալ, ճչալ, սակայն կըզակները քար կտրած էին։ Գիտակցութիւնը կորսնցնելու աստիճանի մը հասած էր։

Ակնոցաւոր մարդը գետնէն բան մը առաւ, քննեց Մայիս-Ծաղիկին պատռած ականջները եւ ըսաւ.

— Որո՞ւնն է այս օղը։

Կաղ աղջնակ մը մօտեցաւ տարօրինակ անապարանքով մը։ Վեր առաւ, վզնոցին պոչը, զոր գլխուն փաթթած էր, դիտեց առարկան եւ զուարթ ձայնով մը ըսաւ.

— Դիտեմ, գիտեմ, Դունիա Տարականի օղն է։

Մայիս-Ծաղիկ սպաննուած էր այդ աղջնակին կողմէ, որ Դունիա Տարական կը կոչուէր, 13 տարեկան։ Այդ աղջնակը չափազանց կը նախանձէր Մայիս-Ծաղիկին եւ կ՚ուզէր որ ինք ըլլայ լքեալ երախաներու համայնքին թագուհին։ Կը փափաքէր նաեւ զաւակ մը ունենալ, որովհետեւ այսպէս միայն կը յուսար գրաւել Մայիս-Ծաղիկին տեղը։ Ասկից զատ կը մտածէր արտաքոյ կարգի գործ մը տեսնել, զարմացնելու համար երախաներու այդ բանակը։

Անցան քանի մը շաբաթ։

— Գիտե՞ս, ըսաւ Դիզինկէր Ֆիլկայի, Դունիան զտան։

— Իրա՞ւ, հարցուց Ֆիլկա։ Անշուշտ բանտ նետած են։

— Ո՛չ։ Մեռած գտան։ Ինքզինք ջուրը նետեր խեղդեր էր։ Մարմինը նաւահանգիստին մօտ ցամաք նետուած էր։

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

Կարմիր մանգաղը կը հնձէ...

Երբեք պոլշեւիկեան մանգաղը ուրիշ բանի չի ծառայեր, այլ միայն հնձելու մարդկային գլուխները։ Նորէն ու նորէն,— այս քանի՛ հազարերորդ անգամն է,— «Թաս» պոլշեւիկեան հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ 3 հոգի գնդակահարութեան և 5 հոգի զանազան ծանր պատիժներու դատապարտուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ պետական ճարտարարուեստի եւ փոխադրութեանց կարեւոր կազմակերպութիւններու մէջ հակայեղափոխական վրէժխնդրութեամբ մը հրդեհ կը ձգէին եւ հրդեհները մարելու արգելք կ'ըլլային։ Մահապարտները բոլորն ալ հրշէջներ են։ Մէկը կը կոչուի Զիքարէֆ, Գորովոյի վագոններու նորոգութեան գործարանին պետը, Զվէթոֆ, 4 կարեւոր շինարարական հաստատութիւններու հրշէջներու պետը եւ կալուածատէր, Տուժիկին, պետական ճարտարարուեստի շինարարութեան գրասենեակին հրշէջներու պետը։

Ճափոն կը մերժէ Նաւ. Դաշնագրին վրայ

Անգլիական թերթերը, որոնք հետաքրքրութեամբ կը հետեւին ճափոնական նաւային մասնաւոր յանձնախումբի նիստերուն, դժգոհութիւն կը յայտնեն, որովհետեւ ճափոնական յանձնախումբը շատ կը տոկայ կամ կը ձգձգէ։ Արդարեւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Թոքիոյէն թէ Նաւային յանձնախումբը նորէն նիստ գումարեց, բայց առանց որոշում տալու ցրուեցաւ։ Ասիկա զարմանք կը պատճառէ բոլորին եւ քիչ մը սրտնեղութիւն, որովհետեւ կը սպասէին որ յանձնախումբը վերջապէս ըսէ իր կարծիքը, նպաստաւոր կամ աննպաստ ի մասին Նաւային ծանօթ դաշնագրին։

Կ'ըսուի թէ ճափոն դահլիճին անդամներուն թոյլ չպիտի տրուի ներկայ գտնուիլ այդ մասնաւոր յանձնախումբին մէկ նոր նիստին, որ պիտի գումարուէր երէկ։ Եթէ այս նիստին ալ որեւէ որոշում չտրուի, կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի հրաւիրէ Թագաւորը, որպէսզի վաւերացնէ դաշնագիրը։

Միւս կողմէ ճափոնական թերթերը կը հաւաստեն թէ յանձնախումբը դէմ է վաւերացումին, ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ դահլիճին անկման։

Ազդեցիկ շրջանակներ կ'աշխատին հարթել լուռ ընդդիմութեան այս փորձը եւ վաւերացնել տալ դաշնագիրը, հոկտեմբերէն առաջ։

Չինական արիւնի ցանցառը

Նանքինի կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաղորդէ թէ ազգայնական բանակը, գիշերային կռիւէ մը յետոյ, պարտութեան եւ նահանջի մատնեց Թաւօ Մին Շունի բանակը, որուն կը հրամայէր զօրավար Ֆէնկ Եու Հսիանկ։ Ազգայնականները գրաւեցին բազմաթիւ հրասայլեր (թանք) եւ թնդանօթներ։

Ազգայնական բանակը կիրակի օր արդէն մտեցած էր Քայ Ֆէնկի եւ անդադար կը ռմբակոծէր հակառակ բանակին կողերը։

Ուրիշ հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Նանքինի մէջ հետզհետէ այն համոզումը կը գոյանայ, որ պէտք է հտ կանչել Մոսկուա ղրկուած չինական պատուիրակութիւնը։ Կեդր. Խորհուրդին դիւանագիտական հատուածը կը պնդէ թէ Ռուսիա երբեք անկեղծ չէ բանակցութիւններուն մէջ, որոնք կը կատարուին համաձայնութիւն մը կնքելու համար Չինաստանի հետ Արեւելեան Չինաստանի հարցին մասին։

Չինական պատուիրակութիւնը, որ Մոսկուա կը գտնուի երեք ամիսէ ի վեր, արդէն ծախսած է 100.000 տոլար, եւ տակաւին ոչ մէկ յոյս խորհրդաժողով մը գումարելու, հեռաւոր համաձայնութեան մը գալու մասին։ Չինական պատուիրակութեան նախագահն է Մօ Թէհ Հույի։

.˙. Փէքինի մէկ թերթը կը գրէ թէ «լիքին»ը (ներքին տուրք), որ պիտի ջնջուէր չինական անկախութեան տարեդարձին օրը (10 հոկտեմբեր), հաւանաբար գանձուի տակաւին, որովհետեւ երկիրը քաղաքացիական պատերազմներու պատճառաւ, մեծ գումարներու կարօտ է։

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններ

Այստեղ պահ մը զրոյց կը շրջէր թէ Գրիան կը բանակցի Իտալիոյ ներկայացուցիչին հետ։ Սակայն որոշ է որ երկու կողմէն փորձագէտները գետին կը պատրաստեն Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան մը համար, Ֆրանսայի կողմէ Մասիլի, որ նշանաւոր հանդիսացաւ Լոնտոնի համաժողովին մէջ, եւ Իտալիոյ կողմէ Ռոսսօ, ճարպիկ քաղաքագէտ մը։ Փորձագէտները կը գտնուին մեծ դժուարութիւններու առջեւ։

Ամենամեծ դժուարութիւնը կը կայանայ նաւային սպառազինութեանց հարցին մէջ։ Կարեւոր կը նկատուի պատրաստել շինութեանց ծրագիր մը, որ համապատասխանէ երկու երկիրներու շահերուն, առանց տեղի տալու տեսական վիճաբանութեանց։ Եւ սակայն քաղաքական թիւրիմացութիւններ կան, որ չեն պարզուած տակաւին, եւ կը դժուարացնեն այս բանակցութիւնները։

Գերմանական ռազմափորձերը

Երեքշաբթի օր սկսան Գերմանիոյ աշնանային մեծ ռազմափորձերը, որոնց կը մասնակցին քանի մը հետեւակ եւ հեծեալ զօրամասեր։ Ռազմափորձերը կը կատարուին Ֆրանքոնիոյ մէջ, Պէմպէրկի, Քօպուրկի, Մայնինկէնի, Քիսինկէնի շուրջ։ Ռազմափորձերը կը վարէ զօրավար Հայէ։

Հրամանատարը կը փափաքի, որ ռազմափորձերը կարելի եղածին չափ իրականութեան պատրանքը տան։ Ռազմափորձերը պիտի տեւեն մինչեւ 18 սեպտեմբեր առանց ընդհատումի եւ առանց միջամտութեան երկու «հակառակորդ» բանակներու ընթացքին վրայ։ Հակառակորդ բանակներուն հրամանատարներն են զօրավար Հասսէ եւ Ֆոն Քայզեր։

Պատերազմական նախարարը, զօրավար Կրօէնէր, հետեւելու համար ռազմափորձերուն, պիտի մասնակցի Պատ-Նէուհէյմի մէջ։ Իրեն հետ են բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ։

Ռազմափորձերուն կրնան հետեւիլ օտարներն ալ, բացի ֆրանսական, պելժիական եւ լեհական զինուորական ներկայացուցիչներէն, զորս յարմար չէ նկատուած հրաւիրել։

Նախագահ Հինտէնպուրկ ռազմափորձերուն վերջին օրը աչքէ պիտի անցընէ բանակը։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի։ Տեղը եւ ժամը կ'որոշուին տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Էմիլ Զոլայի թատերասրահին մէջ, կը ներկայացուի

ՏԱՐՕՆԻ ԱՌԻՒԾԸ կամ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ

Գիները ժողովրդական

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԵՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Սէն Շամոն — Լիոն

15 Սեպտ. 930

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ Փօթօրիկ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Չեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ԼԻՈՆԻ «Հաւազասպ» խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՍԱԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրի հայր. միութեան բացման հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպօսի սրճարանին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները այս Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին։

ՈՒԻՖԱՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, Մէթրօ՝ Օտէօն։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Օհան Կարօ կը խօսի՝ ծղմարիտ Հայերու անձլիքը։ Մէկ ժամ սինեմա։

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինօ-Գրիյանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սուրէնեանի մեկման առթիւ Այս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նաւասարդեանի ճաշարանը։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդակց.— Փորթ տը Վէրսայլէն եւ Օփէրայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ։

ԾԱԽՈՒ Է արդիական ամէն յարմարութիւններով օժտուած գեղեցիկ եւ հայ յաճախորդներ ունեցող նպարեղէնի եւ գինիի խանութ մը բնակարանով միասին։ Պայլ երկար ժամանակի համար։ Գին՝ 25,000 ֆր. վճարման եւ ապրանքներու հայթայթմանց դիւրութիւններ։ Գործը ցոյց կը տրուի Մանրամասնութիւններու համար դիմել սեփականատիրոջ, Etablissement Tourret, 13 Bld. Beaumarchais, Փարիզ, Մէթրօ Bastille:

EMPIRE Սինեմա-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

Կ'ուզուին երկու երիտասարդներ, 20—25 տարեկան, նպարավաճառի խանութի մէջ աշխատելու համար։ Ֆրանսերէն գիտնալը պայման է։ Սնունդ եւ 400—500 ֆր. ամսական։ Դիմել՝ Epicerie Française, 38 Rue de Belleville, Մէթրօ՝ Պէլվիլ։

Գործ կը փնտռէ հայ սպասուհի մը տնական եւ խոհանոցի աշխատանքներու համար։ Դիմել Արուսեակ Թօփալեանի, 194 Fbg. St. Martin Փարիզ (10).

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ դարմանում Ք. ճառագայթներու քննութեամբ։ Առանց քիմքի եւ ճանկի ատամնաշարներ։ Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ։ Չափաւոր գին, խորհրդակց. վերաբոյժ-ատամնաբուժ ժ. 2—8, Կիրակի 9—12, Դիմել՝ 62 Rue de Bondy, Métro République, Lancry, St. Denis.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (Ֆրանկախտ, ճերմակ.) եւ վարակ։ Մասն. լաբօրաթուար։ Ելեկտր եւ արագ. խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12.

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 280

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
19 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1369 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՒԵՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երէկուան եւ այսօրուան թիւերով տուինք Հայութեան դէմ գրուած այն յօդուածաշարքը, որ հրատարակուած էր Պէյրութի «Լիսանիւլ Հալ»ի եւ Եգիպտոսի «Մօքաթթամ» թերթերուն մէջ, թունաւորելով արաբական հանրային կարծիքը։

Այս չարագործութեան հեղինակն է յայտնի ոճրագործ (Վ. Վարդապետեան սպանողը) Միհրան Աղազարեանը, որ Հնչակեան կուսակցութեան ղեկավարի հանգամանք մը տուած է իրեն եւ որպէս այդպիսին, յայտարարութիւններ բրած է արաբական մամուլին։

Հնչակեան կուսակցութիւն մը, եթէ գոյութիւն ունի, անոր կ'իյնայ պարտականութիւնը հերքելու իր անուան հետ կապուած այս զարշելի փրովոքասիոնը, որ սուտի ու զրպարտութեան յերիւրուած ցանցին հետ, ստորին մատնութիւններու շարան մըն է։

Այդ յայտարարութիւնները գործն են վաճառուած հոգիի մը, որ սնունդ կ'առնէ թրքական եւ բոլշեւիկեան լրտեսական թունաւոր կեդրոններէն, Հայութիւնը մատնելու նոր հալածանքներու, գրգռելով Սուրիոյ ազգայնականները։ Ազգամիջեան այդ թոյնը, որ այնքան ճարպիկութեամբ կը սրսկուի արաբական հանրային կարծիքին մէջ, ուրիշ աղբիւր ու ակունք չունի, բացի թրքական եւ բոլշեւիկեան ակերէ։ Ու Հայութիւնն է որ կը տուժէ եւ պիտի տուժէ այդ գնուած սուտերէն եւ զրպարտութիւններէն։

Հայ մամուլի կարողութեան սահմաններէն վեր է հերքել այս բոլոր զրպարտութիւնները եւ արաբական հանրային կարծիքը լուսաբանել։ Բայց Հայութիւնը, եթէ գիտակցի հայկական ընդհանուր շահերը, եւ միակամ դուրս գայ այս անլուր դաւաճանութիւններուն դէմ, կարող է խեղդել զարշելի բերաններէն ժայթքող ձայնը։

Որպէսզի մեր ընթերցողները ըմբռնեն այս յայտարարութեանց ծանրութիւնը եւ կատարելապէս համոզուին թրքական եւ բոլշեւիկեան դաւադրութեան, մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնենք միայն մէկ կէտի վրայ։

Թղթակցի այն հարցումին, թէ՝ «Բայց երկրի ո՞ր մասին մէջ կ'ուզէ հայրենիք ունենալ այս կուսակցութիւնը (Դաշնակցութիւնը)», Միհրան Աղազարեանը կը պատասխանէ.— «Այդ կուսակցութիւնը կը փափաքի, որ հայ հայրենիքը գտնուի հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, Թուրք Նիսիպին քաղաքէն»։

Այս փրովոքասիոնի ծանրութիւնը ամէն հայ կ'ըմբռնէ, մանաւանդ Սուրիոյ մէջ տեղաւորուած հայութիւնը, որ կը նկատի վրանաքաղաքներէն ազատիլ և կապուիլ հողին։ Ու ահա, հայ անուն կրող տականքը, վաճառուած քանի մը արծաթի, արաբ շրջանակները կը լարէ այդ հալածական բազմութեան դէմ, որոնք իբր թէ Նիսիպինի շրջանին մէջ «Անկախ Հայաստան» մը պիտի հիմնեն։

Հայ մատնիչի և զրպարտողի խօսքի այս թելը բռնեցէք, ուղիղ ճանապարհով պիտի հասնիք կծիկին, որ Թուրքին և բոլշեւիկին քով կը պահուի։ Երկու տարիէ ի վեր բազմաթիւ անգամներ թրքական կառավարութիւնը թէ գաղտնի և թէ յայտնի միջոցներով Սուրիոյ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է հայութեան վրայ, զայն նկատելով սպառնալիք մը Թուրքիոյ դէմ։ Աւելի հեռուն ճամբորդեցէք, ու հասէք մեր բուն հայրենիքի մայրաքաղաքը, Երեւան, ու աչքէ անցուցէք երկու տարուան «Խորհրդ. Հայաստան» թերթը, հոն պիտի գտնէք բազմաթիւ յօդուածներ գրուած Սուրիոյ և Իրաքի հայկական անկախ օջախներու մասին։ Խօսեցէք Հայաստանէն դուրս ելած որ եւ է մտաւորականի հետ, ու ան ձեզ պիտի ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը, համաձայն Երեւանի տեղեկութիւններուն, արդէն Սուրիոյ մէջ Անկախ Հայաստան մը ձեռք ձգած է և կը պատրաստուի իմպէրիալիստներուն հետ կողք կողքի կռուիլ Խորհրդ. Միութեան դէմ։

Այս միացեալ դաւադրութեան վարձկան ուժերն են, որ հրապարակ ելած են յանուն «Հնչակ»ի եւ յանուն բոլշեւիզմի։ Երէկ Հմայեակ Արամեանցն ու Արշաւիր Եասեանը կը խօսէին յանուն Հնչակեան կուսակցութեան, եւ ո՛վ սրբապղծութիւն, յանուն հայ յեղափոխութեան, սակայն կապուած էին Թուրք գաղտնի ոստիկանութեան՝ ցեղ մը գլխատելու համար։

Զարմանալի չէ որ Միհրան Աղազարեաններ, Արամեանցի եւ Արշաւիր Եասեանի պէս իրենց հոգիները կը վաճառեն, պահուըտելով «Հնչակ»ի փէշերուն տակ։ Զարմանալին այն է որ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, անցեալի այս դառն փորձութիւններէն յետոյ, կը լռեն։ Հայութեան դէմ նիւթուած այս ծանր դաւադրութիւններու քովէն կ'անցնին անտարբերութեամբ, կարծես «ազգօգուտ գործ»ի մը դիմաց գտնուէին։

Չնչին խնդիրները մասի փաթթոց դարձնելով, գիշեր ու ցերեկ Դաշնակցութեան դէմ գրող հակադաշնակցական խմբակները չենք գիտեր թէ ի՞նչ կը մտածեն այս յարաճուն դաւադրութիւններուն մասին, որոնք ամբողջ ազգին կը սպառնան։

Թէ ոչ, պէտք է համոզուինք որ Հայաստանի հազարաւոր գնդակահարութիւններն ու աքսորները, ապստամբութիւնները, որոնց զոհ կ'երթայ հայ գիւղացիութիւնը, թրքական դաւերը եւ Սուրիոյ Հայութեան դէմ նիւթուած հալածանքները «չնչին» խնդիրներ են, որոնց ուշադրութիւն չեն կարող դարձնել մեր անպատիւ հակառակորդները, աչք չբանալով իրենց հակադաշնակցական արշաւանքներէն։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ Հ. Յ. Դ.Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

«Նոր Արշալոյս» (Սոֆիա) այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 3).

— «Գահիրէէն յետոյ ահա Մարսէյլը, ուր կրկին ընտրական ջախջախիչ յաղթանակ կը շահի Դաշնակցութիւնը, որուն յարած են ստուարաթիւ եւ իրապէս չէզոք տարրեր։

Աւելի քան յատկանշական է Մարսէյլի Հայոց Ազգային Գաւառական Ժողովի այս ընտրութիւնը, որ ամբողջ տարիներու պատմութիւն ունի։

Հին գաղութ է եւ մասամբ հայկական մշակութային փոքրիկ ու համեստ անկիւն մը եղած է Մարսէյլը որ սակայն, վերջին մեծ դէպքերէն ի վեր, մեր ամէնէն մեծ գաղութը դարձած է։ Կը բաւէ ըսել թէ միայն Մարսէյլի եւ իր արուարձաններուն մէջ այսօր կ'ապրի աւելի քան 15,000 հայութիւն, եռուն ազգային կեանքով ու նաեւ մեծ ու պզտիկ վէճ ու պայքարներով։

Ինչպէս ամէն տեղ, Մարսէյլի մէջ ալ, դժբախտաբար, բոյն դրած է անհամերաշխութեան եւ պառակտումի չարաղէտ ոգին, որմէ ամէնէն առաջ կը տուժեն հայ գաղութի խաղաղութիւնը եւ ազգային-մշակութային մարմիններու բնականոն կեանքն ու աշխատանքները։ Եւ, ինչպէս ամէն տեղ, Մարսէյլի մէջ ալ, պառակտումի եւ անհամերաշխութեան խռպոտ համերգին մէջ, կարծես բնականօրէն, առաջին ջութակի դերը ստանձնած են Ռամկավարները, գլխաւորելով խայտաբղէտ ու պղտոր «հոսանք մը», որ «պէտքին համեմատ» «ժողովրդական պլոք» կը կոչուի, (կարդացէ՛ք Հնչակ-Ռամկավար-Հօկ) բայց, իրականին մէջ, հակադաշնակցական տարրերու ուխտեալ զինակցութիւն մըն է՝ «Թող ըլլայ սատանայի հետ, բայց միշտ Դաշնակցութեան դէմ» նշաբանին տակ համախմբուած։

Սակայն, աւա՜ղ, հակադաշնակցական պլոքը գէշ հաշուած էր իր քուէները, շա՛տ միամիտ կարծած Մարսէյլի չէզոք տարրերը եւ մանաւանդ չափազանց ստորագնահատած Դաշնակցութեան իրական ուժը Մարսէյլի մէջ։

Եւ ահա, օգոստոս 24ին, ընտրութեան օրը, Դաշնակցութիւնը տեսնելով որ իր համերաշխ գործակցութեան բոլոր յորդորները կը մնան «ձայն բարբառոյ», հարկադրուեցաւ մասնակցիլ ընտրութիւններուն, չէզոքներու հետ առանձին ցանկով մը եւ ջախջախիչ պարտութեան մատնել իսկական մենատիրութեան ախտէն բռնուած եւ պառակտումի ու անհամերաշխութեան չարաշուք հերոսները—Ռամկավար, Հնչակ, Հօկ խայտաբղէտ պլոքը....

Այսպէս, Մարսէյլի Հայոց Ազգ. Գաւառական ժողովի ընտրութիւններուն արձանագրուած 1038 հոգիէն, քուէարկութեան մասնակցած են 832 հոգի (երեք տարի առաջ միայն 475 հոգի)։ Պայքարող կողմերէն Դաշնակցութեան եւ չէզոքներու ցանկի առաւելագոյն քուէն եղած է 795, իսկ նուազագոյնը՝ 484, մինչ հակադաշնակցական պլոքի ցանկի առաւելագոյն քուէն եղած է 362, իսկ նուազագոյնը 235...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հոյպունի անդամները Անթաքիոյ մէջ

Կեդրոնը Հալէպի մէջ գտնուող Հոյպուն Քրտական Միութեան անդամները կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը, հակառակ վերջերս կրած իրենց ձախողութեանց։ Միութեան քարտուղարը Մէմտուհ Սէլիմ, Հալէպ երթալով տեսակցած է Մէվլանզատէի հետ եւ կարգ մը յայտարարութիւններ տպել տալով, թրքական սահմանին մօտեցած եւ փորձած է գիւղացիներուն բաժնել զանոնք։ Սակայն ֆրանսացի հրամանատարը խնդրին տեղեկացած ըլլալով, արգելք հանդիսացած է անոնց եւ Հալէպ վերադարձնել տուած է երկուքն ալ։ Ասոր վրայ Մէվլանզատէ Րիֆաթ, Հալէպ, իսկ Մէմտուհ Սէլիմ Անթաքիա աքսորուած են։ Երկուքն ալ 24 ժամը անգամ մը ֆրանսացի հրամանատարին երթալով, իրենց ներկայութիւնը պարտաւոր են ապացուցանել։

Անթաքիոյ մէջ Հոյպուն Միութեան մաս կը կազմեն Ալի Հիլմի եւ Մէմտուհ անուն երիտասարդ չէրքէզ մը։ Ֆրանսական իշխանութիւնը թէեւ արգիլած է ասոնց գործունէութիւնը Թուրքիոյ դէմ, սակայն եւ այնպէս անոնք տակաւին կը պահեն իրենց պաշտօնը Անթաքիոյ ֆրանսական լիսէին մէջ։

Մէմտուհ բարձր թոշակով մը փիլիսոփայութեան, Ալի Հիլմի գրականութեան և Մահմուտ ալ պատմութեան ուսուցիչի պաշտօնը կը վարեն։

Թուրքիոյ ելմտական վիճակը

Կը կարծուի թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը նիստի հրաւիրուած է ներկայ տնտեսական քայքայման մասին խորհելու։ Յաջորդ երեք ամիսներու ընթացքին կը յուսացուէր որ Թուրքիա պիտի կրնայ արտահանել 7 միլիոն ոսկիի արժողութեամբ ապրանքներ, իսկ այդ ժամանակաշրջանին ներածումը պիտի հասնի 3 միլիոն ոսկիի։ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ ստանալ Ազգ. Ժողովի հաւանութիւնը 3 միլիոն ոսկիի արժողութեամբ թրքական դրամաթուղթ հրապարակ հանելու։ Թուրք կառավարութիւնը պիտի փորձէ թրքական դրամը կայունացնել եւ կը կարծուի թէ Պանք Օթօմանի հետ համաձայնութեամբ պիտի շարժի։

Թուրքիոյ խաղաղական կացութիւնը

ՊՈԼԻՍ, 17 սեպտ.— Էնկիւրիէն տրուած լուրի մը համաձայն, վարչապետ Իսմէթ փաշա, փափաքելով ճշդել երկու կուսակցութեանց դիրքերն ու փոխադարձ յարաբերութիւնները, վստահութեան հարց պիտի յարուցանէ Ազգ. Ժողովի նիստերուն՝ Ֆէթհիի մասնակցութեան առթիւ։ Անկից յետոյ միայն պիտի սկսի վիճաբանութիւնը ներքին քաղաքականութեան մասին։ Կ'ենթադրուի որ հարցը դուռ պիտի բանայ բուռն վէճերու։

Դահլիճին մէջ հաւանական փոփոխութիւններու զրոյցները կը հաստատուին. ամէնէն աւելի դատական նախարար Մահմուտ Էսատի պաշտօնին շուրջ է որ զանազան ենթադրութիւններ կը կատարուին։

Կարմիր դրախտին մէջ եւ դուրս

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ

ՀԷԼՍԻՆԿՖՈՐՍ, 17 սեպտ.— Ֆինլանտական կառավարութիւնը պատասխանեց խորհրդային ծանուցագրին, որով Ռուսիա կը բողոքէր թէ թոյլ կը տրուի որ իր երկրէն փախստականներ անցնին ֆինլանտական հողը։

Ֆինլանտա կը յայտնէ թէ սահմանապահները հրաման ստացած են արգիլել նման դէպքերը, սահմանագլուխի անցքերը փակելով փախստականներու առջեւ. դիտել կու տայ միեւնոյն ատեն թէ խորհրդային իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին չեն կրցած արգիլել որ Սոլովէցքի գաղթականներն ու Կարելիոյ անտառներուն աշխատաւորները չանցնին ֆինլանտական սահմանը։

Այս միջադէպերը պատահած են Ֆինլանտիոյ մէջ վերջերս երեւան եկած ազգայնական շարժման հետեւանքով, որուն նպատակն էր զսպել բոլշեւիկեան գրգռութիւնները։

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԴԱՒԵՐ

ԼՈՆՏՌԱ, 17 Սեպտեմբեր,— Մոնկոլ հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Ուրգայի մէջ, կէփէուն երեւան հանեց խորհրդային իշխանութեան դէմ սարքուած դաւադրութիւն մը։

Մոսկուայէն տրուած պաշտօնական գեկոյցի մը համաձայն, իշխանութիւններն անմիջապէս, առանց դատաստանի հրացանազարկ ըրին դաւադիրներու պետը՝ Մունիչէֆ, յայտնի տնտեսագէտ, որ ժամանակին մասնակցած էր զօր. Սէրէնօֆի ապայակոյտին եւ անկից ի վեր կը զբաղէր համագործակցական միութեանց կազմակերպութեամբ։

«Տէյլի Թրոնիքլը» կը տեղեկանայ թէ համագործակցական 85 պաշտօնեաներ ձերբակալուած են հակայեղափոխական գործունէութեան ամբաստանութեամբ։

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՓԱԽԻՆ

Կարմիր դրախտէն փախելու մտասեւեռումը, հեր սական քայլեր առնել կու տայ շատերուն։ Ամէն օր կը լսենք Ռուսիա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖԷԹՀԻ ԱՔՀԻՍԱՐԻ ԵՒ ՊԱԼԸՔԷՍԻՐԻ ՄԷՋ

Ֆէթհի պէյ Իզմիրէն Պալըքէսիր մեկնեցաւ։

Ճամբան, Ֆէթհի պէյ համակրական մեծ ցոյցերու առարկայ եղաւ։ Ամէն կողմ ժողովուրդը լեցուած էր կայարաններ։ Աքհիսարի մէջ շատ աւելի մեծ եղան ցոյցերը։ Հոն Ֆէթհի ճառ մը խօսեցաւ։

Ճառը աւարտելէն յետոյ, Ֆէթհի պէյ խմեց իրենց հրամցուած լիմոնատը եւ շոգեկառքին մէջ ընդունեց պատուիրակութիւն մը, որ եկած էր՝ անդամագրուիլ ուզողներու կողմէ։

ՊԱԼԸՔԷՍԻՐԻ ՄԷՋ

Հակառակ Պալըքէսիրի կուսակալին փակցուցած յայտարարութեան, չափազանց շատ էր Ֆէթհի պէյը դիմաւորողներուն թիւը։ Շոգեկառքը երբ ժամը 5ին կայարան հասաւ, կը տեսնուէր որ կարգ կանոնի պահպանման համար լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած էին։

Հակառակ այս միջոցներուն, ժողովուրդը այնքան շատ էր, որ 15 վայրկեանէն հազիւ կարելի եղաւ նոր կուսակցութեան կեդրոնը երթալ, երբ այդ ճամբան 5 վայրկեանի հեռաւորութիւն միայն ունի։ Կուսակցութեան կեդրոնին առջեւ, Ֆէթհի պէյ կարճ ճառ մը խօսելով գրաւեց սիրտերը։ Յետոյ յայտնեց թէ մտերմական զրոյց մը պիտի ունենայ ժողովուրդին հետ։

— Հիմա ցրուեցէք ուրեմն, ըսաւ, եւ տեղերնիդ գացէք։

Ժողովուրդը անմիջապէս հնազանդեցաւ, «կեցցէ՛ Ֆէթհի պէյ» աղբիւս պոռալով։ Յետոյ Ֆէթհի պէյ այցելութիւններ փոխանակեց կուսակալին, զինուորական հրամանատարին եւ քաղաքապետին հետ։

ԻԶՄԻՐԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

Նոր կուսակցութեան անդամներէն, Արտահանի երեսփոխան Թահսին պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

Իզմիրի մէջ Խալքը այդ հակացոյցը կատարեց, իր ըրած մէկ սխալը դարմանելու համար։ Երբ յայտնի եղաւ որ Ֆէթհի պէյ Իզմիր պիտի երթայ, Խալքը ամէն կողմ քարոզութեան սկսաւ, յայտնելով թէ անիկա ոչ միայն լաւ ընդունելութիւն չպիտի գտնէ, այլեւ անարգանքի պիտի ենթարկուի։

Սակայն երբ իրողութիւնը բոլորովին հակառակն եղաւ, պէտք տեսան այդ հակացոյցը կատարելու։ Ամբողջ դէպքը այս սխալ շարժումէն առաջ եկաւ։

Մինչդեռ Մանիսայի ցոյցերը աւելի ոգեւոր եւ անկեղծ եղած են, ոստիկանական ամենափոքր դէպք մը իսկ տեղի չէ ունեցած։ Պատճառն ալ ան է որ հակացոյց տեղի չէ ունեցած։

Գաղափարային է մեր պայքարը եւ պէտք է չափազիտական վճռականութեամբ ընդունիլ թէ մեր հաւատքն ու համոզումը չպիտի խախտին երեւութական ցնցումներու առջեւ։ Ամէն պարագայի տակ մտաւորական դասերուն մէջ տեղ չպիտի ունենան անոնք, որ իրենց համոզումները կը զոհեն անհատական շահերուն եւ հացի նկատումներուն։

Ես հօրս համաձայն չեմ շարժիր եւ եթէ առանձինն ալ մնամ, նորէն չպիտի հրաժարիմ նոր կուսակցութենէս։

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԸ

II

Հայ ժողովուրդը լաւ շաղախ է խաղաղ, մշակութային աշխատանքի, բայց վատ խմոր՝ ընկերային քաղաքական կեանքի։

Այս աւերիչ ժխտականը հետեւանքն է ընդգծուած բնազդների աւանդութեան չգոյութեան։

Հայը անհատապէս ուժեղ է եւ կարող իսկ հաւաքականօրէն՝ թոյլ եւ անճրկող։

Բայց չէ՞ որ սա աղաղակող հակասութիւն է։

Եթէ անհատը ուժեղ է, ապա ուրեմն, նրանից կազմուած հաւաքականութիւնն ու գանգուածը, բնականօրէն, պէտք է որ ուժեղ լինի։

Մեզ մօտ այս հակասութիւնը դառնում է բնական ու հասկանալի, երբ ի նկատի ունենանք այն, որ մեր անհատական հզօրութիւնը, գիտակցական չլինելով, նախնական է, վայրենի, հետեւաբար, ժխտող ամէն կարգ ու կանոն։

Իսկ հաւաքականութեան ուժը կայանում է գիտակցութեան եւ կարգապահութեան մէջ։

Բնաւորութեամբ, Հայը դիւրաբորբոք է եւ սիրահար ամէն ծայրայեղութիւններին։ Սակայն այս գիծը անիշխանական միտումից զուրկ է, նա հետեւանք է հայի նորութասէր հակումին։

Հայը սիզիֆեան աշխատանքով կառուցանող է, համբերող, երբ հարկադրանքի տակ է, բայց մի պղտիկ շարժառիթով, աւերիչ ու քանդող է, երբ ինքնակամ է ու ազատ — սարկութեան տխուր ծագորդ, որ նորութասիրութեան կերպարանք է ստացել։ Պատմութիւնը մեզ վարժեցրել է այս անպատիւ ժառանգութեան — յարափոփոխ արշաւանքներ նոր ու տարբեր ժողովուրդների, նրանց բերած ու պարտադրած վարչաձեւերի եւ օրէնքների, որոնք, հետզհետէ, ժամանակի ընթացքում, մեր մէջ խախտել են ծառայունի եւ կայունի գաղափարը։

Այս է պատճառը, որ մենք առաջապահն ենք Արեւելքում, ամէն տեսակ նորութիւն շուտ ընդունելու, իւրացնելու եւ տարածելու։ Լաւ հաղորդիչ ենք ու փոխանցող, բայց վատ հնարիչ ենք եւ պակաս ինքնատիպ։

Հայի անհանդուրժելիութիւնը նշանաւոր է, բայց այդ առաջ է գալիս ո՛չ թէ նրա փոքրոգիութիւնից ու ճղճիմութիւնից, այլ մրցակցութեան թուլութիւնից։

Պէտք է խոստովանենք, որ մենք. ընդհանրապէս լայնախոհ չենք, որովհետեւ մեր իմացապաշտութիւնը յաճախ տեղի է տալիս ուժեղ զգայնապաշտութեան։

Լինելով խորհրդապաշտ, փիլիսոփապաշտ եւ անզուգական ճակատագրապաշտ, հայի փորձնական եւ վերլուծող միտքի ուժը, տակաւ առ տակաւ, նուազել է։ Մեր գրականութիւնն ու արուեստը պերճախօս ապացոյց են մեր զգայնապաշտութեան գերակշռութեան։

Մեր ՝ընտանիքի, վարքերի, բարքերի եւ ազգային արժէքների պահպանողականութիւնը գիտակցական չէ, այլ բնազդական, իսկ մեր բնազդը սուր է եղել այնտեղ, ուր մեզ նախորոշուած է եղել ֆիզիքական ոչնչացում, սակայն տկարացել է, նոյնիսկ բթացել է հոն, ուր մեզ սպառնացել է միայն ու միայն վատնումը։ Այս փորձութեան մենք յաճախ ենք ենթարկւել ու տեղի աւել՝ շնորհիւ անբռնազատ, ստորճանական-բարեշրջական պրոցեսի։

Այս՝ պարզօրէն նշանակում է, որ մեր ազգային ինքնապահպանման մէջ՝ գլխաւոր գերակատարը ոչ թէ եղել ենք մենք, այլ արտաքին գործօնները։ Մի բան, որ ապացուցանում է մեր գիտակցութեան տկարութիւնը, այսպիսով, մեր ինքնապահպանումը դառնում է պատահական երեւոյթ, եւ ոչ երբեք բնական ու տրամաբանական հետեւանք։

Ցայանի է, որ Հայը ստորամոլ է եւ մերձաւորամերժ։ Այս բացասական յատկութիւնը ստրկութեան դրոշմ ունի, աւելի շուտ՝ նա բխում է Հայի շահագիտական սուր բնազդներից։

Ինքնաքննադատութիւնն ու ինքնամփոփումը խորթ է Հայի բնաւորութեան։ Դրա համար է, որ ինքնաճանաչման ու ինքնակատարելագործութեան ճիգը նկատելի չէ նոյնիսկ, մեր վերածնիչների ու բարձր մտաւորականների մօտ։

Հայը իրեն համարում է անսխալական, — վատթարագոյն տեսակի ինքնավստահութիւն, որ Հային մղում է մէկ սխալից միւսը, մինչեւ ողբերգութիւն եւ աղէտ։

Այս բացասական ինքնավստահութեան շնորհիւ, Հայը իր դժբախտութիւնների եւ անյաջողութիւնների դրդիչները տեսնում է միմիայն իրենից դուրս, ուրիշի մօտ, եւ ո՛չ բնաւ իր իսկ մէջ որովհետեւ, ինչպէս ասացինք, ինքնանդրադարձման հակումը, համարեայ, բացակայում է նրա մէջ։

Մենք վերին աստիճանի խստապահանջ ենք ուրիշների նկատմամբ, բայց ծայրաստիճան թոյլատու եւ լայնախոհ՝ մեզ հանդէպ։

Հայը, իւրայինների նկատմամբ, անզիջող է ու հաւատացանող, իսկ օտարների վերաբերմամբ ներող, հանդուրժող։

Այս տխուր յատկանիշը, դարձեալ ժառանգութիւն է դարաւոր սարկութեան, բայց. առաւելապէս, թւում է թէ արդիւնք է մեր ազգակցական, արիւնակցական մոլի հաւատամքի։ Այսինքն՝ օտարների արած վատութիւնը մեզ համար օրինականացած է, դարձած բնական երեւոյթ, իսկ մօտիկի կամ մերձաւորի կատարած չարիքը մենք համարում ենք անբնական, տնօրէն, հետեւաբար ըմբոստացուցիչ։

Շատ է խօսւում Հայի հայրենասիրութեան մասին։ Իմ ապրածները եւ փորձառութիւնը ինձ բերել են այն տխուր եզրակացութեան, որ հայրենիքը մեզ համար աշխարհական, ընկերային եւ անխուսափելի գործօն է, առանց որի մենք ներշնչում ենք, այլ մի տեսակ հոգեւոր, գեղագիտական ըմբռնում։ Դրա համար է, որ Հայը, իր հայրենիքում, իր հողի վրայ, իր տանը աշխարհաքաղաքացի է կամ հակում է այդ գաղափարին, իսկ իր հայրենիքից դուրս, աշխարհի որ եւ է ծայրում, նա կատաղի ազգայնամոլ է, թէթեւ հայրենատէր ու սիրահեղ հայրենաքաղձ։

Եսասիրութիւնը, փառամոլութիւնը եւ գոռոզութիւնը հայկական զգուն տեսակներից են։ Առաջին տեսով վարակւած՝ Հայը ձգտում է ամէն գործ սկսել ու կատարել միայն մէկ պայմանով, որ նրա արդիւնքը անպայման ինքը վայելէ։ Երբ տեսնի, որ իր սկսած գործի արդիւնքը դուրս է իր կեանքի տեւողութեան սահմանից եւ ժառանգութիւն է մնում հետագայ սերունդների, նրա եռանդը մարում է։ Գործունէութիւնը տեղի է տալիս լքումի եւ ունայնութեան։ Այս գիծը ընդհանրապէս մարդկային է, բայց մեզ մօտ այլանդակ ձեւ է առել։

Զոհաբերող է Հայը եւ առատաձեռն, երբ փառքը անհատական է, իսկ անտարբեր է ու ժծի, երբ փառքը սեփականութիւն է հանրութեան եւ հաւաքականութեան։ Այս է այն պատճառներից մէկը, գուցէ գլխաւորը, որ հաւաքականութեան մեծութեան մասին մեր ըմբռնումը ստորադաս է անհատական մեծութեան ըմբռնումին։

Քէնոտութիւնն ու մահմնականութիւնը, հաւասարապէս, աղարտել են մեր ազգային անհատականութեան դիմագծութիւնը։ Առաջինը մեզ անձնասիրութեան հրաւէր է բերել, իսկ երկրորդը՝ մեզ սարկացրել է։

Ու այս երկու հզօր ուժերի մաքառման ճամբին, մենք տուրք ենք տւել եւ՛ մէկին եւ՛ միւսին։

Այսօր ձգտում ենք նոր հաւատամքի, նո՛ր կրօնի եւ այդ՝ ներկայ դարում, ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ Ազատ ու Անկախ Հայրենիքի պաշտամունքը։

Միայն եւ միայն հայրենիք ստեղծելու գաղափարի իրականացման մէջ է, որ Հայը իր ուրոյն, ազգային դէմքը պիտի կերտի, ազատւելով Թուրքից, Պարսկից եւ Ռուսից փոխ առած յոռի գծերից, որոնցից դեռ ժահահոտ է փչում։

ՌԷՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ ՄԸ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր նախորդ թիւով Միհրան Աղազարեան, յայտնի հայ լիտըրը. հնչակ կուսակցութեան մասին զովեստով արտայայտուեցաւ եւ Դաշնակներու մասին ալ խիստ աննպաստ յարձակումներ ըրաւ։

Աղազարեան շարունակելով ըսաւ.

«Լիբանանի ազգային երեսփոխանական ժողովը ընտրուած միջոցին, Գարանթինայի կողմը գտնուող Հայերը շատ մեծ համակրանք եւ վստահութիւն ցոյց տուին ինծ հանդէպ եւ փափաքեցան իրենց ընտրելին ընել զիս, որովհետեւ հոն մեծամասնութիւնը հնչակներ են, որոնք ուրիշ բան չեն մտածեր բացի Լիբանանցիներու հետ սիրով եւ եղբայրօրէն ապրելու օգուտէն. անոնք Լիբանանցիներու հետ ձուլուելով սիրելով հայրենիքի վրայ ապրելէն տարբեր հոգ չունին։ Դաշնակ թեկնածուները սակայն այդ հիւղակներուն մէջ չարաչար պարտուեցան եւ հոն գտնուող 2.000 ձայնէն միայն 500 ձայն կրցան ստանալ»։

— Շիտակ է, լաւ է, բայց այս անցած խնդիրներէն հիմա վազ անցնինք եւ նոր հարցի մասին խօսինք. հիմա ի՞նչ կը մտածեն Հայերը։

Դարձեալ կը շարունակէ Միհրան.

ՊՀԱՄՏՈՒՆԻ ՔՈՆՖԷՐԱՆՍԸ

«Հայ քաղաքականութեան այսօր ամենակարեւոր խնդիրը, Հայերու քիւրտ ապստամբութեան հանդէպ ունեցած դերքն է։ Ինչպէս ծանօթ է, Քիւրտերը կ'ուզեն Վան, Պիթլիս, Մուշ, Տիարպեքիր կուսակալութիւնները՝ կազմելու համար անկախ Քիւրտիստանը։ Այս տարածութիւնները հիւսիսային Սուրիայէն շատ հեռու չեն, ուր Հայերուն օճախ շինելու ծրագիրներ կը մշակուին։ Այս պատճառաւ Հայեր եւ մասնաւորաբար Դաշնակներ, շատ կարեւորութիւն կուտան քրտական ապստամբութեան։ Դաշնակները, այդ նպատակով, Պհամտունի մէջ քոնֆէրանս մը ընելու համար հրաւէրներ ղրկած են իրենց Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Պաղեստինի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Սուրիոյ եւայլն պատուիրակներուն։ Այդ քոնֆէրանսի մէջ օրակարգի եւ խորհրդակցութեանց նիւթ պիտի կազմեն երեք գլխաւոր կէտեր, որոնք հետեւեալներն են.

1.— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն Հայերը քրտական ապստամբութեան հանդէպ եւ այդ շարժումը հայկական օճախին համար օգտակա՞ր է թէ վնասակար

2.— Մինչեւ որ ստեղծուի հայկական օճախը, Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ գտնուող Հայերը ի՞նչ քաղաքականութիւն պիտի ունենան.

3.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գտնուող Հայերը իրաւունքներուն եւ գործերուն պաշտպանութիւնը տեղակա՞ն թէ՝ հովանաւոր տէրութեան պիտի յանձնեն։

«Այս երեք կէտերը քննուեցան հայ Քոնֆէրանսին մէջ, Պհամտունի. կամքեր կը քննեն, որովհետեւ այդ գումարումը սկսած է 10 օր առաջ, գուցէ ցարդ վերջացած ըլլայ։ Ծանօթ է որ Հայերը Սուրիոյ մէջ անկախ հայրենիք ստեղծելու փափաք ունին. Հայերը կը տեսնեն որ իրաւունք ունին իրենք ալ այս երկրին մէջ հայրենիք մը ունենալու, որովհետեւ 100 հազար հոգի են։ Իրաւունք ունին կ'ըսենք, որովհետեւ Տիւրզիներէն շատ են, քանի որ անոնք անկախութիւն ունին, Հայերն ալ պէտք է ունենան, քանի որ Ալաուիթները իրենց կառավարութիւնը ունին, Հայերն ալ իրենցինը պէտք է ունենան»։

Շատ լաւ, կը հարցնէ խմբագիրը. ի՞նչ է ձեր կուսակցութեան դիրքը այս խնդիրներու հանդէպ։

«Մենք առանց բացառութեան, հակառակ ենք այդ տեսակէտներուն, որովհետեւ քրտական ապստամբութիւնը օտարներու կողմէ հրդեհուած է, որոնց հեղինակները Քիւրտերու կամ ուրիշներու օգտին համար չէ որ կ'ընեն, այլ իրենց մասնաւոր շահերու սիրոյն։

«Ժամանակը մեզ փորձառու ըրաւ։ Մենք 600 տարիներէ ի վեր կ'աշխատինք անկախութիւն ձեռք ձգել. շատ դիմումներ ըրինք մեծ տէրութեանց մօտ եւ շատ աշխատեցանք, բայց անօգուտ։

«Ռուս կառավարութիւնը որ սերպ, ռումէն եւ գարատաղցի ժողովուրդները ազատագրեց, Հայերուն երբեք չնայեցաւ, որովհետեւ Ռուսիոյ շահը այդպէս կը պահանջէր։ Ամէն անգամ որ Թուրքիայէն ինքը օգտուիլ կ'ուզէր, Հայերը կը գրգռէր եւ շարժում մը ստեղծել կուտար եւ երբ լրացնէր իր գործը այլեւս երեսը կը դարձնէր։ Հայ ժողովուրդի պատմութիւնէն կրնան շատ օգտակար դասեր առնել այն բոլոր պզտիկ ժողովուրդները, որոնք ազատագրութեան պայքար կը մղեն. Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Պաղեստին կրնան դաս առնել հայ պատմութիւնէն։ Եթէ այս ժողովուրդները լաւ մը հասկնան հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, այն ատեն գիտեն թէ՝ ինչպէ՛ս պիտի շարժին իրենք։

ՉԵՆՔ ՀԱՒԱՏԱՐ ԱՅԼԵՒՍ

«Շատ խոստումներ լսելէ եւ խաբուելէ վերջ, մենք այլեւս հակառակ ենք. մեր Քոնֆէրանսներուն։ Հայերը շատ լաւ ըրած են Լիբանանի հպատակութիւնը ընդունած ըլլալուն համար. մենք հիմա Լիբանան կը գտնուինք եւ եթէ հանգիստ կ'ուզենք, պէտք է Լիբանանի ժողովուրդին բարեկամ եւ հաւատարիմ ըլլանք։

ՄԵՆՔ 30.000 ԵՆՔ

«Լիբանանի մէջ մենք 30 հազար ենք, կը զարմանանք ինչո՞ւ կարեւորութիւն չէք տար մեզի. ձեր մէջ գտնուող այսքան մեծ թիւով ժողովուրդի մը կեանքով ինչո՞ւ չէք հետաքրքրուիր եւ ձեր կառավարութիւնը այսքան անփոյթ կը գտնուի։ Միւնոյնը կ'ըսենք նաեւ հովանաւոր տէրութեան։ Հայերն ալ Տիւրզիներու Ալէվիներու եւ այլ ցեղերու պէս պէտք է տեսնել։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԸ

«Զարմանք պատճառող դէպքերէն մէկն ալ Կաթողիկոսարանի խնդիրն է։ Հովանաւոր պետութիւնը մեզի ըսած է որ Լիբանանցի ըլլանք, անկէ վերջ երբեք արժէք չի տար մեզի եւ Լիբանանցիի պէս չի նայիր։ Օրինակները շատ են։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը ուղղակի Փարիզէն արտօնութիւն ուզեց կաթողիկոսութեան կեդրոնը Լիբանան հաստատելու համար, փոխանակ Լիբանանի կառավարութենէն ուզելու։ Փարիզ շուտով արտօնեց, առանց հարցնելու Լիբանանի կառավարութեան։ Զարմանալի չէ՞ այս։ Բանտարկեալ մը եթէ հանրապետութեան նախագահէն ներում խնդրէ, ան իր ադերսագիրը ընդհ. դատախազին չի՞ ղրկեր անոր կարծիքը հարցնելու համար։ Այս պատճառաւ կ'ըսենք որ այդ պահանջը պէտք էր Լիբանանի կառավարութեան յղուէր։ Բարձր Քոմիսէրութեան կողմէ Լիբանանի իրաւունքներուն այնքան անկարեւորութեան տրուիլը կրնայ զգուանք պատճառել։ Լիբանան եթէ մինչեւ հիմա չարթնցաւ, ժամանակ մը վերջ պիտի արթննայ եւ այդ շատ սարսափազդեցիկ պիտի ըլլայ։ Այս կերպ սխալ գործեր Հայերու սպանդանոցներուն պատճառ եղած են եւ մեր եւ Թուրքերու միջեւ կռիւներ ստեղծած եւ մեր պատմութիւնը արիւնաներկ ըրած են։

«Մենք Լիբանանի քաղաքացիները չե՞նք։ Լիբանանցի ըլլալով հանդերձ ինչո՞ւ հովանաւոր տէրութիւնը Լիբանանի կառավարութեան չի դիմեր մեր խնդիրներուն համար. ինչո՞ւ բարձր Քոմիսէրութիւնը ինքնագլուխ կ'ընէ այդ գործերը։ Իսկապէս զարմանահրաշ դէպքեր են ասոնք։

«Ուրիշ եւ աւելի զարմանք տուող բան մըն ալ կայ։ Կառավարութիւնը կ'արգիլէ հաւաքոյթներու գումարումը, մինչեւ որ իրմէ արտօնութիւն չառնուի. բայց ինչո՞ւ այնքան շատ կուսակցութիւններ կան որոնք ժողով կը գումարեն առանց արտօնութիւն ստանալու։

«Լիբանանի կառավարութիւնը շատ անփութութիւն կ'ընէ. այս անփոյթութեանց երեսէն իրեն ապագային դժուարութիւններ պիտի ըլլան»։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի վերջին թիւը եւ «Օտլու Եուրտ»ի սեպտեմբերի թիւը երկուքն ալ կը գրեն թէ ապստամբութիւնը կը շարունակուի Անդրկովկասի մէջ։ Ամէնէն աւելի ուժգին պայքար մը կը մղէ Ազրբէյջան։ Հայաստանի մէջ Դիլիջանի եւ Զանգեզուրի շրջանները խռովութեան մատնուած են։

«Օտլու Եուրտ» կը հրատարակէ Ազրբէյջանի հանրապետական պատուիրակութեան մէկ խնդրագիրը, ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս Ազրբէյջանի ապստամբութեան վրայ։

ԳԱՂՈՒԹՆԵ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Յայտնի չէ թէ Պոլսոյ Կաթողիկէ
վը երբ պիտի ընտրէ կ
կոռական իր պատրիարք
րովհետեւ, այս ընտրու
կապուած է միւս չորս պա
րակներուն հետ, որոնց ը
րէնքի պէտք է ընտրուին
ժողովէն։ Իսկ ժողովի
րիկ գումարման արտօն
նը դեռ չէ եկած, եւ յայտ
թէ ե՞րբ պիտի գայ։

Այս պայմաններուն
յայտնի չէ թէ Պոլիսը ի
ւով պիտի ժամանակի կա
կոսի ընտրութեան։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Ամերիկահայ Կարմիր
նորընտիր վարչութիւնը
բացուած է Պուլկարահա
թեան Խաչի անդրանիկ
ժողովէն ընտրուած հո
կան Վարչութիւնը։

Միւս կողմէ, Կարմիր
Պատգ. Ժողովը գնահատ
Պուլկարահայ Գթութեան
մրաջան գործունէութիւնը

Պուլկարահայ Գթու
Խաչի կողմէ Ամերիկայի
գումարուած Կարմիր Խաչի
գամաւորական ժողովին
ներկայացուցիչ մասնակ
Տոքթ. Արմ. Բարսեղեան։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐ

Թեմական Խորհուրդ
ւէրով Օգոստ. 24ին Ս
մէջ գումարուած խորհր
կան ժողովը, Կաթողիկ
ընտրութեանց շուրջ
նաեւ հետեւեալ որոշումն

Եկեղեցւոյ Սահման
թիւնը պատշաճեցնել արդի
ղաքակրթութեան պահանջ
ներուն, հայեցի դրոշմը
պահելով.

Ազգային եկեղեցական
բեփոխութեան անհրաժեշ
թիւնը ընդունելով, պաշտ
հետեւեալ տեսակէտները

ա) Մէսերու արարողու
եւ ժամերգութեանց կրճա

բ) Եկեղեցւոյ մէջ ա
հաբար ընթերցում Ս.
քարոզի եւ յորդորական
ունեցող ամէն նիւթի,

գ) Կուսակրօնութիւնը
կամաւ Ամուրի եւ ամուսն
կղերի միջեւ խտրութեան
ձում, արժանաւոր ամուսնա
եկեղեցականները բարձր
ծ. վարդապետի եւ եպիս
սութեան աստիճաններուն

դ) Հոգեւորականներու
բարեփոխութիւն, միջոց
նենալով հայ եկեղեցւոյ
պարզութիւնը, համաձայ
ղեցական հին կանոն
թիւններու ոգւոյն։

Պուլկարահայութիւնը
ենթակայ թեմ մը էջմիած
ժամանակի անոր հոգեւոր
թական ծախքերուն իրա
ներած չափով տարեկան
ւելագոյն 30000 լեւայի
կացումով.

Խորհրդակցական ժողով
եզրակացութիւնները յա
Պուլկարահայ Թեմ. Խորհ
ներու լուրջ նկատառման
ձին շրջաբերականով մը
րած է որ անոնք իրենց
կէտներն ու թելադրութիւ
հաղորդեն իրեն, ամէնէն
մինչեւ Սեպտեմբերի 30
պէտքի կարելի ըլլայ
նշանակել պուլկարահայ
պատգամաւորները եւ անո
պէս սկսիլ անոնց ճամբոր
թեան համար եղած պատր
թեանց։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱ

Արտաքին գործոց նախա
րութիւնը պաշտօնագրով
Յունաստան գտնուող հայ
հպատակութեան խնդրին
սին կարծիքն ուզած է
նախարարութեան։

Հիլլէնթուրք համաձայնագրին ստորագրութենէն յետոյ, այս հարցը սեղանի վրայ դըրուած է։

1922էն ի վեր, հպատակութեան խնդիրը բոլորին շահագրգռութեան առարկան եղած է առանց վերջնական լուծում մը ստանալու,

Քաղաքացիութեան դիմում ներկայացնողները մինչեւ այսօր սպասած են երեք տարիներ, համաձայն 1926ի օրէնքին, հպատակութեան վերջնական թուղթերը ստանալու համար։

Զինուորական տարիքի մէջ անձնաւորները հարկադրուած են երեք ամիս զինուորական ծառայութիւն կատարել. սակայն, որոնք կարելի է ազատ մընալ գումարի մը վճարման փոխարէն։

Հելլէն քաղաքացիութիւնը ընդունելով, Յունահայերը վերջնապէս ճշդած պիտի ըլլան իրենց դիրքը, վայելելով հպատակի մը բոլոր առաւելութիւնները։ Յունահայ երիտասարդներն ալ առիթը պիտի ունենան զինուորական կրթութիւն ու մարզանք ստանալու եւ զարգացնելու իրենց ֆիզիքականը։

Նորընտիր Պառլամ. Ժողովին առջեւ կարեւոր աշխատութիւններէն մին պիտի ըլլայ վերջնական որոշում մը տալ հպատակութեան հարցին շուրջ, որ ամենուն փափաքն է։

ԵԳԻՊՏՈՍ

ՆՈՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Աղեքսանդրիոյ պլօքի Թեմականի պատուիրակէն, Քաղաքականի քայքայումէն, Ազգ[...] հաւաքական հրաժարականէն ետքը այժմ ալ հաւաքաբար հրաժարած է Եկեղեցիի եւ Գերեզմանատան Հոգաբարձութիւնը, որ ամբողջութեամբ բաղկացած էր պլօքիստներէ։

Հրաժարականին առիթ տըւած է վէճ մը, ստեղծուած հին ծանօթ դպրապետ Գրիգոր Հիւնքեարեանի շուրջ, զոր չորս ջոջերը կ'ուզեն հրաժարեցնել, անոր տեղը հրաւիրելու համար եկեղեցիի պլօքի հոգաբարձու Տիրան Փափազեանի որդին, 20—22 տարու Նաւարշ Փափազեանը։

ՍՈՒՐԻԱ

[...] ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՊԱՊԻ ՄԷՋ?

Գաղէն հեռախօսը կը գրեն [...]իական «Լինքոռն»ի թերթին. [...] կառավարութեան շէնքին առջեւ [...] բազմաթիւ նոր շէնքեր կը շինուին առանց [...]։ Մարդ ինքնիրեն կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ կը շինուին եւ ո՞ւ համար այս շէնքերը։

Այժմ մարդ գիտէ որ Հայերու համար կը կառուցուին ասոնք։ Երկու ամիս յետոյ Հայեր պիտի բնակեցուին անոնց մէջ։ Այս հայկական նոր հայրենիքը, նոր քաղաքը շինուած է [...]պի հին գերեզմանատան վըրայ, մեր պապերու աճիւններուն վրայ։ Անկէ աւելի այս [...]ներուն մեր մէջ հաստատուիլը կը վախցնէ որ անոնք [...] տեղացի ըլլան եւ մենք [...]ներ դառնանք։ Անոնք արդէն այժմէն կ'ուզեն ձեզի պէս իրաւունք վայելել եւ կառավարութեան մէջ աթոռ ունենալ, օրինակ, կ'աշխատին քաղաքապետութեան մասնակցիլ [...]ն աթոռ մը ապահովել։

[...]կառավարութիւնը շատ անտարբեր կը մնայ։ Հեռու չէ այն [...] երբ այս քաղաքը հայերու հայրենիքը պիտի ըլլայ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Դուրեան Հիմնադրամի հաշ[ուոյ]ն կատարուած հանգանակութեան գումարը եղած է 3534 անգլիական ոսկի եւ մէկ շիլին, [...] պահ պիտի դրուի Երուսաղէմի Պարքլէյզ դրամատունը [...]։ Յանձնաժողովի մը [...]ոցաւ պիտի գործածուի կալուածի մը շինութեան, «Դուրեանշէնք»ի։

Եւ կոլուածին շինութենէն եւ անոր բերելիք զուտ հասոյթին ճշդուածէն ետքն է որ պիտի ձեռնարկուի Դուրեան Մատենադարանի հատորներուն հրատարակութեան։ Դուրեան Հիմնադրամի պահպանութեան, շահագործութեան եւ առոր զուտ հասոյթին գործածութեան վերաբերեալ կանոնագիրն ալ խմբագրուած է Թաքգէն եպ.ի կողմէն եւ ենթարկուած՝ հեղ. Յանձնաժողովի անդամներուն քննութեան։ Ըլլալիք դիտողութիւնները նկատի առնելէ ետքը, կանոնագիրը պիտի ստանայ իր վերջին ձեւը եւ պիտի դրուի գործադրութեան։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

Թաւրիզի մէջ գեղեցիկ գործունէութիւն մը ունի հայ սկաուտական կազմակերպութիւնը որ տեղւոյն պատանեկութեան ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութեան համար կը հանդիսանայ կարեւոր հիմնարկութիւն մը։

Սկաուտական աշխատանքները կը տարուին Լիլաւայի դպրոցի մարզադաշտին մէջ, որ տրամադրուած է Հոգաբարձութեան կողմէ։ Ներկայ ամառնային եղանակին, սկաուտները ունեցած են արդէն 4 զբօսանքարշաւներ, որոնց երկուքը քաղաքի շրջականներուն մէջ, երրորդը վերելք մը՝ «Պապա Տաղը» բարձունքը, որ շատ դժուարութեամբ մագլցելիք գագաթ մըն է, եւ չորրորդը՝ քաղաքէն 43 քիլոմեթր հեռու դէպի Մուժամբար հայկական գիւղը։ Ծրագրուած են նաեւ ուրիշ արշաւներ ու բանակումներ։

Քանի մը շաբաթ առաջ կատարուած է 158 սկաուտներու բժշկական քննութիւնը, Այս քննութիւնը երեւան բերած է որ, քանի մը տարիներէ ի վեր սկաուտ արձանագրուածները ֆիզիքական ոչ մէկ պակասութիւն ունին։

Այս տարի լրացած է սկաուտական կազմակերպութեան հնգամեակը։

Հանրութիւնը լաւ տրամադրուած է Թաւրիզի հայ սկաուտներու այս կազմակերպութեան հանդէպ։ Դժբախտաբար կազմակերպութիւնը կը գտնուի նիւթական աննախանձելի վիճակի մէջ.

ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՔՍԱՆԹԻԻ ՄԷՋ

Ամսոյս 2ին, Քսանթիի Էնթակոմիտէն օգտուելով ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի ներկայութենէն կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը «Թէաթրը Փանթէոն»ի սրահին մէջ։

Ընկեր Շ. Միսաքեան հոծ բազմութեան մը ներկայութեան խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, պարզեց կուսակցութեան դիրքը Խորհրդ. Հայաստանի հանդէպ, յայտարարելով թէ պայքարը վերջ չպիտի գտնէ, մինչեւ որ Հայաստանի դռները չբացուին գաղթականութեան առջեւ։

Ընկերը յետոյ անդրադառնալով մեր հակառակորդներուն բամբասանքներուն, ի միջի այլոց ըսաւ. «Թող գան մեր դէմ ճակատ ճակատ եւ վիճինք։ Մենք տարիներով պայքարեցանք եւ դեռ մեր պայքարը չէ աւարտած, մենք հասած ենք գետին մէջտեղը, մեր հակառակորդները եզերք չհասնելու վախէն բռնուած ետ վերադարձան ու քաջութիւնը չեն ունեցած առաջ նետուելու։ Մենք պիտի մաքառինք, քանի ողջ ենք մեր յաղթութեան. այս է մեր ընդգրկած տեսակէտը։ Ով որ կ'ուզէ, կը հեռանայ մեզմէ, իսկ եթէ կան աւելի խելացիներ, թող ընտրեն ուրիշ ճամբայ մը»։

Ընկերը բուռն ծափերու մէջ ստացաւ իր ճառը։

Սեպտ. 3ի գիշերը ժամը 8ին բանախօսեց տեղւոյս չափահաս որբերու նորակազմ Համախմբումին, խօսեցաւ որբերու կազմակերպութեան մասին, թուեց անոր առաւելութիւնները, այլասերումի, ինքնապահպանումի տեսակէտէն եւ թելադրեց որբերուն հետաքրքրուիլ իրարմով եւ պահել համբանքը։

Յունաստանի որբերու վիճակը պատկերացուց եւ ըսաւ թէ աւելի բաղդաւոր են Յունաստանի որբերը որոնք հեռու են այլասերումէ եւ տարիներ ունին թերթ կամ ուրիշ գիրքեր կարդալու։

Նոյն բանախօսութենէն վերջ ընկեր Շաւարշ հրապարակային բանախօսութիւն մըն ալ ըրաւ քաղաքիս մէջ, զոր կազմակերպած էր տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Միութիւնը։ Խօսեցաւ հայ գաղութներու մասին եւ ամփոփ տեղեկութիւն տուաւ Մշակութային Միութեանց եւ ազգային իշխանութեանց մասին։ Մ. Փ.

ՆԱՀՐ-ՕՄԱՐԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

ՄՈՒՍՈՒԼ, 1 սեպտ.— Նահր Օմարի գաղթակայանը որ կազմուեցաւ 1920ի վերջերը, իր հագեւարքը կ'ապրի։ Ճիշդ տասը տարի այդ անապատին մէջ տառապեցաւ մեր ժողովուրդը, յուսալով որ օրին մէկը պիտի յաջողէր երթալ Հայաստան, եւ միանալ իր սիրելիներուն։ Շատերը հասան իրենց նպատակին, միայն այս բախտը էր որ օր ու գիշեր երազեց Հայաստան երթալ, բայց ափսոս որ ատիկա մնաց լոկ երազ։

Նահր-Օմարի հայ գաղթականներու Մուսուլի շրջանը փոխադրուելու կարգադրութիւնէն ի վեր, զանազան պատճառներով մինչեւ օրս ալ առաւելն Նահր-Օմարի մէջ կը մնան 50—60 ընտանիքներ։ Կ'իմանանք որ այս մնացածները եւս դաղթ. կոմիտէի անդամներէն Պ. Լեւոն Շաղօեանին խոստացած են, ամսոյս 10ին մեկնիլ Հավրեզ երթալու համար։

Իրաքի պետութեան կարգադրութեամբ, արտօնուած է միայն ու միայն Նահր-Օմարի մէջ գտնուածները փոխադրել Հավրեզ, եւ հիմա որ յիշեալ 50—60 ընտանիքներն ալ պիտի մեկնին, ուրեմն Նահր-Օմարի գաղթակայանը վերջնականապէս փակուած պէտք է համարել։

Ուշագրաւ պարագայ մը կայ որ փոխադրուող ժողովուրդի երիտասարդութեան մեծագոյն մասը, որոնք գէշ աղէկ գործ մը ճարած են Պասրայի շրջանին մէջ, ընտանիքնին զրկելէ յետոյ իրենք տեղերնին կը մնան։

Դժբախտաբար, պայմանները այնպէս մը դասաւորուեցան որ մեր երիտասարդ ու մատաղ տղաները, փոխանակ կրթութեան եւ դպրոցի հետեւելու, ստիպուած եղան իրենց ընտանեկան հոգերու տակ։ Պասրայի շրջանին մէջ մնացածները բոլորն ալ այդ բախտին արժանացած են։ Այո՛, իրենց դեռ շատ փոքր հասակին 12—14 տարեկան հասակին մէջ մեծ ծառայութեան տակ մտած եւ կեանքի մէջ եկած մարդու մը պէս գէշ աղէկ ապրեցուցին իրենց պարագաները։

Այս բոլորի կողքին եթէ կայ մխիթարական պարագայ մը, այդ այն է որ մեր երիտասարդները պատուաւոր կերպով իրենց որդիական պարտականութիւնը կատարեցին, այլ եւ իբրեւ ճշմարիտ Հայեր մեծցան եւ միջոցներ ստեղծեցին ինքնօգնութեամբ յառաջդիմելու։ Պասրայի երիտասարդութիւնը հաւաքաբար իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը շնորհեց Նահր-Օմարի դպրոցի եւ զանազան նպատակներուն համար։ Ինքնօգնութեան գաղափարը որ իրենց յատկութիւններէն մէկն է, ձեզի յոյս կը ներշնչէ թէ՝ այսօր երբ Նահր-Օմարի քէմփը պարպուած է եւ ժողովուրդը հաւաքուած է Հավրեզի մէջ, իրենք պիտի զանան շարունակել իրենց հեռաւոր օգնութիւնները նոր գաղթակայանի յառաջդիմութեան համար։ Դեռ չենք խօսիր Պաղտատի, Մուսուլի եւ զանազան շրջաններու երիտասարդութեան մասին, որոնք յաճախ գոյց տուած են իրենց զոհաբերող ոգին։

Մենք ծանրացանք երիտասարդներու վրայ նախ անոր համար որ, իրենց ընտանեկան պարագաները ապրեցնելու մտահոգութեամբ ստիպուած են յաճախ հեռու ապրիլ, իսկ միւս կողմէ ընդհանուր առումով երիտասարդ դասակարգը գէշ աղէկ գործի տէր ըլլալով, ի վիճակի պիտի ըլլայ երբեմն նիւթական օժանդակութիւններ ընել փոխադրուող ժողովուրդի գէթ կրթական գործին։

Սեպտեմբեր 10էն յետոյ, Նահր Օմարի գաղթակայանը եւս պիտի անցնի պատմութեան գիրկը։ Գաղթակայան մը, ուր առաջին պատահելութեամբ մօտ գրեթէ 15000 հայորդիներ, որոնք կլիմայի անյարմարութեան պատճառաւ, մարդկային մեծ կորուստներու հանդիպեցան, մինչեւ որ ցրուելով եւ մաս մըն ալ Հայաստան երթալով, իսկ մնացածներն ալ Հավրեզ փոխադրուելով հալեցան ու մաշեցան։ Նահր-Օմարի մէջ ապրեցաւ, տառապեցաւ մեր ժողովուրդը, եւ այսօր հոն հազարաւոր գերեզմաններ մը թողլով, կը հեռանայ ընդմիշտ։

Սիսօ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 13 սեպտ.— Օգոստոս 31ի շաբաթ երեկոյեան, երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հիւսէյնիկի վերաշինական Միութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան բացման հանդէսը։ Ճիշդ ժամանակին հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։ Ժամը 8.30ին հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ «Մեր Հայրենիքով», զոր ժողովուրդը երգեց յոտնկայս։ Օրուան նախագահին բացման խօսքէն յետոյ, եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ երգեր։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս Պ. Կիւրեղ Խոյեան, որ մանրամասնօրէն պատմականն ըրաւ Հիւսէյնիկ գիւղին՝ կազմուելէն մինչեւ այսօր. նկարագրեց Հիւսէյնիկի անցեալ չէն վիճակը եւ քաջալերանքի խօսքեր ուղղեց Հիւսէյնիկի վերապրող երիտասարդութեան։

Բանախօսութենէն վերջ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ նկար մը, որ Միութեան անդամներէն Պ. Հայրապետեան նուիրած էր վարչութեան։ Կարճ ժամանակի մը մէջ հոծ գումար մը հաւաքուեցաւ եւ նկարը շահեցաւ Նալլուխանի հայրենակցական Միութիւնը, որուն ներկայացուցիչը ըսաւ «Նկարը կը թողունք ձեզի կը նուիրենք, եթէ եռագոյնը մէջը եղած չըլլար, քանի որ եռագոյնը կայ, մենք զայն կը պահենք իբրեւ յիշատակ»։

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը։ Միութեան անդամներուն կողմէ յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ «Պատուոյ Գողը»։

Ժամը 12ին հանդէսը փակուեցաւ «Քամ փորտան»ով։

Հիւսէյնիկցի

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այն նիստին, երբ խօսեցան մասնաւորապէս Իտալիոյ ներկայացուցիչը, Շիալոժա, եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը, Քուրթիուս, մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր։ Հետաքրքրութիւնը այնքան մեծ էր, որ ամէն մարդ կախուած էր այս երկու հռետորներուն շրթներէն։

Քուրթիուս կարծես երբեք ազդուած չէր գերման վերջին ընտրութիւններէն, որոնք տակաւ մը աղէտ դարձած էին իր կուսակցութեան համար։ Ակնարկելով այդ ընտրութիւններուն, Քուրթիուս ըսաւ թէ ներքին փոփոխութիւնները ոչ մէկ կերպով կրնան ազդել արտաքին քաղաքականութեան վրայ, մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան մասին Գերմանիոյ դիրքին ու հաւատքին վրայ։

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ըսաւ, կը մնայ էական եւ անհրաժեշտ տարրերէն մէկը մեր քաղաքականութեան, եւ մենք ամէն ճիգ պիտի թափենք զօրացնելու համար զայն։

Ճիշդ է սակայն, թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը տակաւին կը գտնուի իր զարգացման առաջին շրջանին մէջ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք չէ որ կանգ առնէ իր գործունէութեան նոյն գիծին վրայ, այլ յառաջանայ եւ կատարէ կարգ մը խոստումներ եւ պարտաւորութիւններ։ Արդարեւ միջազգային բոլոր ճիգերու կատարման համար նախապայման է Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը։

Յաճախ կ'ակնարկեն թէ ներկայ կացութիւնը կարելիութիւն ցոյց կուտայ պատերազմի ծագման։ Կը կարծեմ թէ պէտք է բացարձակապէս փարատել այդպիսի կարելիութեան մը նոյն իսկ պարզ գաղափարը։ Անկասկած բոլորս ալ համաձայն ենք այս մասին։ Մենք բոլորս ալ պատասխանատու ենք մեր ժողովուրդին առջեւ։ Կատարելապէս համաձայն եմ Պրիանի հետ, թէ ոչ միայն պէտք է պայքարիլ պատերազմի դէմ, այլ նաեւ անհրաժեշտ է ջնջել ամենադոյզն վախն ու վտանգը այդ մասին։ Գերման կառավարութիւնը, անցեալ տարի, ջանաց նպաստել Ազգերու Դաշնակցութեան ճիգերուն իրագործման։ Մենք կը կարծենք թէ խաղաղութեան պահպանման համար պէտք է աշխատիլ պատերազմը արգիլել աւելի շատ նախազգուշական քան թէ զսպողական միջոցներով։

Չի բաւեր միայն ու միայն կռուիլ պատերազմի դէմ, այլ նաեւ պէտք է ջնջել վէճերն ու պատճառները։ Այս գաղափարները կը կապուին զինաթափման հարցին։ Գերմանիա յուսախաբութեամբ դիտեց, որ տարիները կ'անցնին եւ զինաթափման մասին ամէն յանձնառութիւն կ'ուշանայ իրագործուելէ։ Անհանդուրժելի է այս կացութիւնը, պէտք է որ զինաթափման համաժողովը գումարուի յառաջիկայ տարի։

Փոքրամասնութեանց հարցին մասին իմ կառավարութիւնս կը պահէ նոյն տեսակէտը։ Պէտք չէ սպասել դէպքերուն զարգացման, բայց այնմ որոշում տալու համար, այլ պէտք է զբաղիլ հիմնականօրէն։ Այս պատճառաւ, ես առաջարկեցի փոքրամասնութեանց հարցը տանիլ վեցերորդ յանձնաժողովին։ Այս ձեւով միայն առիթ պիտի ունենանք պաշտպանելու փոքրամասնութեանց իրաւունքները։

Համեւրոպական գործակցութեան հարցը, Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ դըրուելով կը մտնէ նոր շրջանի մը մէջ։ Չկայ երկիր մը, որ Գերմանիայէն աւելի լաւ զգայ Եւրոպայի ներկայ կացութեան վտանգներն ու դժուարութիւնները։ Եւ Գերմանիայէն զատ, չկայ երկիր մը, որ այնքան շահագրգռուած ըլլայ այս խռովարար վիճակին փարատումովը։

Քիւրթիուսի ճառը, ինչպէս իր երեւումը բեմին վրայ, ողջունուեցան ծափերով։ Իրմէ առաջ խօսած էր Շիալոժա, որ պահ մը կենալէ յետոյ զինաթափման հարցին վրայ, առաջարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան մէջ փոփոխութիւն մը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Իտալական թերթ մը, «Մէսաճէրօ», կը հրատարակէ իր մէկ թղթակցին տեսակցութիւնը Հիթլէրի փոխանորդին հետ (Հիթլէրի կուսակցութիւնը 107 երեսփոխան ունի Ռայխստակի մէջ, համաձայն վերջին ընտրութեանց)։

Ազգային ընկերվարական կուսակցութեան փոխ-նախագահը այսպէս կը յայտարարէ.

— «Կը կարծենք թէ պիտի փոխուի Եւրոպայի դիմագիծը, շնորհիւ Ֆրանսայի հակառակորդներուն դէմ մեր գործակցական քաղաքականութեան։ Մասնաւորապէս Իտալիոյ մասին խօսելով, մեր ճակատագիրը կը միացնէ իտալիան եւ գերմանիան այնքան աւելի, որքան Ֆրանսա կ'աշխատի դժուարացնել մեր գոյութիւնը, սեղմելով մեզ նեղ սահմաններու մէջ։

Մեր նպատակն է ջնջել տալ Եունկի ծրագիրը եւ Վերսայլի դաշնագիրը, փարատել այն թիւրիմացութիւնը, որ Գերմանիոյ կը վերագրէ պատերազմին պատասխանատուութիւնը»։

Գերման դաշինքը երեքշաբթի առաւօտ հաւաքուելով, խորհրդակցեցաւ ընտրութեանց արդիւնքին մասին։ Կը հաւատան թէ կառավարութիւնը երբեք մտադիր չէ հրաժարելու, ոչ ալ որեւէ փոփոխութիւն կատարելու դաշինքին մէջ։ Որոշուեցաւ շարունակել տնտեսական եւ ելմտական նոյն քաղաքականութիւնը։

Կուսակցութեանց պետերուն հետ խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ երբ Նախագահ Հինտէնպուրկ վերադառնայ [...] ռազմափորձերէն յետոյ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Անգլիոյ Միջերկրականեան նաւատորմը երեքշաբթի այցելեց Սէպէնիքօ, Եուկոսլավիոյ մէկ նաւահանգիստը, ուր խարիսխ նետեց մէկ քանի օրուան համար։ Յետոյ պիտի այցելէ Ադրիական ծովուն հիւսիսային նաւահանգիստները։ Մեկնումէն յետոյ, անգլիական ուրիշ նաւաբաժին մը պիտի գայ այցելութեան այս նոյն ջուրերուն մէջ։

Արդէն Սփլիթ նաւահանգիստը հասած են անգլիական քանի մը նաւահալածներ (destroyer), որոնք այնտեղ պիտի մնան մինչեւ հոկտեմբերի սկիզբը։

Ծովակալ Ալեքսանտր, Մալթայի անգլիական նաւատորմը քննութենէ մը անցնելէ յետոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ նաւային համաժողովին նախկին ներկայացուցիչներուն հետ տեսակցութիւններ կատարելէ վերջ, Լոնտոն դարձաւ եւ տեղեկութիւն յայտնեց իր պաշտօնին արդիւնքներուն մասին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով.

յէն փախուստի պատմութիւններ։ Ահա եւ վերջինը։ Կիրակի օր Ռուսիայէն Թալէ կը համնէր փայտաբարձ նաւ մը։ Նաւապետը լուր տուաւ տեղին ոստիկանութեան թէ նաւուն մէջ ունէր երկու ռուս պատանիներ, երկուքն ալ 19 տարու, որոնք գաղտնօրէն ներս սպրդեր եւ պահուըտեր էին նաւուն փորին մէջ եւ այն ատեն միայն երեւան ելեր էին, երբ հաստատեր էին թէ նաւը դուրս ելած է ռուսական ջուրերէն։ Օրերով, ոչ կերեր, ո՛չ ալ խմեր էին։ Փախստականները յայտնեցին ոստիկանութեան թէ անկասկած հրացանազարկ պիտի ըլլային, եթէ Ռուսիա վերադարձուէին եւ պաշտպանութիւն յայտնեցին. Ֆրանս. օտար լէգէոնին մէջ արձանագրուելու. բայց բժշկական քննութիւնը զիրենք անկարող գտաւ զինուորական ծառայութեան։ Ռուսիոյ մէջ իրենց աշխատանքը չէր կրցեր զիրենք կշտացնել եւ երկարատեւ զրկանքով՝ մաշեր էին։

ՏՈՄՍԿԻ ՇՆՈՐՀԱԶՈՒՐԿ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ սովետական կառավարութիւնը հրաժարեցուց Տոմսկին, որ վարիչն էր Ռուսիոյ քիմիական ճարտարարուեստին։ Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը պատրուակէ թէ Տոմսկի հիւանդ է։ Ստալին հետզհետէ կը զտէ իր մարդիկը։ Այսպէս Ռուսիոյ մէջ ոչ ոք կրնայ վստահ ըլլալ իր աթոռին ամրութեան։

Գերմանական ընտրութիւններէն վերջ

Այսօր և վաղը, Գերմանիոյ վարչապետը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ գլխաւոր կուսակցութեանց պետերուն հետ։ Արդէն տեսակցութիւն մը ունեցաւ ժողովրդականներու պետին Տոքթ. Շոլցի հետ։ Ցաջորդաբար ընդունուելու համար, հրաւէրներ ուղղած է ընկերվարական, ազգ. ընկերվարական եւ ազգայնական կուսակցութեանց պետերուն։

Այս տեսակցութեանց նպատակը չէ համերաշխական դաշինք մը կազմել։ Կ'ըսուի թէ վարչապետը կուսակցական պետերուն պիտի բացատրէ կարգ մը բարեփոխութեանց ծրագիրը, որ պիտի ներկայացնէ նոր խորհրդարանին։

կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ։ Ներկայ դահլիճը որոշած է ամէն գինով եւ ի հեճուկս բոլորին, կառչած մնալ կառավարական աթոռին։

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ընտրութիւններէն յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, ցեղապաշտներու պետն ու տեսաբանը Հիթլէր, անցեալ օր հրապարակաւ խօսեցաւ Միւնիխի մէջ։

Հիթլէր շեշտեց թէ խորհրդարանի մէջ ձեռք ձգուած աթոռները զէնք պիտի ծառայեն նուաճելու գերմանական հոգին։ Ցայտնեց թէ մտադրութիւն չունի կազմակերպելու պետական հարուած մը, բայց իր 107 քուէները չեն կրնար նըկատի չառնուիլ միւս քաղաքական կազմակերպութեանց պատասխանատու անձերուն կողմէ, որոնք չեն կրնար անգիտանալ ազգայնական ընկերվարականներու կամքն ու գոհացում չտալ անոնց պահանջներուն։ «Այս մարզին վրայ, ըսաւ Հիթլէր, մենք բոլոր միջոցները, որքան ալ յանդուգն ըլլան, պիտի գործածենք, իրագործելու համար նպատակը, զոր կը հետապնդենք. իսկ նպատակը՝ պետական հարուած մը ստեղծել չէ, այլ նուաճել գերմանական հոգին։

∴ Պերլինի քաղաքական կարգ մը շրջանակները կը հաւատան թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Ազգայնականներու և Հիթլէրեաններու միջեւ, ձուլելու համար երկու կուսակցութիւնները։

Եթէ այս բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին, խորհրդարանի մէջ ամէնէն զօրաւոր թիւը պիտի կազմէ աջը՝ 148 անդամներով (41 ազգայնական, 107 Հիթլէրեան), ընդդէմ ընկերվարականներուն (143)։ Այդ պարագային, համաձայն գերման սահմանադրութեան, խորհրդարանի եւ գլխաւոր յանձնախումբերու նախագահութիւնը պիտի իյնայ աջերուն ձեռքը։

Քայլ մը դէպի Համերաշխութիւն

Ազգերու Դաշնակցութիւնը քուէարկեց Եւրոպայի Դաշնակցութեան միութեան ծրագրի բանաձեւը, որով Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ եւրոպական 27 պետութիւնները կը հրաւիրուին իբր յատուկ յանձնախումբ՝ բաղկացած իրենց ներկայացուցիչներէն, հետապնդել ծրագրին ուսումնասիրութիւնը։ Այդ ծրագրին ուսումնասիրութեան նախնական տարրերը կը նկատուին 1930, Մայիս 17ի ֆրանսական յիշատակագիրը եւ պետութեանց կողմէ անոր տրուած պատասխանները։

Յանձնախումբը պիտի կրնայ ըստ իր գնահատութեան, ծրագրին ուսումնասիրութեան համար, գործակցութեան հրաւիրել նաեւ ոչ-եւրոպական անդամ-պետութիւններն ու եւրոպական ոչ-անդամ պետութիւնները։ Ուսումնասիրութեան արդիւնքը պէտք է ներկայացուի յառաջիկայ տարի, Ազգերու Դաշնակցութեան։

∴ Ազերու Դաշնակցութեան անդամ ընտրուեցան նաեւ Իրլանտա, Կուաթէմալա եւ Նորվեկիա։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց Կ. կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի։ Տեղը եւ ժամը կ'որոշուին տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս իրիկուն ժամը 8.30ին

Էմիլ Զոլայի թատերասրահին մէջ, կը ներկայացուի՝

ՏԱՐՕՆԻ ԱՐԾԻՒԸ Կամ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ

Գիները ժողովրդական

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ե. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Սալօն էսքանեօլի մէջ։

Կը խօսին ՊՐ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ եւ ՏՕՔԹ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱՆԻՒԷՌ-ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ Փօթորիկ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Զեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին ընկ. Ալատինեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտագիր է։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ԼԻՈՆԻ «Համազասպ» խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու ընկերները այս Կիրակի ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Զարասնճապի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Արձանագրուիլ փափաքողներէ կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ Մուլինօ Պիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սաւրէնեանի մեկման առթիւ Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նաւավարեանի ճաշարանը։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդակց.— Փորթ տը Վէրսայլէն եւ Օփէրայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապետեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխպիրեան (Եոզկատցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ։ Անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Հմայեակ Մուխպիրեանի, Villa Anlis Varduron Bas, St. Antoine Marseille։ Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԵՄԱԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրի հայր. միութեան բացման հանդէսը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպոսի սրճարանին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները այս Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին։

ՌՈՒՊԷՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Մէթրօ՝ Օտէօն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. միութեան հանգանակութիւնը ի նպաստ Բլուր գիւղացի Արշակ Ենովքեանի որ այժմ կը գտնուի Սելանիկ։

Վ. Քիւրքճեան, Յ. Ալլահեան, Յ. Տէքոյեան, Ս. Ռաֆայելեան, Յ. Տէր Մինասեան, Ե. Տէր Օհաննէսեան 50ական, Հ. Սարգիսեան, Ռ. Անտոնեան, Վ. Սադրեան, Մ. Պապիկեան, Մ. Յարութիւնեան, Օ. Ճօքսիւզեան, Գ. Ասլանեան, Ս. Մելտոնեան, Ա. Տօնականեան 25ական, Ա. Ոսկանեան 30, Գ. Գաբրիէլեան, Հ. Սարգիսեան, Գ. Գազանճեան, Թ. Ուագեան 20ական, Գ. Պարոնեան, Տ. Ստեփանեան, Ղ. Քէշիշեան, Տօքթ. Եաճըպալեան 10ական, Ա. Տիւլտիւլեան, Տիկին Է. Գէորգեան, 5ական, Վ. Եաճիրեան 35, Հ. Պարսամեան 35, Ա. Իբգըրանեան, Մ. Անաստասեան, Վ. Եսայեան, Տ. Թեւանեան, Ե. Թեւանեան, Գ. Թեւանեան, Հ. Բաշալեան 25ական, Բ. Համամճեան 40, Գ. Արզումանեան 40, Մ. Համամճեան 20, Ռ. Պալեան, Մ. Քինոսեան, Մ. Ժամկոչեան, Գ. Պապիկեան, Գ. Առաքելեան, Յ. Արապեան, Դ. Սարօեան, Ս. Սիրականեան, Ա. Մակարեան, Թ. Տէր Սարգիսեան, Մ. Առաքելեան, Մ. Գայտանճեան, Պ. Աւագեան, Ա. Կիւրեղեան, Մ. Մնայեան, Փ. Առաքելեան, Տ. Մակարեան, Մ. Մատինեան, Մ. Ասլանեան, Ա. Ասլանեան 10ական։ Ընդհ. գումար՝ 1235 ֆրանք։

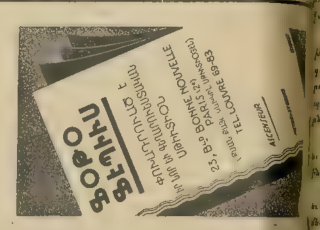

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
20
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

20 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1370

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

(ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ)

Ըմէթ փաշայի կառավարութիւնը քաղաքական ճարպիկութեամբ մը երկու արագ քայլեր առաւ։

Նախ, ղիմեց Մ. Քէմալին եւ պահանջեց որ Թուրք Ազգ. Ժողովը գումարուի սեպտեմբեր 22ին։ Ակնյայտնի է, որ Ըմէթ փաշայի կառավարութիւնը տնտեսական եւ քաղաքական տագնապի բերումով, հետզհետէ հողը կը կորսնցնէ իր ոտքերուն տակէն։ Ազգային Ժողովի այս անակնկալ գումարումը ձեռնարկ մըն է դիրքերն ամրացնելու, երբ Ֆէթհի պէյի հոսանքը տակաւին զօրացած չէ։

Երկրորդ քայլը առաջին ձեռնարկի անհրաժեշտ արգասիքն է Ըմէթ փաշան, Ազգային Ժողովի գումարումէն առաջ, սեպտ. 15ին, կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ ի լուր աշխարհի, թէ Արարատը պարտուած եւ քրտական ապստամբութեան դէմ սկսուած զինուորական գործողութիւնները վերջացած են։

Թուրքիոյ ներքին այս զարգացումներու մասին մենք առիթը կ'ունենանք անդրադառնալու, երբ Թուրք վարչապետը Ազգային Ժողովին ներկայանայ։ Այժմ քննենք Թուրք կառավարութեան այն յայտարարութիւնը, որ կը վերաբերի Արարատի պարտութեան և ամփոփենք իրողութիւնները, տեսնելու թէ ի՞նչ ընթացքի մէջ է քրտական ապստամբութիւնը։

Մեր կարծիքով, Արարատի պարտութեան լուրը շինծու է եւ չի համապատասխաներ իրականութեան։ Բացատրենք թէ ինչո՛ւ։

Թրքական զօրաբանակները բազմաթիւ պարտութիւններէ եւ պատրաստութիւններէ յետոյ, ձեռնարկեցին սեպտեմբեր 1ին մեծ յարձակողականին եւ ըստ իրենց հաղորդումներուն, բարձրացան Արարատի բարձունքները։ Ամառուան երեք ամիսներուն, անոնք չէին կրցած այդ գործողութիւնները գլուխ բերել եւ կը սպասէին, որ Քիւրտերը ձիւնէն ու ցուրտէն քշուած վար իջնէին եւ իյնային իրենց ձիրկը։ Ու ահա, երբ ձիւնն ու սառնամանիքը տիրական են փոթորկալի Արարատին վրայ, թրքական զօրագունդերը, թնդանօթները շալկած՝ արդէն բարձրացած են անմատչելի սառնակոյտերուն վրայ...։

Ուշադրութեան առնենք այս ծանր գործողութիւններու մասին եղած զեկուցումները։ Թրքական կառավարութիւնը ամէնը չորս զեկուցում տուած է այդ առթիւ։ Առաջին.— «Յարձակողականը սկսանք»։ Երկրորդ, սեպտ. 8ին.— «Մեր ուժերը խորտակելով թշնամիին դիմադրութիւնը, հասան մինչեւ ձիւնապատ շրջանը, վիրաւորուած են միայն չորս զինուորներ»։ Երրորդ, սեպտ. 13ին.— «Մեր գունդերը գրաւեցին ամրացեալ գագաթները։ Աւազակներու մնացորդները յուսահատօրէն կ'ամրանան ձիւնապատ ծերպերուն մէջ, ունեցանք միայն վեց վիրաւոր»։ Չորրորդ, սեպտ. 15.— «Արարատի զտման գործը վերջացաւ»։

Ահա՛ ամբողջը։

Ուրեմն Թրքական գունդերը, այսինքն տասնեակ մը հազար մարդիկ, մագլցեցան Արարատի սառնապատ կողերն ի վեր, հասան չորս հազար մեթր բարձրութեան, շալկելով բարձրացուցին թնդանօթներն ու գնդացիրները, և միայն տասը վիրաւոր ունին։ Թրքական իսկական զեկուցում։ Ըստ երեւոյթին, Քիւրտերը այդ ամբողջ կռիւներուն ժամանակ՝ իրենց գնդակները մոռցած էին Արարատի ժայռերուն...։

Այս պարագաներէն զատ, ուշագրաւ է այն, որ Թրքական հրամանատարութիւնը ոչ մէկ խօսք կ'ընէ իր գրաւած կարեւոր վայրերու մասին, և ոչ ալ այն տասը հազար Քիւրտերու մասին, որոնք Արարատի վրայ ամրացած էին։ Մենք գիտենք Թրքական հեռագիրներէն որ բոլոր ճանապարհները փակուած էին։ Ո՞ւր գացին այս ուժերը, ուր՞ ձեռք կը գտնուի Քիւրտական գիւղը, որ Արարատի ապստամբութեան կեդրոնն էր։ Ինչէ՞ չի վերագրուման առթիւ Թրքական հրամանատարութիւնը այնքան շռնդալից յայտարարութիւններ ըրաւ Յուլիս 13ին։ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Արարատի պէս կարեւոր բերդի մը դէմ շահուած «յաղթանակ»ը այսքան լռութեամբ կը փակուի։

Երբ Թրքական զեկուցումները այս բոլորի մասին կը լռեն, մենք իրաւունք ունինք կարծելու որ Արարատը հակառակ իր կրած ծանր հարուածներուն՝ վերջնականապէս ընկճուած չէ։

Իսկ քրտական ապստամբութիւնը, իր ամբողջութեան մէջ առնելով, չի սահմանափակուիր Արարատով։ Դեռ մէկ շաբաթ առաջ, ըստ Թրքական տեղեկութիւններուն, Պուլանըքի շրջանի մէջ ապստամբութիւնը նոր ծաւալ առած էր։ Սասունը, Քէքեարին եւ Շատախը Քիւրտերուն տիրապետութեան տակ կը գտնուին։ Վանի, Ջիլանի եւ Վարդոյի մասնակի կռիւները կը շարունակուին։

Այս բոլորէն յետոյ, իրողութիւնը կը մնայ այն, որ Ըմէթ փաշան ճարպիկ խաղով մը, ետ կը քաշուի Արեւելեան Նահանգներէն, ամեռուան ձախողանքներէն սարսափելով։ Ու կը հրաժարի էնկիւրի, իրականին մէջ պարտուած, բայց հեռագրական հաղորդագրութեամբ՝ «յաղթական»։

Ն. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՆԱԼԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միհրան Աղազարեանի մատնութիւններու շարքը, որ լոյս տեսաւ արաբական ժամուլի մէջ բացի «Յուսաբեր»ի խիստ դատապարտականէն, արժանացաւ (բարեբախտաբար) նաեւ ռամկավար «Արեւ»ի դատապարտութեան։ «Արեւ» այդ առթիւ կը գրէ (սեպտ. 5 եւ 6).

Մեր արաբ պաշտօնակիցը «Մօքաթթամ» իր օգոստոս 31ի թիւով ընդարձակ թղթակցութիւն մը հրատարակած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայութեան մասին.

Ամէն պարագայի տակ, այժմ մեզի հետաքրքրողը այդ «պետ»ին անձը չէ, այլ անոր յայտնած միտքերը, որոնց տակ — ինչպէս իր ըրած յայտարարութիւնները տեղ տեղ ցոյց կուտան — կուսակցական հակառակութենէ սնած ու պարարտացած անհաշտ թշնամութիւն մը, եղբայրադաւ ոգի մը եւ ազգավնաս գրգռութիւն մը կը տեսնենք եւ անոր դէմ կը յայտնենք մեր ամբողջ զզուանքն ու զայրոյթը։

Մեր վրդովումը աւելի մեծ է երբ մի ոմն Պազըրեան (Աղազարեան «Ց»)աններելի գրգռութիւն մը կ'ընէ եւ ազգավնաս յայտարարութիւններ կը փռէ օտար թերթի մը մէջ, եւ յստակօրէն կը տեսնուի թէ իր այդ արարքը թելադրուած է պարզապէս կուսակցական հաշիւներէ։

Այս տեսակ անարգ ընթացք մը — ո՛վ որ ալ եղած ըլլայ անոր հեղինակը, — արժանի է դատապարտութեան եւ հանրային պախարակութեան։

Անխոհեմութենէ աւելի բան մըն է, ուրեմն, աններելի արարք մը, ոեւէ հայու համար ոեւէ պատճառով վնասել Սուրիահայ գաղութին խաղաղութեան եւ հանրային շահերուն։

«Մօքաթթամ»ի յիշած Միհրան Պազըրեանը (Աղազարեան «Ց») ինքզինքին թոյլ տուած է ո՛չ միայն հրապարակել այնպիսի խնդիրներ, զորս պէտք էր մեր մէջ պարտկէինք, այլ եւ խօսած է անճիշդ եւ յերիւրածոյ բաներու մասին, քաղաքական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներ՝ որոնք բնոյթը ունին կասկածելի դարձնելու ամբողջ հայ հոսանք մը եւ ատիկա վնասակար է ո՛չ թէ մասնանշուած հոսանքին միայն — ինչպէս կը փափաքի հեղինակը — այլ եւ ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան ու հայ անուան։

Օտարի միջոցաւ եւ հրապարակաւ մատնանշուած այդ հոսանքը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ մե՛ր ալ հակառակորդն է. բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ ծառանանք Պազըրեանի եւ Պազըրեաններուն դէմ, որոնք հակառակորդի մը անձին մէջէն, ամէնէն նողկալի հարուածը կուտան Սուրիահայ գաղութին եւ հայ ցեղին։»

«Արեւ» անդրադառնալով Մ. Աղազարեանի ցուցմունքներուն Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, կը գրէ.—

«Ասիկա պարզ մատնութիւն չէ՞, եթէ իրական իսկ ըլլային այդ բաները՝ անհրաժեշտութիւն մը կա՞յ եւ ներելի՞ էր այդ բաները պարզել օտար թերթի մը էջերուն մէջ։»

Կը սպասենք «Ապագայ»ի եւ իր միւս պաշտօնակիցներու եւս արտայայտութիւն այդ մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խռովայոյզ վիճակ Թուրքիոյ մէջ

Ցուսաբեր կը հրատարակէ ծանուցեալ Նամակը որուն հեղինակն է Թրքական վարիչ շրջանակներուն մօտ լաւատեղեակ անձ մը։ Նամակը գրուած է Թրքական կեդրոնական քաղաքներէն մէկէն եւ կը կրէ Սեպտեմբեր 1 թուականը։

Ֆէթհիի եւ Ըմէթի կուսակցութիւնները թերթերու մէջ ամենախիստ եւ գէշ կերպով կը պայքարին իրարու դէմ։ Բոլոր նախարարները եւ երեսփոխանները Եալովա կը գտնուին, ուր կը գտնուի այժմ նաեւ պայքարող կողմերու սպայակոյտը։ Ընդդիմադիր թերթերը «Խալք»ի պակասութիւնները երեսին կը զարնեն։

Պրուսայի մէջ, «Եէնի Կիւն» անունով թերթի մը մէջ թաղապետական պաշտօնեաներէն Համտի պէյ անուամբ «հերոս» մը Մուսթաֆա Քէմալին դէմ շատ խիստ յօդուած մը հրատարակած է. ոստիկանութիւնը փորձած է թերթին ցրուումը արգիլել, սակայն ժողովուրդը ոստիկանները տեղն ու տեղը բզկտած է։

Սամսոնի մէջ ալ ծանր դէպք մը պատահած է, բանակի միջամտած եւ զօրախումբի հրամանատարը՝ հազարապետ Իսմայիլ պէյ՝ սպաննուած է. սպաննուած են նաեւ ուրիշ ինը հոգիներ եւ 28 հոգի ալ վիրաւորուած։ Ժողովուրդէն 500 է աւելի մարդիկ զինեալ լեռները քաշուած են իբր ապստամբներ։

Սամսոնի նաւահանգիստին մէջ խարսխած «Իզմիր» թորփիլահալածը ամբողջ ժամ մը լեռները ռմբակոծած է։

Արեւելեան Նահանգներու մէջ քրտական ապստամբութիւնը Քիւրտերուն նպաստաւոր ձեւով կ'ընթանայ։

Քէմալականները խիստ մտահոգ են։

Պոլսոյ «Վագըթ» թերթը ցաւով կը յայտնէ, թէ քրտական շարժումը մօտաւոր ապագայի մէջ ճնշել հնարաւոր պիտի չըլլայ։

Թուրք եւ լիթուանեան դաշինք

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Թուրքիոյ եւ Լիթուանիոյ միջեւ բարեկամական դաշինք մը կնքուած է Մոսկուայի մէջ։

Պաղեստինի խռովարարներուն դէմ

Պաղեստինցի արաբ յեղափոխական մը՝ Սուպհի Քաարա, Երուսաղէմի մէջ դատապարտութեան ենթարկուեցաւ, հակակառավարական գործունէութեան մեղադրանքով։ Բրիտանական կառավարութեան դէմ թռուցիկներ հրատարակած եւ անցեալ ամառ մէջ, առաջարկած էր, անցեալ տարուան հրէական ջարդերուն տարեդարձը տօնել։ Այս անձին վրայ մեծ կասկածներ կը ծանրանան թէ գործօն դեր կատարած է ջարդերուն մէջ։

«Թայմզ» կը շեշտէ թէ այս դատապարտութիւնը՝ Պաղեստինի կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ երեւան կը բերէ նշանակելի փոփոխութիւն մը, քանի որ ան, ցարդ հանդուրժած էր ամէն գրգռութիւններու։

Գերման ընտրութիւններէն վերջ

Մինչդեռ կառավարական շրջանակները վերապահութիւն ցոյց կուտան ապագայ դահլիճի կազմին մասին, ազգայնական մամուլը հարցին կը մօտենայ աջակողմեաններու կեդրոնացման թելադրութիւններով ու ենթադրութիւններով։ Համագերմանական դատին ջերմ պաշտպան «Տէօյչէ Զայթունկ» կը քարոզէ ազգայնականներու եւ Հիթլերեաններու ձուլումը, որով պիտի կազմէին ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնը եւ պիտի կրնային պահանջել խորհրդարանի Նախագահութիւնը։

Բայց Հիթլերի թերթը Միւնիխի մէջ, բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ նման ձուլում մը չի կրնար իրականանալ, քանի որ ազգ. ընկերվարականները յեղափոխական կուսակցութիւն մըն են, իսկ ազգայնականները յետադիմական։

Համպուրկի մէջ, Հիթլերեան ղեկավարներէն մէկը ճառով մը կը յայտարարէ. «Կը հարցնեն թէ ի՞նչ կ'ուզենք։ Կը պատասխանենք.— Ճիշդ հակառակը այսօրուան կացութեան։ Այսօր, փափաք կայ սիրուելու Ֆրանսայէն։ Մենք կ'ուզենք նախ սիրուիլ Գերմանիայէն՝ եւ հոգ չէ թէ Ֆրանսան ատէ մեզ։ Մենք դիկտատորութեան մը պէտք ունինք, փոխանցման շրջանի մը համար միայն։ Պետութիւնը պէտք է նպատակ մը տայ ազգին։ Մենք երկրին մէջ կը մտցնենք պարտադիր աշխատանքի եղանակը։ Մէկ ու կէս միլիոն երիտասարդ գերմաններ պէտք է որ տարի մը Գերմանիոյ ծառայեն, ինչպէս մենք չորս տարի մնացինք ճակատները։ Ներքին եւ արտաքին քարոզչական մեծ շարժում մը երեւան պիտի բերենք։ Վէրսայլի դաշնագիրը եւ Եունգի ծրագիրը պէտք է մէջտեղէն վերնան։

∴ Պերլինի քաղաքական շրջանակները խորապէս յուզուած են, պերլինեան թերթի մը հրատարակութենէն։

Թերթը կը յայտնէ թէ Հիթլեր եւ իր կուսակիցները կը պատրաստուին շատ մօտ ատենէն ձեռք ձգել կառավարութեան ղեկը, եւ այս նպատակին հասնելու համար,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ
(ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ)

Հետեւեալ փաստաթուղթը հրապարակուած է Արարատի մէջ յուլիս 8ին, եւ ուղղուած քրտական կազմակերպութեան «մասնաճիւղերու պետին»։

«Գնահատելի են ձեր գործունէութիւնը, զոհողութիւնը եւ մեծ յաջողութիւնը։ Այս ծանր ճակատամարտի ընթացքին հերոսաբար կռուողներու անունը ազգին ծանօթացնելու համար հարկ էր, որ յայտնէիք թէ՝ ո՞ր թուականին, ո՞ր կռուին վիրաւորուեր կամ մեռեր են։ Ո՛չ այս եւ ոչ ալ ձեր գործունէութեանց մանրամասնութիւնը ցարդ չեն ստացած։ Ճակատներու շարժումներու մասին չափազանց կարեւոր է ձեր տեղեկագրերու շտապ առաքումը։ Պայազիտի ճակատի յարձակումներու եւ յաջողութեանց մասին շրջաբերականներ կան ներփակ։ Ժողովուրդը շնորհաւորէք։

«Արալըխի եւ Պաշքենտի գըրաւման մասին Ղըզըլպաշ դատէններուն գրուած եւ գրական պատասխան ստացուած է. այդ եւս ձեզ աւետելու բախտն ունիմ։ Հինգ տարուան պայքարի ընթացքին իրենց մեծ հերոսութիւնները ուրիշներուն հաշուոյն արձանագրած հերոսական Ճիպրան ցեղը այս անգամ Ջիլան, Արճէշ, Ապաղայի յարձակումներով քիւրտ ժողովուրդի եւ անոր ներկայացուցչին՝ «Հօյպուն»ի գնահատանքին ու շնորհաւորութիւններուն կ'արժանանայ։

«Կռուի ընթացքին դժբախտաբար, նահատակուած են Ատ... վի Ամջիէն(?), եւ Լօզօն, իսկ Ֆէրզէնդէ պէյ թեթեւ վիրաւորուած է։ Առանձին նահատակ մըն ալ ունինք՝ Շէյխ Ապտէլ Օէադդէդի հօրեղբօր որդիներէն։

«Քանի մը օրէ ի վեր Տեատին-Ալադաղ ուղղութեամբ թնդանօթի ձայներ կը հասնին։ Ի՞նչ է այդ։

«Ընդհանուր ճակատներուն յարաբերութիւնը լաւագոյն կերպով ապահովեցէք եւ օրը օրին տեղեկագիրներ կազմեցէք։

«Հժմին փաշա զաւէններուն, Նատիր, Սէյֆէտտին պէյերուն, Ֆարա աղային եւ միւս զինակիր եղբայրներուն բոլորին բարեւներս եւ յարգանքներս։ Այս օրերուն դարձեալ պիտի շարունակենք մեր յարձակումը Պայազիտ Իգտիր ուղղութեամբ։ «Աստուած ոյժ եւ կարողութիւն տայ կռուողներուն։

«Թուրքերէն գրաւուած թընդանօթները իրենց բոլոր մասերով անթերի են։ Գրաւումէն անմիջապէս յետոյ Պայազիտի կայարանին Թրքական զօրամասին վրայ քանի մը ռումբ արձակուած է։ Շատ կարող չաւուշ մը կայ թնդանօթաձիգ, էրզրումցի է. մինչեւ մեր կռուին վերջը մեզմէ չբաժնուելու եւ ծառայելու խոստում տուած է։ Առնուած գերինները Էյրիի մէջ կը պահուին։ Ձեր ղրկելիք տեղեկագրին մէջ առանձին-առանձին յիշատակեցէք. ո՞վ, ո՞ւր եւ ինչքա՞ն գերի առնուած է— սպայ, պաշտօնեայ—անունները։ Գրաւուած զէնքն ու ռազմամթերքը, տեսակը եւ քանակը, քանի՞ հեռախօս, գերիներու հանդէպ ձեր ցոյց տուած վերաբերումը։ Ձեզի պատկանող շրջանակը հեռագրով ու հեռախօսով իրարու միացուցէք։ Տեղեկագիրները ճիշտ ժամանակին հասնելու մասին ջանք ըրէք։ Ի՞նչ անց ու դարձ կայ Վանի եւ Ջուլամերկի շրջանը»։ (Ցայոլագրուած)

«Հօյպուն»ի զինուորական արտակարգ լիազօր»։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ

Համայնավար կուսակցութեան 16րդ համագումարը, երկրի տնտեսական զարգացման արագ յաջողութիւնը ապահովելու համար, կը թելադրէ առանձին թափով իրագործել «Հնգամեակը Չորս Տարում» ներքին ընդհանուր փոխառութիւնը։ Առանց այս ձեռնարկի յաջողութեան, կը ծանրանար ո՛չ միայն երկրի արդէն իսկ քայքայուած տնտեսութիւնը, այլեւ հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը կը դատապարտուէր անյաջողութեան։ Որովհետեւ համաձայն իրենց նախահաշուին, արդիւնաբերական արագ ձեռնարկներ պիտի կատարուէին բացառաբար փոխառութենէն առացուած գումարներով, տրուած ըլլալով որ տարբեր ուղղութեամբ անհնար է գումարներ ճարել։

Համաձայն «Խ. Հ.»ին այս փոխառութիւնը «վիթխարի հնգամեակի կատարման ֆինանսական օղակներից մէկն է։»

«Հարիւր միլիոնաւոր ռուբլիներ պէտք է տայ այդ փոխառութիւնը հնգամեակի երրորդ տարում երկրում նոր գործարաններ, հիդրոկայաններ եւ երկաթուղիներ կառուցելու համար։ *Նախատեսուած իւրաքանչիւր երեք գործարաններից մէկը պէտք է կառուցուի այդ փոխառութեան հաշւին»* (Օգ. 29)։

Ժամանակին խօսելով այս կարեւոր ձեռնարկի մասին, խորհրդային աղբիւրներէն առնելով կ'ըսէինք թէ կառավարութիւնն ու կուսակցութիւնը «բանւորութեան եւ գիւղացիութեան ինքնաբուխ եւ միահամուռ» պահանջն էր որ կ'իրականացնէին յանուն երկրի «սոցիալիստական շինարարութեան»։

Ասով մէկտեղ միշտ նոյն աղբիւրներէն օգտուելով կասկածելի կը գտնենք ներքնաբուխ այդ տրամադրութիւնները, նկատի ունենալով մասնաւորաբար տնտեսական անմխիթար պայմանները։

Ամիսներ ետք, այսօր երբ արդէն ձեռնարկը գործադրութեան է դրուած եւ պէտք էր որ միահամուռ ցանկութիւնները կեանքի մէջ արդիւնաւորուէին, ճիշդ հակառակ իրողութիւններ են որ երեւան կուգան։

Նախ, ինչպէս առաջ, այսօր ալ կը կրկնեն թէ փոխառութիւնը «բաց է թողել Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ պրոլետարական միւս կեդրոններէ բանւորութեան պահանջով»։ Ասիկա սակայն պատճառ մը չէ յայտարարելու նոյնպէս, որ «փոխառութեան իւրացումը թոյլ է ընթանում»։

Ըստ երեւոյթին, հակառակ բոլոր խորութիւններուն այս փոխառութիւնը մասնաւորաբար Անդրկովկասի մէջ չի խանդավառեր եւ չի շահագրգռեր ժողովրդական լայն խաւերը։ Խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը Թիֆլիսէն կը հաղորդէ.

«Անդրկով. ֆինժողկոմատի տւեալների համաձայն, «Հնգամեակը չորս տարում» փոխառութեան բաժնեգրումը Ա. Ս. Խ. Ֆ. Հ. գիւղերի մեծ մասում դեռ եւս չի սկսել, կամ ընթանում է շատ թոյլ եւ նիւթական ոչ մի արդիւնք չի տալիս։ Մի շարք գաւառներից հաղորդում են, որ մինչեւ օգոստոսի 2րդ կիսամսեակը փոխառութեան իւրացման աշխատանքը գիւղում չի ծաւալել, իսկ մի քանի գաւառներում (Գանձակ, Ղուբայ, Սալեան, Երեւան, Ախալքալաք եւ այլն) մինչեւ իսկ դիրեկտիվ կազմակերպութիւններն էլ չեն պատրաստել կամպանիայի համար։»

Նոյն իրողութիւնը կը մատնանշէ «Խ. Հ.» հետեւեալ ձեւով.

«Հայաստանում' Ալլահվերդիի, Ջորաֆիդ-բոկայանի ու նման մի քանի վայրերում վերահսկիչ թւերի իւրացմանը բանւորները բուռն ակտիվութեամբ են վերաբերել։ *Սակայն բոլոր վայրերում այդպէս չէ։* Նոյնիսկ բանւորական շրջաններում փոխառութեան իրացմանը գործի գլուխ անցած բիւրոկրատները կարեւորութիւն չեն տալիս։ Փոխառութեան Հայաստանի կոնտրոլ թւերը ենթակայ են լուրջ վտանգի։ *Իրացման գործում մասնաւորապէս չափազանց յետ է մնում գիւղը»* (Օգոստ. 29)։

Այս պաշտօնական խոստովանութիւնները աւելորդ անգամ մըն ալ կը հերքեն ժողովրդի կամաւոր պահանջը փոխառութեան մասին, եւ ընդհակառակն կ'ընդունին բացասական եւ չկամ տրամադրութեան փաստերու գոյութիւնը, մասնաւորաբար գիւղացիութեան մէջ։

Բանւորական շրջաններուն մէջ, որոշ չափով առաջացած են փոխառութեան արձանագրութեան աշխատանքները։ Այս իրողութիւնը սակայն պէտք չէ բացատրել բանւորութեան դրական վերաբերմունքով։ Որովհետեւ բոլոր գործարանները եւ արհեստանոցները ընդհանրապէս պետութեան սեփականութիւնն ըլլալով, ենթակայ են վերջինի անմիջական իշխանութեան։ Այս հարստութիւններուն մէջ, բանւորն ու պաշտօնեան ուզեն թէ չէ, ստիպուած են ոչ միայն արձանագրուիլ իրենց կարողութենէն վեր չափերով, այլ վճարել առաջին իսկ առթիւ, իրենց ստանալիք աշխատավարձի փոխարէն։

Գիւղացիութիւնը, որ աւելի ազատ է այս կարգի կաշկանդումներէն, կը դժուարանայ արձանագրուիլ եւ վճարել։

Համայնավար իշխանութիւնները գիւղացիութեան այս վերաբերմունքը կը վերագրեն «դասակարգային թշնամիներու աշխատանքներուն»։

«Կուլակները, իտիոլոգ դաշնակ կաշից դուրս են գալիս բայլշեւիկեան փոխառութեան իրացումը ձախողելու նպատակով։ Նրանք փորձում են իրենց ազդեցութեան տակ առնել աշխատաւորութեան յետամնաց տարրերին, վիժեցնել մեր վերհսկիչ թւերի կենսագործումը դրամով իսկ ամրացնելու իրենց ձեռքերը եւ թուլացնելու սոցիալիստական արշաւը։»

Դիտումնաւոր այս ամբոխավարութիւնը հեռու է անշուշտ իրականութենէն։ Նպատակը այս արդէն սովորական մեղադրանքին, անհերքելի քաղաքականութիւնն է, որ պիտի գործադրուի անխուսափելիօրէն փոխառութիւնը իրականացնելու համար։ Այլ կերպ ալ դժուար է բացատրել արդէն, քանի որ ճիշդ այս նոյն խմբագրականին մէջ «Խ. Հ.»ը կը թուէ աւելի լուրջ եւ իրական բազմաթիւ պատճառներ։

«Նախ այն, որ վերեւից մինչեւ ցած իրացման գործով զբաղւող եւ նրան օժանդակող մարմինները ժամանակին նախապատրաստական աշխատանքներ չեն կատարել։ Նրանք փոխառութեան իրացումը դիմաւորել են սառը օպորտունիստին յատուկ անտարբերութեամբ, ինքնահոսի կարգով։

«Կուսակցական եւ տեղական մարմինների ղեկավարութիւնը փոխառութեան իրացման գործում շատ տեղերում միանգամայն բացակայում է։»

Եթէ լուրջ պատճառներ են ասոնք, պէտք է ընդունիլ սակայն, որ Հայաստանի բոլոր կազմակերպութիւնները, մէջն ըլլալով «կուսակցական եւ տեղական մարմինները» դէմ են փոխառութեան յաջողութեան։ Իսկ նման եզրակացութիւն մը դէմ է ոչ միայն ժողովրդական տրամադրութիւնները դրական իմաստով բացատրելու բոլոր ճիգերուն, այլ եւ իրենց իսկ խոստովանութեամբ բոլորը մէկ ենթակայ են Դաշնակցութեան ազդեցութեան, քանի որ այս կուսակցութեան կը վերագրուի փոխառութեան հակառակ բոլոր շարժումները։

Այս բոլորէն անկախ սակայն, ձեռնարկի ձախողութիւնը եթէ հարկ է բացատրել, գլխաւոր տեղը պէտք է տալ երկու հիմնական պատճառներու, ա.) ընդհանուր տնտեսական աննախընթաց տագնապը, որ անասելի թշուառութեան է մատնած մեր ժողովուրդը, եւ հետեւաբար պետութեան օգնելու հնարաւորութենէ զրկած, բ.) բնական անվստահութիւնը, որ կը խորանայ երկրի տիրող իշխանութեան հանդէպ, մանաւանդ իր վերջին տնտեսական ձախաւեր ձեռնարկներով։

Բնական այս պատճառներէն զատ աւելորդ պրպտումները ո՛չ միայն չբարելաւեր կացութիւնը այլ եւ կը ծանրացնէ անընդհատ։

Բարիք սպասել այս կացութենէն միամտութիւն է, որովհետեւ եթէ համայնավար իշխանութիւնը սովորութիւն չունի առհասարակ իր ձեռնարկները համապատասխանեցնել երկրի իրական կարողութեանն ու առողջութեանը, ան «բարեհամանութիւն»ը ունի սակայն իր ուզածը ամէն գնով գործադրելու։

«Հնգամեակը չորս տարում» դրած թոյլ ընդունելութիւնը որքան ալ պարզորոշ ըլլայ մեր ժողովուրդի հակախորհրդային տրամադրութիւններու խտացման, այնուամենայնիւ անզօր միջոց է չէզոքացնելու աւելի յառաջացած բոլոր չարիքները։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

(500 երիտասարդներ եւ պատանիներ կը պատրաստուին Հ. Յ. Դ. շարքերը մտնել Հալէպի մէջ։)

Անխառն ուրախութեամբ կ'արժէ ընդհանրացնել շատ առողջ եւ մխիթարական երեւոյթ մը, որ բացառիկ ձեւով եւ արժէքով երեւան կուգայ Հալէպի մէջ.

Այդ շարժումը հաւատացեալ եւ խոստմնալի պատանիներէն եւ երիտասարդներէն ծնունդ կ'առնէ, դառնալու համար մեր ներկայ անմխիթար օրերու մէջ յոյսի, լոյսի եւ ուժի ճշմարիտ աղբիւր մը։

Հակառակ մութ ու գաւաղիր տարրերու թափած ջանքերուն, հակառակ յետադէմ ու անգգայացած կղերականութեան մղած մթին պայքարին ու հակառակ Սիսի կաթողիկոսին կողմէ հաստատուած կիրակնօրեայ ծիծաղելի դպրոցներուն եւ կոնգակ-յօդուածներուն, պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը, հաւատարիմ իրենց աւանդական եւ բնական կոչումին, առանձինն, հարիւրներով կը համախմբուին հայ ազատագրական շարժումը ղեկավարող Դաշնակցութեան նուիրական դրօշին տակ, առանց տատանումի եւ սակարկութեան։ Պանդուխտ առանց ակնկալութեան։ Այսօր հօս, Հալէպի մէջ, Հ. Յ. Դ. ենթակայ Միութիւններու մէջ կը հաշուուին 350 երիտասարդներ եւ պատանիներ, որոնք կազմակերպուելէ եւ իրենց կանոնագրական մարմինները ստեղծելէ վերջ, ամբողջութեամբ, սիրով ու հաւատքով, մտած են ազդեցութեանը տակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անկէ առած իրենց մտաւոր, հոգեկան եւ բարոյական սնունդը. Այս Միութիւնները կը ղեկավարուին տեղւոյս Կոմիտէի կողմէն նշանակուած պատասխանատու ընկերներու կողմէ։

Երիտասարդներն ու պատանիները բաժնուած են զանազան Միութիւններու մէջ, որոնք իբրեւ կեդրոնակէտ ունին դաշնակցական սկզբունքներն ու հաստատութիւնները։ Միութիւններուն տրամադրուած են մեծ քանակութեամբ գիրքեր եւ պարբերականներ, հաստատուած են առանձին գրադարաններ, ուրկէ գիրքերը կը տարուին շրջաններուն մէջ։ Ահա ձեռքիս տակն են տասնըմէկ մի քանիներու տարեկան տեղեկագիրները որոնք լի են պարզ յոյսերով եւ խոստումներով։ Համաձայն այս տեղեկագրերուն, Միութիւններուն անդամակցողներու ընդհանուր թիւն է 344 այս թիւէն դուրս կը մնան դեռ Մարմնակրթական Միութիւններու մէջ խմբուած մեր ընկերներն եւ համակիրները որոնց թիւը 150է աւելի է։ Անշուշտ, մեզի կը պակսին անհրաժեշտ ուժերն ու միջոցները անթերի կերպով այս ընտիր բազմութեան դաստիարակչական մեծ ու գժուարին գործը յաջողապէս առաջ տանելու համար։ Բայց եւ այնպէս, մեր սուղ միջոցներով իսկ, կրկին կարելի կը դառնայ օգտակար ըլլալ պարզ յառաջդիմութեան կազմող այս խոստմնալից երիտասարդութեան եւ պատանեկութեան։

Այս շրջանին ասոնք ընկերները սոյն Միութիւններուն կարգացած են 23 դասախօսութիւններ. իրենց հերթին, Միութիւնները կազմակերպած են գրական ասուլիսներ, հանդէսներ, թէյասեղաններ, երեկոյթներ, ներկայացումներ եւ այլն։

Այս Միութիւններէն ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» Պատանեկան Միութիւնը, որ ունի 75 անդամ, մեծ ու հարուստ գրադարան եւ բեղուն գործունէութիւն։ Իր գրադարանէն ամէն շաբթու Միութիւնը բաց կը թողու միջին հաշուով 70 հատոր գիրք։ Վարչութեան մէջ կը գտնուին գործունեայ եւ նուիրուած երիտասարդներ։

«Համազասպ» Միութիւնը կը գտնուի Քէմքի մէջ, ունի 64 անդամ. իր գրադարանը թէեւ համեստ է, սակայն մեծ ճիգ կայ զայն աւելի ճոխ դարձնելու։ Այս Միութիւնը անցեալ ձմրան ունեցաւ կանոնաւոր դասախօսութիւններ։ Փետր. 18ին, Դաշտակայ ցօնին կազմակերպեց հանդէսներ, 15 օր առաջ Նոր Գիւղի, 2 Ա Միութեան սրահին մէջ ներկայացուց «Խռովարար Արշաւանքը», հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։

Ջափահաս Երկ. Որբերու Միութիւն.— Հաստատուած Նոր Գիւղի մէջ ունի իր սեփական անդամներու ընդհանուր թիւն է 130։ Նորակազմ այս Միութիւնը ներկայ շրջանին, տուաւ երկու ներկայացում եւ քանի մը հանդէսներ. ունի իր ֆութպոլի խումբը։ Վերջերս, ուրախալի է շեշտել որ Մերձաւոր Արեւելքի Որբերու Միութենէն խումբ առ խումբ երիտասարդներ կը հեռանան եւ կուգան ու կը մտնեն այս Միութեան մէջ։

Ժամանակին երկար գրած ենք Մերձաւոր Արեւելքի Որբերու Միութեան մասին, իբրեւ վտանգաւոր եւ թունաւոր մէկ հաստատութիւն, ուր ամէն կերպով հայ որբին մէջ հայ հոգին կը սպաննեն։ Առանձին հրճուանքով կը յայտնեմ այսօր, որ գրեթէ բոլոր երիտասարդ եւ պատանի որբերը կը հեռանան այդ Միութենէն եւ հոն կը մնան աղջիկները միայն։

Երկու ուրիշ պատանեկան Միութիւններ, որոնց անունները առայժմ պէտք չէ անուններ հրապարակել, իրենց մէջ կը հաշուեն 85 անդամներ, ունին իրենց գրադարանները եւ կանոնաւոր գործունէութիւնը, — ասուլիսներ, դասախօսութիւններ եւ հանդէսներ։

Անշուշտ հօս կան տակաւին ուրիշ բազմաթիւ չէզոք եւ տարբեր գոյն ունեցող այլ Միութիւններ, որոնց մասին ուրիշ առիթով։ Մեր յիշատակածները կը գտնուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախապատրաստական Միութիւններու մէջ։ Այս երիտասարդներուն եւ պատանիներուն համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խաղալ մըն
է, երազ մը, որուն անուն…
գան թելերով ու երկի…
թեամբ կը մտնեն։
500 երիտասարդներ…
տանիներ, առանց սպաս…
մեր անպարկեշտ…
կարդներու անպարկեշտ…
դատութեանց», թեթեւ…
կուգան ու խուռներամ…
բուին լոյսի, ջերմութ…
գաղափարի այն շեփ…
որ Դաշնակցութիւն կը…
Համաձայն իրենց…
կան «սեթ-մթին» եւ…
պական կանոնագրի…
թեանց, այս Միութ…
խմբուած պատանիներ…
տասարդները սպասած…
գան եւ վերջնապէս կը…
Հ. Յ. Դաշնակցութեան…
անդամներու մեծ ընտա…

Հալէպ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ժուռնալ տիւ Քէռ» հրատարակած է Հոյպունի կեդրոնական կոմիտէի հետեւեալ պատասխանը, Թերթին կողմէ քրդական հարցին շուրջ, ընկերոջն ղրկուած նամակի մը ի պատասխան։

Ահա Հոյպունի պատասխանը.—

Պարոն տնօրէն

«Ժուռնալ տիւ Քէռ»ի

Պիտի հաճէի՞ք ազնուութիւնը ունենալ ձեր յարգելի թերթին սիւնակները բանալու այն մէկ քանի ճշտումներուն, զորս հարկ կը դատենք ընել Էնկլիբեին ձեր թղթակցութեան, որ XXX ստորագրուած էր եւ լոյս տեսաւ ձեր թերթի 1930 օգոստ 29ի թիւին մէջ։

1.— Քրտական զինեալ ընդդիմութիւնը թրքական տիրապետութեան կը սկսի այն թուականէն իսկ երբ այս տիրապետութիւնը ուզեց քիւրտիստանի գործերուն խառնուիլ, բռնաբարելով այն դաշնագիրը ու կնքուած էր քիւրտ Էմիրներուն եւ Թուրք Սուլթան Ա.ի միջեւ, 1514ին։

Եւրոպական բոլոր հեղինակները որոնք ուսումնասիրած են քիւրտերը եւ անոնցմով զբաղած, համաձայն են, 1) Որ Թուրքերը բռնաբարած են իրենց յանձնառութիւնները քիւրտերու հանդէպ, 2) Որ քիւրտերը զէնքով ընդդիմացած են Թուրքերու այս ձեռնմխութեան իրենց գործերուն մէջ. 3) Որ քիւրտերը կ'ատեն Թուրքերը. 4) Համաձայնութիւն եւ սիրալիր յարաբերութիւններ երբեք չեն հաստատուած արիական քիւրտին եւ թաթար Թուրքին միջեւ։

Կրնանք պատահաբար յիշել այս հեղինակներէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Ց Պոլիդզա, Էռնէսթ Շանթրը, փրոֆ Շարմի, Ցրիվլը Էլինիազարօֆ, Ճայամիլ, Մարթէն Հարթման, Ալեքս. Ժապա Քավալէվսքի, Օսքար Ման, Մինորսքի, Մարաժախա Հ Մոլթքէ, Պ. Վիքթին, Շըլաֆշի, Ջաուէ, Ֆ. սրդաքի եւն։

2.— Քիւրտեւթուրք յարաբերութիւնները այսպէս ըլլալով իրենց առաջին շփումէն ի վեր իսկ, ճշմարտութիւնը խեղաթիւրել է ենթադրել թէ քիւրտերը չեն սիրեր այսօրուան Թուրքերը, որովհետեւ Մուսթաֆա Քէմալ բարենորոգումներ մտցուց երկիրը եւրոպականացնելու համար։

Նախ ճի՞շդ է թէ Մուսթաֆա Քէմալ բարենորոգումներ մտցուց կամ ուզեց մտցնել քիւրտիստանի մէջ։

Բարենորոգում՝ ըսելով մենք կը հասկնանք եւ կը կարծենք թէ ամէն ուղղամիտ մարդ կը հասկնայ դպրոցներ, հաղորդակ-
ցութեան ճամբաներ, …
ղիներ, հիւանդանոցներ, …
բարուեստներ, բարելա…
երկրագործական գործի…
տական կազմակերպութ…
ձեռնարկներ, ինչպէս…
հարստութեանց շահագործ…
արդէն գոյութիւն ունեցող…
տարարուեստներուն բարել…
եւն.։

Արդ, մենք ապահով…
կարդանք որեւէ մէկուն…
րենայ ապացուցանել թէ…
շրջաններէն որեւէ մէկը,…
գործադրուած այլ ձեռնարկ…
ըլլայ։

Ընդհակառակն, ամէն…
մանուկներ ու կիներ…
են, գեղահաս աղջիկներ…
բարուած են, կախաղան…
նուած են, տարագրութեան…
բեր կազմուած, բանտեր…
են, գիւղերը փառուած են…
տիտանի կանաչաւէտ հող…

Ահա Էնկլիբեի…
տութեան քաղաքակրթութ…
շրջաններու զուգակշիռը։

Թուրքը որ արդէն…
Մահմուդի հրամանի…
փաթթոցը ֆէսով փոխարի…
եւ այսօր ալ այս վերջինը…
կով կը փոխարինէ, ոչինչ…
է ինքզինքը յարգող…
րութեան մը եւ ժողովուր…
պարտականութեանց…
մին մէջ։

3.— Քիւրտերը կը…
Թուրքերուն դէմ ոչ թէ…
համար որ չեն ուզեր…
կրթուիլ, այլ ընդհակա…
րովհետեւ կ'ուզեն ազա…
այն լուծէն որ աւերակ…
ցած է իրենց հայրենիքը…
եղած է ու կը շարունակ…
միակ ու յաւիտենական…
դառը իրենց միջեւ կեն…
յառաջդիմութեան, ճար…
ուսում, արդարութեան եւ…
քաղաքակրթութեան առջեւ։

4.— Սուլթանութիւն…
յիշատակութիւնը, Ասիա…
կան կայսրութիւնը,…
տութիւնը, բոլոր վարչ…
Թրքական տիրապետութիւ…
լոր փուլերը քիւրտերուն…
եղած են այնքան անհամ…
լի որքան աղէտալի եւ…
նպատակ ունեցած են զա…
կացնելու, ոչնչացնելու ան…
յութիւնը իբրեւ ազգ,…
գծելու անոր հայրենիքը…
քիւրտին համար, բոլոր…
նուն եւ դրութեան…
թիւնները հիմէն չեն…
րերը։

Քիւրտ յեղափոխութիւ…
տական Ազգ. Լիկը՝ Հոյպ…
պէս նաեւ քիւրտ այն…
նաւէրները որ կը կայծ…

ոչ մէկ կապ, ոչ մէկ յարաբերութիւն ունին ոչ խալիֆային հետ, եւ ոչ խալիֆային կուսակիցներուն, ոչ հակաքէմալականներուն, ոչ ալ անոնց հետ 150նոցներու ցանկին մէջ կը գտնուին, այս բոլորը ինչպէս նաեւ բոլոր այն Թուրք փաշաները որոնց անունները յիշուած են, հռչակաւոր փիլիսոփայ Ռիզա թեվֆիքը, անգլիացի գնդապետ Լորէնսը անոնց այնքան օտար են որքան Մուսթաֆա Քէմալն ու Ըսմէթը:

5 — Ճիշդ է թէ քիւրտ Ազգ. Լիգը՝ Հոյպուն, ամէն կողմ ճիւղեր ունի, մինչեւ իսկ Ամերիկայի մէջ։ Բայց իր գլխաւոր գործունէութեան դաշտը Թուրքերու հսկողութեան տակ գտնուած Հողամասն է։

6 — Երեք ամիսէ ի վեր Քիւրդիստանի մէջ մղուող կռիւները արդիւնք չեն քրտական նոր ըմբոստութեան մը։ Ցեղափոխութիւնը երբեք չէ դադրած շարունակուելէ 1922էն ի վեր։ 1927էն ի վեր Հոյպունը Իհսան Նուրի փաշայի վստահած էր զինուորական խարիսխի մը կազմակերպումը Իկրի տաղի Արարատ լերան վրայ։

Իհսան Նուրի փաշայի հայրենասիրական եւ իմաստուն ղեկավարութեան տակ Իկրի տաղը դարձաւ գերագոյն հեղինակութիւն որուն կը դիմէր ամէն քիւրտ որ խոշտանգուած էր Թուրքերէն։

Բազմաթիւ անգամներ քիւրտ լեռնականներ Իկրիէն մեկնեցան՝ ըլլալ պատժելու համար Թուրք այն սպաներն ու պաշտօնեաները, որոնք կիներ ու աղջիկներ բռնաբարած էին, ըլլայ պաշտպանելու համար այն ընտանիքները, որոնք կ'ուզէին Իկրի ապաստանիլ քիւրտ դրօշին պաշտպանութեան տակ մնալու համար։

Թուրքերը, խուճապի մատնուած Իկրիի միշտ յարաճուն ուժին եւ ազդեցութեան պատճառով, զինուորական պատրաստութիւններ սկսան 1930 մայիս ամսուն, Թուրք 7րդ եւ 8րդ զօրաբանակները համախմբուեցան Իկրի շրջակայքը, զօր. Սալիհ փաշայի հրամանատարութեան տակ։

Թրքական առաջին յարձակումները սկսան 1930 յունիս 11ի առաւօտը։ Քիւրտերու յաղթական հակայարձակումներուն հետեւանքով, յունիս 25ին, կռիւները կը մղուէին Իգտիրի Թէնտուրէքի, Քոփիմաթի, Պայազիտ, Արճէշ, Ալա տաղի, Սիփան տաղի, Վանի եւ Պիթլիսի մէջ։

Քարտէսին վրայ փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը բաւական է, համոզուելու համար թէ կռիւներու նախաձեռնութիւնը Թուրքերու ձեռքէն անցած է Քիւրտերու ձեռքը։

Յուլիս 18ին քրտական ուժերը հասած ըլլալով իրենց նպատակին՝ որ էր Թուրք բանակին քայքայումը, իրենց կայանը քաշուեցան, միասին տանելով 1700 գերի, 60 գնդացիր, 60 հազար փամփուշտ, 24 թնդանօթ, 180 վրան եւ 12 օդանաւեր գետին ձգելով։

Թուրքաց ուժերը տասնորդուեցան, այն աստիճան որ Թուրքիա զէնքի տակ կանչեց 901, 902, 903, 904 եւ 905 դասերը։ Նոյն իսկ այս դասերու պատկանող արտասահմանէն մեկնող Թուրքեր։

Զեր Էնկիւրիի Թղթակիցը կը թուի անգիտանալ Թուրքիոյ ժամանակակից պատմութիւնը, ցնորք նկատելու համար քրտական անկախութիւնը։ Հազիւ պէտք կայ դիտել տալու թէ Սերպիոյ, Ցունաստանի, Պուլկարիոյ անկախութիւններն ալ ցնորք նկատուած են, երբ այս երկիրներուն զաւակները, ինչպէս այսօր Քիւրտերը կ'ընեն հազարներով կը մեռնէին այս նուիրական իտէալին համար։ Սակայն, այս ցնորքները այսօր իրականութիւններ են։

Թէեւ նոյն ծանօթութիւններուն յոյսը չունին, բայց այսօր, քրտական անկախութեան համար մեռնող հայրենասէրներուն համոզումը այնքան հաստատուն եւ զօրաւոր է որքան անոնցը, որոնք մեռան Սերպիոյ, Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ համար։ Քիւրտերուն համար ալ այսօրուան ցնորքը վաղուան իրականութիւնը պիտի ըլլայ։ Պայքարը պիտի վերջանայ միայն կամ Քիւրտերու յաղթանակովը եւ կամ վերջին փամփուշտին ու քիւրտ վերջին կռուողին հետ։

VII. — Քիւրտ Ազգային Լիգը՝ Հոյպուն, կ'ամբաստանէ Էնկիւրիի Թուրք «Հանրապետութիւնը»... 1) Որ մօտ մէկ միլիոն քիւրտ արտահանած է. 2) Ջարդած է գրեթէ կէսը այս աքսորականներուն, 3) Բռնաբարած է կիներ ու աղջիկներ. նոյնիսկ մինչեւ 7 — 8 տարեկանները. 4 (Հազարաւոր գիւղեր հրկիզած է, 5) Արգիլած է քրտերէն լեզուի գործածութիւնը. Նոյնիսկ տուներուն մէջ 6) Քիւրտիստանի մէջ ոչ մէկ բարեկարգութիւն ըրած է, երկրին յառաջդիմութիւնը, կրթութիւնը ապահովելու համար:

Հոյպուն 1928ին պահանջած

ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ քաղաքներէն մեզի հասած տեղեկութեանց համաձայն, Յառաջի խմբագիր ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի այցելութիւնը դէպի հարաւի քաղաքները, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է մեր կուսակցական շրջանակներուն մէջ։

Ընկեր Շ. Միսաքեանի ներկայութեամբ գումարուած են դաշնակցական ժողովներ, որոնց ընթացքին, ընկերը զբաղած է տեղական-կուսակցական բընոյթ ունեցող խնդիրներով եւ ըրած է շահեկան զեկուցումներ, կուսակցական ընդհանուր կեանքի մասին։ Գումարուած են նաեւ կուսակցական ընկերներու յատուկ դասախօսական ժողովներ, որոնց մէջ ընկերը խօսած է զանազան կարեւոր հարցերու շուրջ։

Քավալայի Կոմիտէն սարքած է հրապարակային ժողո՛վ մը, որ անցած է մեծ յաջողութեամբ։ Նման ժողովներ տեղի պիտի ունենան նաեւ Տրամայի մէջ, ինչպէս նաեւ Սէրէզի Նուսքա գիւղին մէջ։

ՆՈՐԱԳԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Ընկ. Շաւարշի այցելութեան առթիւ, կուսակցական շարքերու մէջ արձանագրուած են նաեւ նոր ընկերներ։

Այսպէս. Կիւմիւլճինայի մէջ իրենց երդումը կատարելով Դաշնակցական մկրտուած են հինգ նորահաս երիտասարդներ։

Նոյնպէս, չորս նորագիրներու արարողութիւնը կատարուած է կիրակի օր, ամսոյն 7ին, Նիքիշան գիւղաքաղաքին մէջ (Քավալայի շրջան)։

Հին ընկերներու հետ միասին, Նիքիշանի մէջ կազմուած է այժմ Դաշնակցական խումբ մը, ենթակայ Քավալայի Կոմիտէին։

Ի մօտոյ Սելանիկի կազմն ալ պիտի զօրանայ 18.20 նորագիր դաշնակցականներով, որոնք իրենց երդումը պիտի կատարեն յատուկ հաւաքոյթի մը մէջ։

Թէ՛ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան եւ թէ՛ Հորիզոնի խմբագիրը, Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ մէջ իրենց կատարած պտոյտներու ընթացքին հաստատած են որ, մեծապէս խանդավառ գործունէութեան շրջան մը կը բոլորեն շրջանի կուսակցական կազմերը, Դաշնակցութեան պանծալի դրօշին տակ։

եւ պնդած է որ անցին վրայ եւ Թրքական այն նահանգները ուր Քիւրտեր աքսորուած են քննիչ յանձնաժողով մը ղրկուի, չէզոք երկիրներու պատուիրակներէն բաղկացած. ըստ Լոզանի դաշնագրին 37, 38, 39, 44 յօդուածներուն։

Եթէ Էնկիւրիի հանրապետութիւնը հանգիստ խիղճ ունի եւ մաքուր ձեռքեր, ինչո՞ւ համար մերժեց եւ կը շարունակէ մերժել նման քննիչ յանձնաժողովի մը առաքումը։

ԿԵՏՐ ԿՈՄԻՏԷ
Հոյպուն)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 16 օգոստ.— Կիրակի օրը Ռոմանի հայութեան համար, 14 օգոստ.ը խրախճանքի օր մը եղաւ։ Առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ ընկերներ, համակիրներ, խումբ խումբ կը հասնէին ընկերվարականներու ժողովարանը՝ Դաշնակցութեան խօսքը լսելու։ Ջոկ ընկերական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ ժամը 10-12, որու ընթացքին ընկեր Աբոեան կուսակցական ներքին կազմակերպութեան մասին խօսեցաւ։

Ժամը 2.30ին սրահը փոքր էր ընդունելու համար հասարակութիւնը։ Օրուան նախագահ ընկեր Արշակի մէկ քանի խօսքերէն եւ «Մեր Հայրենիք»էն վերջ, մեներգեց ընկ. Գարսամեան, արտասանեց ընկ. Միքայէլ Թաշճեան։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ բանախօսը ընկեր Աբոեան:

Ընկերը, ժողովուրդին հասկնալի լեզուով, անդրադարձաւ մեր ժողովուրդի թերութիւններուն, ու պատմական փաստերով ներկայացուց մեր երկրի աշխարհագրական դիրքին, անպաստ պայմաններուն եւ կարգ մը այլ ազդակներէ առաջ եկած [illegible] ոգին որ հայ անհատը կը դարձնէ անտարբեր դէպի ուրիշները, իր ազգը, իր շրջապատն ու ցաւոտ օրինակներով եզրակացուց թէ «Ժամանակին երբ դեռ Դաշնակցութիւնը չէր ծնած, ամէն գիւղ, քաղաք, համայնք ինքն իր մէջ ամփոփուած, կ'ապրէր կղզիացած կեանք մը։ Թշնամին երբ գետին մէկ եզերքի հայ գիւղը կը ջարդէր, կ'աւերէր, կը հրդեհէր, հայ կոյսերու պատիւը կ'աղարտէր, միւս եզերքի հայը անտարբեր կը մնար։ 1890ին հայ ժողովուրդի ծոցէն ծնելով, մէջտեղ նետուեցաւ, արմատ ձգեց երիտասարդութեան սրտերուն մէջ եւ քիչ ժամանակուան մէջ այդ նորածինը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ճակատին գրուած նախատինքները իր արիւնով լուաց, հային թելադրելով միաձուլում եւ զգացում միութեան։

Ընկերը յետոյ, Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութեան վրայ ակնարկ մը նետելէ վերջ, վերլուծեց քաղաքական ներկայ պայմանները, պարզեց Դաշնակցութեան դիրքը արտաքին եւ ներքին ճակատներու վրայ եւ հային անկայուն վիճակը. եւ իր վերջաբանին մէջ թելադրեց որ քաղաքական անպաստ պայմաններուն առջեւ իրարու հետ հաշտ ապրինք, թշնամիին ներկայանալու համար մէկ միտքով մէկ ճակատով։

Ժամը 5ին բանախօսութիւնը վերջ գտաւ։ 5-6 տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական ժողով մը, որու ընթացքին, քրտական հարցը, գաղութներու կազմակերպութիւնը եւ հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր հրատապ խնդիրներու մասին բացատրութիւններ տուաւ ընկեր Աբոեան։ Մթնոլորտը շատ տաք էր։ Համակիրները ժամը 6ին մեզ թողուցին տխրութեան նըշոյլ մը իրենց դէմքերուն վրայ, որովհետեւ Դաշնակցութենէ բաժնուիլ կարելի չէ։

Հայամթլոս

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 օգոս.— Լիոնի կեդրոնի Նալլուխանի հայրենակցական Միութեան վարչութեան ատենապետ Պ. Բարունակ Պօղոսեան, 13 օգոստ. 930 շաբաթ օր, անցնելիս մէջ գտնուած Նալլուխանցի հայրենակիցները այցելելու համար Վալանս հասած է, նկատի առնելով Վալանսի հայրենակիցներուն բազմութիւնը, որ 20 ընտանիքէ աւելի են։

Ցաջորդ օրը, կիրակի, Պար. Պօղոսեան ընդհանուր ժողով մը գումարեց, ուր ընտրութիւն կատարելով կազմուեցաւ հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը։ Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ հինգ հոգիներէն. Ատենապետ՝ Պ. Ցակոբ Պըլըգլեան, ատենադպիր՝ Պ. Պարոյր Պայեան, գանձապահ՝ Պ. Մելքոն Ղազարոսեան, հաւաքիչ՝ Պ. Սարգիս Պըլըգլեան, խորհրդական՝ Ցիկին Լուսաբեր Սահիանեան.

Պըլըգլեան

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անցեալները «Բազմավէպ»ի յուլիս օգոստոս միացեալ թիւին մէջ կարդալով «Մխիթարեան վարժարաններու ամավերջի հանդիսաւորութիւններու նկարագրութիւնը», զարմանքով կը տեղեկանայի թէ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը իր 22 համալսարանական boursierներուն վրայ երեք նորեր եւս աւելցուցեր է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի նախագոյն ընթացաւարտներէն։

Այսպէս ուրեմն, Միաբանութիւնը լուռ եւ մունջ, առանց փող եւ թմբուկ զարնելու իրեն վստահուած համեստ կտակներու յաջող մատակարարութեամբը ո՛չ միայն կը հոգայ 25 համալսարանականներու նիւթական բոլոր ծախսերը, այլ նաեւ յանձն առած է անոնց բարոյական պատասխանատուութիւնը ըլլա՛յ Միլանի Մխիթարեան ուսումնարանին մէջ, ըլլա՛յ Բատովա, Հռոմ կամ այլուր։

Թոյլ տրուի ինձ փոքրիկ խորհրդածութիւն մը ընել այս առթիւ։ Ի՞նչ կ'ընեն ազգային մեր նմանօրինակ հաստատութիւնները։ Նուպարեան Սաներու Ընկերակցութիւնը, հակառակ իր պատկառելի դրամագլուխին, հազիւ 9-10 boursierներկը համրէ։ Եւ կարծեմ թէ մատի վրայ համրուող այդ քանի մը բախտաւորները իրենց մենաշնորհ ըրած են ազգային այդ կտակը։ Չէ՞ որ ամէն տարի յունիսին, ընկերակցութեան կանաչ «ռէքլամ»ներէն հմայուած ուսանողները գրեթէ մի առ մի կը մերժուին։ «Պիւտճէի անբաւականութիւն» տպածոյ պատասխանով։

Նոյնքան անփառունակ ըլլալ կը թուին ուրիշ ընկերակցութիւններ, որոնց անունը անգամ կարծես սեփականութիւնը դարձած է ընտրեալներու դասակարգի մը։

Բայց ժամանակն է որ վե՛րջ մը դրուի կատակերգութեան, որովհետեւ վերջապէս մինչեւ ե՞րբ ազգային կտակներու այս անհաշիւ եւ անպատասխանատու մատակարարութիւնը։

Յ. Ցոպաճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը, որ եղանակին բացուելէն ի վեր ամէն կիրակի մրցում կը կատարեն զանազան վայրերու մէջ, յառաջիկայ կիրակի, 21 սեպտ. երկու կարեւոր մրցումներ պիտի ընեն։

Հ. Մ. Մ.ի պահեստի խումբը որ օժտուած է երիտասարդ եւ կարող ուժերէ, կիրակի օր կը մեկնի գաւառ, Կառ Սէն Լազարէն, մրցելու համար C. A. Mantais խումբին դէմ։

Իսկ Հ. Մ. Մ.ի Ա. խումբը իր կարգին կը մեկնի Կառ տիւ Նորէն Villers-Cotterets, մրցելու համար տեղական Ա. խումբին դէմ։ Հ. Մ. Մ.ի խումբը այնքան սիրուած ու գնահատուած է տեղացիներէն, որ տեղական միութիւնը պարտականութիւն սեպած է զայն հրաւիրելու, ամէն տարի գոնէ մէկ անգամ։

Նկատողութեան առնելով Հ. Մ. Մ.ի խումբերու արդի կազմը, որ օրըստօրէ կը զօրանայ նոր ուժերով, հաւանական է որ լաւ ու պատուաբեր արդիւնք մը ձեռք բերեն։ Բոլոր անոնք որ կը փափաքին մասնակցելու Հ. Մ. Մ.ի, հոն պիտի գտնեն ընկերական ջերմ մթնոլորտ մը, եւ լաւագոյնները միշտ արժանի պիտի ըլլան, իրենց խաղին համեմատ վարձատրուելու, դասուելով A. կամ A. B. խումբերու մէջ։ Հ. Մ. Մ. մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի ֆութպոլով, եւ այս ճիւղին ուժ տալու համար ո՛չ մէկ ձեռնարկէ ետ պիտի մնայ։

Վ. Հ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 13

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՄԸ

Տիկին մը առտուանց կանուխ ելեր կը պտըտէր կաթուղիկէ եկեղեցիին պարտէզ հրապարակին վրայ, (հիմա կը կոչուի Խանգավառներու Հրապարակ)։ Ցեռաւ որ [illegible] կեդրոնը, [illegible] մը ձողին [illegible] շնական գիրքի մը մէջ [illegible] պատկեր կը ճօճար [illegible] աղեկ մը, որ միայն [illegible] Ցիկինը [illegible] քերուն տարաւ արեւարգելը [illegible] (կարճատես էր) եւ [illegible] դիտել աղեկը։ Խորշոմներ [illegible] իր թանձր երեսին [illegible] խիտ ու գորշ մազերը [illegible] գծուեցան գլխուն վրայ։

— Հը՜հը, մրմնջեց տիկինը։

Եւ վերին շրթունքը, որ [illegible] պեխով մը սեւցած էր, թեթեւ մը քրթնեցաւ։ Մօտեցաւ [illegible] որուն տակ պարզեր էր աղեկը. Միջի ծանօթ ճարտարապետ Վոչկինը։

Խնդա՞ աղեկը սարսափելի խիթեր ունէր փորին մէջ։ Երրորդ անգամն էր, որ կը սարսափէր փորը պարպել։ Ի՞մացաւ կնոջ գալը, բայց տեղէն իսկ չշարժեց, միայն ինքնիրեն ըսաւ

— Ուշադրութի՛ւն։

— Ի՞նչպէս կը համարձակիս, անպիտա՛ն, աղտոտել քաղաքին կեդրոնը, խանգավառներու Հրապարակը։

Եւ գիրուկ մատներովը, մատնիով մը զարդարուն, քաշեց Վոչկինի մազերէն։

— Առողջապահական օրէնքներու հակառակ է ըրածդ, շարունակեց տիկինը։ Կառավարութիւնը կ'աշխատի ձեզ որքանով դնել, իսկ դուք, ընդհակառակն.

Շարունակեց ու շարունակեց, շատ բաներ ըսաւ այս եղանակով, մինչ քաշելով մազերէն։ Վոչկին տեղէն չէր շարժեր եւ լուռ կը ճզմէր։ Ցուէն արիւնը երեսին կը ժայթքէր։

— Քեզ ոստիկանատուն պիտի տանիմ...

— Ո՛չ, այդ բանը չընե՛ս, ոստիկանատուն չտանիս զիս, այլ միայն տուգանք առ, ըսաւ Վոչկին թեւ ձայնով մը։

— Ի՞նչպէս թէ տուգանք...

Ճարտարապետ Վոչկին իր տաբատը կը նայեցաւ, կրունկներուն ետեւ [illegible] ւոցը եւ պատասխանեց.

— Եթէ զիս լքես եւ հեռանաս, կանակիդ կը նետեմ... տիկին։ Միտքդ չը շփոթել [illegible] մէջ։ Ես հեռէն եմ։

Տիկինը անմիջապէս զգաց, որ սխալ ճամբայ մտած էր։

— Հը՜հը՜, մրմնջեց նշանակալից ձայնով մը։

Իր բարակ ձեռքերը ջղային պրկումներ ունեցան. շրթները գործնական արտայայտութիւն մը առին, պեխերը շարժեցան եւ կարծես երկնցան։ Հրապարակը մինչ պարապ կը մնար։ Ներքնապէս ժպտելով հանդէպ այս անակնկալ դէպքին վրայ, մատներով հետզհետէ կը սեղմէր աղեկին մազերը։ Եւ կ'աշխատէր շունչ առնել միայն բերնով։ Ան պատրաստ էր փրցնել ականջները, սակայն յարմար սեպեց ուրիշ կերպ շարժիլ, եւ սկսաւ զարմանքին շուրջ աղեկին գլուխը, քնքուշ եղանակ մը դնելով իր ձայնին մէջ.

— Դուն փոքրիկ խելացի աղեկ մըն ես, սիրուն աղեկ մը։ Հա՛ հա՛, զարմանալի կերպով խելացի աղեկ մը։ Քեզի տասը հինգ կոպեկ պիտի տամ, ա՛ռ, քսան կոպեկ։ Ի՜նչ խելօք տղայ ես դուն...

Ճարտարապետ Վոչկին յանկարծ ոտքի կանգնեցաւ եւ կոր կինները բացաւ ու փախաւ։ Ցետաւ էր, որ ոստիկան մը, հեռուէն, երկու որբ ձեռքակալած՝ կը տանէր։ Եւ որբերը արցունք թափելով կը քալէին ոստիկանին առջեւէն։

ԱՄՕԹԱԼԻ ՏԵՍԱՐԱՆ

Երկու գիտակները,— մէկը Մայիս-Դոպիկին եւ միւսը իր երախայէն,— նախագահեցին բժշկական համալսարանին մարդակազմութեան սրահին. Բժըշկական եւ դատական քննութենէն յետոյ, ուրիշ գիտակներու հետ, ղրկուեցան ուսանողներու աշխատանոցը։

Բժշկական ուսանողները, ղեկավարութեանը տակ այն տիկնոջ, որ երեք օր առաջ ճարտարապետ Վոչկինի մազերը կը քաշէր, հետեւեցան իրենց սովորական գործին, մարդկային մարմնին կազմախօսութեան։ Դաշիկներ գրուած էին Մայիս-Դոպիկին ոտքերուն տակ։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս այդ ուսանողներէն մէկուն քոյրն էր ան, որ հիմա կը ծառայէր... գիտութեան։

— Այո՛, այո՛, կը խօսէր տիկինը ջղային շեշտով մը, կարծես փնտռելով սեւ պեխերը եւ սեղանէ սեղան երթալով ու գալով։ Երբ դուք մանէք կեանքի մէջ, դուք ասեւ երիտասարդներ, ձեզի պիտի ներկայանայ աշխատանք մը, ամօթալի՛, սարսափելի՛, պատկեր մը, զոր կը կազմեն լքեալ երախաները։ Պէտք է գիտնալ թէ. (այդ պահուն թեթեւ մը քթթեց աչքերը նայելով թաթար ուսանողուհիի մը վրայ, որ իր ունելիովը կը քաշէր գիտակի մը կապոյտ երակը.) այս աղէտը տարածուած է ամէն կողմ, մինչեւ Ամերիկա, նոյնպէս արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն մէջ.

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

ամէն տեսակ միջոցներու մասին մտածած են։ Այս նպատակով, Հիթլէրեանները որոնց կեդրոնը Միւնիխ կը գտնուի, պիտի փոխադրուի Պերլին։ Կուսակցութեան յարձակողական ուժերը եռանդով կը զօրացուին։ Գերման բանակի կարգ մը սպաներ, իբր թէ այս նպատակով, խնդրած են հանգստեան կոչուիլ, գործելու համար Հիթլէրի հրամանին տակ։

Միեւնոյն ատեն, Հիթլէրեանները պնդելով որ Խորհրդարանի մէջ կը կազմեն ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւններէն մէկը, պիտի փորձեն ձեռք անցընել ոստիկանութիւնը, պատերազմական նախարարութիւնը եւ գլխաւոր վարչութիւնները։ Եւ երբ վայրկեանը հասած նկատուի, տնտեսական տագնապն ու անգործներու թշուառութիւնը պատրուակելով, Հիթլէր պիտի փորձէ — հաւանաբար այս ձմրան — պետական հարուած մը երեւան բերել եւ գրաւել կառավարութիւնը։

Նոր կռիւներ Պոմպէյի մէջ

Պոմպէյի Օրէնսդիր Ժողովին ընտրութիւններուն առթիւ, հնդիկ ազգայնականները փորձեցին խափանել քուէարկութիւնները։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ յարձակում գործել ամբոխին վրայ։ Յարձակումներու ընթացքին վիրաւորուած են մօտ 250 անձեր։ Ձերբակալուած են նաեւ 328 հոգի, որոնց 315ը կիներ են։

Կալկաթայի դատարանը ցկեանս աքսորի դատապարտեց Պէնկալի ոստիկանապետին վրայ մահափորձ կատարող հնդիկը։ Նոյն պատժին ենթարկուեցաւ նաեւ 18 տարու հնդիկ մը, որ անգլիացի մը սպաննած էր։

Ամերիկա կը պահանջէ Գերմանիայէն

Երէկ առաջին անգամ ըլլալով, Լահէյի Խաղաղութեան Պալատին մէջ նիստ գումարեց գերմանեւամերիկեան յանձնախումբը, որ պիտի քննէ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ծագած վէճ մը։ Վէճին առիթ տուող պատճառն է 1916ին եւ 1917ին Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցած ռազմանիւթերու պայթումը, զոր Ամերիկա կը վերագրէ գերման լրտեսներու եւ Գերմաններէն կը պահանջէ 40 միլիոն տոլար։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռուասոն, Քրիստափոր, Հրազդան, Ազբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի։ Տեղը եւ ժամը կ'որոշուին տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ձ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Սալոն Էսքանեոլի մէջ։

Կը խօսին ՊՐ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ եւ ՏՕՔԹ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՆՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ ԵՒՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ

"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Տպագրութիւնը աւարտած ըլլալով, մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը երկարաձգուած է երկու հատորներուն համար նշանակուած բացառիկ գինը 30 ՖՐԱՆՔ։

Գիրքը հրապարակ ելլելէն վերջ Ա. եւ Բ. հատորները առանձին պիտի ծախուին 20ական ֆրանքի։

Ուստի փութացէք օգտուիլ այս նոր առիթէն։ Կանխիկ 30 ֆր. վճարողները պիտի ստանան երկու հատորը միասին։ Գաւառէն եւ արտասահմանէն փոստի համար ղրկել 2 ֆր. աւելի։

Դիմել հրատարակչին՝ Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le.Prince, Paris (VIe), հեռաձայն՝ Danton 88-65։ Մէթրօ Օտէոն։ Գրատան մէջ պիտի գտնէք ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՔԵՐ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ վերջին կատարելագործութեամբ։ Տպագրական ամէն կարգի գործեր։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփառնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Զեկոյց Հրշ. ժողովի մասին։

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին ընկ. Ալատինեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Զեկոյց Հրշ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ծանօթ հաւաքատեղին։

ԵՄԱԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան բացման հանդէսը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպոսի սրճարանին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ։

Ձ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները վաղը Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Զարաանճազի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Արձանագրուիլ փափաքողներէ կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արաբկիրի Հայր. Միութեան շահած պարգեւները. 269, 519, 497, 207, 342, 192, 388 եւ 3։

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ Մուլինօ Գրիգոր Զուարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սուրէնեանի մեկման առթիւ։ Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նուավարեանի ճաշարանը։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդակց.— Փորթ տը Վէրսայլէն եւ Օփէրայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխալիբեան (Եոզկատցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ։ Անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Համբեակ Մուխալիբեանի, Villa Anlis Varduron Bas, St. Antoine Marseille։ Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Գործ կը փնտռէ հայ սպասուհի մը տնական եւ խոհանոցի աշխատանքներու համար։ Դիմել Արուսեակ Թօփալեանի, 194 Fbg. St. Martin Փարիզ (10).

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԷՆ ԱԶԱՏԻԼ

Goussainville, Gare du Nordէն երկաթուղիով 20 վայրկեան։ Հող գնելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք վերոյիշեալ գիւղը, կայարանէն երեք վայրկեան, մաքուր օդ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ճամբաները հակտեմբերի վերջը կ'աւարտին, բնակարանի եւ խանութի յարմար հողեր։ 560 կտոր հողամասերէն քիչ ժամանակուան մէջ 350ը ծախուած, յարմար հողաբաժիններ կը գտնուին, շտապեցէք։ Կանխիկ վճարում չկայ, 200 ֆրանքէն սկսեալ ամսավճարով։

Դիմել Կիրակի օրերը մինչեւ ժամը 6 ուղղակի Կուսէնվիլի կայարանին մօտ «Կրան Փրէ»ի գրասենեակը, ուր կը գտնէք հայ թարգման մը, որ ձեզի սիրով պէտք եղած տեղեկութիւնները կուտայ.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է դերձակի խանութ մը որ ունի բնակութեան յարմար սենեակ մը եւ բակ։ Տուելու իրաւունք՝ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Վայլ՝ ե. վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք, իրաւունք կայ ուրիշ գործ. դնելու (բացի նպարավաճառութենէ)։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Պ. Մուրատեանի Rue Pelleport, Մէթրօ Pelleport.

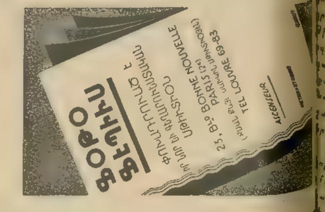

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 298

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

21 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1371 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԾՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱԿԻ՛Ն ԲԱՐՈՅԱԿԱ՛ՆԸ

Մատնիչ ու միեւնոյն ատեն ոճրագործ Միրհան Աղազարեանի արարական մամուլին բրած յայտարարութիւնները ծանօթացուցինք հանրութեան։ Գտնուեցաւ Ռամկավար թերթ մըն ալ, Եգիպտոսի «Արեւ»ը, որ յիշեալ արարքը գոհէիկ ժառանութիւն մը նկատեց։ Այս է ամբողջ պատմութիւնը։

Քիչ մը յուզում, քանի մը սրտցաւ յօդուած, ու ատորին անունի մը արձանագրութիւնը հայ մամուլի էջերուն մէջ՝ կը բաւարարէ բոլորին։ Խղճի հանդարտութեամբ, լռութիւն մը կը յաջորդէ այս բոլորին, ու նորէն պղտոր ջուրերը եփ կ'ելլեն, պատրաստ պատրաստելով այսպիսի գարշելի արարածներուն համար։

Մինչդեռ անհրաժեշտ է որ առակէն բարոյական մը հանենք, բարոյական մը, որ ընդհանուր ազգին սեփականութիւնը դառնայ, ըլլայ անգիր օրէնք մը, ժողովրդական սպառնալիք մը, կախուած բոլոր տեսակի Աղազարեաններու գլխին, ամէն պարագայի ու ամէն տեղ։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՑԱՄԱՌ ՀԱԼԱԾԱՆՔ, ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ։

Դառն է խոստովանիլ, սակայն, որ այս տիպարները լայն հովանաւորութիւնը վայելած են, ու կը վայելեն հակադաշնակցական հոսանքներուն։ Ու երբ գոհէիկ փաստն անպարտկելի կը դառնայ եւ երբ հարուածը հայ ժողովուրդին կը հասնի, իր անխուսափելի հետեւանքներով, միայն այն ատեն, մեր ընդդիմադիրները երբեմն, քանի մը խօսք կ'ընեն, ինքնարդարացումի ակնյայտնի աճապարանքով։

Դեռ անցած շաբթու, Փարիզահայ թերթ մը կը խոստովանէր, որ Դաշնակցութիւնը տաշտակներով մելան կը վատնէ Թուրք-Թաթարական բարքերու դէմ մաքառելու համար։ (Եւ այս տողերը գրած էր այդ թերթը քանի մը հայհոյանքներ աւելի ընելու Դաշնակցութեան դէմ)։ Ճիշդ է որ Դաշնակցութիւնը տաշտակներով մելան վատնած է կռուելու հայ ժողովուրդի ստրկամտութեան, մատնիչ տարրերու եւ ցեղին հոգին ու դիմագիծն աղարտողներուն դէմ։ Բայց նոյնքան ճիշդ է նաեւ այն, որ մեր իրականութեան մէջ չեն պակսիր անհատներ ու խմբակներ, նոյնքան տաշտակներով մելան սպառելու, որոնք ծառայած են միայն հայ ժողովուրդի հոգին աղարտելու։

Այլապէս, Աղազարեանները, որ մեծ վտանգ մը կը կազմեն այսօր մեր մէջ, գոյութիւն չպիտի ունենային։ Կամ, առնուազն, պիտի հալածուէին ամէնուն կողմէ, եւ երբեք քաջալերութիւն չպիտի գտնէին իրենց չարագործութիւնները սնուցելու համար։

Աղազարեանի գարշելի տիպը եզակի չէ։ Եթէ պահ մը հայ քաղաքական հոսանքները այսպիսի խնդրի մը առթիւ զինադադար հռչակէին, (թէեւ հրաշքներու դարը շատոնց անցած է,) ու հաւաքական քննութեան մը ենթարկէին հայ ներքին կեանքը, Ամերիկայէն մինչեւ Պարսկաստան, Սուրիայէն մինչեւ Ֆրանսա, ցուցակ բարուց մը կազմելու այն անձերուն, որոնք ստորին մատնիչներէն, անհերեւակայելի խարդախութիւններ ըրեն հայ ժողովուրդը կողոպտելու եւ մոլորեցնելու։ Այսոնցմէ այս ալ ունեցինք ցանկը նաեւ այն մարդոց, որոնք այս կամ այն գաղութին մէջ, տեղացի ժողովուրդի եւ հայութեան միջեւ ինքնակոչ միջնորդի դերը ստանձնած են, միշտ միջավայրը պղտորելու, որպէս զի իրենց ճղճիմ ու ստորին շահերն ապահովեն, ահաւոր պատկերի մը առջեւ պիտի գտնուէինք։

Գոնէ այս ահաւոր չարիքներուն դէմ կարելի է մէկ ճակատով դուրս գալ եւ թոյլ չտալ որ կուսակցական պայքարներէն եւ հակամարտութիւններէն օգտուին այդ անբարոյականները։ Որովհետեւ, խղճամիտ քննութիւն մը ցոյց պիտի տայ որ, անաւանդ մատնիչներն ու քաղաքական պղտոր հաշիւ ունեցողները, ընդերես համարձակութեամբ մը հակադաշնակցական դրօշին տակ կը մտնեն։ Եթէ չյաջողին այդ կազմակերպութիւններուն մէջ մտնել, անոնց համակիր կը հանդիսանան եւ որ ի բաին կուսակցական պայքարին կը խառնուին, իրենց գարշելի հանգամանքը վկայականի մը տակը ծածկելու։ Ու քանի որ Դաշնակցութեան դէմ պայքարիլը սրբազան ու օրինական բան մըն է մեր հակառակորդներուն համար, ոչ ոք ուշադրութիւն չի դարձներ այն զաւազիր ոճրագործին վրայ, որ դանակին սուր ծայրը կ'ուղղէ հայ ժողովուրդի կուրծքին։

Մենք, այս պարագային, չենք պահանջեր մեր հակառակորդներէն, որ Դաշնակցութեան դէմ գաղափարական պայքար մղեն։ Մենք չենք պահանջեր, որ վաղուընէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարին միանան եւ պայքարին մեզ հետ միասին։ Մենք չենք պահանջեր, որ հայկական եռագոյնը պարզեն իրենց անցած ճանապարհներուն վրայէն։

Ձենք պահանջեր, որովհետեւ, մեր հակառակորդները, եթէ մինչեւ այս գաղափարները չմերժեն, պիտի ըսեն թէ այդպիսի քայլ մը «միլիթարական է բոլշեւիկեան ներկայ հայ իշխանութեան»։

Բայց կը պահանջենք որ մեր բոլոր հակառակորդներն ու ազգերը, մեզ հետ միասին, մէկ ճակատ կազմեն հայ ժողովուրդի այս կարգի թշնամիներուն դէմ։ Հայ ժողովուրդի այս միացեալ բարոյականն է որ կարող է ամէն տեղ սարսափեցնել այն տականքները, որ պղտոր ջուրերով կը սնանին։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Արիւնալի ընդհարում Արարատի շրջանին մէջ

ՊՈԼԻՍ, 15.— Այսօր ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Արարատի մէջ արիւնալի ընդհարում տեղի ունեցած է Թուրք զօրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ։ Կռիւը տեւած է վեց ժամ։ Արդիւնքի մասին գեկոյց չի հրատարակուեցաւ։

Թուրքերը 50 հազար զօրք կեդրոնացուցած են Արեւելեան նահանգներու մէջ, Տիարպէքիրը, Վանը եւ Էրզրումը գործողութեանց կեդրոն դարձնելով։ Իրաքի ճակատին վրայ կեդրոնացած զօրամասերը մաքրագործման աշխատանքի պիտի ձեռնարկեն քանի մը օրէն։

Ազգ. փոքրամասնութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնախումբը զբաղեցաւ ազգերու փոքրամասնութեանց հարցով։

Գերմանիոյ պատուիրակութիւնը ներկայացուց իր կառավարութեան տեսակէտը, բողոքելով որ չեն կիրարկուիր անցեալ տարի Մադրիտի մէջ տրուած որոշումները եւ առաջարկեց որ ամէն տարի, կանոնաւորաբար փոքրամասնութեանց հարցը արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Գերման պատուիրակը քննադատեց այն եղանակը որկը կիրարկուի ազգային փոքրամասնութեանց խնդրագրերու ընդունելութեան մէջ եւ պահանջ դրաւ որ ամէն դիւրութիւն տրուի անոնց։ Վերջաբանին մէջ յայտնեց թէ ազգերու փոքրամասնութեանց հարցը եւրոպական բնոյթ կը կրէ եւ բաւական չէ անոնց տալ իրաւական երաշխիքներ, այլ պէտք է գանոնք պաշտպանել իսկապէս, անոնց շահերը հաշտեցնելով այն ժողովուրդներու շահերուն, որոնց կապուած են։ «Միայն մաքսային սահմաններու վերացումով չէ որ խաղաղութիւնը պիտի ապահովուի, այլ նաեւ ազգ. փոքրամասնութեանց տրուած գոհացումով»։

Գերման պատուիրակութեան դէմ խօսեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան, եւ մերժեց փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան յատուկ մնայուն յանձնախումբի մը կազմութեան առաջարկը։

Համեւրոպայի ուսումնասիրութիւնը

Պրիանի, Հէնտըրսընի, Քուրթիուսի միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց հետեւանքով, որոշուեցաւ որ Համեւրոպայի ուսումնասիրական յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարէ երեքշաբթի օր։

Այս նիստին մէջ, յանձնախումբը պիտի գծէ իր ներքին կանոնագրութիւնը, պիտի որոշէ նիստերու վայրն ու թուականը, պիտի նշանակէ իր նախագահը, պիտի կազմակերպէ քարտուղարութիւնը։ Նիստերուն պիտի հրաւիրուին Թուրքիա եւ Ռուսիա իբր անդամներ, Իսկ Ամերիկա, Պրազիլիա, Մեքսիքա, Փերու իբր դիտողներ։ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն Ճափոն եւ ոչ-եւրոպական պետութիւնները պիտի կրնան նիստերուն մասնակցիլ, երբ ուզեն եւ պէտքն զգան։

Պուլկարիոյ լրտեսական գործը

ՊԷԼԿՐԱՏ, 19 սեպտ.— Պելկրատի «Փոլիթիքա» թերթը տեղեկութիւններ կը հրատարակէ Սոֆիայի լրտեսական գործին վերաբերեալ, որուն մէջ կը մեղադրուէր նաեւ եուկօսլաւ կառավարութիւնը։ Թերթին մանաւանդ թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն լրտեսութեան երեւան ելլելը եւ զընդապետ Մարինոփոլսկիի անձնասպան ըլլալը պատճառ դարձան որ բազմաթիւ սպաներ եւ քաղաքային պաշտօնատարներ ձերբակալուին։ Գայթակղութիւնը աւելի կարեւորութիւն ստացաւ անոր համար մանաւանդ, որ անձնասպան զնդապետը մօտիկ ազգական էր պուլկար պատերազմական նախարարին եւ պաշտպանեալը հօրմի պուլկար դեսպանին։

Սկիզբները կը կարծուէր թէ լրտեսութիւնը կազմակերպուած է ի հաշիւ Ռումանիոյ, յետոյ պահ մը մը ենթադրուեցաւ թէ գործին մէջ Ցանտատանի մատը կայ։ Ի վերջոյ, մատնանշուեցաւ Եուկօսլաւիա։

Իրականութիւնն այն է որ, դաւադրութիւն մըն էր սարքուած Պուլկարիոյ արքի դահլիճին դէմ։

Գերմանեւամերիկեան դատը Լահէյի մէջ

Գրեր էինք թէ պատերազմէն մնացած դատ մը կը տեսնուի այս միջոցիս Լահէյի Ատեանին առջեւ եւ Ամերիկա Գերմանիայէն կը պահանջէ 40 միլիոն տոլար։

Ամերիկայի փաստաբանը երէկ, Խաղաղութեան Պալատին մէջ, իր պահանջները ներկայացուց յանձնախումբին, եւ ջանաց փաստել թէ Ամերիկայի պատերազմի մասնակցութենէն առաջ, գաշնակիցներու յատկացուած ռազմանիւթերու պայթումը գործն էր գերման լրտեսներու։

Ամերիկայի փաստաբանը ջանաց նաեւ ապացուցանել թէ դեռ Ամերիկա պատերազմ չյայտարարած, երբ չէզոք դիրք կը բռնէր, Գերմանիա արդէն, անոր դէմ ձեռնարկած էր գաղտնի պատերազմի մը, որ երեւան կուգար ի միջի այլոց, ռազմանիւթի մթերանոցներու պայթումով։ Այս գաղտնի պատերազմը նիւթուած էր Պերլինի մէջ, արտաքին նախարարութեան ամերիկեան դիւանին կողմէ։ Տասնեակներ գլխաւոր լրտեսներ Ամերիկայի մէջ կ'աշխատէին ի հաշիւ Գերմանիոյ։ Ասկից զատ երկու Ամերիկացիներ կաշառուած եւ Պերլինէն Ամերիկա ղրկուած էին, ռազմանիւթի մթերանոցները պայթեցնելու հրամանով։

Ամերիկայի փաստաբանը երեք օրուան մէջ պիտի վերջացնէ իր պաշտպանողականը, երեւան հանելով բազմաթիւ փաստեր գերման լրտեսական կազմակերպութեան վերաբերեալ։

Չեկան կը գործէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 20 Սեպտեմբեր.— Չեկան դրամի շահադէտներու գործի մը քննութեան հետեւանքով, մահուան դատապարտեց ութ անձեր, որոնք նաեւ կը մեղադրուէին հակայեղափոխական գործունէութեամբ։

Ուրիշ 438 (չորս հարիւր երեսունեւութ, սխալ չկայ։ «Ց.») ամբաստանեալներ դատապարտուեցան աքսորի։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 19 Սեպտեմբեր.— Չեկայի հրամանով, ռուսական քարիւղի գործերու մեծ մասնագէտ Կուրէվիչ, որ 25 տարի շարունակ, տնօրէնութիւնը վարած էր «Մազուտ» ընկերութեան, գնդակահարուեցաւ, ինչպէս նաեւ անոր փեսան, որ նախապէս, արտաքին գործավարութեան մէջ, կարեւոր պաշտօն մը կը վարէր։

Յունաստանի օտար վարժարանները

Յոյն կրթական նախարարը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ այն միջոցներուն վրայ, որոնց պէտք է փութով դիմել, ապահովելու համար օտար վարժարաններ յաճախելէ արգիլուած յոյն տղոց դաստիարակութիւնը՝ պետական կրթարաններու մէջ։ Անհրաժեշտ նկատուեցաւ բանալ բազմաթիւ վարժարաններ, մասնաւորաբար Սելանիկի մէջ, ուր ֆրանսական, և այլ վարժարաններ յաճախող տղոց թիւը ամէն տեղէ աւելի շատ է։ Նոյն նպատակով պիտի բացուին նաեւ որբանոցներ եւ գիշերօթիկ վարժարաններ։

Հիդլէրի նպատակները

Պերլինեան թերթ մը կը շարունակէ կարգ մը յայտնութիւններ ընել ցեղապաշտներու պետին՝ Հիդլէրի մտադրութեանց եւ ինչպէս նաեւ նախապատրաստութեանց մասին, որոնցմով ազգ. ընկերվարականները պիտի փորձեն ձեռք առնել կառավարութեան ղեկը։ Թերթը կը յայտնէ թէ դաւադրութիւնը կը սարքուի Պերլինի գերման համայնավարներու կեդրոնատեղիին Լիպկնեխդի տան մէջ, ուր Միւնիխէն հասած բազմաթիւ Հիդլէրեան ղեկավարներ, իբր համայնավար, հաստատուած են իրենց ընդհ. բանակատեղին։

Իրաւասու գերման շրջանակներու կարծիքն այն է թէ այս լուրերը չափազանցուած են եւ թէ գերման կառավարութիւնը պիտի կրնայ ի հարկին, ամէն հաւանականութեան դիմագրաւել։

Եոնգի ծրագրին շուրջ

Գերմանիոյ դահլիճին մասին կարգ մը թերթեր ակնարկեր էին թէ մտադրութիւն ունի Եոնգի ծրագրին վերաքննութիւնը պահանջելու։ Պերլինի քաղաքական իրաւասու շրջանակները կը յայտնեն թէ դահլիճը նման որեւէ ձգտում չի հետապնդեր։ Այդ մասին բոլոր ակնարկութիւններն ու ենթադրութիւնները այն ատեն արժէք պիտի ստանան, երբ համաշխարհային կարծիքը նպաստաւոր ըլլայ ծրագրին վերաքննութեան եւ թէ Գերմանիա յոյսն ունենայ իր նպատակին հասնելու։

Ֆէթհի պէյի բողոքագիրը

Սէրպէսթ կուսակցութեան պետ Ալի Ֆէթհի պէյ հետեւեալ բողոքագիրը յանձնած է Թուրք մամուլին.—

Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ կարգ մը լրագրող ընկերներու ձերբակալութիւնը ցոյց կուտայ թէ կառավարութիւնը դեռ չի կրնար հանդուրժել մամուլի ազատութեան։

Կուսակցութեան մը ներկայացուցիչներուն եւ կառավարութեան կարգ մը գործերու մասին եղած քննադատութիւնները իբր Ազգ. Մեծ Ժողովին բարոյական անձնաւորութեան դէմ յարձակում ցուցնելը՝ չի կրնար եղածը արդարացնել։

Մէջտեղն է Իզմիրի «Անատոլու» թերթին հրատարակութիւնը։ Այս թերթը, մաքուր եւ առաջինի ժողովրդական գանգուած մը անարգեց, զայն անուանելով գինով եւ դրամի փոխարէն ծախուած։

Այդ թերթը անհիմն հրատարակութիւններ ըրաւ, ըսելով թէ իմ Իզմիր ժամանումը շրջականներու մէջ գէշ ազդեցութիւն գործած է եւ թէ այս մասին հազարաւոր հեռագիր ստացած է։ Այս հրատարակութիւնը կ'իյնայ տրամադրութեանը տակ օրէնքի այն յօդուածին որ կը վերաբերի ժողովուրդը գրգռող լուրերու։ Եւ երբ այս հրատարակութեանց եւ յերիւրանքներուն խմբագիրը ազատ կը պտտի, երբ այսօր կառավարական լրագիրներն ալ կը խոստովանին թէ այս հրատարակութիւններն են պատճառը Իզմիրի ցաւալի դէպքերուն, ազգին կը ձերբակալուին մարդիկ որոնք իրենց իրաւասութիւնը գործած են՝ կոթնած բնական ու նուիրական իրաւունքի մը, զոր հիմնական օրէնքը նուիրած է ազգին։

Ասիկա դէպք մըն է որուն դէմ պէտք է բողոքել յանուն Թուրք Հանրապետութեան եւ անոր պարգեւած մամուլի ազատութեան։

Կ'ամբաստանեմ «Անատոլու» թերթը։ Մեր իրաւունքն է հանրապետութեան դատաւորներէն ապասել որ արդարութիւնը անկողմնակալօրէն ի յայտ բերեն։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՒ ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Երկուքն ալ արեւուն լոյսը ողջունեցին հայրենի բնութեան գիրկին մէջ, եւ անոր օրհնութիւնը զգացին իրենց ճակտին վրայ։

Իբրեւ վհուկ, բնութիւնը կախարդեց զիրենք ու պահեց իր տիրապետութեանը տակ, արուեստի կատարելութեան տանելու համար անոնց բնածին շնորհները։

Առաջինը վարպետ արձակագիր է, հովուերգակ բանաստեղծ, հայրենի հեքեաթներուն կենդանութիւն տուաւ եւ արեւելքի իմաստութեան գեղեցկութիւնն ու ճշմարտութիւնը սիրցուց։ Զգացումներ, պատկերներ ու գաղափարներ ապրեցնելու մտահոգութիւնը, եւ արուեստագէտի տառապանքն ունեցաւ, — մեծ արուեստագէտներուն միակ յատկանիշն ու նկարագիրը, որ սովորական մարդը կը դարձնէ արուեստին ու գեղեցկութեան քուրմ։

Մեծարենց քալեց Զարդարեանի եւ իրեն պէս ներշնչուածներուն հետքերէն, Խարբերդի բարձունքներուն մէջ հնչուող երգն իր արձագանգը գտաւ տարիներ վերջ, Բինկեանի սարերուն եւ դաշտերուն վրայ թափառող տղուն ենթագիտակցութեան մէջ։ Մէկն էր անիկա, որուն հոգիին մէջ բանտուած կրակը դէպի դուրս բոցավառիլ կ'ուզէր, եւ ... ինքզինքը կ'այրէր, մոխիրի կը վերածէր։

Ա՛ն ալ բնութեան գիրկին մէջ, արեւուն ճառագայթներով կը թրծուէր, ձեւ ու բովանդակութիւն կ'առնէր, մարելէ առաջ հետք մը կը ձգէր մեր յիշատակներուն մէջ։ Որովհետեւ կը նախընտրէր կեանքը, բաբախուն ու եռուզեռ բնութիւնը խորհրդանշանական զուտ զբօսութիւններէն, ինչպէս կը սիրէր գծել ի՛ր իսկ հոգիին պատկերը, 1908ին, Բիւզանդիոնի մէջ։ Բայց արեւահար եղան տաղանդաւոր երիտասարդ բանաստեղծը, մեռաւ տօթակէզ օր մը, առանց վայելելու իրենքէն ու շրջապատող բնութենէն մեզի հասնող գեղեցկութիւններուն քաղցրութիւնը։

Երկու արուեստագէտ գրողներուն (արդէն ճշգրտորոշուած) գերին մասին չէր, որ կ'ուզէի քանի մը տպաւորութիւն արձանագրել կիրակնօրեայ այս յուշատետրին մէջ, եւ ոչ ալ անոնց զուգակշիռն ընել, երեւան հանելու համար մեր գրականութեան հիմնական գիծերէն մէկ քանին։ Շատերը մեր մօտիկ անցեալի մտքի աշխատաւորներէն այդ աշխատանքին կը սպասեն, մանաւանդ բոլոր անոնք, որոնք մեր հոգիին գեղեցկութիւնները երգեցին անհաւասար տաղերու մէջ, եւ որոնց ընթերցումն ու յիշատակութիւնը այժմէական կը դառնայ ամէն անգամ, (կրկնենք ու երկենք, արհամարհելով այլասերածներուն ազդուութիւնն ու թեթեւամտութիւնը), երբ օտար հորիզոններու մէջ, մերինէն շա՜տ բարձր գրականութիւններու տաղանդաւոր ներկայացուցիչները, առողջ ու կենսունակ պատուաստներով վերակենդանացնել ու թարմացնել կը փորձեն արուեստ եւ գրականութիւն, երբ նորութեան սիրահար պատանիներու համար «անարժէք» կարծուած, բայց գրական բոլո՛ր առեղծուածութիւններու անհատականութիւն ու դրոշմ տուող, իր դիրքն ու տեղը ստանձնող, ազգային գիծն ու շունչն ալ կը փնտռուին գրական գործերուն մէջ, գոյն ու գիծ, շունչ ու հոգի, որոնք չեն մխտեր արուեստի զորքը. (ամէնը թարմ օրինակը մեր իսկ կեանքէն, Կ. Զարեանի ցատրագուծի ճարսը քերթուածը). երբ դէպի գիւղ, դէպի բնութեան կը դիմեն, երբ դէպի բնութիւնը վերադարձ մը կը փորձեն ու գրական նոյն դպրոցի մը բանաձեւը կը ներբողեն յոգնած մարդկութեան համար։

∴

Ռուբէն Զարդարեանի եւ Միսաք Մեծարենցի գրական յատկանիշերուն հանգիտութիւնը ներքին չէ միայն։ Քնարերգութիւնը յատուկ չէ Մեծարենցի քնարին, եւ ոչ ալ հովուերգութիւնը՝ Զարդարեանի։ Երկուքն ալ տեղին համաձայն, կամ հովուերգակ են եւ կամ քնարերգու. երկուքին արուեստն ալ կը թափանցէ բնազդաւոր բնութեան գրկին՝ կամ հոգիի ներքին բաւիղներուն մէջ։ Հանգիտութիւնը նաեւ արտաքին է։ Այս պարագան ինծի համար աւելի շօշափելի դարձաւ, երբ նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչականին առաջին հատորին (Ռուբէն Զարդարեան, արձակ էջեր եւ հեքեաթներ), որ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ, տպագրական փորձերը աչքէ անցուցի։ Հոն գտայ Անյօդ Գեղգեղանքներ արձակ քերթուածը, որուն ընթերցումը ինծի յիշեցուց Միսաք Մեծարենցի Ըլլայի՛, Ըլլայիներու շարքը (Միածան, Նոր տաղեր եւ քերթուածներ, 1924 Կ. Պոլիս)։

Որքա՜ն նմանութիւն յղացման, զգացումներու, գաղափարներու եւ պատկերներու նո՛յն կարօտաբաղձ հոգին, բնութեան հետ մտերիմ դառնալու անկարելիութեան առջեւ զգացուած անհաւասար վիշտին նո՛յն դառնութիւնը, նո՛յն համակերպութիւնը, յղացուած տարբեր տարիքներու եւ տարբեր ժամանակներու մէջ։

Միայն կարդանք Ռուբէն Զարդարեանի Անյօդ Գեղգեղանքներէն քանի մը տող.

— կ'ուզէի այգեկութի օրերուն ծերմակ վրանն ըլլալ ու նստիլ այգիին մէջ...
— կ'ուզէի վրանն ըլլալ, նստած ծերմակ ու կարմիր խաղողներուն մէջ...
— կ'ուզէի փեսան ըլլալ դաշտային յետին գեղեցիկներուն եւ խորհրդանշա՛նը, իմ կարգիս, տեւական ու ճաստատամիտ սիրողին...
— կ'ուզէի նախախնայրիքսէրն ըլլալ բոլոր սիրողներուն...
— կ'ուզէի որ իմ երգս յաւիտենական անմահիգեղօնը ըլլար, ճիւսուա՛ծ շուշանի ծղօտներով, թրջած վարդի իւղով...
— կ'ուզէի երկինքէն անցնող թափառական կռունկին բարձրաթռիչ երգն ըլլալ...
— կ'ուզէի գեղին մշտաճոս աղբիւրն ըլլալ՝ ուրկէ գային բոլոր սափորները լեցուելու, մանուկներուն սափորները, կոյսերուն սափորները, երիտասարդներուն սափորները...
— Գեղին աղջիկներուն ճայելին ըլլալ, սիրականին շրթունքները դպած քարին քովէն իր նշանածի՛ն լուր տալու...
— Մայրական անսպառ ըստինքն ըլլալ՝ գառին ու գառնուկին, ո՛չ սպառէի ո՛չ ճատնէի, մնալով միշտ նոյնպէս երիտասարդ՝ խանդավառ, անվիշտ ու զուարթ...
— Գեղին նահապետական դարաւոր բնութիւնը ըլլայի...

Հիմա հետեւինք Միսաք Մեծարենցի Ըլլայի՛ներու շարքին, միշտ կրճատումներով, ինչպէս վերը.

— Ըա իրիկունն ըլլայի ես, եւ ճրպէի ճակտին ամէն անցորդի...
— Ըա իրիկունն ըլլայի ես, լի երգովը թռչուններուն, մարդերուն ու տարրերուն աղաղակովը տրոփուն...
— Ըա իրիկունն ըլլայի ես, լի զանգակին ղողանջներովն երկնածեծ, խնկապատ, օճուն, վառուած ժամի պէս...
— Ըա իրիկունն ըլլայի ես, իմ անդորրիս մէջ ոգեւոր աղջկան մարող ծրագին բոցեր տալու իմ ցոլքէս...
— Ըա իրիկունն ըլլայի ես, լի գոռ ծափովն ովկիանի ջուրերուն, սիւքին ծաղիկ մեղեդիքովն ականջին...

. . . .

ճամայնական, չքնաղ, քաղցրիկ, լուսագէս եւ ամէնուն տայի ճուրքէս, ոսկիէս։
— Ալիքներուն վրայ ոստոստող ճոճն ըլլայի,
— Հովն ըլլայի կատարներուն վրայ պարանցիկ,
— Հովն ըլլայի՝ ճողվըրտիքին մէջ երգեցիկ, ու ծըծէի տակաւ գաղտնիքն ես Անդիի,
— Ջրմուղներուն ես ամպավար ճովն ըլլայի, եւ անծըրագ խուղերու ծիչն յորձքիս ծուլած անցորդներու ճոգւոյն վրայ փշրուէի իբրեւ ալիք։
— Բարձունքներու յայնշի ծամբան ըլլայի...
— Համայնական ձայնն ըլլայի, Զա՛յնն անճուն...
— Անտառներումննութեանմէջ սխրալի, ամբարձուղէշ ծառերու մորճ թեւերուն վրայ թառող լռութիւնն ես ըլլայի...
— կամ ըլլայի արահետը խնկագոյն...
— կամ ըլլայի կոճակուռոյց այնյուն...
— Երգն ըլլայի թռչուններուն ծնծղածայն, ու դառնայի ուրախութեան ծիչ մը յայն...
— Դաշտի ծամբու մը վըրան, կամ ըստորոտը լերան, Ըւղեւորին ժամանման Ըսպասող ճի՛ւղն ըլլայի։
— Եւ ըլլայի Լոյս, Զեւ, երանգ, թրթռում, կեանքի փաղփուն պատմուճանը ծիրանի, կենսաբաղձիկ ճոգւոյն երազն անպատում...

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ԶԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Բ.

ՊՏՈՒՂԻ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆ

Պտո՛ւղ կ'ուտեմ։

Ելակ ու գեղձ, խաղող ու թուզ։ Առաջին իսկ առթիւ, երբ բացի ծրարները, ելակին ու գեղձին բոյրը աղքութիւն մը տուաւ ինծի։ Ու երբ քիմքս թրջուեցաւ ելակին անուշահոտ ջուրով, ես կորսնցուցի զգայութիւնը տեղին ու ժամին։ Պահեր կան, երբ հոգին պատրաստ է գինովութեան։ Շոգեկառքը կը ցնցէր իմ մարմինս, աչքերս կը պտըտէին ագուոր բնանկարներու վրայ, ելակին անուշ բոյրը աղքութիւն կու տար ինծի, եւ յիշատակներուս դուռը կռնակին վրայ յանկարծական բացուեցաւ։ Այն առեն հին օրերս, զգեստաւորուած ու կենդանացեալ, դուրս եկան երգելով, կայթելով ու քրքջալով։

Այլեւս երա՜զ է ամէն բան։

Արեւուն լոյսը ելակի ջուր է, եւ ինծի հետ ելակ կը ծծեն դաշտերն ու բլուրները։ Գլխուս վերեւ ծառերը ճիւղեր կը կախեն ու ցօղ կը նետեն երեսիս, շրթներուս ցօղը ելակի կը փոխուի։ Այս մանրանկ պտուղին բոյրն այնքան քաղցր է եւ առատ, որ յանկարծ կը կարծեմ թէ կը ճամբորդեմ անուշահոտութեան խորունկ ամպի մը մէջ։

Ձեռքիս մէջ գեղձ մը կայ։ Առեր կը նայիմ, մանուկի պէս կը ժպտիմ։ Ու կորսնցուցեր եմ հիմա սովորութիւնը ուտելու եւ կը մտածեմ թէ գեղձը ի՞նչ ընեմ։

Աղուո՜ր, աղուո՜ր գեղձ մըն է։ Առոյգ մըն է ան ափիս մէջ։ Ցաքուկ թուշիկ մը, որ կը հեւայ ու կը խօսիմ հետը, սիրահարութիւն մը ընելու ձեւով։

— Մետաքս մորթով, նարկիզի գոյնով, տաք ու անուշահո՛տ պտուղիկս, ես ինչո՜վ, ինչո՜վ յայտնեմ քեզի բարեկամութիւնս։ Ուտե՞մ, համբուրե՞մ, հոտուըտա՞մ, ի՞նչ ընեմ, ըսէ՛, շփոթեր եմ։ Կ'ուզե՞ս որ քեզի նուիրեմ Հայոց Թուղթեայ լեզուն։ Անիկա բոլոր լեզուներուն մէջ ամէնէն թանկագին եւ ամէնէն ազնիւ կերպասն է։ Ու միակ հարստութիւնն է, որ ես ունիմ։ Ա՛նով մոգական խաղեր կը կատարեմ։ Ցե՛ս, ի՞նչպէս բաներ եմ Հայոց բառարանը։ Բառերը կը նետեմ հրթիռներու պէս երկինքի երեսին, եւ յանկարծ երկնակամարը կը փոխակերպուի հազար ելակներով լի դաշտի մը։ Բառերը կը նետեմ միջոցին մէջ եւ տիեզերքը կը յագենայ անուշահոտութեամբ մը։ Բառերը կը նետեմ գետնին վրայ, եւ երկրէն կը ժայթքեն քաղցր նեկտարի ակունքներ։ Երբ ուզեմ, իմ շրթներէս հայկազեան բառերը կը թռչին՝ կազմելով գոյնզգոյն եւ բազմաձայն շատրուաններ, որոնց տուլումը սիրոյ երաժշտութիւն մըն է։ Ես երբեմն բառերը այնպէս մը կը շարայարեմ, որ արմաւենիի ճիւղեր կը դառնան, եւ բառերու ուրիշ խումբ մը՝ եօթնագոյն ճամբայ, ուրկէ կը քալեմ կանչելով իմ լեզուիս ամէնէն քաղցրալուր երգերը։ Ես կախարդ մըն եմ եւ Հայոց բառարանը իմ գործիքս է, հրաշքներու բանալին։ Զայն կը գործածեմ՝ ինչպէս ուզեմ, կը բաւէ որ քիչ մը գինովնամ։ Ու գե՛ղձ, գինովցո՛ւր զիս, աշխարհք հոգս չէ թէ ի՞նչ կը մտածէ։ Ես, երիտասարդ մը, ես ինծի կը բաւեմ իմ ուժերուս լիութեանը մէջ, կեանքը կը վայելեմ հակցած ձեւով։

Լեցո՛ւր ոսկեղէն գինիդ, արեւաբոյր գեղձդ իմ, լեցո՛ւր շրթներուս մէջ, եւ թող խայտայ հոգիս, սարսռայ մարմինս, եւ այսպէս գետինը երկնցած՝ թող դիտեմ շրթներէս փախած բառերուն թիթեռնիկի պարը։ Լեցո՛ւր զիս արեւով, քաղցրահամ գեղձդ իմ, եւ թող հայկազեան բառերը այնպէ՛ս մը դառնան, որ ծաղիկներու փոթորիկ մը կազմեն, ի՛նչ փոյթ թէ մարդիկ հասկնեն են կամ չեն հասկնեն։

ԴԷՊԻ ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱ

Մոնթէլիմա՜ր.։

Շոգեկառքը կանգ առած է եւ պաշտօնեայ մը կը կոչկոճէ։

Արթնցած, վար կը ցատկեմ գինովի պէս։ Կայարանին եռեւը շարուած են խոշոր ինքնաշարժեր, զոմէշի իրենց գաւակը ճամբորդներուն դարձուցած։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, մեր ինքնաշարժը կը սուրայ դէպի Ռոն գետը։ Այս հովտայ գետը երկիրը կը բաժնէ այնպէս, որ մէկ կողմը դաշտային է, միւս կողմը՝ լեռնային։ Մենք կ'երթանք դէպի լեռնային եզերքը՝ հեռուն լեռնե՜ր, իրենց գօտի գագաթները մթութեամբ մը պարուրած։

Ճամբան ամայի է եւ լայն։ Ահա կամուրջին վրայ։ Կը սուրայ ինքնաշարժը, արագ կեշռայթով մը կը թռչի արշաւող։ Արագութիւնը իմ զգայութիւններուս կու տայ կշռոյթ մը, որ ի վերջոյ կը փոխուի երգի։ Ծառերը կը տապալին, տուները կը պայթին, անցորդները կ'առասպելանան եւ յանկարծ կ'անդամալուծուին, ճամբուն կոթը կը թափի դաշտերուն մէջ։ Ու ես կ'երգեմ նոյն կշռոյթով.

Ճաղքը՛ր-շուղքո՛ւր քեամարըս,
Գոյով պոսով իմ եարըս։

Բլուրները կը վազեն իրարու ետեւէ, անդ մը շուրջպար կը դառնան։ Լեռները կ'երերան իրենց մէջքին վրայ։

Ալի՛, ալըէ՛ր, խաղ անենք,
Զար Թշնամուն դաղ անենք։

Արագութեան գինովութի՛ւնն է այս։ Բռունցքներս կը սեղմեմ, մարմինս կը պրկուի, կ'ուզեմ պոռալ.

— Աւելի՛ արագ, աւելի՛ արագ, քիչ մը աւելի արագ շըփշեր, յիմա՛ր, գժախայի՛ն արագութեամբ։

Հեւզհեւ պահանջէտ ու ջղային կը դառնամ։ Կը բարկանամ, բայց կ'երգեմ...

Գոյով պոսով իմ եարըս...։

Ցանկարծ ետին կը դառնայ մեքենավարը.

— Լուցկի մը...։

— Ճաղքը՛ր - շուղքուր... չեմ ծխեր։

Բարձրերն ենք հիմա։ Վարը դաշտն է երկու լեռներու միջեւ սեղմուած։ Մէկ անկիւնը ջուրի մը անդուռը։

Հեռուն գիւղակ մը, որուն տուները կը վազեն, ա՜յ...

... իմ եարըս։

Գիւղն հեւզհեւ կ'ուռի, տուները կը բազմանան, եւ եկեղեցին կ'երկարէ իր զանգակատունը։ Այժմ կարծես թէ գիւղակը ծունկ դրած է դաշտին մէջ եւ նետ կը նետէ երկինքին դէմ։

Կը կենանք գիւղի մը մէջ, որուն հրապարակին վրայ հաւաքուեր են գիւղացիները.

...Գոյով պոսով իմ եարըս...։

Ահա մէկը, որուն աչքերը փառաւորի մը աչքերուն պէս բորբոքած, կիսովին խփուած են, թերեւս բարկ արեւին նայելէն՝ երբ

... Ճաղքը՛ր - շուղքո՛ւր...

կը հնձէր դաշտին հասուն ցորենը։

Ահա նորէ՛ն կ'արշաւենք։ Ու

...Գոյով պոսով...

լեռները առջեւս տողանցք մը կ'ընեն։ Ինքնաշարժը կը սուրայ, հովը կը թնդայ, քարի կտորներ մօզեսի նման կը փախչին վիրաւոր, ծոցերը գօտիի պէս կը քակուին, հովը կը խածնէ երեսս։ Հաճո՛յք կը զգամ այդ վայրենի համբոյրէն եւ կը կրկնեմ յանկերգս.

Ճաղքը՛ր-շուղքո՛ւր քեամարըս,
Գոյով պոսով իմ եարըս։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿՈՒՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հիմնուեցաւ ընկերութիւն մը, կուրութեան դէմ պաշտպանութեան միջազգային ընկերակցութիւն, որուն կեդրոնն է Փարիզ։

Մինչեւ այժմ կարմիր խաչերու ընկերութիւնն էր, որ կը զբաղէր կուրութեան դէմ պայքարով։ Վերջերս ան հրատարակեց տեղեկագիր մը, որ կու տայ ընդհ. պատկերը կատարուած ազգային եւ միջազգային բոլոր ձեռնարկներուն, ի շահ կոյրերուն։

Այդ տեղեկագիրն է, որ կու տայ նաեւ հետեւեալ թիւերը —

Հնդկաստանի մէջ կ'ապրին 1,500,000 կոյր. Միացեալ Նահանգներուն մէջ 76,000, Անգլիոյ մէջ 53,000, Գերմանիոյ մէջ 36,000, Չինաստանի մէջ 500,000։

Եգիպտոսի բնակչութեան հարիւրին 95ը վարակուած է թրախոմայով, իսկ Զուիցերիոյ գաւառներուն մէջ 90 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Ամերիկեան ընկերակցութիւնը կուրութեան դէմ պայքարի իր միջոցներով կը հաստատէ որ կարելի է որոշ չափով արգիլել կուրնալը։

Միջազգային ընկերակցութիւնը պիտի աշխատի պարզել բոլոր այն պատճառները, որոնք կուրութիւն կը պատճառեն, որպէսզի կարենայ ցոյց տալ նաեւ միջոցներ կուրութեան չենթարկուելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԽԱՆ

Գրեց՝ Վ.ԱՀԷ
(Արձակներ, Թէքեաթներ, պատմուածքներ)։

Վահէ Հայկ երիտասարդ
մը, համակրելի եւ անկեղծ,
առջին երկով «Հայրենի ծխա
կը վերապրեցնէ հայ ընթ
իր ջարդուփշուր յուշերու
կորսուած երազներուն
երկինքին տակ, հին հին
օրեր, զորոնք սերունդը չի
թափառական երիտասարդ
նը չէ վայելած, այնքա
տնրջային մշուշներ կը
մեղմէ այդ երանելի,
յին, չքնաղ օրերը։

«Հայրենի ծխանը»
զատանքով կը կարդանք,
տեւ ամէն մէկ էջ զգայուն
գիւ մը յուզերը կը թ
պարզ մտածումներու հ
բաղձ կարօտը կը զգա
գրու պատմութիւնն է
յածի, կը թրթռայ հո
գրուածքն ալ չյաջողի
կան դառնալ, ընթերցողը
մը կ'ընէ, երեւակայ
թափ կու տայ եւ ահա հ
խայտայ անպատում սարսռ
րու երանութիւնով։

Մեծ արուեստ չկայ,
կեղծ ըլլանք, ինքնատիպ
թիւն ալ չկայ, արդէն
անուան պիտի գուշակնէր
Հայկի ոճն ալ հարուստ չէ,
եւ ոչ ալ նկարչագեղ,
հաղորդականութիւն ունի
զգացումները։ Հայրենի
ներու արտաքուս յաճ
թափ տուած է երիտասա
մը երեւակայութեան
պատմած է հանգամանօրէն
սեթեւեթ բայց սիրուն
մուածքներ եւ հեքեաթնե
րոնք մեծ խորք մը չունին,
ուժեղ յուզումներ կը պատճ
տակայն մեղեդիի մը պէս
կ'օրօրեն։ Ու արդէն Վահէ
մեծ յաւակնոտութիւն չուն
հա՛, պատճառ մը կը գինք
կը դարձնէ մեզ, կը նմա
բական երգի մը որ մինչ
եւ երգել կ'ուզենք եւ
Հայկ կու գայ ջերմեռանդ
երկիւղած զգայնութեամբ
կենդանացնել,
անցեալը որ բնաւ չի վեր
նար, ոչ ալ անոր պէս կեանք
իրազէ աւելի երազային
րոնք մեզ կը հրճուեցնեն
րինակ յուզումներով,
չենք խանդավառուիր,
գիտենք որ այլեւս մեր
լար, «Հայրենի ծխանը»
ծխայ ուրիշ կերպ պէտք
ծխայ՝ աւելի ուժեղ եւ
աւելի արդիական, եւ
արժէքաւոր հնութիւններ
կը գուրգուրանք անոնց վրա

Նորագոյն հայ գրա
թիւնը տակաւին որոշ
չունի, եւ մենք բացարձակ
ժէքներ չենք կարող փ'ոտ
կայ երիտասարդ գրողներ
որոնց աչքառուներն իսկ
դիրք չեն բանած եւ
քիչ մըն ալ հայ անկայուն
փառական վիճակն է։
հերոսութիւն է այս անսովոր
այլամերժ կեանքին մէջ
գրողէն սպասել կատարե
բիւրեղացած գործեր, որոնք
ցումը ըլլային որոշ
տուն ապրումներու կամ
խոր յուզերու արտացոլացու
դարաշրջանին եւ

Մանաւանդ նորերը
րանք մը ունին
լու, տալու նոյնիսկ իէշ
հինները չեն յարգուիր,
ուածները կը տապալուին

...նոր սաղաղներ գիրք կը ...ներն այնքան գտան հնգնանցին ...որոնց արուեստը առկուէն ...է։ Եւ այս փոխանցման ...չորհին համեստ երիտա... մը «Հայրենի ծխան»ը կը ...մանել։ Անշուշտ լաւագոյն ...որ աւելի խնամք գնէր, աւելի ...պատասխանատուէր եւ այդ ձիւ... մէջ հիներէն աւելի նոր ...ով, նոր երանգով եւ նոր յայգե... երգեր։

...վերլուծելէ առաջ, չեմ կըր... ...լու Ձայլ ներքնագուագ գոր... ...մեր այնքան սաղանգա... ...եւ համակրելի արուեստա... ...ին մասին, որուն խորհրդա... ...ները գիծերու եւ երանգնե... ...չնայ բանաստեղծութիւնը ...բնորոշ։ Մելքոն Քէպապճեան ...ժամանակուան մէջ շինեց իր ...ը, արժէքին համա... ...համբաւ մը եւ որուն ներ... ...յացուցած նկարները վերջերս ...մը յայտնութիւններ ե... ...չատերու համար։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՇԻՒԾՈՒՄ

Ես քսան գարնան ծաղիկ եմ նետած,
Քսան ժամերու ծիծաղանք չեմ ապրած։

Գանգուխտ ու հայրենագուրկ
...հոգին է, որ կը մաշի. հոս
...քաղքի գալուկ ու խորթ ա...
...ին վրայ եւ օրն ի բուն կը
...ցիմ ու կը դեղնիմ։

Մի խնդաք երբ կ'ըսեմ՝ հայ
...հոգին է, որ կը մաշի։ Այո՛, իր
...մանէն է որ կը ծիւրի, որուն
...ժամերուն հայրենիքի կա...
...սրտիս, կարօտի երգ մը
...ներուս։

...դուն քաղցրիկ ու անուշիկ
...հայրենիք. հերիք չէ՞ միթէ որ
...խորախորհուրդ հայեացքդ
...քու թափառական զաւակ...
...ուղղես։

...հայրենիք. մի
...այդքան անողոք ու հալա...
...որովհետեւ քու նորա...
...ծիլերդ ըսելիքներ ունին
...քու ծոցիդ մէջ։

Ահա՛ ես քսան գարնան հեշ...
...չայլած քու մէկ զա...
...նման բիւրաւոր հազարնե...
...ուխտ եմ ըրած իմ այս
...արիւնի ծովէն սորված
...բառերովս, որպէսզի բա՛ց
...գուրգ, լայն ընես հոգի...
...եւ համբուրելու համար

...ԱՆ ԼԱՄՈՆ Երիտասարդ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ՆԵՐՇՆՉՈՒՄԸ

Աբբայ Պրէմոն, Փարիզի գրական մէկ պարբերականին մէջ պատմութիւնը կ'ընէ այն կոր-ծիքներուն, որոնք յայտնուած են ներշնչման էութեան մասին։

Ուրանալ ներշնչումը, կը նշանակէ սխալ գիրք մը բանալ հանդէպ բանաստեղծութեան պատմութեան։

Ներշնչման բացատրութեան մասին առաջին վարդապետութիւնը կու գայ Սոկրատէն, յստակ պղատոնն է որ մշակեց զայն։ Ցեղոյ ամբողջ դարեր անցան եւ բանաստեղծները, մինչեւ Պուալօ այդ նոյն բացատրութիւնը կու տային ներշնչման։ Ժը. դարու բանապաշտութիւնը քանդեց այդ վարդապետութիւնը, որ սակայն յարութիւն առաւ, նոյնիսկ հրաշալի ծաղկում մը ունեցաւ շնորհիւ ռոմանթիզմին (Շաթօպրիան, կէօթէ. Քից, Շիլլեր)։ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին՝ գործնալ յարգէ ինկաւ այդ տեսութիւնը։ Մինչեւ որ եկան մշմարիտ ներշնչեալները (Էտկար Փօ, Պոտլէր, Մալարմէ)։ Արդէն այստեղ այս բանաստեղծներուն հոգեբանախօսական վիճակին քննութիւնը կ'արգարացնէ տեսութիւնը, որ կ'ըսէ թէ ներշնչումը ներքին թելադրութեան պատասխանատուութիւն մըն է,

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Le Revue de France թերթին մէջ, Ժ. Շամփօ կը պատասխանէ ցուհամէլի, որ խիստ քննադատական մը գրած էր շարժանկարին մասին։ Շամփօ բացդատութիւն մը կ'ընէ երաժշտութեան եւ համր արուեստին միջեւ, եւ կ'ըսէ թէ երկուքն ալ նոյն բաներն են երաժշտութիւնը եւ շարժանկարը։

Շարժանկարին կշռոյթը մեզ մէ կը խլէ պատկերները, որոնց վրայ կ'ուզէինք յամենալ, կ'ըսէ Ցուհամէլ։ Եւ սակայն նոյն բանն է նաեւ, որ անցքի կ'ունենայ նուագի առեն, երբ հնչեղի պէս կ'անցնին ու կը թուալին ձայները։ Երաժշտութիւնը եւ շարժանկարը իրենց զարգացման կը հասնին միջոցին մէջ։ Այլեւս չեն վերադառնար ձայները եւ գոյները։ Այս պատճառաւ ուղեղային պրկում մը կը զգանք, ըղձային կծկում մը, զգայութեանց արութիւն մը, եւ միաքը բան մը կը կորսնցնէ իր ճկունութենէն։

Շարժանկարը եւ երաժշտութիւնը սա հասարակաց յատկանիշն ունին, որ երկուքն ալ իրենց կշռոյթը կուտան մեզի եւ կը պարտադրեն մեր վրայ։ Այդպէս է նաեւ թատրոնը, սակայն բոլորովին տարբեր է թատերական կշռոյթը։ Արդէն գործն իսկ կը թելադրէ այդ կշռոյթը։ Թատրոնին մէջ կշռոյթը այնքան մշակուած է, որ կարելի է ճշդել ողբերգութեան, կատակերգութեան եւ խաղերգութեան կշռոյթները, որոնք կը տարբերին իրարմէ։ Երբ խանգարուած է այդ կշռոյթը, կը նշանակէ թէ հեղինակը տէրը չէ իր արհեստին։ Գործիքը շըջած է ձեռքին մէջ։ Երբ երաժիշտը, ինչպէս նաեւ շարժանկարի բեմադիրը մեզ կը տանին բոլորովին անընդհատ մէկ կշռոյթէն միւսը, շատով կը սպառեն մեր կրած հաճոյքը։ գեղի հանգոյցին լուծումը քալելու համար, եւ մեզ կ'ենթարկեն զգայարանական անդամալուծութեան։

ՖՐՈՅՏ ԵՒ ԱՆԹԵԼ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Փոլ Ցըարմ լոյս ընծայեց գիրք մը. «Անթել հեռանուագի արուեստ մը համար», ուր նախ կը յարձակի այն մտաւորականներուն վրայ, որոնք տարիներէ ի վեր արհամարհանք ցոյց կուտան անթել նուագին մասին, նախընտրելով միշտ ներհայեցական թատրոնը (théâtre d'introspection)։

Ցըարմ կը հաւատայ թէ ներհայեցութեան, կամ Ֆրոյտի բառով հոգեվերլուծման լաւագոյն գործիքը կրնայ դառնալ անթել նուագի նոր արուեստը, որ հետզհետէ կը տարածուի։

Ֆրոյտի հոգեվերլուծման վարդապետութիւնն է (ի՞նչ փոյթ թէ անոր գիրքերը գաղտնի կամ դժուար հրատարակուեցան Ֆրանսայի մէջ, այնքան շա՜տ էին հակառակորդները), որ կը խոստանայ ալ վերափոխել քաղաքակրթութիւն մը, նոր բժշկութիւն, նոր քաղաքականութիւն, նոր բարոյագիտութիւն, բուժումը բոլոր անձկութիւններուն հոգեկան, սեռային, ընտանեկան, հայրենասիրական, փարատումը մահուան վախին, դարմանումը յիմար ժպիտներուն, փճացումը հին գրականութիւններուն, որոնք կը ծաղկինայդ ցաւերուն վրայ վերջապէս տարօրինակ ու նոր երջանկութիւն մը։ Այսքան մոլեռանդ է Ցըարմ, որ ոչ միայն ամէն հաւատք եւ յոյս կը կապէ Ֆրոյտի, այլ նաեւ կը բաղձայ, որ արուեստները քալեն դէպի Ֆրոյտիզմ։ Եւ կ'առաջարկէ, որ ստեղծագործութիւնը կամ արուեստը մարդիկ գնէ երազի վիճակին մէջ կամ ցոյց տայ երազին բոլոր շրջափոխութիւնները։

Վերջապէս ստեղծագործութիւնը գտնայ ալ թաւ երազի մը արտայայտութիւնը։ Անթել նուագով այդ այլապէս շարժանկարային եւ երաժշտական արուեստ մը, որուն ստեղծագործական կանոնները կես քունի առաջնորդեն ունկնդիրը։

Գոլտոնէթթի Փարիզի մէջ խաղաց թատերգութիւն մը, որ կը ներկայացնէր երազի վիճակը, բայց իր ունկնդիրները արթուն էին։ Ինչ որ կը թելադրէ Ցըարմ, բոլորովին հակառակն է, ունկնդիրներն են որ պիտի տարին երազը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ

Անգլիոյ դահլիճը երէկ եւ այսօր, յաջորդական նիստեր ունեցաւ։ Կը կարծուի թէ դահլիճին խորհրդակցութիւնները այս օրեւս, յաճախ պիտի շարունակուին, որովհետեւ, սպասուած է կարգադրել կարգ մը կարեւոր հարցեր նոյեմբերեան խորհրդաժողովին, Հնդկաստանի անգործութեան եւ խորհրդարանի նստաշրջանի վերաբերեալ։ Խորհրդարանը կը բացուի հոկտ. 28ին։

Իր առաջին նիստերուն մէջ, դահլիճը մասնաւորապէս զբաղեցաւ կայսերական խորհրդաժողովի։ Բացի հնդկական շատ կարեւոր հարցերէ, որոնք իր օրակարգին վրայ կը գտնուին, դահլիճը ստիպուած է քննել եւ կարգադրել սահմանադրական եւ իրաւաբանական հարցեր։

Քաղաքական ներկայ կացութիւնն ու անգործութեան հարցը, նոյնպէս, մասնաւոր կարեւորութեամբ կը ներկայանան դահլիճին։ Անգործներու թիւը երթալով կը շատնայ եւ դժգոհութիւնը աստիճանաբար ուժ կ'առնէ բոլոր դասակարգերուն մէջ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հոկտ. 6ին պիտի գումարուի աշխատաւորականներու համագումարը։ Օրակարգը, բանաձեւերն ու փոփոխութեանց առաջարկները արդէն բաշխուած են աշխատաւորական կազմակերպութեանց։ Ցայտնի է թէ սէնտիքաները մասնաւոր կարեւորութեամբ կ'ուզեն զբաղիլ ճարտարարուեստի վերաբերեալ հարցերով։ Միայն անգործութեան հարցին շուրջ, 45 բանաձեւեր ներկայացուած են, կան նաեւ նոյնքան փոփոխութեանց առաջարկներ։

Եթէ կառավարութիւնը չհաւանի եւ գործով չապացուցանէ թէ լուրջ ձեռնարկներ պիտի ըլլան անգործութիւնը ձեռմելու, հաւանական է որ սէնտիքաները մղուին կարուի եւ յամառ ճնշում բանեցնելու կառավարութեան վրայ։

Երկրագործական աշխատաւորները իրենց կարգին կը պահանջեն, որ անգործութեան ապահովագրութիւնը կիրարկուի նաեւ իրենց հանդէպ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

Պարսելոնայի մէջ յայտարարուած գործադուլները կը շարունակուին յամառութեամբ, մեծ համեմատութիւններ ստանալով։ Քաղաքին մաքրութեան յանձնուած գործաւորներն եւս միացան բանուորներուն։ Պարսելոնայի փողոցները լքուած վայրերու երեւոյթն են առած։

Քաղաքին կառավարիչը յիշատակ իրաւասութիւններ առաւ կառավարութեան կողմէ։ Բազմաթիւ ոստիկանական ուժեր ղրկուեցան Պարսելոնա հաւանական խռովութեանց առաջքն առնելու համար։

Ուսանողներն եւս միացան բանուորներուն, իսկ բանուորական թերթի մը տնօրէնն ու 18 խմբագիրները ձերբակալուեցան եւ բանտ առաջնորդուեցան Հրաման տրուեցաւ նաեւ ձերբակալելու վարիչ կոմիտէի անդամներն ու պատուիրակները։

Սպանիոյ նախարարներէն մէկը յայտնեց թէ Պարսելոնայի գործադուլը քաղաքական բնոյթ կը կրէ, եւ թէ կառավարութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ խռովութիւններ ծագին եւ ամէն կերպով պիտի զսպէ համալսարական ուսանողներու կողմէ որեւէ գրգռութիւն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 Սեպտ.— Նախաձեռնութեամբ Շաւրին-Գարահիսարի Արիւծոս Դաշտի «Արծիւ» միութեան եւ սերտ գործակցութեամբ տեղւոյս կազմակերպութիւններէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հայ Ազգ. Միութեան, 2 Ն. Ռ Միութեան Մանաճրուղին, Հայ կարմիր խաչի Ցիկնանց Միութեան, Խարբերդի, Սեւերեկի, եւ Չարսանճագի Հայրենակցական Միութեանց, զօրավար Անդրանիկի մահուան երրորդ տարեդարձի առթիւ ոգեհանգէս մը տեղի ունեցաւ 13 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն, տեղւոյս պետական թատրոնի վերնայարկի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ոգեհանդէսը բացաւ Պ. Խաչատուր Մուրատեան եւ յանկայս երգուած «Մեր Հայրենիքն»էն յետոյ եղան զանազան արտասանութիւններ,

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ (preceded by end of previous item):

մեներգներ եւ խմբերգներ։ Ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. կոմիտէի կողմէ պատրաստուած գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց Պ. Մանուէլ Ժամագործեան ի յարգանս մեծ հերոսին։

Նիւէն հրաւիրուած Պ. Ա. Աբոյեան ընդարձակօրէն խօսեցաւ Զօրավարին անցեալին մասին, եւ իր յարգանքի խօսքերը ըսելով վերջացուց իր բանախօսութիւնը։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեան տակ, իր հերոսին անմահ հերոսին յիշատակը։ Վ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելու համար հրաւէր ստացած են Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Ամերիկայի, Չեխոսլովաքիոյ զինուորական կցորդները։

** Լեհ ընկերվարական կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն որոշեց ընդհ. գործադուլ յայտարարել իբրեւ բողոք ընդդիմադիր կուսակցութեան երեսփոխաններուն ձերբակալման պատճառաւ։

Այս երեսփոխանները ձերբակալուեցան ցոյցի մը համար, որուն ընթացքին սպաննուեցան 2 հոգի եւ վիրաւորուեցան 18 հոգի եւ 4 ոստիկան։

** Նորվեկեան թերթ մը կը կարծէ թէ 1929—1930 տարուան Նոպէլեան մրցանակը ստանալու ամենէն աւելի հաւանականութիւն կը ներկայացնեն Քելլոկը, Շուէտիացի Լինտհակեն, Ցիկին Ճէյն Ադամս («Ազատութեան եւ խաղաղութեան միջազգային ընկերակցութեան» նախագահը)։

** Պաշտօնական խողովակով մը կը հաղորդուի թէ ժանտախտ ծագած է Հայաստանի (Հնդկաստան) մէջ։ Մինչեւ հիմա վարակուած են 11 հոգի։

** Անգլիական վիճակագրութեան մը համաձայն, 1930 տարուան ընթացքին օգանաւային արկածի հետեւանքով մեռած են 46 հոգի։

** Քոլոմպիոյ ազգամաթուցի պաղահանք բանուորները, որ այս միջոցիս անգործ են, խռովութիւններու պատճառ դառնալով, ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, ուրիշ մը վիրաւորուեցաւ։

** Վէրթօ քաղաքին մէջ (Ցիժօնի մօտ), որ առանց կը կոչուէր Վէրթիլիոմ, երեւան հանուեցան հռովմէական հին շէնքեր։ Գտնուեցան նոյնպէս կաւէ ամաններ եւ պղնձեայ դրամներ՝ Ներոնի պատկերով դրոշմուած։

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Այս օրերուս ձեռքս անցաւ ...երակ մը։ Ձնքակոյի մէջ 1917-1919, երկու տարուան ընթացքին, պատահած են 10,000 ...թէ գէպքեր, զորս գործած են ...տաւհասս տղաքը։ 1917ին ...անայի մէջ 21,000։ ...ն տարին Գերմանիոյ մէջ ...000։

Նորէն քթթեց աչքերը, եւ ...ուց.

— Մօրիկ ըրէ, Հարիգուլինա, ...դիր, հիմա պիտի պատմեմ ...կը, այդ ծերունին պնդերո...թիւն ունէր։

Ցնտոյ նոյն տեղը եւ ըղգա... ...շեշտով շարունակեց.

— Այո՛, այո՛։ Եւ ո՞վ են ա... ...ս. այս լքեալ երախաները։ Ա... ...բանակին մէկ քառորդ մա... ...կը կազմեն բանուորներու եւ գիւղացիներու զաւակները, որբ հօրմէ եւ մօրմէ։ Բնականաբար, դուք անմիջապէս պիտի մղուիք խորհելու թէ այս տղոց հեռ պէտք է վարուիլ գթութեամբ, սիրով։ Ես քիչ մը զբաղած եմ անոնցմով, եւ բաւական կը ճանչնամ անոնց հոգեբանութիւնը։ Ըստ երեւոյթին, այս տղաքը վայրենի փոքրիկ գայլեր են։ կ'ոռնան, աղտոտ գործեր կը կատարեն, հայհոյութիւններ կ'ընեն, եւ ամէն տեսակ ոճիրներ կը գործեն։ Ոչ քաղցրութենէ կը հասկնան, ոչ սէրէ, ոչ ալ քաղաքավարութենէ։ Միւս կողմէ չափազանց ճարպիկ են, խորամանկ, հնարագէտ, կատաղած, գաղանապահ։ Այս ամէնը բնածին չէ։ Բոլոր այս թերութիւնները ստացած են փողոցէն, կարճ ժամանակի մը ընթացքին։ Կարելի է ըսել թէ այդ թերութիւնները կը ծփան իրենց գիտակցութեան մակերեսին վրայ։ Ընդհակառակն, իրենց հոգիին մէջ, խորերը, ամէն տղու պէս ծարաւն ունին սիրոյ, գգուանքի, իղձի մը սպասէն գտնելու կեանքի մէջ, հաթնելու աւելի ամուր յենարանի մը, բարեսիրտ պաշտպանի մը, որուն կարենային վստահիլ իրենց վիշտերն ու հաճոյքը։ Ուստի զանոնք կրթելու, թերութիւնները սրբագրելու համար, պարզ է ձեր ըներկիքը։ Նախ սրբագրելու համար ընել։ Անշուշտ քաղցրութիւն եւ համբերութիւն պէտք է, անձնուիրութի՛ւն, ամէն բանէ առաջ սէր ընդհանուր մարդկութեան հանդէպ։ Կ'արժէ յոգնիլ ասոր համար։ Ուղղել, զգաստութեան բերել այս ափաշները, եւ քաղաքացիներ պատրաստել՝ գեղեցիկ գործ է։ Կառավարութիւնը այդ ճամբով կը ծախսէ տարեկան 45 միլիոն րուբլի։ Խնդութի՛ւն է, ճիշդ է թէ այս տղոց մէջ կը գտնուին ժառանգական ոճրագործներ։ Այստեղ ալ դէն կը միջամտեն ժառանգականութեան օրէնքները, կենսաբանութիւնը,— այդ մասին աչինչ կարելի է ընել։ Ահա այս աղջնակը, տղայոց ո՞ր աւազակը յօշոտեց այսպէս։ Օ բանկ-օթանկ մը ապահովաբար։ Խղճալի՛ է, ահռելի՛ է։

Ցիկինը բողոքական պառաւելիի մը պէս շարժեց ճերմակ օձիքը եւ հառաչելով շարունակեց.

— Այս աղջնակը թերեւս գոհ գնաց վրէժխնդրութեան մը։ Մայրկան իր երախա՛ն..., ինչո՞, ինչո՞ւ սպաննուած է իր երախան։

Եւ հառաչեց Թաշկինակովը արցունք մը սրբեց երեսին վրայ։

ԽԵՂԴԻՉ, ԲՈԼՈ՛ՐՆ ԱԼ, ՕԹեւան մը։

— Ես պիտի բաժնուիմ, պիտի հեռանամ իրենցմէ, որոշած եմ, ըսաւ Ցիկին, որ մէկ ակնոց ալ մօրի կ'ըսէր թէ ի՞նչ կ'ըսէր մուշտակ հագած քաղաքացի մը, քովի սեղանին վրայ,

— Ես պիտի խեղդեմ բոլորն ալ, այս շան ձագերը։ Դի՛ր պարկի մը մէջ, եւ հօ՛փ, ջուրը։ Այո՛, պարկի մը մէջ, եւ ջուրը. կ'ըսէր իր խօսակիցին մարդը, որ մոռ դէմք մը ունէր, եւ կը գիտէր Ցիկինի, որ ցնցոտիներ հագած էր։ Ի՞նչ բեռ պետութեան վրայ, տարօրինակ է։ Այս մակաբոյծնե՛րը, 200,000էն աւելի հարուածք մը կը ներկայացնեն։ Ամէն քաղաքի մէջ այնքան լաճ կայ, որքան մուկ պանդոկի մը մէջ։ Կը ձերբակալեն զանոնք, որոնց կը գնեն, սակայն կը փախչին, այս շանլակոտները։ Կ'ուզեն ափաշ ըլլալ. անցորդները կողոպտել Որբանոցներուն մէջ իրենց հոց կը տրուի,— ապուր, հացին,— բայց քիթերնուն չեն առներ, շփացած են աղտոտ կեանքի մէջ, վարժուած են «ժամպոն», «աար» ...ալ» թխելու կը կոզողէն բարեկամ անկիւնները։ Կը թողնեն շոքոլանները... Ո՛չ. պէտք է խեղդե՛լ, այս շան ձագերը, վերջացա՛ւ։ Մենք պէտք չունինք ափաշներու։ Ճշմարիտ ըսելով, ամէն նմոյշ կրնաս գտնել այս միջավայրի տղոց մէջ։ Այսպէս, ես զարմիկ մը ունիմ, մօրքրոջս տղան։ Ցարին օրերուն գէշ տղեր կ'երթար։ Ի վերջոյ Պաթումի մէջ անգլիական ածխաբարձ շոգենաւ մը ցատկեց։ Այդ շրջանին մեքենավար էր Պաթումի նաւահանգիստին մէջ։ Լա՛ւ, յանկարծ 3-4 տարի յետոյ Լոնտոնէն կը ստանամ նամակ մը։ Մօրքրոջս տղան էր, որ կը գրէր Լաւանկարն ալ դրկած էր։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ.—

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռուսամ, Գրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Թաֆէ օ Ֆլէօ ար Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ձեկոյց Կ. Կ.Ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐՋԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ըթամ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ Փորթ տ՚Օրլէանի քովը։ Երեկոյեան մասնակցին բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւն մօտ օրէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փափաքին Թէ զաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. Յանցեով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16՝

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Անփական գործ ունեցողները եւ խանութպաններու համար կը արամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

ՑՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56-58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւնները Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA-VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ռահիթ, Չղային, Արեան հիւանդութիւնները եւ Թոքախտ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 34—43

Արեւելեան եւ Եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ԾԱՆՕԹ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ե. ՀՕՇԵԱՆԻ

12, Rue Richomme, PARIS (18e)

(Bld. Barbès վրայ) (Մէթրօ Barbès)

Խղճամիտ դարմանում, դիւրամատչելի գիներ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 7, կիրակի առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆ

ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ։ Շոգեկառքով կամ ինքնաշարժով 15—30 վայրկեան, կազ, ելեկտրականութիւն։ Ամսավճար՝ սկսեալ 200 ֆրանքէն։ Ցանկերու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ, 15 տարուան մէջ։ 15 տարի տուները պարտ են տուլու։ Քաստի villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն։

ՔԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ, ըսկսուած է նոր Հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ, պատրաստուած գեղեցիկ անտառով։ Հաղորդակցութիւն թէ՛ Gare Mont Parnasseէն ուղղակի.իսկ Gard Invalides St. Lazareէն Versaillesի գիծով։ Ցնունդ կարելի է ամէն ինքնաշարժով։ Բոլոր մանրամասնութիւնները համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱՐՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը 10—12 առաւօտուն 4—7 կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը 10—1։ Հեռ. Provence 87—32 եւ 82—48։

Ցանկերու շինութեան համար ծրի խորհրդակցութիւն մը սաւոր ճարտարապետի մը կողմէ Գլ. եւ Եր. օրերը ժամ ...

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE 20—..

Կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւնները

Կ՚ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7ն. ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ. տարի — Ղեկավար՝ Ց. ՆՇԱՆԵԱՆ — 116րդ. ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ. Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ — ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԷԹԷՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

Պատմական ՋԻչակաւոր Թատերախաղ (3 արար)

Թեմադրութիւն եւ Թարգմանութիւն Ց. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի յաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԴՄՐԷՃԵԱՆ (Գիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնգիվալ), Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (Թօռսօ), Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ (Թռէվիւլցիօ), եւն.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(Երեկոյթը կ՚աւարտի գիշ. ժամը 23.30ին)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ

Մօննա-Վաննայի դերին մէջ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԵՍԻԼՆ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական) — *Անպայման փնտռեցէք ձեր յայտագիրը*

Տոմսերը կը ծախուին Հրանդ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince, ճաշարան Լիլա, 23 Rue St. Lazare եւ ճաշարան Ֆլօրիա 61 Rue Mr. le Prince. Իսկ կիրակի առաւօտները եկեղեցւոյ դիմացի սրճարանը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ *Սրտաւ եւ նոր մեթոդով գարմանում արտնց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (Ֆրանկութա, Լեյոմարթ) եւ վարիկոզ։ Մասն. յատուկ ... երկրորդ եւ ... ցերեկուհեթ. ամէն օր 9—12, 2—8*

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐԷՆ ԱԶԱՏԻԼ

Goussainville, Gare du Nordէն երկաթուղիով 20 վայրկեան։ Հող գնելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք վերոյիշեալ գիւղը, կայարանէն երեք վայրկեան, մաքուր օդ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ծառերովը հողաբաժիններ վերջը կ՚աւարտին, բնակարանի եւ խանութի յարմար հողեր։ Մետր 560 կառք հողամասերէն քիչ ժամանակուան մէջ 350ը ծախուած, յարմար հողաբաժիններ կը գտնուին, շտապեցէք։ Կանխիկ վճարում չկայ, 200 ֆրանքէն սկսեալ ամսավճարով։

Դիմել կիրակի օրերը մինչեւ ժամը 6 ուղղակի Կուսէնվիլի կայարանին մօտ «Կրան Փէշի» գրասենեակը։ ուր կը գտնէք հայ Թարգման մը, որ ձեզի սիրով պէտք եղած տեղեկութիւնները կուտայ։

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Եթէ կ՚ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք ջիչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Մ. ԹՈՐՈՍ (Գլամսի)

92 Rue d'Angoulème — Métro: Couronne. Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէն. նէն նրբաճաշակները։

Հոյս տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստուած սուրճին։ Կ՚ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն։ Փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը։ Փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

ՑԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿ ՏՕՔԹ. Մ. ԹԷՐԶԵԱՆ

որ ժամանակէ մը ի վեր Փոլիս կը գտնուէր՝ Փարիզ վերադարձած է եւ հաստատուած 54 Route de Saint-Leu et Deuil, La Barre, (S. et O.)

Docteur ès sciences occultes

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՉԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ՚առաջնորդէ ներկայի մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գծերուն, աստղերու ... Ամէն օր (կիր. ալ մէջը) ժ. 3—7, բաց էլ: 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD ... Թ. յարկ, ... MÉTRO PIGALLE.

Կ՚ուզէք *ատամնաբոյժը աշակերտ մը 13-16 տարեկան։* 56 Rue Alexandre Dumas, Sociétés des Meubles, Style.

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ գարմանում Ք. ճառագայթներով ընդունելութեամբ։ Ա. ռանց ցաւի եւ ճանկի առանձնաշարհերու։ Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ։ Ջափաւոր գին, խորհրդակց. վճարումներ-ամսավճարներով։ ժ. 2—8, Կիրակի 9—12, Դիմել՝ 52 Rue de Bondy, Métro République, Lancry, St-Denis.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ — ԲԺԻՇԿ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Առանց ցաւի կը քաշէ եւ կը դարմանէ ակռաները։ Ոսկիէ առանձնաշարհերու, ... ակռաներ։ Չափաւոր գին։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 8։ 3 Bld. Belville, Métro Méloimontant.

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)

մէթրօ՝ Beaugrenelle

Միզանցքի, փրոսթաթի, *մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ* եւ ֆրանխտա։ Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9։ կիր. եւ տօն օրեր 10-12։

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville

Place des Abbesses

Métro: Abbesses. Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐԶՈՒԻ ՍՐԱՀԵՆԸ

Գարեջրատուն էի, ցնցեկոյթի, երեկոյթներու հւայլնի համար։ Մասնաւոր գին Հայերու

EMPIRE ... 47 Av. Wagram

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Ցեր եւ ցնորէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր կ՚ընդունուին ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտ կ՚ընդունի Գշ., Ոշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Ակռաներու ... ամէն Օրեր, եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

PLOMBERIE-COUVERTURE

ՋՈՒՐ — ԿԱԶ

ԼՈՑԱՐԱՆԻ, ԵՒՆ.Ի ԶԵՑԵԼՈՒՄ

Կը տեղադրեմ կապարի եւ զինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար ջուրի խողովակներու զետեղում եւ նորոգութիւն։ Դիմել նամակով՝

A. TATOULIANի

4 Ave. de la Porte d'Italie

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանել լաւ ուտելով։ Անարատ ուտելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ ... համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է ... միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier — PARIS (9)

Որ մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի ... կութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելուները։

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ, Թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներուն։

Արեւելեան նուագ քանոնի նաշիպի խումբին կողմէ

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. ...

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

Անարատ եւ Թարմ ՍՈՒՐՃ

Ապրանքներու ամէնէնլաւը՝ անմրցելի գիներով

Գ. ՃԷՔԷՐԵԱՆ

Փաստաբան Պոլսոյ Պառլէն, վաւերացեալ Թղթակից անդամ Société des Comptables (E. C. L.)

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine ...

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷՄ ... ամէն տեսակ ...
ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chiffre d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le revenu գործողութիւններ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒԾԵՄ

Կընամ ձեր գործ ... Chiffred'Affairesի եւ Bénéfices Commerciauxի ... Lapidaire, Sertisseur, monteur de bijoux, lingère, ... ամէն ... գործածողներու ... ձեր գործածած ...

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախուի է ... նութ մը որ ունի բնակութեան յարմար սենեակ մը ... տուներու իրաւունք։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ ... վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք։ Իրաւունք կայ ... ղելու (բացի նպարավաճառութենէ)։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել ... Rue Pelleport, մէթրօ Pelleport.

RESTAURANT & CASINO PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN

24 Rue des Carmes, Paris (5) մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ։ Երեկոյթները ...

Այցելեցէք, համեղութեան համար։ Հարսանիքներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար արամադրելի

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂ

Կար աւ Լիոնի կայարանէն 25 ... քիլոմ., ... մէջը ... Հաւ պատեհութիւն։ Օրական ... մել ամէն օր ժամը 12—2, Շաբաթ օրերը 12—4... teinի, 27 Rue Emile Desvaux, Փարիզ (20), մէթրօ des Fêtes.

ՎԱՀԱՐՇԱԿ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 876 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

23 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1372

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Հայոց ազգային քաղաքական ուղեգիծը բնորոշած ժամանակ, այս սիւնակներուն մէջ կը պնդէինք թէ յետպատերազմեան քաղաքական դասաւորութիւնները մեզ կը հարկադրեն մեր ուշադրութեանը կեդրոնացնել մօտիկ դրացիներուն վրայ։

Ռամկավարներու Փարիզեան օրգանը կը փորձէ պատասխանել արծարծուած խնդիրներուն։ Եւ որովհետեւ բասբասանքի եւ հայհոյանքի հեշտ զէտին մը չէ այս թեւակոխած ասպարէզը, խմբագիրը հոն կը բաւականանայ թեթեւ ցատկըռտուքներով, ճիշդ փշնոցներէն անցնող բոկոտի մը պէս։

Սակայն խնդիրները աւելի քան որոշակի դրուած են եւ կը պահանջեն նոյնքան որոշ պատասխան մը։

Մեծ պետութիւններէն զզուած ենք։ Մեծ պետութիւնները մեզ խաբեցին։ Նաեւ Ռուսաստանն ալ մեզ խաբող եւ լքող պետութիւններէն մէկն է։ Եւ թերեւս ամէնէն մեծը։ Ռամկավարները, այսօր կը յայտարարեն թէ ռուսական «օրիէնթասիոն» ունին։ Ի՞նչ երաշխաւորութիւն ունին որ այսօրուան Ռուսաստանը նորէն չպիտի խաբէ եւ լքէ հայ ժողովուրդը։ Պատմութեան դասերը հայ ժողովուրդի հաւատը վերջնականօրէն խախտած են այս ուղղութեամբ, հայ ժողովուրդի մէջ ըլլալով նաեւ ռամկավար խմբակը, որ կը յայտարարէ թէ աշխարհի մեծերուն չի հաւատար։ Հետաքրքիր է գիտնալ, ի՞նչ շահ ապահովելու համար է, որ բոլոր մեծերէն հիասթափուած Ռամկավարը կը կառչի միայն մեծի մը, բոլշեւիկեան Ռուսաստանին, որ բնաւ պէտք չէ զգացած մանաւանդ Ռամկավարներու այս խեղճուկ «օրիանթասիոն»ին։

Ռամկավարները պիտի ըմբռնէին որ հայ բոլշեւիկները աւելի քան կը բաւեն ռուսական «օրիանթասիոն»ին համար, և իրենք աւելորդ, անկոչ, բայց «հարկադրուած» հետեւորդն են այս թափօրին։

Ինչ որ երբ կուգայ մեր անմիջական դրացիներուն, ռամկավարները քաղաքական տհասութեամբ կը փայլին։ Մարդիկ վարժուած են մեծերու փէշերէն կախուած մնալ, եւ Հայաստանի վերածնունդը սպասել ի վերուստ. տրուած հրաշքներէն։ Ռամկավար թերթը ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի կը գտնէ «Թուրքիայէն խլել մեր հողերը եւ կազմել Միացեալ Անկախ Հայաստան»։ Ու կ'ընէ չքնաղ եզրակացութիւն մը։—

«Եթէ յառաջիկային այդ նպատակին համար կը ստեղծուին նպաստաւոր պայմաններ, պէտք եղած գնահատութիւնը կը կատարուի այդ ատեն։»

Այսինքն, ռամկավարը կը սպասէ որ հրաշք կատարուի, մեր դրացիները գան եւ Հայաստան մը ստեղծեն, ոգի ի բոլոր Մերձաւոր Արեւելքը իրար անցընեն Հայերու սեւ աչքերուն համար, որպէսզի Փարիզ նստող ռամկավարը «պէտք եղած գնահատութիւնը» արտայայտէ։

Սակայն, հարցի ծանրութեան կեդրոնը հոն է, որ հայկական ազատագրութեան լծուող հոսանքները Հայաստանի վերականգնման եւ ամբողջացման հնարաւորութիւններն այժմէն նկատի առնեն եւ մեր թշնամիներն ու բարեկամներն այժմէն գտնեն։ Անոնք, Հայոց ազատագրութեան մեծ գործը գլուխ բերելու համար, ոչ միայն հայ ժողովուրդի սեփական ուժերը պէտք է մէկտեղեն եւ պատրաստ պահեն, այլ ամէն միջոցով եւ ամէն գնով, համաձայնութեան եւ համագործակցութեան մը պէտք է գան մեր այն դրացիներուն հետ, որոնք շահագրգռուած են անկախ Հայաստանի մը գոյութեամբ։

Արդ, պատմութեան ներկայ դասաւորութիւնը մեզի կը թելադրէ բարեկամութեամբ կապուիլ Վրաստանի, Պարսկաստանի եւ Քիւրտիստանի հետ։ Այս երեք ազգերը, անկախ կամ ճնշուած վիճակ կրնան ունենալ, բայց պատմութեան ներկայ թելադրանքը զանոնք համոզած է (եւ եթէ տատանում կայ, անխուսափելիօրէն պիտի համոզուին), որ Հայաստանի մը գոյութիւնը ուղիղ կը համեմատի իրենց ազգային շահերուն։ Մենք այս ուղղութեամբ ընելիքներ շատ ունինք, ու այսպիսի «օրիանթասիոն»է մը շատ բան կարող ենք սպասել։

Մինչդեռ ռամկավար միտքը, որ այս կարեւոր խնդիրներով երբեք յոգնած չէ, դիւրութեամ՜բ հարցերը կը լուծէ։ Վրաստանը Հայաստանի թշնամի է։ Քիւրտիստան անունով պետութիւն մը գոյութիւն չունի։ Եթէ անկախութիւն ալ ունենան, կարող են մեզ խաբել։ Պարսկաստան նորազարթ ազգայնական պետութիւն մըն է, կրնայ այսօր բարեկամ ըլլալ մեզ, երբ մենք բան մը չենք, բայց վաղը թշնամի։

Վերջացաւ. կը մնայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի փէշը։ Որովհետեւ, Ռամկավար միտքը, հեռուէ հեռու, միշտ խօսքերով սնած է, եւ այն ալ անհասանելի դիւանատուններու խօսքերով։

Իսկ իրականութեան թելադրա՞նքը։ Այդ թելադրանքը ցոյց կուտայ որ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ազատագրութեան յաջողութիւնները գերազանցապէս կապուած են մեր այս դրացիներուն հետ։

Մենք ոչ թէ պիտի բաւականանանք հանդիսատեսի դերով եւ սպասենք մինչեւ... նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուին, (այդպիսի անմտութեան պարագային է, ահա, որ անոնք իրաւունք պիտի ունենան երես դարձնել մեզմէ), այլ անոնց կողքին քայլ առ քայլ պիտի քալենք, անոնց ճիգերուն՝ մեր ճիգերը պիտի միացնենք եւ ՄԻԱՍԻՆ պիտի կերտենք շահակից այս ազգերու եղբայրական ու բարեկամական միութիւնը։

Այս է հականը, որու մասին հայ ժողովուրդը պարտաւոր է մտածել։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Ազատ Բեմ» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (տես. 5).

— «Դատելով «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթի արտայայտութիւններէն՝ գէթ Սովետական մամուլը այն հաստատ համոզումը ունի թէ քրտական ապստամբութիւնը դրդուած է Անգլիոյ էմպերիալիստական կառավարութեան կողմէ եւ ձեռքի տակէ կը վայելէ անոր աջակցութիւնը։ Բոլշեւիկեան այս օրգանը աւելի առաջ երթալով կ'ամբաստանէ Դաշնակցութիւնը իբրեւ կոյր գործիք Անգլիոյ ձեռքին մէջ, որուն վերջնական նպատակն է տապալել խորհրդային կարգերը։

«Դաշնակցութիւնը — կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան» իր օգոստոս 1ի խմբագրականին մէջ—կոդմնակից է ամէն մի ելոյթի, որն ուղղուած է լինելու խորհրդային Միութեան դէմ... Դաշնակցութիւնը, մի շարք դառն փորձերից դաս առնելով, հասկացել է որ միայն ներքին ապստամբութեամբ, միայն ներքին հակայեղափոխական շարժումներով անհնար է ո՛չ միայն վերացնել այլեւ զգալիօրէն տապալել խորհրդային իշխանութեան հիմքերը... Դաշնակցութիւնը իր գլխից իր բաղդը կապել է հակախորհրդային պատնէշ[illegible] եւ նրա յաջողութեան հետ»։

Այս տողերուն մէջ այնքան չարամտութիւն կայ որքան ստութիւն։ Իրենց ստուերէն վախցող, ամէն տեղ դաւ, եւ դաւադրութիւն երեւակայող մեր բոլշեւիկ աղբարիկներուն շատ լաւ ծանօթ է թէ մեր բոլոր [illegible], մեր բոլոր յուշագիրները, մատուցուած ընկերվարական եւ այլ համաժողովներու, յստակ եւ վճռական կերպով հակառակ արտայայտուած են որեւէ ապստամբութեան, որեւէ զինեալ միջամտութեան, որեւէ պատերազմի՝ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան։ Մեր բոլշեւիկ աղբարիկներուն ծանօթ են նաեւ այն նկատումներն ու շարժառիթները, որոնք մեզ բերած են այս եզրակացութեան։

Այս բոլորին քաջածանօթ ըլլալով հանդերձ՝ մեր բոլշեւիկ երախայ իշխանաւորները օրն ի բուն կը յեղյեղեն վերոյիշեալ զրպարտութիւնները, որպէս զի արգիլեն Դաշնակցութեան հմայքին օրըստօրէական աճումը հայ ժողովուրդին մէջ եւ արդարացնեն իրենց հալածանքները դաշնակցականներու դէմ։

Նոյնքան անհիմն է բոլշեւիկեան ղեկավարներու այն պնդումը՝ թէ քրտական շարժման ետեւ կանգնած է Անգլիա։ Դժբախտաբար իրողութեան երբեք չի համապատասխաներ այդ ենթադրութիւնը։ Անգլիոյ ներկայ ընկերվարական կառավարութիւնը մանաւանդ, կլանուած հնդկական, եգիպտական, պաղեստինեան բազդորոշ հարցերով եւ առտնին խնդիրներով ոչ հակամիտութիւն եւ ո՛չ ալ կարողութիւն ունի էմպերիալիստական նորանոր նուաճումներու ետեւէ իյնալու։

Եւ բոլշեւիկ «յեղափոխականները» չեն վարանիր պարելու Թրքական անձոռնի եղանակով։ Անոնք չեն ամչնար գէթ իրենց որդեգրած նշանաբաններէն եւ իր ազատագրութեան համար կռուող փոքրիկ արի ժողովուրդի մը բնաջնջման համար ամէն աջակցութիւն ցոյց կուտան թրքական բորենիներուն։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

3000 մեռեալ եւ վիրաւոր Թուրքերէն

Եգիպտոսի «Էլ Մոգաթթամ» թերթը կը հրատարակէ հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները, գրուած իր Պարսկաստանի թղթակցին կողմէ.—

Թուրքերը երբ շատ նեղեցին քիւրտ ապստամբները, անոնք ամրացան աւելի բարձր դիրքերու մէջ եւ գրաւեցին Մակուի եւ Բայազիտի միջեւ, Խորհրդային Հայաստանի հիւսիսը երկու լեռնաշղթաներ, որոնցմէ մէկը 5.200 մեթր, իսկ միւսը 3,960 մեթր բարձրութիւն ունի եւ որոնց գագաթները ձիւնապատ են։

Քանի մը հազար կը հաշուուին ապստամբները, որոնք զէնքեր եւ ռումբեր ունին. իսկ Թուրք զինուորները չորս ֆըրքա են՝ այսինքն 30,000, ունին 100 լեռնային թնդանօթ եւ գնդացիրներ եւ 25 օդանաւ։ Հակառակ այս բոլորին սակայն, Թուրքերը չեն յաջողիր, որովհետեւ ապստամբները շատ քաջ եւ լաւ կռուող են։

Ապստամբութեան սկիզբէն ի վեր Քիւրտերը 10.000 մեռել, վիրաւոր եւ գերի տուած են. Թուրք բանակը 1500 մեռել եւ անկէ աւելի ալ վիրաւորներ ունեցած է։ Բացի այդ, Թուրքերը քանի մը հատ ալ օդանաւ կորսնցուցին։

Իսկ «Էլ Գայրագ» կը գրէ որ այժմ Արարատի շրջաններուն մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ, որովհետեւ Թուրքերը օգնական ուժերու կըսպասեն եւ ներկայ ուժերով գրաւումը անկարելի կը նկատեն։

Ի՞նչպէս պարտուեցան Քիւրտերը

Ստորեւ կուտանք Թրքական աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւններ Արարատի դէպքերուն մասին. Թուրք պաշտօնական զեկոյցներու խմբագրութեան ձեւը հինուց ծանօթ է մեզի։ Աւելորդ է անդրադառնալ. դիտել տանք միայն որ յաղթանակ կը փողփողեն առանց կռուի մանրամասնութեան մէջ մտնելու, ինչ որ իրաւունք կուտայ զանազան ենթադրութիւններ ընելու։ Իրականութիւնն այն է որ, նոյնիսկ եթէ Արարատը գրաւուած ըլլայ Թուրքերու կողմէ, այդ դեռ չի նշանակեր թէ քրտական ապստամբութիւնը պարտուած ու քայքայուած է։ Կը հասկցուի թէ Քիւրտերը տեղի տալով մէկտեղ գերազանց ուժերու ճնշման, յաջողած են կտրել պաշարման շղթան եւ քաշուիլ աւելի խորերը, ամփոփուելու եւ նոր ուժեր հաւաքելու համար։

Ըսել է, նոր չէ որ պիտի սկսի քրտական ապստամբութիւնը։

Իններորդ զօրաբանակի հրամանատար Սալիհ Փաշա, որ վարեց Արարատի գրաւումի գործողութիւնները, զեկոյցով մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ քրտական պարտութեան մասին.—

Գործողութիւնները սկսան Սեպտ. 7ին եւ աւարտեցան 12ին։ Երբ Թուրք զինուորները սուիններով սկսան յարձակիլ, Քիւրտերը փախան Փոքր Մասիսի եւ Քարնըճարըգի մէջտեղէն, բայց Քօզլու ձորին մէջ հանդիպեցան մեր ձիաւորներուն, մեծ կորուստ կրեցին եւ ետ դարձան։ Աւազակները յետոյ փորձեցին Փոքր Մասիսի հիւսիսէն գառնալ եւ Սէրտար Պուլաքի վրայով փախչիլ։ Բայց մեր հետեւակները հասան եւ Արալըքի ուղղութեամբ կտրեցին անոնց ճամբան։

Մեր զինուորները աւազակներուն գտնուած տեղերէն աւելի բարձր տեղեր բարձրացան։ Այս կացութեան առջեւ, աւազակները լքեցին իրենց բոլոր հրացանները, գնդացիրներն եւ կենդանիները։

Հայ մը բռնուած Արարատի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն «Միլլիէթ»ի.— Արարատի մէջ ձեռք անցուած Հայու մը վրայէն գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, հայկական հրոսախումբերու մասին։

Կատարուած խուզարկութեան հետեւանքով ձեռք անցուած են փաստաթուղթեր, որոնք կը լուսաբանեն կացութիւնը։

Թրքական նոր գրգռութիւն մը Հայերու դէմ։ Լուրը կուտանք կատարեալ վերապահութեամբ եւ կասկածով։

Անգլիացի՞ք օժանդակա՞ծ են Քիւրտերուն

ԷՆԿԻՒՐԻ, 16.— Արարատի դէպքերուն գրգռիչներուն մէջ, կ'ըսուի թէ կըգտնուի նաեւ Անկլօ-Փերսան անուն անգլիական քարիւղի ընկերութիւնը։ Զրոյցներուն համաձայն, յիշեալ ընկերութիւնը լայն օժանդակութիւն ըրած էՔիւրտիստանի կազմութեան համար, պայմանաւ որ արեւելեան նահանգներուն մէջ գտնուած կարգ մը քարիւղի հանքերը իրեն տրուին։ Կը կարծուի թէ մասնաւորապէս այս պատճառով է որ ըմբոստները առատ զէնք ու ռազմամթերք ունեցած են։

Անօրուբեան մեռնողներու դիակներ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 17 (Ա.).— Արարատի ծերպերուն մէջ պահուըստածներուն մաքրագործումի գործողութիւնը աւարտելու վրայ է։ Աւազակներէն շատերը քարայրներուն մէջ մեռած գտնուած են։ Յայտնի եղած է որ ասոնք բաւական առաջ մեռած են անօթութեան հետեւանքով։ Կարգ մը պետեր, որոնք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն միշտ կը կրկնուին այն զրոյցները թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը պիտի լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին։ Սերպեստ Ճումհուրիէթ կուսակցութիւնը դեռ ամէն կողմ կազմակերպութիւն չէ ըրած, եւ Ազգ. Ժողովն ալ մէկ տարի պայմանաժամ միայն ունի։ Ըստ որ, այս օրերուն չորս տարուան ժողովի մը ընտրութիւնը նպաստաւոր պիտի ըլլայ Խալք կուսակցութեան համար։

Արժանահաւատ աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւններու համաձայն, այս հաւանականութիւնը նախապէս խորհուած է թէեւ, բայց յետոյ հրաժարած են այս ծրագրէն։ Ժողովը լուծելու հաւանականութիւն չկայ այլեւս։ Միայն թէ, կարելի կը նկատուի որ ճէմալ Հիւսնիւ պէյի բաժնուելուն վրայ, քանի մը գործավարներ ալ քաշուին։

ՁԱԽԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Սեպտեմբեր 22ի արտակարգ նիստին առթիւ, Ազգ. Մեծ Ժողովի սրահը կը յարդարուի։ Նոր կուսակցութեան երեսփոխաններուն համար մասնաւոր տեղ կը պատրաստուի։ Գործավարներու խորհուրդը յաճախակի նիստեր կը գումարէ, Ազգ. Ժողովին ներկայացուելիք օրինագծերը պատրաստելով։

Վարչապետ Ըսմէթ Փաշա, այս առթիւ, կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի ժողովին մէջ։ Ազգ. Ժողովէն առաջ, Խալքը ժողով մը պիտի գումարէ եւ վարչապետը այնտեղ ալ ընդարձակ ճառ մը պիտի խօսի մասնաւորաբար Նոր կուսակցութեան կազմութեամբ առաջ եկած կացութեան մասին։

ՍԷՐՊԷՍԹ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գոնիայի մէջ պաշտօնապէս կազմուած է Ֆէթհիի կուսակցութեան մասնաճիւղը, կուսակալութիւնը արձանագրած ըլլալով տրուած յայտագիրը (պէյաննամէ)։

Որոշուած է մասնակցիլ Գոնիայի Թաղապետական ընտրութեանց, եւ ձեռնարկուած է թեկնածուներու ցանկին պատրաստութեան։ Որոշուած է նոյնպէս «Ցուլկուռ» անուն թերթ մը հրատարակել, իբր մասնաճիւղին օրկանը։ Արտօնութիւնը առնուած է արդէն։

.*. Զօնկուլտաքի մէջ ընդհանուր համակրանք կայ Նոր կուսակցութեան հանդէպ, բայց ժողովուրդը կարծես սպասումի շրջան մը կ'անցնէ։ Բայց եւ այնպէս, քանի մը ծանօթ անձեր դիմած են Ֆէթհի պէյի եւ խնդրած որ օր առաջ մասնաճիւղ մը բացուի։ Դիմողներուն մէջ կայ անձ մը, որ ժամանակին զէնքի ընկեր եղած է Ֆէթհի պէյի, Ափրիկեան Տրիպոլսոյ կռիւներու ընթացքին։

Նկատելով որ Սէրպէսթ կուսակցութիւնը դեռ կազմուած չէ, Խալքը մինակը պիտի մնայ Թաղապետական ընտրութեանց մէջ, եւ անկասկած պիտի յաջողի։

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ ՅՈՒՍԱԼԻՑ ԵՆ

ԻԶՄԻՐ, 17.— Սէրպէսթ կուսակցութեան այստեղի Օճախը տենդագին կ'աշխատի։ Միւս կողմէ Թաղային կազմակերպութիւններ կ'ըլլան։ Մեծ յոյս կայ թէ շրջաններու Թաղապետական ընտրութեանց մէջ պիտի շահին Նոր կուսակցութեան թեկնածուները։

.*. Ագհիսարի Օճախը կազմուած եւ գործի ձեռնարկած է։ Օճախին մաս կը կազմեն մտաւորական եւ հանրապետական երիտասարդներ։ Գաւառակներու եւ գիւղերու մէջ ալ կազմակերպութեան սկսուած է.

ՔԵՄԱԼԻԶՄԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԿՃՂՈՒՄԸ

Իզվեստիա բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը այս խորագիրով գրած է (20 օգոստ.) հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը, զոր կու տանք ամբողջովին:

Թուրքիոյ նոր կուսակցութիւնը կոչուի «Ազատ Հանրապետութեան կուսակցութիւն» որուն գլուխը կը գտնուի Ալի Ֆէթհի պէյ, Փարիզի նախկին Թուրք դեսպանը:

Այդ կուսակցութեան շարքերը մտան Թուրք Ազգ. Ժողովէն մօտ 65 երեսփոխաններ: Ուշագրաւ է այն լուրը թէ Մուստաֆա Քէմալի քոյրն ալ մտած է նոր կուսակցութեան մէջ: Ինքը հանրապետութեան նախագահը անհրաժեշտ համարեց հաւաստել թէ անաչառ պիտի գտնուի երկու կողմերուն հանդէպ, պայմանով որ նոր կուսակցութիւնը հետեւի «աշխարհիկ հանրապետութեան» սկզբունքներուն: Եւ հաստատելու համար՝ ատիկա, հեռացաւ Խալք կուսակցութեան կազմէն:

Նոր կուսակցութեան ծրագիրին մէջ կան բնորոշ կէտեր, մենաշնորհներու ջնջումը, օտար դրամագլուխին հանդէպ բարեացակամութիւն, դրացի երկիրներու հետ բարեկամութիւն, եւ յիշուած է թէ ցանկալի է աւելի սերտ համագործակցութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան հետ: Դրամատիրական ու սակարանը նոր կուսակցութեան լուրին պատասխանեց Թրքական արժեթուղթերու բարձրացումով: Օտար մամուլը գրեց թէ հաւանական է որ Ըսմէթ փաշան հրաժարի եւ իշխանութեան գլուխ անցնի Ֆէթհի պէյը:

Ահա համառօտ կերպով այս է Թուրքիոյ վերջին օրերու կացութիւնը: Թէեւ ըլլալով հանդերձ քաղուած տեղեկութիւնները, մեզի բաւական նիւթ կը հայթայթեն Թրքական անցուդարձին նշանակութեան մասին, այնպէս որ կարելի է պարզել պատճառները եւ հանել եզրակացութիւն մը:

Այն փաստը, որ կազմուած է նոր կուսակցութիւն եւ Թուրքիա կ'անցնի երկու-կուսակցութեան սիստէմին, մասնաւոր զարմանք չի պատճառեր: «Խալք» կուսակցութեան «միահեծանութիւնը» զգալի չափով արհեստական էր եւ կը պահպանուէր միայն Մ. Քէմալի անձնական հեղինակութեան ուժով: Խալք կուսակցութիւնը կազմալուծուեցաւ եւ ըստ էութեան բաժնուեցաւ երկու թեւի, ընդդիմադիր փոքրամասնութեան ղեկավարը դառնալով Ֆէթհի:

Այս երկուութիւնը իր արմատներն ունէր Թուրքիոյ ընկերային կազմին մէջ, այնքան ատեն որ Թուրք քաղքենիութիւնը (գլխաւորապէս ծովեզերեայ շրջաններուն մէջ), տնտեսապէս կապուած ըլլալով արտաքին շուկային եւ օտար դրամագլուխին հետ, տհաճութեամբ կը նայէր Էնկիւրիի ազգայնական քաղաքականութեան վրայ, եւ չէր ծածկեր իր ցանկութիւնը աւելի զիջող քաղաքականութիւն մը վարելու համար Արեւմուտքի հանդէպ: Խալք կուսակցութեան հիմնական կորիզը, որ կը կոթնի ներքին շուկային կապուած քաղքենի, փոքր քաղքենի տարրերուն եւ գիւղացիութեան վերին խաւերուն, ղեկավար դեր մը կատարեց Թրքական վերջին յեղափոխութեան ընթացքին, նոյնպէս տնտեսական շինարարութեան վերջին տարիներուն:

Ընդդիմադիր տրամադրութիւնները,— որոնք նախապէս արտայայտուեցան արտակուսակցական զանազան խմբակցութիւններու կազմակերպումով,— այս վերջինները ջախջախուելէ յետոյ, ծածկուեցան ղեկավար կուսակցութեան դժգոհ խաւերուն մէջ, եւ ի վերջոյ կեդրոնացան Ֆէթհիի վրայ: Ֆէթհի նկատուեցաւ ընդդիմադիր տրամադրութիւններու համար ընդունելի անձնաւորութիւն, որովհետեւ, ազգային շարժման գլխաւոր ղեկավարներէն մէկն ըլլալով հանդերձ եւ նոյն ատեն անձնական բարեկամը Մուստաֆա Քէմալի, անտեղեակ չէր Էնկիւրիի քաղաքականութեան մէջ նկատուած թեքումներէն: Ծանօթ է Ֆէթհիի հաշտարար գիծը Անատոլուի երկաթուղիի հարցին մէջ, տարբեր գիրքը հանրապետական սահմանադրութիւնը ընդունելու, խալիֆայութիւնը ջնջելու խնդիրներուն մէջ, վերջապէս Ֆէթհի չէր ուզեր, որ 1925ին քրտական շարժումը ճնշելու համար խիստ միջոցներու դիմուած ըլլայ: Այս վերջին հարցին մէջ իր երերուն դիրքը յանգեցաւ վարչապետութենէ հրաժարման եւ ընդհանրապէս ներքին քաղաքականութեան ասպարէզէն հեռացման:

Ֆէթհի, իբրեւ Փարիզի դեսպան, քանի՛ անգամ Թուրք կառավարութեան թելադրեր է, ինչպէս կը հասկցուի օրագրողներու հետ իր մէկ տեսակցութենէն, փոխել իր քաղաքական գիծը եւ աւելի զիջում ցոյց տալ Արեւմուտքի հանդէպ: Նոյն ատեն Պրիւքսէլի եւ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ է վարեր Մուսուլի մասին:

Եւ այսպէս Ֆէթհին հանդիսացաւ ամենայարմար անձը, որպէսզի իրմով ձեւակերպուի քէմալիզմի երկճղումը, երկու հիմնական խմբակներու բաժանման զարգացումը: Այսպէս երկու խմբակները կը մտնեն պայքարի մէջ:

Ելմտական վիճակը տագնապ մը ստեղծած էր: Զանազան համաձայնագիրերով, Թուրքիա սուլթանական կառավարութեան հին պարտքերուն հաշւոյն եւ Անատոլու-Պաղտատ երկաթուղիի գիծին համար պէտք է վճարէր տարեկան 2 միլիոն ստերլին: Դեռ ուրիշ պարտքեր ալ կային, այնպէս որ արտասահմանէն պէտք էր վճարել 8 միլիոն ստերլին: Այս պարտքերը եղան պատճառ, որ Թրքական լիրան իյնայ:

Ելմտական այս տագնապը ա՛լ աւելի սաստկացաւ՝ երբ վրայ հասաւ համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամային տագնապը, որուն պատճառաւ Անատոլու չկրցաւ ապրանք արտածել եւ այդ ապրանքներուն գիներն ալ ինկան: Այս ամէնուն աւելցուցէք վերջին տարիներու անբերրի վիճակը, որ խախտեց գէշ կերպով Թուրքիոյ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը: Այս դժուարութիւններէն դուրս ելլելու համար, կառավարութիւնը մշակեց տնտեսական ծրագիր մը, որ 100,000,000 լիրա կը յատկացնէր գիւղացիներուն (անշուշտ գիւղացիներու վերին խաւերուն), իբրեւ վարկ, ինչպէս նաեւ անասնաբուծութեան, անտառային արդիւնաբերութեան եւ հիւսուածեղէնի պատրաստութեան զարգացման համար:

Կառավարութիւնը չքաշեց հողագործական արմատական բարեփոխութիւններու ճամբան, ինչ որ թերեւս բարձրացնէր գիւղի լայն խաւերու բարեկեցութիւնը եւ գիւղատնտեսութեան նուիրուած տարրերուն գնումի պահանջները, այսպէսով ապահովելով աճող արդիւնաբերութեան համար վաճառման լայն շուկայ: Չհամարձակելով արմատական փոփոխութիւններ կատարել ներքին քաղաքականութեան մէջ, քէմալականները սկսան ելք փնտռել,— Օտար դրամատէրերու հետ բանակցութիւն վարել՝ 30—40 միլիոն լիրայի փոխառութիւն մը կնքելու համար, այն յոյսով թէ պիտի կարենան իրագործել տնտեսական ծրագիրը այդ դրամով:

Պարզուեցաւ, սակայն, որ այդ ճամբան որքան պարզ նոյնքան ալ վտանգաւոր է, եթէ ոչ կործանարար՝ Թուրքիոյ համար:

Փոխառութեան մասին խօսելէ առաջ, ամերիկ. մասնագէտները արտօնութիւն ստացան Թուրքիա ղրկել փորձագէտներ, հետազօտելու եւ քննելու համար երկրին տնտեսական վիճակը, եւ «առողջացնելու» կարելիութիւնները:

Մեծաւոր Արեւելքի նոր Տօրսի գիրին մէջ, Էնկիւրի գնաց ամերիկեան հանրային Պարտուց վարչութեան փոխտնօրէն Ռիստ: Յունիսի վերջերը Էնկիւրիէն հեռացաւ, շարք մը խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ կառավարական մարմիններու հետ: Անոր կարծիքները լոյս չտեսան, սակայն որոշ կը թուի որ համաշխարհային դրամատէրերը փոխառութիւնը կնքելու համար պայման կը դնեն «առողջացնել» Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը օտար փորձագէտներու հսկողութեան տակ: Նոյն ատեն Թուրքիայէն կը պահանջեն առանձնաշնորհութիւններ:

ՏՆՏԵՍ. ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Փաստ է, որ տնտեսական տագնապը բռնած է ոչ միայն Եւրոպան, այլ նաեւ ամբողջ Ամերիկան՝ հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, այդպէսով ստանալով համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընդհանուր բնոյթը:

Այս ինքնակոչ ու անախորժ հիւրը Եւրոպայէն իր թեւերը այս կողմ պարզեց անցեալ տարի աշնան վերջերը, առաջին առթիւ տագնապի մատնելով Հիւս. Ամերիկայի Նահանգները: Սկզբնական շրջաններուն այնքան ալ զգալի չեղաւ. բայց երբ այդ շրջանէն անմիջապէս վերջ, արագօրէն տարածուելով բռնեց ոչ միայն միջին Ամերիկան, այլ նաեւ, այս տարուան սկիզբէն ի վեր ամբողջ Հարաւային Ամերիկան իր զանազան հանրապետութիւններով, այն ժամանակ միայն պատկերը կատարեալ եղաւ:

Ներկայ տնտեսական տագնապի առաջին ու գլխաւոր ազդանշաններէն մէկը պէտք է համարել գիներու ընդհանուր անկումը: Վերջին տարիներս, շուկաներ շատ անգամ անկումներու կ'ենթարկուէին, ստեղծելով քաոսային կացութիւն մը: Բաւական է մատնանշել, որ 1929 թուի աշունէն սկսեալ մինչեւ այս տարուան մայիսը հացահատիկի արժէքը ինկած է հարիւրին 30ով, շաքարը հարիւրին 38. մետաղը հարիւրին 46, բրդեղէնը հարիւրին 40, բամպակը հարիւրին 26 եւլն.: Իսկ շատ մը երկիրներ, ինչպէս օրինակ Պրազիլիան, որու սուրճի արտահանութեան տոկոսը, ինչպէս ծանօթ է, կը հաւասարի համաշխարհային ընդհանուր սուրճի արտահանութեան 3 4ին, եւ որ կ'ապրի միայն սուրճի եկամուտով, ստիպուած է հսկայական քանակութեամբ սուրճ փճացնել,ուղղակի ծով պարպել, որպէսզի կարելի ըլլայ գոնէ այդ ձեւով գինը պահել: Ի հարկէ, Պրազիլիան բացառութիւն մը չէ:

Գիներու անկումէն վերջ, կարեւոր տեղ մը կը բռնէ նաեւ օրէ օրին նուազող ընդհանուր արտահանութիւնը: Կարգ մը երկիրներ այս ուղղութեամբ միանգամայն տխուր պատկեր կը ներկայացնեն: Այսպէս օրինակ, Գերմանիոյ տարեկան արտահանութիւնը, որ նախորդ տարին 1,231 մարքի կը հաւասարէր, այս տարի իջած է 977 միլիոն մարքի, այսինքն հարիւրին 29ով: Մեծն Բրիտանիա, որու արտահանութիւնը առաջնակարգ տեղերէն մէկը կը հաշուէր, այս տարի 71 միլիոն ֆունտ սթերլինէն, իջած է 55 միլիոն ֆունտ սթերլինի, թիւ մը,որ իր նախընթացը չէր ունեցած 1913էն ի վեր:

Բացառութիւն չէ կազմած նաեւ տոլարներու հայրենիքը որու արտահանութիւնը 426 միլիոն տոլարէն պակսած է մինչեւ 334 միլիոն տոլարի, կամ 21ու կէս առ հարիւր. երեւոյթ մը Եանկիներու աշխարհակալ ախորժակին համար, վերջին հնգամեակին մէջ ամէնանուազագոյն չափանիշն է:

Գիներու անկումէն, արտահանութեան նուազումէն վերջ, իբրեւ անմիջական շարունակութիւն կուգայ անգործութիւնը: Այս վերջինը տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ կոչուած է ամէնէն գործնական ու կարեւոր դերը կատարելու: Ներկայիս, չկայ երկիր մը, որ առաւել կամ նուազ չափով, ծանր կերպով չճքայ անգործութեան բեռին տակ:

Գերմանիոյ անգործներու թիւը այսօր կը հասնի մօտ 2 միլիոն 700.000ի, որ եթէ ընտանիքներով միասին հաշուելու ըլլանք պիտի հաւասարի մօտաւորապէս 13 15.000.000 կիսաքաղց մարդկային բանակի մը:

Անգլիոյ անգործութիւնը որ դեռ եւս Մայիս 20ին կը հաւասարէր 1,720.000ի, այսօր ին արդէն 2,060.444ի բարձրացած է, այսինքն երկու ամիսէն դեռ քիչ մը պակաս ժամանակամիջոցին,անգործութիւնը աւելցած է:

Գործազրկութեան առաւել կամ նուազ թիւեր կը ներկայացնեն նաեւ եւրոպական այլեւայլ պետութիւնները,բայց այս երկու թիւերն ալ բաւական են ցոյց տալու տիրող կացութիւնը, մանաւանդ, որ այս նոյն էջերուն մէջ ընթերցողը օրէ օրին պէտք եղած թիւերուն կը հանդիպի:

Մեր նպատակն էր այս քանի մը թեթեւ ակնարկէն վերջ ցոյց տալ անոր անմիջական անդրադարձումը Արժանթինի վրայ, այսինքն այն հեռաւոր անկիւնը ուր, ինչպէս սկիզբէն ըսինք, տասնեակ հազարէ մը աւելի մեր հայրենակիցները օրէ օրին կեանք քարշ կուտան ենթակայ ըլլալով ի հարկէ օրուան տիրող կացութեան:

Ըսինք, որ տնտեսական ծանր տագնապը Հարաւ. Ամերիկա մտաւ գործեց այս տարուան սկիզբները, ու աստիճան առ աստիճան տարածուեցաւ բոլոր հանրապետութիւններու վրայ: Բնական է, որ առաջին ու գլխաւոր հարուածը Արժանթին պիտի կրէր իբրեւ հանրապետութիւն մը որ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ եղած հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի շատ պէտք ունի արտաքին աշխարհի օժանդակութեան, որով եւ անմիջապէս կապուած է դուրսի աշխարհի հետ: Ի միջի այլոց, եղած հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի հայաշատն է: Հարաւային Ամերիկայի հայկական կեանքը կեդրոնացած է Արժանթինի մէջ գլխաւոր կեդրոնն ունենալով, մայրաքաղաք Պուէնոս-Այրէսը:

Ներկայիս, այստեղ գոյութիւն ունեցող տնտեսական կացութիւնը, աւելի ճիշդ տագնապը, իր տեսակին մէջ, մինչեւ հիմա եղածներէն ամէնէն վատթարագոյնն է:

Տարուան առաջին իսկ հինգամսեակին Արժանթինի արտահանութիւնը պակսած է մօտաւորապէս հարիւրին 40: Այս անկումը շարունակութիւնն է անցեալ տարուան, երբ հանրապետութեան արտաքին առեւտուրի մէջ որոշ նուազումներ նկատուեցան,

Մինչեւ 1928 թուին, Արժանթինի արտահանութիւնը կը հաւասարէր 500 միլիոն ոսկեգրամ փէզոյի: 1929ին այն գումարը հարիւրին 26ով նուազած է: Իսկ այս տարուան առաջին հնգամսեակին արտահանութիւնը իջած է 155 միլիոն ոսկեգրամ փէզոյի: Ըստ տնտեսագէտներուն, եթէ այս թաւալագլոր անկումն ու նուազումը շարունակուի մինչեւ տարուան վերջը,Արժանթինի պետական պիւտճէին մէջ խոշոր բաց մը պիտի գոյանայ:

Բացի արտահանութեան նուազումէն, երկրի տնտեսութեան վրայ զուգընթացաբար կ'ազդէ նաեւ տեղական դրամի անկումը: Այս երեւոյթը արդէն ամիսներէ ի վեր շարունակաբար կը տեւէ, ու հակառակ նորանոր փոխառութիւններուն որ վերջին ժամանակներս կնքուեցան Միացեալ Նահանգներու հետ, տեղական դրամը այժմ կորսնցուցած է իր արժէքի 20 առ 100էն աւելի:

Այս օրերուս ամերիկեան շուկաներու հացահատիկի ծանօթ կեղծ աղմուկին վրայ, տեղական շուկան ալ քիչ մը իրար անցաւ ու արագօրէն սկսաւ տեղական ոսկիի բարձրացումը, բայց անմիջապէս վերջ, երբ ստուգուեցաւ թէ հիւսիս. Ամերիկան ցանքի ոչ մի նուազում ունի, այլ միայն եգիպտացորենն է, որ 15 միլ. թօնոյով պակաս պիտի ըլլայ անցեալ տարուան վրայ,- նորէն սակարանը շարունակեց նուազ գին տալ տեղական արժեթուղթին:

Նմանօրինակ անկումը խոշոր վնասներ կը պատճառէ Արժանթինի ազգային տնտեսութեան, որու գումարը արդէն միլիոններու կը հասնի: Վերջին պարագան անմիջականօրէն կ'անդրադառնայ առանց այն ալ խախտ ու թոյլ ժողովրդական տնտեսական կացութեան վրայ:

Բացի համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընդհանուր կացութենէն, տեղական արժեթուղթի օրէ օրին պակսող գինը, Արժանթինի ընդհանուր եկամուտի վրայ զգալի կերպով կ'ազդէ նաեւ մաքսային նոր օրէնքներ որոնցմէ հսկայական եկամուտներ ունէր պետութիւնը:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԱԼԱԳԵԱԶԻ ՔՐԴԵՐԸ

Երեկոյեան արեւը իր վերջին բոցերն էր ապրում: Նրա ճառագայթները, բաժանուելով երկրից, անյայտանում էին Ալագեազ եւ Արարատ լեռների հեռու ձիւնապատ բարձունքների ետեւը, ոսկեզօծելով նրանց գագաթները:

Մենք կամաց բարձրանում էինք սարն ի վեր: Մեր վերելքը տեւեց մօտ 3.4 ժամ: Յանկարծ ես նկատեցի «կոնը»: Կոնը — սա այծի մազերից գործուած վրան է: Երբեմն այդ վրանները չոկ-չոկ են լինում արօտատեղերում, երբեմն էլ խռնւում են գիւղի խրճիթների նման: Վրանների այդ խմբակը Քրդերի մէջ կոչւում է «օբա»:

«Օբան ներկայացնում է մի փոքրիկ համայնք, բաղկացած մի քանի տնտեսութիւններից: Այդ համայնքի գլուխ կանգնած էին բէկերը կամ հարուստ մարդիկ: Օբայի առաջնորդը կամ «օբաբաշին», ինչպէս նրանց կոչում են Քրդերը, վարձում էին նախրի համար հովիւներ եւ բաժանում էին արօտատեղերը: Օբաբաշին օբայի տէրն է: Ով ուզում է մտնել համայնքի մէջ, իր ոչխարներն ու այծերը միացնում է օբաբաշիի հօտին եւ տալիս է նրան հարիւր ոչխարից 5 — 6ը, այսինքն քան ոչխար արածացնելու համար մէկ գառը: Սա այդ շրջանի բոլոր քոչւոր Քրդերի մէջ ընդունուած գինն է:

Խորհրդայնացումից յետոյ օբաբաշիները,մեծ մասամբ, ընտրւում են քոչւորների ընդհանուր ժողովներում: Օբան կազմւում է քոչից առաջ միմիայն ամառուայ համար եւ շարունակւում է իր գոյութիւնը մինչեւ ուշ աշուն, երբ Քրդերը վերադառնում են ձմեռանոցները: Այն ժամանակ կազմւում են արդէն քոչւորների ձմեռային համայնքները:

Պէտք է նկատել, որ օբաբաշիների ընտրուելուց յետոյ, աղքատ քոչւորների վերաբերմամբ չկայ այլ եւ այն ճնշումն ու շահագործումը, ինչպէս այդ առաջ էր: Այժմ օբան ներկայացնում է դեմոկրատական նահապետական համայնք, որտեղ բոլոր անդամները օգտւում են միատեսակ իրաւունքներով, բայց նախագահի հեղինակութիւնը կախուած է նրա անձնական յատկութիւններից...

Որովհետեւ օբաները թըւ... են լեռան կերճերում եւ ընդհանրապէս ծածկուած են լէնե... կանաչով, այդ պատճառով նա... ւեց չափազանց բանաստեղծական տպաւորութիւն են թող... նում: Մինչդեռ բաւական է մօ... տենալ, որպէսզի հիասթափ... նրանցից եւ նրանց սարք... կարգից: Վրանները կեղտոտ... Մուտքի մօտ, աջ անկիւնում դրուած է կրակը («քուչիկ»)... ծուխը տարածւում է ամբողջ վրանի մէջ, եւ այդ պատճառով տնային իրերը մրոտուած են, սեւացած: Միեւնոյն վրանի մէջ ե՛ւ քնում են, ե՛ւ ուտում, ... ամենահասարակ ձեւով պատ... րաստում կաթնամթերքներ ... պանիրը, իւղը, եւ այլն: ... կարասիք չէք տեսնի: Վրան... մէջ դրուած են մեծ ու փոքր... ղազաններ, որոնց մէջ եփ... են կաթը եւ կերակուրը:

Մենք մօտեցանք օբայի... մտանք գիւղխորհրդի կին ... խագահի վրանը: Նախագա... դուրս վազեց մեր առաջ, բռ... իմ ձիու սանձը, առաջարկե... անպայման իջնել եւ ճաշել ... մի բան ուտել(Քրդերի մէջ հի... պատիւ ունի, եւ նրանք ընդ... հանրապէս հիւրասէր են):

Մենք իջանք ձիերից եւ մ... տանք վրանը: Մեր ձիերը իր... րից հեռու արածում էին: Գիւ... խորհրդի նախագահուհին ... մատը մօտեցաւ մեզ եւ սկս... պարծենալ իր նուաճումներ...

«Այս տարի մենք ... մանկական հրապարակ— ... սում է նա: Սկզբում հրապարակ... բացելու ժամանակ բէկերը ... լակները եւ քրդական շէյխ... ու փիրերը սուտ լուրեր ... տարածում մեր հրապարակ... մասին, որ իբր թէ երախան... րին խլելու են եւայլն: Նրանց ... չանցաւ եւ ժողովուրդը հաւա... ւեց, որ դա պրովակացիա է ... սկսեցին իրենք էլ բերել իրենց երախաներին: Եւ այժմ բերում... նոյնիսկ հարեւան քոչւորներ...

Մանկական հրապարակ... վարժուհին Քրդուհի էր, որ ... աւարտել էր Երեւանում կուրս... եւ այժմ եկել էր լեռներն ... խաւսելու ժողովրդի մէջ: Ջ... Քրդուհին կարճ մազերով, ... գիմագծերով, խոշոր արտա... տով ու սեւ աչքերով ա... ցնում էր մեզ իր առանձն... տուկ գեղեցկութեամբ: Նա ... տեցաւ բոլորիս, ձեռք սեղմ... նստեց մեր կողքին: Նա ... մունքով էր պատմում իր ... խատանքի մասին, իսկ ... աւելացրեց. «Բայց ինձ ... ծում են հակախորհրդա... տարրերը՝ կուլակները, բէ... եւ շէյխերը: Նրանց դուր չ... լիս իմ եւրոպական զգեստ... կտրած մազերս: Բայց ես ... վախենում, կանայք իմ կո... են, եւ ես ազատ, ժամանակ... պարապում եմ նրանց հետ»:

Քրդերն ունեն ժողովրդ... հարուստ բանաստեղծութի... Վերջինս ծանօթ է բոլոր ... օտարներին, որոնք եղել ... Քրդերի մէջ: Այդ բանաս... ծութիւնը բաղկացած է ժող... դական երգերից, որոնց ... մանուած են գերմաներէն, ... լերէն եւ ֆրանսերէն լեզ... րով:

Քրդուհիները հաւաք... ուզում էին լսել ... դուրս եկաւ, որ զի... կազմակերպուած ... հիններն են, որոնց ղեկավար... ուսուցչուհի Ջավահիրը:

Մենք զրոյց ունեցանք ... րանց հետ կենցաղի ... ման մասին: Մի երիտա... պատուիրակուհի բարձրացա... զից, սկսեց ձեռքերով շա... ներ կատարել եւ բացա... կարող պատրաստելու ... հաստաբեկ ձեւը: «Մեզ ... ւոր են սերքատներ եւ նա... գործիքներ», ասաց նա ...

Այստեղ կարգը

ԱՐԱՐ ՇԱՄԻԼՈՎ
(Պրոլետար)

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԱՂՄՈՒԿԸ

Առնէ մը վեր ամերիկեան եւ եւրոպական թերթերը շատ կը գրադին աղմուկի հարցով, որ մեծ քաղաքներու բնակիչներուն հանգիստը խանգարելու բնոյթն ունի, եւ սկսած է օրէ օր վրդովիչ համեմատութիւն մը առնել մանաւանդ բազմամարդ վայրերու մէջ, ուր օրն ի բուն կը լսուին վայրաշարժներու սուլիչին ձայները, ինքնաշարժ կառքերու փողերուն հնչիւնը, ինքնաշարժ հեծանիւներու անտանելի ժխորը, երեզեցիներու զանգակներուն ձայնը, բարձրախօսներու կամ T. S. F.ի նուագները, ձայնագիր գործիքներուն աղմկալից երգերը, փողոցներուն անվերջանալի աղմուկը եւն.

Տոքթ. փորթիէ՝ փարիզի բժշկական ակադեմիային գեկոյց մը տուած է, որով իրաւամբ գիտել կուտայ թէ՝ դպի քաղաքակրթութեան աչքի զարնող յատկանիշը աղմկայարոյց ըլլալն է. բոլոր բազմամարդ քաղաքներու մէջ աղմուկը իրական պատուհաս մը եղած է մարդոց համար, որ ո՛չ թէ միայն մեր առօրեայ կեանքին մէջ մեզի աղտուկ ու անհանգստութիւն կը պատճառէ, այլ նաեւ կուգայ խռովելու նոյնիսկ մեր գիշերուան հանգիստը։ Շատեր սկսած են այս մասին գանգատ յայտնել եւ յանուն իրաւունքի եւ ընդհանուր առողջապահութեան՝ պահանջել որ չափ մը դրուի աղմուկին եւ ի հարկին վերցնել աւելորդ աղմուկները։ Այդ բողոքները արձագանգ գտան են նաեւ մամուլին մէջ, ուր կը խօսուի աղմուկներու պատճառած վնասներուն մասին, ըլլա՛յ հիւանդներուն, ըլլա՛յ քաջառողջ մարդոց համար։

Արդարեւ, սիրտը եւ ջղային դրութիւնը խորապէս կ՚ազդուին յաջորդական կամ յարատեւ աղմուկներէն, շնչերակային ճնշումը կ՚աւելնայ, ջղային զգայնութիւնը կը խանգարուի եւ գրգռականութիւնը կ՚աճի, ու տարի առ տարի կը կենճռուին ջղային դրութեան անհրաժեշտ ու բնական գործառնութիւնները, որոնք կեանքի ներկայ պայմաններուն մէջ ա՛լ աւելի ենթակայ են վնասուելու կամ խաթարուելու։

Փորձերը հաստատած են թէ աղմուկներէն խռովուած քուն մը, նոյն իսկ երբ աղմուկը սովորական ըլլայ, նուազ վերանորոգիչ է. առ-կէ զատ, աղմուկը ընդհանուր առմամբ ուղեղին յոգնութիւն կը պատճառէ, մարդուն բնախօ-սական հանգիստը կը խռովէ եւ կը խանգարէ ներքին գործարաններուն ներդաշնակ ու կանոնաւոր գործունէութիւնը։ Սաստկագոյն մանաւանդ պահապէս կը կրէ աղմուկին ազդեցութիւնը. անախորժ եւ ուժգին երաժշտութիւն մը, թնդանօթի որոտումը ընդտոտ կը պրկեն սաստկացին մկանները եւ կը խանգարեն անոնց կծկումներուն կանոնաւորութիւնը։ Ժխորի կամ խլացուցիչ աղմուկին ազդեցութեան տակ մարսողութեան կշռոյթը 25 առ հարիւր համեմատութեամբ կը դանդաղի։

Տոքթ. Դրի եւ փրօֆ Մորկան ամերիկացի բժիշկները լուրջ ուսումնասիրութիւններ ըրած են աղմուկի մասին, մասնանշելով անոր վնասները մարդուն առողջութեան եւ վերլուծելով անոր՝ ազդեցութիւնը աշխատանքի արտադրութեան վրայ։

1906ին արդէն Նիւ Եորքի մէջ Ամերիկացիք հիմած էին ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն էր անգական իշխանութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել փողոցի այն աղմուկներուն վրայ, որոնք աւելորդ են եւ որոնցմէ կարելի է խուսափիլ։ Նոյն տարին Լոնտոնի եւ երկու տարի վերջ ալ Պերլինի մէջ նմանօրինակ ընկերակցութիւններ կազմուեցան։

Ֆրանսայի մէջ Touring-Clubը առաջին անգամ ըլլալով նախաձեռնութիւնն ունեցաւ պայքարելու աղմուկին դէմ, եւ Փարիզի Բժշկական Ակադեմիան, յանձնաժողով մը կազմեց քննելու խնդիրը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը իր կողմէն մասնաւոր միջոցներ ձեռք առաւ չափ մը դնելու համար ինքնաշարժ կառքերու ազդարարներուն խլացուցիչ աղմուկին։

Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ ասոնք կիսամիջոցներ են եւ անբաւական առաջքն առնելու այն վտանգին, որ օրըստօրէ ծաւալուն համեմատութիւն մը կ՚առնէ եւ կը վնասէ ընդհանուր առողջապահութեան։

Վերջերս պելժ մասնագէտ մը սկսաւ լրջօրէն զբաղիլ աղմուկի հարցով, եւ այդ առթիւ կազմուեցաւ ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն է բոլոր օրինական միջոցներով պայքար մղել աղմուկներուն դէմ։

Հ. ՑԷՐՈՍԻ

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ որոշուած է լաւաշ եփել, լաւաշին քիլօն պիտի ծախուի 40 կոպեկ։ Անշուշտ մեղմելու համար հացի տագնապը։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 սեպտ.— Ազգային կեանքի ընդհատում մը, ըսենք երկար գադար մը կը նշմարուի հոս Մայիսէն ասդին։ Մօտ չորս ամիս է, որ երկու անգամ պատարագի արարողութիւնով գոհացած ըլլալ կը թուի գաղութը։ Ու թէեւ ճիշդ է, որ անցնող տարիներու ընդհանուր ազգեւորութիւնը քիչ մը ամէն գաղութի մէջ գադար առած է, բայց Պերլինի եւ փոքր գաղութներուն համար կարծեմ աւելի զգալի կ՚ըլլայ ազգային կեանքի պակասը։ Բազմանդամ գաղութները բարեկամական եւ ընտանեկան կապերով, աւելի դիւրին կրնան պահել իրենց ներքին կեանքը, սովորոյթներն ու ազգային նկարագիրը, բայց ի՞նչ կարելի է յուսալ այդ տեսակէտէն, Պերլինի այս կամ այն հեռաւոր թաղը անհետ ապրող առանձին երիտասարդներէ եւ նոյնիսկ առանձին ընտանիքներէ, եթէ անոնք զգան յաճախակի իրարու մօտ կամ ապրին առանց ազգային շունչի։ Փափաքելի է որ աշնան սկիզբը, այս օրերուն, գէթ գաղթային եւ երիտասարդական միութիւնները միասնաբար գործելով կազմակերպեն հայկական հանդիպումներ։

Ամրան շրջանին միակ շարժումը գոյց տուաւ Մարմնակրթական, ղեկավարութեամբ Գ. Արամ Տարըճեանի եւ Գ. Աշակ Նազարեանի։ Ասոնք, խումբ մը հայ տղաք, քանի մը օժանդակ օտար ընկերներով, գրեթէ ամէն կիրակի ունեցան ֆութպոլի կանոնաւոր խաղեր տեղական խումբերու հետ, ցոյց տալով մանաւանդ իրենց աղքատութեան եւ վարժութեան լաւ արդիւնքը։ Կ՚արժէր որ եղանակը փակուելէն առաջ, մարզանօն մը կամ խաղերութիւն մը կատարէին ամբողջ գաղութին ներկայութեան, որովհետեւ կը յուսացուի որ այս առթիւ հայ աղոց թիւը աւելնայ եւ գաղութը ուղղակի կապուի մարմնակրթական շարժման հետ։

Թղթակից

ԵՐԵՒԱՆ քաղաքը ջուրի տագնապ մը ունի։ Կը պատրաստուի նոր ջրմուղի գիծ մը։ Բնակարաններու համար քիչ են, հազիւ 150-160 հոգի, այս պատճառաւ աշխատանքները յամր կ՚ընթանան։ Կը յուսացուի, որ շուտով բանուորներուն թիւը կը հասցուի 400ի, որպէս զի կարելի ըլլայ ջրմուղի հին գիծին միացնել նոր գիծը, այս ձեւով առատ ջուր մատակարարելու համար քաղաքին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖԷԹՀԻԻ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Իզմիրի «Անատոլու» Թերթը կը գրէ.—

Բաւական շատ ծափ խլեցիք եւ ճառեր մարկ ըրիք։ Ասոնք թերեւս շահ մըն էին ձեզի համար։ Անտարակոյս համոյք զգացիք, երբ ճառախօս մը Մանիսայի մէջ պոռաց. «Ընկցի՛ կառավարութիւնը, անկցի՛ն երեսփոխանները»։ Որովհետեւ թէ՛ ծափահարեցիք այդ խօսքերը, եւ թէ՛ այդ ճառախօսը ձեզի հետ մինչեւ Այտըն եւ Պալլքեսիր տարիք։ Անկասկած գոհ մնացիք այս բոլորէն,

Բայց մենք ալ գոհ մնացի՞նք, Ֆէթհի պէյ։ Եթէ դուք եկած էի՛ք ըսելու ի՛նչպէս պիտի հասկնայիք թէ անկիւնները քանի՞ խառնակիչ պահուըտած են։ Ի՞նչպէս պիտի սորվէինք թէ յետադիմականները ինչ օրերու կը սպասեն, ի՞նչպէս պիտի զգայինք գժգոհները, Իթթիլաֆականները ի՞նչպէս գլուխ պիտի բարձրացնէին, թշնամիներուն ներբողներ գրողները ի՞նչպէս պիտի խլրտէին, ազրուկի նման ազգը ծծողները ի՞նչպէս հրապարակ պիտի գային։

«ՖԷԹՀԻ ՊԷՅ ԵԿԱՒ»

«Հիւր Դողէթէ» (Մէհմէտ Ըէրէֆ պէյ) — Ֆէթհի պէյ եկաւ։ Երեք նահանգներու մէջ կատարած ու փոքրիկ այցելութիւնը բացաւ կափարիչին բերանը։ Միայն թէ ամէն մարդ զարմացաւ անոնց, որոնք այդքան պոռացին, իրականութիւնը աղմուկի մէջ ծածկելու համար։

Նախ Իզմիրի մէջ գէշ դիտաւորով աղմկող ժողովուրդ չկար, ինչպէս յերիւրեցին կառավարական թերթերը։ Այդ աղմուկ ըստուածը առաջ եկաւ այն յանդուգն յարձակումէն, զոր կատարեց առանց աշխատելու հարստացած թերթ մը, որուն սակայն այլեւս ժէթալիք չեն տար։

Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը մէկ բան սորվեցուց.— ժողովուրդը կը տառապի, եւ ամէն կողմ խոր դժգոհութիւն կայ։ Գործը հո՛ս է, եւ տակէ անդին ի՞նչ հարկ ըսի ըսաւ։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Խօսելով Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստի մասին, «Ժողովրդ» (Արիֆ Օրուճ պէյ) գրած է գունաւոր —

Հայրենակիցները կ՚ուզեն գիտնալ թէ ինչո՞ւ արտակարգ նիստի կը հրաւիրուի Ազգ. Ժողովը։ Արդեօք վերջին օրերս հանրային կարծիքին մօտ անհունած ժխտական արտայայտութեա՛նց համար։ Թէ՞ ոչ անգլիական ուսկիին անկ-ման պատճառով, ինչպէս է գրույցը։ Եթէ երկրորդ հաւանականութիւնը ճիշդ է, կը նշանակէ թէ, Սերպեսթ կուսակցութեան լուրջ հակակշիռին առջեւ, կառավարութիւնը պէտք է պատասխանատուութեան զգացումով շարժի։

Կայ նաեւ ուրիշ հաւանականութիւն մը։ Ըսմէթ փաշայի գահլիճին դիրքը դժբախտաբար ցնցուած է։ Իսկ Ֆէթհի պէյի Իզմիր ուղեւորութիւնը բոլորովին խախտեց այս դիրքը։

Ֆէթհի պէյի վերադարձէն յետոյ յորդելի Ըսմէթ փաշային կը մնար կամ սպասել Ազգային Ժողովի վերաբացումին, եւ կամ անմիջապէս նիստի հրաւիրել Ժողովը ու վստահութեան քուէ ուզել։ Արդէն, Սահմանադրութեան համաձայն, բացառիկ նիստի միջոցին, առաւելն մէկ շաբաթէն կառավարութիւնը պարտաւոր է իր գործունէութեան մասին հաշիւ տալ եւ վստահութեան քուէ ուզել։

ՖԷԹՀԻ ՊԷՅԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ճիւմհուրիէթ» (Եունուս Նատի պէյ) — Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը շատ մը օգտակար կողմեր ունեցաւ։ Բայց անսնուած կացութիւնն ալ անբացատրելի բան մը չէ։

Իզմիրը մէկ շաբաթ երկրորդ Ցուլիս 10 մը ապրեցաւ։ Ամէն մարդ հազար տեսակ ցաւ ունի կարծուեցաւ եւ կարծել տրուեցաւ թէ ամէն ցաւին դարման պիտի գտնուի։ Եւ տարօրինակ կառավարութեան անհեռատեսութիւնը — ինչո՞ւ չխոստովանիլ — եւ Խալքի Իզմիրի կազմակերպութեան անկարողութիւնը։ Այս պայմաններուն տակ, Ֆէթհի պէյ ժողովուրդին անկեղծ ցոյցերուն մէջ պաշարեցաւ, խօսեցաւ, ունկնդրեց եւ վերջապէս Պոլիս վերադարձաւ։

Ընդունինք թէ Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը օգտակար եղաւ։ Մէկ կողմ թողլով ժողովրդական արտայայտութեանց մէջ տեսնուող եւեւակայական պահանջները, կը տեսնենք որ լուրջ գանգատներ ալ կան անոնց մէջ։ Խալքի կառավարութիւնը պէտք է ժամ առաջ բարենորոգման ձեռնարկէ.

ՕԳՈՍՏՈՍԻ վերջերը Հարա Ցալեան երեկոյթ մը տուաւ Երեւանի մէջ, ներկայացնելով Հայ աշուղներու (Սայաթ Նովա եւ ուրիշներ) գործը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 16

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

...Աւրելի մօրեղբայրս, ահա ...մեքենավար եմ եղած, եւ ...տարի յետոյ պիտի անցր... ...մեքենագէտի քննութիւնս։ ...լուսանկարին վրայ։ ...ձգած, աղուոր պարոն ...ներ էր, վայելուչ զգեստ ...մարդու կերպարանք։ Այո՛, ...որ այդ միջավայրէն ...եւ այսպէս կ՚ըլլան, ...թէ քիչ կը պատահի...։

ԿՈՄՍՈՄՈԼ ՄԸ

— Դուք ազէտ էք, պզտի՛կ ...մը չէք գիտեր։ Որբանոց ...ք. այնտեղ ձեզի թող քիչ ...ն սորվեցնեն։ Ձեզի այնտեղ ...ալ կուտան. ճերմակեղէն ...գեստ ալ։

— Ես երբեք ճերմակեղէն ...չունիմ, ըսաւ ճարտարա... Վոշկին։ Այսուհանդերձ կ՚երթամ. ի՞նչ կը սորվեցնեն այնտեղ։

— Կարդալ-գրել, արհեստ մըն ալ եթէ ուզես։

— Ես կ՚ուզէի Փրանսերէն սորվիլ։

Ամէլկա եւ միւս տղաքը դուրս ելան իրենց ծակերէն։

— Հէ՛յ, բոլորդ ալ պատրա՞ստ էք, հարցուց կամսամօլը։ Ձեզի պիտի խօսիմ իբրեւ տարէց ընկեր մը։ Ես անդամ եմ կոմունիստ երիտասարդներու տեղական բջիջին։ Ինծի պաշտօն տրուած է պրոպագանդա կատարել ձեր մէջ։ Ուրեմն գանք մեր հարցին. (եւ փարատեցաւ ժպիտը, որ կ՚երեւէր իր արծուաքիթ դէմքին վրայ)։ Դուք բոլորդ, այսինքն ձեր անհամար եղբայրակցութիւնը, անդարմանելի վէրք մը կը ձեւացնէք պետութեան մարմինին վրայ։ Լաւ կրնա՞մ հասկցնել ինքզինքս։ Ղեկավար շրջանակները որոշած են մաքրել այդ վէրքը, այսինքն հարիւր առ հարիւր համեմատութեամբ լուծել այս հարցը։ Անշուշտ շատ լաւ կը հասկնաք թէ իւրաքանչիւր պարկեշտ քաղաքացի պարտաւոր է ոչ միայն յարգել պետութեան օրէնքները, այլ նաեւ աշխատելով ծառայել իր ծնած երկրին։ Հիմա, ընկերնե՛ր, գիտցէք ձեր վիճակը։ Պետութիւնը ի՞նչ օգուտ տեսած է ձեզմէ։ Վերջերս նաւու մը տակ ապաստեցին աղջնակ մը իր երախային հետ։ Դուք էիք, որ այդ երախան շինեցիք։ Եւ դո՛ւք սպաննեցիք զայն։ Ոճրագործը ձեզմէ մէկն է, ձեր միջավայրէն։ Որբերն են միայն, որ այդպէս կ՚ընեն։ Ասկէ աւելի վատ բան չկայ. հասկցա՞ք։

Տղոքը, յանցաւորի պէս, կախած էին իրենց գլուխները։ «Ոճրագործ» եւ «վիժ» բառերը զգած էր իրենց։

— Հիմա շարունակենք նորէն։ Դուք կը գողնաք, կը կոզապէք, կը սպաննէք. ի՞նչ օգուտ ունիք դուք. ի՞նչ կրնանք ընել ձեզ։ Կառավարութիւնը հսկայական գումարներ կը ծախսէ, պայքարելու համար այս աղէտին դէմ, ձեզի ինքնատոգութեամբ թէր ալ ապուշան, գրեթէ ամէն քաղաքի մէջ որբանոց մը կայ ձեզի համար, բայց դուք կը փախչիք որբանոցէն։ Ահա մեր այս որբանոցը,— ջուր կայ, ելեկտրականութիւն կայ, հրաշալի ճաշարան մը, երեք սրտացիկ, կօշկակարի, առողջագործի եւ դերձակի արհեստանոցներ։ Այս ամէնը տրուած են բոլոր նմանը չեն եղած։ Փոխանակ կեանք մը կրնաք անցընել այնտեղ, բայց յիմարաբար կը փախչիք։ Մենք ալ...

— Կեցցե՛ք, պոռաց Ամէլկա, անոր խօսքն ընդհատելով։ Ճիշդ է թէ մեզի շատ բան կուտաք այս որբանոցներուն մէջ, չափազանց շատ բան կուտաք. բայց ամէն բան կը խլէք մեզմէ։

— Ի՞նչ կը խլենք ձեզմէ։

— Ազատութիւնը։

Այս «ազատութիւն» բառը տաք գնդակի մը նման սուլեց անցաւ։ Բոլորը ժպտեցան երջանկութեամբ մը, նոյնիսկ Փիլկան։

Միւկանի կլոպը յանկարծ վեր ցատկեց, սկսաւ շարժել բազուկները, չափ տալով երգին, զոր կ՚երգէր.

Մարդ մի անգամ կ՚ապրի կեանքն այս,
Երբ գրպանդ հաց ունենաս...։

Եւ բոլորը միաբերան սկսան երգել լքեալ երախաներու այս պաշտօնական երգին յորդորակը (Նաքարաթ).

Հէ՜յ, հէ՜յ, հէ՜յ, հէ՜յ, զուարթ ըլլանք,
Ուտենք, ծխենք, ննջենք վոտ-կան,
Դուք մեզի դէմ,
Մենք ձեզի դէմ,
Ցնենք տար մերին ազատութիւն,
Երբե՛ք, երբե՛ք, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ ո՛չ։

— Գեղերին տակն անցնինք բոլորդ, պոռաց երիտասարդ կոմունիստը, բոլորովին կորզած ։ես իրական բաներու մասին կը խօսիմ, իսկ դո՛ւք — ազատութի՜ւն։ Միայն օգտապաշտ ազատութիւնն է, որ բան մը կ՚արժէ։ Հարցը այս է, շատ որոշ եւ յստակ,— ի՞նչ կրնայ ընել կառավարութիւնը ձեզ, մակարոյնե՞ր։ Անենք երկիր մը կար, որ կը կոչուէր Սպարտա։ կարծեմ.. Հռոմի մէջ (՞) կը գտնուէր։ Այնտեղ ձեզի-պէսները կը սպաննէին, կը մեռցնէին։ Ըլլոտքէն կը բռնէին, կը կախէին, կ՚օրօրէին, ջա՛թ. գլուխը կը զարնէին ժայռին. գանկը կոտր կոտր կ՚ընէին։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

աւելի կանուխ յաջողած էին փախչիլ, իրենց կիներն ու զաւակները այնտեղ թողած են։

Այսպէս, Արարատի մէջ տարիներէ ի վեր գործող աւազակներու որջերը բոլորովին մաքրուած են։

Թուրք-հելլէն առեւտրական դաշնագիրը

Թուրքեւհելլէն առեւտրական պայմանագրութեան մը կնքումին համար առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան։

Հելլէն պատուիրակութիւնը մաքսային զիջումներ ուզած է հելլէն գինիներու եւ ջոնիաքներու համար։ Կը յուսացուի որ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ։ Այս պայմանագրութիւնը որ նաւարկութեան վերաբերեալ տրամադրութիւններ ալ պիտի պարունակէ, պիտի կարգադրէ նաեւ երկու երկիրներու ճամբորդներուն երթեւեկի խնդիրը։

Թուրք դահլիճին վերակազմութիւնը

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Փոլիթիքա»յի.— Անհիմն է այն զրոյցը թէ դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ Վարչապետ պիտի կարգուի։ Բայց զրոյց կայ հոս որ գործավարը պիտի հրաժարի դահլիճէն։

Միւս կողմէ, Ազգ. Ժողովը բացուելուն պէս, կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնի պէյ պիտի հրաժարի։ Իբրեւ անոր յաջորդ, ամէնէն աւելի կը խօսուի նախկին կրթական գործավար եւ Մոսկուայի դեսպան Վասըֆ պէյի մասին։

Ամէն պարագայի տակ, Խալք կուսակցութեան շրջանակներուն մէջ յամառ զրոյց կայ թէ կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի ըլլան Ըսմէթ փաշայի դահլիճին մէջ։

Փոխուելիք գործավարներուն մէջ չի գտնուիր ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ, որ ելմտական խիստ կարեւոր խնդիրներու վրայ կ'աշխատի եւ վստահ է որ պիտի կարենայ գլուխ հանել զանոնք։

Թէ վարչապետը եւ թէ ելմտական գործավարը զօրաւոր փաստեր ունին իրենց տրամադրութեան տակ, դահլիճին ելմտական քաղաքականութիւնը պաշտպանելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, առաջիկայ նստաշրջանը գործունէութեան ամէնէն ուժեղ շրջանը պիտի ըլլայ թէ՛ Ազգ. Ժողովին եւ թէ Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան համար։

Ըսմէթի նոր դահլիճը

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն Էնկիւրիի քաղաքական շրջանակները կը հաւաստեն թէ Ըսմէթ փաշա, այսօր իսկ պիտի ներկայացնէ դահլիճին հրաժարականը, բայց Մուսթաֆա Քէմալ, դարձեալ Ըսմէթի պիտի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը։ Ըսմէթ նոր կազմով պիտի ներկայանայ այս հինգշաբթի օր, Ազգ. Ժողովին։ Արտաքին, Ներքին, Ելմտական, ազգ. պաշտպանութեան եւ առողջապահական նախարարները կը պահեն իրենց պաշտօնները։

Իսկ Մահմուտ Էսատի տեղ՝ դատ. Նախարարը, որ խիստ քննադատութեանց ենթարկուեցաւ, պաշտօնի կ'անցնի Եուսուֆ Քէմալ։ Հանր. Շինութեանց Նախարարը Րէճէպ պիտի ստանձնէ Խալքի ընդհ. քարտուղարութիւնը։ Ազգ. տնտեսութեան գլուխը կ'անցնի Մուսթաֆա Շէրիֆ։

Պրիւնինկ վախ չունի Հիթլէրէն

Հազիւ մէկուկէս շաբաթ է անցած Գերմանիոյ ընտրութիւններէն, որոնց վրայ աշխարհ կը նայէր սարսափահար աչքերով, բայց արդէն, քաղաքական շրջանակները աւելի պաղարիւն կը դիտեն կացութիւնը։ Ազգ. ընկերվարականներու յաջողութիւնը գրգռեր էր երեւակայութիւնները. ծանր խռովութիւններ, քաղաքական կռիւներ կը գուշակուէին։ Իսկ այսօր, աւելի մտահոգուած են գերման պետութիւնը սահմանադրական եղանակով զօրացնելու եւ օրինաւոր ճամբաներով ամրացնելու խախտած ելեւմուտքը։

Վարչապետ Պրիւնինկ, կրկին անգամ ըլլալով յայտնեց լրագրողներուն թէ կառավարութիւնը միշտ ի վիճակի պիտի ըլլայ սաղմին մէջ իսկ փճացնելու որ եւ է խռովութիւն։ Յառաջիկայ Եշ., գերման դահլիճը նիստ պիտի գումարէ, ճշդելու համար վարչական եւ ելմտական բարեփոխութեանց ծրագրին ընդհանուր գիծերը, զորս պիտի ներկայացնէ Խորհրդարանին։

Նոյն նիստին, դահլիճը պիտի խորհրդակցի քաղաքական ուղղութիւններու մասին, որոնց հիման վրայ, զանազան կուսակցութեանց հետ պիտի վարէ բանակցութիւններ, համերաշխական խառն դահլիճի մը կազմութեան նպատակով։

Իտալիա Ալպանիոյ մէջ

ԹԻՐԱՆԱ, 21 Սեպտ.— Հակառակ հաղորդակցութեանց միջոցներու պակասին, հիւսիսային սահմանէն եկած լուրեր կը հաստատեն թէ զօրախումբերու կարեւոր շարժումներ տեղի ունեցած են այս օրերս, Շքոտրայի շրջանին մէջ, Քանի չափ իտալացի մարզիկներ եւս նոր հասած են այս քաղաքին զինուորական մարզանքի կեդրոնը։

Գրգռութիւն կը տիրէ քաղքին մէջ, ուր արտաքին նախարարը յաճախակի տեսակցութիւններ կ'ունենայ իտալական կառավարութեան ներկայացուցչին հետ։ Զօկու Թագաւորին հիւանդութեան լուրերը կը հերքուին։ Սակայն ստոյգ է թէ քանի մը օրէ ի վեր ան փակուած կը մնայ իր պալատին մէջ եւ դուրս չելներ։

Քաղաքական ներքին կացութիւնը բաւական ծանր է. դահլիճին եւ Թագաւորին եւ նոյնիսկ դահլիճին անդամներու միջեւ, անհամաձայնութիւն ծագած է կարգ մը խնդիրներու շուրջ։

Փարիզի ռուս դեսպանին բողոքը

ՄՈՍԿՈՒԱ, 21 սեպտ.— Ֆրանսայի Խորհրդ. դեսպանը Տովկալեւսկի ֆրանսական կառավարութեան յանձնեց բողոք մը, ընդդէմ գաղթական Ռուսերու կողմէ կատարուած զօրանցքին, Անծանօթ Զինուորի Դամբանին առջեւ, (կատարուած Փարիզի մէջ սեպտ. 6ին)։ Այս զօրանցքին մասնակցողները համազգեստ, զէնքեր եւ դրօշներ կը կրէին։

Այս բողոքին ի պատասխան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը յայտնեց ռուս դեսպանին թէ ամէն միջոցի պիտի դիմէ լուսաբանելու համար թէ ինչ կերպով տեղի ունեցաւ Փարիզի ռուս գաղթականներու զօրանցքը եւ վստահեցուց թէ անհրաժեշտ հրահանգներ պիտի տրուին, որպէս զի ասկից յետոյ, նման դէպքեր չկրկնուին։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ որ Լիւնի վերնայարկը. մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ ճաւաքատեղի՝ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3.30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԼԻՈՆԻ Հայկակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապետեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխայիրեան (Սազկառցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ։ Անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Հմայեակ Մուխայիրեանի, Villa Anlis Varduron Bas. St. Antoine Marseille. Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

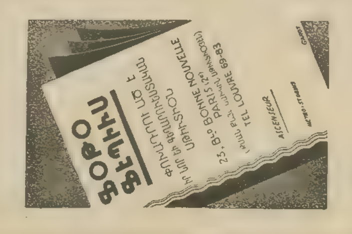

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

24 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1373

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳՈՒԹ ՈՒ ԴԱՒԱԴԻՐ

Հայաստանի Չեկայի արիւնոտ գործունէութիւնը կը շարունակուի։ Այդ գործունէութեան գործնական արդիւնքը նոր թիւերով կը ներկայանայ մեզ։ Հարիւրաւոր գնդակահարութիւններ, հազարաւոր երիտասարդներու աքսոր, հազարէ աւելի փախստական հայկական լեռներուն վրայ. ու այս բոլորէն զատ, մասսայական հալածանք, շրջաններու կազմալուծում ու բազմաթիւ օջախներու քայքայում մէկը միւսին կը յաջորդէ։

Անհելի չափերու հասած այս աղէտները դասակարգային պայքարի եւ կուլակի անուան կապելը շատ դժուար է։ Հայ բոլշեւիկ մտաւորականութիւնը, կառավարական բեմերէն եւ մամուլի միջոցաւ պարբերաբար հրապարակ կուգայ տեսականապէս բացատրելու եւ արդարացնելու այն, ինչ որ արիւնոտ ձեռքերով կը կատարէ Չեկան։

Հայ բոլշեւիկեան կեդրոնը եւ մամուլը թելադրական ուժը կը հանդիսանան Չեկային։ Անոնք հրապարակ դրած են կարգախօս մը, — անխնայ պայքար Դաշնակցութեան դէմ։ Եւ այդ անխնայ պայքարը արդարացնելու համար հայ բոլշեւիկ մտաւորականութիւնը կը հնարէ պատերազմի վտանգ մը. ու Դաշնակցութեան բանակները դաշնակից կը նկատէ համաշխարհային իմպերիալիզմին։ Կեղծ պատմութիւններ կը սարքէ եւ կեղծ կնիքներով եւ շրջաբերականներով հանրութեան կը ներկայացնէ իբրեւ դաշնակցական դաւադրութիւն մը։ Կոմունիստական շարքերը, պաշտօնեաներն ու Չեկան սարսափի կը մատնէ Դաշնակցութեան անունով. ու այդ վտանգէն ազատելու համար՝ կը հրահրէ իր շարքերը անխնայ կռիւ մղելու Դաշնակցութեան դէմ, զայն ջլատելու համար։

Իսկ Չեկան որ անգութ, գռեհիկ եւ դաւադիր հաստատութիւն մըն է, առանց այս հրահանգներուն սպասելու միշտ գործած է, դաւադրութիւններ սարքած եւ մթնոլորտ ստեղծած է, աւելի լայն ու սանձարձակ գործունէութեան համար։ Երբ Չեկայի լարուած ցանցին մէջ կը բռնուին կոմունիստ բոլոր ղեկավարներն ու մամուլը, այդ պարագային մոնղոլական արարքները կը դառնան արդէն օրինական, ու ժողովուրդի կոտորածը կը նկատուի կռիւ համաշխարհային իմպերիալիզմին դէմ։

Այս անորակելի ողբերգութիւնները օրը օրին կ'արձանագրուին արտասահմանի մամուլին մէջ, ու փոխանակ պոռթկալու այս անանուն ոճիրներուն դէմ, որպէսզի դադրեցնեն սեւական կոտորածը, որ հետզհետէ արնաքամ կ'ընէ մեր ժողովուրդը, կը գտնուին մարդիկ որ մեղադրանքի խօսք կ'ուղղեն Դաշնակցութեան հասցէին, միայն անոր համար որ գաղափարական պայքար կը մղէ բոլշեւիկներուն դէմ։

Աւելի ողբերգականը կայ տակաւին։ Դաշնակցական մամուլի մէկ մասը հարիւրերորդ անգամ ըլլալով հրապարակ կուգայ բացատրելու եւ փաստերով ապացուցանելու թէ Դաշնակցութիւնը զինական ապստամբութեան կողմնակից չէ, թէ դաշնակցական պատասխանատու ժողովներու որոշումները շատ յստակ են այդ մասին, թէ տասը տարուան ընթացքին Դաշնակցութիւնը զէնքի ուժին չէ դիմած եւայլն.։ Եթէ դաշնակցական մամուլը կը կարծէ թէ այս բոլոր բացատրութիւնները՝ սպեղանի մը պիտի ըլլան Հայաստանի մէջ տիրող ահաւոր աղէտին, չարաչար կը սխալի։

Որովհետեւ, արտասահմանի հակադաշնակցական բոլոր հոսանքները շատ լաւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը գաղափարական պայքարի սահմաններէն անդին անցած չէ։ Տասը տարուան Հայաստանի կեանքը փաստացի ապացոյցն է այս իրողութեան։ Իսկ Հայաստանի բոլշեւիկ ղեկավարներն ու Չեկան, արտասահմանի մեր բոլոր հակառակորդներէն շատ աւելի յստակ ու որոշ գիտեն Դաշնակցութեան եւ՛ որոշումներու եւ կուսակցական հրահանգներու մասին։

Եւ որովհետեւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը ապստամբութեան չի դիմեր, նոյն իսկ ինքնապաշտպանութեան համար զէնքի չի կոչեր, այդ պատճառաւ անոնք դարձած են աւելի անգութ, աւելի գռեհիկ ու անսահման համարձակ։

Դաշնակցութիւնը իր խիստ կարգապահութեամբ եւ քաղաքական ուղեգիծով կրցած է սանձահարել ժողովուրդի խիզախ պոռթկումները եւ ստիպած ժողովուրդը որ կրաւորական կերպով հանդուրժէ բոլոր հալածանքներուն։ Եթէ այս ընթացքը հայութեան ընդհանուր շահերուն համապատասխանած է մասամբ, միւս կողմէ ֆիզիքական եւ բարոյական չարիքի մը մատնած է այսօրուան Հայաստանի ժողովուրդը, ամէն նախաձեռնութիւն կորսնցուցած է շնորհիւ այդ կարգապահութեան։

Բոլշեւիկ ղեկավարներն ու Չեկան եթէ գիտնային որ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի բազուկը պիտի գործէ իրենց դէմ՝ այնպէս, ինչպէս գործեց Ցարական եւ Համիտեան պաշտօնեաներուն դէմ, բնա՛ւ այդքան անգութ եւ այդքան սանձարձակ չպիտի ըլլային։

Երբ հազարաւոր օջախներ կը մարին, երբ հազարաւոր ընտանիքներ, ձեռք քաշած տունէ եւ տեղէ, լեռ կը բարձրանան, Չեկան հանդարտութեամբ կը շարունակէ իր ամենօրեայ գնդակահարութիւնները, կ'աքսորէ նոր հարիւրեակները, միշտ համոզուած որ անպատիժ պիտի մնայ։

Բաւ չէ արեան այս ողբերգութիւնը, մենք ձեռնարկած ենք կատակերգութեան մը համոզելու այս դահիճները, թէ Դաշնակցութիւնն անմեղ է։

Ընդհակառակը, Դաշնակցութիւնը շատ մեղաւոր է, որ իր խիստ կարգապահութեամբ ջլատած է ժողովուրդի մը բազուկները, որպէսզի ան անմռունչ իր վիզը երկարէ Չեկայի կացինին տակ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱԼԱՐԸ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ Աղեքսանդրիոյ տխուր դէպքերու առթիւ հետեւեալը կը գրէ (տպա. 13).

— «Իրէկ հրատարակութեան տուինք Աղեքսանդրիոյ մեր թղթակցին շատ գրի առնուած քանի մը տողը Աղեքսանդրիոյ անցքերու մասին։

Չենք ուզեր այդ թղթակցութեան բովանդակութիւնը վերարտադրել հոս, — ոստիկանական ջոկատ, գերագոյն ամբոխ, խաժամուժը ներքնաբար պառակտուած ու բաժնուած թշնամի բանակներու, անլուր հայհոյանքներ, տխպար սոփայամարտ, ջարդուած պատուհաններ, արիւնլուայ վիրաւորներ, Secours d'urgence ինքնաշարժներ, ռազմադաշտէն եկեղեցիէն փախչող հրամանատար-ատենապետներ լեցուած Առաջնորդարան, ձերբակալութիւններ, վարկաբեկուած գաղութ եւ...

Չէ՞, ճիշդ չէ մեր թղթակիցը, երբ կը գրէ... Նաեւ «յուզուած համայնք»։

Եթէ համայնքը յուզուիլ գիտնար, այս անլուր ամօթանքը իր երեսին նորէն պիտի չնետուէր։

Այս դժբախտ, այս ամօթալի համայնատեսարանին առջեւ գոհունակութեան, յաղթանակին վայել մեզի այլ հպարտ շունչով խօսք մը կը լուէր միայն ասկէ քանի մը օր առաջ, նոյն թեմական ամպիոնէն։

«Քանի մը օրուան միջոցին քաղած տեղեկութիւններուս եւ ստացած տպաւորութիւններուս վրայ հիմնուելով, կրնամ գոհունակութեամբ յայտնել թէ Պատ. Թեմականդ եւ իրմէ բխած վարչական ժողովներն ու մարմինները վերջացած այս տարեշրջանի ընթացքին ունեցած են գնահատելի ծառայութիւն մը»։

Հատուած մըն է այս գոհունակութեամբ շաղախուն եւ փառաբանութեամբ լեցուն այն յաղթական ճառէն, որով Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ Թորգոմ եպիսկոպոսը բացաւ Աղեքսանդրիոյ Թեմական Օգոստոս 28ի նիստը։

Հաճութեամբ չէ որ մենք կը խօսինք այս կղերականի մասին։ Խորապէս դառնացած ու վերջնապէս յուսախաբ, մենք որոշեցինք փակել մեր հաշիւները այս մարդուն հետ ու թոյլ տալ, որ ինք ազատ ու անկաշկանդ հնձէ առատօրէն իր ցանած «բարիք»ները այս գաղութին մէջ։

Այս «բարիք»ներէն մեծագոյնը—քոյր համայնքի թեմականն է։

Քանի որ այս ամօթալի արալքները, նոյնքան բացայայտ ու ամօթալի խարդախութեանց շնորհիւ, չվերջացան այնպիսի «աքթ»ով մը, որ տեղի ունեցաւ հոս, Գահիրէի մէջ, Յունիս 22ին, — այսինքն Օրէնքին եւ ժողովուրդին յաղթանակովը քմահաճոյքին եւ օրինազանցութեանց ընդելացած փոքրամասնութեան վրայ։

Քանի որ մեծ ու փոքր խաչիկները, հովանաւորութեամբը տիտղոսաւոր եւ անտիտղոս ուժերու, եկան եւ Օրէնքը ոտնակոխելով տիրացան Օրէնքի հաստատութեան, — ապա պիտի ըլլար այն, ինչ որ եղաւ վերջապէս։

Հանրային հիւանդ հաստատութեան միակ բժիշկը — ինքը հանրութիւնն է։

Յուզուա՞ծ է Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքը, ազդարարուա՞ծ կը զգայ ան իր պատիւը եւ վտանգուած իր խաղաղութիւնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք Ազգ. Ժողովը՝ հինգշաբթի

Պոլսէն Լոնտոն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ երկուշաբթի օր Մուսթաֆա Քէմալ կատարեց Թուրք Ազգ. Ժողովին բացառիկ նստաշրջանին բացումը։

Վարչապետ Իսմէթի ճառէն յետոյ, որով բացատրեց քննելի նիւթական առաջարկներու սարիպողական բնոյթը, նիստին շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ հինգշաբթի օրուան։

Ռիսթի նիւթական տեղեկագիրը

Ֆրանսացի համբաւաւոր նիւթագէտ Շարլ Ռիսթ իր տեղեկագիրը յանձնեց Թուրք կառավարութեան, Թուրքիոյ նիւթական եւ տնտեսական կացութեան մասին։ Ռիսթի տեղեկագիրը թոյլ չի տար եզրակացնելու որ ներկայ պայմանները նպաստաւոր ըլլան կայունացնելու թրքական դրամը։

Նաեւ, Ռիսթ կը կարծէ թէ Թուրքիա պէտք չէ որ նոր կարգադրութիւններ ընէ իր պարտապահանջներուն հետ։ Աւելի, կը թելադրէ, որ որոշ ժամանակի մը ընթացքին, Թուրքիա ջանայ վճարումի յետաձգումներ ստանալ իր պարտքերուն համար։ Ըստ Ռիսթի կարծիքին, Թուրքիա պէտք է թէ ինքն իրեն եւ թէ օտար դրամատէրներուն տայ պայմանաժամ մը, պարզապէս քննելու եւ տեսնելու համար թէ ի՛նչ երեւոյթ պիտի առնէ տնտեսական կացութիւնը։ Այն ատեն միայն կարելի պիտի ըլլայ մեծ բարեփոխումներու ձեռնարկել։

Հակաբոլշեւիկները Ժընեւի մէջ

Միջազգային հակաբոլշեւիկեան պայքարի Կոմիտէն որուն կը նախագահէ Իշխան Կալիցին, Ժընեւ հաւաքուած բոլոր պատուիրակութեանց ուղղեց կոչ մը, զանոնք հրաւիրելով իրականացնելու հետեւեալ հինգ կէտերը։

1) Ազատութիւն Ռուսիոյ, Ուկրայինայի, Կովկասի ժողովուրդներուն եւ միւս բոլոր հանրապետութիւններուն, զորս Խորհ. Ռուսիա հաստատած կամ ճանչցած է. պէտք է որ անոնք ազատօրէն կարենան իրենց ճակատագիրը կապել եւրոպական համադաշնակցութեան մը, ուրիշ երկիրներու հետ նոյն հաւասարութեամբ։

2) Ներում բոլոր անոնց որոնք կամովին թէ բռնութեամբ, հեռուէն թէ մօտէն, նպաստեցին խորհրդային վարչաձեւի հաստատման եւ ամրացման, բայց յետագային ճանչցան իրենց սխալը։

3) Վերահաստատում անհատական սեփականութեան սկզբունքին։

4) Բացարձակ ազատութիւն պաշտամունքի։

5) Անմիջական վերսկսում քաղաքակիրթ աշխարհի եւ Եւրոպայի հետ քաղաքական եւ տնտեսական կանոնաւոր յարաբերութեանց։ Թոյլ տալ որ Խորհ. Միութիւնը կազմող երկիրները մտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, յարմարելով Դաշինքին։

Ռուսական արտածումներու դէմ

Մեր ընթերցողները կը յիշեն ռուսական փայտի եւ փայտածխի արտածման դէմ Ամերիկայի խիստ միջոցները, այն արդար առարկութեամբ թէ անոնք «բռնի աշխատանք»ի արտադրութիւն են։

Դրամ հաւաքելու եւ իր բրոքականութիւն գործածելու համար, նոր չէ որ Ռուսիա իր արտադրութիւնները կ'արտածէ եւ օտար շուկաներու վրայ զանոնք կը ծախէ արտադրութեան արժէքէն պակաս գինով եւ այս կերպով, օտար հրապարակներու վրայ կը ստեղծէ ապօրէն մրցում մը, որմէ նախ կը վնասուի տեղացին։

Բոլշեւիկեան այս սադրանքին առաջին հարուածը կուտայ դարձեալ Ամերիկա, իրեն դաշնակից ունենալով Անգլիան։ Մինչդեռ Ռուսիա կը զալարուի սովի սպառնալիքին տակ եւ մէկ կողմէ միջոցներ ձեռք կ'առնէ անոր դէմ մաքառելու, գործին գլուխը տեղաւորելով ամերիկացի մը, միւս կողմէ բռնութեամբ, ճնշումով, աքսորով եւ մահու սպառնալիքով մթերած իր ցորենը կ'արտածէ Ամերիկա եւ Անգլիա, ուր կը փորձէ ծախել արժէքէն շատ պակաս գինով, ինչ որ առաջ կը բերէ տեղական ապրանքներու գինի մեծ անկում։

Բոլշեւիկեան այս մրցակցութեան դէմ Շիքակօ արդէն տուած է ազդանշանը, որուն կը հետեւի Լիվըրփուլ։

Ռուսական մատուցումներու հետեւանքով, գիները մեծ անկում կրեցին Լիվըրփուլի հատիկներու սակարանին մէջ։ Մասնագէտներ կը յայտնեն թէ, այս ընթացքով տեղական գիները հետզհետէ շատ աւելի պիտի իյնան։ Արդէն մեծ վնասներու ենթարկուած են գանատացի եւ անգլիացի ագարակապաններ։

Առեւտրական շրջանակներ կը պահանջեն որ կառավարութիւնները խիստ միջոցներու դիմեն արգիլելու համար բոլշեւիկեան այս մրցակցութիւնը։

Չեկան նոր դաւ մըն ալ հնարեց

Մոսկուայի բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Չեկան Երեւան հանած է «հակայեղափոխական»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ Կ'ԸԼԼԱՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՅ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍԿՍԱԾ ԵՆ ԱՅՐԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

Էլ Նիտա *Իսլամ ազգայնականներու օրգանը, քրտական շարժման մասին կը գրէ.—*

«Քիւրտ ապստամբութիւնը մինչեւ հիմա կը շարունակուի, սակայն լուրերը կը նուազին, ատկէ կը հասկցուի որ զօրաւոր բախումներ չեն ըլլար։ Քիւրտերը Եգիպտոսի մէջ տեղեկատուութեան կեդրոն մը հաստատեցին, սակայն դեռ լրատուութեան չսկսան։

Էրզրումէն եկող անձէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք.—

«Բոլոր թրքական զինուորական կայաններու մէջ մեծ շարժում եւ եռուզեռ կը տիրէ եւ շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի քրտական ապստամբութեան։ Շարունակ զօրահաւաք կը կատարուի ամբողջ Անատոլուի մէջ եւ ուժ կը տրուի միլիսներու (կամաւոր) կազմակերպութեան. ամենաշատ զօրահաւաքը կ'ըլլայ Կարսէն եւ Էրզրումէն։ Զինուորները նախ կը հաւաքուին Հասան Գալէ եւ անկէ կը ղրկուին Մալազկերտի եւ Մուրատիէի միջեւ գտնուող դիրքերը եւ հոն ռազմափորձեր կը կատարեն։ Թուրքերը իրենց ամենակարեւոր հրամանատարներէն մէկը նշանակած են այդ շրջաններու ընդհանուր հրամանատարութեան համար, Սղերդի քով գտնուող Պօթան գետի երկարութեամբ մեծ թիւով զօրքեր տեղաւորուած են։

Թուրքերը Արալըգ-Նաճըէի մէջ մէկ կողմէ զինուոր եւ միւս կողմէ մեծաքանակ ուտելիք կը կեդրոնացնեն, վասն զի, Մաքուի եւ Նուքջոր աշիրէթները կը պատրաստուին յարձակման»։

.:.

Իսլամ ազգայնական կարեւոր թերթ մը՝ Աճտ իւլ ճէտիտ *եա կը գրէ քրտական շարժման մասին.—*

«Թուրք թերթեր այս օրերս լռած են. հեռագրալուրերն իսկ շատ քիչ բան կը գրեն քրտական շարժման մասին։ Մարդ կը կարծէ որ այլեւս կռիւները դադրած են, ճշմարտութիւնը այդպէս չէ սակայն։ Ապստամբ քիւրտերը պարսիկ սահմանէն հեռացուելէն վերջ, Արարատի մէջ չեն սեղմիր, որովհետեւ Թուրքերը չեն կրնար յարձակիլ անոնց վրայ եւ ստիպուած կը պահեն շղթան, յուսալով թէ անոնք անօթի եւ ծարաւ կը մնան եւ կը ստիպուին յանձնուիլ։

Քիւրտ լիտր Իսալիլ աղա եւ Ղազելեանի տղաքը որոշած են յարձակիլ Պարսկաստանի վրայ եւ բաւականաչափ ուտելիք ապահովել։ Ասկէ կը հասկցուի որ շարժումը շատ կարեւոր փուլերու մէջ պիտի մտնէ եւ Պարսկաստանի դէմ նոր ճակատ մը պիտի ստեղծուի։ Քիւրտերը այլեւս որոշած են դրսէն օգնութիւն չսպասել եւ Անգլիացիներն ալ դադրեցուցած են «Հօյպուն»ի իրենց օժանդակութիւնը։

Էնկիւրիէն եկող ճամբորդ մը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ մէջ սկսած են մեռելները այրել. արդէն երկու շաբաթէ ի վեր մեռնողները այրած են. կառավարութեան հրամանով գրաւուած են արաբերէն Ղուրանները»

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Երէկ թռուցիկ կերպով անդրադարձանք տիրող ընդհանուր տնտեսական կացութեան, եւ ցոյց տուինք անոր ազդեցութիւնը Արժանթինի վրայ։

Բնական է, որ ներկայիս տիրող տնտեսական տագնապը ամէն երկրի վրայ կ՚ազդէ ըստ տիրող պայմաններուն։ Բնական է, որ արդիւնաբերական երկիրները շատ ու շատ աւելի ենթակայ են տիրող տագնապին քան թէ գիւղատնտեսական շրջանները։

Այն երկիրները, որոնց տնտեսութեան գլխաւոր առանցքը կը կազմէ հողագործութիւնը, բնական է, այս համեմատական հաշիւով աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ կը գտնուին, եւ սակայն ոչ ոք անօթի կը մնայ։ Բայց նոյն երկիրներուն բերքերը այնքան նուազ արժէք կը ներկայացնեն, որ ձեռք բերուած արդիւնքով կարելի չըլլար պէտք եղած գիւղատնտեսական եւ ուրիշ մեքենաներ ձեռք բերել։ Հաստատուած է որ գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ բերքերը, նախապատերազմեան գիներու հետ համեմատած, հիմա շատ աւելի պակաս արժէք կը ներկայացնեն, քան նոյն ճիւղին վերաբերեալ մեքենաները։ Այս վերջինը, նախապատերազմեան գիներու հետ համեմատել անգամ կարելի չէ։

Այնուամենայնիւ տիրող տնտեսական տագնապը կը ստիպէ, որ ամէն երկիր իւրայատուկ միջոցներու դիմէ տիրող կացութեան առաջքն առնելու համար։

Նման միջոցներէն մէկը պէտք է համարել վերջերս Միացեալ Նահանգներու կողմէ նոր սահմանուած մաքսային օրէնքը։ Ընդհանուր մաքսային տուրքերու բարձրացում գլխաւորապէս ներածուած գիւղատնտեսական ապրանքներու վրայ։

Մաքսային այս նոր արգելքը զգալի նշանակութիւն մը ունեցաւ, ու տակաւին պիտի ունենայ այս երկրին համար, որովհետեւ իր գիւղատնտեսական ապրանքներու արտածութեան խնդրին մէջ, հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի Արժանթինն է, որ կապուած է Միացեալ Նահանգներուն հետ։

Մաքսային նոր օրէնքին առթիւ շարք մը երկիրներ բողոքի ձայներ բարձրացուցին, բայց Ուաշինկթընի կառավարութիւնն ու խորհրդարանը լսել անգամ չուզեցին, որովհետեւ շատ լաւ համոզուած են, որ ատոնք պարզ խօսքեր են միայն, ու ոչ ոք կրնայ լրջօրէն տնտեսական պայքար մղել Միացեալ Նահանգներուն դէմ։

Եանքիները աւելի քան վստահ են իրենց տնտեսական կացութեան վրայ։

Սակայն, Ուաշինկթընի ծրագիրները այնքան ալ կատարեալ կերպով չիրականացան։

Կարճ տատանումէ մը վերջ, մաքսային այս նոր օրէնքին ու արգելիչ տուրքերու պատճառաւ, եւրոպական երկիրներն ալ յուրջ միջոցներու սկսան դիմել։

Ինչպէս երեւոյթը ցոյց կուտայ, առաջին առթիւ պիտի վնասէ Միացեալ Նահանգներու ինքնաշարժի արդիւնաբերութիւնը։ Քանի մը երկիրներ արդէն մաքսային յաւելում ըրին Միացեալ Նահանգներէն ներածուած ինքնաշարժներու տուրքին վրայ։ Իսկ, ամէնէն աւելի կարեւորը, ինքնաշարժի եւրոպական ամանաւոր ընկերութիւնները կը պատրաստուին միացեալ ճակատ կազմելու, Միացեալ Նահանգներու ինքնաշարժի արդիւնաբերութեան մրցումին դէմ։

Արժանթին պաշտօնապէս, ոչ մէկ փոխադարձ միջոցի դիմեց յիշեալ նոր օրէնքին առթիւ, բայց եւ այնպէս ընկերային եւ տնտեսական մարմինները բոլորովին անտարբեր չեն։

Տեղական ազդեցիկ տնտեսական կազմակերպութիւններէն մէկը, «Սոսիէթատ Ռուրալը» (Գիւղատնտեսական ընկերութիւն) ուժեղ ու գործօն պրոպագանդայի է սկսած Միացեալ Նահանգներէն ներածուած ապրանքներուն դէմ։

Այս ընկերութեան օրուան կարգախօսն է. «Գնեցէք անորմէ, որ մեզմէ կը գնէ», ու այս կարգախօսը ամբողջ երկրին մէջ ծայրէն միւսը շրջան ընելով մեծ արձագանգ գտած է առեւտրական արդիւնաբերական խաւերուն կողմէ։

Բացի այս, իբրեւ գործնական պատասխան Միացեալ Նահանգներուն, այժմ որոշ ձգտում կայ ուժեղցնելու Անգլիոյ եւ Արժանթինի մէջ եղած առեւտրական կապը։

Իսկ Անգլիա, ի հարկէ, եռանդուն կերպով կ՚աշխատի ամրացնել ոտքի տակի հողը։

Եւ հիմակուընէ արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին, քանի մը ամիսներ վերջ ըլլալիք ցուցահանդէսին, ուր Անգլիա մտադիր է ցուցադրել իր երկրին մեքենայական նորագոյն ստեղծագործութիւնները։ Իսկ որպէսզի ցուցահանդէսը աւելի փայլուն ու յաջող վախճան մը ունենայ, բացման հանդէսին ներկայ պիտի ըլլայ Ուէլսի դուքսը։

Այսպէս, Միացեալ Նահանգներու կողմէ ստեղծուած կացութենէն Անգլիա ամէն ջանք կը թափէ օգտուելու համար, տնտեսական հաստատուն դիրք մը բռնելու Արժանթինի առեւտրական եւ արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ։

Առանց ատոր ալ, Ամերիկայի եւ Արժանթինի փոխ-յարաբերութիւնները այնքան ալ բարենպաստ վիճակի մը մէջ չէին, եւ Ուաշընկթընի Արժանթինեան դեսպանին աթոռը մինչեւ հիմա ալ պարապ կը մնայ, այսօր մաքսային օրէնքները եկան սրելու տագնապը։

Մինչ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիա բացայայտ պայքար կը մղեն նոր ու աւելի ձեռնտու պայմաններով շուկայ մը ձեռք բերելու համար, աղքատ Արժանթին օրը օրին տնտեսական օրհասի մը կը մօտենայ։

Օրուան կացութեան պատճառով արտածումն ու ներածումը այնքան է կրճատուած, նուազած, որ պետական եկամուտը խոշոր բացերու է ենթարկուած։

Տնտեսական տագնապը, որ այլեւս իրեն տեղ շինեց, եւ շարք մը ուրիշ ներքին պատճառներ, ստիպեցին Արժանթինի հանրապետութիւնը՝ անվերջ ու նորանոր փոխառութիւններու դիմել, այս պատճառաւ այսօր այս երկիրը, իր վիճակէն շատ աւելի (4,160,018,132 փէսօ) հսկայական պարտքի մը տակ ինկած է։

Պետական տարեկան եկամուտին գրեթէ կէսը կ՚երթայ պարտքերու վճարման ու տոկոսներու։

Իսկ անդին օրը օրին նուազող գործերու պատճառաւ, կազմուեցաւ գործազուրկներու հսկայական բանակ մը, երեւոյթ մը, որ այս երկրին համար աւելի քան սպառնական է։ «Լիքվիտասիոն» բառը ամէն տեղ աչք ու ականջ կը ծակէ։ Չկայ գրեթէ խոշոր գործարան մը, որ կանոնաւոր կերպով աշխատի։ Ու այսպէս փախնիփախ, միշտ տեղի տալով ներքին խռովութիւններու, շատ անգամ արտակարգ երեւոյթներով...։

Աւելի տխուր պատկեր մը կը ներկայացնեն ներքին գաւառները, ուր ժողովրդական խաւերը վերին աստիճանի լքուած են։

Արժանթին հանրապետութիւն մըն է, որ կը ներկայացնէ բոլոր ազգերու խառնարան մը, այստեղ խռնուած են պատեհականութեան ետեւէն վազողները, բախտախնդիրները, ընդհանրապէս բնաւորութեամբ անհանգիստ զանգուածները։ Այս է պատճառը, որ տնտեսական արդի կացութիւնը, եթէ ոչ տխուր, գոնէ անորոշ ու խառն ապագայ մը կը ցուցնէ։

Պոլիվիայէն ու Չիլիէն վերջ անբնական չէ, որ Արժանթինն ալ վարակուէր։

Ձեռք առնուած խստութիւնները, բռնութիւնն ու արտակարգ ձեւերը տեղի կուտան լայն զանգուածներու տրամադրութիւններու բորբոքման ու աւելի խորացման։

Այս է պատճառը, որ շփոթած հայ գաղութին որոշ մասը նորէն կը մտածէ դէպի Եւրոպա վերադառնալ, հեռուէն հեռու Ֆրանսան կարմիր խնձորի մը պէս կ՚երեւի, մանաւանդ մեր երիտասարդութեան աչքերուն։

Երէկուան գաղթականները այսօր նորէն ճամբորդութեան մասին կը մտածեն։

ՍՄԲԱՏ ԹՕՐԳՈՄԵԱՆ

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Ահա հռչակաւոր սուրբ Մարկոսի հրապարակը։ Վենետիկի այցելուները աղաւնիքն՚ընեն հոն։ Ժողովուրդին խնդրիչ բազմութեան չափ ալ աղաւնիներ, ամենագահ աղաւնիները St. Marc հրապարակին, ամբողջ ամբողջ բոյն դրած հոն։ Եթէ ձեռքդ քիչ մը եգիպտացորեն ունենաս, դիմացդ քեզ դիտող մը այլեւս չի կրնար քեզ տեսնել աղաւնիներու թանձրին խուժումէն։

Ս. Մարկոսի հրապարակը հոգի, ոգի եւ քաջութիւն կուտայ նոյնիսկ այն մարդոց, որոնք Մոնթէ Քարլոյի մէջ իրենց հարստութիւնը կը կորսնցնեն ու յուսահատութենէ ինքնասպանութիւն կը փորձեն։ Ս. Մարկոսը եւ առհասարակ վենետիկեան հրապարակները կրնան փրկել այդ յուսահատները։

Վենետիկի գիշե՞րը ո՛հ առանձին հրաշալիք մը անջատ ցերեկուան Վենետիկէն։

Ս. Մարկոսի հրապարակի աղաւնիները ապաստանած են եկեղեցիին մանրիկ արձաններուն շուրջ. իսկ մարդիկը հոն են թափուած հազարաւոր փեթակներէ փախած մեղուներու նման։ Բազմանդամ նուագախումբ մը, առօրեայ կը նուագեն միշտ ընտրեալ կտորներ, մանաւորապէս Փուչչինիէն եւ Վէրտիէն։

Վենետիկի գիշերները Ֆրանսայի 14 Յուլիսի գիշերներուն պէս կ՚անցնին։ Ասոր վրայ աւելցուցէք Վենետիկի ջուրերը, կոնտոլները եւ իտալացի ժողովուրդի զուարթութիւնը։ Երջանիկ վենետիկցիներուն համար ամէն օր տօն է, ամէն օր Զատիկ է։

Գիշերները Վենետիկը կը լողայ ելեկտրական հրդեհներու մէջ, ֆանոսները կը զարդարուին գոյնզգոյն լապտերներով։ Մակուկավարը միինակ չէ ցերեկուան պէս. այլ վարձու նուագածու եւ երգիչ ունի՝ կ՚երգեն ու կը նուագեն միայն մելամաղձոտ եղանակներ արեւելեան դրոշմով։

Ահա եւ Լիտօն՝ Վենետիկի ազնուական մասը շատ մօտ է Ս. Ղազարի՝ ժողովրդական լոգարան, առաջին կարգի սրճարաններ, ճաշարաններ ու պանդոկներ երկսեռ պատանիներու եւ չափահասներու, հսկայ ջրաբուժական հիւանդանոց մը։ Մանկներու հազարաւոր տղաքներ եւ աղջիկներ թափած են աւազին վրայ։ Աղջկանց եւ մանչերու բաժինները զատուած են թելէ արգելարաններով։ Երկու սեռը ասոր ներքեւ տարեկան աղաքներ, երկուքին ալ սրունքները գոմի մէջ, նստած դէմ-դիմաց թուղթ կը խաղան։ Չափահաս մանչ մը չափահաս աղջիկէ մը ժպիտ մտերմութիւն կը փորձէ։ Բոլորն ալ լաւ եփած հացի կեղեւի գոյնն ունին, ինչ սեւուցիկ գոյն, չափազանց թեթեւ հագուած են, այնքան թեթեւ որ հագուած եւ չհագուած մէկ է։

Այս մասին մէջ չորաձձի «հիւանդները» շատ լաւ ժամանակ կ՚անցընեն։ Իրենց պատէ պատ ըրած սիրաբանութիւնները թերեւս չէ նշմարուած „անարատ լռութեան քայլերուն" կողմէ, բայց իմ աչքէս չի փախիր։

Քիչ մը անդին հարիւրաւոր բազօթեայ անկողիններ կան. բոլոր հիւանդներն ալ ոսկրային հիւանդութիւններով պառկած են։ Ոմանք գամուած են մահճակալին եւ չեն կրնար շարժիլ. ուրիշներու գլուխները կամ սրունքները կապուած են, եւ աւազի խոշոր պարկ մը ճախարակի մը վրայէն կախուած է, երախային արգիլելով սրունքը ծռել։ Շատ համբաւաւոր է այս բուժարանը։ Եւ այս հազարաւոր երախաները վենետիկցիներ չեն միայն, այլ Իտալիոյ ամէն կողմերէն, նոյնիսկ արտասահմանէն։

Դարձեալ կը մթնէ, դարձեալ կը վառին կանթեղներն ու ելեկտրական գոյնզգոյն լապտերները։ Դարձեալ կը սկսի կիթառն ու երգը. ու Վենետիկը միշտ կը լողայ արուեստի եւ գեղեցկութեան մէջ։

* *

Երկու խօսք ալ քաղաքական Իտալիոյ մասին։

Իտալիա ճեղքեցի հիւսիսէն հարաւ, Թրիեսթէէն Պարի, ու մէկ հատ համոզում գոյացուցի քաղաքական Իտալիոյ մասին, թէ Իտալիան միատարր է ու ֆաշիզմը իր կայսերական դրոշմը դրած է Իտալացիին վրայ։ Իտալացին, իբրեւ հռովմէացի չի պարծենար այնքան իր հին Յուլիոս Կեսարով, Օգոստինոս կայսրով, որքան իր Մուսոլինիով։ Մուսոլինին ապրող կուռք մըն է, պաշտամունքի առարկայ բոլոր իտալացիներուն։

Երկիրը ամբողջ ֆաշիստ է։ Տասնեւութէն մինչեւ եօթանասուն-ութսուն տարու մարդոց լամբակներուն վրայ կը տեսնես ֆաշիստ կուսակցութեան նշանակը, ֆաշիստները գլխարկով չեն բարեւեր, այլ աջ ձեռքը կը վերցնեն ուսին դայելու չափ, ինչպէս մենք կ՚ընենք երբ մէկու մը «կեցցէ» ըսել ուզենք։

Երկրին մէջ ամէնէն շատ սպառած բառը Մուսոլինիի պատկերն է։ Ամէն տուն, ամէն խանութ, օճարան, ճաշարան, պանդոկ, Դուչէին պատկերը կա՛յ։ Վերջապէս, կարելի է ըսել որ Իտալիոյ մէջ տուն մը չկայ, ուրկէ Մուսոլինիի մեծ լուսանկարը մտած չըլլայ։

* *

Թրիեսթէէն Պարի նախընտրեցի նաւով երթալ։

Քիչ են ճամբորդները. մանաւանդ օտար ճամբորդ գրեթէ չկայ։ Ոչ ոք լեզուս կը հասկնայ։ Նաւուն մէջ միակ բարեկամս նաւապետն էր որ լաւ ֆրանսերէն կը խօսէր։ Շատ հետաքրքիր մարդ է երկրորդ գնդապետ Մ... մը, որուն հանդիպած էի Միլան։ Այնքան ծանօթ Հայոց ժողովուրդին ու անոր պատմութեան։

Ամէն նաւահանգիստ գալըս ելլելնուս նաւապետը իր օգնականին կը ձգէր նաւը ու կը վազէր ինծ մօտ. կը ստիպէր որ, պատմեմ դրուագներ հայկական կեանքէ։

Չեմ կշտանար երբ իրեն մամերով կը խօսէի հայկական հարցի եւ անոր հանդէպ եղած անտարբերութեանց մասին։ Կ՚ուրախանար եւ ուսերուս կը զարնէր իր երկու ձեռքերը, երբ կը հայհոյէի քաղաքակրթութեան դէմ, որ վայրենութենէն տարբերութիւն չունի։ Քաղաքակրթութիւն եւ վայրենութիւն երկու հեռաւոր ծայրեր են, բայց եւ իրարու շատ մօտ են։ Ասիան Արեւելք է, իսկ Ամերիկան Արեւմուտք բայց Պէրինկի նեղուցն է միայն որ կը բաժնէ Ասիան Ամերիկայէն։

Ե. ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆ

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՋՐՈՏԻՆ

Ե.

ԱՍՈՒՆ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆ

Կուշտ ու կուռ խնդալու համար պէտք չէ անպատճառ Պարոնեան կարդալ։ Անցէք Լոնտոն ու ծանօթացէք մեր գաղութին «երեւելիներուն». այցելեցէք Հայերու շուկան եօթն օր ու մտերմացէք այդ միջավայրին։ Խօսեցէք ձեր հայրենակիցներուն հետ՝ ազգային, քաղաքական, անձնական եւ նոյն իսկ առեւտրական հարցերու մասին եւ ձեր քաղաքը մեկնելէ առաջ անխուսափելիօրէն պիտի ըսէք «խե՛ղճ Պարոնեան, խե՛ղճ Օտեան, երանի ողջ ըլլայիք», Այո՛ երանի ողջ ըլլային ու տեսնէին թէ ինչ զգանչելի գլուխներ ունի այս ժողովուրդը։

.·.

Ճերեկ։ Սեղանակից ենք, բարեկամս ու ես, երկու երիտասարդ Հայերու, սովորական թէյարանի մը մէջ։ Լուռ ենք ու կը դիտենք մեր հայրենակիցները։ Կը յափին ու կը խօսին բարձրաձայն. հետաքրքիր չէ խօսակցութեան նիւթը, որ առնուազն ճաշակի պակաս կ՚ենթադրէ. ասոր բերնէն ձերքն նախադասութիւններ եւ արտասանութեան ձեւ մը, որ սեփական է Սէլամսըզի կամ Թաթավլայի սրճարաններուն։ Ահաւասիկ կը հիանան դիմացը նստող հրեայ աղջկան տգեղ սրունքներուն վրայ։ Էրիկ մարդու յատուկ զզուելի ակնարկութիւններ, որոնք սրամիտ չեն։ Հայը երբեք չպիտի յաջողի երգիծանքի նիւթ ընել կինը առանց գռեհկանալու. կարդացէք մեր «Երգիծաթերթերը»։ Ամբարտաւան եւ տգէտ հով մը ունի երիտասարդներէն մէկը, որ ահաւասիկ սկսաւ խօսիլ իր «ինքնութեան» մասին։

— Ուսուցիչ մը ունէինք դպրոցը. շատ անառակ էի ու կը բարկացնէի զինք։ Օրին մէկը այնքան առաջ գացի որ ուսուցիչս յանկարծ երեսիս պոռաց. «Դո՛ւ, դուն մարդ չպիտի ըլլաս»։ Ջիղերուս զգացի այս յանդիմանութիւնը եւ այդ վայրկեանէն միտքս դրի մարդ ըլլալ։ Տասնըհինգ տարի անցեր է այդ թուականէն։ Իմացայ որ այդ ուսուցիչը հիմա ճաշարան մը բացեր է Փ....ի մէջ։ Դուք կըսէ՞ք. մէկ մը հոն երթամ, սա՛նկ փառաւոր ճաշ մը ընեմ քառասուն ֆրանքի եւ հասկցնեմ իրեն որ մարդ եղե՞ր եմ թէ ոչ...»

.·.

Այսպէս կը բարբառի նախկին աշակերտը պոլսահայ երկրորդական վարժարանին, որ յաջող հունձք տուաւ մինչեւ 1907։

Քառասուն ֆրանքի ճաշ եւ արդէն մարդ էք։ Այս հաշիւով եթէ ձեր ճաշին վճարէք հարիւր ֆրանք կը դառնաք գլխագիր մարդ, իսկ հարիւր յիսունով ա՛լ գերմարդ էք....։ Մտածեցէ՛ք։

.·.

Դժուար է պատանեկութեան օրերուն ըմբռնել այն առաքինութիւնները, որոնք կը յատկանշեն իսկական մարդը։ Սակայն Լոնտոն ու Փարիզ ապրիլ տարիններով ու գեղ չոր[...] ասուն եւ անասուն երկ[...] բեր երեւոյթներ են, կը[...] կէ չկարենալ զանազանել[...] խաւարէն։

Քառասուն ֆրանքնոց գե՛ր. մարդիկներու կա[...] ներու կասկածելի համբ[...] ձեր ափին մէջ, ո՛չ մէկ[...] եւ ո՛չ մէկ հոգիզմնի ատ[...] չէ որ դուք մարդ էք[...] մարդ առանց ամբակու[...] բազդի եւ առանց բար[...] անխորտակելի սկզբուն[...] Վիճելի է «մարդ»կութի[...] նանց որ հակառակը կը[...]

Այծերուն ու կապիկ[...] հետ ապրեցէք, որովհետ[...] էք, անզգայ եւ անհրապ[...]

.·.

Ինչո՞ւ դառնանալ այս[...] սեւերակ երիտասարդին միայն, երբ անդին հա[...] վաւերը ունի «քառասու[...] բանքնոց» կուսակցութիւ[...] ու հայրենասէրներ, «քառ[...] ֆրանքնոց» բանաստեղծ[...] գէտներ, խմբագիրներ, բ[...] գիւնագէտներ, ինչե՛ր չե՛ր...։

.·.

Այո՛, այո՛ կը ըրոս[...] յուսահատօրէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՐԻ ԳՈՐԾԱ[...]

«Խորհ. Հայաստան»[...] գրէ —

Երեւանի կարի գործ[...] մէջ կ՚իշխէ կամայական[...] քննադատութեանց դէմ[...] ծանք եւ խայտառակութի[...]

Գործարանին վարիչ[...] մարկ չըներ։ «Լեգուէնի[...] դրէք դրպանները»[...] բանուորներուն, որոնք կը[...] Եւ երբ շատ բողոքեն բա[...] ըը, կը հրամայէ իր օգն[...]

— Հեռացրէք եւ ա[...] րին։

Եւ նոյն օգնականը ի[...] գին.

— Քիչ խօսեցէք, թէ[...] կրակեմ հա՞։

Ի՛նչ կրակ, չենք գիտ[...]

* *

Երեւան մասն[...] Նախ միսի տագնապի[...] գան գաւառներէ մսագո[...] կ՚ապսպրէն։ Իջեւանէն 20[...] սուն կը հայթայթեն[...] նին որ պահեն, պահեստ[...] սուններ կը նիհարնան, [...] խնդրեն Երեւանէն, [...] գան ստանան անյաստ[...] որի՞ Խորհ. Հայաստ[...] օգոստ.) կը հրատարակ[...] այն հեռագիրները, որ[...] ղրկուած են Երեւան, 20[...] ընդհատ խնդրելով որ[...] ըլ ստանան։ 20 օր հեռա[...] տեղան, բայց մարդիկ[...] նան։

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆ[...]

Հնդիկ գուշակուհի մը[...] Թէրեզ Սալլի որ[...] քաղաքագէտի մը[...] Պերլին հասած է վերջեր[...] տեսեալ մարգարէութիւ[...] ըրաւ.—

Կայզեր իշխանը[...] պիտի ամուսնանայ[...] իշխանուհիի մը հետ[...] պիտի կառավարէ[...] լորտի մը կողմէ, որ[...] թեան պիտի արժանա[...] նայ։

Ռայխսթակի առաջ[...] տէն յետոյ պիտի[...] դեցիկ երեսփոխան[...] յաջորդն է որ երկու[...] դիկտատորը պիտի ըլլ[...] մանիոյ։

Այնուհետ Գերմանիոյ[...] կան տագնապը պիտի[...] եւ բարուքի։

Ֆաշիստներուն մէջ[...] խութիւն մը վերջ[...] Ֆաշիստ կուսակցութեան[...] նութեան։

15 ամիս յանգած[...] խութիւն մը պիտի[...] շեւիկ Ռուսիոյ մէջ։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱԶԳ. ՃԱԽՃԱԽՈՒՏԸ

ԳԱՐՇԵԼԻ ԽԱՑՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐ

Թէ մինչեւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ «պլոքեի» կոչուած ամբոխային դասուն եւ իր անողայ ստրուկներուն յանդգնութիւնը, երբ կը գործեն ինքնագլուխ, մղուած միմիայն անհատական շահերու եւ աղայական մնափառութեանց հետապնդումէն, առանց մտահոգուելու ժողովուրդին ցաւերով.— հասկնալու համար կարդացէք «Յուսաբեր»ի չէզոք մէկ թղթակցին հետեւեալ տողերը: Դէպքը պատահած է Աղեքսանդրիոյ Թեմականի գումարման առթիւ:

Սեպտեմբեր 11ին, «պլ»-ոքեիս ռամկավարները քաղաքիս մէջ լուր տարածեցին, թէ Գրիգոր Սերթլեանի մարդիկը թեմական նիստը պիտի խանգարեն: Նիստը պիտի բացուէր գիշերուան ժամը 9 ½ին: Պլոքի երեսփոխան Գրիգոր Սերթլեան իր մարդոցմով մինչեւ նիստի պարտէզին մեծ դուռը կուգայ եւ կը խնդրէ իր մարդոցմէն ետ դառնալ եւ սրճարանը սպասել Առաջնորդարան գալու համար նիստը սկսելէն ետքը, որպէսզի եղած տարաձայնութիւնները աւելի եւս սուր կերպարանք չառնեն: Իր մարդոցմէն բաժնուելէ ետքը պլոքի երեսփոխանը առանձին կ'ուղղուի դէպի նիստի սրահը, Մելքոնեան մանկապարտէզի սրահը, ուր տեղի պիտի ունենար Թեմական Ժողովը: Հազիւ դուռէն սեմէն ներս կը մտնէ, դուրսէն կարգ մը իրեն անծանօթ մարդիկ կը պոռան.—«Սերթլեան, մօտ է, կախակայուած ես, նիստի մի երթար եւ հրաժարականդ տուր, ինչպէս որ ըրաւ Խաչիկը».(ինչպէս կը հաղորդեն, այս սարժանը խմբագրութեան պարտաւոր իր հրաժարականը ներկայացուցած է թէ Թեմականէն եւ թէ Պայրոցի հոգաբարձութենէն). ուրիշ մը՝ «Սրիկայ, ինչո՞ւ հոգ կ'ընթաս, ինչո՞ւ հրաժարականդ չես տար»: Գրիգոր Սերթլեան ետ կը դառնայ ու կ'ըսէ.

«Իմ հրաժարականս ձեր գիտնալիք բանը չէ, միայն ժողովը որոշում տալու իրաւունք ունի»:

Հազիւ աւարտած այս խօսքը, քանի մը հոգի վեր կ'ելլեն, կը բռնեն պլոքի երեսփոխանին վիզէն եւ վայրկեանի մը մէջ կը քաշեն պարտէզը եւ կը պառկեցնեն գետինը: Այս գործողութիւնը յաջողապէս կատարելէ ետք կը սկսի անխնայ ծեծը: Քանի մը տասնեակ հոգի վայրագօրէն կը ծեծեն իրենց զոհը, կը կոտրեն կողը, կը փշրեն ակռաները, կը պատռեն շրթունքները, անվերջ քացիներ կուտան փորին, կը զարնեն կզակին եւ անխնայօրէն կը հարուածեն թոքերը ու կուրծքը, որ անմիջապէս կ'արիւնին: Թ...

Սեպտեմբեր 11ին, պլոքեի ռամկավարները քա-...

կը հարուածեն ամբողջ մարմինը: Ջուտով պլոքի երեսփոխանը իր գիտակցութիւնը կը կորսնցնէ եւ անպաշտպան կը փռուի գինք արարող պլոքճիներու առջեւ:

Հայոց Զաւարթնոցի պարտէզի շուրջը գտնուող եւրոպական անցորդները իրենց տան պատշգամներէն հանդիսատես կ'ըլլան այս վայրագ ծեծին: Խումբ մը Սերթլեանի մարդոցմէն կը միջամտէ, այս դարշելի տեսարանը աւելի վայրագ կերպարանք կ'առնէ, առկայն Սերթլեանի պլոքճիները թիւով աւելի քիչ ըլլալով, անկարող կ'ըլլան միւս պլոքճիներու ձեռքէն իրենց պետը փրկել: Անզօր կ'ըլլան նաեւ ոստիկանները: Միայն երբ օգնական ուժեր կը հասնին մօտակայ ոստիկանատունէն, սրճարանէն կուգան նաեւ Սերթլեանի մարդիկը. հետզհետէ կը դառնայ ծեծող խումբը փախուստ տալու: Երբ ոստիկանական օգնական ուժերը ժամանակին հասած չըլլային, անկասկած արիւնահեղ ռազմադաշտի կերպարանք պիտի առնէր Առաջնորդարանը: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ձերբակալութեանց կ'անցնի եւ ձերբակալուած պլոքճիները կը ճամբէ ոստիկանատուն:

Զմոռնանք աւելցնել, որ կաւուն առթին երբեմն երբեմն զանազան կողմեր կը շաչօղային, որ, բարեբախտաբար, գործադրութեան չդրուեցան: Այս ամէնը պատահեցաւ գիշերուան 9½էն առաջ: Դաշնակցական երեսփոխաններէն ոչ ոք ներկայ էր, իսկ պլոքի երեսփոխաններէն ներկայ էին՝ Յակոբ Թաշճեան, Աղասի Իփէկեան, Շաւարշ Էմիրգեան եւ Վաղարշակ Արբահամեան:

Մինչ այս, մինչ այն Առաջնորդարան խմբուած էր շուրջ 200 հոգի: Պլոքի երեսփոխանները, առիթէն օգտուելով, թողուցին ռազմադաշտը եւ օթոներ առած Առաջնորդարանէն փախան քաղաք: Կարմիր խաչի օթոյով մահամերձ ծեծուած Սերթլեանը փոխադրեցին Ֆրանսական հիւանդանոց: Կ'ըսեն թէ իր վիճակը շատ ծանր է, գրեթէ անճանաչելի դարձած է:

Ազգային իշխանութեանց երաշխաւորութեամբ՝ ձերբակալուածները հարցաքննուելէ եւ արձանագրութիւնները կազմուելէ ետք, ազատ արձակուած են:

Առաջնորդարան խմբուած ժողովուրդը, թիւով 200 հոգի, յուզուած ու մտահոգ, բոլոր պլոքճիներու հաւաքական հրաժարականը կը պահանջէր:

Այս խայտառակութեանց հետեւանքով, բուռական սուած է նաեւ Թանկագարանէզի շէնքը:

Պլոքճիները (Հակասերթլեանական) ուշ գիշեր կը հաւաքուին Պօղ Սէտայի «Կիլիկիա» գարեջրատունը եւ գինարբուքով կը զբաղին:

Քաղաքին մէջ յամառօրէն կը յիշատակուին անունները Սեսարեանի, Խաչիկի, Դանիէլեանի, Թաշճեանի, Քաղաքական առեւտրական գրողներու եւ հեռուէն կազմակերպողներու այս խայտառակութեան. Ս. Մ.

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Պլոքի իշխանութեանց երաշխաւորութեամբ եւ Առաջնորդարանի գաւառին միջնորդութեամբ բանտէն ազատ արձակուած են երէկուան սոփաճիներն ու մերձագործները:

Գր. Սերթլեանի վիճակը մտահոգիչ կերպով ծանր է.— քիթը ջարդուած է, ակռաները փշրուած, շրթունքները պատռուած եւ ամբողջ հիւանդանոցին մէջ մինչեւ իսկ մահուճներու այցելութիւնը արգիլուած է:

Քաղաքին մէջ յամառօրէն կը խօսուի այն մասին, թէ այս անորակելի խայտառակութեան մասնակից է Ազգ. Իշխանութիւն ըսուածը.քերնէ բերան կը պտըտին անունները մինչեւ իսկ դեկավար անդամներու.— Կեսարեան (քաղաքականի անդամ). Յովթ. Թաշճեան (Թեմականի ատենապետ), Խաչիկ (Թեմականի ատենադպիր) Դանիէլեան եւ Հրանդ Իշլեմէճեան (Թեմականի անդամներ), Լեւոն Սէֆէրեան եւ ուրիշներ:

Ժողովուրդին մէջ կը խօսին, թէ ըլլալիքի մասին լուր ունէր Քաղաքական Ժողովի ատենապետը:

Կարգ մը պլոքի երեսփոխաններ, ըստ մեզի հասած ստոյգ տեղեկութեանց, վերջնապէսզգուած այս ցաւալի ու խորապէս վարկաբեկ արարքներէն, որոշած են ընդմիշտ հրաժարիլ «Պլոքէ»էն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹԱԿՈՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱԾ

Հնդիկ բանաստեղծը Րապինտրանաթ Թակոր, ընկերակցութեամբ քարտուղարներու եւ իր բժիշկին, Մոսկուա հասաւ անցեալ շաբաթ:

Եւ յայտարարեց թէ իր ճամբորդութեան նպատակն է ուսումնասիրել սովետական կրթական ծրագիրը պարզապէս հետաքրքրութեան համար:

Ամիս մը Մոսկուա մնալէ յետոյ, պիտի անցնի Լենինգրադ: Մեկնելէ առաջ Մոսկուայի մէջ պիտի տայ դասախօսութեան մը կարգ մը թատրոններու, որոնք այս միջոցին կը գտնուին գերմանական հինգ տարեկան... մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Դոնէցի հանքային շրջաններուն մէջ բանթող բանուորներու թիւը հետզհետէ կ'աճի, գանգըւածային հանգամանք կը ստանայ, այնպէս որ կառավարութիւնը որոշեց Ռուրի գերման հանքային շրջաններէն գերմանացի բանուորներ բերել, աշխատցնելու համար Դոնէցի հանքերը: Գերմանացի բանուորներ ստանձնած են աշխատանքը, միայն առնելով իրենց ընտանիքը: Եւ սակայն գերմանացի բազմաթիւ բանուոր ընտանիքներ մերժեցին Ռուսիա մեկնիլ, խուսափելով սովէն:

ԻՏԱԼԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻԱ

Հունգարիոյ մէջ վերջերս զինուորական եռուզեռ մը կայ: Պելկրատի քաղաքական տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Հունգարիա 200,000 երիտասարդներ զինուորական քննութենէ անցուցած է, եւ հրաւիրած իր բոլոր սպաները, նոյնիսկ անոնք որ կը գտնուին արտասահման կամ կը պատկանին նախկին աւստրօ-հունգարական բանակին: Նոյնպէս Իտալիոյ սահմանագլուխին վրայ կը տեսնուի զինուորական համախմբում մը, մասնաւորապէս Փաթումիայի շրջանը: Թրիեսթէի եւ Կորիցայի պաշարման վիճակը կը շարունակուի առկայ է:

Բոլոր այս լուրերը անձկութիւն մը ստեղծած են Պելկրատի մէջ-գործերու վիճակին խուագգուած է այս լուրերէն:

ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ

Ալժերիայէն կը հաղորդեն թէ ինքնաշարժ մը սուրալով կ'անցնէր Պուժիայի շրջանէն, երբ կիրճի մը մէջ տեսաւ խումբ մը կապիկներ, որոնք կռիւ կ'ընէին իրարու հետ քարեր նետելով: Մեքենավարը կանգ առաւ դիտելու համար պահ մը:

Կապիկները սկսան քարկոծել մեքենավարը, որ անդունդը սպառնուեցաւ:

Այս շրջանին մէջ կապիկները կ'ապրին խումբով, եւ իւրաքանչիւր խումբ ունի իր պետը: Երբ երկու խումբեր իրարու հանդիպին, կռիւ մը կը պատահի միջեւ: Կը կարծուի թէ կապիկներու այս երկու հակառակորդ խումբերուն կռիւի պահուն էր որ ինքնաշարժը անցաւ այդ շրջանէն եւ երկու հակառակորդ խումբերը միացան իրարու, քարկոծելով հասարակաց թշնամին:

Օրինակ առէք:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ՍՏԱԼԻՆԻ

Revue de France կը հրատարակէ Բորիս Բաժանովի մէկ յօդուածը, «Ստալինի հետ Կրեմլինի մէջ» խորագիրով: Բաժանով նախկին քարտուղարն է Ստալինի, զոր կը ճանչնայ իր ձեռքին մատներուն պէս: Ըստ իր յայտարարութեան, «Բոլշեւիկ բերդէն ներս մտած է ճիշդ ինչպէս Ցրովագայի ձին»: Ձիուն փորին մէջ մնալով, ուզած է հասկնալ բոլշեւիկ Ցրովագային ակարութիւնները, եւ առաջին առթիւ Ստալինը:

Ահա թէ ինչպէս կը լուսանկարէ զայն.

— «Ընդհանրապէս քիչ կը խօսի Ստալին: Ոչ ոքի կը յայտնէ կամ կը վստահի իր խորքուն մըտածումները: Ամենամօտիկ անձերուն ու շրջապատին իսկ շատ քիչ անգամ կարծիք կամ տպաւորութիւն կը յայտնէ: Լռելու կարողութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասցուցած է, որ կարելի չէ գերազանցել: Եւ այս՝ ինքնատըպութիւն մըն է երկրի մը մէջ, ուր մարդիկ քիչ մը շատ կը խօսին: Երբ կը խօսի, երբեք չըսեր ինչ որ կը մտածէ: Արդէն առած մը կայ, որ կ'ըսէ թէ «լեզուն մարդուն տրուած է ոչ թէ իր միտքը յայտնելու, այլ ծածկելու համար»: Ստալինի պարագան բոլորովին տարբեր է. լեզուն Ստալինի տրուած է, որպէսզի մարդ չհասկնայ թէ ան որ եւ է մտածում ունի՞ թէ ոչ:

«Այսպէս Ստալին, լռութեան եւ խորհրդաւորութեան մէջ փաթթուած, յաջողեցաւ այն կարծիքը կազմել տալ ուրիշին թէ ինք արտակարգ կարողութիւն մը ունի վճռականութեան եւ անսպառ ուժ մը կամքի: Այս տպաւորութիւնը, զոր ճարպիկութեամբ մը տարածեց, զոր միամիտները եւ իր արբանեակները փչեցին ամէն կողմ, արդէն կը կատարէ աշխարհի շրջանը: Այս տպաւորութիւնը կը ճամբորդէ երկիրէ երկիր շափազանց դիւրութեամբ, որովհետեւ ոչ ոք տեսած է Ստալինը, ոչ ոք կրնայ տեսնել Ստալինը, մանաւորապէս օտարականները: Արդ. Ստալինի վճռականութեան եւ զօրաւոր կամքի պատմութիւնը որեւէ հիմ չունի: Շատ քիչ տեսած եմ մարդիկ, որ այնքան վարանին, շըլահայեաց ձեւով մը երկար բարակ մտածեն որոշում մը տալէ առաջ: Ստալին, ամէն անգամ որ եւ է որոշում տալէ առաջ կը սովորի խորհիլ ու մտածել, միշտ վարանումի մէջ: Յաճախ կը գոհանայ մնալով ընդհանուրին կարծիքին, որ կազմուած է առանց իրեն, մանաւանդ քաղաքական Բիւրոյին կամ կեդր. կոմիտէին մէջ:

«Քաղաքական բիւրոյին մէջ, ես միշտ այն տպաւորութիւնը ունեցած եմ, որ Ստալին կը հետեւէր դէպքերուն եւ ոչ թէ կը վարէր զանոնք: Վճռականութեանց ընթացքին, Ստալին լուռ կը մնայ, մտիկ կ'ընէ ուշադրութեամբ, եւ խօսք կ'առնէ այն ատեն՝ երբ վիճաբանութիւնները վերջացած են: կարծիքները կազմուած ու հասունցած են, եւ քանի մը բառով, կ'առաջարկէ, կարծես ինք խորհած ըլլար այն բանաձեւը, որուն յանգած էին, ինչպէս հասկցաւ քիչ մը կանուխ, ժողովին ներկաները: Եւ երբ մեծամասնութեան կարծիքն է, որոշ է որ «կ'անցնի»:

Միշտ այս ձեւով գործելով, հարիւր անգամ, հազար անգամ, Ստալին յաջողեցաւ քաղ. Բիւրոյին անդամներուն կարծեցնել թէ միշտ իր տեսակէտն է որ «կ'անցնի» ու կը տիրապետէ: Եւ այսպէս, իր ընկերները, ասեղին քաշած դերձանին պէս, հետեւեցան իրեն, մտիկ ըրին իր ճառերուն եւ առաջարկներուն, ի վերջոյ Ստալինի վերագրելով բարձրագոյն կարողութիւն մը եւ անսխալական իմաստութիւն մը: Նոյնիսկ հաւատացին գտնել անոր խօսքերուն մէջ խորախորհուրդ իմաստ մը»:

ՄՕՐՈՒՔԸ ՆՈՐՈՅԹ

Ռուսիոյ մէջ դարձեալ նորոյթ դարձեր է մօրուքը: Ռուսերը շատ կը սիրեն մօրուքը, եւ խազախները երգ մը ունին որ քընքուշ բառերով կը խօսի ճըշուկի մուշտակին պէս փափուկ, ձիւնի պէս սպիտակ մօրուքին հետ: Բայց մեր քաղած տեղեկութիւնները չեն ըսեր թէ բոլշեւիկները մօրուքին ի՞նչ գոյն պիտի տան, Մովսէսի Թոռներուն սանտրած մօրուքին գո՞յնը ճերմակ, թէ պիտի ներկեն կարմիր:

«Ցէյլի Մէյլ» կը գրէ.— «Մօրուք եւ պեխ բուսցնելու սովորութիւնը, զոր Մեծն Պետրոս ջնջեց՝ ռուս ազնուականութեան պարտադրելով ածիլուիլ, հիմա նորէն ընդհանրացած է Ռուսիոյ մէջ:

«Այս դէպքը ուշադրութիւն գրաւած էր նախ բոլշեւիկ երգիծաթերթերուն, որոնք կ'աւելցնէին թէ՝ «Եմօրուքը երկնցնել, որովհետեւ կը ծածկէ մերկ վիզը, պէտք չի թողուր օձիք գնելու, ինչ որ պերճանք մըն է: Նոյն թերթերը կ'ըսէին թէ շապիկին աղան ալ կը ծածկէ երկար մօրուքը եւ կուրծքը կը պաշտպանէ ցուրտին դէմ: Վերջապէս ածիլուած, «փերտահ» մը գարնուած երեսները քաղքենիական բան մը ունին:

«Բայց Ռուսիոյ մէջ հին սովորութիւններու սէրը այնքան խոր է, որ շիկահերները տակաւին կը հրաժարին մօրուք ու պեխ բուսցնելէ, որովհետեւ, ինչպէս Մեծն Պետրոսի օրերուն, այն նախապաշարումը կը տիրէր թէ շիկահերները ճշմարտախօս չեն ըլլար, եւ այս պատճառով անոնց արգիլուած էր փաստաբան ըլլալ:

«Դէտք է խոստովանիլ որ մօրուք ու պեխ բուսցնելու պատճառը այն է թէ Ռուսիոյ մէջ դժուար է ածել եւ աւելի դանել: Սովետական մաքսատունները 900 Ֆր. կը գանձեն երկվերկակ մը ածելիէն: Մէկ քիլօ օճառին վրայ՝ 3500 Ֆր. տուրք: Վարսավիրաներու մկրատներն ալ այնքան ծանր տուրքերու ենթակայ են. գանգուր շինող ունելիներուն վրայ 1250 Ֆր. տուրք դրուած է:»

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԱՏԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուա կորսնցուց իր մեծ դատը: Անգլիական ընկերութեան մը յանձնած էր Ռուսիոյ մէկ շրջանին հանքերու շահագործութիւնը, բայց յետոյ լքաեններու մասը արգիլելու պատրուակով արգիլեց: Գերման դատարանը իրաւունք տուաւ անգլիական ընկերութեան:

"ՅՈՒԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 17

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ընկեր, պոռաց յանկարծ Բարարագէտ Վոշկին, այսուհետեւ փոխենք պաշտօնային անունը եւ կոչենք «Սպարտայի ուժասէրներ», որովհետեւ հիանալի․․․ գիտէ, Սպարտացիներուն եւ երկու եղունգներուն միջեւ...

— Ճիշդ է, բոլորդ ալ ուղիղ էք, մուկաբայ՛ծներ, շարունակեց Մունիսա երիտասարդը:

— Ես երկու կին ունիմ այս քաղաքին մէջ, ընդհատեց նորէն Բարարագէտ Վոշկին: Կիներս կը որբեւայրի է։

— Ի՞նչ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ...

— Այո՛, որբեւայրի է, որովհետեւ գինք լքելէս յետոյ դեռ ապրի. ըսաւ Վոշկին, ուրախ պեխերը, դարս ածելով, սովորութիւնը չէր մոռցած:

Բոլորը խնդալէն կը ճաթէին այս պատմութեան վրայ: Երիտասարդ կոմունիստը, որ լքեալ երախաները դաստիարակելու պաշտօնն ունէր, կորսնցուց պաղարիւնը եւ գայրոյթէ գայրոյթ գլորեցաւ:

— Ապագայի մասին ամենեւին չէք մտածեր դուք վերջացուց տխրութեամբ:

— Ո՞ր ապագային մասին, հարցուց Ամէլիա հեգնական ձեւով մը: Նախափող մը, որ կը ծխար, կը գոցգոր ձեռքին մէջ:

— Ձե՛ր ապագային մասին: Ի՞նչ պիտի ընէք հինգ տարի յետոյ: Այլեւս չափահաս պիտի ըլլաք, պեխ ու մօրուք պիտի ունենաք, պիտի ուզէք աշխատիլ, բայց բան մըն ալ չպիտի կրնաք ընել Վայրի կենդանիներն անգամ քիչ մը կը մտածեն իրենց ձագուկներուն մասին: Կը հասկնա՞ք բանս:

— Օ՜, ապագա՛յ, ապագա՛յ, երկար ըրիր, ի՞նչ ապագայ, ըսէ՛ տեսնեմ, գուն ապագայ մը ունի՞ս, հարցուց Ամէլիա:

Ամէլիա երբեք չէր սիրեր այս կոմունիստը, որ խելօք եւ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր:

— Բնականաբար, պատասխանեց կոմունիստ երիտասարդը, աչքերը յառած Ամէլիայի:

— Ստա կը խօսիս դուն, պատռուշ պատռուշ բաներ կ'ըսես դուն: Եւ Ամէլիա բաւականցող շատաչուն հարուած մը իջեցուց իր մերկ ծունկին: Ապագայ չկայ: Ոչ մէկ մարդ անի իր ապագան: Իսկ դուն ապագայի մասին կը խօսիս, կեանքի դուշակութիւններ կ'ընես, առաջ տարի յետոյ գալիքը կը մարգարէանաս, բայց ապահո՞վ ես որ վաղը ողջ պիտի մնաս:

— Այսինքն...

— Ենթադրենք թէ վաղը քաղաք պիտի երթաս, գացիր եւ գլխուդ վրայ տան մը վերնայարկէն կղմինար մը ինկաւ, կամ ենթադրենք թէ բոլորս վրադ յարձակեցանք խեղդելու համար քեզ. ըսէ՛ նայինք սա ապագադ ո՞ւր կը մնայ, հէ՞:

Իր երակները ուռեցան պայթելու աստիճան. փրփուր երեւցաւ շրթներուն անկիւնէն: Բոլոր պատանիները հետաքրքրով կը նայէին իրենց իմաստուն պետին՝ Ամէլիայի: Բոլորը համաձայն էին, թէ ապագայ չկայ, կայ միայն այսօրը եւ վաղը:

— Ձեզ գիտեմ, մրմնջեց կոմունիստ երիտասարդը բոլորովին շփոթած, եւ երկչոտ նայուածք մը պտըտցնելով աղոց վրայ, ցնցոտիներով ծածկուած: Եւ ամէն հաւանականութեան դէմ, զգուշութեան համար, գրպանէն հանեց ատրճանակ մը, յամրաբար դարձուց ձեռքին մէջ, թողլով որ փայլի աղոց աչքին դէմ, յետոյ անդաւորեց վերարկուին գրպանը:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ
Թարգմ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԵՐՋ

դաւադրութիւն մը, որ կը ձգտէր վիժեցնել ժողովուրդին պահանջները։

Իբր թէ այդ կազմակերպութիւնը կը ջանար սովի մատնել երկիրը, որպէս զի ընդհանուր դժգոհութիւն գրգռելով ու զարգացնելով, ժողովուրդը մղէր ըմբոստութեան՝ ընդդէմ բոլշեւիկեան վարչաձեւին, տապալելու համար զայն։ Կազմակերպութեան ղեկավարն է եղեր Փրոֆ. Ռիազանցէֆ, որուն շուրջ հաւաքուած են նախկին ազնուականներ եւ սպաներ, ցարական կառավարութեան հայթայթիչներ, հին առեւտրականներ եւ գործարանատէրներ, ինչպէս նաեւ մենշեւիկ կուսակցութեան անդամներ։

Այս կազմակերպութիւնը յարաբերութեան մէջ էր գաղթական Ռուսերու եւ օտար դրամատէրներու հետ, որոնցմէ կը ստանար դրամ եւ հրահանգ...

Ըստ «Թաս»ի տեղեկութիւններուն, իբր թէ գլխաւոր վարիչներէն Ռիազանցէֆ եւ Քարատիկին, խոստովանութիւններ բրած են, որոնցմէ կը հասկցուի թէ անգլիական մեծ տուն մըն ալ մաս ունի գործին մէջ։

Անշուշտ, «Թաս» գործակալութիւնը բարի կ'ըլլայ քանի մը օրէն մեզ հաղորդելու գնդակահարման նոր շարք մը եւս։

Գերմանիոյ խաղաղական ծրագիրը

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ, երէկ առտու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Հինտէնպուրկի հետ, իսկ կէս օրէն յետոյ դահլիճը նիստ գումարեց, խորհրդակցելու համար վարչական եւ ելմտական բարեփոխումներու ծրագրին շուրջ, որ պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին։ Բարեփոխումներու ծրագիրը պիտի մշակուի ընդարձակ հիմերու վրայ, նկատի ունենալով ընկերային, տնտեսական ու ելմտական կացութիւնը եւ նպատակ ունենալով դարման գտնել պետական գանձին նեղ վիճակին, ելեւմուտքի յարաճուն բացին, գործատութեան ծաւալուն ընթացքին։ Այս ծրագիրը կարգ մը կէտերու մէջ պիտի տարբերի Հինտէնպուրկի հրամանագրերէն եւ աւելի արմատական միջոցներ պիտի առաջարկէ։

Այս մասին, որեւէ զեկոյց չպիտի տրուի մամուլին եւ ծրագրին հիմնական կէտերը նախ պիտի ներկայացուին զանազան կուսակցութեանց պետերուն որոնց հետ, բանակցութիւններն արդէն. Պրիւնինկ պիտի սկսի այսօր, բացի Հիթլէրեաններէն, որոնց հետ առ այժմ շփում ունենալ չուզեր։

Ներկայիս արդէն, դահլիճի հրաժարման խօսք չկայ։ Աւելի կը մտածուի կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել դահլիճի կազմին մէջ։

Աջակողմեան թերթերը կը շարունակեն թելադրութիւններ ընել ի նպաստ դէպի աջ հակումի, մինչեւ իսկ ազգ. ընկերվարականներու հետ միացումով։

Սակայն, կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութեան թերթը պատասխանելով ընկերվարական պաշտօնաթերթին մէկ գրութեան, կ'ընդունի թէ առենը եկած է կիրարկելու բանաւոր քաղաքականութիւն մը եւ հարցերը քննելու մոռնալով կուսակցական տարակարծութիւնները։ Այս յօդուածը կը մեկնաբանուի իբր փաստ մը կաթոլիկներու կողմէ՝ ընկերվարական կուսակցութեան հետ գործակցութեան փափաքին, եւ իբր հրաւէր մը այս վերջիններին՝ չչափազանցելու իր պահանջները՝ ուժ տալու համար կառավարութեան։

Կը կարծուի նաեւ թէ Պրիւնինկ՝ խորհրդարանին պիտի ներկայանայ իր արդի կազմով, եթէ դէպքերը չպարտադրեն տարբեր կարգադրութիւններ։ Այդ պարագային՝ ան պիտի կռթնի ընկերվարականներու, առանց սակայն այս վերջիններու պաշտօնական գործակցութեան։

Ֆրանսա-Պարսկաստան օդանաւով

Փարիզէն Թէհրան իրենց թռիչքի ընթացքին, ֆրանսացի օդանաւորդները Կուլէթ եւ Լալուէթ որոնք կանգ առեր էին Հալէպ, եւ անկից շաբաթ օր մեկներ էին ժամը 9,15ին, նոյն օրը ժամը 17,25ին ցամաք իջան Թէհրանէն 100 քիլոմեդր հեռու, չուզելով գիշեր ատեն վտանգի ենթարկուիլ՝ լեռնային շրջանի մը մէջ վայրէջքի պահուն։

Յաջորդ առտու, օդանաւորդները Թէհրան հասան ժամը 5.45ին։ Պարսկաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, օդային կապակցութիւնը հաստատուեցաւ այս կերպով 35 ժամ 55 վայրկեանէն, որուն 29 ժամ 45 վայրկեանը թռիչք՝ 5200 քիլոմէդրի վրայ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ որ Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Շարի մէջ, (84 Րիւ Շար)։ Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ կամ ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

կը մասնակցի Մարսիլահայ Տրամաթիկ Ստուտիայի կազմը

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆ - ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ.— 5 Հոկտեմբեր Կիրակի ժամը 2.30ին Գ. Ճանիկեանի «Կիլիկիա» թատերասրահը։

Կը ներկայացուի՝ ԵՂԲԱՅՐ ԵՂԲՕՐ ԴԷՄ կամ ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ

Կը մասնակցի մարսիլահայ Տրամաթիք Ստուտիայի խումբը

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— 12 Հոկտեմբեր Կիրակի ժամը 2.30ին։

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ կամ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ

ԾԱՆՕԹ.— Բոլոր վայրերու համար ալ տոմսերու գիները ժողովրդական են։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Ռիւ Շանպաթի հաւաքատեղին։ Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 263 rue Duguesclin.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3.30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Գործնապաշտութի՞ւն թէ գաղափարապաշտութիւն։ Կը ներկայացուի նաեւ Միշէլ Սթրոկոֆի ֆիլմը։

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի վաղը Եշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ, որոշելու համար հանդէսին մանրամասնութիւնները։

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 11ին Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուչեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

EMPIRE Սփիւռք-Հայ 37 Av. Wagram

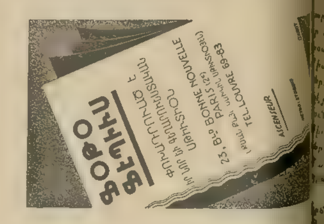

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 378 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

25 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1374

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

[Օ]րուան խօսք

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ա.

Այսօր Ֆամէթ փաշայի վերակազմուած կամ կարկտուած [կառ]ավարութիւնը կը ներկայանայ Թուրք Ազգ. Ժողովին։ Տա[կա]ւին յայտնի չէ թէ Ազգ. Ժողովին մէջ ինչ ընդունելութիւն [պի]տի գտնէ նոր վարչութիւնը։ Խալքի պատգամաւորները, [...]մանյն փչող հովերուն, կարող է պատահիլ որ միաձայն [...]նդունածով՝ Ֆամէթը դիմաւորեն «եաշասըն»ով մը։ Կարող է [պա]տահիլ եւ հակառակը, «եաշասըն Հիւրրիէթ» բացականչեն. [...]չուշտ եթէ Մուսթաֆա Քէմալի ակնարկն այդ թելադրանքն [...]է. թրքական ջուրերուն մէջ ամէն բան կարելի է։ Անցած [...]մուան դէպքերն այդ կարելիութեան ապացոյցը տուին։

Ապագայ կարելիութիւնները, այսօր յստակ եզրակացու[թե]ան մը չեն զար։ Բայց ինչ որ կարեւորն է եւ քննութեան [ար]ժան, այն բարդ տագնապն է, որմէ բռնուած է Ներկայ [Թ]ուրքիան։

[Խ]ննենք այս տագնապին ծալքերը, առանց սահմանա[փ]ակուելու Թուրքիոյ տնտեսական տագնապով, որու վարա[կ]ոյրին տակին թաքնուած կը մնան բազմաթիւ կնճռոտ իրա[կա]նութիւններ։

Անցած չորս ամսուան կեանքն ու արտայայտութիւնները [...]րայն եթէ նկատի առնենք, պիտի տեսնենք, որ Ներկայ տագ[նա]պը քանի մը խորունկ վէրքերէ առաջացած է, եւ սովորա[կ]ան սպեղանիներով չի դարմանուիր։

Ի՞նչ վէրքերէ կը տառապի Թուրքիա։

Թուրքիա, հակառակ միապաղաղ ազգային պետութիւն մը [ե]ղմելու իր տենդագին ձգտումներուն, այսօր, անցեալի պէս [...]է գալարուի ազգային քաղաքական ցնցումներով։ Հին ցաւ, [...]իստ հին եւ քրոնիկ, որ միայն անդամահատութիւններով [...]երջացած է, եւ մինչեւ որ արմատական գործողութեան չեն[թա]րկուի Թուրքիա եւ ազատուի Հայաստանէն եւ Քիւրտիս[տա]նէն, չպիտի ազատի ազգային ցնցող բռնկումներէ, որոնք [ա]զգային պետութեան մը համար մահացու են։ Այս վերջին [...]ց տարիներու ընթացքին քրտական հզօր ազգային շարժում[ն]երը շատ մեծ ծանրութիւն մը կը կշռեն թրքական տկարու[թե]ան նժարին մէջ։

Այս երեւոյթը Թուրքիոյ տնտեսական կեանքի քայքայման [ա]նկարութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն է։

Ազգային հարցի ուրիշ պատկեր մը կը պարզէ փոքրա[մաս]նութեանց խնդիրը, որ անջատողական եւ քաղաքական [...]իք չի կրեր, բայց վիրաւոր հարց մը կը մնայ Ներկայ Թուր[քիո]յ համար։ Փոքրամասնութիւններն իրաւազուրկ բազմու[թ]իւններն են, որոնք դիւրին չեն հալիր, ու Թուրքիան այն [...]րը չէ որ ձուլէ ու մարսէ զանոնք։ Այս պայմաններուն [մ]էջ, սակայն, Թուրք կառավարութիւնը թրքացնելու իր վազ[քի]ն մէջ, յամառօրէն կը տրորէ այս հրաբուխը, որ ներքին [...]ոչական, դատաստանական եւ գերազանցապէս տնտեսական [...]շանակութիւն ունի։ Լուռ, հնազանդ եւ իրաւազուրկ այդ [...]զմութիւնը իր անշարժ վիճակով իսկ՝ Թուրքիոյ բորբոքած [վ]էրքերէն մէկն է։ Թուրքերը կ'անդրադառնա՞ն այդ իրողու[թե]ան։ Անպայման։ Բայց կը շարունակեն գինովի իրենց քա[ղա]քականութիւնը։

Այս մասին կարեւոր փաստերը տակաւին թարմ են։ Ար[դա]րադատութեան Նախարար (փնտռեցէք արդարադատութիւն, [...]ր գտնէք... Մահմուտ Էսատ պէյ փոքրամասնութեանց մասին [խ]օսելով, յայտարարեց թէ Թուրքիոյ ոչ-թուրք բնակիչները [մ]իայն մէկ իրաւունք ունին, — ըլլալու ծառաներ եւ ստրուկ[ներ]։ Այս յայտարարութեան հետեւանքով Մահմուտ Էսատ [պէ]յը Ֆամէթ փաշայի կարկտուած Նախարարութեան մէջ տեղ [չու]նեցաւ։ Պարզօրէն արտաքին աշխարհի վրայ տպաւորու[թ]իւն մը ձգելու համար առնուած քայլ մըն էր։ Որովհետեւ [Նե]րկայ Նախարարութիւնն իր ամբողջ կազմով, անշեղ կերպով [Մ]ահմուտ Էսատի ճանապարհով քալած է եւ սակէ յետոյ ալ [պ]իտի քալէ։

Ֆէթհի պէյը եւ իր կողմնակիցները քիչ մը լայն բացին [...]նց թեւերը եւ «ազատութեան» շունչ մը բերին իրենց հետ։ [...]ակայն փոքրամասնութեանց մասին իրենց արտայայտու[թ]իւնները կծկեցին, երբ Խալքի յարձակողականը այս թոյլ [կ]ակէտի վրայ զօրացաւ։

Իսկ փոքրամասնութեանց խնդիրը, նոյնիսկ, որպէս ներ[քի]ն վարչական եւ տնտեսական խնդիր մը, սահմանադրական [...] իրաւական արմատական փոփոխութիւններու հետ կապուած [...] Ներկայ Թուրքիոյ մտայնութեան զարգացումը երբէք այդ [...]ղմ չի հակիր։ Ընդհակառակը, այս ներքին դժուարութիւն[նե]րու գլխու վրայէն, ան իր հայեացքը դարձուցած է դէպի [...]տասահման՝ խոշոր փոխառութեան մը յոյսով։ Ու այդ դրա[մո]վ, Թուրքիա կը կարծէ ոչ միայն ամրացնել իր քաղաքա[կա]ն դիրքը եւ ճզմել ազգային շարժումները, այլ նաեւ տնտե[սա]կան այնպիսի տանելի դրութիւն ստեղծել, որ քիչ զգացուի [...]րուած ժողովուրդի բացը եւ մնացող փոքրամասնութեանց [տն]տեսական ջլատումը քիչ անդրադառնայ երկրի ելմտական [կա]ցութեան վրայ։

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը [քա]ղաքական աղբիւրներէ կը բխի, եւ հետեւաբար դիւրին [...]րգաղրուելիք խնդիր չէ։ Այդ մասին հանգամանօրէն կ'անդ[րա]դառնանք յաջորդով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԵՆՔ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտեմբեր 5).

— «Ինչպէս յայտնի է, մեր վերջին երեսուն տարուան յաջորդական աղէտներուն հետեւանքով հայ ժողովուրդի դարաւոր հաստատութիւնները քանդուեցան եւ անոնց պարունակած հայ արուեստի բազմաթիւ գանձերը փճացան, կորսուեցան եւ կամ ինկան ասոր անոր ձեռքը։

Ժողովուրդին այն տարրերը, որոնք աղէտէն ժամանակ փրկուելով յաջողեցան իրենց հետ միասին փրկել նաեւ հայ մշակոյթի բեկորներ,— գրչագիր, ձեռագրեր, եկեղեցական անօթ, զարդեղէն, եկեղեցական բանուածեղէններ, հին նկարներ, դրամներ, հինաւուրց ընտանեկան առարկաներ, արծանիկները, պղնձեղէններ, յախճապակեայ անօթներ, հագուստեղէններ, գործուածեղէններ, գորգեր եւայլն, եւայլն— ի վերջոյ ցրուեցան աշխարհի զանազան մասերուն մէջ, երազ պահելով Հայաստանի մէջ ամփոփուելու ազգային գաղափարը։

Մեր մշակոյթին վերաբերեալ այս կարգի առարկաներէն շատերը ծախուեցան եւրոպական եւ ամերիկեան թանգարաններուն կամ մասնաւոր հաւաքողներու։ Մշակոյթի բեկորներէն ուրիշներ տակաւին կը պահուին հայ մասնաւորներու կողմէ եւ մենք պարբերաբար կ'իմանանք անոնց գոյութիւնը։ Սակայն, առհասարակ, այդ բեկորներուն կը սպառնայ մշտական վտանգ մը կորուստի եւ փճացումի։

Մասաչուսեց նահանգի երեք հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած փոքրիկ ցուցահանդէսը եկաւ անգամ մը եւս երեւան բերելու թէ նոյնիսկ Ամերիկահայ գաղութին մօտ ինչ արժէքաւոր եւ հետաքրքրական առարկաներ կան մեր մշակոյթին վերաբերեալ։ Ցեռուեցաւ թէ Ամերիկա հաստատուած հայ գաղթականներն իրենց հետ բերած են հին կամ նոր ընտիր ձեռագործներ, գորգեր, կարպետներ, նրբահիւս հագուստներ, գրչագիրներ, աւետարաններ, դրամներ, խաչեր, եկեղեցական անօթներ, ոսկերչական ազնիւ գործեր, արծաթեայ բանուածքներ եւ պէսպէս առարկաներ, որոնք հայկական դրոշմ կը կրեն որոշակի, ապացուցանելով մեր մշակոյթին առանձնայատկութիւնները։

Բոլոր այս առարկաները կը մնան իրենց այժմու սեփականատէրերուն մօտ, որոնք կը պահեն զանոնք իբրեւ մասունք եւ կը գուրգուրան անոնց վրայ։

Սակայն կարեւոր է անոնց հաւաքումը բոլոր հայ գաղութներուն մէջ։ Իրաւունք չունինք մեղադրելու վենետիկի Մխիթարեան վանքը, վիէննայի հայրերը, Երուսաղէմը կամ այլ հաստատութիւն մը, երբ հայ գաղութներն առանձին ծիգ մը չեն թափեր իրենց կողմէ մշակոյթի բեկորներու հաւաքման։ Վենետիկը, Վիէննան եւ Երուսաղէմն ըրած են եւ կ'ընեն ինչ որ կրնան։ Այժմու քիչ շատ զարգացած եւ բարեկեցիկ հայ գաղութներն ալ արդէօք պարտք մը չունի՞ն մշակոյթի բեկորներու փրկութեան այս ընդհանուր աշխատանքին մէջ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք զօրավարը ինչպէ՞ս ԲԱՐՁՐԱՑԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

Վերապահութեամբ կը հրատարակենք Թրքական հետեւեալ զեկոյցը.—

ԷՆԳԻՒՐԻ (Միլլիէթ).— Աղրը Տաղի խնդիր չէ մնացած այլեւս, որովհետեւ մեր հանրապետական բանակը իր շատ յաջող պատերազմներով պատմութեան փոխանցած է այս հարցը որ կը սպառնար մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ քրոնիկ հանգամանք մը առնալ։ Աղրը Տաղի գրաւումը ո՛չ միայն ազգային միութեան յաղթանակը եղած է՝ այլ միեւնոյն ժամանակ լեռնային պատերազմներու մէջ հանրապետական բանակին բարձր ընդունակութիւնները յայտնաբերող դէպք մը։

Աղրըի նուաճողական գործողութիւնները սեպտ. 7ին սկսած էին։ Այս ահագին գործը ամսոյս 12ին գլուխ ելած է։ Այս հինգօրեայ գործողութեանց իւրաքանչիւր քայլը անցուցած է խիստ դժուարին պատերազմներ, որոնց ամէն մէկը արժանի է երկար ուսումնասիրութեանց։ Ասկէ առաջ ցարական Ռուսիան չէր յաջողած գլուխ հանել Աղրը Տաղի վայրենի ցեղերուն դէմ քանիցս իր կատարած գործողութիւնները, որով այն կարծիքը գոյացած էր թէ, այս լեռը ուազակութեան անմաքրելի որջ մըն է։

Սակայն Թուրք հանրապետական բանակը 5 օրուան մէջ գլուխ հանեց այս գործը եւ իրարու ետեւէ տապալեց Աղրըի մէջ յեղուզակներուն զանազան պաշտպանողական դիծերը։ Շատ դժուար էր զանոնք իրենց մխրճուած ժայռերուն մէջէն դուրս հանել։

Մեր զինուորները, որ Արարատի դաշտէն սկսեալ մինչեւ 5 հազար մեդր բարձրութեան վրայ յարձակումի ձեռնարկած էին, յաջողեցան ամէն կողմէ պաշարել յեղուզակները եւ գնդացիրներ զետեղելով այն ձիւնոտ գագաթներուն վրայ, ուր անոնք չէին կրնար ելնել, ոմրակոծեցին զանոնք։

Եւրոպայի շատ մը լեռներէն աւելի տարբեր եւ անկարգ ու անկանոն եղող եւ անոնցմէ 400 մեդր աւելի բարձր եղող հայրենիքի այս մասին վրայ՝ որուն գագաթը միայն ձիւնով ծածկուած՝ ու սառնապատ է եւ ուր հասարակ ատեններ իսկ քանի մը հարիւր մեդրէ աւելի կարելի չէ բարձրանալ՝ մեր սպաներուն եւ զինուորներուն ցոյց տուած յաջողութիւնը մեր զինուորական պատմութեան կարովամտութեան էջերէն մին կը կազմէ։

Վերջապէս, հասած էր ժամանակը, որ Թուրք բանակը գործողութեան ձեռնարկէ՝ զսպելու համար այն յեղուզակները, զորոնք թշնամիները տարիներէ ի վեր տղայական պատճառներով զօրացուցած եւ մէջտեղ հանած էին։ Մեր օդային ուժերու ցոյց տուած քաջութիւնը մանաւանդ, վեր է ամէն տեսակ յաջողութենէ։ Պարտականութիւն կը համարենք ազգին երախտագիտութիւնը յայտնել հայրենիքի սիրոյն հոգի տուող եւ գիշերը ցերեկին խառնող մեր հերոս հրամանատարներուն, սպաներուն եւ զինուորներուն։

Եւ սակայն Զէվգի փաշա Արարատ կը մնայ

ԷՆԳԻՒՐԻ.— Աղրը Տաղի մէջ ապրին անդին ապաստանած յեղուզակներուն հաւաքումը կը շարունակուի։ Սպանեալներուն մէջ գտնուող յեղուզակապետներէ մէկ մասը կարելի չըլլալով ճանչնալ, անոնց ինքնութիւնը ճշդուելու կ'աշխատուի։ Ասոնց մէջ զինուորական համազգեստ հագածներ ալ կան։

Զէվգի փաշա պատերազմական ընդհանուր սպայակոյտի պետը Սիվազ մեկնեցաւ եւ հոնկէ պիտի մեկնի արեւելք, զօրքերը աչքէ անցնելու։

∴ Հաւանաբար մինչեւ Արարատ երթայ Զէվգի փաշա։ Այս քննական ուղեւորութեան միջոցին նկատի պիտի առնուի նաեւ վաչկատուն կարգ մը ցեղերու բնակեցման խնդիրը։

∴ Զէվգի փաշայի կ'ընկերանան Նուրետտին ընդհանուր անօրէն Արիֆ եւ քաղ. քննիչ Սայիդ պէյերը։ Կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որպէսզի Արեւելքի դէպքերը չի կրկնուին։

Թուրք Ազգ. Ժողովին բացումը

Էնկիւրիէն 23 սեպտեմբեր թուով հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Թուրք Ազգ. Ժողովին բացառիկ նիստին բացումը կատարուեցաւ ինքնակալութեան Մ. Քէմալի։

Ֆամէթ փաշա, որ բացի մէկ քանի ընդդիմադիրներէ, ընդունուեցաւ ծափահարութեամբ, յայտնեց թէ շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, ութ ամիսէ ի վեր, Թրքական դրամի անկումը կանգ առած է։ Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է հրահանգելու համար այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ նպաստել դրամի արժէքի բարձրացման։ Օրինագծի վիճաբանութեան ընթացքին, կառավարութիւնը այդ մասին պի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՐՍԻՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋԸ

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք, որ Պարսից կառավարութեան Ատրպատականի լուսաւորութեան վարիչը պահանջած է հայ ուսուցիչներէն պարտադրօրէն գիտնալ պարսկերէնը՝ հայ դպրոցներու մէջ կարենալ պաշտօնավարելու համար։ Միաժամանակ յայտարարած է, որ կրօնէն եւ մայրենի լեզուէն զատ միւս բոլոր առարկաները մինչեւ 4րդ բաժանմունքը պիտի դասաւանդուին պարսկերէն լեզուով։

Հարաւային Պարսկաստանի մէջ արդէն ընդունած են շաբաթական 26 պահ պարսկերէն աւանդել։

Ատրպատականի Պատգամաւորական ժողովը որոշած է բողոքել։

Ժողովուրդը յուզման մէջ է։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ալեքսանդրիոյ Հայութիւնը մեծ յուզումով կը սպասէ գիտնալու համար՝ թէ ինչ ընթացք պիտի առնեն սեպտ. 11ի արիւնոտ դէպքերը եւ ինչ պատիժ պիտի ստանան անոնց ոճրագործ հեղինակները, տիրոյոսաւոր թէ անտիրոյոս։

Աւելորդ է ըսել, թէ յուզումն ու զայրոյթը իր բարձագոյն յափերուն հասած է մահացուօրէն ծեծուած պլոքթի երեսփոխան Գր. Սէրթլեանի բանակին մէջ։

Ծեծին վայրագութիւնը կուգայ վկայելու, որ ծեծողները հաքուն հրահանգ ունեցած են ոչ թէ ծեծելու, այլ ծեծով սպաննելու պլոքթի երեսփոխանը։ Եւ իսկապէս, եթէ օգնութիւնը քիչ մը ուշ հասնէր, անշուշտ տեղն ու տեղը իր շունչը փչած պիտի ըլլար ռամկավար «պլոքթ»ին ընտրեալը։

Գ. Սէրթլեանի վիճակը կը շարունակէ ծանր ու մտահոգիչ ըլլալ։

Կիրակի, սեպտ. 14ին, իր հայ եւ արաբ ծանօթներէն շուրջ 100 հոգի այցելած են հիւանդանոց։ Հիւանդին վիճակը նկատի առնելով, այցելուներէն ոչ ոք ներս առնուած է։

Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին Ալեքսանդրիա հասաւ Գահիրէի թեմական պատուիրակ Պ. Կ. Սէֆէրեանը եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ միմիայն Առաջնորդարանի դաւազին կողմէ, կիրակի յիշեալը եկաւ Առաջնորդարան եւ տեսակցութիւն ունեցաւ դիւանապետ Գ. Ամատունիի հետ։

Կէսօրուան մօտ, սեպտ. 24ին, Գ. Կ. Սէֆէրեան հիւանդանոց կ'երթայ այցելելու համար Գ. Սէրթլեանի, ընկերակցութեամբ Գ. Բարսեղ Օհաննեանի։ Այցելուի հանգամանքը նկատի առնելով հիւանդանոցի տնօրէնութիւնը զայն ներս կ'առնէ։ Պատուիրակը խոշտանգուածին կը յանձնէ պլոքթիներու հոգեւոր պետին, Թորգոմ եպս.ի ցաւակցական նամակը, վկայ ըլլալով խոշտանգուածի մտահոգիչ վիճակին, պատուիրակը կը մեկնի, տեսակցութիւն նշանակելով Գ. Սէրթլեանի եղբօրը՝ Գ. Խոսրով Սէրթլեանի հետ։

Կը տեղեկանանք, որ ծեծուած երեսփոխանին դատը ստանձնած են քաղաքի երկու յաւագոյն փաստաբանները։

Պլոքթիները— մէկ թէ միւս կողմէ— գաղտնի ժողովներու, մէջ են շարունակ։

Դաշնակները լրջօրէն կը պատրաստուին գալիքը «արժանաւորապէս» դիմաւորելու համար։

«Յուսաբեր»

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՆ ԵՒ ՖԷԹՀԻ ՊԷՅԸ

Ընդդիմադիր ուժերը շատ են Թուրքիոյ մէջ։ Գայքարը կը դառնայ կառավարական աթոռին շուրջ։ Ու պէտք է ըսել որ իշխելու տենչը, ամէնէն շատ Թուրքիոյ մէջ երեւան եկած է։ Որովհետեւ Թուրք ազգը, հինգ դարերէ ի վեր կրցած է արտադրել պաշտօնեաներ միայն, որոնք զինուորական եւ վարչական ղեկավարները հանդիսացած են։ Թուրք ամէնէն զարգացած եւ ամէնէն հայրենասէր գործիչը այդ աթոռին մէջ ամփոփած է իր գաղափարականութիւնը եւ երկրին հասցնելիք ծառայութիւնը։

Թրքական ներկայ կեանքին մէջ ընդդիմադիր հոսանք մը հրապարակ եկաւ։ Շատերը կարծեցին եւ տակաւին կը կարծեն թէ շինծու կուսակցութիւն մըն է որ հրապարակ կուգայ։ Մինչդեռ, իրականին մէջ, հին ընդդիմադիր հոսանք մըն է, որ Մ. Քէմալի բարեհաճութեամբ ազատ խօսելու եւ գործելու կը ձեռնարկէ։ Դարձեալ աթոռի կռիւ։

Ու այս երեւոյթը նորութիւն չէ Թուրքիոյ համար։ Աթոռի կռիւը, ներքին դաւադրութիւնները եւ պետական հարուածները իրարու շաղկապուած են։ Սրբեմն այդ կռիւը տեղի կ՚ունենայ մութին մէջ։ Շատերը կը գլխատուին, պաշտօնազուրկ կ՚ըլլան ու կը չէզոքանան։ Ուրիշները սահելով ու սողոսկելով վեր կը բարձրանան, մինչ իրենց պաշտօնադանին տակ արիւն հոսեցնելով։ Այսպէս կ՚ընթանայ Թուրք պետութեան կեանքը, երբ միայն մէկ կուսակցութիւն ունի եւ կուսակցական ազատութիւնը խեղդուած է։ Բայց, երբ Թուրքիա երբեմն հանդուրժած է մէկէ աւելի կուսակցութիւններու գոյութեան, ընդդիմադրութիւնն անմիջապէս ծաւալ գտած է, սեղմուած ուժերը դուրս հոսած են անօրինակ թափով, ու բնական ընդդիմադրութեան սահմաններէն անցնելով, մտած են արիւնահեղ ընդհարումներու բեմը։

Նոր ընդդիմադիր կուսակցութեան երեւումը եւ անոր յաջորդող դէպքերը ցոյց կուտան, որ քաղաքական դատափարակութիւնը իր նախնական շրջանը բոլորած չէ։ Փողոցներուն մէջ արիւնն արդէն հոսած է, ու ժողովուրդը կը վազէ այնպիսի թափով մը Ֆէթհի պէյին ետեւէն, որ կարծես թէ նոր յեղափոխութեան նախօրեակին կը գտնուի Թուրքիա։

Բայց Թրքական բարքերուն լաւատեղեակները շատ լաւ գիտեն թէ եղածը աթոռի կռիւ մըն է։ Ու եթէ Ֆէթհի պէյը կառավարութեան գլուխը գայ, ոչինչ պիտի կրնայ փոխել Թուրքիոյ ներքին կացութենէն։ Իսկ ներկայի յուզուած ամբոխը գլխիկորպիտի քաշուի իր պատեանին մէջ եւ քանի մը տարիով, լռելեան պիտի տանի Ֆէթհի պէյի կառավարութեան լուծը, ինչպէս տարած էր Ըսմէթ փաշայի բռնակալութիւնը։

Այս բոլոր բնորոշումները, սակայն, չեն պակսեցներ այն քաղաքական մեծ հետաքրքրութիւնը, որ ստեղծուած է այսօր Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի հակամարտութեան հետեւանքով։ Թուրքիոյ քաղաքական կեանքի դունաւոր մէկ շրջանն է, որ կը բոլորենք։ Նշաններէն կ՚երեւի որ հետզհետէ դատաւորուող ճակատները իրարու պիտի բախին։ Ու, եթէ Մ. Քէմալի ճարպիկ միջամտութիւնը չյաջողի ուժերու նոր դասաւորութիւն մը ստեղծել, եւ լռելեան իրականացնել չէզոքացումներու անխուսափելի գործը, արիւնոտ ընդհարումներ, դաւադրութիւններ ու դատավարութիւններ անխուսափելի պիտի դառնան, իշխելու տենչը գոհացնելու համար։

Լծակի առանցքը Մ. Քէմալն է։ Իսկ լծակի երկու ծայրերը բռնած են Ըսմէթը եւ Ֆէթհին։ Ասոնց իւրաքանչիւրին ետեւ մեծ տենչանքներ ունեցողներ շատ կան, որոնք կը գործեն մութին մէջ։ Բաւականանանք այս երկու ընդդիմադիրներու դիմագիծը տալ, այն ալ խառնելով մեր ըսելիքները միայն մէկ ուղղութեան մասին։

Ի՛նչ դերք բռնած են այս երկու անձնաւորութիւնները քրտական շարժման հանդէպ։ Ի՛նչ նպատակ հետապնդած են, թէ ի՛նչ չափով քրտական շարժումը պատճառ դարձած է Ֆէթհիի վերերեւումին։

Վեց տարի առաջ Մ. Քէմալը Ֆէթհիի եւ Ըսմէթի միջեւ բաժնած էր իշխանութիւնը, իր բացարձակ տիրակալութեամբ։ Կարելի է ըսել, որ Ֆէթհի պէյը գերակշիռ դեր մը ունէր քան Ըսմէթը։ Պայքարը հետզհետէ սուր բնոյթ առաջաւ դարձեալ շնորհիւ Մ. Քէմալին, որ սկսած էր ծուռ աչքով նայիլ Ֆէթհիի եւ անոր շրջապատի կեդրոնացած ուժին։ Մ. Քէմալին դէմ դժգոհութիւնները կը շատնային ու ան պէտք ունէր Ըսմէթին, քանի մը զօրաւոր հակառակորդները չէզոքացնելու համար առանց իր անձը խնդրոյ առարկայ դարձնելու։

Դէպքերն եկան եւ նեխմացուցին Ֆէթհիի ազդեցութիւնը։ Այդ դէպքերէն գլխաւորը Շէյխ Սաիտի քրտական մեծ ապստամբութիւնն էր։ Ծանօթ է արդէն, որ Թուրքերը 25.000 մարդ կորսնցուցին եւ 100 միլիոն Թրքական ոսկի ծախսեցին քրտական շարժումը զսպելու համար։

Քրտական հարցի լուծումը 1925ին ընդհարման սուր տեսարան մը ստեղծեց Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի միջեւ որ այն ժամանակ Թուրքիոյ վարչապետն էր։ Ֆէթհի պէյը կը կարծէր թէ Թուրքիա պիտի զգուշանայ ներքին պատերազմէ մը եւ չտեսնելու պիտի գայ քրտական շարժումները։ Խաղաղութեամբ եւ անձամբ անձամբ պիտի ճնշէ զանոնք, մէկ ձեռքով, սակայն, ամէն ջանք պիտի թափէ ձուլել քրտական զանգուածները։ Այս աշխատանքը կարող է երկար տեւել։ Բայց Թուրքիոյ կրնայ ապահովել, 1) Ներքին խաղաղութիւն մը, արտաքին աշխարհին ցոյց տալու որ ազգային խնդիրներ այլեւս գոյութիւն չունին Թուրքիոյ մէջ։ 2) Մոլորեցնել քիւրտ ժողովուրդը եւ ձուլել զայն Թրքական հոծ զանգուածներուն մէջ։ 3) Ֆէթհի պէյ դժուարին եւ վտանգաւոր գործ մը կը նկատէր սուրի եւ հուրի միջոցաւ ճնշել քիւրտ ժողովուրդը եւ կը կարծէր թէ մեծ դժուարութեան հետ կապուած է։

Ըսմէթ փաշան կանգնած էր հակառակ տեսակէտի վրայ, զէնքի ուժով ճնշել քրտական շարժումները եւ անխնայ հարուածներով հալածել քիւրտ ժողովուրդը, մաքրել այս խոչնդոտը եւս, որպէսզի Թուրքիոյ ձեռքերն ամբողջովին ազատուէին ազգային հարցէն։

Ֆէթհի պէյը չափեց իր շրջապատը, տեսաւ որ համրուած են իր օրերը, եւ Ըսմէթ փաշային պատասխանեց թէ ինքը չի կրնար իր ձեռքը թաթխել անմեղ արիւնի մէջ... Ֆէթհի պէյը իսկական Թուրք էր եւ խոհեմ։ Ետ քաշուեցաւ։ Մ. Քէմալն արդէն սկսած էր յենուիլ լծակի միւս կողմին վրայ, ուր Ըսմէթն էր գլխաւոր ծանրութիւնը։

Ըսմէթ փաշան, Մալաթիացի Քիւրտ մըն է։ Հեռացած քիւրտ ազգէն եւ բարձրացած Թրքական կառավարութեան աստղաւխներուն գլուխը։ Այս ազգուրացը, երբ իր գրաւած բարձրութենէն վար կը նայէր, դատարկութիւն մը, անդունդ մը կը տեսնէր։ Ըսմէթ փաշան ազգային թիկունք չունէր. Թուրք չէր, ու խորունկ զգացումներով կապուած չէր անոր։ Անիկա կառավարելու կոչուած ճամբորդ մըն էր, որ դէպքերու եւ պարագաներու բերումով՝ բեմին տէրը կը դառնար։ Ու այդ անթիկունք Թշուառականը իր եւ Թուրք ազգի միջեւ գոյութիւն ունեցող անդունդը կը լեցնէր մոլեռանդութեամբ մը, որ սովորական է պատմական դերակատարներուն համար։ Վստահութիւն շահելու եւ Թուրք ազգայնութեան իր վերադարձը ամրապնդելու համար, առանձնեց գահիճի պաշտօնը՝ իր ենփական ազգի վերաբերմամբ։ Ան դարձաւ վարչապետ, գլխատելու քիւրտ ժողովուրդը, որպէսզի այդ մատաղի գնով դառնայ Թուրք ժողովուրդի վստահելի առաջնորդը։

Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան ճնշումը, քիւրտ ժողովուրդի տեղահանութիւններն ու կոտորածները յայտնի են։ Սեփական ազգին դէմ դաւաճան Ըսմէթ փաշան ամէն քայլ առաւ քիւրտ ազգը բնաջնջելու։ Զօրացուց իր դիրքերը եւ Ֆէթհի պէյէն յետոյ, հինգ տարի կառավարեց Թուրքիան, մասամբ բոլշեւիկեան մեթոտներ որդեգրելով։ Ապազգայնացած Ըսմէթ փաշան, չունենալով ազգային պատմութեան խարիսխ մը իրեն համար, ատակ էր եւ ատակ է տակաւին աշակերտ հանդիսանալու Մոսկուայի Չեկային։

Զօրացած եւ ամրացած Ըսմէթ փաշան կրցած էր իր Թեւին տակ առնել նաեւ Խալք կուսակցութիւնը։ Մ. Քէմալ կը զգար թէ կը դժուարանայ հաւասարակշռութիւնը պահել։ Ցարմար վայրկեան մը կը փնտռէր, հաւասարակշռելու Ըսմէթին ուժը։

Այդ յարմար առիթը դարձաւ քրտական ապստամբութիւնն եղաւ։ Ըսմէթ փաշան իր զօրութեան գագաթնակէտըհասնելով գիմեց վճռական յարձակման մը, որպէսզի սրբէ քրտութիւնը եւ վերադառնայ Էնկիւրի յաղթական փառքով մը, ու Սվազէն նրկաթուղի նստած։ Այս բոլորէն յետոյ, հարուածը պիտի ուղղէր Մ. Քէմալի դէմ, ու պիտի տապալէր տասնամեայ կուռքը, որպէսզի բոլոր հորիզոնները բաց ըլլային իր առջեւ։

Սակայն քրտական դիմադրութիւնը զօրեղ եղաւ։ Տնտեսական տագնապը երկիրը ցնցեց։ Կառավարութեան եւ զինուորականութեան դիրքը խախտեցաւ։

Նոյնպէս նստած՝ Մ. Քէմալը վայրկեանը շատ նպաստաւոր գտաւ ուժ տալու Ֆէթհի պէյին, որ հրապարակ եկաւ ընդդիմադիր հոսանքով մը։ Հաւասարակշռութիւնը տակաւին տեղը գտած չէ։ Զինուորական ճակատամարտ մը Արարատի տակ Թուրքին եւ Քիւրտին, բախտը կ՚որոշէ։ Ուրիշ ճակատամարտ մըն ալ տեղի պիտի ունենայ Էնկիւրիի մէջ, քիւրտ Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի (որ հինգ տարի առաջ կը յայտարարէր թէ անմեղ արեան մէջ իր ձեռքերը չի թաթխեր) միջեւ։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս պայքարին արդիւնքը։

Պարզ է, Ըսմէթ փաշան պիտի հեռանայ։ Եթէ ոչ այս անգամ, բայց մօտաւոր ապագային ան պիտի հեռանայ, ճղակառոր։ Եթէ ան ապարչէչէն չանհետանայ Թուրքի մը գնդակով, պիտի հեռանայ նոյն Թուրքին հալածանքներով։ Ան Թուրքերու կողմէ պիտի կոչուի «աղտոտ Քիւրտ մը, հազգէ ու կրօնքէ դուրս մարդ մը»։ Եւ բնաւ զարմանալի թող չթուի, եթէ Թուրք երախտագիտութիւնը զայն կոչէ «դաւաճան»։

Իսկ քիւրտ ազգը նզովանքով պիտի յիշէ իր մէկ զաւակին անունը, որ անէծք մը պիտի հիւսէ Ըսմէթի անուան շուրջ, որ շատ աւելի մեծ չարիք հասցուց իր ժողովուրդին, քան Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաները։

Սակայն Ֆէթհի եթէ գործի գլուխ գայ, կասկածէ դուրս է, որ իր խիղճը պիտի ներկէ Քիւրտ ժողովուրդի արիւնով, այս անգամ, Թրքական դաւադրութեամբ եւ անասնական ստորանքներով, մինչ Գիդատաստի պէս ներկայանալով մարդկութեան, ձեռքերը սարսած, — տեսէ՛ք, անմեղ արիւնի մէջ թաթխուած չեն։

Ուր որ կայ այսքան արիւն եւ դաւադրութիւն, հոն, արեան ծարաւի դահիճներն ալ, վերջ ի վերջոյ արեան մէջ կը խեղդուին։

Թատրոնը բացուած է Էնկիւրիի եւ Եալովայի մէջ։ Հետեւինք դերակատարներուն, որոնք արեւելեան տրամ մը մեզի ներկայացնելու խոստումը կուտան։

ՐԻՎԱՐԷՑ

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Սփարլաթօ՝ երկրորդ նաւամատոյցը Սերպիոյ։ Հոս պիտի ձգենք մինչեւ գիշերուան ժամը տասներէկ։ Վեց ժամ ունինք։ Պէտք է ճարը գտնել դուրս ելլելու։

Նաւապետին հրաշխաւորութեամբ դուրս ելլայ։ Ցուսահատութիւնը պատեց զիս։ Հոս ամէն բան նախնական է։ Գիւղացիները եօթանասուն կարով հագուստներ կը հագնին, արեւներն անգամ ամէնէն հասարակներն են։ Խանութէ մը ներս մտայ ու քանի մը բաներ գնեցի, վճարեցի դրամը, խանութպանը փոխանակ դրամիս մէկ մասը ետ տալու, 7—8 հատ «ինկաւէթ» տուաւ։ Զարմանալի բան, եթէ ծխող ըլլայի, պարտաւո՞ր էի ընդունիլ զանոնք։

Արեւելեան սակարկութիւնը կորսուած էր։ Սփարլաթօյի մէջ կորսուած տուփ ծոլորին հետ կրնաս սակարկել առանց քաշուելու։ Ցանեերկու տինարոց ծխամորճ մը չորս տինարի կրցայ գնել։ Ցամաօրէն սակարկեցի պարզապէս գաղափար մը կազմելու համար Սերպիոյ «վաճառականներուն» վրայ։

Վերադարձայ նաւ։ Գիշերը անգամ մը եւս դուրս ելլայ։ Այցելեցայ Ամէն բան փոխուած էր։ Ցրեխներն ու շալվարները քաշուեր են լեռ, փողկապներն ու քրեփ-տըշինի շրջազգեստները կը յածին հիմա։ Ո՞ւր էին ասոնք ցերեկին։ Բերանս բաց մնաց։ Ցերեկին ամենանախնական արեւելեան գիւղ մը, իսկ իրիկուան եւրոպական գերարդիական քաղաք մը։ Ցերեկուան այցելութեանս նաւապետին ըսած էի, որ եթէ Թիրանան Սփարլաթօյի պէս է, անմիջապէս կը վերադառնամ։ Իսկ իրիկուան այցելութենէս յետոյ նաւապետին ըսի, որ եթէ Թիրանան Սփարլաթօյի պէս է, կը մնամ։

— Ձեզ չեմ ուզեր յուսահատեցնել, ըսաւ նաւապետը, բայց Թիրանան տակաւին հեռու է Սփարլաթօ ըլլալէ։ Մանաւանդ որ ճանճաւանդ (մալարիա) ալ կայ հոն։

Փարիզեան լրագիրները հինգշաբթի սուղ են այս կողմերը, բայց ինչպէ՞ս չհամակերպիլ, լրագիրները հացի չափ անհրաժեշտ են ճամբորդին համար։ Մտքէս չանցաւ լրագիրներու գինը սակարկել։

* * *

Հոս մօտ ենք ալպանական եզերքին, բայց ուղիղ չպիտի երթանք, շոգենաւը պիտի կարէ Ադրիականը արեւելքէն արեւմուտք։ Դարձեալ Իտալիա պէտք է երթանք, կրունկին մօտ, Պարի քաղաքը, որուն մօտ կայ հայկական Նոր Արաքս աւանը։

Նաւապետը, փոխանորդը, մեքենագործները, նաւաստիները, բոլորը, բոլորը սկսան ուրախանալ։ Բոլորը Պարիցի են։ Անոնք կ՚ուրախանան, որովհետեւ վաղը առաւօտ իրենց տան մէջ պիտի ըլլան։ Բայց երբեք չեն մտածեր իմ մասիս, որ կը հեռանամ։

Պարի-Ցիւրացցօ

Նաւուն մորդիկը ըսին ինծի որ Պարի հայ մը կայ, որ բոլոր խալացիներուն ծանօթ է փրոֆէսէօր անունով։ Ամէն մարդ կը սիրէ ու յարգէ զինքը։ Հասկցայ անմիջապէս որ Հ. Նէ։ Իսկ նաւապետը անոր ուղիղ հասցէն տուաւ ինծի։

Ժամը հինգին միայն կրցայ ծանօթանալ Հ. Նի հետ։ Բայց հոգիս քառորդ ժամ միայն։ Պաշտօնեայ է, պէտք է գործի երթայ։ Ինծի մնաց չձգեց սակայն, ներկայացուց իր շատ սիրած մէկ բարեկամին, պարսկական հիւպատոսին, որ ֆրանսերէն բաւական լաւ կը խօսի։ Այս պարոնը շատ հաճոյակատար է, կառք մը մէջ հրաւիրեց զիս ու պտտցուց ամբողջ Պարի քաղաքը եւ ցուցահանդէսին վայրը, զոր պիտի բացուի մէկ շաբաթ յետոյ Թագաւորին ներկայութեան։

Կը սխինք նախ հին Պարիէն, յետոյ կ՚անցնինք Նոր Պարի եւ վերջը նորագոյն Պարի, ուր ամէն ինչ գեղեցիկ է ու ներդաշնակ։

Հին Պարիի փողոցները արեւելեան գիւղի մը նմանութիւնը ունին։ Զարմանալիօրէն կը նմանին Ռոտոսթոյի փողոցներուն։

Իրիկուն է։ Բոլորը մէկ մէկ աթոռ առած, դռներուն առաջ նստած են։ Այրերը կը ծխեն, իսկ կիները բուրդ կը մանեն։ Ցզաքները։ Մի հարցնէք, այնքան շատ են որ չես գիտեր ինչ կ՚ընեն։ Մըրջիւնի պէս կը վխտան։

Հիւպատոսը, որ հարուստ խալացի մըն է, հպարտութեամբ ինծի ցոյց կուտայ երկրին զինուորցուները։

— Քանի կայ այս արտադրութիւնը, Իտալիա չի վախնար ոչ մէկ արտաքին վտանգէ։

— Եթէ այդպէս է, մենք Հայերս ալ չենք վախնար ուրեմ, որովհետեւ շատ ետ չենք մնար Իտալիայէն, մենք ալ բեղուն ենք։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Հայերու մասին։

— Մեր երկրին մէջ Հայերը չնչին չեմ կարծեր որ գտնուի։ Չեմ կարծեր որ Իտալիա անմիջական բան մը կրնայ ընել հայկական անկախութեան համար, բայց այդ եթէ ըլլայ օր մը, Իտալիա ջերմ աջակիցը պիտի ըլլայ անոր։ Հոս ֆրանսերէն լեզուով լրագիր մը կայ, որ հիմնուած է իտալական միութենէն առաջ եւ կը շարունակուի ֆրանսերէն հրատարակուիլ որպէս աւանդութիւն։ Այդ թերթին մէջ ես շատ գրած եմ եւ միայն հայկ հարցի մասին եւ ի միջի այլոց մատնանշած եմ որ հայ ժողովուրդը գեռ ամբողջութեամբ չէ կորսնցուցած իր անկախութեան, կուսակցական եւ նոյնիսկ անձնական հակամարտութիւններ կան որ գործը կը վտանգեն։ Մէկուն ըրածը միւսը կ՚աշխատի քանդել, որովհետեւ հեղինակը ինք չէ այլ իր հակառակորդը։ Ցեսայ հայ հարուստները, հայ հարուստները Աստուած իմ, հոգիէն աւելի կապուած են իրենց դրամին, իսկ անկախութի՞ւնը, բէօ՞հ, չորրորդական նշանակութիւն ունի անոնց համար։

Երկու ժամ դարձաւ կառքը եւ մենք երկու ժամ խօսեցանք առանց դադարի։

Հ. Նին հայցուցի Նոր...
ոի մասին։ Անմխիթար է
Նապալի շրջան մը կ՚անցն...
Նոր Արաքսը, գորգի գործ...
գրեթէ փակուած է, քանի...
գի միայն կ՚աշխատի։ Ն...
ծուի որ բոլորովին փակ...
գրութիւնը Նոր Արաքսի...
Նակիչներուն։ Մեծ մասը...
են եւ անընդունակ ուրի...
ընելու։

* * *

Լոյսը բացուեցաւ, Նա...
ծիլուեցայ, հագուեցայ...
տուի արեւին ու բարե...
Ցիւրացցոյի մգկիթին...
Հը՞ն. շատ կարօտցած էի...
տեսանք հետզհետէ ու...
ցօն աւելի որոշ կ՚երեւա...
լիկ շէնքերով փոքրիկ գի...
ղաք մը եօթը ութ հա...
նակիչով։ Գլխաւոր նաւա...
է Ալպանիոյ։ Այլ կողմէ...
հարիւր մեթր քաղաքէ...
կան յոգարանները։ Ցիւր...
րափ չունի տակաւին, ...
բաւական հեռուն խարս...

Նաւակները խուժեցի...
սունէ աւելի ճամբորդներ...
խազրեցին եզերք։ Անցա...
մաքսատան պաշտօնեաներ...
ազնիւ վերաբերում ...
ճամբորդին։ Անցագրի ...
նագրութեան գրասենեակ...
տակէ փոքրիկ խրճիթ ...
Դուրսը կրակէ անձրեւ կը...
կարծես, եւ խե՞ղճ ...
կը լողայ քրտինքի մէջ։

Մաքսատան պաշտօնեա...
յուսակիս քսեց կաւիճ...
պիտի փակենք առ այժմ...
լեզուներու տեսակէտով...
տաճկերէնի՞ը։

— Հոս երկու հայ...
կաններ կան եզեր, կը ճա...
հարցնեմ մաքսատան ...
եայիմ։

— Օ՛, պոտիկեանի, ...
եանի, աւէթ, աւէթ, ...
մը առանց ինծի հարցնելո...
պայուսակս ու վազեց։

* * *

Ցիւրացցօ մտնելու...
զարնէ հապճեպ մը երկի...
զարդելու համար։ Ցածե...
տանէն մնացած հին, ...
անհրապոյր շէնքերու ...
մերը գրուած են նոր ...
Արդիականանալու ճամբ...
որ մէկ ծայրը յեղութեա...
սը կը վազէ։

Սեւ չարչաֆին մէջ...
գլուխ փակուած կնոջ ...
տեսնես օրիորդ մը կար...
րով, բաց թեւերով ճերմ...
վարով ու փէսի պէս ...
գտակով արխաղարդ ...
կամ նոյնիսկ անգլի...
տեսնես ճերմակ թէնիս...
տով, լաւ արդուկուած, ...
շապիկով եւ փողկապով...
բաց երիտասալ մը...
նի վրայ եզան եւ գոմէ...
քերը կը ձգձգան, իսկ ...
նաւերը կը հնգան։ ...
գոմէշի կառքէն օգտուե...
է։ Երկրին մէջ գեռ եր...
չկայ. բայց օդանաւով ...
ճամբորդել։

Զիս շրջապատող հա...
կիցները բացատրութիւն...
տան երկրի մասին։

Եթէ Ալպանիա ...
թափով որ թափով քալ...
ջին 3—4 տարին, երկա...
տարի յետոյ կրնայ հա...
դրացիներուն։

Ցաւը Հայ հոգիս է, ...
րացցոյի մէջ, երկու ...
կաններ են եւ Ցիւրացցո...
նէն փառաւոր վաճառա...
նին։ Ջերմ գուրգուրան...
կուտան երբ հայերէն ...
իյնայ հոն։ Արդէն ...

«Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՏԱՅ»
ԹՐՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԻՍՏԸ

Այս վերնագրին տակ Journal ը գրէ.—

Թուրք մեծ ժողովը պէտք է գումարուի այսօր։ Ն՛ըսենք ...է։ Որովհետեւ մինչեւ վեր... պա՞ն, կրնանք հարց տալ թէ ...յս նիստը չպիտի՞ արգիլուի արգ... ...ք լուծումով մը։ Իրօք սովորա... ...ն դէպք մը չէ խորհրդարանա... ...ն նստաշրջան մը, որ արգէն ...ցուց. Թաղուած կը հասնի ընդ... ...նդրապէս, երեսփոխաններու կար... ...ը չեն հարցներ այն եղանակին ...ութին, որով վերջ պիտի գտնէ ...ինց քաղաքական ասպարէզը ...յց Թուրքիոյ մէջ ամէն բան ...եղի չունենար այնպէս՝ ինչպէս ...յլուր։

...ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ կարելի է ...նել պաշտօնի վրայ եղող գեա... ...ն մը, որ բացէ ի բաց դիրք ...նէ իր կառավարութեան պետին ...էմ։ Այդ է սակայն որ ըրաւ ...էթհի պէյ, ինչպէս կը յիշուի։ ...ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ տեսնուած է ...պետութեան գլխաւորը իր հե... ...նականութեամբ հովանաւորէ շար... ...ում մը, որ նոր հաստուած մը կը ...նէ այն հաստատութեան դէմ որուն ...ղեկավարն իսկ է։ Պէտք չէ մոռ...նալ թէ Գազի Մուսթաֆա Քէմալ հիմնադիրն ու ղեկավարն է Խալք կուսակցութեան, որուն ձեռքը կը ...այ իշխանութիւնը՝ Յոյներու դէմ պատերազմէն ի վեր։ Ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ պիտի տեսնուէր որ ...ատեց հիմնելու վարչապետ մը ...ընդունէր այս կերպով թշնամանքը։

Եւ ահա Մեծ Ժողովը կը պար...տաւորի ժամանակէն առաջ ընդ...հատել իր ամռան արձակուրդը, ...ելմտական տագնապ մը լուծելու ...պատրուակով նիստի կը հրաւիրուի ...Զգենք որ չի տեսնուիր թէ երես...փոխաններու համաքոյթ մը ին...չպէ՞ս պիտի կրնայ լուծել խոր տագ...նապ մը, որ կը բխի անտեսական ու ելմտական ամէն տեսակ նկատառումներէ։ Բացայայտ չէ՞ թէ իրականութեան մէջ, քաղաքական տագնապ մըն է որ պիտի պայթի։ Եւ ի՞նչ պայմաններու տակ։

Աշխարհի քթին խնդալ է ելեւմուտքի [illegible] ներկայացնել իբր հետեւանքը բնական շարժման մը, որ միակ կուսակցութեան մը վարչաձեւին տեղ պիտի գնէ շրջապահիկ վարչաձեւը՝ խորհրդարանական եղանակով։ Ճշմարտութիւնը շատ աւելի պարզ է։ Այն որ, Իսմէթ փաշա որ տարիներէ ի վեր կը կառավարէ, չյաջողեցաւ կազմակերպել վարչութիւնը, ոչ ալ պէտք եղած կերպով վարել ելեւմուտքը։ Անոր յաջորդը կը փնտռեն եւ կը պատրաստեն նոր մարզու մը գահակալումը։

Կը մնայ գիտնալ թէ ի՞նչ չափով այս նոր մարզը կարող պիտի ըլլայ աւելի լաւ ընել քան ինքը։ Ստիպուած ենք հաստատել թէ Ֆէթհի պէյ վերադարձը մըն է համբաւաւոր «Իթթիհատական»ին, որ շատ լաւ յիշատակ չէ ձգած։ Ֆէթհի պէյ Փարիզի դեսպան չէ՞ր այն շրջանին իսկ, երբ բազմապատկուեցան Թուրքիոյ ելմտական դժուարութիւնները։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Անգլիոյ խորհրդարանական յանձնախումբը որ կազմուած էր քննելու համար անգործներու նպաստի բաշխման գործը, կը պատրաստուի հրատարակութեան տալ իր տեղեկագիրը, որ կը կարծուի թէ դժուարութիւններ պիտի ստեղծէ դահլիճին։

Արդէն յայտնի է թէ յանձնախումբը միաձայնութեամբ այն եզրակացութեան եկած է որ նպաստընկալներէն շատերը, ոչ իսկ իրաւունք ունէին արձանագրուելու իբր անգործ եւ կ'առաջարկէ անմիջապէս ջնջել անոնց անունները նպաստընկալներու ցանկէն։

Յանձնախումբը բազմաթիւ զեղծումներ հաստատած է նպաստի բաշխման գործին մէջ եւ գիտած է որ շատ գործաւորներ, որոնք շաբաթական երկու երեք օր աշխատելով կրնան արդէն բաւարար վարձք ստանալ, կը շարունակեն օգտուիլ կառավարական նպաստէն եւյլն., այն օրերուն համար երբ չեն աշխատիր։

Հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս առաջքը պիտի առնուի այս կացութեան, քանի որ կառավարութիւնը ծանօթ ըլլալով մէկտեղ զեղծումներուն եւ անկանոնութիւններուն, ցարդ չէր համարձակած որ եւ է քայլ առնել, որովհետեւ, կ'ըսուի թէ աշխատաւորական կարգ մը երեսփոխաններ վտանգեցուցեր էին զիրենք ընտրողները թէ կացութեան մէջ ո՛չ մէկ փոփոխութիւն պիտի մտնէ։

ՍՏԱԼԻՆ ԽԵՆԹԵՑԱՒ

ԼՈՆՏՈՆ, 23 Սեպտ — «Մորնինկ փոսթ»ը կը գրէ թէ յաճախ ստացուած լուրերու համաձայն, վերջերս, Ստալին՝ մտային խանգարման նշաններ ցոյց է տուած եւ մասնագէտներու յանձնախումբ մը որ յատկապէս նշանակուած էր զայն քննելու համար, իր տեղեկագրով կը հաստատէ [illegible]։ Կատարեալ հանգիստ հրահանգուած է Ստալինի։

Ներկայիս, խորհրդային քաղաքանութեան ղեկավարութիւնը կը գտնուի Մոլոտովի եւ Կագանովիչի ձեռքը՝ քաղաք. Դիւանի երկրորդ եւ երրորդ քարտուղարները։

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Յառաջ»ի սեպտ. 16 թիւին մէջ երեւցաւ Զարսանճագցիներու երկրորդ պատգամաւորական ժողովի զեկոյցը։ Մեր հայրենակիցներու աշխատանքը գնահատելի է, բայց այսքանը չի բաւեր Զարսանճագցիներու համար։ Ֆրանսայի մէջ մօտաւորապէս մեր հայրենակիցներու թիւը կը հասնի 1500ի, թերեւս աւելի։ Այս թուի համաձայն մեր հայրենակիցներու աշխատանքը մեծ բան չի ներկայացներ։ Ճիշդ է որ որոշ աշխատանք տարած են, բայց կարող էին աւելին ընել։ Զարսանճագցիներու մէջ կուսակցական պայքար չկայ, բոլորն ալ միացեալ ճակատ կը կազմեն միեւնոյն գաղափարներով տոգորուած. Սուրիան ալ մէկն ըլլալով մօտաւորապէս տասը մասնաճիւղեր ունին։

Կեդր. Վարչութենէն կը խնդրենք, որ երկրորդ պատգամաւորական ժողովի որոշումներէն մէկն է ստեղծել Զարսանճագցիներու կեդրոնական մարմին մը Ֆրանսայի մէջ կամ Ամերիկա։ Այս ուղղութեամբ Կեդր. Վարչութիւնը բանակցութեան մտած է Ամերիկայի զանազան հայրենակցական միութիւններու հետ. Մեր հայրենակիցները պէտք է աշխատին քաղաքակցական բնոյթ չտալ։

Միութիւնը պէտք է կրէ համազգային բնոյթ եւ փոխանակ գոհանալու մի միայն իր քաղաքակից կարօտեալներու օգնութեամբ, մտահոգուի նաեւ ազգային ընդհ. ցաւերով։

Յաճախ կը կարդանք այլասերման եւ ձուլման վտանգներուն մասին։ Հայրենակցական Միութեան կարեւոր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ պայքարիլ անոնց դէմ։ Ամէն գնով պէտք է աշխատինք պահել մեր ազգային դիմագիծը այս օտար ափերուն վրայ դաստիարակել մեր նորահաս սերունդը, զրկել զանոնք հայկական դպրոցներ, պահել հայ սերունդը հայ՝ մինչեւ որ օր մը ծագի Հայուն արշալոյսը, որովհետեւ Զարսանճագցի ըլլալէ առաջ հայ ազգին կը պատկանինք։

Սարգիս Քիւրքճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՒԱՆ, 21 Սեպտ — 1927-ին էր որ ուարտեցաւ Gillet-ի մետաքսի գործարանը, որմէ յետոյ սկսան գալ մեր հայրենակիցները. առաջին տարին միայն չորս հայ ընտանիք կար։ Մնացեալ բոլորը խոլաքներ էին, բայց հետզհետէ մերինները շատցան եւ խոլաքները քաշուեցան այնպէս որ ներկայիս գրեթէ ամբողջովին հայ բանւորներով լեցուած է գործարանը։

Գաղութին այսպէս շարունակաբար զարգանալը, ստիպեց մեզ որ ունենանք Ազգային մարմին մը եկող գացող հայրենակիցներուն աջակցելու համար, (մանաւանդ որ հոս եկող Հայերը ընդհանրապէս շատ նեղ վիճակի մէջ կը գտնուին) եւ 1929 սեպտ 15ին համագաղութային ժողով մը տեղի ունեցաւ, որմէ բխեցաւ Ազգային Միութիւն մը։ Այն օրէն սկսան գործի սկսանք, կապ հաստատեցինք գործարանի վարչութեան հետ շարունակ պաշտպանելու համար մեր հայրենակիցներուն իրաւունքները։ Եկող-գացողներուն մեր ուժին ներած չափով օգնեցինք, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս։ Մեր հայրենակիցներուն գործերը կը տեսնուին, առանց որեւէ դրամական պարտագրութեան։

Մասնաւորապէս յարգանքի արժանի են Ազգ. Մ.ի անդամներէն Գ. Մինաս եւ Աստուր Ցերեճեան որոնք իրենց հանգիստի ժամերը զոհած են, կամ թաղապետարան երթալով, կամ գործարան, կարգադրելու համար նորեկներու գործերը։

Բայց Ազգ. Միութեան գործը հոս պէտք չէ կանգ առնէ, քանի որ մենք ուրիշ առջեւ ունինք, նոր սերունդ մը, որ «Սիթէ»ի փողոցները չափչփելէ զատ ուրիշ բան չըներ... Մանաւանդ, որ ֆրանսական դպրոց ալ գոյութիւն չունի այս գիւղը։ Ամէնէն մօտիկը երկու քիլոմեթր է, եւ այսինք պատճառով ալ մանուկները կը թափառին փողոցէ փողոց օրն ի բուն։

Ուստի, այս ամէնուն վերջ տալու եւ կորուստէ փրկելու համար այս փոքրերը, Ազգ. Միութիւնը հրապարակ եկաւ մանկապարտէզի մը կառուցումը մէջտեղ դրաւ, եւ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ ջանք խնայուեցաւ։ Ամբողջ գաղութը ժողովի հրաւիրեցինք իրենց տրամադրութիւնը շօշափելու համար, եւ բոլորն ալ գիտակից սպառնացող վտանգին, իրենց աջակցութիւնը խոստացան։ Գոյացաւ մօտաւորապէս 6000 ֆրանք, որուն 1290 ֆրանքը հողին տուինք առժամապէս, մնացեալ գումարն ալ յատկացուցինք շինութեան։ Աւելորդ չըլլայ հոս յիշել գաղութին համերաշխութիւնը։ Գաղութը ոչ միայն իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը լայնօրէն տրամադրած է գործին, այլ եւ իւրաքանչիւրը իր հանգիստ ժամերը կը յատկացնէ շինութեան աշխատանքներու, այս կերպով գոյացնելով կարեւոր խնայողութիւն մը։

Բայց այս գործը, ամէնէն քիչը 12-15.000 ֆրանքի կը կարօտի, մեկ կողմէն գործարանէն ալ դիմեցինք եւ յոյս ունինք որ ան ալ պիտի օգնէ. բայց նորէն պիտի պակսի, կրկին պիտի դիմենք գաղութին աջակցութեան, բայց.. դժբախտաբար մեր հայրենակիցները, մանաւանդ նորեկները որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն գրեթէ օրուան հացի կարօտ են։

Ուստի Ազգ. Միութիւնը կը խնդրէ բոլոր անոնցմէ որոնք ի վիճակի են եւ կը փափաքին, միաժամանակ ազգային վերին մարմիններէն, Փարիզի Հոգաբարձութենէն, Բարեգործականէն, Հայ կարմիր խաչէն, որ նկատի առնեն մեր այս կոչը, եւ նպաստեն լրացնելու ձեռնարկ մը, որ կոչուած է փրկելու նորահաստատ գաղութի մը բազմաթիւ մանուկները։

Ռուանի Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետ՝ Մեսրոպ Թորոսեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ Կաթող. ընտրութեան առթիւ՝ Լիոնի Թեմէն զրկուելիք հոգեւորական եւ աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութեան կատարումը փութացնելու համար, Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ Թորգոմ արքեպսկ. սեպտեմբեր 11 թուակիր հաղորդագրութեամբ կրկին հրահանգած ըլլալով Ազգ. Գաւառ. Խորհուրդին, կը փութանք յայտարարել Լիոնի եւ շրջակայ թեմերու մէջ գտնուող քահանայ հայր, կեդրոնին եւ շրջականերու Գաւառ. Խորհրդոյ եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամոց, եւ թեմերու Ազգ. կազմակերպութիւններէն զրկուելիք մէկ մի ներկայացուցիչներուն, վաղը ուրբաթ, սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը 8ին, Լիոն, 75, Ավընիւ Պէրթլօ, հայ եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, առ ի ընտրութիւն պատգամաւորներու, մասնաւոր ժողով մը պիտի գումարուի, ուստի կը հրաւիրենք անպայման ներկայ գտնուիլ եւ մասնակցիլ ընտրութեան գործին։

Լիոնի Ազգ. Գաւառ.
Խորհրդոյ դիւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

"ԴՐՕՇԱԿ„ի

Թիւ 303 (սեպտեմբեր)ը՝ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բանդիտիզմ՝ խմբագրական, Ա. Ը. Ինտերնասիոնալի բանաձեւը քրդական հարցի մասին, Երկիր իրադարձութիւնները, Վրացական ռազմաբեմից, Վրացկան ապստամբութիւնը՝ Կ. Սասունի, Վրացական հարցն Աշխ. Ընկ. Ինտերնասիոնալի առաջ, Տրոցկիզմը արտասահմանում՝ Վ. Վրիժակ, Միլմակցութիւններ։ Գին 2.50 ֆրանք։

* *

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրի Ը. տարի թիւ 11 (95) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մաննիկ Պէրպէրեան՝ Էջեր մենակեացի մը օրագրէն, Հէլէզ Մէհոլէքեան՝ Ցիկին Թաթուկի մամուլը, Կոստան Զարեան՝ Մի քանի ծայներ կիթառի վրայ, Վ. Վալադեան՝ Երկու կրակի միջեւ. Արտաշէս Տ. Յ. Տօնճեան՝ Հայրենի կարօտ, Հ. Տէվլէթեան՝ Իրեն, Վահրամ Սոֆեան՝ Այգանկար, Ա. Ահարոնեան՝ Կոստան Զարեան (Ցատրագործի Հարսը), Արմէն Սեւան՝ Ցիգրան, Ջեօկիւրեան, Մ. Երեւանցեան՝ Հայերի Թիւը եւ տարածումը, Արմէն Անոյշ՝ Անտառը մենակ, Գ. Ճիզմէճեան՝ Առաւօտն դէմ, Դարեհ Ազատեան՝ Գրական ուժինները վրայ, Պրոֆ. Ն. Աղոնց՝ Վարդ. Մամիկոնեան, Մ. Տէրպէտէքեան՝ Գնչուներ, Իրապեկ՝ Առաջ եւ այժմ, Մալխաս՝ Ապրումներ, Անդրանիկի Յուշերը, Վազգէն՝ Ատրպատականի գոյամարտը, Մ. Վերածին՝ Փրոֆ. Վ. Լարազգատ Ց. Գազանճեան, Ա. Ամեան՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

Հասցէ՝ «Hairenik». 13—15 Shawmut St. Boston Mass.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ
ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Թուղթն ու գրիչը դեռ չկըր...ան ալ պատմութիւնը բոլոր ա...ոնց գորս այսօր բարի պառաւը, ...ին օրերու սաղմոսի մը պէս մա...ծ իր շրթներուն վրայ, գող...գողալով ապրողակի մը նման ...թիլ-կաթիլ դուրս կուտայ վէ...երու եւ ... անգութիւններու ...ադեւ։

«Գօգօն եւ Ամօն», «Փերու...Զարա, Զարդարենց Սուսանա ...հերմիր ձիենց, «Ո՛վ Աստուա...ծ մայրը, Օձի շապիկ»ը, «Կովը...ունքը».

Եւ դեռ քանի՛ քանի անուն...եր հեքեաթներու, վիպակներու ...ապրուած օրերու պատմու...թեանց

* *

Ու մամիկ կ'ըսէ թէ՝ իր ...մանուկութիւններուն ամէնէն գե...ղեցիկները կը ծնին կէս գիշերէն եաք, երբ մեղաին ադամորդիները երազներու վայելքութեամբ կը սրբուին եւ լուսատուը իր ժառմաքուր երեսով խաւարին վրայ կը խնդայ։

Եւ այս պատմութիւնները կը հոսին հազար սարով եւ հազար ձորերով հեռուն ձգած, ամայի վանքի մը խարխլած պատերէն, որոնց կայծակնահար ուսերը, հիմա ալ կը վսեման հազարամեայ ընկուզենիին ճիւղերէն վեր՝ արեւուն նայելէ։

Խանձուած խոտերու տափաստան մը, եղեւնոտ պարիսպներով եզերուած, թառած բարձր բլուրի մը կատարին, իր լեզուն օձապատոյտ եւ երկար ճամբայով մը կ'երկարի Պէնտի-Մահու գետին մէջը լիզելու։

Ծերացած կոյր արծուի մը պէս թառած է սեւ ժայռը ափասանի չոր կռնակին լայն բերան վէրքի մը նման պատառուածք մը կուրծքին վրայ, ուրկէ կը կաթկըթի արնագոյն ջուրը Սուսան աղբիւրի։

Հօ գո՜ռձ կայ, լօ՛լ, գօհա՛ր ։

Հին ժամանակներու մագաղաթեայ գիրք մը կը հաստատէ մամիկին պատմածը այդ վանքի, գիւղի, դաշտավայրի ու ժայռի մասին, որուն ոտքերուն տակ, ժամանք պէս ողջակիզուելու պատրաստ, երկնցած են մամռապատ ու թաշնագիրերով զարդանկար խաչքարերը մեծ սուրբերու եւ անուանի քաջերու։

Աղուէսներու անհամար բազմութիւններ, գորերով կուլան հոն, կը կլկլան ազաւոր...

Ու քանի քանի հազար այդ տեսակ վանքեր ու չենքեր ունէինք։

Դաշտեր, որոնց սիրտերը ձանկուտելով, մինչեւ Նեմրութ ծովակը կը սողայ Պէնտի-Մահուն, ա՛լ կանաչ չեն բուսցներ, հողեր որոնց վրայ եղբայրական քրտինքն ու արիւնը դարեր շարունակ առէ գէգեր կ'ամբարէին տանտէրն ու մշակը, քաղցին ու շինականը կշտացնելու, ալ մարգ-մարգահոտ չեն տաներ։

Դրախտէն փրցուած այդ տառուածակերպ դաշտավայրին ու լեռնալանջերուն վրայ տեղ մը միայն կարմիր քարակոյտ մը կանաչին, չոր ու վաւշ գոզուենի վրայ դեռ կ'երերայ Անթառամ ծաղիկի հասիկ մը, կէսը գեղին ու կէսը արեւու գունով, համբուրանեն հարսնուկի մը պէս, չիթեները բացած աղբերակին։

Նոր օրերու արհաւիրքները չգտան զայն. արիւնարբու ցեղեր չհրցան կոխոտել, որովհետեւ սիրակարօտ աղբուկներով ողողուեցան իր սերմերը. գիշեր մը՝ լուսնեակին եւ աստղերուն աչքեւ

Հինգ բոցեղներու բազմութիւն մը դեղին, գգգուած, անգրեգման մեռելներու ոսկորներուն պէս գաղ ուցիր կը գղգղայ հոն, ուր՝ սուրբերուն եւ վանքին խորհուրդները, աղաւնիներու ծիրտերով ծեփուած պատերուն հետ կը սըլըքտան։

Ագամէն մինչեւ մեծ եղեռն ծխացած խունկերէն լայնարձակ ոլորանները, ամէն գիշեր դարձ կուգան, կը նստին ընկուզենիի ճղաղա գլխուն, թափ կուտան անոր մէջքն ու կողերը։ Քամիները կատաղօրէն կը զարնեն սրտին ու պաղ արցունքներ կը տարածեն պարպուած ողնաշարէն մինչեւ փառած գանկախոռոչը։

«Մեհեաններ կան, որոնք խաչ ու բուրվառի պաշտօնեաներ չունին եւ դարերու հասարակ գիրքեր չե՛ն խօսիր անոնց փառքը»։

«Սրբուհիներ կան, որոնք առանց Ցիսուսներ ծնելու, նոր կրօնքներ կը դարբնեն»,

«Ցերաներ կան, որոնք երբեք չե՛ն խնդացեր, ու սակայն հոգիներ ունին իրենց մէջ, սրբուհիներէն ալ արդար, Աստուածներէն ալ փառապանծ եւ անպարտելի»։

Չե՞ն ինչ, թէ ինչ ըսել կ'ուզէ մամիկը։

Ու պառաւի փոս, անփայլ աչնոզբիւրներուն մէջ, Պէնտի-Մահուի ջուրերուն նման պղտոր կաթիլները կը լճանան։

Անգամ մ'ալ մեր թոնրատան մէջ պատմեցի այս պատմութիւնը, հէ՜յ կիտի օրեր։ Ու երբ մամիկը կը շարունակէ, մենք պարզ եւ մանրամասն կը տեսնենք, խանձուած խոտերու տափաստանը, կոյր արծուի նմանող ծեր ժայռը, Սուսան աղբիւր, անթառամ ծաղիկը եւ հազար ու մի գիւղեր դաշտավայրի գորտին ու կողերուն վրայ։

Մենք հոն ենք, հազար սարով, հազար ձորով հեռուն ձգացած Պէնտի Մահուին եզերքը։

ԱԶԳԻՆ

(1)

տի տայ անհրաժեշտ բացատրութիւններն ու լուսաբանութիւնները:

Ըսմէթ փաշա պատմականն բրաւ նաեւ Զիլանի եւ Արարատի դէպքերուն եւ բացատրեց անոնց պատճառները: Յայտնեց թէ շնորհիւ ոստիկանութեան(*) որ եւ է միջադէպի առաջքն առնուած է: ժողովուրդը ինքն իսկ, քանիցս պաշտպանեց Հանրապետութիւնը:

Ըսմէթ փաշա աւելցուց նաեւ թէ զապումի գործողութիւններու ընթացքին, դրացի պետութիւնները հաւատարմօրէն յարգած են դաշնագիրը, «ինչ որ պատասխան մը կը նկատուի բարի դրացնութեան եւ բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ Թուրքիոյ ուղիղ ընթացքին»:

Ազգ. ժողովը կը վերաբացուի այսօր:

Թուրք դաշնին փոփոխութիւնները

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.—

Ըսմէթ փաշա որոշած է քաշուիլ, որպէսզի պատրուակ ունենայ վերակազմելու դահլիճը:Պրկարծուի թէ Ռուսուֆ Քէմալ որ1922ին.Բէռւֆ պէյի եւ Ֆէվզի փաշայի դահլիճներուն մասնակցած է, պիտի ստանձնէ դատական նախարարութիւնը՝ Մահմուտ Էսատի տեղ որ մեծ դժգոհութիւններու տեղի տուած է, մանաւանդ իր վերջին ճառէն ի վեր, որով կը յայտնէր թէ Թուրքիոյ ոչ-Թուրք բնակիչները միայն մէկ իրաւունք ունին, — այն է ըլլալ ծառաներ եւ ստրուկներ:

Վասըֆ պէյ որ 1924ին, Ըսմէթի երկրորդ դահլիճին կ'անդամակցէր իբր կրթական գործավար, պիտի անցնի Ճէմիլ Հիւսնի պէյի տեղ, որ Պեռնի դեսպանութեան կոչուած է: Մուսթաֆա Շէրիֆ պիտի ստանձնէ ազգ. տնտեսութեան գործավարութիւնը: Դեռ յայտնի չէ թէ ով պիտի ստանձնէ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը Րէճէպի տեղ, որ կ'անցնի Խալքի ընդհ. քարտուղարութեան, Սաֆֆէթի տեղ:

Սխալ է կարծել թէ այս դէպքերը առաջ պիտի բերեն Ըսմէթի անկումը եւ հետեւաբար Ֆէթհիի իշխանութեան բարձրացումը: Նման փոփոխութիւն մը հաւանական չի նկատուիր մինչեւ որ Ըսմէթ վստահութեան քուէ չկարենայ ստանալ Ազգ. ժողովէն:

Գերման խաղաղական ծրագիրը

Գերման նախարարաց բացառիկ խորհուրդը տեղի ունեցաւ առջի օր, կէսօրէն վերջ: Նախարարները գծեցին կառավարական ծրագիր մը, որով հրովարտակներուն կուտան օրինական ուժ եւ այս կերպով կ'ապահովեն անոնց գործադրութիւնն, առանց ենթարկելու խորհրդարանի հաւանութեան: Բայց դեռ մեծ փոփոխութիւններ պիտի կրեն կարգ մը ծրագիրներ, որովհետեւ տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնն այսօր այն չէ, ինչ որ էր մէկ քանի ամիսներ առաջ:

Այն կարծիքը կը տիրէ թէ մէկ քանի շաբաթ առաջ ելմտական նախարարին լաւատես յայտարարութիւնները հիմնաւոր չէին, որովհետեւ, երբ ելմտական պաշտօնատուններ կը մշակէին բարեփոխութեանց հիմնական գիծերը, ի նկատի ունէին ընդամէնը 1.600.000 անգործ, մինչ այսօր, այդ թիւը բարձրացած է 2.5միլիոնի:

Պրիւնինկ կը շարունակէ բանակցութիւնները զանազան կուսակցութեանց պետերուն, ապահովելու համար համար անոնց օժանդակութիւնը կամ չէզոքութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի: Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ԹՕՅԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՕԼՕՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Խօց. եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին: 4 Սեպտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս: Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն:

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Շարի մէջ, (84 Րիւ Շար): Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ կամ ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ —

կը մասնակցի Մարսիլահայ Թրամաթիկ Ստուտիայի կազմը
Տոմսերու գիները ժողովրդական

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՕԼՕՆՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փաթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Րիւ Շանպառի հաւաքատեղին: Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ՊԱՆԵԼՕ-Քաշան Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 rue Ampère Cachan.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3.30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի ժամը 8ին Գրադարանի սրահին մէջ: Նիւթ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ բոլշեւիզմը»:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ: Նիւթ՝ Կործնապաշտութի՞ւն թէ գաղափարապաշտութիւն: Կը ներկայացուի նաեւ Միշել Սթրոկոֆի ֆիլմը:

ԽՕՋԿԱՏԻ եւ շրջ. հայրենակցական Փարիզի վարչական ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ: 131 Fbg. du Temple, Metro Belleville.

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի այսօր Եշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ, որոշելու համար հանդէսին մանրամասնութիւնները:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 11ին Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ:

EMPIRE մեքենա-հով՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		350 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378 265

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

26 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1375

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Բ.

Թուրքիոյ ներկայ տնտեսական տագնապը, ինչպէս ըսինք ...էի, քաղաքական բարդ տագնապին որպէս աստառ մը կը ծա...յէ։ Այս, սակայն, չի նշանակեր թէ Թուրքիա տնտեսական ...ր տագնապ չունի։ Ամէնէն ճնշիչ երեւոյթը Թուրքիոյ տըն...եսական սնանկութիւնն է, եւ այդ է որ ամէնէն շատ կը ծան...ոյ բազմութիւններու ուսին վրայ։ Այսուհանդերձ Թուր...իոյ ներկայ վարիչներուն համար, այս կարեւոր խնդիրը երկ...րդական նշանակութիւն ունի։ Եւ եթէ ամէնէն շատ այդ ...դրի մասին կը խօսին, միայն անոր համար է, որ նման հար...ց մը արծարծումը քաղաքական վտանգներէն հեռու է, և ...նալ ծառայել քաղաքական հաշիւներու կարգաւորման։

Բայց մենք մօտենանք Թուրքիոյ ճգնաժամին, այնպէս, ...նչպէս այդ հարցը կը ներկայանայ Ազգային Ժողովին և ...ուրք մամուլին մէջ։

Որ Թուրքիա փող չունի, յայտնի է բոլորին։ Որ, այդ ...կրի ճարտարարուեստը եւ գիւղատնտեսական կեանքը ող...րմական է, պարզ կ'երեւի թրքական մամուլի ամենօրեայ ...յայտութիւններէն։ Որ, Թուրք պաշտօնեաները եւ նոյն ...ի զինուորականները կանոնաւոր թոշակ չեն ստանար, ինք...իք սամծի կարգ անցած է։ Իսկ եթէ այս բոլորի վրայ ա...լինք առեւտրական կեանքի չլատումը եւ դրամի անհամե...ա անկումը, կարող ենք եզրակացնել, — տնտեսական սնան...թիւն։

Ըսմէթ փաշան քաղաքական վտանգները կանխելու հա...ր, Թուրք Ազգ. Ժողովը բացառիկ նիստի կանչած է եւմը...ան ստիպողական առաջարկները քուէարկելու։ Անշուշտ ...րա վարչապետը (իր ցեղին դահիճը) գլխարկի գործածու...ն պէս գիւրին գործ մը կը նկատէ Թուրք թղթադրամի ...նացումը, երբ անդին եւմտագէտ Ռիսթ կը յայտարարէ ...ներկայ պայմանները նպաստաւոր չեն այդպիսի գործողու...ն մը համար։ Մինչ Ֆէթհի պէյը, երկիրը տնտեսապէս ...գնելու եւ մեծ փոխառութիւն մը յաջողցնելու խոստումներով Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան կողերէն կը ...րուծէ։

Իրմանատենչ այս խմբակները ճարպիկ լարախաղացներ ...րոնք տնտեսական տագնապը կ'ուզեն օգտագործել։

Թուրքիոյ ներկայ տնտեսական վիճակին երկու կերպ կա... է մօտենալ։

Առաջին, եթէ Թուրքիա կ'ուզէ պահպանել ներկայ բռնա...ութիւնը եւ ազգայնական բացարձակ անկախութիւնը, ան ...աւոր պիտի ըլլայ շարունակել անցած տասը տարուան ...րքականութիւնը, — որ է, հեռու մնալ եւրոպական ազդե...թիւններէն, չմանել Ազգերու Ժողովին մէջ, չքաջալերել ...Թուրք տարրերու տնտեսական ձեռնարկները, հակած ...ը բոլշեւիկեան Ռուսաստանի կողմը, ու բաւականանալ ...ի ընձեռած միջոցներով։ Այսինքն՝ տապկուիլ իր սեփա...ն իւղով։ Այս պարագային, Թուրքիա տնտեսական տագ...ապ չունի եւ չի կրնար ունենալ։ Որովհետեւ երկիրը տնտե...ական քաղաքականութիւն մը չունի, բարգաւաճելու եւ հա...ստանալու ծրագիրներ չունի եւ չի հետապնդեր Թուրքիոյ ...նտեսական եւ քաղաքակրթական վերածնունդը։ Այլ, կը ...ականանայ իր անկախութեամբ եւ կը գոհանայ իր իշխա...ան տենչանքներուն իրացումով։ Անատոլուն լայն երկիր է, ...ը հացահատիկ եւ միս կը ճարուի։ Իսկ ժողովուրդը ճա...ագրապաշտօրէն վարժուած է աղքատութեան մէջ ապ...րելու։ Այսպիսի Թուրքիոյ մը համար՝ տնտեսական տագ...ապի մասին խօսիլն աւելորդ է։ Ան կարող է հարիւր տարի ...այսպէս ապրիլ, առանց մեռնելու բայց առանց մէկ քայլ ...ջ նետելու։

Երկրորդ, Թուրքիա (հանրապետական և արդիական) կ'ուզէ ...րծնիլ, տնտեսապէս ու քաղաքականապէս զօրանալ, քալել ...էլ Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ եռեւէն, եւ ...հետաւորութեամբ։ Ազգերու վերածնունդի ճամբուն վրայ, ...քաղաքական վազքը շատ անբաւական կը նկատէ՝ վերելքը ...րելու համար։ Այս պարագային, Թուրքիա ինքզինքը կը ...ղ տնտեսական շատ մեծ ճգնաժամի մը առջեւ։ Դրամա...ռի եւ վարկի պէտք ունի։ Ազատ առեւտուրը ծաւալ պէտք ...տանայ, ու այս գործին մէջ օտարներն ու փոքրամասնու...թիւնները ճակատագրական դեր մը կրնան կատարել։ Տեւա...ն եւ հիմնական տնտեսական ձեռնարկներու համար, խաղա...ղութիւն եւ իրաւական դրութիւն պիտի ունենայ պետութիւն ...որմէ զուրկ է ներկայ Թուրքիան։ Դրամատիրութեան վըս...տահութիւն ներշնչելու համար Թուրքիա պարտաւորուած է ...միայն մօտենալ Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ եւ ստիպ...ուած է իր սահական սուրը պատեանին մէջ դնել։ Մէկ խօս...ով կորսնցնել շատ բան այն բացարձակ ու սանձարձակ ան...կախութենէն, որ կը վայելէ այսօրուան Թուրքիան։

Այս, արդէն ազգային ծաղկեալ պետութիւն մը դառնալու ...ճամբան է, ուր, իրօք, ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը հանդիսա...նայ տնտեսական հարցը։

Կ'անդրադառնանք յաջորդով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՍՏՏՄՆԱԼԻՑ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

«Հորիզոն» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 13).

— «Ինը հարիւրի հասնող չափահաս որբերու գանգուած մը ունինք, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ յիսունէ աւելի գիւղերուն մէջ։ Զանգուած մը, որ իբր ամբողջութիւն, կարեւոր արժէք մըն է մեր ժողովուրդին համար եւ որ սակայն, իր այժմու տարտղնուած, բաժան-բաժան, ընդհանրապէս անտէր եւ գիւղական որոշ շրջաններու մէջ՝ ազգային կեանքին ու հայ իրականութեան անծանօթ վիճակին հետեւանքով, դատապարտուած է շատ բան կորսնցնելու իր ներկայացուցած արժէքէն։

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը կատարեց մարդասիրական պարտականութիւն մը, ամբողջ տասնամեակ մը իր խնամակալութեան ներքեւ հոգալով այս ծնողազուրկ խլեակները, խնամեց զանոնք որբանոցներու մէջ, հեռացուց զանոնք թրքական վտանգաւոր գօտիներէ եւ հուսկ յետոյ, աշխատանք տրամադրեց անոնց, չափահասութեան տարիքը թեւակոխելու նախօրեակին ցրուելով զանոնք գիւղերու եւ ագարակներու մէջ։ Ասկէ վերջն ալ, մինչեւ այս տարուան սկիզբները, բարոյական հսկիչի դեր կատարեց անոնց վրայ, լսեց անոնց ցաւերն ու գանգատները եւ իր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, ջանաց օգտակար հանդիսանալ իր սաներուն։ Այս բոլորը, ինչպէս ըսինք, կատարեց ան իբրեւ մարդասիրական գործ, աշխատելով ամէն բանէ առաջ մարդը պատրաստել հայ որբին մէջ։ Զուտ հայակերտումի աշխատանքը չէինք կրնար սպասել Նպաստամատոյցէն, որ օտար կազմակերպութիւն մըն էր։ Թէեւ, խոստովանինք դարձեալ, որ այդ ուղղութեամբ ալ երբեան քիչաւ ան մասնակի ճիգեր, որոնք նպաստեցին հայ որբին մէջ հայու բնազդին զօրացման։

Կայ սակայն տարուելիք աշխատանք մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան։ Մեր որբերը, որքան որ ալ, իբրեւ չափահաս երիտասարդներ ի վիճակի են այսօր պահելու իրենց գլուխները, առանց երկրորդի մը վրայ բեռ ըլլալու, այսուհանդերձ, անոնք պէտք ունին տակաւին վարիչ ձեռքերու եւ խորհրդատու առաջնորդներու, որպէսզի, օտար միջավայրերու մէջ, հաւաքական ու ընտանեկան կեանքէ զրկուած, խոստմնալից սեւ բունդի մը այս բեկորները — որոնցմէ այնքա՜ն շատ բան կը սպասէ հայ ժողովուրդը—չքուին ու չմոռցուին անտիրութեան մէջ։

Դժբախտաբար, այս տեսակէտով, չափազանց անմխիթարական է պարզուող պատկերը մեր շրջանին մէջ։ Մեր չափահաս որբերը — եւ մասնաւորա պէս անոնք, որ հատ-հատ կամ հինգով վեցով ցրուած են հեռաւոր գիւղերու մէջ — տէր ու տիրական չունինայսօր։կտրուած են արտաքին աշխարհէն ու հայ իրականութենէն, մոռցուած են ազգ. իշխանութիւններէն, ազգային գործիչներէն։ Դաշնակցութիւնն է միայն, որ ցարդ, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ հետաքրքրուած է անոնց վիճակով. ներշնչած է անոնց ազգային ոգի եւ հրահրած է անոնց մէջ հայրենիքի ու հայութեան սէրը։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ըսմէթ-Ֆէթհի թնամաղրութիւնը

Ղեկավարութեամբ Մուսթաֆա Քէմալի, Ֆէթհի-Ըսմէթ թնմաղրութիւնը կը շարունակուի առանց միջադէպի, գոնէ ցարդ, եւ որովհետեւ հետագայ բոլոր դրուագները առաջուց արդէն, կէտ առ կէտ ճշդուած են, յուսալի է որ զաւեշտը պիտի վերջանայ՝ իրարու գլխու պնակ ու գաւաթ չկոտրած։ Դատեցէք։ Խորհրդարանին մէջ՝ աթոռ մը ապահովելու համար Ֆէթհիի, կը հրաժարեցնեն Հիւսնին՝ կրթական գործավարը, որ միեւնոյն ատեն Կիւմիւշխանէի երեսփոխան է ու զայն կը նշանակեն Պեռնի դեսպան։ Իսկ Ըսմէթ վեհանձնաբար, կը հեռագրէ Կիւմիւշխանէի Բ. կարգի քէմալական ընտրողներուն, որ երեսփոխան ընտրեն Ֆէթհին, որպէսզի իբր պետ ընդդիմադիր կուսակցութեան, պատեհութիւնն ունենայ իր գաղափարները պարզելու խորհրդարանին։

Ֆէթհի ուրեմն պիտի կրնայ ընտրուիլ եւ պիտի ջանայ յաջողութեամբ կատարել իր հակառակորդի դերը։

Ահա եւ խաղին մնացեալ կէտերը։ Ըսմէթի ճառը խորհրդարանի առաջին նիստին, կ'ընդունուի խանդավառ ծափերով, ու կ'որոշուի տպագրութեան յանձնել եւ հրատարակութեան տալ զայն։ Խորհրդարանը այս առաջին աշխատանքի յոգնութենէն յետոյ, երկու օր հանգիստ կ'առնէ, վերսկսելու համար հինգշաբթի. եւ այդ երկու օրուան ընթացքին, Խալքը, այսինքն արդի Թուրք խորհրդարանը՝ կը խորհրդակցի կուսակցութեան ներկայ վիճակին եւ անոր զօրեղացման մասին։

Յառաջիկայ հինգշաբթի, Ըսմէթի դահլիճը կը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ որովհետեւ, առաջուց որոշուած է որ նոր դահլիճի կազմութիւնը դարձեալ պիտի յանձնուի Ըսմէթի, այս վերջինը իր նոր խումբով Ազգ. Ժողովին կը ներկայանայ շաբաթ օր։ Այն ատեն է որ մենամարտը պիտի սկսի երկու հակառակորդ կուսակցութեանց միջեւ։

Ըսմէթ փաշա պիտի կարդայ նախարարական յայտարարութիւնը, որմէ յետոյ, Ֆէթհի խօսք պիտի առնէ դատապարտելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Ու վարագոյրը պիտի իջնայ ներկայ Թուրքիոյ վրայ, որ պիտի շարունակուի ճիշդ անցեալին նման։

∴ Էնկիւրիէն տրուած վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆէթհի արդէն ընտրուած է Կիւմիւշխանէի երեսփոխան, ըստ Ըսմէթի կողմէ տրուած հրամանին։

Կայծակի արագութեամբ

Դեռ երկու օր առաջ, լուրը կուտայինք Մոսկուայի մէջ նիւթուած դաւադրութեան մը, որ իբր թէ նպատակ ունէր սովի մատնել Ռուսիան եւ ընդհ. դժգոհութիւն գրգռելով՝ տապալել բոլշեւիկեան վարչաձեւը։

Արդ, Մոսկուայի «Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ գործավարներու խորհուրդը պաշտօն յանձնած էր Չեկային քննել այդ խնդիրը։ Չեկան որ քննութիւնները կը կատարէ իր գիտցած ձեւով, մահուան դատապարտած է կազմակերպութեան երկու պետերը՝ Ռիազանցեֆ եւ Քարադիկին, ինչպէս նաեւ 46 ուրիշ անդամներ։

«Թասի հեռագիրը կը վերջանայ չոր ու գիւղային վերջաբանով մը, — Վճիռը գործադրուեցաւ....։

Գերման դահլիճը կ'աշխատի

Գերման դահլիճը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները ելմտական, տնտեսական եւ ընկերային ծրագրին մասին, զոր պիտի ներկայացնէ զանազան կուսակցութեանց պետերուն։ Ժողովուրդին ուշադրութիւնը այժմ կեդրոնացած է կուսակցութեանց ժողովներուն վրայ։ Ընկերվարականները իրենց առաջին նիստը գումարեցին առջի օր, քննելու համար կացութիւնը։ Զանազան ձգտումներ երեւան եկան, այժմէն անոնց տրամադրութիւններուն մասին կարելի չէ յստակ բան մը ըսել։

Առանց լուր տալու իրենց պետին՝ Շոլցի, ժողովրդավարները գաղտնի նիստ մը գումարած են, որու ընթացքին՝ քըննած են իրենց պարտութեան պատճառները եւ խորհրդակցած են կուսակցական նոր պետի ընտրութեան եւ նոր ուղղութեան մը ընդգրկումին մասին։

Ժողովրդավարներուն մէջ ձգտում կայ սաեղծել յանձնախումբ մը, որ բաղկացի տնտեսավարներու, պահպանողական-ժողովրդականներու եւ կաթոլիկներու հետ, միութիւն մը առաջ բերելու նպատակով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ.— Ռիկայէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ, Մոսկուայի մէջ շոգեկառքի արկածի մը զոհ գացած են 600 անձեր՝ սպառնմբերի սկիզբը։

Արկածը կը վերագրուի երկաթուղային պաշտօնեաներու արհեստագիտական տգիտութեան։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ.— Մոսկուայէն, «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, Սթալինապատի ժամերը, Տաճկաստանի մէջ՝ երկրաշարժի զօրեղ ցնցում մը քարուքանդ ըրաւ 7 գիւղեր։ 175 անձեր մեռան եւ 300է աւելի անձեր վիրաւորուեցան։ 1200 ընտանիքներ անապաստան մնացած են։

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱՒ

Թուրք արտաքին գործավարը որ Էնկիւրիի ռուսական դեսպանին ընկերակցութեամբ մեկներ էր Ռուսիա, Մոսկուա հասաւ առջի իրիկուն, ուր գտաւ շողշողուն ընդունելութիւն մը։

Թէվֆիք Րիւշտիի այս ճամբորդութիւնը կը նկատուի պաշտօնական պատասխան մը այն այցելութեան, զոր անցեալ տարի Գարախան կատարեց Էնկիւրի երթալով։

Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ այս ճամբորդութիւնը կը նկատեն նաեւ իբր բողոքի ցոյց մը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Համեւրոպայի ծրագրին։

Ըստ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի, Րիւշտի՝ Մոսկուայի մէջ պիտի կնքէ թուրքեւբոլշեւիկեան առեւտրական դաշնագրութիւն մը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Էլ Ահրամ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Եգիպտոսի դահլիճը կը շարունակէ մշակել ընտրական օրէնքի փոփոխութիւնները։ Դահլիճը իբր թէ որոշած է չպատասխանել Վաֆտի կողմէ Թագաւորին ուղղուած խնդրագրին, որով կ'առաջարկուէր որ խորհրդարանը հրաւիրուի բացառիկ նիստի մը։

170 ՆԱՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆ ԴԷՊԻ ԱՆԳԼԻԱ

Տեյլի Մէյլ *նոր յայտնութիւններ կ'ընէ միջազգային հրապարակի վրայ, Ռուսիոյ խաղերուն մասին.—*

Մինչ դեռ խորհուրդներու կառավարութիւնը կը գնդակահարէ անոնք որ ոք եւ է միջոցով կը փորձեն քիչ մը աւելի ալիւր ստանալ, քան «վէսիքայ»ով իրենց յատկացուած ճշդիմ բաժինը, արտասահման կը ղրկէ այնքան ցորեն, որ գինը կ'իջեցնէ եւ հատիկներու գինը այսօր, ամէնէն ցած մաhարդակի վրայ կը գտնուի։ 170ի չափ նաւեր — մեծ մասով անգլ. — բռնուած են Մոսկուայի կառավարութեան կողմէ, ընդեղէն փոխադրելու համար, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ տախտակ։ Այս նաւերէն մեծ մասը հասած է արդէն եւ այս առաքումները դեռ պիտի շարունակուին առաջիկայ երկու ամիսներու ընթացքին։

Ամերիկեան կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, լուսաբանելու համար խորհրդային իշխանութեան խաղը, որ կը ձգտի սաստկացնելու ամերիկացի ագարակապաններու մտահոգութիւնը՝ շնորհիւ մեծ քանակութեամբ ցորենի վաճառման, որ ըստ երեւոյթին, չպիտի կըրնայ յանձնել Ամերիկա։

Ռուսական ցորենի վաճառման հետեւանքով, Անգլիոյ մէջ, ցորենի գինն արդէն հարիւրին 25 անկում մը կրած է։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, անգործներու թիւը զգալապէս աւելցած է Գերմանիոյ մէջ։

Սեպտմ. 15ին, անգործներու թիւն էր 2 միլիոն 983.000, ինչ որ կը նշանակէ հարիւր հազարի յաւելում 15 օրուան մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Սեպտմ. 15ին, Անգլիոյ անգործներու ընդհ. թիւն էր 2 միլիոն 103,422, որոնց 1 միլիոն 386,241ը բոլորովին անգործ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այնչափ սերտօրէն կապուած են իրարու երկրի մը քաղաքական եւ ելմտական կացութիւնները, որ յաճախ ներելի է վարանիլ յօդուածի մը քաղաքական թէ ելմտական վերնագիրը տալու ժամանակ։

Նախորդ տեսութեամբ մատնանշած էինք աշխարհի այլեւայլ երկիրներու անկայուն վարչաձեւերն ու խլրտումները. այսօր ալ անհրաժեշտ կը համարենք անդրադառնալ գերմանական ընտրութեանց վրայ, որովհետեւ անոնց արդիւնքը մեծապէս կը հետաքրքրէ ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի տնտեսութիւնը։ Եւրոպական հաւասարակշռութեան եւ միջազգային խաղաղութեան գլխաւոր առանցքներէն մէկը Գերմանիան է իր եօթանասուն միլիոն գիտակից ժողովուրդով եւ որեւէ փոփոխութիւն Գերմանիոյ քաղաքական կամ ելմտական մարզին մէջ, նոյնհետայն կ'անդրադառնայ միջազգային հրապարակին վրայ։

«Յառաջ» օրն օրին հաղորդեց իր ընթերցողներուն գերմանական ընտրութեանց արդիւնքը եւ ի մասնաւորի Հիթլէրի ազգայնական-ընկերվարական կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակը չափաւոր տարրերու վրայ։

Միակ ածականով մը կարելի է որոշել այդ կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկողները — դժգոհները։ Տասներեք միլիոն հասնող այդ դժգոհները որեւէ նախապատրաստուած եւ հասուն ծրագիր չունին յառաջիկայ գործունէութեան, այլ հակառակ են ներկայ վիճակին եւ կը փափաքին կործանել ինչ որ գոյութիւն ունի եւ ոչ թէ խարխլած շէնքի որմերուն նեցուկներ դնել վերականգնանցնելու համար զայն։

Հակառակ են քաղքենիներուն, հակառակ են դրամատուններուն, հրեայ սեղանաւորներուն, ընկերվարականներուն եւն. եւն. կ'ուզեն ջնջել կնքուած դաշնագիրները, որոնց մէջ մասնաւանդ Վերսայլինն ու Եընգի ծրագիրը. միեւնոյն ժամանակ վերահաս ըլլալով թէ պայմանագրութիւն մը՛ երկու կողմեր ունի, որոնց միայն մէկին կամքովը կարելի չէ խզել զայն... ուզած ժամանակը։

Շատ հեշտ է Գերմանիոյ այս հոգեկան վիճակն ըմբռնել եւ բացատրել. ամէն մեծ պարտութեան կը յաջորդէ ազգայնական զգացմանց բորբոքում մը մանաւանդ երիտասարդ եւ անփորձ տարրերուն մէջ եւ ցեղին մեծ մարդոց պարտականութիւնն է ճիշդ այդ ճակատագրական վայրկեաններուն սանձել ու առաջնորդել այդ տարերային շարժումները։

Ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ մասնաւորապէս, այն պարագան է թէ դժգոհութիւնն արտադրող գլխաւոր պատճառը տնտեսական է եւ ոչ թէ քաղաքական. խելահաս Գերմանացիի մը համար անկարելի է ընդունիլ թէ իրենք յաղթուած են զինուորական դաշտին վրայ, բնաւ փոխուած չէ իրենց անպարտելիութեան վրայ ունեցած հաւատքը եւ Թերեւս իրաւունք ալ ունին։ Ինչ որ չեն կրնար ուրանալ սակայն, այն է թէ իրենց մարզի ուժն ալ համազօր չգտնուեցաւ զինուորի տակութեան... Դրամը ո՛չ հայրենիք ունի, ո՛չ հայրենասիրութիւն։ Նափոլէոն իրաւունք ունէր ըսելու թէ յաղթելու համար դրամ, դրամ եւ միայն դրամ պէտք է։

Աչքի առջեւ պէտք է ունենալ այն խոր շփոթութիւնն ալ որուն մատնուեցաւ գերման ժողովուրդը տնտեսական վերիվայրումով. նկատի պէտք է ունենալ մանաւանդ մտաւորական պրոլէտարիատի խոր տառապանքները սիրող յուսախաբութեանց եւ ապարդիւն հսկայական ճիգերուն հանդէպ։

Շտրէզէման բաւական զօրաւոր անհատականութիւն մըն էր՝ մարելու համար այս ու այն կողմ անթեղուած կայծերը եւ զսպելու համար անխառն, բայց անպատասխանատու եւ յախուռն հայրենասէրներու անզգոյշ եւլոյթները. պիտի գտնուի՞ նոր Շտրէզէման մը որ խելքի բերէ Հիթլէրն ու իր տաքգլուխ արբանեակները։

Ընտրութիւններէն առաջ կը խօսուէր ելմտական դիկտատուրութեան վրայ. ինծ այնպէս կը թուի թէ լաւագոյնն է Գերմանիոյ համար անջատել ելմտական նախարարութիւնը կառավարութեան կողմէն եւ վերածել զայն սեղանաւորական հաստատութեան մը, որ գործէ իբր պարզ առեւտրական՝ աշխատելով հաւասարակշռել իր եկամուտներն ու ծախքերը՝ առանց որ եւ է քաղաքական հայեցակէտի կամ նկատումներու։

Եընգի ծրագրին պարտագրութիւնները շատ ծանր են արդարեւ. յաճախ այդ մասին առիթ ունեցած ենք արտայայտուելու այս էջերուն մէջ, բայց անոր բանի ջնջումը կրնայ շատ աւելի մեծ աղէտներու դուռ բանալ նոյն ինքն գերման աշխատաւորին գլխուն։

Կարծեմ շատ հեռու չէ այն օրն երբ Ամերիկան վերահաս պիտի ըլլայ թէ պարտքերու հաշուեյարդարի օրը հասած է եւ սպունգի մէկ հարուածով ջնջէ Եընգի ծրագրին մէջ ունեցած իր առիւծի բաժինը, ազատելով Եւրոպան սոսկալի մղձաւանջէ մը։ Բայց մինչ այդ, որ եւ է անխոհեմ քայլ կրնայ մեծ խառնաշփոթութեանց պատճառ ըլլալ, որոնցմէ Գերմանիա ամէնէն աւելի պիտի վնասուի ապահովաբար։ Եթէ Հիթլէր ոչ թէ վարչապետ, այլ նոյնիսկ Գերմանական Հանրապետութեան նախագահ ալ ընտրուի, չեմ կարծեր թէ կրնայ այդչափ պատասխանատու քայլի մը նախաձեռնութիւնն ստանձնել։

Մեծ դիւանագէտ ըլլալու պէտք չկայ ըմբռնելու համար այս տարրական ճշմարտութիւններն եւ աւելորդ է, ըստ իս, չափէն աւելի յուզուիլ եւ յոռետես ըլլալ։ Կը տեսնենք թէ շատ շատեր մօտալուտ պատերազմի մը վրայ կը խօսին եւ լրջօրէն կը զբաղին անով։ Սակարանն այդչափ մեծ կարեւորութիւն չտուաւ սակայն Հիթլէրին։

Կարելի չէ ուրանալ թէ ամէն ազգերու մէջ ալ — նոյն իսկ յաղթականներու մէջ — մեծ թիւով դժգոհներ կան, բայց յառաջիկայ պատերազմներն այնչափ սոսկալի պիտի ըլլան, որ անոնց վրայ խորհիլն անգամ սարսուռ կ'ազդէ պարզ անհատներուն եւ առաւել եւս ժողովուրդներու ճակատագիրն իրենց ձեռքին մէջ ունեցող դիւանագէտներուն։

Պատերազմի աւերները դեռ շատ թարմ են. անոր պատճառած վէրքերէն տակաւին արիւն կը հոսի եւ այսօրուան ապրող սերունդին մէջ պատերազմի արհաւիրքներուն ուղղակի թէ անուղղակի կերպով ականատես եղողներն աւելի շատ են քան չեղողները, որպէսզի թեթեւութեամբ սուրը պատեանէն կարելի ըլլայ քաշել։

«Պողպատեայ սաղաւարտներ» կուսակցութեան նախագահ Դուստերբէրգ կը յայտարարէ թէ «Ֆրանսացիները մեր ժառանգական թշնամիներն են եւ երբեք կարելի չէ անոնցմէ համաձայնութեան եզրեր գտնել»։ Բարեբախտաբար Հռենոսի երկու կողմերն ալ կան խելահաս հայրենասէրներ, որ կը խորհին թէ Եւրոպան հիւանդ է եւ մինչ պիտի կաղայ, եթէ գերման եւ ֆրանսացի երկու մեծ ժողովուրդներու մէջ արծարծըւած հակառակութիւնը չվերջանայ եւ անոնց մէջ տեւական խաղաղութիւն ու բարեկամութիւն չհիմնուի արդար եւ անսուտ հիմերու վրայ հաստատուած։

Բարեբախտաբար Համերոպայի գաղափարը մարմին կը ստանայ հետզհետէ եւ ապահովաբար կարելի է ըսել թէ քսաներորդ դարու մեծագոյն փառքը պիտի ըլլայ այդ դաշնակցութեան վերջնական կազմութիւնն ու բարգաւաճումը։

Մ. Տ.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ա.— ՆՊԱՏԱԿԸ

Հայ գիտակից պատմաբաններ ամէնուրեք յայտարարած են, օտար ականաւոր անձնաւորութիւններ միշտ հաստատած են, իսկ մենք բոլորս խոր համոզում գոյացուցած ենք որ հայ ազգը դարերու ալեկոծութեանց մէջէն իր մինչեւ այսօր ազգային ոգիին պահպանութիւնը կը պարտի իր կրօնքին եւ մշակոյթին։

Իրաւ ալ, առած կարգ անցած է աս եղելութիւնը թէ ուր որ երկու հայ կայ հոն անպայման եկեղեցի մը կամ դպրոց մը գոյութիւն ունի։

Սակայն ներկայ դարուս, ուր ամէն ինչ արդիացած է, միթէ՞ այս միջոցները բաւարար են մեր գոյութիւնը պահպանելու, միթէ՞ ուրիշ աւելի զօրաւոր ազդակ մը անհրաժեշտ չէ, պայքարելու համար հայ ազգին կաքաւտին սպառնացող եւ ամէնուրեք զինքը շրջապատող բնական թէ արուեստական վըտանգներու դէմ։

Եթէ ակնարկ մը նետենք մեր շուրջը, եւ հետեւինք քաղաքակիրթ ազգերու շարժումին, անմիջապէս պատասխանը պիտի ստանանք վերի հարցումին։ Որովհետեւ ներկայիս բոլոր ժողովուրդներու պաշտած կուռքը միեւնոյնն է, մարմնակրթանքը, եւ ամէն ազգ այդ մարզին մէջ կը ջանայ գերազանցել իր հակառորդ ազգը։

Ու թերեւս հեռու չէ այն օրը, երբ ալեհեր ու կորաքամակ ծեր դիւանագէտներ պիտի խոնարհին, ցցուած կուրծքով, շիտակ կեցուածքով, կայտառ մարզիկներու առջեւ, անոնց կամքը կատարելու համար։

Արդ, մենք Հայերս որ յաւակնութիւնն ունինք բոլոր քաղաքակիրթ ազգերու շարժումները անմիջապէս ընդօրինակելու, ինչո՞ւ նկատի չառնենք սոյն իրականութիւնը, եւ չպատրաստենք մեր նոր սերունդը այս ոգիով։

Պատրաստենք զօրաւոր ջիղերներով, առողջ մտքով, (որ ըստ առածին, առողջ մարմնոյ մէջ կարելի է գտնել), ճարպիկ սերունդ մը, որ կարողանայ ցոյց տալ աշխարհի թէ Հայն ալ գիտէ հետեւիլ արդիացած միջոցներու, իր գոյութիւնը պաշտպանելու, եւ երկրի վրայ իր ապրելու իրաւունքը շահելու համար։

Ահա այս ծրագիրն է որ ի գործ կը դնէ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը 12 տարիէ ի վեր։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրները համոզուած որ, աշխոյժ սկաուտներ, կարող մարզիկներ եւ զօրաւոր ֆութպոլիստներ կարող են խիստ լաւ ճանչցնել իրենց պատկանած ազգը հանուր աշխարհի, իրենց խելացի խաղերով եւ յաղթանակներով, հիմը դրած են այս ազգօգուտ Միութեան, որ ունի իր երեք որոշ եւ իրարմէ անջատ գործող մասերը, սկաուտներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ։

Հոս պզտիկ բացատրութիւն մը հարկ պիտի ըլլայ, ցոյց տալու համար թէ ինչո՞ւ Հ. Մ. Ը. Մ. որդեգրած է սոյն երեք ճիւղերը միանգամայն, եւ մինչեւ այսօր ալ կը ձգտի հովանաւորել զանոնք, թոյլ չտալով որ անոնք վերածուին բոլորովին անկախ միութիւններու, եւ դիւրաւ խաչաձեւեն իրենց գործունէութեան ընթացքին։

Հ. Մ. Ը. Մ. չէ այն ինչ որ մարզիկ կը հասկնան պարզ մարմնակրթական միութիւն ըլլալով։ Ան չի զբաղիր միայն անհատներու ֆիզիքական կրթութիւնով։ Դպրոց մըն է ան որ կ'ուզէ կրթել նաեւ անոց բարոյական զգացումներն ու ազգային ոգին։ Դպրոց մըն է ան որ կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը սփռել մանուկներու վրայ սկաուտական վրաններու տակ, շարունակել պատանիներու վրայ մարզիկներու շարքերուն մէջ, և վերջացնել երիտասարդներու վրայ ֆութպոլի խումբերու մէջ, այս կերպով ջանալով պատրաստել, իրենց կեանքի կազմութեան զանազան շրջաններուն միեւնոյն ոգիով սնած ազգայիններ, պատրաստ դիմագրաւելու կեանքի փոթորիկներուն։

Ուրիշ ազգեր, որոնց հպատակները պատկառելիթիւ մը կը ներկայացնեն, և ընդհանրապէս համախմբուած իրարու մօտ, թերեւս իրաւունք ունենան պահանջելու որ սոյն երեք ճիւղերը բոլորովին իրարմէ անկախ ըլլան։ Սակայն մենք որ ափ մը ժողովուրդ ենք, ու մեծ մասով ցրուած աշխարհի չորս հովերուն, ինչո՞ւ չունենանք միութիւն մը, որ իբր տեսակ մը համադրութիւն, ամփոփէ անխտիր մարմնակրթութեան բոլոր ճիւղերը, եւ որ Պարսկաստանի մէջ թէ Ամերիկա, մեզ համար ամենաանհրաժեշտ համերաշխութեան ոգիով կրթէ մեր մատաղ սերունդը։ Ըստ իս, ասիկա ոչ թէ անպատեհութիւն մը, այլ առաւելութիւն մըն է, և 12 տարուան փորձառութիւնը մեզ համոզած է ատոր։

Պոլիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի կորիզը կազմող երիտասարդներ, ըլլան անոնք սկաուտ, մարզիկ թէ ֆութպոլիստ, առաջնորդուած միշտ նոյն վսեմ գաղափարէն, որ է, մանուկներու բազմակողմանի կրթութիւնը, պատանիներու կեանքի պայքարի պատրաստութիւնը, եւ երիտասարդներու գեղխ եւ վառառողջ կեանքէ հեռացումէ, երբ սփիւռման տակ ցրուած են զանազան երկիրներ, անմիջապէս հիմը դրած ու ծաղկեցուցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր, միեւնոյն ոգիով։ Որովհետեւ բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ականները անխտիր համոզուած են որ իրենց միութիւնը ամբողջական դպրոց մըն է, եւ միակը որ կարող է սորվեցնել անհատի մը անհրաժեշտ ամէն գիտելիք, խաղի միջոցով, զուարճալի կերպով, ու բնական եւ մարդկային սրտի ու պահանջներու ամենամօտիկ ազդակներով, եւ մանաւանդ ազգային ոգիով։

Բ.— ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՆՑԵԱԼԸ

1914ի պատերազմէն առաջ, ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեան իր անհատական ջանքերով կազմակերպած էր զանազան մարզական միութիւններ, հիմնած էր «Մարմնամարզ» թերթը, այսպէսով արթնցնելով հայ երիտասարդութեան մէջ մարմնակրթանքի սէրը։

Եւ սակայն զգալով որ սոյն անջատ միութիւնները չէին գոհացներ հայ ազգին պէտքերը, ամէնուրեք կը կրկնէր իր խոհերը, որ էր ունենալ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւն մը։

Դժբախտաբար ահաւոր պատերազմը շատերու կարգին հընձեց նաեւ մեր սիրելի Շաւարշը, թոյլ չտալով որ ականատես ըլլայ իր այնքան փայփայած յոյսերուն իրականացման։ Իրօք ալ պատերազմէն վերջ, 1918ին էր միայն որ քանի մը հայ երիտասարդներ, առաջնորդուած Քրիսեանի գաղափարներէն, հիմը դրին Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան, իր երեք անջատ ճիւղերով, սկաուտներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ։ Նոր կազմուած միութիւններ ընդհանրապէս ոկիզբը կը կենդան ու հետզհետէ կը յառաջդիմեն։ Հ. Մ. Ը. Մ. որ ժողովուրդին մէջ առաջին անգամ երեւցաւ 1918, յուլիս 14ին, Ֆրանսական Ազգային Տօնի առթիւ իր կատարած փառաւոր տողանցքով, առաջին օրէն իսկ գտաւ մեծ ժողովրդականութիւն, եւ ապրեցաւ իր ոսկեդարը, իր կազմութեան առաջին տարիներուն իսկ։

Իրօք ալ 1918—22, Հ. Մ. Ը. Մ. ցոյց տուաւ տենդագին գործունէութիւն։ Կազմակերպեց փառաւոր տողանցքներ, և գործնականապէս մասնակցեցաւ բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն, ամէնալայն չափով։ Կատարեց բազմաթիւ արշաւներ իր անդամներուն եւ անոնց ծնողքներուն ընկերակցութեամբ։

Այդ շրջանին էր որ աննախընթաց յաջողութիւն գտաւ սկաուտներու կողմէ որբերու օրուան համար Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ կատարուած հանգանակութիւնը։

Բոլոր անոնք որ այդ տարիներուն Պոլիս գտնուած են, անպայման ականատես եղած են սոյն Միութեան օգտակար մէկ գործին։ Հ. Մ. Ը. Մ. իր անձնական միջոցներով կարմիր խաչեր կազմակերպած է, որբանոցներու մէջ ձրի դասախօսութիւններ սարքած է, զանազան կայաններու մէջ գաղթականներ զետեղած է, անոնց անհրաժեշտ օգնութիւնը ջամբելով։ Դպրոցներէ ներս, իր կարող անդամներուն առաջնորդութեամբ, մարզանքի դասեր հաստատած է, գործնական եւ արդիւնաւէտ մասնակցութիւն բերած է որբահաւաքման գործին։ Մարզիկներ եւ գայլեր ղրկած է Հայաստան, Թրակիա, Իզմիր եւն. սարքած է խիստ յաջող մարզահանդէսներ, իսկ օտարներու կազմակերպած մրցումներուն մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները միշտ դափնիներ խլած են։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բազմաթիւ ֆութպոլի խումբերը պանծացուցած են ամէնուրեք իրենց սիրելի Միութեան անունը, իրենց փառաւոր յաղթանակներով։ Մէկ խօսքով քիչ ժամանակուան մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. դարձած է հայ ժողովուրդի ամենաօգտակար եւ ամենալաւ կազմակերպութիւն ունեցող Միութիւններէն մին։ Եւ ասիկա իր մէկ երկու տասնեակ մասնաճիւղերով, որոնց գործունէութեան շրջանակը Պոլիս եւ արուարձանները չէր սահմանուէր։

Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժման գլուխ գործոցը կարելի է նկատել անոր Պալթա Լիմանի մէջ սարքած փառաւոր ցուցահանդէսը, որուն ամէն սկաուտ բերած էր իր մասնակցութիւնը, իր ձեռակերտ աշխատանքներով։ Եւ հրաշալիքներ կը վխտային անոնց մէջ։ Այդ ցուցահանդէսը այցելող օտար անձնաւորութիւններ զմայլած են այդքան ուժեղ կազմակերպութեան մը վրայ եւ դժուարաւ կրցած են հաւատալ որ, ատիկա միայն մէկ քանի տարուան կեանք ունեցող միութեան մը գործը ըլլայ։

Ու գնահատական նամակները սկսած են տեղալ, Պոլսոյ մէջ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու կողմէ, եւ նոյնիսկ անգլիացի ազդեցիկ անձնաւորութիւն մը յայտարարած է. «Մենք սկաուտիզմը ստեղծեցինք, իսկ Հայերը զայն կատարելագործեցին»։

Իսկ սոյն օգտակար շարժումին հիմնադիր Լորտ Պէտըն-Փաուըլ, իր անձնապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղրկած գնահատական նամակներէն եւ շքանշաններէն զատ, Անգլիոյ սկաուտական պաշտօնաթերթին մէջ յօդուածով մը պանծացուցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի նշանաբանը՝ «Բարձրացիր, բարձրացո՛ւր», ըսելով. «Ահա նշանաբան մը որ բոլոր աշխարհի սկաուտներու պիտի պատշաճէր»։

Գիտեմ թէ շատ մը ազգայիններուն ծանօթ չէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սոյն փառաւորանցեալը։

Ասոր պատճառը ... Հ. Մ. Ը. Մ. չէ եղած ... մաթիւ միութիւններէն ... իրենց կատարած մէկ ... երեք անգամ բարձրա... յայտարարեն,— գործել ... գործելու ատեն եւ գործել...

Դժբախտաբար այդ ... ծաղկած շրջանին էր ... Ը. Մ.ի նուիրուած երբ... ները որոնք Պոլիս ... կեդրոնի միջոցաւ կը ... րէին մասնաճիւղերը ... գաները հարկին տակ ... ուեցան ձեռք առնել ... կանի ցուպը, եւ ցրուեցա... հի չորս անկիւնները ... պով ցաւ ի սիրտ վեր... դնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... փայլուն գործունէութեան ... նոր յաջողութեանց ... վկայ փառաթաթուած... ցընելէ վերջ։

Թէ ինչ կ'ընեն անոնք ... կայիս, այդ մասին ... քանի մը տեղեկութիւն ... տանք։

Բ. Ժ...

ԳԱՂՈՒԹՆ...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՕՏԱՐԱ...

Աւելի չորս ամիս առա... Նիգէլօսի Տրամա ... առթիւ, տեղւոյն թեմ. ... դը վարչապետին միջնա... մը կը յանձնէ, խնդրել... լունել Հայերու հպատակ... հարցը, հպատակ ճանչնալ... անոնք, որ տարիներ առ... մումներ կատարած են, եւ ... րութիւններ ընծայել ան... նոր դիմումներ կ'ընեն։ ... մաս մը տրամադրել եկեղ... դպրոցի շէնքին համար ... Տրամադրել գետին մը ... րելի ըլլայ հիմնել հայկ ... մաս մը։

Տրամայի նահանգա... Սեպտ. 6ին կը կանչէ թեմ. ... հուրդը, եւ խօսելով միջնա... գրի մասին, կ'ըսէ.— «Դ... ունիք առանձին դպրոց ... պետական դպրոցները ... բաց են նաեւ հայ տղոց հ...

Թաղականութեան նե... ցուցիչները կուտան պատշ... տասխանը, որմ է վերջ նահ... պետը կը հարցնէ իր քա... րին թէ ինչո՞ւ ընծայեց ... Հայերու հպատակութեա... մումներուն։

Քարտուղարը կը պատա... — «Մենք, օրինական ... թիւնները կատարելով ... ծրարը ղրկած ենք Աթէն... սակայն պատասխան ... տակաւին»։

Նահանգապետը ... հարցնէ քարտուղարին ... րելի չէ՞ դիմել գաղթա... գետեղման յանձնախում... յերուն հողամաս մը յատ... լու համար»։

— Այս ուղղութեամբ ... պատասխանէ քարտուղարը ... րը դիմում չեն ... մանաւանդ անոնք իրրեւ ... կան համայնք (թէեւ ... ճանչցուած, հետեւաբար ... ւունք չունին պետական ... թիւններէ օգտուելու։ ... կարելի է այն ատեն, երբ ... րու իրաւական կազմութիւն ... ճշդուի։

Թաղականութիւնը ... նոր դիմումներ կատարել ... դի կարելի ըլլայ ճանչնալ ... մայի Հայ համայնքը ... տուիլ իշխանութեանց ... կամ տրամադրութիւններ...

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՑԻՑՆ ԲԱՆԱԿ...

Տրամայի 45 հայ ... ներու կարծեցեալ զատա... թիւրիմացութիւնը փարատ... լալով, անոնց 9 ամսուան ...

...ածական պատիժը չեղեալ նը-
կատուած է:

Ցոյն սպաները հիացումով խանդավառութեամբ կը խօ-... մեր զինուորներուն մասին, ...յած են անոնց ուշիմութեան ... ճարպկութեան եւ սիրալիր ու ...գործ վերաբերումը: Ցոյն ... անոնց հանդէպ: Խօսելով ...յ զինուորներու յառաջդիմութեան վրայ, ծանօթ սպայ մը, ...պարանքով արթնամիտ կ'որակէ, զանոնք եւ կ'ըսէ թէ, ա-...ուշին հրամանք կը զգայ իր ...անին առջեւ ունենալով հայ ...եման արիասիրտ զինուորներ:

Միայն 11 հոգի, ընտանեկան չարժառիթներէ մղուած, ...խուսափած ... վճարելով, ...զինուորական ծառայութենէ զերծ ...մնացած են.

Ըմբոյս ... զինուորները, ...նոր հայեր ալ եկած եւ Ցոյ-...հետ միասին դիմած են զին. ...ծառայութեան զինուորագրուելու համար:

Պուլկարէն եկածները ըլլալու-... մինչ Ցրամագիներու ... յառաջիկայ մարտին:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Ռումանիոյ արտակարգ Պատգամաւորական Ժողովը միաձայնութեամբ ընտրեց Պ. Չերքեզ ...ը, բայց ան վերջին պահուն հրաժարեցաւ: Աթոռ վրայ ընտրուեցաւ Պ. Երուանդ Շահազիզ իբր պատգամաւոր:

Ծախքերու համար քուէարկեցաւ եւ շրջաններու վրայ բաժնուեցաւ 150,000 լէյ, որուն 3,000ը Պուքրէշ պիտի վճարէ:

Ներկայ 19 պատգամաւորները ... նիւթ ըրին նաեւ ...եկեղեցական բարենորոգման հարցը: Առաջնորդը ըսաւ թէ բարենորոգումները պէտք է ըլլան շատ ...զգուշութեամբ եւ մեղմօրէն, ...պէս զի Հայ Եկեղեցին չցնցէ: ...Գիւլխանդանեան ձայնակցեցաւ, իսկ Պ. Ս. Սրբունց յանձնարարեց որ ռումանահայ պատգամաւորները վերապահ ... ...ց հարցին քննութեան ժամա-...: Պ. Ա. Չմիկեան թելադրեց ...բարոցութեանց կրճատումը, ...երէցներու աշխարհականացումը ... հոգեւոր ճեմարանի մը բացումը:

Ի վերջոյ որոշուեցաւ եղած ...ւ թելադրութիւնները ամփոփել ...թեան մը մէջ եւ յանձնել ...պատգամաւորներուն:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի Ազգ. Երեսփ. Ժողովը նիստ հրաւիրուած է Նիւ Եորքի մէջ, հետեւեալ օրակարգով —

1) Ամերիկայի Առաջնորդական վիճակին առժամեայ չորս պատգամաւորներու ընտրութիւն:

2.) Երեսփոխանական Ժողովի անդամներն ու հրահանգները իր պատգամաւորներուն՝ ի մասին Ս. Էջմիածնի Ազգային Եկեղեցական Ժողովի օրակարգին.—

Ա — Ազգային Եկեղեցական Ընդհանուր Սահմանադրութիւն:

Բ — Եկեղեցական բարենորոգչական հարցեր:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ ՄԸ

«Հայրենիք»ի Թղթակիցը կը գրէ.

Փրովիտենսի գրական Ակումբը իր տարեվերջի առթիւ համակրական հաւաքոյթ մը կազմակերպեց.

Քառասունի չափ երկսեռ անձեր կրցան գիտակցօրէն ապրիլ այդ օրուան ընծայած հաճոյքները:

Մաքուր առողջութեամբ եւ յստակ շեշտերով պրն. Ա. Հացիկեան կարդաց Զարդարեանի «Մենաւոր Դասը» Դուրեանի «Զգուշինքը» արտասանեց Օրդ Լ. Ահարոնեան՝ զգայուն թօնով մը՝ Փ. Քրիկ Հ. Պոյաճեան արտասանեց Թլկատինցիէն գողարիկ երկու արտասանութիւններ, ներկաներու ծափերու մէջ.

Այս տարուան համար նոր վարչութիւնը պատրաստած է գործունէութեան լաւ ծրագիր մը: Ակումբին ձեռնարկը առաջին պիտի ունենայ սեպտ. 25ին, նուիրուած գաւառի գրականութեան եւ պիտի ներկայացուին անոր կարկառուն դէմքերը, Թլկատինցին, Ա. Ցարութիւնեան եւ Ռ. Զարդարեան:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՔԻՐՄԱՆՇԱՀԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

«Վերածնունդ» կը գրէ.—

Քիրմանշահի հայ գաղութը կազմուած է պատերազմէն յետոյ եւ ներկայիս այդ քաղաքին մէջ կ'ապրին քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ: Ինչպէս գրեթէ բոլոր նման վայրերուն, նոյնպէս եւ Քիրմանշահի հայութեան թիւը տարին քանի մը անգամ կ'ենթարկուի փոփոխութեան եւ շատ քիչերն են որ քիչ թէ շատ հաստատուն կեանք ունին: Բայց չնայած այդ հանգամանքին, ասիկա տարի է որ տեղւոյն հայ գաղութը գովելի եռանդով եւ օրինակելի համերաշխութեամբ, յաղթահարելով ամէն տեսակի դժուարութիւններ եւ խոչընդոտներ, կը պահէ ազգային դպրոց, ուր կը կրթուին ու կը դաստիարակուին, իրենց ծնողներու անմիջական հսկողութեան տակ, 35—40 մանկահասակ երախաներ: Այդ հօծը տարուան ընթացքին, նայած աշակերտներու թուին եւ նիւթական միջոցներուն, դպրոցը ունեցած է մանկապարտէզ եւ Ա.էն մինչեւ Զ. բաժանում, 900էն մինչեւ 1400 թուման պիւտճէով:

Չնայած իր փոքր ծաւալին, դպրոցը միշտ եղած է իր կոչման բարձրութեան վրայ, շնորհիւ պատրաստուած եւ կարող ուսուցիչներու, այնպէս որ, անկէ հեռացած աշակերտները, առանց դժուարութեան, հնարաւորութիւն ունեցած են ուրիշ հայաբնակ քաղաքներու եւ նոյնիսկ մայրաքաղաքի ըրեյ բոցներու համապատասխան դասարաններու մէջ շարունակելու իրենց ընդհատուած կրթութիւնը: Այդ պատճառով ալ, տեղւոյ Հայկական դպրոցը ամէնուն գուրգուրանքին եւ փայփայանքին առարկան է դարձած եւ միշտ ալ գոհ թողած է տեղւոյ այցելող եւ կրթական գործով հետաքրքրուող անհատները:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու գրեր էինք թէ Եգիպտոսի մէջ ձերբակալուած են մէկ քանի օտար համայնավարներ: Անոնց մասին կը տրուին հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

Գահիրէի քաղաք. ոստիկանը գաղտնի աղբիւրէ իմացած էր թէ Պ. Փօլ Տիթրիխ, որ գերման խորհրդարանական խմբակի մը կը պատկանի եղեր, մտադիր էր Եգիպտոս գալ 1929 յունիսին: Եւ իսկապէս, Պ. Տիթրիխ եկաւ նոյն թուականին, բայց առաջին օրէն իսկ ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առաւ զայն: Շատ չանցած, ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ Տիթրիխ յարաբերութեան մէջ է ռուս համայնավարներու մէջ:

Իր ալ բացուեր սակայն ռուս օրիորդ մըն էր՝ Օր. Էրլիխ, որ մէկ ամիս առաջ Գահիրէ եկած էր: Օր. Էրլիխ ուշադրութիւն չգրաւելու համար, հիւանդապահութեան պաշտօն կ'առնէ հրէական հիւանդանոցին մէջ: Բայց օրիորդը որ շատ ծանօթ էր Պաղեստինի մէջ, յատկապէս Եգիպտոս ղրկուած էր, Պաղեստինի համայնավար ճիւղին կողմէ:

Ուրիշ օրիորդ մը՝ Օր. Հէլլա, դարձեալ ռուս, հաստատուած էր Ռիւ Նուպար, ելեկտրական հաստատութեան մը մէջ:

Սակայն ակիզբը Գահիրէ կու գայ Պաղեստինի Կեդրոնական պատուիրակը, Տիթրիխի հետ յարաբերութեան մտնելու համար: Ոստիկանութիւնը աչք գոցած է որ այս պատուիրակը ազատօրէն Եգիպտոս մտնէ, բայց երբ գաղտնօրէն փախուստ կուտար, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է:

Ուրիշ մը, Պլօ, կապ ունենալով համայնավար բորբականներուն հետ, պիտի վտարուի երկրէն:

Կարգ մը խուզարկութիւններ եղած են եւ թուղթեր ձեռք անցուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ս. Զօրեան կը պատրաստէ վէպ մը Հայաստանի լքեալ երախաներու (որբերու) կեանքէն: Մեր նախորդ թերթօնը, «Ռուս Յեղափոխութեան ծաղիկները», յաջող եւ իրապաշտ նկարագրութիւնն էր ռուս լքեալ երախաներուն, որոնք հարիւր հազարներու կը հասնին: Անոնք կը բնակին աւերակ տուներու, փոսերու, կաթսաներու մէջ. ձմեռը խումբ առ խումբ հարաւ կ'իջնեն, մինչեւ Խրիմ, եւ ամառը կը բարձրանան մինչեւ Լէնինգրատ: Երբեք ոստիկանութիւնը չի կրնար արգիլել անոնց գաղթն ու սխրագործութիւնները:

Լքեալ երախաներու նման խումբերու կազմակերպութիւններ կան նաեւ Հայաստանի մէջ: Ժամանակ մը Սեւանայ կղզին ասորուեցան անոնք: Եւ սակայն, ինչպէս Հայաստանի թերթերն ալ կը խոստովանին, երբեք այս աղաքը չպակսեցան Երեւանի փողոցներուն մէջ:

Ս. Զօրեան այդ կեանքն է, որ պիտի տայ նոր վէպով մը:

— Նորայր Դաբաղեան Հայաստանի պրոլետ-գրողներու միութեան մէկ հաւաքոյթին մէջ, Երեւան, դասախօսութիւն մը տուաւ «պրոլետգրականութեան ներկայ էտապ»ին մասին:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Քիւրտ ժողովուրդը կանոնաւոր աշխատանքի լծուած է Հայաստանի մէջ: Ձեռնարկներ կը կատարուին վերակենդանացնելու եւ մշակելու քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութիւնը: Պրոլետգրողներու միութեան քրդական հատուածը կ'աշխատի յղկել, զարգացնել զանազան գաւառաբարբառներ, կազմելու համար գրական ընտիր լեզու մը, որ հասկնալի ըլլայ ամբողջ քրդութեան: Այս հատուածը արդէն հաւաքած է բազմաթիւ նիւթեր (պատմուածք բանաստեղծութիւն). կազմելու համար ժողովածու մը: Կը պատրաստէ նաեւ դասագիրքեր: Արդէն լոյս տեսած են 3 օրինակ, ինչպէս նաեւ քաղաքական 3 գրքոյկներ: Պիտի հրատարակուի նաեւ քրդական թերթ մը, «Նոր Ուղի», ամիսը մէկ անգամ: Գալ տարի շաբաթաթերթ:

Շուտով լոյս կը տեսնէ նաեւ քիւրտ պրոլետ գրողներու գործերուն մէկ ժողովածուն: Ինչպէս կը յիշէք, Քիւրտերը հիմա Երեւանի մէջ կը գործածեն լատինական այբուբենը: «Ցառաջ»ի մէջ երբեմն լոյս տեսած են պզտիկ կտորներ քրդական բանահիւսութենէն: Արդարեւ, այս լեռնաբնակ եւ առողջ ժողովուրդը այնքան առատ բանաստեղծութիւն մը ունի, որ զարմանք եւ հիացում կը պատճառէ: Երեւանի «Գրական Դիրքեր»ուն վերջին թիւը (7) մեծ մասով նուիրուած է քրդական գրականութեան: Անկէ արտատպելով, կիրակի օր պիտի տանք քանի մը սիրուն քրդական բանաստեղծութիւն եւ պատմուածք մը:

Հայաստանի մէջ կը բնակին ուրիշ փոքրամասնութիւններ ալ, Թուրքեր (Ազերպայ) եւ Եզիտներ (Հաշիկայի). Լենինականի շրջանին մէջ: Եւ սակայն անոնց ստեղծագործական որեւէ աշխատանք չունին:

ՔԵՐԹՈՂ, ԵՐԳԻՉ ՅԱՆՔԵՐԸ

Ժամանակին հէլլէնները սովորութիւն ունէին ռազմաճակատ ղրկել իրենց բանաստեղծները, որպէս զի ոգեւորէին եւ խանդավառէին զինուորները: Ինչպէս ալ հիմա Հայաստանի կառավարութիւնը պարտք դրած է պրոլետ գրողներուն վրայ պարտաւոր «գեղարուեստական գրականութիւն» աշխատանքին վրայ, «ագիտ-կինօներ» եւ ներկայացումներ տալ մշակներուն: «Խորհ. Հայաստան» դաւ կը յայտնէ (6 սեպտ.), որ Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը մինչեւ հիմա ոչ մէկ աշխատանք կատարած է այդ ուղղութեամբ: Պատրաստած է միայն «Բայլշեւիկեան Սերմնացաններ» խորագիրով ձեռագիր մը, որ մինչ կը մնայ ձեռագիր, որովհետեւ տպարանը թուղթ չունի որ տպէ:

Նոյնպէս Նայիրի Զարեանը ղրկեր են Սարդարապատ, որպէս զի պատմուածք գրէ: Ուրագրեր են հեղուորներուն ուղղել քառեակներու (չաստուշկա) ժողովածու մըն ալ հրատարակել:

ՈՉ ԳԻՆԻ, ՈՉ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Կարգ է միջոցներ ի գործ կը դնէ հիմա Հայաստանի առեւտրական գործավարը, բարելաւելու համար բանուորներուն սնունդի մատակարարութիւնը: Ահա այդ միջոցները

1.— Արգելք բանուորներուն յատկացուած շաքարը ուրիշին կողմէ օգտագործելու: (Գողութեան գրաւոր ձեւով բացատրութիւնն է այս): Քրէական պատասխանատուութեան կանչել բոլոր անոնք որ անհատապէս յանցաւոր են յունիս ամսուան շաքարը յուլիս ամսուն ուրիշ նպատակներու յատկացնելուն մէջ, ինչպէս պատահած է Երեւանի, Ղարաքիլիսայի, Լենինականի, Դիլիջանի մէջ: (Զեղծումին բոլշեւիկեան բացատրութիւնն է այս):

2.— Սեւանայ լճին «իշխան» ձուկին բաշխման առթիւ, նախապատւութիւն տալ բանուորներուն:

3.— Երկու օրուան մէջ գրաւել ճաշարաններուն ոգելից ըմպելիները. Նոյնպէս գարեջուրի վաճառման արտօնութիւն տալով միայն հանքային ջուրերուն:

Եւ դեռ ուրիշ որոշումներ:

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

Պուքրէշէն «Տէյլի Էքսփրէս»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ռումանիոյ պետական եւ զինուորական շրջանակները մատնուած են մեծ յուզման, շատ կարեւոր զինուորական փաստաթուղթի մը գողութեան հետեւանքով: Գողցուածը՝ Ռումանիոյ պաշտպանողական յատակագիծն է, Հունգարիոյ եւ Ռուսիոյ հետ պատերազմի մը ըլլալիքին:

Կարոլ Թագաւորը հրամայած է քննութիւն բանալ: Քննութիւնը երեւան բերած է թէ յատակագիծը գողցուած է բոլշեւիկ գործակալի մը կողմէ 1927ին, երբ պատերազմական Նախարար էր Զօր. Իուանովիկ Միրչէսքօ, Աւերեսքի(?) գահլիճին մէջ: Կ'ըսուի թէ զօրավարը տեղեակ էր գողութեան, բայց ոչ ոքի յայտնած էր:

Կարոլ պահանջած է անմիջական հրաժարումը զօրավարին, որ սիրտի տագնապ մը ունեցած է: Իր բժիշկները կը յայտնեն թէ վիճակը ծանր է եւ հազիւ 15 օր կրնայ ապրիլ: Կ'ըսուի նաեւ թէ զօրավարը փորձած է անձնասպան ըլլալ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Երկունք», օրգան Զ. Ե. Ռ. Միութեան. 17րդ թիւը, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մեր Շարժումը (Խմբ.). Որբ մըն ալ ես էի (Կ. Յ. Թասմաճեան). Ամուսնութեան թեր ու դէմ (Ե. Յովհաննիսեան). Որբի մը (Նուարդ Տէր Միքայէլեան). Մեր ընկերասիրութիւնը (Ա. Որբուկ). Նաւասարդ (Արծիւ). Հայուն սիրտը՝ երաժշտութիւն Ժ. Մալայեան). Բաւ է (Պ. Կարապետեան). Ընկերոջս (Խ. Տէր Յարութիւնեան), Մեր Միութեան կեանքէն (Լրատու) եւ Թղթակցութիւններ, խմբանկարներ:

Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա՝ 25ֆր., արտասահման՝ 1,50 տոլար: Դիմել M. Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

Լուսթին

...երը՝ հովուաչքները արեւ-...ւ ծայրերուն են գամեր. Ե-...աստղները կը հեւան սըր-...:

...նիկ-աղջիկներ, սեւին ա-...էնէն կռակոտ եւ անուշ աչքե-... կախուած են պատուին բե-...ին:

"Առանց Ցեսուսներ ծնելու», ...ն քիթ դարբնած են», «Սիր-... որոնք երբեք չեն խնդա-... բաներ, խաժակառութիւն-... այդ պահուն սուր գամերու ... խրուած են առն մէջին ու ...քին ուղեղներուն մէջ:

Ա՜, ա՜. թոնիրի շրթնե-...ն՝ մարգարիտի շարոցները գե-...ցկութեամբ մանուկներ, եւ ...ուկ մը անունն է որ կուլայ:

Խօթը գեղանի հարսները մէկոնց կը վազեն հօն, ուր մեծ կապերտը մայիսեան դաշտերու գոյներով բացուած է մանուկներու վրայ:

Բոլոր հայեազքները կը թըլաջին իւղոտ ու մրոտ սիւներու ուսերէն, կը պլպլային թոնրաշուրթը, ուր բոլոր սիրտերէն կարիկ մը կայ ծրարուած:

Ո՜ւ, ա՜ւ, ա՜ւ, քամիներու ամբոխները, ջրհեղեղի ժամանակներէն թեւաւորուած, Մասիսէն կուգան, Պօյաղիան ու Արագածն կը կոխոտեն, կը զարնեն հազար ու մէկ գեղերու ճռճռան դուռներուն ու խելագար պիտի վազեն մինչեւ Սիփանը, Ակառքն ու Ղուվասարը:

Ո՞վ չիգիտեր պատմութիւնը քամիներու. նոյեան գինիներէն արբեցած, որոնք Արարատի արիւններուն կորիզըն են ներկած իրենց քաղուկները շղթայագերծ:

«Խոյ»եր կան որ այդ ահաւոր գիշերներուն Առաւօտներէն ալ փառապանծ ու անպարտելի, պատանքը ծոց, կը ճամբորդեն, որոնք վառուած ու յօյօլը աչքերուն.

Հօ. հօ, հօ հօ՜ օ՜, օ՜ օ՜

Խօպատար (գիշերապահ) Հասօն, զոյգ մը որսիի ձեռք մը կաաւէ հագուստ եւ փոր մը հացի համար. առքին ատեներէ ամէն գիշերներ կը լուծնէ, իր արթնութիւնն ու աղաղակողը տարածելով գիւղին շրջակայ կամ հեռաւոր քարայրներուն մէջ դարան մտած գողերուն եւ հորաքիներուն:

99 զառիկ. 99 լօօրհնէք, 99 խաղօրհնէք եւ 45 Պոյրամ անտած պապիկը, ծղապարիկ նստած է դուռին վրայ ու համբիշը կը շրջեկայ անոր ոսկրոտ մատներուն մէջ:

Նոյն տարանն է այս յարկը ու եթէ Աստուած անգամ մըն ալ փորձէ չարանալ, Ռէս Ցակօբ տուն կը բաւէ նոր մարդկութեան մը կորիզը ունենալու համար:

Հարսնուկ մը, կը չըլբխացնէ «հախմախ»ի քարը, կաւը կը ծխայ ու մշահոտը կը տարածուի թոնրատան մէջ:

«Սուրբ Ցակոբ թոփ կուտայ իր մօրուքը»:

Արար-աշխարհ կը դողայ, բո՜ւք, բորա՜ն:

Ծովերուն վրայ ամէնէն մեծ առագաստները պիտի պատռուին, նաւերը անառագաստ եւ անղեկ, պիտի խորտակուին: Աղթամարի գմբէթը մէջէն պիտի ճեղքուի: Խաչ-պատուհանի մէջ Նավավրեգիի խաչին փայլեն կտոր մը, լոյսերու մէջ թաթխուած, ստադի պէս պիտի գլայ մինչեւ Արալէզի մասունքը, Մհերի դուռը պիտի պայթէ ու Շամիրամի բերդին վրայով պիտի երթայ լուսավառելու Հայոց գեղեցիկ եւ աշխարհի մեղածին ու ցանկացող կիներուն պաշտած Արա գեղեցիկին սպանուած վայրը. Հոն՝ մեղաւոր եւ արդար մարդիկ Ս. Նշանի վանքը պիտի կառուցանեն, անօրէնները պիտի քանդեն, հաւատացեալները պիտի վերաշինեն, անօրէնները դարձեալ պիտի քանդեն, հաւատացեալները նորէն պիտի շինեն, պիտի քանդե՛ն, պիտի շինե՛ն, մինչեւ որ օր մը..:

Գողի հաւաքող փոխահայրը պիտի խեղդուի Ճանիկի աղաղբիւրի մօտ: Եզիտները պիտի շրջափակուին Հայուն քաշած շրջագիծին մէջ, չէյթանը պիտի ուրէ կաթն ու պանիրը, մաքիները պիտի սատկած գառնուկներ ծնին եւ...

. . . .

Ցանը երեք երդիքներէն միաժամանակ ձիւնի փաթիլները օդին մէջ գինգահահար ազունեններու փետուրներու նման պար գալով, իրար վրայ կը նստին, Սասնպօլի մզկիթներու բակերուն մէջ նամազի նստած մոլլաներու փաթթոցուոր գլխարկներ գոյացնելով:

Մամիկս կարդացեր է սար ու քարի, թռչունի եւ սողունի, արտերու եւ այգիներու լեզուն, ու գիտէ պառւկներուն ողբը, անկերուն արտունքը, եւ խնդքին երգը:

Ցուեստնոյի կը լսեն, կը լսենք նաեւ մենք, թէեւ գիշերը կը յամառի նստիլ Ռէս Ցակօբ առն ունքն ու քունքը:

Մարդահասակ, հոգէ տասը պատերները, մինչեւ կտրոցը թանով լի, գնգասեղի գլուխներու չափ պղպջակներ կը ծնին:

Կաւէ խոշոր անօթ մը, արեւմտեան քաղաքներու սենեակի մը մեծութեամբ, նստած է թոնրատան մէկ անկիւնը. «Ցամի տեսան Ցս. Քս. Ռ. Ի Ա» փայտէ փորիչով մը, դար մը առաջ գերդաստանի աւագանին է քանդակեր անոր պարանոցին շուրջը:

ԱԶԳԻՆ

(2)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ, դպրոցական վերամուտի առթիւ, նպաստաւոր պայմաններով ֆրանսերէն ամէն տեսակ դասագիրքեր կը հայթայթէ հայ աշակերտներուն։

Գրատան մէջ կան Larousse*ի,* Hachette*ի,* A. Colin*ի,* A. Michel*ի եւ ֆրանսական բոլոր մեծ տուներու հրատարակութեանց ճոխ մթերք մը։*

Լոյս տեսաւ Larousse*ի 1931ի բառարանը, գին 34 ֆրանք։ Մասնավճարներով կը հայթայթենք Լարուսի բոլոր հրատարակութիւնները* (Larousse du XXe siècle, Larousse Médical, Commercial, Universel *եւայլն։*

Պահանջուած ամէն գիրք կը հայթայթենք անմիջապէս։

Գաւառի եւ արտասահմանի դպրոցներն ալ կրնան դիմել մեզ Librairie H. Samuel, 51 Rue Monsieur le-Prince, Paris (5). Tél. Danton 88-65, Métro Odéon.

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց ատկէ, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք։ Առաւելագոյն չափով կը զրկուին ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն թանգարաններէն, եւայլն։

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ։ կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ։

Երեկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ թաղային վարժարաններուն մէջ 12, Rue Titon (11e) Métro: Reuilly — երկուշաբթի եւ ուրբաթ. 43, Rue des Poissonnieres (18e), — երկուշաբթի եւ ուրբաթ 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ ուրբաթ միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — Բշ. եւ եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ հինգշաբթի. Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — երկուշաբթի եւ ուրբաթ. Rue Cujas.

Դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին։ Իւրիչ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պահերուն, կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ Հալէպի իրենց «ԱՐԱՔՍ» տպարանը փոխադրած են ՓԱՐԻԶ, 221 ԼԱՖԱՅԵԹ ՓՈՂՈՑ եւ կը կատարեն տպագրական ամէն տեսակ աշխատանք, արուեստին պահանջած գեղարուեստական նրբութեամբ եւ արդիական անթերի ճաշակով։

Ա Ջ Դ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին։

Կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները։

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին։ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԵԼԵԿԵԱՆԻ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (մէթրօ Փօրթ տ'Օրլէան)

Տողանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով։ Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԳ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ա. Հրատարակութիւն «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ)

Հեղինակին նկարով, գեղատիպ կողքով՝ Մ. Քէպապճեանէ, կենսագրական ամփոփ յառաջաբանով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Գինն է Ֆրանսայի, Ֆրանս. գաղութներու եւ Պալքաններու համար 20 Ֆր. միւս երկիրները 25 Ֆր. կամ 1 տոլար։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Լ. Գեւոնեանի 235 Fbg. St. Martin, Paris 10e.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօզ. եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին։ 4 Հոկտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

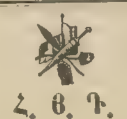

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ.ՔՈԼՈՆՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փօթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Ռիւ Շանպառի հաւաքատեղին։ Կը ղեկավարէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՊԱՆԵԷՕ-Քաշան Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը. 17 rue Ampère Cachan.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ՎԻԷՆԻ Ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կամ. Միութեան ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԽՕՋԿԱՏԻ եւ շրջ. հայրենակցական Փարիզի վարչական ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ։ 131 Fbg. du Temple, Métro Belleville.

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԷՆ ԱԶԱՏԻԼ

Goussainville, Gare du Nordէն *երկաթուղիով 20 վայրկեան։ Հոզ գնելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք վերոյիշեալ գիւղը, կայարանէն երեք վայրկեան, մաքուր օդ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ճամբաները հոկտեմբերի վերջը կ'աւարտին, բնակարանի եւ խանութի յարմար հողեր։ 560 կտոր հողամասերէն քիչ ժամանակուան մէջ 350ը ծախուած, յարմար հողաբաժիններ կը գտնուին, շտապեցէք։ Կանխիկ վճարում չկայ, 200 ֆրանքէն սկսեալ ամսավճարով։*

Դիմել Կիրակի օրերը մինչեւ ժամը 6 ուղղակի Կուսէնվիլի կայարանին մօտ «Կրան Փրէ»ի գրասենեակը, ուր կը գտնէք հայ թարգման մը, որ ձեզի սիրով պէտք եղած տեղեկութիւնները կուտայ։

ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Անուան արժանի է միմիայն այն սիմիթը որ պատրաստուած է A. LA GARDE, 1 Rue St. Lazare, PARIS (9e) Nord Sud, N. D. de Lorette. Téléphone Trudaine 95.21

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն 235, Faub. St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 256

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

27 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1376

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գ.

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը բնականոն կեանքի մը արդիւնքներէն չէ, այլ առաջ եկած է Թուրք վարիչներու պարտադրած զէնքի քաղաքականութեան շնորհիւ։

Երբ ներկայ Թուրքիան կը տուայտի տնտեսական անելի մը մէջ, հարց կը ծագի, թէ ի՞նչ հիմնական տեսակէտ ունին Թուրքիոյ ներկայ վարիչներն ու անոնց ընդդիմադիրները Թուրքիոյ տնտեսական վերածնունդի մասին։ Տնտեսական տագնապի հանգոյցը հող է որ կը բարդանայ։ Որովհետեւ տնտեսական ազդակը որքան ալ գերակշռող դեր մը ունի եւ շատ յաճախ հարկադրող լծակ մը հանդիսանալ կառավարութեան ուղղութեան մէջ, այսուհանդերձ, անուրանալի է այն իրողութիւնը, որ երկրի մը վարիչ խաւերն իրենց ընդգրկած քաղաքականութեամբ կարող են շատ երկար ժամանակով յետաձգել տուեալ երկրի տնտեսական զարգացումը։ Թուրքիոյ վարիչ խաւը, այս պարագային կոչուած է աւելի բացառիկ դեր մը կատարելու։

Արդ, տասը տարուան տուեալները ցոյց կու տան որ Քէմալական Թուրքիոյ ներկայ վարիչներն ամուր կառչած կը մնան ազգայնական ու անսանձ Թուրքիոյ մը, քան կը մտածեն անոր խաղաղութեան եւ տնտեսական բարգաւաճման մասին։ Ըսմէթ փաշան այս ուղղութեան գլխաւոր դէմքն է եւ յաջողութիւն տիրական։

Ֆէթհի պէյը, որ հիմա հրաշքով մը առաջ քաշուած է, ընդհանրապէս տնտեսական լայն քաղաքականութիւն մը կ'ուզէ վարել և աւելի համբերող վերաբերմունք ունի դէպի ոչ-Թուրք տարրերը։ Բայց իրականին մէջ, ան կապուած կը մնայ ազգայնական Թուրքիոյ քաղաքական նեղ ներշնչումներով։ Միայն ճանապարհ մըն է որ կ'որդեգրէ Ֆէթհի պէյը, առանց իր վայր կորսնցու Մ. Քէմալէն։ Ներշնչումը Մ. Քէմալէն կուգայ Ֆէթհի պէյին, որ կ'ուզէ ատրճանաբար վստահութիւն ներշնչել Եւրոպայի, որպէս զի, մէկ կողմէ կարողանայ պահպանել ազգայնական Թուրքիոյ նուաճումները, և միւս կողմէ՝ կարողանայ դրամ ներմուծել Թուրքիա, վարչական և զինուորական անհաշիւ ծախքերուն ընդառաջելու համար։ Այս միջին ճանապարհը դժուար թէ յաջողութիւն գտնէ։ Զինուորական ու ինքնագլուխ Թուրքիան տնտեսական խաղաղ բարգաւաճումի ճանապարհը չի կրնար բռնել։ Իսկ դրամատիրութիւնը երբեք աւելի դիւրին պատահական հովերու ցրուել իր միլիոնները։

Ուրեմն տնտեսական լայն ծրագիրներն ու շողշողուն կարելիութիւններն աւելորդ են գիտական քննութեան մը համար։ Կարեւոր է գիտնալ թէ ներկայ Թուրքիոյ վարիչները, կամ ապահովաբար Թրքական քաղաքական հոսանքներ գոյութիւն ունի՞ն, որ կրնան երկիրը դնել բնականոն ճանապարհի մը վրայ։ Առկէ յետոյ է, որ կրնայ խօսք ըլլալ տնտեսական հիմնական քաղաքականութեան մը մասին։

Թրքական տագնապի ծանրութեան կեդրոնը քաղաքական գործունէ է։ Եթէ քրտական հարցը, փոքրամասնութեանց խնդիրը եւ տնտեսական տագնապը առանձնացնենք, որպէս խոշոր երեքեր, ու միայն Թուրք ազգային կեանքի զարգացումը նկատի առնենք, պիտի տեսնենք որ ներքին ճգնաժամ մը կ'ապրի տիրական քէմալիզմը։

Քէմալիզմը տասը տարուան կեանք ունի, ճիշդ այնչափ որչափ Իթթիհատ տիրապետեց Թուրքիոյ։ Այս փոթորկալի ժամանակի ընթացքին չորս տեսակ ուժեր համախմբուեցան եւ իրար կ'արմկահարեն, միշտ իշխանական տենչով։ Այդ ուժերն են. 1) Քէմալականները, Խալք կուսակցութեան մէջ խմբուած։ 2) Խալքի լուռ ընդդիմադիրները, (այստեղ կ'ենի ջախջախուած Իթթիհատի գլուխը), որոնք կը քալեն միասին Ըսմէթին եւ Քէմալին հետ, որպէսզի յարմար վայրկեանին իշխանութիւնը գրաւեն, առնել կամ պակաս փոփոխութեամբ՝ շարունակեն ազգայնական նուաճումներու ճամբան։ Ֆէթհի պէյը, կամ անոր տեղ ուրիշ մը, վաղը կարող է հրապարակ գալ, դեռ առ այժմ Մ. Քէմալի հաւանութեամբ, միշտ Քէմալիզմի ճամբով։ 3) Իթիլաֆականները, այսպէս բանեց 150 վտարուածներն ու իրենց համախոհները, որոնք վարկաբեկուած են անցեալի մէջ, անուժ են ներկայիս եւ ապագայ չունին Թուրքիոյ մէջ։ Սակայն դժգոհութեան մթնոլորտ մը կայ, որ այս վերջիններուն կը միանայ։ 4) Ազատութեան, յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճումի տենչացող հասարակութիւն մը, որ մեծամասնութիւնն է, բայց անկազմակերպ։ Այսօր իր յոյսը կը կապէ Քէմալին եւ Ըսմէթին, վաղը անոնցմէ յուսահատ, կը դիմաւորէ Ֆէթհի պէյը եւ Իզմիրի մէջ կը յայտարարէ որ Յուլիս 10ի (1908ի ազատութիւնը) օր մը ապրած են։ Ի զուր լաւատեսութիւն։

Առաջին երեք ուժերէն փրկութիւն եւ խաղաղութիւն չի կրնար գալ Թուրքիոյ։ Անոնք իրարու պիտի դաւադրեն եւ իրար պիտի գլխատեն։ Եթէ այս ընդհարումներէն եւ ցնցումներէն վերջ, հերոսական փրկիչը տապալին եւ չորրորդ խոշոր զանգուածը կազմէ նոր հոսանք մը, այդ պարագային միայն թերեւս Թուրքիա մտնէ լայնախոհութեան եւ քաղաքակրթութեան նոր շրջանի մը մէջ, հանդուրժէ ուրիշներու ազատութեան եւ գտնէ իր խաղաղութիւնը։

Առ այժմ Թուրքիա ցնցումներու բոյն մըն է եւ անոր տագնապը տեւական։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԸ 15րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 14).

— «Երէկ էր կարծես, բայց տասնըհինգ տարի անցած է այն հերոսամարտէն, որ ա՛յնքան սիրելի դարձուց Սուէտիան եւ սուէտացի ժողովուրդը՝ մեզի, ինչպէս եւ մեր բարեկամներուն, յարգանքի հրաւիրելով նոյնիսկ մեր արիւնաքամ թշնամիները,

Հազիւ հինգ հազար հոգի էին անոնք, բաղկացած այրերէ, կիներէ եւ երեխաներէ, որոնք յանձն չառին ոչխարային համակերպութիւնը եւ ապաւինեցան երեք բանի.— իրենց զէնքին, իրենց Աստուծոյն եւ իրենց բախտին։ Սակայն զէնքն էր իրենց անմիջական պաշտպանը, եւ անմիջական դաշնակիցը՝ այն վեհանձն ոգին, որ սուէտահայուն ցեղ եղած է անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր։

Աստուած եւ բախտը պիտի փութային օգնութեան, եթէ 130 հատ հին հրացաններն ու միւս փոքր զէնքերը գործէին առաջին հրաշքը։

Եւ այս գիտակցութեամբ լեռ բարձրացան անոնք, դէպի Մուսայի գագաթը, ուրկէ հորիզոնին վրայ, Միջերկրականի զմայլելի կապոյտէն անդին կ'ուրուագծուէին Յաւրոսի պատերն ու Ամանոսի կողերը։ Այս բարձունքին վրայ էր որ այդ հերոս ժողովուրդը Ցակատեցաւ իր երդուեալ թշնամիներուն, երեւան բերաւ ջիղ, տոկունութիւն, ինքնագիտակցութիւն, քաջութիւն եւ արհամարհանք հանդէպ մահուան, կերտելով իրեն համար յաւէտ պանծալի յիշատակ մը։

Անհաւասար կռիւը տեւեց յիսուն օր, թշնամին իր կանոնաւոր ու անկանոն զօրքերով, տրամադրելի բոլոր զէնքերով ջանաց խորտակել այդ դիմադրութիւնը, բայց ամէն անգամ զգալի կորուստներով մղուեցաւ ետ։

Անձնատուութիւն չկար սուէտահայուն համար։ Այդ լեռնական գիւղացիները շատ աւելի խոր թափանցած էին թշնամիի հոգեբանութեան եւ դիւային ծրագիրներուն, քան անոնք որ «իմաստութիւնն ու խոհեմութիւնը» դարման կը նկատէին անխուսափելի չարիքի մը։

Եւ այս գիտակցութենէն աւելի խորացաւ Սուէտիոյ հայ գիւղացիներուն դիմադրական ուժը՝ պայքարելու մինչեւ վերջին մարդը, վերջին փամփուշտը եւ մնունդի վերջին պարէնը Մուսա լերան ժողովուրդը իբրեւ ժայռ - մարդ կանգնեցաւ բարբարոսներու դէմ կա՛մ ապրելու պատուաւորապէս եւ կամ մեռնելու ալ ատուաւորապէս։

Փրկուեցաւ հայ ժողովուրդի այդ թանկագին բեկորը։

Այսպիսի փառաւոր եւ յիշատակելի հերոսամարտի մը տասնըհինգերորդ տարեդարձն է այսօր, Սեպտեմբեր 14։

Քաջութեան, ասպետականութեան եւ առնականութեան պաշտամունքի օր մըն է այս սուէտահայուն համար։

«Հայկական Զուիցերիոյ» բոլոր գիւղերու ժողովուրդը այսօր հոն բարձրացած է, դէպի սարահարթը եւ խիտ անտառները Մուսայի, որուն ամէն մէկ տեղը կապուած է իր հերոսամարտի յիշատակներուն հետ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտ-թրքական ծանր ընդհարումներ

ԱԲԱՂԱՆ ԵՒ ՊՈՒԼԱՆԸՔԸ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 13 եւ 15ին նոր եւ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցան Քիւրտերու եւ Թրքական զօրքերու միջեւ Աբաղայի լեռնամասերու եւ Սարայի կողմերը։ Քրտական արշաւախումբ մը Սիփանի ստորոտներէն կուռով կ'առաջանայ դէպի Պուլանըք Լիզի շրջանը միանալու այս շրջանի ապստամբներուն։

Այս երկու գծերու վրայ տեղի ունեցող կռիւները կը կարծուի թէ Արարատի քրտական զօրամասերու մէկ զօրաւոր ձեռնարկն է Թրքական ուժերը բաժնելու համար։ Արարատի կռուողներէն մաս մը ճեղքելով Թրքական պաշարող շղթան, անցած է հարաւային լեռնամասերը։

Թրքական զօրքերու տեղափոխութիւնը

Պայազիտէն եւ Ալաշկերտի Ղարաքիլիսէէն Թրքական զօրքերը փութկոտ տեղափոխութեան մէջ են։ Հիմա Թրքական ուժերը կը կեդրոնանան Մալազկերտ, Արճէշ եւ Վան։ Շատախ, Պաշ-Գալէ, Սարայ եւ Պուլանըքի ամբողջ շրջանը քրտական տիրապետութեան տակ են։

Սրտակցող խօսակցութիւն

ՄՈՍԿՈՒԱ, 25 սեպտ.— «Թասս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Թուրքիոյ արտաքին Նախարարը Թէվֆիք Րիւշտի երէկ ճաշեց բոլշեւիկ արտաքին գործավարին Լիտվինոֆի հետ։ Յետոյ ընդունուեցաւ գործավարներու խորհուրդի Նախագահին՝ Ռիկոֆի կողմէ։

Իրիկունը դարձեալ ճաշեց Լիտվինոֆի հետ եւ՝ յետոյ ներկայ եղաւ Ռիկոֆի տան մէջ՝ ընդունելութեան մը, որուն կը մասնակցէին գործավարները, դեսպանները, տնտեսական կազմակերպութեանց ղեկավարները, արտաքին գործավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներն եւ խորհրդային ու օտար մամուլի ներկայացուցիչները։

Լիտվինոֆ բարի գալուստ մաղթելով Րիւշտիի, բսաւ.— Ձեր անունը սերտօրէն կապուած ըլլալով թուրքեւռուս բարեկամութեան զարգացման, ուրախ եմ ձեզ ողջունելուս։ Բոլորս շատ լաւ կը յիշենք թէ ինչպէս Թուրք եւ խորհրդային հանրապետութիւնները եռմղեցին համաշխարհային կայսերապաշտ բանակներու յարձակումները, որոնք գործուեցան մեր ժողովուրդներուն վրայ, անոր համար որ անոնք ազատօրէն կազմակերպած էին իրենց կեանքը, առանց արտաքին միջամտութեան։

«Այն ատեն էր որ ծնաւ մեր բարեկամութիւնը, որ հետագային սերտ գործակցութեան մը կերպարանքն ստացաւ եւ որ ներկայիս, համաշխարհային շատ կարեւոր ազդակ մըն է դարձած։ Խաղաղ շինարարութեան եւ անկախ գոյութեան համար մեր երկու երկիրներու պայքարը մեր երկիրներէն կը պահանջէ ամէնէն մեծ արթնութիւնն եւ մասնաւոր ուշադրութիւն մը միջազգային կեանքի դէպքերուն մասին, որոնք կը ձգտին վտանգել թուրքեւխորհրդային հանրապետութեանց շահերը»։

Բոլշեւիկեան շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կու տան երկու արտաքին գործավարներու տեսակցութեանց։

Ենթադրողներ կան թէ իրենց առաջին տեսակցութեան ընթացքին, Լիտվինոֆ Րիւշտիի յայտնած է խորհրդային իշխանութեան մտադրութիւնը՝ «արհամարհելու» Ազգերու Դաշնակցութիւնը, նոյնպէս անոր պարզած է Ռուսիոյ ծրագիրը՝ Սեւ ծովու խորհրդային նաւատորմը ուժեղցնելու մասին՝ իբր թէ ապահովելու համար խորհրդային առեւտրական ճամբաներու պաշտպանութիւնը։

Բոլշեւիկեան մամուլը մեծ գովեստներ կը հիւսէ Րիւշտիի եւ կը շեշտէ երկու երկիրներու միջեւ շահերու նոյնութիւնը եւ Թուրքիոյ տնտեսական վերակազմութեան մէջ... Ռուսիոյ մեծ օժանդակութիւնը։

«Իզվեստիա» բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ, Թուրքիա Մոսկուա ղրկելով իր դեսպանը, ապացոյցը տուաւ որ գիտէ թէ ո՞ւր կը գտնուին Թուրքիոյ վերածնունդեան եւ անկախութեան ճշմարիտ բարեկամները։

Պուլկարիոյ լրտեսական գործը

Պուլկար հետաքննական գործակալութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ արտասահմանի մէջ տարածուած այն զրոյցները, որոնց համաձայն կառավարութեան դէմ ուղղուած դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է։ Գործակալութիւնը կը հաւաստէ թէ որ եւ է դաւադրութիւն չէ սարքուած Պուլկարիոյ մէջ, ընդդէմ կառավարութեան։

Միւս կողմէ, պուլկար Մամուլի Վարչութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը կը հրատարակէ.— Լրտեսական գործի մասին տարածուած քմածին լուրերուն մէջ, կայ լուր մը զոր պէտք է վերջնապէս ժխտել,— այն որ ֆրանսացի զինուորական մըն ալ մասնակցած է այդ գործին։

ԹՈՒՐՔ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25.— Ըսմէթ փաշա ներկայացուց դահլիճին հաւաքական հրաժարականը որ ընդունուեցաւ։

Հանրապետութեան Նախագահը սկսաւ խորհրդակցութեանց և ունկնդրութեան ընդունեց Ազգ. ժողովի Նախագահը և կուսակցութեանց պետերը։ («Ց.»).— Ինչ որ կը նշանակէ պարզապէս՝ տեսակցեցաւ ինքն իրեն հետ...)։

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ երրորդ կուսակցութեան մը կազմութեան մասին կը խօսուի։ Եթէ այս հաւանականութիւնը իրականանայ, կուսակցութիւնը կազմողներուն մէջ ծանօթ լրագրող երեսփոխան մըն ալ պիտի գտնուի։ Այս խնդրոյ առարկայ կուսակցութիւնը կապ չունի Րէշիտ Ղալիպ պէյի ծրագրած կուսակցութեան հետ։ Ցրշեալը իրեն եղած հարցումի մը պատասխանելով ըսած է թէ անձնապէս անկախ է եւ անկախ պիտի մնայ։

ՖԷԹՀԻԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ազատական կուսակցութիւնը մասնաճիւղ բացած է նաեւ Միխալըճըքի եւ Սիվրի Հիսարի մէջ։ Էսքիշէհիրի մասնաճիւղին նախագահ կարգուած է վաճառական Մէհմէտ Ալի պէյ, ընդհ. քարտուղար տոքթ Րաթըպ, իսկ հաշուակալ՝ Թէվֆիք պէյ։

Էսքիշէհիրէն կը հաղորդեն թէ ժողովուրդը անձամբ կը դիմէ կուսակցութեան եւ թեկնածուներու ցանկերը առնելով կը բաժնէ։ Նախապէս որոշուած էր սեպտ. 26ին ընտրութիւն կատարել, բայց կուսակալը փակեց սրահը եւ 19ի վերածեց թուականը։

∴ Միւս կողմէ, Խալքն կը գրէ թէ կուսակալին հրամանով Էսքիշէհիրի ոչ մէկ տպարան յանձն առած է տպել Սէրբէսթի թեկնածուներուն ցանկը։ Ասոր վրայ բողոք կ'ըլլայ Էնկիւրի եւ ներքին գործավարութիւնը կը հրամայէ տպել։

Պուրսայի մէջ, միայն երկու օրուան ընթացքին, 6000 հոգի անդամագրուած է նոր կուսակցութեան։ Պուրսայի դատական գործավարին ծննդավայրն է. ասկէ կը հետեւի թէ Մահմուտ Էսատ պէյ որ ասարճան հեղինակութիւն ունի իր ծննդավայրին մէջ։

500 ՄԻԼԻՈՆԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 21 (Մ. Ք.).— Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան խմբակ մը 500 միլիոն ոսկիի մեծ փոխառութիւն մը առաջարկած է Թուրք կառավարութեան։ Այս գումարին 300 միլիոնը կանխիկ դրամ պիտի տրուի, 200 միլիոնն ալ ընկերութեան կողմէ ըլլալիք հանրօգուտ շինութեանց փոխարժէքը պիտի ըլլայ։

Այս առաջարկի մասին խորհրդակցելու համար, խմբակին ներկայացուցիչները հրաւիրուած են։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ՝ ԸՆԴՀ. ԳՈՐ.

ՄԱԴՐԻԴ.— Լուկօ քաղաքին մէջ յայտարարուած ընդհ. գործադուլը կը շարունակուի, հետզհետէ ծաւալելով։ Ոստիկանութիւնը խումբ խումբ կը պտտի փողոցներուն մէջ։ Հակառակ ասոր, պահածոյ ձուկ փոխադրող բեռնատար ինքնաշարժ մը յարձակման ենթարկուեցաւ կիներու կողմէ։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ յարձակում գործել կիներուն վրայ՝ զանոնք ցրուելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՀԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անմիաբան, կռուազան եւ իրարու հանդէպ անհանդուրժողի համբաւ ենք շահած, դարերու ընթացքին։

Մեր մատենագիրներէն եւ հայ կեանքը ուսումնասիրող օտարներէն շատերը, հայութեան անցեալ դժբախտութիւններու մէջ յաճախ կարեւոր դեր են տուած մեր անմիաբանութեան եւ կռուազանութեան։

Ոսկիսի՞ քննութիւններու արդիւնք ալ ըլլայ, այս իրապէս ծանր մեղադրանքը, այնուամենայնիւ փաստը գոնէ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, անուրանալի կը մնայ անհերքելի։ Այդ մեղադրանքը մեր ներքին կեանքի հայելին է եղած դժբախտաբար, ինչպէս երէկ, նոյնպէս եւ այսօր։ Եւ գուցէ այսօր աւելի կենդանի եւ ցցուն գիծերով, քան երէկ։

Թէ ի՛նչ հիմնական պատճառներէ ծնած է այս անողորմ եւ սպանիչ փաստը, մեր անցեալ պատմական շրջաններուն եւ ի՛նչ հակառակորդ ուժերու մէջ է որ խորացած եւ զարգացած են մեր անմիաբանութիւնն ու կռուազանութիւնը։ խնդիրներ են մասնագէտներուն մտահոգիչ։ Ներկայ կեանքը սակայն այս տեսակէտէն դժուար չէ գիտել, մանաւանդ որ վերջին տասնեակին հայութիւնը այս ներքին իրարանցումներէն զատ, կարծես թէ ոչինչ ունի ներկայանալի իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ։

Ցաւ մըն է ասիկա, համատարած ու խորացած. հիւանդութիւն մը։ Իր աւերներն ու վնասները մեծ են եւ աղաղակող։

Բոլորս ալ կը տեսնենք, կը ճանչնանք այս չարիքը, կը վայելենք անոր . հետեւանքները...

Բոլորս ալ տեղի եւ անտեղի անհաճոյութիւններ կ'ընենք, մանրամասնութիւններ երեւան կը բերենք, յաճախ նոյնիսկ իրականութեան սահմանները կ'անցնինք, չարիքը աւելի վառ եւ մըռայլ գոյներով ներկայացնելու միտումով։

Կ'ընենք դեռ աւելին։

Ընդորձնական մարդու համբաւ չկորսնցնելու համար, կը դիմենք բուն երեւոյթին արդարանութեան յոխորտութեան։ Եւ որպէս միակ ազգը գործած կ'առաջարկենք «Միաբանութիւն, համերաշխութիւն»։

Մեր մամուլը մասնաւորաբար, ո՛չ մէկ առիթ կը փախցնէ համերաշխութեան իր թեւադրանքի մէջ։ Եւ ինչ որ առաւօտեան է բոլորը մէկ կը կրկնեն այս կարգախօսը, կուսակցական ըլլան թէ անկուսակցական։

Կուսակցական պաշտօնական եւ անպաշտօն օրկանները, ամէն մէկը իր կողմէն միւսը մեղադրելով, վճռապէս իր կամքը կը յայտնէ յանուն համերաշխութեան։

Անկուսակցական եւ անհատական օրկանները, կուսակցական հոսանքները դատապարտելով կը թելադրեն կողմերուն նոյն դեղատոմսը։

Բայց այս բոլորին, կողմնակի դիտող մը ո՛չ միայն ոչինչ կրնայ հասկնալ այլ եւ լուրջ շփոթութիւններու մէջ կ'իյնայ յաճախ։ Որովհետեւ բոլորն ալ կը դատապարտեն, յաճախ նոյն լեզուով եւ արտայայտութեան նոյն ձեւերով մեր անմիաբանութիւնը, եւ բոլոր միասնաբար եւ դատապար աւելի կողմերը։ Եւ նոյն ձեւով նաեւ այդ չարիքը մեղմելու եւ ընդմիշտ մեր իրականութենէն հեռացնելու մասին։

Եթէ այս բոլորը լաւ են առհասարակ, եւ ընդունելի կողմնակի դիտողներու համար, լաւ չէ սակայն այն որ ի վերջոյ ա՛լ է բուն պատասխանատուն մեր բոլոր ներքին արհեստներուն։ Ո՞ւր են, որ կը խորացնեն ներքին երկպառակութիւնները, միշտ աւելի քան աւելի մասնակար գործելով առանց։ Եւ վերջապէս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ, երբ մէկ կողմէն բոլորս մէկ կը դատապարտենք չարիքը, եւ զանկութիւն կը յայտնենք ընդմիշտ ազատուելու անոր աղետաւոր ֆասներէն, իրականութեան մէջ ոչինչ կը փոխուի։

Այս չէ՞ նշանակեր թէ իրողութիւնները չեն համապատասխաներ մեր բառերուն եւ գրածներուն։ Կամ աւելի ճիշդը պէտք է ընդունինք երկու տեսակէտ, իբրեւ բնական երեւակայութիւն մեր այս ներքին պառակտումներուն եւ անոնց դարմանումի մասին մեր յայտարարած տրամադրութիւններու մասին։

Առաջին. անմիաբանութիւնն ու կռուազանութիւնը իբրեւ պատմական չարիք ընդունելով հանդերձ, կը հանդուրժենք անոր գոյութեան ու զարգացմանը, եւ եթէ յաճախ ասոր հակառակ տրամադրութիւններ ալ երեւան կը բերենք, ասոնք խօսքեր են լոկ, անդրադարձ եւ միայն երեւոյթներ փրկելու համար մէջտեղ նետուած։

Երկրորդ. ընդունելով չարիքի մեծութիւնը, անկեղծօրէն կը փորձենք անջատուիլ, բայց անզօր ենք յաղթահարելու բոլոր խոչընդոտներն ու դժուարութիւնները։

Որքան ալ մարդկայնօրէն տրամադիր ըլլանք, վերջին առաջնորդին մօտենալու, այնուամենայնիւ, անհնար է չընդունիլ նաեւ առաջին տեսակէտի գոյութիւնը մեր իրականութեան մէջ։

Այլապէս ինչ ալ ըսելու ըլլանք, անհնար է ընդունիլ մեր անմիաբանութեան փաստը, մեզի սպառնացող չարիքէն ինքզինքնիս պաշտպանելու պայքարին մէջ։

Հակառակը պնդել եւ պատճառաբանել մէկ էջի կրնար նոր երբեկմաթիւններու բերել մեզի։

Ս· ԹԱԹՈՒԼ

ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ՌՈՒՍԻԱ ՄՆԱԼ

«Պերլինէր Թակպլաթ» կը գրէ թէ գերման կառավարութիւնը խնդրագիր մը ստացած Ռուսիա գաղթող գերման հողագործներէն եւ բանուորներէն, որոնք յայտնելով որ խաբուած են պոլշեւիկներու խոստումներէն, կ'ուզեն վերադառնալ երկիր եւ կը խնդրեն գերման կառավարութեան միջամտութիւնը։

Միայն Հոյասաղի շրջանէն աւելի քան հազար բանուոր գացած են Ռուսիա, բայց ոչ մէկուն պայմանագրութիւնը յարգուած է։ Եւ խոսքի որ շատեր ընտանիքով գացած են։

Գերման Թերթը կը թելադրէ կառավարութեան, որպէս զի միջամտէ, նոյն ատեն փափաքելով որ Մոսկուայի դեսպանը հասկցնէ թէ նման դէպքեր կրնան խանգարել ռուս-գերման յարաբերութիւնները։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարդի ջուր ցանեմ ձեր վրայ։ Եւ խօսինք... փորհարութեան մասին ալ։ Ինչ հարկ «քաշուելու»։ Խօսինք չխօսինք՝ եղանակն է հիմա, եւ շատեր, դիտեմ, կը տառապին փորհարութենէ։ Եւ յետոյ, ամէն հիւանդ,

— Տոքթէօ՛ր, վրաս վարդի ջուր...

Եւ կ'ըսէ՛, այս՛, քսաւելիքն ալ կ'ըսէ. չըսաւելիքն ալ։ Դարման՛ն կ'ուզէ, «չէ՛ քաշուիր», որովհետեւ քաշելիք բան չէ։

Արդարեւ փորհարութիւնը ամէնէն ընթացիկ հիւանդութիւնն է ամառ եւ աշնան։ Բժիշկները լա՛ւ կը ճանչնան այս հիւանդները, որոնք քալելու մասնաւոր ձեւ մը ունին փողոցին մէջ, եւ նայնքան մասնաւոր ձեւ մը նստելու աթոռին վրայ։ Չափազանց գունատ են, աչքերը ներս ինկած, քիթը սուր պէս անկուած, մարմինը յաճախ պաղ քրտինքի մը մէջ պատած, լեզուն չոր, ձեռքերը ցուրտ, սիրտանդ։ Արտաքնոցէն աղքին չեն զար ասոնք։

∴

Փորհարութիւնը հիւանդութիւն մը չէ։ Պարզապէս նշան մըն է թէ մարմինը ինքզինք կը պաշտպանէ։ Երբ սխալարաբար այդ պաշտպանութիւնը, այն ատեն միայն կը սկսի հիւանդութիւնը։

Ինչ են այդ պատճառները, որ մարմինը կը մղեն ինքնապաշտպանութեան։

Բազմաթիւ են ասոնք։

Կարելի չէ Թուել բոլորը։ Եւ սակայն պիտի յիշատակեմ մէկ քանին, կանգ առնելու համար փորհարութեան այն տեսակին վրայ, որ ամէնէն կարեւորն է։

1.— Աղիքներու ճճիները փորհարութիւն կը պատճառեն յաճախ։

2.— Աւրուած կերակուրները նոյնպէս, երբ խիթն ալ (սանձը) կ'ընկերանայ փորհարութեան։

3.— Զառիկի (արսէնիք) եւ սնդիկի (ցիվա) թունաւորութեամբ գեղերը նաւ փորհարութիւն կը պատճառեն։ Մխախառին յաճախ հաղանց գործածութիւնն ալ։

4.— Կարգ մը հիւանդութիւններ (աղիքներու հիւծախտ, սիֆիլիս, խոլերա)։

5.— Ցուրտը կամ վախը։ (Ոմանք վախու փորհարութիւնը կը վերագրէին աղիքներու յանկարծակի դնդերային կծկումներուն Թուլութեան, եւ սակայն աւելի ճիշդ է ըսել թէ վախու ազդեցութեան տակ լեղին առատ հոսումն է, որ կը լուայ աղիքները ուժգին Թափով մը։ Արդարեւ հայ ժողովուրդը ալ «վախցաւ» ըսելու տեղ՝ «լեղին պատռեցաւ» կ'ըսէ)։ Ռազմաճակատ զացող նորակոչ զինուորներու փորհարութիւնն է այս։

6.— Կարգ մը պտուղներ, երբ ժամանակէն Թթու են։

7.— Մարսողական գեղձերու (լեարդ, պանկրէաս, եւայլն) գործունէութիւնը։

8.— Կարգ մը անունդներու հանդէպ անհատներու ինքնայատուկ գերզգայնութեան (anaphylaxie) վիճակը։ Այսպէս շատեր հաւկիթ կ'ուտեն եւ փորհարութեան կ'ենթարկուին։ (Տես մեր «Բժշկական Նամակատուփը»)։

9.— Ցրտառութիւն։ Ձմեռը կամ ամառը, երբ մարմինը չի կարենար հաւասարակշռել իր ջերմութիւնը։

10.— Ներծոր գեղձերու գործունէութեան խանգարումը (maladie de Basedowe)։

Եւ ուրիշ բազմազան պատճառներ։

∴

Կանգ առնենք «Ջղային փորհարութեան», «մանուկներու աղիքի խանգարման» եւ «ամառնային փորհարութեան» վրայ։

Ա.— Այս վերջին տեսակը սովորական բան մըն է, նոյնիսկ օգտակար։ Բնութիւնը ինք կարծես կը ստանձնէ այն պարտականութիւնը, զոր մենք կը մոռնանք կատարել։ Արդարեւ օգտակար է ամառը մէկ անգամ լուալ աղիքները կատարելապէս։ Լուծողական մը առնել եւ մաքրել այդ երկար խողովակները, որոնք մանրէներու բոյն մը կը կազմեն։ Այս պարտականութիւնը ով որ կը կատարէ։ Այն ատեն բնութիւնը կը հրամայէ աղիքներուն, որոնք առատութեամբ կը հոսեցնեն իրենց գեղձերուն հիւթը եւ յանկարծ, ամառը, փորհարութիւնը կը սկսի առանց պատճառի։ Անշուշտ առիթը կայ, վահանագեղձն էր որ չկրցաւ, ամառն տաքերուն, հաւասարակշռել ներքին ջերմութեան տարբերութեան արտաքին միջավայրէն ջերմութեան տարբերութեան հետ։ Գեղձերու բնահիւթերը խուժում մը կը կատարեն, արիւնը կը խռնուի ընդերքին մէջ, աղիքները ջուր կը հոսեցնեն։ Եւ փորհարութիւնը կատարեալ է։ Զգուշացէք որ օր մը ամբողջ փորհարութիւնը շարունակուի։ Լաւ է այդ։ Երկրորդ օրը աղի լուծողական մը կը խմէք, մինչ այդ՝ միայն բուսաշուր. յետոյ թէյ կը գործածէք և փորհարութիւնը կը դադրի, կը վերջանայ։ Երբ ծամ բռնէք, ինքնաբերաբար կ'անցնի այս անմեղ փորհարութիւնը։

Բ.— Մանուկներու փորհարութիւնը չափազանց կարեւոր է։ Պէտք է գիտնալ, որ մահը մանուկներուն մէջ կը պատահի մեծ մասամբ ստամոքսի եւ աղիքներու հիւանդութեամբ։ Կարճ խօսքով, եթէ երախաները կը մեռնին, պատճառը մարսողական գործարաններու խանգարումն է։ Որովհետեւ երախան փոր մըն է պարզապէս, ոչ աւելի։ Եւ անհրաժեշտ է խնամք տանիլ այդ պզտիկ փորին, որուն կը տրուի երախայ անունը։

Եթէ երախան մօրը կաթը կը ծծէ եւ փորհարութիւն ունի, նախ կը նշանակէ թէ մայրը ժամով չի տար կաթը, այլ կուտայ որքան երախան լալիմայրի՛ր, լաւ հասկցէք այս խօսքը։ պարզ խօսք մը, որ ասկի կ'արժէ.— ժամով տուէք կաթը եւ ժամէ դուրս կաթ կամ բան մի տաք, որովհետեւ ծուլը կ'ազդէ երախային նկարագրին եւ առողջութեան վրայ։ Կ'եթէ կ'ըսէ թէ մարդու մը ճակատագիրը գրուած է իր նկարագիրը։ Եւ վերջապէս առողջութեան հիմնական կանոնն է ժամը։ Ցերեկ մի տաք այնքան, որքան կ'ուզէ։ Երախային ստամոքսը ջրամբար չէ, յետոյ կամ վերէն կամ վարէն կը պարպէ կաթը։ Երախաներ կան, որ չեն սիրեր ծծել իրենց մօրը կաթը, որովհետեւ ծծելով, «կաթը քաշելով» կը յոգնին իրենց շրթները, մինչդեռ ծծոնէն աւելի դիւրին է կաթ քաշել։ Ամէն մարդ պէտք է գիտնայ թէ չկայ աւելի թանկագին սնունդ իր զաւկին համար, քան մօրենական կաթը։

Այսուհանդերձ, երբ ծծկեր երախան, այսպէս կամ այնպէս փորհարութիւն ունի եւ կը փըսխէ.— ժամերը քիչցնել, այսինքն փոխանակ 3 ժամէն կաթ տալու, տալ 4 ժամը մէկ անգամ։ Եւ ամէն անգամ քիչ կաթ տալ, 5-6 վայրկեան միայն։ Ժամերէն դուրս, 2 սուրճի դգալ եռացած ջուր։ Երբ կը տեսնէք թէ փորհարութիւնը չի դադրիր, մէկ ժամ կաթին տեղ միայն եռացած ջուր տալ։ Կարելի է այդ եռացած ջուրին մէջ հալեցնել մէկ նշխար (comprimé) Լաքթէօլ (ամէն դեղարան կը գտնուի)։

Երբ չէք կրնար դադրեցնել փորհարութիւնը 2 3 օրէն, դիմեցէք բժիշկի։ Աւելի մանրամասնութիւն կարելի չէ տալ այստեղ։

Գ.— Ջղային փորհարութիւնը չափազանց կարեւոր է։ Աւելի ճիշդ է ըսել սակայն աղիքներու հիւանդութիւն, որ հին է կամ կը հիննայ, որովհետեւ դարմանումը դժուար է։ Չափազանց երկար վիճաբանութիւններ կատարուած են այս հիւանդութեան ծագման եւ դարմանումին մասին, եւ այսօր կը կարծուի թէ աղիքներու այս հիւանդութիւնը կապուած է ներծոր գեղձերու բնախօսութեան հետ։ Այս հիւանդները ընդհանրապէս կիներ են, որոնք աղիքներու խանգարում կ'ունենան դաշտանի շրջանին։ Կամ մելամաղձոտ այրեր են, որ կը մեծն օդը տաք ըլլայ կամ պաղ։ Յանկարծ փորհարութիւն կ'ունենան սաստիկ խիթեր, աղիքները կ'ոլորին կարծես, կը փրցնեն կ'ըսեն։ Ուրիշ առթիւ մը կը զանգատին, որ պնդութիւն ունին։ Անոնց երակներուն մէջ արեան ճնշումը նուազած է, սիրտի բաբախումներ կ'ունենան, շնչահեղձութիւն կը զգան, տխուր են, շա՛տ տխուր։ Ծամապանութիւն, անունդէ զրկանք օգուտ չըներ, բժիշկ կը փոխեն, տեղերէն կ'երթան, փարա չըներ։

Եւ սակայն բազմագեղձային հիւթերով պատրաստուած դեղեր տուէք, բարելաւումը կը տեսնէք 2-3 օրէն։ Եւ խարհէլ, որ տարիներով տառապած են անոնք, ամէն դեղ փորձած, ամէն աղօթք կատարած....

Բժ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԲԺՇԿ. ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Օր. Ն. Յ. (Մարսէյլ).— Թէ «ինչո՞ւ չէք սիրեր բժիշկները», հետաքրքիր հարցում է։ Այդ չէ, որ կը հարցնէք, գիտեմ, բայց կը խոստանամ տակաւին «դուք ձեր սիրտը չբացած», մասնաւոր յօդուածով մը բացատրել այդ հոգեբանական երեւոյթը, որպէս զի «սկսիք սիրել բժիշկները»։ Ցարաձեւի սրամտութեամբ մը կը հարցնէք թէ «փռնգտալը միշտ հարբուխի նշա՞ն է», եւ կ'աւելցընէք թէ շատեր, առանց հարբուխ ունենալու՝ կը փռնգտան ու կ'ըսեն. «մէկը զիս յիշեց»։

Փռնգտալը ամէն ատեն նշան մը չէ հարբուխի։ Անդրադարձիկ (réflexe) ցնցում մըն է, որ կը պատահի՝ երբ ռունգերուն ներքին զգայուն Թաղանթին վրայ փոշի կը նստի եւ կը խտղտացնէ։ Ոտքերու պաղին հետեւանքով, քիթին մէջ արեան խուժումն ալ ջղային կծկում կը պատճառէ եւ կը մրմռացնէ, փռնգտացնելով անմիջապէս։ Ուրեմն օգտակար բան մըն է, որ յաճախ կը մաքրէ շնչառական խողովակներուն փոշին։ Բայց երբ շատ կը կրկնուի, նեղացուցիչ կը դառնայ, որովհետեւ այդ ցնցումները կը ցաւցնեն դնդերները, երբեմն ակամայ... միզեցնելով։

Հետեւաբար նախապաշարում մըն է կարծել թէ պիտի փռնգտամ՝ երբ մէկը զիս յիշէ։ Միայն փռնգտացած ատե՛նս է, որ զիս կը յիշեն, ալ ուրիշ ատեն զիս յիշող չկա՛յ։ Այն ատեն... վախ եմ ըսեր ես ինծի։

Եւ յետոյ, ո՞վ կը յիշէ, կամ իրա՞ր կը յիշեն կենդանիները, որոնք կը փռնչտան, (անոնց փռնգտալուն փռնչտալ կ'ըսեն)։

Գ. Վ. (Լիոն).— Հարբուխին մէկ տեսակը բացատրած էի anaphylaxienվ։ Ընդունուած կարծիք է այդ, հիմա։ Եւ գերզգայնութիւն Թարգմանած էի այդ երեւոյթին անունը, որնոյնքան «անորոշ բացատրութիւն մըն է», որքան ֆրանսերէն anaphylaxie բառը։ Հիներ սովորութիւն ունէին յունարէն բառերով անուանել գիտական երեւոյթները, Շարլ Ռիշէ ալ այդպէս ըրած է, երբ առաջին անգամ ինք դիտեց ու բացատրեց այդ երեւոյթը։ Երբ մէկուն մորթին տակ կը ներարկէք բոլորովին տարբեր նիւթ մը, եւ ժամանակ մը յետոյ կը կրկնէք ներարկումը, հոգ չէ թէ աւելի նուազ քանակութեամբ մը, որ երբեք վտանգ չէր պատճառեր, յանկարծ կը Թունաւորէ ենթական։ Որովհետեւ ներարկումները գերզգայնութիւն տուած էին մարմինին։ Այս է անաֆիլաքսին։

Ա. Փ. (Լիոն).— Դեղարանէ մը պահանջեցէք Agomensine Ciba, (13 Փր.)։ Օրական գործածեցէք 3 նշխար (comprimé)։ Արդիւնքը գրեցէք ամիս մը յետոյ։

Շ. Ա.

ԻՏԱԼԻՈՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐԸ.— Իտալիոյ Ֆաշիստ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Օկիւստ Թուրաթի որ հինգ տարիէ ի վեր կը վարէր նոյն պաշտօնը, իր հրաժարականը ներկայացուց Մուսոլինիի, որ ընդունեց։ Իտալական մամուլը, ոչինչ կ'ըսէ Թուրաթի հրաժարման պատճառներուն մասին։

Հ. Մ. Ը. Մ.

Բ.

ՆԵՐԿԱՆ

Ինչպէս նախորդ յօդ… ըսինք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմ… ներն ու անդամները, Պոլ… քանի մը տարիներու փ… գործունէութենէ վերջ, … գաներու ստիպման տակ … ցուպը ձեռք առին եւ … ծանօթ թէ անծանօթ … ներ։

Ու սկսաւ անգործ… շրջան մը։

Շատեր Թերեւս խորհ… թէ Հ. Մ. Ը. Մ. վերջ գտ… եւ անոր անդամներն ու … ները յուսահատ, իրենց … ու ջերմեռանդօրէն … կուռքին կործանումը … ալ Թաղած էին Հ. Մ. Ը. …

Արդ, այդ լռութիւնը … նի տարուան համար էր … եւ ամէն ոք ըսաւ Հ. Մ. Ը. … «Բարձրացի՛ր», բարձր… նշանաբանին, ջանք չէր … իր նոր գտնուած միջավ… մէջ փնտռելով զբաղում … Թայթելու իր օրապահիկը … ձեռք ձգելու դիրք մը, … քով բարձրանալու համար … պէտքի կարենար հանգիստ … իր եղբայրներուն Ֆիզի… բարոյական ու ազգային … թիւնովը զբաղիլ։ … պարզապէս բարձրացնել …

Եւ իրաւ ալ հետզհետէ … եղան սրտապնդիչ լուր… նաճիւղերու կազմութեան … տին։ Պոլսեցիներ երկիր… շարժիլ սկսան։ Ցանուցիր … Պուլկարիա եւ Ռումանիա … ջաններու վերածուեցան … բազմաթիւ մասնաճիւղեր … սկսան անընդհատ գործու… թիւն ցոյց տալ։ Ֆրանս… շարժիլ իր շրջաննե… մասնաճիւղերովը։ Ամեն… մէն օր նոր մասնաճիւղ… ցուց իր արդէն աչքառու … վրայ։ Եգիպտոս կազմակեր… լով, սկաուտ աւանդական … հանդէսներու սարքումին … րիայ. Պարսկաստանի, Հար… յին Ամերիկայի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ական երիտասարդներ … ցին եւ միաւ եւ կազմեցին … նաճիւղեր, այնպէս որ … Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը հաշուէ … մաթիւ շրջաններու մէջ … ւաքուած 50ի մօտ մաս… դեր, հազարաւոր անդա…

Այսպէս բոլոր մասնաճ… ալ սկսած են իրենց … ծունէութեան։ Կը մա… ազգօգուտ հանդէսներ… կազմակերպեն … խաղեր ու արշաւներ, … ցին բարեգործական ձեռ… ներու, կը սարքեն արձ… բանակումներ իրենց … րուն համար։ Բոլոր շրջ… մէջ, սկաուտներ, … թէ ֆութպոլիստներ, … րու հետ մրցման ատեն … գաւիններ կը խլեն, … որ ամէնէն յատկանշական … Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն … ղաքավարութիւնն ու կարգ… հութիւնն է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրան… զօրաւոր խումբի մը դէմ … րած մրցումէ մը վերջ … խումբին վարիչը ինք … լով կ'ըսէր. «Մենք հայեր… չէինք ուզեր խաղալ, որով… կը կարծէինք որ անոնք … զան, պոռչտան եւ անքաղա… վար են խաղի մէջ … սակայն կը տեսնեմ որ … սխալեր ենք, եւ ճիշդ … ռակն է եղեր, այնպէս … հաճոյք մը պիտի ըլլա… համար յաճախ կրկնել … սակ բարեկամական մրցում… Ահա խօսք մը որ հազ… վեստէ աւելի կ'արժէ, եւ … փառ մը կուտայ Հ. Մ. Ը. … կատարած հսկայական … մասին։ Ու բոլոր մասնաճ… ալ կը ձգտին նոյն խօսքը …

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճ… եւ շրջաններ կազմուած … սինք քիչ վերը, սակայն … դեռ չէ իրագործուած, … սար կեդրոնի մը ընդհ… է։ Ամէն շրջան Հ. Մ. Ը. … ծրագրին համաձայն անկախ…

…ւմն է, բայց այդ բոլորը իրա… կապող կեդրոնի մը անհրաժեշտութիւնն օրէ օր զգալի ըլլայ։ Ահէ առաջ, քանիցս …րձեր եղած են ընդհանուր …ազգամաւորական ժողով գումարելու, սակայն շրջաններու …մէջ հեռաւորութիւնը ար…եղած է առոր։ Սակայն …ռնակ բնական կերպով գրեթէ …ոլոր մասնաճիւղերու նայ…ածքը ուղղուած է դէպի Փարիզի Շրջանային Վարչութիւ…, զայն համարելով առժամեայ կեդրոն, եւ աշխարհի չորս …ներէն դիմելով անոր, տեղեկութիւն եւ հրահանգներ ըստանալու համար։ Դեռ վերջերս …ւենոս Այրէսէն ինչպէս նաեւ …րեկատանէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի …րակազմ մասնաճիւղերը իրենց …նրամասն տեղեկագիրը ղրր…ին Փարիզի Շրջանային …ութեան։ Դարձեալ վեր…ներս Սաժանթինի քաղաքնե…էն Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախ… սկաուտ մը կը գրէր Փարիզ, …կ'ըսէր. «Հոս հաստատուելէ …րել, գործ մը փնտռելու զբաղ… ըլլալով, չկրցայ զբաղիլ …րելի Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործով։ Բայց հիմա որ անձնական …կարգի դրած եմ, շուրջս …տանեակ մը երիտասարդներ, հիմնած եմ Հ. Մ. Ը. …ութեան մասնաճիւղ մը, եւ …կը սպասեմ ձեր վաւերացման …հրահանգներուն, յաջողութեամբ առաջ տանելու համար …գործը»։ Ու վերջապէս Փարիզի …մասնաճիւղն է որ նախաձեռ…եղաւ, Պոլսոյ մէջ դադրիլ …ուած միութեան պաշտօ…թերթ «Հայ Սկաուտ»ի վե…հրատարակութեանը, եւ այ…տարի մըն է որ կը շարու…զայն, շնորհիւ անկեղ…գործին լծուած անդամնե… անխոնջ ջանքերուն, հակա… այն ճգնաժամային վայր…ներուն, զորս միութիւնը …ցուցած է, իր բազմակողմանի …պէտքերուն անհրաժեշտ նիւ…կան միջոցները հայթայ…լու կամ ոչինչէն ստեղծելու …մար։

…րովհետեւ չմոռնանք ըսե…թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի …ի ներկայ վարչութիւնը …է լաւագոյններէն մին, եւ …եան գործ տեսած է հազուե…եւ մարզելով 200է աւելի …սկաուտներ, 50ի մօտ գայլ…եւ նոյնքան ալ աղջիկ …սկաուտներ, պատրաստած է 40է …մարզիկներ, եւ այսօր կը …է 8 կանոնաւոր ֆութպոլի …մբեր, 100ի մօտ անդամնե… եւ առիթը միայն Փ.րիզի …, առանց հաշուելու …միւս հայաշատ քա…ներու մասնաճիւղերու գոր…ութիւնը։

…յաջորդով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ա…ւոյ դերի մասին մէկ քանի …։

Բ. ԺԱՊՏՈՒՆԻ

ՉԵԿԱՅԻ ՍԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին ժամանակներս Չեկան սովորութիւն է դարձրել «վտանգելի դաշնակցականների» միջոցով ծախել դաշնակցական գրքեր ու թերթեր, որոնցից բաւական չափ ունի իր պահեստներում։ Թէեւ այս անլեգալ գրականութեան համար խիստ սուղ գին են պահանջում, այնուամենայնիւ նա դիւրութեամբ սպառւում է։

Սրանով Չեկան երեք նպատակ է հետապնդում.— առաջին՝ նիւթական շահ ապահովել իր համար, երկրորդ՝ շահագործել մեր ընկերներին եւ համակիրներին եւ երրորդ՝ սրանց հետքը գտնել։

— 1928ի սկիզբներին Չեկան երկու գործակալների միջոցով (անուններ) կազմակերպում է «դաշնակցական» երիտասարդների մի խումբ։ Խումբի ղեկավարները այսինքն յիշեալ գործակալները, շատ են աշխատում, որ իրենց կազմակերպութիւնը կապուի Երեւանի հետ բայց չի յաջողւում։

Այնուամենայնիւ, այս «դաշնակցական» կազմակերպութեան մէջ բաւական թիւով միամիտներ են արձանագրւում։ 1928ի սեպտեմբերի սկիզբներին, Չեկան այս միամիտներից 150 հոգի աքսորում է Թուրքեստան եւ Սիբիր։ Աքսորից բնականաբար զերծ են մնում կազմակերպութեան ղեկավարները..

— Չեկան Երեւանում առաջ է բերել «դաշնակցական» մի կազմակերպութիւն, որ յայտնի է «ինվալիդների կազմակերպութիւն» անունով։ Ինվալիդներին տուել են գրամեքենայ, հաստատական բլանկներ եւ կնիք, որպէսզի նրանք պաշտօնական վկայագրեր տան իրենց գործակալներին, որոնց ուղարկում են գաւառները «դաշնակցական» խումբեր առաջ բերելու համար։

Այս գործակալներից մէկը նոյն տարուան յունիս 23ին անցնում է Կոտայք եւ միանում Աղմաղանի ապստամբներին։ Նա, Բաշգիւղից արեւելք, Հաչես լեռան լանջին գտնւող Պողոս-Պետրոս մատուռում ժողով է գումարում Կոտայքի գիւղերի ներկայացուցիչներից եւ որոշում անցկացնում, որ յուլիս 25ին գրաւեն Քանաքեռի զինապահեստները եւ անմիջապէս յարձակուեն Երեւանի վրայ։ Այդտեղից նա գրութիւններ է ուղարկում Բաշգեառնիի եւ Ղամարլուի շրջանները, որպէսզի միանան «ընդհանուր ապստամբութեանը»։

Հ. Յ. Դ. Երեւանի կենտրոնական կոմիտէն տեղեկանալով այս պրովոկացիային՝ վիժեցնում է Չեկայի դաւշէլի ձեռնարկը։ Եւ երբ, մի քանի օր անց, 80 չեկիստներ հեծեալ տանելով 150 միլիցիոներներ եւ Կոտայքի կոմունիստները շուրջ գնդացիրներով գնում են պաշարելու Պողոս-Պետրոս մատուռը եւ ձերբակալելու «դաշնակ ապստամբներին» — նրանք ո՛չ մատուռում եւ ո՛չ էլ շրջակայ լեռներում մարդ չեն գտնում եւ ձեռնունայն վերադառնում են իրենց տեղերը։

— Ծաղկաձորի թեմի սարում հաւաքւած էին 300 փախստականներ, որոնց նպատակն էր պատսպարել իրենց գլուխը Չեկայի հետապնդումներից — թանկից ու աքսորից։ Եթէ Չեկան վերջ տար իր բռնութիւններին եւ հանգիստ ձգէր այս թշուառներին՝ նրանք պէտք է ատրճանաբար գային իրենց տեղերը, եւ ամէն ինչ հանդարտէր։

Սակայն, Չեկան հանգիստ չէր որոնում, այլ «գործ»։ Եւ ահա այս «գործը» ստեղծելու համար, նա երկու գործակալների Դաշնակցութեան կնիքով վկայականներ է տալիս եւ ղրկում փախստականների մօտ։ Գործակալները, Կոտայքի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ ժողով են գումարում, ուր կարդացւում է թէ «Հ. Յ. Դ. Երեւանի կենտրոնական կոմիտէն «հրահանգում է» ապստամբութիւն բարձրացնել խորհրդային իշխանութեան դէմ՝ խոստանալով հոգալ ապստամբների զինական եւ ֆինանսական կարիքները։

Դժբախտաբար, այս պրովոկացիոն յաջողւեց Չեկային։ Նրա գործակալները ժողովի յաջորդ օրն իսկ վերադառնում են Ծաղկաձորից Երեւան եւ, գէպի իրենց գործը վստահութիւն ներշնչելու համար ուղարկում են փախստականներին 7 ձեռք հրացան, 3 Թիֆինոզ (պլանշէ) եւ 300ի չափ զանազան տեսակի փամփուշտներ։

Յունիս 15ին կառավարութիւնը ապստամբների դէմ է ուղարկում 400 զինւոր եւ 150 հեծեալ ասպիկան՝ շուրջ լեռնային թնդանօթով։ Կռիւը տեւում է երեք օր։ Ապստամբները, մեծ մասամբ պատահականօրէն իրար եկած գիւղացիներ, չեն դիմանում կառավարական ուժին եւ մասամբ ցրւում են, մասամբ էլ անցնում են Բողկգիւղի մօտի անտառները, ուր պատսպարւած էր փախստականների մի ուրիշ խումբ, գործնաւ մօտաւորապէս 300 հոգուց բաղկացած։

Կառավարական ուժերը հետապնդում են փախստականներին այնտեղ եւս։ Կռիւը տեւում է հինգ օր։ Վերջը փախստականները, սպառելով իրենց փամփուշտները, անցնում են Ճամբարակի եւ Ղամշադինի շրջանները։

Այսօր (ուրեմն յուլիս 4ին ԽՄԲ.) կռիւները կենտրոնացած են Բաշքենդ գիւղում եւ շրջակայքում։

(Դրօշակ)

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԱՏԻ ՄԷՋ

Լահէյի ատեանին առջեւ այս օրերուս տեղի կ'ունենայ մեծ դատ մը, — դատախազն է Ամերիկա եւ ամբաստանեալը՝ Գերմանիա։ Համաձայն ամերիկեան փորձագէտներուն, գերմանիա գաղտնի պատերազմ մը կը մղէր Ամերիկայի մէջ 26 յունուար 1915էն սկսեալ, երբ դեռ Ամերիկա պատերազմ չէր յայտարարած Գերմանիոյ դէմ։ Ի՞նչ գաղտնի պատերազմ էր, որ կը մղէր Գերմանիա։ Ամերիկացիները կ'ըսեն թէ գերման լրտեսներու լեգէոնով մը ողողուած էր ամբողջ Միացեալ-Նահանգները։

Գերմանիոյ ապայական էր, որ կը վարէր այդ գաղտնի պատերազմը ղրկուած լրտեսներուն միջոցաւ։ Այս լրտեսները Ամերիկա փոխադրած էին պայթուցիկ մատիտներ, որոնցմով կրակ կը ձգէին Ամերիկայի քարիւղի շտեմարաններուն մէջ, եւ մանրէի սրուակներ, վարակելու համար Ամերիկայի անասունները (ձի, եւայլն)։

Այս գաղտնի գործակալները 500,000 տոլար ծախսած են գերմանական մեքենաներ զետեղելու համար նաւահանգիստներէն մեկնող մեծ շոգենաւերուն մէջ։ Եւ այսպէս քանի՛ քանի՛ շոգենաւեր պայթեցան ովկիանոսին մէջ։

Ամերիկեան փաստաբանները կը պնդեն, որ գերման դեսպանը, կոմս Պերնշտորֆ, գործադուլներ կը սարքէր Ամերիկայի մէջ, կեղծ անցագիրներ կուտար եւ կամաւորներ կը ղրկէր Հնդկաստան, որպէս զի Ամերիկան եւ դաշնակից պետութիւնները վնասցնէ։

Դարձեալ Ամերիկեան փաստաբանները ատեանին ներկայացուցին ռումբ մը, որ դիպուածով չէր պայթած։

Ամերիկա բոլոր այս աղէտներուն փոխարժէքն է, որ կը պահանջէ Գերմանիայէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ՕԶ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Հատուած մը Թուրք հրաժարեալ դատական գործավար Մահմուտ Էսատի համբաւաւոր ճառէն.—

«Խօսքն է դարձեալ որ երկիրը առաւ օտարներէն եւ Թուրքին յանձնեց։ Անոնք որ մինչեւ երէկ խօսքի մէջ էին իսկ հիմա կը հայհոյեն անոր, ո՞ր կուսակցութեան շնորհիւ շահեցան իրենց ներկայ երջանկութիւնը։ Մինչեւ երէկ, որո՞նք կ'աշխատէին շոգենաւերու, շոգեկառքերու եւ առեւտրական ու ելմտական հաստատութեանց մէջ։ Եւ այդ հաստատութիւնները որո՞նց ձեռքը կը գտնուէին Ոչ-Թուրքերուն, չէ՞։ Այսօ՞ր որոնց ձեռքը կը գտնուին — Թուրքերուն։ Այգիներ, պարտէզներ, նոյնիսկ լեռներ եւ դաշտեր, հող, կալուած, երկրին անտառութիւնը մէկ ծայրէն միւսը ոչ-Թուրքերուն ձեռքը չէ՞ին գտնուիր։ Այսօր, բոլոր ասոնք Թուրքերուն ձեռքը անցան։ Եւ այս բոլորը խօսքի շնորհիւ։ Ի՞նչ, քի՞չ կը տեսնեն երբ մինչեւ երէկ օտարներու մօտ բանւորութիւն ընող Թուրքերը այսօր պարտէզի, այգիի եւ հողի տէր դարձած են։

Իմ կարծիքս եւ համոզումս է.— բարեկամ ալ թշնամին ալ, լսեն ալ թող գիտնան թէ Թուրքն է այս երկրին էֆէնտին։ Հարազատ Թուրք չեղողները մէկ իրաւունք ունին այս հայրենիքին մէջ — ծառայ ըլլալու, գերի (քէօլէ) ըլլալ։ Կը գտնուիմ աշխարհի ազատ մէկ երկրին՝ Թուրքիոյ մէջ։ Չեր երեսփոխանը չէր կրնար աւելի յարմար տեղ գտնել, իր անկեղծ համոզումը յայտնելու համար։

ԹՈՒՐՔ ՍԻԿԱՐԷԹՆԵՐԸ

Օտար երկիրներու մէջ սիկառէթի գործարան բանալու համար Ծխախոտի Վարչութիւնը երկու պայմանագրութիւններ կնքած է։ Պայմանագրութիւններէն մէկը կնքուած է Պաղտատէ Ֆուատ պէյի հետ որ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ գործարան մը պիտի բանայ թրքական ծխախոտով սիկարէթ շինելու պայմանով։ Վարչութիւնը հակակշռող պաշտօնեայ մը պիտի անուանէ, որ իր ամսականը գործարանէն պիտի ստանայ։

Երկրորդ պայմանագրութիւնը կնքուած է Իսմայիլ Զիա պէյի հետ, 15 տարի պայմանաժամով։ Այս պայմանագրութեամբ գործարաններ պիտի բացուին Պուէնոս Այրէսի եւ Պերլինի մէջ, թրքական ծխախոտը գործածելու պայմանով։

Ասոնցմէ զատ, բազմաթիւ դիմումներ ալ եղած են զանազան խմբակներու կողմէ։ Անգլիական խմբակ մը առաջարկած է որ Անգլիոյ մէջ ինք ստանձնէ թրքական սիկարէթներու վաճառումը։ Այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին խմբակին ներկայացուցիչ Պ. Կոմէթի հետ, որ յայտնած է թէ 750 հազար անգլիական ոսկի դրամագլուխով ընկերութիւն մը պիտի կազմուի Անգլիոյ մէջ։ Ծխախոտի Վարչութիւնը երաշխաւորագիր մը ուզած է Պ. Կոմէթիէն եւ պէտք եղած թուղթերը բերած է։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ՔԻՉ ԿՈՒԳԱՆ

Այս տարի լիսէներէն վեց հարիւր ուսանողներ շրջանաւարտ եղած են ամբողջ երկրին մէջ։ Այս շրջանաւարտներուն մեծ մասը տուած է Պոլիս, ուր միայն Խաթունպոյի մանչերու լիսէէն 130 աշակերտ ընթացաւարտ եղած են։

Լիսէի շրջանաւարտները նախորդ տարիներէն աւելի են թէեւ, բայց Համալսարանի ճիւղերուն համար անբաւական են։ Իրաւաբանական, բժշկական եւ քաղաքային վարժարանները բացառութիւն կազմելով, միւս ճիւղերը շատ քիչ ուսանող ունին։ Համալսարանի բոլոր ճիւղերը լեցուելու համար, լիսէներուն շրջանաւարտները ամէն տարի երկու հազար հոգի պէտք է ըլլան։

ԹՈՒՐՔՕ-ՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԸ

Ինչպէս յայտնի է, Արարատի դէպքերուն առթիւ, Թուրքօ-պարսիկ սահմանագլխի սրբագրութեան հարց մը ծագած էր։ Կառավարութիւնը որոշած է բանակցութիւնները շարունակել Պարսկաստանի հետ, այս գործը վերջնականապէս կարգադրելու համար։

Թուրքօ-պարսիկ սահմանագծման յանձնաժողովին Թուրք պատուիրակը փոխուած եւ տեղը անուանուած է արտաքին գործոց վարչութեան առաջին ճիւղին անօրէն Սիւլէյման պէյ։ Յանձնաժողովը գործունէութեան պիտի սկսի սահմանագլխուն վրայ։

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔ

Արեւելեան նահանգներու մէջ քարիւղի խուզարկութիւն կատարող մարմնի անդամներէն Ճէվտէթ պէյ յայտնած է թէ քննութիւններ կատարած են Անթալիայ, Մարաշի, Սղերդի, Էրզրումի, Վանի եւ Պայազիտի կողմերը։ Մարաշի մէջ քարիւղի երակներ գտած են, որոնց արտադրութիւնը երկրին պէտք ունեցածէն քանի մը պատիկը պիտի ըլլայ։ Հարաւային նահանգներուն մէջ խարխափման գործողութիւններ պիտի կատարուին։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

…ՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

«Թաճիր», այսպէս է միր…ն կուէ ճառագայթն Թագա…որ տարիներէ ի վեր, նորա… հարսի մը ծիծերուն պէս կլո…իր կուրծքի գո…էն ա…առու արեւէն առաջ, հարս… ամէնէն գեղեցիկն եւ …քինիին մասնաւորը կթուած …աշխարհքի միակատար …, ընկոյզէ դաշտե… մէջ։ Անոր շուրջն է որ մա…եր, սերունդէ սերունդ որդ…երով եղած է։

…ն է, որ պարկերուն մէջ …ն ալիւրի բոլոր տեսակները …խառնուին, չինական ո…չեն ու պայթելու պահելու …մար։

— Ցունդ քանդուի «Չա՛րխի …»։

…Գուլումը անոր ալ չխնայեց, անօրէնները քանի քանի անգամ սուրերով եւ հրացաններով խոցոտեցին թաճիրին պարուն ու կողերը։ Այս խորհրդաւոր թիւններով տարուած մեծ հարսը, «Պղպուխին» թեւերը կը քշէ, իրարու հետեւած խմորատաշտերը գինելով։

Միլիոնաւոր ասքերու ասկ, գոյնն ու ձեւը կորսնցուցած շէնքէն վեր մաշուած սրունքին վրայ տեսոր ծղածղաղով մը երթեւեկող հաստ ու ծանր զգան քով, կանեփէ հաստ չուաններով գերանէն կախ երկու տիկերը սեւաբախտ զոյգ կ'ըլլեն։

Անոնցմէ մին՝ կարմիր մազերու փունջ մը ունի անծին վերին վրայ։ Երբեմ մըն էր, կայ առու, գարունքի գեղեցկութեան մէջ ծնուած, որուն կոնքն ու կուզերը երբեք չառքցան ձորերէն ի վար վազող ու մանչող կատաղի զուլերու հեշտանքէ ու գաղտ գրկախառնումէն։

Միւսը՝ լայնակուրծք զուլ մը, արեւադալ աչքերով, որ նախիրին հարիւրաւոր երինջներուն ու արջէց կովերուն ցանկութիւնները կը պաղցնէր իր եռանդն ու ո՛վ գիտէ, թէ քանի կովեր այլիացան, զեռ իր ճամբէք կը հառաչելով։

Օ՛, կատաղութիւն կենանքը բեղմնաւորող արուներու։

Ցիկերը կը լեցուին ամէն օր, իրենց ներունդներու մանուններով, կը հրմշտուին առն պղպիկ հարսներու առք ու փափուկ ափերուն մէջ. կը քրտնին, կը պղպջին. այս՛, պիտի պղզին որ գաւնարմանց կարագներ ծնին, սերեկներ (եւզի փոքրիկ ամաններ) ու …ր լեցնելու. արար-աշխարհ կշտանալու եւ ամէն գիշեր զամբռուն փոբերով պառաւները զգեան օրօրուելմ, օրօրուելմ…

Երինջը՝ իր կուսութիւնը զուլին տանելու գինովութեան մէջ, նախորդի մահակին զոհ առաւ իր որունքը՝ Ցո՛ւլը՝ հարեւան գիւղէն իր նախիրի եզերը առեւանգող օտար զուլէն … խմբանուելու։ Հաւատացեր այդ երկուքը քովքովի չերեւար երբ ողջ էին, զուարթ ու կենսաւոր։

Նախիրի եզն ու արուն պաշտպանող զամբռերը անգթօրէն լափեցին երկուքն ալ կարուած շնչափողերէն աղբիւրի պէս հոսող տաք ու թանձր արիւնը։

— Ցո՛ւն է. Թէ՛ օ Ցաքոփ ասե նը. միայն արտուի կաթն է պակաս։

Փայտէ թիկուն խուղն մը, քանի մը գոմաշելներ, հողէ խուշոր ու խոր քէասաններ, պուտուկներ, կանաչիկներ, փայտէ ու պղինձէ չերեփներ, չամշիր ըզգալներ, ժանգոտած «կարծրկոթներ», մորթահասակ կուժեր, սափորներ, հայկական կ'առաի հասակին ու ծայրին պէս երկաթէ շիշեր, մինչեւ մէջքը սեւցած, ծայրերը անխուած «շթերշերը», կաճառաւիի գաւաթներ, ոչխարի եւ այծի կաշիներով կարուած մեծ սփռոց— սուփրան, լաւանակաձեւ կաւեղէն բարձեր— մազրակներ, կարմիր ու փայլուներան կաղծրնէ թանրախուտներ, կաղին-ներ, փայտաններ, եւ շրթերը մաշուած մանգաղ մը, զանազան անկիւնները թափած հաւ կարասիներն են անոնց։

Սոխի եւ սխտորի շարոցներ, սիվակու բանջարի, սալխուկի փնջեր եւ դեռ ասոնց նման բանջարեղէններու տեսակներ, քովքովի պատերու զամերուն անշարժացած.

Բուրդի գունգուղ թելերով, կարճափիզ գուլպաներու խուրձեր, հին ու նոր փալասներ։ Հալէպի եւ Քիրմանի մէջ հի սան մեռաքսէ փոշիներ. Թաղիքէ «կերպանակներ». «Կուս քիթախաններ» հայկական նաշխուն «արաղչիներ», հովուական ճանթիկներ. մահակներու խուրձեր, «Հաշխանայ» հրացան մը եւ ժանգոտած խէնջալ մը, հողաթումբին մէկուն վրայ։

Ցանկակ մը խոտեր, բահեր, օձագալար շղթաներ, մաշուած կապեր, գերանդիներ, սամիներու խուրձեր, ատամները թափուած սղոցներ, կորաքամակ ուրագներ, կոթերը կտրած խարազաններ, ժանգոտած ջաղջաններ, եղաններ, դեռ հոգոտ սափ մը, երկայն սրինգներ, ջաթի թասեր, զանգակներ, մաղէ եւ կանեփէ հաստ պարաններ, կոթը ինկած կոտ մը,— ահա գիւղատնտեսական նախարարութիւնը, Ոսէ Ցաքոյի թոնրատան առջեւի միջանցքին ալ կողմը շրջափակուած։

Հողէ զոյգ մը ճրագներու ձէթի աղօտ լոյսին մէջ դեռ ո՛վ գիտէ ինչպիսի անճանաչելի դարձած առարկաներ, գործիքներ ու վարգեղէններ կան, որոնք հարսներուն ծիծերուն մէջտեղ երեւցող հաւաքիչներուն ու մարջաններուն պէս այդ պահուն անկողնի զոյգերուն միմիայն կը ցուցնեն իրենց քրտնած պաունգները։

(3) ՍԱԳԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ, դպրոցական վերամուտի առթիւ, նպաստաւոր պայմաններով ֆրանսերէն ամէն տեսակ դասագիրքեր կը հայթայթէ հայ աշակերտներուն։

Գրատան մէջ կան Larousseի, Hachetteի, A. Colinի, A. Micheli եւ ֆրանսական բոլոր մեծ տուներու հրատարակութեանց ճոխ մթերք մը։

Լոյս տեսաւ Larousseի 1931ի բառարանը, գին 34 ֆրանք, Մասնաւճարներով կը հայթայթենք Լարուսի բոլոր հրատարակութիւնները (Larousse du XXe siècle, Larousse Médical, Commercial, Universel *եւայլն*։

Պահանջուած ամէն գիրք կը հայթայթենք անմիջապէս։

Գաւառի եւ արտասահմանի դպրոցներն ալ կրնան դիմել մեզ Librairie H. Samuel, 51 Rue Monsieur le-Prince, Paris (5). Tél. Danton 88-65, Métro Odéon.

ՁԵՐ ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԷՆ

24 Rue Bergère PARIS (9) Tél. Prov. 05-49

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց ասկէ, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք։ Առաւելագոյն չափով կը զրկուին Ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ Թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն Թանգարաններէն, եւայլն։

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ։ կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ։

Երիկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ Թաղային վարժարաններուն մէջ 12 Rue Titon (11e) Métro Reuilly — երկուշաբթի եւ ցորեքշաբթի. 43, Rue des Poissonnieres (18e). — երկուշաբթի եւ ցորեքշաբթի 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ ցորեքշաբթի միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — Բշ. եւ Եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — երկուշաբթի եւ ցորեքշաբթի. Rue Cujas.

Դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պահիրուն, կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CABINET DU RHONE

Lyon - 56, Rue Centrale, 56 — Lyon

R. C. Lyon A. 82,430 (près Place des Jacobins), Tél. Franklin 04-84

Տէր եւ Տ օրէն Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՈՐԴԻ

Կարող փաստաբաններու գործակցութեամբ կը ստանձնենք ամէն կարգի դատեր, բոլոր դատարաններու առջեւ։ Արագ եւ մատչելի պայմաններով կը հայթայթուի Ֆրանսա մտնելու հրամանագիր. կը կատարուի քաղ. ամուսնութեանց, նաթիւրալիզասիոնի, ամուսնալուծման, բաժանման եւ բոլոր հիւպատոսարաններու մօտ վիզէի, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման գործողութիւնները։ Զանազան լեզուներով թարգմանութիւններ եւ խմբագրութիւններ։ Կանխիկ եւ մասնավճարներով կը հայթայթուի հող, բնակարան, եւ ամէն գործի յարմար վաճառատուններ։ Նպաստաւոր պայմաններով կը ստանձնենք կեանքի, հրդեհի եւ արկածներու դէմ ապահովագրութիւններ։ Դատական հետապնդումներու եւ ամէն կարգի պաշտ. գործողութեանց համար կը տրամադրուի նոթէր, ավուէ եւ փաստաբան, որոնց գործակցութեամբ օրինական միջոցներով կը կատարուին ստանձնուած բոլոր գործերը։ Արտասահմանէն եւ Ֆրանսայի ամէն կողմերէն նամակով կատարուած դիմումներուն շուտափոյթ գոհացում կը տրուի։

Գրասենեակը բաց է՝ կիրակի եւ տօն օրերէն զատ ամէն օր՝ առաւօտները ժամը 8,30էն 12, կէս օրէ վերջ՝ 2էն 7։ Խորհրդակցութիւնք միայն առաւօտները, կամ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Ա Զ Դ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին։

Կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները։

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին։

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը քննուին ամէն տեսակ ներքին եւ վիրաբուժական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Բժի. կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

AU · CISEAU D'OR

ԺՈՐԺ ՃԷՊԷՅԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԴԵՐՁԱԿ, ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

20 Ave. Camille Pelleton *Թէլ. 71—10* Col. Marsetille

Պատիւ ունիմ ծանուցանելու յարգելի հայ հասարակութեան, որ ստացած եմ ձմեռնային եղանակի յարմար, բազմատեսակ ապրանքներ։ Մեր մօտ պիտի գտնէք տոկուն կերպասներ, մաքուր կար, անմրցելի գիներով։ Մէկ անգամ այցելելը բաւ է համոզուելու համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ Պէլվիլ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ

ԹԱՐՄ ԼԱՒ ԱԺԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԵԼԵԿԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (Մէթրօ Փորթ տ'Օրլէան)

Տօղանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով։ Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier

Ն. Գ. Բ. ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ա. հրատարակութիւն «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ)

Հեղինակին նկարով, գեղատիպ կողքով՝ Մ. Քէպապճեանէ, կենսագրական ամփոփ յառաջաբանով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Գինն է Ֆրանսայի, Ֆրանս. գաղութներու եւ Պալքաններու համար 20 Ֆր. միւս երկիրները 25 Ֆր. կամ 1 տոլար։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Լ. Գեւոնեանի 235 Fbg. St. Martin, Paris 10e.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Իթալիի Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ԳՈԼՈՆԳԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռիւ Շանպառի հաւաքատեղին։ Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

Գանձեօ-Քաջան Աղբիւ խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 rue Ampère Cachan.

Գ Ա Ի Ա Ռ

Լիոնի Շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

Վիէնի Ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՋԿԱՏԻ եւ Շրջ. հայրենակցական փարիզի վարչական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ 131 Fbg du Temple, Metro Bélleville.

Կ'ուզուի գործաւոր մը դերձակութեան համար գոհացուցիչ օրական։ Դիմել Մինասեանի, Ա. յարկ. 138 Rue Garidaldi, LYON.

"ԿԱՎՐՈՇ,,

երգիծական շաբաթերթ

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50

ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.

Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՎՐՈՇի 1931ի տարեգիրքը

Մամուլի տակ է

ՀՐԱՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին ԱԼՊԵՌ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ պատիւ ունին ծանուցանելու մկրտութիւնը իրենց նորածին զաւկին «Բիւրակ»ի եւ կը խնդրեն իրենց բոլոր բարեկամներէն որ հաճին ներկայ գտնուիլ մկրտութեան որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի 28 Սեպտ. 1930ի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Café Benjonih սրահին մէջ.

Տէկին

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Ելմառ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ճեր մամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լաբորատուար. Խղճամիտ եւ արագ խոր հրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի՝ 12,

Եթէ կ'ուզէք ձեր կօշիկները նորոգել տալ աժան լաւ եւ դիմացկուն կերպով. ԳՐԵՑԷՔ Hampsonի, 94 Bld. Rochechouart, Paris (18e). որ ձեր բնակարանէն պիտի առնէ ու նորոգուած պիտի վերադարձնէ։

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Եւգենկառքի ու հանրակառքի կայարաններուն մօտ

Արեւոտ եւ լուսաւոր դիրք։ երեք սենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, Cabinet de Toilette, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ հեռաձայն. դիմել ամէն օր՝ 27 Rue Lazare Carnot, Clamart.

SEULE AGANCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ. 20 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշէ ֆոնոներ,— DECCA, COLUMBIA, PATHÉ, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, *եւն., Գիները՝ 120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000 եւ մինչեւ 2,800 Ֆր. Նպարեղէններու լաւը, ժողովրդ. գիներով։ Բաց է ամէն օր։*

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ս. Շարի մէջ, (84 Րիւ Շար)։ Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ կամ ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

կը մասնակցի Մարսիլահայ Տրամաթիկ Ստուդիայի կամ...

Տոմսերու գիները ժողովրդական

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկին, 123 Boul. Sébas... մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր... ներքական ախտեր, Ջերմ... թիւն սուր եւ հինցած, ան... գութիւն, ֆրանկախտ, ... մորթի հիւանդութիւններ... եան ե մէզի քննութիւն... կոկորդի եւ ականջի ... Դարմ. ելեկտրականութ... ռէօնթկէնեան եւ ամենա... կագոյն ճառագայթներով... հրդակց. ամէն օր 9-12 և... Կիր. 9 12։ Ռուսերէն կը խօ...

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 34-...

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

RESTAURANT & CASINO PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN

24 Rue des Carmes, Paris (5) Մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ։ Իրիկունները Արեւելեան նուագ։

Այցելեցէք, համոզուելու համար։ Հարսնիքի, ժողովներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրահ

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանէ լաւ ուտելով։ Անարատ սնունդ առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ չխաբուելու համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է ճաշել միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier PARIS (9)

Որ մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի սպասարկութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելուները։

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ եւ թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներուն

Արեւելեան նուագ քանոնի Նասիպի խումբին կողմէ

Լ'ՈՒՆԻՕՆ ՐԱՓԻՏ ՓՐԷՍ

Պ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

21 Րիւ Թէսըրի 21, ՄԱՐՍԷՅԼ

Օթէլ Տիէօի հիւանդանոցին մօտ

Նորաձեւաշակ արանց եւ կանանց համար բացած ենք ներ... բարի խանութ մը, ուր կը մաքրենք եւ կը ներկենք զգեստներ... դէնները։ Մաքրել եւ արդուկել 18 ֆրանք։ Այցելեցէք եւ գոհ պիտի մնաք։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Սոցի կողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է դեղագործ... նոց մը որ ունի բնակութեան յարմար սենեակ մը եւ բաւ... տալիս խոհանոց։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Պայմ... վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք։ Իրաւունք կայ ուրիշ գործով... զբաղելու (բացի նպարավաճառութենէ)։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Պ. Մուրատեան... Rue Pelleport. Մէթրօ Pelleport.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Միշտ ունենալու համար ապուխտի եւ երշիկի լաւագոյն համեղը եւ մաքուրը, դիմեցէք ուղղակի հանրածանօթ պուխտագործ եւ ապուխտավաճառ.

HAIG MARACHLIAN

Fabrique des salaisons Orientales

16 Rue des Hortensias St. Just. MARSEILLE

որ իր յարգելի յաճախորդներուն դիւրութիւն տալու համար բացած է նաեւ մթերանոց մը (կայարանին մօտ) 55 Rue Petites Maries MARSEILLE.

Կ'ընդունի ապսպրանքներ ամէն երկիրներէ, մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ եւ կ'ուղարկէ կատարեալ ճշտապահութեամբ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

28 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1377

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ »

Պաւըն-Փաուըլ, մեծ հիմնադիրը սկաուտական շարժման, իր հիացումը կը յայտնէր հայերէն երկու կարճ, բայց լեցուն բառերուն առթիւ, գտնելով որ «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր»ը նշանաբան մըն է, որ բոլոր աշխարհի սկաուտներուն պիտի պատշաճէր։

Հայ երիտասարդութիւնը, հեռու աշխարհի բարիքներէն, կտրուած՝ քաղաքակրութեան մեծ շարժումներէն եւ շրջապատուած հայկական խաժամուժով, ազնիւ ու գերագոյն ճիգ մը կ'ընէր փարելով «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր» սփոփարար շարժումին, այնատեն, երբ զարհուրելի ճգնաժամ մը յետոյ, հազիւ քովէ քով եկած էր մեր ժողովուրդը։

Եւ նշանաբանը ինքնաբուխ էր, հայ երիտասարդութեան հոգիի խորերէն կը բխէր։ Անդունդին մինչեւ յատակը ինկած ու տրորուած ժողովուրդի մը պոռթկումը կար սա կոչին մէջ, որ ձայն կու տար բոլոր տեսակի զգետնածներուն ԲԱՐՁՐԱՆԱԼՈՒ։ Հզօր այդ ճիգէն յետոյ, կու գայ նոյնքան բարոյական ու նոյնքան հաւատաւոր միւս Թելադրանքը՝ հաւաքականութեան փրկութեան համար, — ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՐ...։

Հաւաքական ու ընկերական ջերմ մթնոլորտի շունչն է որ այս նշանաբանի շուրջ մարմին կ'առնէր եւ սերունդ մը կը յանձնէր հայ ժողովուրդին։

Նոր դժբախտութիւններ եկան ու վերջ տուին յուսատու այս շարժումին։ Սակայն արդար ու առողջ ցանքը պտուղներ տուաւ, ու այսօր, ցրուած հայութիւնը ամէն տեղ գալար երիտասարդութիւն մը ունի, որ իր մարմնի եւ հոգիի առողջութեան համար հայ արիներուն եւ մարզիկներուն շուրջ հաւաքուած է։ Պատանեկան խանդով մը իր շրջապատի մխորքէն կը յառնի եւ բարոյական կորովով մը կ'ուզէ բարձրանալ, ու կ'ուզէ բարձրացնել։

Եւ մանաւանդ մեր ժողովուրդը, մանաւանդ մեր մանուկները որքա՜ն պէտք ունին զօրաւոր բարոյականի մը, որ առողջ մարմնի մը եւ առողջ հոգիի մը պիտի տանի մեր երիտասարդութիւնը։

Փոքր, բայց խանդավառ շարժում մը, ահա, քանի մը տարիներէ ի վեր իր հետապնդող շունչը կը բերէ գաղութներուն սկաուտական եւ մարզական հանդէսներով եւ ցոյցերով, որոնց մէջ մրջնային եւ գնահատելի աշխատանք մը կայ, որ տեւական է եւ կոչուած է նորահաս հայութիւնը կերտելու, նախ ինչպէս ՄԱՐԴ՝ առողջ բարոյականով, առողջ ֆիզիքականով։ Եւ ապա, զուգընթաց այս բոլորին, ազգային ոգին է որ իր ներկայութեամբ պիտի տեղաւորուի այս մաքրամաքուր անօթին մէջ։

Կուսակցական պայքարներէն և հաշիւներէն հեռու, նուիրեան ձեռնարկներէ զերծ այս շարժումը համազգային հաւաքրանքի եւ քաջալերութեան առարկայ պիտի դառնայ։ Երիտասարդ սերունդի խանդավառութիւնը պէտք է արձանագ գտնէ բոլորին սրտին մէջ, եւ այս ընդհանուր գուրգուրանքէն քաջալերուած՝ նոր սերունդի կազմակերպութիւնը կրնայ դառնալ զօրաւոր ազդակ մը մեր ժողովուրդի բարձրացման։

Այսօր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան մարզատօնն է, ուր Փարիզի հայութիւնը պիտի տեսնէ կազմակերպուած ու կարգապահ երիտասարդութիւն մը, որ վաղուան հայութիւնն է, որ նման ճիգ մը կը թափէ բարձրանալու եւ իր հետ բարձրացնելու երիտասարդ բազմութիւնները։

Փարիզի հայութիւնը խուռներամ պէտք է ներկայանայ այս մարզատօնին, պահ մը իր ինքնավստահութիւնը գտնելու համար։

Մեր անվերապահ համակրանքը հայ երիտասարդութեան այս գմայլելի կազմակերպութեանց հետն է, ըլլայ այն Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ մեծ պարտականութեան մը լծուած է, ըլլայ Հայ Արիներու Միութիւնը, թէ Հայ Սկաուտներու Միութիւնը, միացած իրարու, կամ անջատ իրարմէ։ Մեր համակրանքն իրարու կ'երթայ, որովհետեւ անոնք կը դիմեն դէպի բարոյական յեղափոխութիւն մը եւ պատանեկան անսպառ եռանդով՝ մեր անշարժ իրականութենէն վեր կը բարձրացնեն նոր սերունդը։

Եւ այս գործին մէջ կազ ու կռիւը տեղ չունի։ Բարձրացողի ետեւէն քաշել, իսկ բարձրացնողի ձեռքը կաշկանդելը ոճիր է։ Այս սկզբունքով, բոլորն ալ թող պիտի տան շարժումին, առանց երիտասարդական պարզասրտութիւնը խաթարելու հայկական անհամերաշխութեամբ։

Վարժուինք, գոնէ, այս գործը հայկական հարցին չափ նուրբ խնդիր մը չդարձնելու։

Ուրախալի եւ ծափահարելի է, որ այսօր, մարզական եւ սկաուտական շարժման նուիրուած միութիւնները, առանց առարկ վէճերու, նուիրուած են իրենց շինարար աշխատանքին, ու կարեւորը այս աշխատանքն է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզատօնն այդ աշխատանքի լաւագոյն արդիւնքն է։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ԱԼԱԹՈՒՐՔԱ,, ԶԱՒԵՑՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԲԱՄԷԹ ԻՆԿԱՒ, ԿԵՑՑԷ՛ ԲԱՄԷԹ

Նախապէս տրուած որոշումներու գործադրութիւնը կէտ առ կէտ կը հետապնդուի Նազրէտտին Հոճայի պատմական ու պատուական հայրենիքին մէջ։ Հանրապետութեան Նախագահը հազի քէմալ խորհրդակցելէ յետոյ քաղաքական ու խորհրդարանական անձնաւորութեանց հետ, յարմար դատեց Թուրք դահլիճի կազմութեան հոգը կրկին յանձնել Բամէթի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԸ

Թուրք Խորհրդարանի առջի օրուան նիստը, զաւեշտական բացառիկ կարեւորութիւն մը ստացաւ, հիւմիւշխանէէն՝ կառավարական հրամանով երեսփոխան ընտրուած Ֆէթհիի ներկայութեան շնորհիւ։

Ֆէթհիի ընտրութեան վաւերացումէն յետոյ, Ազգ. Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ իրաւունք կու տայ կառավարութեան՝ թղթադրամի պահեստէն վերցնելու անհրաժեշտ գումարը, եւ զայն յատկացնելու թրքական դրամի արժէքի պահպանման, պայմանաւ որ այդ գումարը ծառայէ գնելու օտար դրամներ։

Ֆէթհի եւս քուէարկեց օրէնքը, ցաւ յայտնելով որ այդ որոշումը եւ անոր գործադրութիւնը շատ ուշ մնացած են։

Եւ որովհետեւ Թուրք դահլիճը նոյն օրն իսկ, երեկոյին պիտի ներկայացնէր իր հրաժարականը, Ֆէթհի պէյ յայտնեց թէ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին իր հարցապնդումը կը յետաձգէ շաբաթ օրուան (երէկ) երբ նոր դահլիճը կազմուած կ'ըլլայ եւ Խորհրդարանին կը ներկայանայ պարզելու իր գործունէութեան ծրագիրը։

Բամէթ փաշայի ճառը

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ սեպտ. 22ին, դիւանական գործողութիւններէն յետոյ, Բամէթ փաշա խօսք առնելով ըսաւ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը հրաւիրուած է միջոցներ ձեռք առնելու ազգային դրամի արժէքի մասին։ Պէտք եղածէն աւելի օտար դրամ լեցուած ըլլալով հրապարակը, թրքական դրամը չի բաւեր պէտքին եւ կրնայ բարձրանալ։ Հետեւաբար, պէտք է միջոցներ խորհիլ։

Վարչապետը յետոյ յայտնեց թէ բացատրութիւններ պիտի տայ այս մասին, երբ իր առաջարկուած օրինագիծը քննուի յանձնաժողովին կողմէ եւ ժողովին մէջ վիճաբանութեան դրուի։

Ցետոյ կարդացուեցաւ Ճէմալ Հիւսնիւ պէյի հրաժարականը եւ որոշուեցաւ նոր ընտրութեան հրահանգ տալ Կիւմիւշհանէ։

Ապէ վերջ Բամէթ փաշա կրկին բեմ ելաւ եւ բացատրութիւններ տուաւ Արարատի դէպքերուն շուրջ։ «Արտասահմանի գրգռիչները առանց եկած սեպեցին ըմբոստութիւն յարուցանելու, որովհետեւ մէկ կողմէ երկաթուղին դեռ սահմանը հասած չէ, իսկ միւս կողմէ Արարատի մէջ դեռ աւազակներ կային»։

Ցիշելէ յետոյ Զիլանի դէպքը, ինչպէս նաեւ Իրաքէն ու Սուրիայէն կատարուած յարձակումները, վարչապետը գոհունակութեամբ շեշտեց թէ բոլոր հարեւան երկիրները բարեկամական շարժեցան եւ երես չտուին աւազակներուն։ Նոյնպէս գրուատիքով յիշեց Արճէշի, Վանի, Ալճավազի եւ Ախլաթի ժողովուրդին ցոյց տուած հերոսութիւնը։ «Իսկ այն թշուառականները որոնք աւազակներուն միացան, կրեցին իրենց պատիժը»։

Անցնելով Արարատի գործողութեանց, Բամէթ փաշա յայտնեց որ անհրաժեշտ էր մաքրագործումը, որովհետեւ այդ շրջանին մէջ թէքէպէյլութիւն կը տիրէր, եւ կարելի չէր հանդուրժել այս վիճակին։ Արարատի գործողութիւնները շուտով վերջացան, շնորհիւ բանակին հերոսական ճիգերուն։

Զեմ արհամարհեր, ըսաւ, մեր զոհերը։ Նահատակներ տուինք եւ կարգ մը տեղեր վառուեցան ու քանդուեցան։ Բայց արդիւնքը անհամեմատ աւելի մեծ է։ Այս առթիւ յարգանքով կ'ողջունեմ մեր նահատակ զաւակներուն յիշատակը։

Բամէթ փաշայի խմբակը

Էնկիւրիի մէջ շրջող զրոյցներու համաձայն, Խալքի մտաւորական անդամներէն ոմանք նոր եւ ուժեղ խմբակ մը պիտի կազմեն Բամէթ փաշայի շուրջ։

Նոր խմբակը կ'ուզէ կառավարական կուսակցութիւն մը կազմել, ինչպէս կայ Գերմանիոյ մէջ, եւ կամ աշխատիլ որ Խալքը այդ ձեւին վերածուի։

Կարգ մը երեսփոխաններու պիտի առաջարկուի հեռանալ Խալքէն։ Ցայտնի չէ թէ որոնք են այդ երեսփոխանները։

Պերլինի ռուս դեսպանը

Պերլինեան թերթ մը կ'իմանայ թէ խորհրդային իշխանութիւնը գերման կառավարութեան հաւանութիւնն ուզեց նշանակելու համար Պերլինի բոլշեւիկ դեսպան Քրէստինսկիի յաջորդը։ Մոսկուա, կ'ըսուի թէ՝ Պերլինի դեսպան նշանակած է Լ. Շէնչուք, ցարդ տնտեսական փոխ. գործավար եւ նախապէս Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պետ։

Բոլշեւիկները Յունաստանի մէջ

Աթէնքի խորհրդային դեսպանը այցելութիւն տուաւ յոյն արտաքին նախարարութեան եւ իր կառավարութեան գանգատները յայտնեց՝ Ռուսիոյ ներքին կացութեան մասին՝ յունական մամուլի մէջ երեւցած կարգ մը տեղեկութիւններու առթիւ։ Նախարարութիւնը պատասխանեց թէ չէր կրնար միջամտել այդ խնդրին, մանաւանդ այն գլխաւոր պատճառով որ Ռուսիայէն տրուած լուրերը խառնակ են եւ յաճախ, իրականութեան չեն համապատասխաներ։

Հնդկական նոր խռովութիւններ

Պոմպէյէն 60 քիլոմեթրի չափ հեռու, Փանսալի մէջ, ամբոխը կռուի բռնուեցաւ ոստիկանութեան հետ։ 17 սպաննուածներ կան։ Հինգ հազարի չափ բազմութիւն մը յարձակում գործեց ոստիկանական փոքր ջոկատի մը վրայ. կռուի պահուն, տեղին դատաւորն ալ սպաննուեցաւ։ Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը կրկին կրակ բացաւ եւ սպաննեց 15 հոգի ու վիրաւորեց յիսուն հոգի։

Պոմպէյի մէջ եւս, խառնակութիւն ծագեցաւ առջի օր, իսլամներու եւ ազգայնական Հնդիկներու միջեւ։ Այս վերջիններս, որ ցոյց կը կատարէին Լոնտոնի մէջ գումարուելիք անգլեւհնդկական խորհրդաժողովին դէմ, դէշ ընդունելութիւն գտան եւ անոնցմէ 25 հոգիներ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը բիրերով յարձակում գործեց իսլամ ամբոխին վրայ, օգնելու համար որ ազգայնականները ազատին։

Անգլիոյ կայսերական խորհրդաժողովը

Կայսերական խորհրդաժողովի բացումը պիտի կատարուի Լոնտոնի մէջ, չորեքշաբթի օր։ Օրակարգը որ չափազանց խճողուած է, երեք գլխաւոր նիւթեր կը բովանդակէ. ներքին՝ միջպետական յարաբերութիւններ, կայսրութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եւ տնտեսական հարցեր, որոնց կարգին, որոշումներ պիտի տրուին ներքին եւ արտաքին առեւտուրի, Անգլիոյ կառավարութեան մաքսային պաշտպանողական ծրագրին, գիներու կայունացման, կայսրութեան զանազան երկիրներու միջեւ, առեւտրական եւ տնտեսական յարաբերութեանց մասին։

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու ցոյցը

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներըցոյցեր կատարեցին Պերլինի երեք գլխաւոր թաղերուն մէջ։ Իրենց իսկ յայտարարութեամբ, ցոյցերուն նպատակն էր նոր անդամներ գրաւել եւ Պերլինի ժողովուրդին ցոյց տալ «կռուելու իրենց կամքը»։

Ըստ սովորութեան, այս ցոյցերը կատարուեցան փողոցէ փողոց տողանցքով, արինգներով եւ դրօշներով։ «Պողպատեայ» շարքերը՝ մօտ 5000 հոգի հաւաքուեցան Սթատիոմի մօտերը, ուր հազարապետ մը աչքէ անցուց զիրենք, բազմաթիւ հանդիսատեսներու ներկայութեան, որմէ յետոյ, կրկին, անոնք հանդիսաւոր կերպով շրջեցան Պերլինի նոր թաղերը, իրենց անցքի վայրերուն մէջ, բազմաթիւ տուներ պարզեր էին կայսերական գոյնով դրօշներ։

Քաղաքական կատակերգութիւն մը

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳԻՐԿԸ

Հակառակ իրթրքառէր ծանօթ հակումներուն, «ժուռնալ տը քաղաքական աշխատակիցը՝ անդրադառնալով Թուրքեւռուս յարաբերութիւններուն, կը գրէ, երէկի թիւին մէջ.—

Այլեւս, շատ զարմանալու բան չկայ, սակայն, հասարակ գործ մը չէ տեսնել հրաժարած կառավարութեան մը արտաքին նախարարը, որ պաշտօնական այցելութիւն մը տալու կ'երթայ օտար մայրաքաղաք մը եւ հոն, կը նուիրուի քաղաքական յատկանշական արտայայտութիւններու։ Այս է որ իսկապէս տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ, ուր Թէվֆիք Րիւշտի կը գովաբանէ Թուրքեւխորհրդային դաշնակցութիւնը, այն պահուն իսկ երբ իր կառավարութեան պետը՝ Բամէթ կը ներկայացնէ նախարարութեան հրաժարականը։

Թող մեզ չըսեն թէ այս կացութիւնը դիպուածի պարզ արդիւնք մըն է։ Թուրք արտաքին նախարարին ճամբորդութիւնը որոշուած էր աւելի քան երկու ամիս առաջ, իր խորհրդային պաշտօնակցին Գարախանի Էնկիւրի տուած այցելութեան պահուն։ Բոլորովին ճիշդ է ուրեմն թէ առաջուց կազմուած յայտագրի մըն է որ կը պատասխանէ։

Միայն թէ փոքր մանրամասնութիւն մը կը մոռնան,— այն որ թէեւ երկու ամիս առաջ խօսքը չէր ըլլար թրքական տագնապի մը, բայց ան, զօրութեամբ երեւան եկած էր Րիւշտիի Մոսկուա մեկնումէն առաջ, եւ պաշտօնական դարձած էր, երբ դեռ Րիւշտի չէր որոշած չափազանց յստակ յայտարարութիւններ ընել Թուրքխորհրդային դաշնակցութեան մասին։

Ի՞նչ, պիտի ըսէք, ատոնք պարզ անհատի մը խօսքերն են։

Պարագան՝ բնաւ այդպէս չէ սակայն։ Նոյնիսկ հրաժարած՝ արտաքին նախարարը կը մնայ Թուրք պետութեան ներկայացուցիչը։ Ան պետ մը ունի, որուն դիրքը, ծգենք որ, ներկայիս, բաւական երկդիմի է։ Իրօք, ի՞նչ կ'ուզէ Մուսթաֆա Քէմալ, իշխանութեան գլուխը պահել ա՞լքը որուն հիմնադիրն եղաւ եւ որուն պետը ըլլալ կը հաւակնի, թէ մրցակից կուսակցութիւն մը մբոտցնել։ Ճարունակե՞լ կ'ուզէ քանի մը տարիներէ ի վեր հետապնդուած քաղաքականութիւնը, որ Թուրքիան կը պահէ եւրոպայէն դուրս, բայց դաշնակից Խորհուրդներուն, թէ ձեւ փոխել։ Ամէն պարագայի մէջ, այլանդակ եղանակ մըն է նոր դարագլուխ մը բանալ՝ Մոսկուայի մէջ եղածին նման ցոյցեր կատարելով, առանց խօսելու թէ՝ այդ ցոյցերը զարմանալի պատրաստութիւն մըն են եւրոպական դաշնակցութեան։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՁԳԱՅԱՐԱՆՔՈՎ

Ժ.

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երբ Օպնա հասայ, արեւը մարը մտած էր արդէն։

Քաղաքին արեւելքէն կ'անցնի Արտէշ գետը։ Այնպէս որ քաղաքը կը վերջանայ գեղեցիկ զբօսատափավայրերու անկանալ պատշգամ որ կը բացուի հրաշալի դաշտանկարի մը վրայ։ Ջառիթափ ճամբայ մը, պատուգամին մէկ եզերքէն դէպի գետ կ'իջնէ օձապտոյտ ժապաւէն մը գծելով։

Բաւական իջայ վար այս ճամբէն։ Գլխուս վերեւ կը կախուին Օպնայի տուները։ Առջեւս, վարը, գետ շատ վարը, Փոն տ'Օպնայի տուները կը փռուին կամ կը պառկին գետին եզերքը։ Հեռուն դաշտերու եւ բլուրներու աղուոր տեսարան մը։

Տեսարանէն հմայուած, կանգ առի, ճամբուն քարէ պատնէշին վրայ, բարձրացայ եւ ոտքերս միջոցին մէջ կախած՝նստած պահ մը դիտեցի այդ հեռանկարը։

Ապահովաբար անձրեւ եկած էր երկու օր առաջ։ Այնքա՛ն մաքուր, այնքա՛ն կանանչ էին ծառերն ու մարգագետինները։ Օդը զով ու զօրացուցիչ։ Պայուսակէս հանեցի ողկոյզ մը խաղող, եւ հատիկ հատիկ կերայ ի փառս այս աղուոր տեսարանին։ Ոտքերուս տակ կը մայէր ու կը զոզզար խօժոն թխենի մը։ Երկու մանարաններ, ճիշդ գետին եզերքը, բաղերու պէս կ'աղմկէին ու կը ճչային։

Երիտասարդ մը, թեւը աղջկան մը տուած, վեր կը բարձրանար ճամբէն, լուռ եւ յոգնած երեւոյթով մը։ Շատ նայեցան վրաս, գոս-գոճաման ալ-դայ՝ ճամբուն պատին վրայ նստեր եմ, չէ՞։ Երիտասարդը իր միտքին մէջէն ըսաւ, որ օտարական եմ, աղջիկն ալ նոյնպէս ըսաւ որ Ամերիկացի եմ։ Ես ալ իմ միտքիս մէջէն պատասխանեցի, որ Ամերիկացի չեմ, միայն ակնոցներս Ամերիկացի են։ Ցետոյ երկար բարակ հասկցուցի, թէ ես Ամերիկացիները չեմ սիրեր, բայց աղջիկն ու երիտասարդը հեռացած էին արդէն։ Ես ալ ինքզինքիս հետ խօսելով, եպիսկոպոսի քալուածքով վար իջայ զառիթափէն։

Այժմ երկու հայ երիտասարդներ, որոնք թուրքերէն կը խօսին, գիս կ'առաջնորդեն մանարանը, ուր կ'աշխատի ծանօթ որբունի մը։ Ասպանք կամուրջէն։ Գետին ջուրը ցայքեր ցայքեր՝ մէկ կողմ էր քաշուեր, ադիքի մը նման բարակ։

Երբ մանարան հասանք, յամր անձրեւ մը սկսաւ ծակծկել գլուխ սրկս։ Պարտէզին մէջ հայ մանուկները ծառէ ծառ կը վազէին, մէկը ֆրանսերէն կը խօսէր, միւսը թուրքերէն եւ ուրիշ մը հայերէն։

Գետնայարկը հսկայ սրահ մը։ Մէկ անկիւնը խոհարարի հնոցներ, որոնց վրայ հակած են քանի մը հայ կիներ։ Մէկը սրբուկ կը տապկէ, միւսը միսի մը կտոր։ Եւ սաներ կան, որ գըմպըռ գըմպըռ կ'եփին։ Հեռուն, մէկ անկիւնը, նստարաններու վայ փունջ մը երախաներ, որ ուրախ ուրախ կը ծամեն։ Մեծ մասամբ թրքախօս են կիները։ Էնկիւրէէն ու շրջակայքէն։ Կը բարձրանանք Պալասցի կնոջ մը սենեակը։ Համեստ կարուհի մը, քոյրը նոր է մեռեր, մանարանին բանուորուհիներէն։ Հիւծախտ, ա՛խ, հիւծախտ։ Հիմա քրոջ տղան է, որ կ'աշխատի մանարանին մէջ։ Էհ, կ'ապրուին, աղւո՛ր են բայց քաղ։ Մաքուր ու կոկիկ սենեակ։ Խոնաւ է, կ'ըսէ ու կը գանգատի։ Քաղուկիր շէնք մը։ Ցողագար վախ։ Շա՛տ էին, շա՛տ, այստեղի հայերը։ Հետզհետէ ցրուեցան, ուրիշ տեղ գացին աշխատելու։ Ի՞նչ ընեն, աժան է օրավարձը այստեղ, երկու խոշոր մանարանները ժամանակ մը միայն հայ բանուորներ կ'աշխատցնէին։ Մանուկները Փրանսական վարժ-րան

կ'երթան։ Եթէ հայ վարժապետ մը ըլլար, այս շէնքին մէջ սրահ մը կուտար գործատէրը և մեր մանուկները հայերէն ալ կը սորվէին։ Ո՞վ պիտի խորհի։ «Ա՞զգը։ Ընդմիջի՞մ արդեօք, այդ չակերտաւոր ազգին մարը —ժամուկը լացնե՞մ հիմա։ Մտիկ կ'ընեմ։ Պզտիկները ա՛յսպէս կը կարսուին (ձուլում), մեծերը ա՛յնպէս (հիւծախտ)։ Այս՛, գառիթափին ի վար կը գլորինք, եւ ...Բարեգործականը անդին լիբա՛ կը հավքէ, լիբա՛...։ Միանականները «ազգին դրամը կը յատկացնեն Պաղեստինը շէնցնելու եւ Իսրայէլի ժողովուրդը հաւաքելու։ Մե՞նք, ո՞վ որբ, բարեկա՜մ։ Անգամ մը դուն ալ այս գաւառներէն անցիր, տե՛ս հայկական թշուառութիւնը եւ եթէ կրնաս... մի՛ հայհոյեր ո՞ր՝ որ հանդիպիս, սա մեծեբե՛ն։

Երրորդ յարկն ենք։ Որբուհիի մը սենեակը։ Մաքուր ու լուսաւէտ։ Ի՞նչ աղուոր է տեսարանը։ Անձրեւը դադրած է եւ երկինքը պայծառ։ Աստղեր կը պլպլան հիմա։ Եւ աստղերուն լոյսով բնանկարը ճերմկած։

Քահանան բերին։ Տէրունի, խոնարհ հայ մը։ Բիչ մը ծանր կը լսէ։ Ձեմ յաջողիր ստանալ պատասխանները իմ հարցումներուս։ Ան ուրիշ բան կը պատմէ։ Եւ չարունակ կը խօսի։ Ամէն ծերունի հայ քահանայի պէս նախ իր կեանքը, իր մեծագործութիւնները։ Արդարեւ լեցուն կեանք մըն է ապրած այս ծերունին։ Ինծի ցոյց կուտայ ինք՝ գիրքը։ Կիլիկիոյ կոփնհրուն մէջ։ Զինուոր քահանայ մըն է։ Զէնք գործածե՛լ գիտէ։ Կեցցէ՛։ Պատուհանին տակ կը գտնուի «եկեղեցին»։ Պարտէզին մէջ առանձին սրահ մըն է։ Գործատէրը տուած է աղօթքի համար։ Ամէն իրիկուն քահանան ժամ կ'ընէ այնտեղ։ Տէրունի կինը մրմռուն շրթներով կ'ընկերանան տէրտէրին աղօթքին։ Քարոզ կուտայ քահանան եւ ինծի կը հաւաստէ թէ հրաշալի քարոզ կը խօսի։ Ափսո՛ս... Թուրքերէն։ Հայերէն կը հասկնայ, բայց լաւ չի կրնար խօսիլ։ Աւետարան, աղօթք հայերէն կը կարդայ ու կ'ըսէ, բայց քարոզը եւ խօսակցութիւնը՝ թուրքերէն։

Պատահական հարցում մը կ'ընեմ։ Այսքան ժողովուրդ ինչպէ՞ս կը կանչէ, զանգակ ունի՞ եկեղեցին։ Չէ՛, դրամ հաւաքելու երկու ափսէներ կան, քահանան ծնծղայի պէս ձեռքը կ'առնէ զանոնք, եւ եկեղեցիին դրան մէջ կանգնած՝ իրարու կը զարնէ, ճիշդ ինչպէս «փառք ի բարձունս» երգուած ատեն, տօնական օրերուն։ Ժողովուրդը ափսէներուն ձայնը լսելով, շալը գլխին կը զարնէ ու ժամ կ'երթայ։ Կը պատահի, որ քահանան գաւաթները եւ պարտէզները պտըտի՝ եկեղեցի կանչելու համար ժողովուրդը։ Բոլորն ալ գոհ են քահանայէն։

Ուշ գիշեր է արդէն։ Քահանան կը խօսի դեռ։ Ի՞նչ ընէ, ամէն օր մինակ է ու չի կրնար խօսիլ։ Կը հասկցնենք իրեն, որ «գործ» ունինք։ Որբերու ժողով։ Կը մեկնի սկամայ։

ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ

Այս կողմերը եկած եմ երկու նպատակով։

1.— Տեսնելու համար բուհերինութեան միջնաբերդը, որ Փոն տ'Օպնան է։ Այդ մասին ատանձին։

2.— Քննելու համար այս մասնաճիւղը, զոր որբուհիները կազմած են։

Վերջերս մամուլի մէջ քննադատութիւններ եղան Որբերու Միութեան դէմ։ Եւ սմանք ինծի զանազան բաներ վերագրեցին։ Ըսին թէ գաղտնի կը գործեմ վախէս։ Ատիկա պատճառ մը եղաւ, որ քիչ մը... երեւամ, հակառակ փափաքիս։ Եւ բնաւ թէ չկայ մէկը, որ կարենայ արգիլել զիս իմ շարժումներուս մէջ, ոչ սատանան, ոչ ալ խաստանան։ Ես երբեք չեմ հետաքրքրուիր կուսակցական գործունէութեամբ։ Բայց Ռամկավարներու մէկ սխալին պատճառ, բացէ ի բաց Ռամկավարներու հակառակ դիրք մը

պիտի բռնէ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը։ Բարեկամ մը զիս կը զգուշացնէ, ըսելով թէ այսպիսի պայքարները կրնան վարկաբեկել զիս։ Բայց բարեկամս չի գիտեր թէ ես իմ մէջս տարասփելի յեղափոխութիւն մը կատարած եմ, եւ հիմա չեմ հաւատար ոչ վարկաբեկութեան, ոչ համբաւին, ոչ ալ փառքին։ Ինչպէս մարզիկները իրենց գնդերները կարծրացնելէ յետոյ, ամ կը փորձեն ծունկի դէմ կառչելով փայտ մը, այնպէս ալ ես իմ երիտասարդութեանս բոլոր կարելիութիւնները մարզելէ յետոյ, կը սիրեմ ուժս փորձել՝ հակառակորդ փնտռելով։ Ինքզինքս եմ կարծեր թէ հակառակորդս, ոչ մէկ հոգ կը պատճառէ ինծի։ Երբեք վերջը չեմ խորհիր։ Այնքան ատեն որ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը ինծի կը վստահի, Ռամկավարները եւ մեր քննադատները իրենց կարգին կրնան վստահ ըլլալ թէ որբ երիտասարդութեան մէջ փճացուած է իրենց անունը։ Խելացին ան է, որ գիտէ թէ ի՞նչ կը նշանակէ զրկուիլ երիտասարդներէ եւ անոնց համակրանքէն։ Եւ այս՛ մինչեւ որ Ռամկավարները գիտնան գնահատել մեր Միութեան ազնիւ եւ պարկեշտ գործունէութիւնը։ Այս երիտասարդները բան մը չեն կորսնցներ, եթէ սակավար հարիւր հոգինոց վրաս գրէ կուսակցութիւնը շարունակէ իր խենթ պայքարը։

Մեր նպատակը եւ գործունէութիւնը ծանօթ են ամէնուն։ Ի՞նչ ճիգեր, ի՞նչ յոգնութիւններ։ Ահա մեր աշխատանքը։ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը երկու տեսակ մասնաճիւղեր ունի, կազմակերպչական եւ դաստիարակչական։ Կազմակերպչական մասնաճիւղեր ունին Մարսէյլը, Թուրը եւ Փոն տ'Օպնան։ Այսպիսի գործունէութիւններու ընթացքին, պէտք է շարժիլ ազգմավարական ձեւով։ Մարսէյլ գուռն է, ուրկէ Ֆրանսա կը մըտնեն հայ որբերը։ Մեր հակառակորդները միշտ կ'աշխատին որ, առանց Զ. Ե. Ո. Մ. տեղեկութեան, Ֆրանսա մտնեն հայ որբերը։ (Վերջերս Եգիպտոսէն գաղտնի որբեր բերին, կարծես չպիտի իմանայինք)։

Մարսէյլի մեր մասնաճիւղը լրտես մասնաճիւղ մըն է, որ պիտի հետեւի հասնող որբերուն կարաւանին։ Թուր հայ որբերու ցրուումին կեդրոնն է։ Անտեղ գետեղած ենք դիտող-մասնաճիւղ մը, որ պիտի հետեւի ագարակները ղրկուած որբերուն, պիտի հետազօտէ գիւղերը եւ ոչ մէկ որբի հետք պիտի կորսնցնէ։ Այս մասնաճիւղը ոչ մէկ ուրիշ գործ ունի։ Փոն տ'Օպնայի մասնաճիւղը բոլորովին տարբեր նպատակով է հիմնուած։ Արտէշի նահանգը կը գտնուին բազմաթիւ հայ որբուհիներ։ Միացնելով բոլոր այս որբուհիները, կազմեցինք Փոն տ'Օպնայի (ինչպէս վերջերս ժուռնալի մէջ) իգական մասնաճիւղ, Ագարակներուն մէջ ինկած հայ որբերը կը գտնուին վտանգի մը առջեւ, — Ֆրանսացի աղջիկը կը փորձէ զիրենք։

Իգական (հայ որբուհիներու մասնաճիւղեր կազմելով, մեր նպատակն եղաւ յարաբերութեան մէջ դնել բոլոր քոյր-եղբայր մասնաճիւղերը, որպէսզի ամուսնութիւնները կատարուին Հայը Հայուն հետ։ Ուրիշ նպատակ մը եւս, —Արտէշի մէջ չափազա՛նց տարածուած են բուհերինները։ Այսպէս ունինք բազմաթիւ որբուհիներ, որ դոհ գացած են այդ լիմար քարոզներուն, չեն ուզեր ամուսնանալ, արգիլեալ, ինչպէս կը յայտարարեն, ամուսնացած են... Քրիստոսի հետ։ Առանձին պիտի խօսիմ Արտէշի այդ բուհերինութեան մասին։

Գնահատելի՞ են այս աշխատանքները թէ ոչ։ Բայց պարոն հակառակորդներ, վերը տրուած կարգ մը տեղեկութիւններ կըրնաք թարգմանել եւ հաղորդել ան որ անկ է։ Առաջուընէ ըսենք որ չենք վախնար։ Մենք ընդունակ ենք անձնազոհութեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՋԱՄԲԻԼՖՐՈՇ

Այս խորագիրն ունի քրտական ժողովրդական վիպերգութիւն մը, զոր գրի առած են երկու քիւրտ ուսուցիչներ, Ամէնի Ասգալ եւ Հաջէյալի Ջնդի։ (Հայերէնի թարգմանած է այս վերջինը եւ չափական ձեւը տուած՝ Նայիրի Զարեան)։ Վիպերգութիւնը երկար է։ Գրական դիրքերումի խմբագրութիւնը ամբողջութեամբ հրատարակեց զայն իր վերջին 7րդ թիւին մէջ։

Վիպերգութիւնը նախ կը պատմէ թէ մեծ քաղաքի մը մէջ կ'ապրէր ազքատ մարդ մը, որ զամբիւղ կը շինէր (Ջամբիլֆրոշ), եւ զամբիւղ ծախելով կ'ապրեցնէր իր կինն ու երկու զաւակները։ Օր մը, երբ քաղաքին փողոցներէն կ'անցնէր ու զամբիւղ կը ծախէր, քիւրտ ցեղապետին (միր) կինը, Բանի խաթուն, տեսաւ ու սիրահարեցաւ վրան։ Երգը կը պատմէ թէ Բանի խաթուն ձեռքին տակ ունէր քառասուն ծառայ (ջարի), քառասուն Քրտուհի իբրեւ նաժիշտ։ Բանի խաթուն հրաման կուտայ այդ Քրտուհիներուն, որ երթան կանչեն զամբիլֆրոշը։

Ջամբի՛լֆրոշ, սիրո՛ւն ջահէլ,
Քո արճեստն է զամբիլ ծախել,
Խուսուֆի սէրն է քեզ վայել։

Ջամբիլֆրոշ, զամբիլ բերում,
Ման ես տալիս փողոցներում,
Ջամբլի գնով ճաց ես տանում,
Քոլֆաթիդ ճետ ապրուստ անում։

Ջամբի՛լֆրոշ, շիրի՜ն տղայ,
Արի՛ մեզ ճետ, շնորճք արա՛,
Ուզում է քեզ տեսնել աղան,
Ջամբիլ կ'առնի, ե՛կ, մի՛ դողա։

Աղքատ արհեստաւորը կը վախնայ որ խաղ մը կը խաղան այս աղջիկները եւ չուզեր մտնել մեծաւորին յարկը։

Ջամբիլն ասաց.— Սիրո՛ւն ջարիք,
Աղէն տան չի, մի՛ չարչարիք,
Աղէն զամբլի չունի կարիք։

Բայց Քրդուհիները ճարպիկ են, կ'աշխատին համոզել..

Ջամբի՛լ, դու խե՛ղճ երիտասարդ,
Ջամբիլ շինող-ծախող դու մարդ,
Դու քաշում ես քոլֆաթի դարդ:

Ե՛կ գնանք տուն, մի՛ յամառի,
Աղէն քեզ լաւ կը վճարի,
Ջամբիլներդ կը ծաւանի,

Եւ զամբիլֆրոշը խաբուեցաւ ու գնաց։ Նաժիշտները դուռը փակեցին, չանչ տղան «զամբիլն ուսին» .ներս մտցուցին, Բանի խաթունին սենեակին խաթունը «մախմուր բարձերու մէջ» կը սպասէր անհամբեր։

Ջամբիլն ասաւ.— Շիրի՜ն խաթուն,
Ես զամբիլ եմ շինում ծախում,
Թէ չես առնի, թող գնամ տուն,
Ճժեր ունեմ անկերուխում։

— Ջահէ՛լ, լսի՛ր, բաւական է,
Քեզ չբերի՝ զամբիլ գնեմ,
Ես քեզ բերի՛ որ քեզի ճետ
Կեանքի ժամեր անցկացընեմ։

— Հէ՛յհէ՛յ, դու ինծ սիրող խաթուն,
Ես քոլֆաթի ճոգս եմ քաշում,
Քո պաճանջը կեանք է մաշում։

— Ջամբի՛լֆրոշ, դու խե՛ղճ տղայ,
Ե՛կ դու միրի անկողնու վրայ,
Միրի դայլան անուշ արա։

— Արի՛, ջահէլ, քէֆի վախտն է,
Սէրը կեանքի անմաճ զարդն է,
Խաթունի սէր ցնդի բախտն է։

Ջամբիլֆրոշը, դողը սրտին, կը մտածէ թէ ի՛նչ ընէ։ Իսք կուրմանջ է (ռամիկ Քիւրտ), կը վայելէ՞ որ խաթունին հետ սիրաբանութիւն ընէ։ Միրն իմանայ, կը մորթէ զինք, իր ճժերն ալ, իր խեղճ կինն ալ։ Ինչո՞ւ չիտակ ճամբայէն ծռի։

— Հէ՛յ, բալծրավից, մարմա՛ր խաթուն,
Անճա՛ս ես դուն ռամիկ մարդուն,
Միրի դայլան ինծ չի սազում:

— Ջամբի՛լֆրոշ, խղճա ճարիդ,
Թիկնի՛ր փափուկ տեղաշորին,
Խմենք մէկտեղ կեանքը շիրին։

— Չէ՛, իմ նըռան ճասած խաթուն,
Դու քաղցր ես քան շաքար ու թուզ,
Բայց ինծ ճամար ճարամ ես դուն։

Օ՛ֆ, ճերիք է, խօսես, տղա՛յ,
Արի՛, պառկի՛ր, ես քիւլ եղայ,
Խառնի՛ր, խառնի՛ր ծծերս աճա։

Ջամբիլֆրոշը կը դիմադրէր տակաւին, մինչ կը հասնէր Բանի խաթունին համբերութիւնը։ Ի վերջոյ, երգը կ'ըսէ թէ «Բանի խաթուն չհամբերեց, ձեռը զարկաւ փարթամ դոշին, — Հանեց սիպտակ, սիրուն ծիծերն ու շանց տուաւ Ջամբիլֆրոշին»։ Մա՛րդ է աղքատ երիտասարդն ալ, ու կը. սարսռայ, անա՛ւշ անա՛ւշ կը մպտի։ Համաձայնած է։ Բանի խաթունը, ուրախ զուարթ, ներս կը կանչէ նաժիշտները։

— Ջան ջարիներ,—ասաւ,—ելէք,
Հագէք սըրմա, ատլասեղէն,
Խելքի եկաւ յամառ տղէն,
Գովանդ բռնէք, ուրախ եղէք։

Մարա՛ւ է, չ-փազա՛ նց ծարաւ է զամբիլֆրոշը։ Ջուր կ'ուզէ։ Նաժիշտները «շարբաթ» կը վազցնեն շրթներուն։ Բանի խաթունն ալ ջուր կ'երկարէ «միրի՞ն թասով»։ Ջամբիլֆրոշը չէր կրնար խմել, կարծես կը խեղդուէր։ Վախը մտած էր սիրտը։ Եւ յանկարծ պատուհան վազեց, փողոց ցատկեց, փախաւ իր տունը։

Ջամբլֆրոշն իր տուն եկաւ,
Թշւառ Ալէն շատ բարկացաւ,
— Ճժերի կերն ո՞ւր է, — ըսաւ։
—Կի՛ն մի խաթուն տեսայ խորոտ,
Ջամբիլները առաւ զոռով,
Խեր չտեսնի նա իր օրով:
—Անսիրտ Ջամբիլ, տանըդ սոված
Լաց են լինում երեխաներդ,
Դու քեզ ճամար սէր ես անում
Խալխի ճարուստ խաթունի ճետ:

Ջամբիլֆրոշն ասաւ — Ալէ՛,
Էս լացուկոծն էրեց ճոգիս,
Քո՛նիր վառի, Թոնրի վրայ
Դիր խամ ջուրով լեցուն մի դիզ,
Բէլքի սոված էս երեխէք
Մի կերպ խաբւեն, քնեն ճանգիստ:

Եւ խեղճ կինը թոնիրին վրայ դրաւ կաւէ ամանով (դիզ) ջուր, միայն ջուր, որ եփեցաւ, եռաց գրգռաց, մինչեւ որ անօթի երախաները, սպասելէն յոգնած, քնացան։

Կէս գիշեր էր։

Ջամբիլֆրոշը իր խրճիթին մէջ քոլֆաթով (ընտանիք) քուն էր մտեր։ Բանի խաթունը կուգայ, կտուր կ'ելլէ եւ երդիքէն ներս կը մտնէ։ Միրաթաթաւսեւ աչքերով կը փնտռէ զամբիլֆրոշը: Մարդ է աղքատ երիտասարդն ալ, ու ձայն չի տար իր կնոջ։ Երկու սիրահարները «շաքարէ համբոյրներ»կը փոխանակեն։

Կարօտն առաւ, ելաւ տեղից,
Իր զառ, սրմա շորերն ճագաւ,
Խօսք մէկ ըրաւ Ջամբիլի ճետ,
Ու գիշերով վերադարձաւ։

Առտուն քաղաքէն կը վեր սըգտանայ ցեղապետը:

Սասանիկ տաք էր, «արեւն ամեն շաղ էր տալիս բոց ու կրակ»։ Ցեղապետը կը խոկար պատշգամին մէջ։ Յանկարծ փողոցէն լսեց.

— Ջամբի՛լ, զամբի՛լ...

Ջամբիլֆրոշն էր, որ փողոցին մէջ զամբիւղ կը ծախէր։ Այդ պահուն խաթունին նաժիշտներէն մէկը մօտեցաւ ցեղապետին եւ ըսաւ.

— Ի՛մ միր, ի՛մ միր, ի՛մ փադիշաճ,
Ի՛մ կեանքի տէր, ի՛մ գլխի մեծ,
Քո ամուսին Բանի խաթունն
Իր նամուսին դաւաճանեց,
Էդ զամբիլներ ծախողի ճետ
Քո անկողինն ապականեց....

Կը կատղի ցեղապետը, զօրնը կը թռչի երեսէն։ Կը կանչէ խոլամները եւ կը հրամայէ բռնել զամբիլֆրոշն ու նետել Զնդանա - Բուղէն (սանդապատ բանտ)։ Այնտեղ նետել կուտայ նաեւ Բանի խաթունը։ Խեղճերը կը սառին, կը գոգղղան

ու կը ողփղփան։ Ցաքնը... համար իրար կը գրկեն, վեր... ջապէս կուգայ ցեղապետը ... քում արին, ձեռքին դանակ... Դրան առջեւ կը սպասեն խո... լամները։ Ցեղապետը իր սրա... դանակով կը կտրէ պատառ ... միս զամբիլֆրոշին ազդրէն... Բանի խաթունը, սարսափահար... կը ճչայ եւ ամուսինին վրայ ... յարձակի, կը խլէ դանակը, եւ ... լամները կը փախչին։ Բանի ... խաթուն, սրտապնդուած, ... յարձակի ամուսինին վրայ ... դանակի մէկ հարուածով ... պատռէ փորը եւ դուրս կը թա... փէ աղիքները։

Քանդեց ծոռի, ոտի շղթան,
Ճուտ տուն տարաւ, վէրքը ...

Ջամբիլֆրոշի վէրքի վրայ
Սիրոյ անուշ արցունք թափ...

Երբ խելքը գլուխը կուգ... զամբիլֆրոշը կը խնդրէ ... փախչին այդ երկրէն,հեռանա... հեռու երկիր երթան, որովհետ... ցեղապետը արիւնակից ազգ... կաններ ունի, որոնք կրնան ... վրէժ լուծել։

Բանի խաթունն արագ արագ
Ժողվեց ոսկին ու զարդեղէն,
Ջալէի ճետ քոչը բարձին,
Վրէն կապին պուճուր ա...
Հէնց էդ գիշեր ճամբայ ընկ...
Որ գնան մի ճեռու քաղաք,
Ուր չըլըսի միրի անուն,
Ուր չեն իշխում միր ու ա...

ԳՐԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐ

ԱՆԿԱԽ ԿԱՐԾԻՔՆԵ...

Ցիտագարձ ակնարկ մը ... գած ամեռուան վրայ խոկ... շատ ալ յուսադրիչ չեն... քը փորձի մէջ որքան ... կենդանութիւն ցոյց տուա... կայն հայ գրականութիւ... արուեստը համեմատաբար ... ցեղան ոչ թէ արտադրութեան ... սակէտով, որուն տագնապը ... չզգացինք, (ընդհակառակն ... արտադրութիւն ունեցանք ... այն շարժումին՝ որ ծնունդն է ... րոշ կենսունակութեան եւ ... գրական հասունութեան։

Քանի մը գրական պարբ... թերթեր ունինք, սակայն ... ալ անհատական ճիգերու ... տին իրենց գոյութիւնը, ... կան որոշ հոսանքի մը, կամ ... բեր ձգտումներու եւ ... րումներու ծնունդ չեն, ... զարտուղի եւ հակասական ... ձեւումներ կան անոնց ... րումներուն մէջ։

Ամէն կողմէ հրամայ... պահանջ կայ «Հայ Գրողն... ըկերութիւն» մը կազմելու ... րիզի մէջ, նման կազմուած ... եղածին որ պատրաստեց ... խոշոր գեր մը կատարած է ... սահայերու մէջ։

Աւելորդ է կրկնել ... մշակոյթի գետնին վրայ ... հայ մտաւորականները ... շատ լաւ գիտեր հասկնալ ... սին գործել եւ այդ ... ձեռնարկին յաջողութեան ... տել, կրնան, եթէ ուզեն ... իրենց ներսիդին ... խելայեղ կիրքերը, ... մաքրագործուիլ, ... յարաճուն վտանգին դէմ ... սպառնայ հայ ... րունդին։

«Հայ Գրողներու ըն... թիւնը» դեր կրնայ ... գրական մարզերու մէջ, ... ծայ՛լ արժէքաւոր ... րոնք կը մնան ձեռագիր ... մէջ դրամի չգոյութեան ... ճառաւ եւ «Հայ Գրողն... կերութիւնը» կրնայ ... նպաստաւոր միջոցներ ... այս ուղղութեամբ։ ... րութիւն եւ հաւատք ... երիտասարդ գրողներու ... արտադրելու եւ ... լաւագոյն ստեղծագ...

...օգնել Հիւանդ երիտասարդներու որոնք տաղանդ ունին ... կը խօսին, օգնել եւ Հին ...ակաւոր մաքի մշակներու ... հասարակ որ շատ կան, ձեր ...ոձեն աւելին։

...ծորիզը դարձած է տեսակ մը ...ուորական կեդրոն գաղթա... համար, Պոլսոյն ալ մէկը ...ներ։ Իր գաղութներու նոյն ...Ամերիկայի բոլոր երիտասար... ...թիւնը յուսալից եւ խանդա... ...ագէ մեզ տեսած է, սակայն ...փոխում որ յուսախաբ ըլլան ...աւորութիւնէն, ան... ...կը խօսին առանձնացում, ...ն ասիական որ մէկ կողմը ...ամայ միւս կողմի ալ ժանի ...ոգներ եւ այս վարկարեկ ...թիւնէն կը ասեմ եւ Հայ ...ը եւ Հայ ժողովուրդը ...Թէ ջեմ եւ անոնք որ կոչուած ...ոյգին ընտրանին կազմելու ...յել չարժիւ, ինձ այցելեց ...րոնսէն եռանդուն պատանի ... քանի մը ամիս Լիբանանի ...մը ջանջերի մէջ անցուցած է ...րակցութեան Հինջը, եւ պատ... ...թէ ինչ յոյսերով եւ խանդ... ...ութեամբ կը Հետեւին ...յ որ եւ է շարժումի ...ինք ալ իրենց կարգին կ'ու... ...կան վիճարանութիւն... ...Հարցերու շուրջ դասա... ...թիւններ, եւ յիսուն, վաթ... ...ոգներ երազներով եւ ...սրտութիւններով յուսադրուած ...թէ գիտնան այդ խնդի՞ր ... ...երը թէ փարիզ ո՞րքան ազ... ...ակ այդ տեսակէտով, Հակա... ...ր աշագին թուով Հայ մը ...ականներ կ'ապրին եւ յա... ...ներ, այս չքնաղ մայ... ...ոցաքին մէջ։

...նցեալ տարի չունեցանք ...Թատերական բեղուն ...ներ ոչ ալ նուագի կամ երգ... ...թեան հոգեպարար արտա... ...թիւններ, որոնք ըլլային ...ուած աշխատանքի մը գալ... ...արգիւնքը. հազիւ պատահ... ...Նախանցեալ տարի մէկտեղ ...ներգողական ինտասով ե... ...ութեւմ մը եւ մենք հր... ...էինք, սակայն ոչինչ ըրինք ...նգուն պահելու համար ...նենալու տեղ խոսորէն քն... ...ցինք. այս ալ մեր մէջ ... snobismeն է եւ պ... ...կան խառված քաշուեցաւ։ ...ամէնէն մեծ գործունէու... ...այս տարին մեր համակ... ...կարիքները որովհետեւ մեր ...ոնդաւոր վիձինի վարպետները ...ունին նաեւ օտարներու հետ։ ...այս տարի տեսնենք թէ Հայ ...րական գեանքը ինչ կերպ

պիտի արժեցնէ ձմրան երեկոները։ «Յառաջ»ի, որը օրին արձագանքը կ'ըլլայ եւ անգետ կը պահէ ար... ուեստի որեւէ արտայայտութեան, թերեւս ես ալ այս ձմրան, ...ուիթը ունենամ յաճախ Հայ թատրոնի մասին գրելու, եւ արդէն հաճոյքով կը սպասեմ եղանա... նակին բացումին։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

«Խորհ. Հայաստան» Թարգմանաբար կուտայ ծիտեւեալ յօդուածը, զոր գրած է Ի. Կրուտի Մոսկուայի «Բաքու»ի ի խեկուստվօ» թերթին մէջ։ Ուրիշ առթիւ մը «Սովետսկի Թէատր» թերթին քննադատէն գնահատական յօդուած մը Երեւանի պետական Թատրոնին մասին.—

Այս Թատրոնը գիտէ ուր է գնում, ինչի է ձգտում, ում համար է աշխատում։ Մոսկուայում ցուցադրուած չորս ներկայացումները—մի ամբողջ «գործունէութեան ծրագիր» են բեմական եւ հասարակական ձգտումների փայլուն, սպառիչ ցուցադրութեան։ Խորհրդային Հայաստանի Թատրոնը քննադատօրէն տիրապետում է կլասիկ դրամատուրգիային, թէ Հայ ինքնուրոյն եւ թէ միւս ժողովուրդների։ Աշխատում է անդափոխել իր սեփական հողի վրայ իրենց թեմայով ամենահրատապ, քաղաքական տեսակէտից արդիական խորհրդային պիէսները։

Հայ դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի «Պէպօ» եւ «Խաթաբալա» կոմեդիաները ծաղրում են անցեալ դարու 60ական թուականների Թիֆլիսի (Հայ) արհեստաւորների, վաճառականների եւ նրանց կանանց բարքերը։ Սունդուկեանը մեզ խմորով ցոյց է տալիս ազգային բուրժուազիայի «թուլութիւնները», իսկ «խեղճերին» նա միայն համակրում է, բայց Թատրոնն այս պիէսների բեմադրութեանը մօտեցել է ոչ որպէս պատմաբան, այլ որպէս յեղափոխական։ Թատրոնը չի ժխտում, այլ ծաղրում է, չի ծիծաղում, այլ պատժում է։ Նա չի «համակրում», այլ ամբողջովին անցնում է չքաւորի կողմը հարուստների դէմ մղած նրա պայքարում։ Նա չի «արձանագրում» փաստերը, այլ բացատրում է է դասակարգայնօրէն։

Սիրելով բնութագրութիւնները, կարողանալով ընդգծել գործող անձանց սոցիալական բնոյթը, Թատրոնը ժամանակակից կերպով է ներկայացրել հին կոմեդիաները՝ «Պէպօ»յում Թատրոնը մերկացրել է ագահ, գիշատիչ, վաշխառու եւ ծծող բուրժուազիայի ներկա... ...ը նախանձութիւնը։ «Խաթաբալա»յում Թատրոնը բուրժուազիային ցուցադրում է որպէս մլատութեան, շահատակութեան եւ կարիերիզմի զզուելի մալճացումների ժողովածու։ Ազգային Թատրոնի համար, որ կոչուած է գրելու շովինիստական թոյնի վերջին ճարցորդները, կլասիկների նման մեկնաբանումը պարտաւորիչ է։

Նոյն չափով ճիշդ է եւ անգլիական Թատրոնի մօտեցումը Եանովսկու «Յասում»ի բեմադրութեանը։ Այս ժողովրդական պիէսը ոչ թէ պարզապէս թարգմանուել է, այլ վերափոխուել է եւ յարմարուել համապատասխան կոլեկտիվացման ճանապարհին դասակարգային սուր պայքար ապրող ժամանակից Հայ գիւղի կենդաղային առանձնայատկութիւններին։ Այստեղ «Յասում»ը հնչեց այլ կերպ, աւելի խոր, աւելի սուր։ Նա դարձաւ ագիտացիոն խիստ զէնք Հայաստանի պայմաններում։

Եթէ «Հրէ կամուրջի» բեմադրութիւնը թոյլատրելի է դրական նշանակալից գէպք համարել Թատրոնի ռեպերտուարում, ապա «Եկամտաւոր պաշտօնը» բաց երեւոյթին պիտի համդիսանայ մի օդակ Թատրոնի ուսման մէջ, յետագայում ուսանելու համար այն մեթոդը, որից նա օգտւում է իր բոլոր աշխատանքների մէջ։ Այս մեթոդը նախօրօք նշել է հանգուցեալ Վախթանգովը «Տուրի Անտոնիօսի հրաշքի» բեմադրութեան երկրորդ վարիանտում։ Այդ ոչնչացնող ծաղր է պիէսի հերոսի նկատմամբ, սատիրիկծիծաղ նրանց կրքերի հանդէպ եւ արհամարհանք, որ թափանցում է գերասանի իւրաքանչիւր շարժման եւ ինտոնացիայի մէջ։

«Պէպօ», «Խաթաբալա», «Եկամտաւոր պաշտօն» ներկայացումները գրաից կարծես թէ լուկ ծիծաղաշարժ են, բայց բաւական է մի պահ մտածել, թէ ինչի՛ վրայ ես ծիծաղում, եւ դու կը հասկանաս, որ այստեղ ոչ թէ ծիծաղել, այլ կուել է հարկաւոր այդ գարշելի աշխարհի դէմ, որի ճիւղորդները դեռ ապրում են մեր շուրջը։ Անհրաժեշտ է խոստովանել, որ երիտասարդ ռեժիսուրան հիանալի կերպով տիրապետել է այդ մեթոդին, իսկ փորձառու եւ կարող դերասաններն վարպետօրէն կատարում են իրենց առաջ դրուած խնդիրները։

Հայաստանի Թատրոնն ուղիղ ճանապարհի վրայ է։ Գլխաւոր ժեղադրանքը որ կարելի է առաջադրել նրան, — այդ բաւ երեւոյթին անբաւարար աշխատանքն է ինքնուրոյն նոր դրամատուրգիա ստեղծելու համար։ Այս բացը այսօր առանձնապէս զգալի է սադանդաւոր Թատրոնի համար, իսկ վաղը աւելի զգալի կը դառնայ։

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբերի սկիզբը ռազմափորձեր կատարուեցան Հայաստանի մէջ։ Կովկասեան «Կարմրադրօշ բանակն էր», որ համախմբուած հայկական հողերուն վրայ, ինկական ճակատամարտներ մղեց, ի վերջոյ գոբանդք կատարեց Երեւանի մէջ։

Սեպտեմբեր 5ին բանակը քանաքեռէն Երեւան մտաւ, անցաւ Աբովեան փողոցէն։ Քաղաքային պարտէզին առջեւ բանակը ողջունեցին Ցխակայա, Խանջեան, Ակոպով, Շիրմախեր եւ Իպատով։ 5 օդանաւեր կը սաւառնէին երկինքին մէջ նոյն պահուն։ Զինուորներըյետոյ գացին կայարանին մօտ, ուր անգի ունեցաւ զօրահանդէս մը։ Ներկայ էր նաեւ Թուրք հիւպատոսը։

Կովկասեան բանակին (Ազրբէջանեան, Վրաստանի եւ Հայաստանի զօրամասերու) համախմբումը Հայաստանի մէջ եւ կատարուած ռազմափորձերը, որոնց մասին գրեցին մեզի մեր թղթակիցները, տարակոյս չկայ թէ կապ ունէին քրտական ապստամբութեան պատճառած ծանր կացութեան հետ։

«ՎԱ՜Յ ԳԼՈՒԽՍ, ՎԱ՜Յ ՓՈՐՍ»

«Խ. Հայաստան» կը գրէ «Կեղտոտ ճաշարան» խորագրին տակ (7 սեպտ.).—

Մեղրիի ճաշարանը իր ներքին կահաւորանքով եւ սպասարկութեամբ երբեք չի համապատասխաներ իր կոչման։ Թէյին ոչ ոք կը հաւնի, որովհետեւ պարզ ջուր է։ «Մեր թէյը այս է, ուզում ես խմի, չես ուզում՝ մի խմիր»։ Աշխատողները ամբողջ օրը նստած ժամանակ խօսակցութեան բռնուած են։ Կերակուրները կը պատրաստուին այնքան աղտոտ յաճախորդները կը սոսկային կանչել ծառայողները. ցոյց տալու համար որդը կերակուրին մէջ։ Ծառայողը կը պատասխանէ.

— Եթէ որդը չի ասում՝ վա՜յ գլուխս, դու ինչո՞ւ ես ասում՝ վա՜յ փորս։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լէնինականի մէջ ժանտատենդի (թիֆօ) 18 դէպքեր պատահեցան օգոստոսի վերջերը։

— Հայաստանի մէջ պիտի շինուին 17 շարժանկարի սրահներ, — Երեւանի մէջ՝ 1500 աթոռով, Լէնինականի մէջ՝ 100 աթոռով, նոյնպէս փոքր սրահներ Ղարաքիլիսայի, Ալլահվերդիի, Ղափանի, Գորիսի եւ Բայազիտի մէջ։ Ճարտարապետներ Հալաբեան եւ Բունաթ կը պատրաստեն յատակագիծները։

ՎԱՍՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Բոլշեւիկեան հետեւեալ վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ աշխարհի կարեւոր պետութեանց զինուորական եւ ռազմական ուժը.—

Պուլկարիա ունի 21.300 զինուոր, Մեծն Բրիտանիա 485 500, Գերմանիա 100.000, Իտալիա 271.700, Լաթվիա 20.000, Ռումանիա 162.100, Լեհաստան 290,200, Միացեալ Նահանգներ 417.800, Ռուսիա (Նաւատորմով) 562.000, Թուրքիա 120.000, Ֆինլանտիա 29.300, Ֆրանսա 729,600, Եսթոնիա 14.000։ Ինչպէս կը տեսնուի, ամենամեծ բանակն ունի Ֆրանսան, յետոյ Ռուսիա, Անգլիա, Ամերիկա։

1914ին ֆրանսական բանակը ունէր 1300 գնդացիր, իսկ այժմ՝ 35.000։ Անգլիա 1914ին ունէր 900 գնդացիր, այժմ՝ 13.000, (առանց հաշուելու անգլեւհնդկական բանակին գնդացիրները) Միացեալ Նահանգները 1914ին ունէին 1,300 գնդացիր, այժմ՝ 35.000։ Միացեալ Նահանգներու հետեւակ զօրաբաժինը 1913ին կը բաղկանար 19.300 հոգիէ եւ ունէր 24 գնդացիր, իսկ այժմ կը բաղկանայ 19.400 հոգիէ եւ ունի 947 գնդացիր։

Պատերազմէն առաջ ոչ մէկ երկիր հրասայլ (թանք) ունէր, այժմ Ֆրանսա ունի 2000, Անգլիա՝ 450, Միացեալ Նահանգները՝ 550։ Այժմ հրասայլերը աւելի կատարելագործուած են եւ աւելի արագաշարժ։

Պատերազմական օդանաւերն ալ կատարելագործուած են։ Ռմբաձիգ օդանաւերը կրնան 12 թանո ռումբ բարձրացնել։ «Հալածիչ ռմբաձիգ» օդանաւ կրնան վայրկեանապէս քանդել արդիական մեծ քաղաք մը։

Հինգ մեծ պետութիւնները (Ճափոն, Անգլիա, Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտալիա) 1922ին ունէին 63 սրէթնաւ։ Եւ սակայն այժմ մեծ նշանակութիւն ստացած է թեթեւ նաւատորմը։ Նաւային միութիւններուն թիւն ալ եռապատկուած է։ 56 յածանաւի փոխարէն կը պատրաստուին 222 յածանաւեր, 437 ականածիգ նաւերու փոխարէն՝ 831, եւ 153 սուզանաւերու փոխարէն՝ 461։

Ռազմական արդիւնաբերութիւնը եւս կատարելագործուած է։ Ֆրանսայի ռազմական արդիւնաբերութիւնը պատերազմի ժամանակ ամսական կրնար տալ 2500 թնդանօթ, 1918ին կուտար 1500։ Ամսական կրնայ պատրաստել 5000 գնդացիր, 1918ին կուտար 2.000։ Ամսական կրնայ պատրաստել 5000 օդանաւ, 1918ին կուտար 2000։ Ամսական կրնայ շինել 1500 հրասայլ, 1918ին կուտար 250։

Յիշուած հինգ մեծ պետութիւնները 1913ին բանակին վրայ կը ծախսէին 2 միլիար 300 միլիոն ոսկի րուբլի, իսկ այժմ 5 միլիար 700 միլիոն ոսկի րուբլի։

Պէտք է գիտնալ, որ այդ մեծ պետութիւններէն զատ փոքր պետութիւններն ալ իրենց կարգին ճիգ կ'ընենետ չմնալու մեծերէն եւ կը սպառազինուին գիշեր ու ցերեկ։

Լեհաստան քանի մը տարուան ընթացքին 32ի բարձրացուց իր պատերազմական գործարաններուն թիւը, որ 18 էր։

Այս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ արդէն թէ մարդիկ ինչի՞ կը պատրաստուին, խաղաղութեա՞ն թէ պատերազմի։ Եւ ցոյց կուտայ նոյնպէս թէ արդիւնաբերութեան մեծագոյն մասը ինչի՞ վրայ կը ծախսուի։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱՃԱՆԱՉՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարի առաջ, «Յառաջ»ի մէջ Շ. Նարդունի յօդուածով մը բացատրեց թէ ի՛նչ է գրաճանաչութիւնը, ցոյց տուաւ թէ որո՛նք են անհատներու գիրէն անոնց նկարագիրը ճանչնալու նշանները, եւ կ'աւելցնէր թէ անհատական գրաճանաչութենէն զատ գոյութիւն ունի հաւաքական գրաճանաչութիւն մըն ալ, որ կը խօսի դպրոցներու եւ քաղաքներու յատուկ գիրերու ձեւին մասին։ Այսպէս մենք ունինք հայկական քանի մը դպրոցներ, որոնց աշակերտները առաւել կամ նուազ չափով նման կը գրեն իրարու։

Աճա գերման եւ աւստրիացի գրաճանաչները եւս, որոնք ոչ միայն կը քննեն անհատներու գիրերը, ճանչնալու համար անոնց նկարագիրը եւ հիւանդութիւնները, այլ նաեւ կանազան ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն քննելով եւ ուսումնասիրելով քաղաքներու զանազան թաղերուն յատուկ գիրի ձեւերը։ Այսպէս աւստրիացի գրաճանաչ մը, Վ. Քոլլեր, հրատարակեց ստուար հատոր մը, ուր խորապէս ուսումնասիրելէ յետոյ հազարաւոր Պերլինցիներու ձեռագիրը, այն եզրակացութեան կը յանգի թէ Պերլինի իւրաքանչիւր թաղը ունի առանձնայատուկ նկարագիր մը։ Հարաւային թաղին յատկանիշերը բոլորովին տարբեր են հիւսիսային թաղին յատկանիշերէն։ Գրաճանաչական քարտէս մը, որ շատ բան կը խօսի թաղեցիներուն հոգեբանութեան մասին։

Ըստ Քոլլերի Գերմանիոյ մայրաքաղաքը ունի մարդկային 16 տիպարներ (հոգեբանական անշուշտ)։ Հիւսիսայինները յոռետես են, վաղուան մասին միշտ մտահոգ, հիւսիսային արեւելեան կողմինները զուարթ են, կը սիրեն ընկերութիւնը, հաւաքոյթները, եւ այս շրջանակին մէջ կիներն են որ կը կառավարեն իրենց ամուսինները։ Հիւսիսարին արեւմտեան կողմինները յեղափոխական են, գժգոհ եւ վիճասէր։ Հարաւային արեւմտեան թաղեցիները խաղաղասէր են, պալկեշտ վաճառականներ։

ԱԶԳԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

...ԻԷս Ցաքոյի տնոր նոյն ...գոնն է, սար լուծ գոմէշ ...ջակայ. թիկն են տուեր ...պատակին փառած չոր «փէ... ...ի» խումբ մը նորահաս ե... ...երը, լէգան եզներ, ցուլեր, ...ք տեսոյի հասարակութեան ...աւորներն են, մաս մը քուն, ...ն մը արթուն, մաս մը ծա... ...ոմանք յօրանջող, չատեր ...ող կարծես, ոմանք մսուրի ...երը կը կրծոտեն։ Զէյթան ...էշը ատքէն երկնցած գերա... ...կը սորէ։

...Հինգ Հարիւր ոչխար, քսան ...Հարիւր հաւ եւ եօթն ագա... ...գոմի ժողովուրդը քնած է ...ու գլխի. մէջք մէջքի։ Խոնաւ ...րինտ զուէնքը կը սքօղուած— ...երկայող աշակերտներու բաց ...թիւն մը ոչխարացած՝ կրօ... նաւոյց քահանայ մըն է գիշերապահ հովիւը։

Ոհր, անասամ գամբռեր հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներ են կարծես։ Փշաղէգին վրայ ձեռնուկներու խումբերը կը սաւառնին։

Մարագ՝ մինչեւ բերանը լեցուն յարդ, առւոյտի եւ կորընկանի խուրձերը տաք շունչ մը կուտան անտէր կասունկերուն։

Դուրսը՝ գեղե՛ր, գեղե՛ր, խոտերու, կալ չմտած ցորեններու, կանեփի, արտուշի ծիլերու եւ լեռնական վառելանիւթերու։

Ընդոյն եւ անտէր շուները վիժուած ծշակ մը կը պատառեն։

Գիւղը, հինաւուրց քար ու կիր եկեղեցին, Ուսխա Մխոյի այրուած մարագը, Փիլոս արապօյ սեղրգինի կշիռքը, Նալլանտ Մարկոսի ոտնակը, ո՛վ գիտէ ինչ վիճակի են հիմա։

Տէր Պէտոյի սանոր չսեսած մօրուքը ժամուն ճամբան գըմբէթաձեւ ծակ գդակին հետ, Եղսա Մօրքիւրի իլիկը ծառած ճառտարակը, Շիլ Խաչոյի թաղ արեխները եւ Սաքօ խաթունի թաղ անդրավարտիքը ցուրտէն փեսացան այս գիշեր։

Հօ՛, հօ, հօ՛, օ՛, ա՛, օ՛, ոյ, նորէն նօպատաղը, առնէքէ առնէք. թաղէ թաղ ու գեղէն գուրս, խաշող սասուեր մը մութին մէջ, բարակ սագաթերթերու խշրտոց մը, երկու շուներու քըրքըռուք, ձիւնի վրայ խաշող հեռքեր ու պաղ, մոհաշունչ լռութիւն։

Գիշեր Վարդօն գեղին Ցաքօսները կը հսկէ այս գիշեր, Միհրա տիրացուի քունը չի տանիր, պատարագիչ ակռաերը նշխարք չունի։ Իսկ պապիկը չիպուխը բերանին՝ «պարի լոյսին» կը սպասէ։

Ռւէս Ցաքօյի ծննդեան տարեդարձն է։

Տէրտէրն ու մոլլան, բէկն ու փաշան, խոյաճն ու ազան, Գաղիի Մղօն ու ժամկոչ Մարտօն, մաս մը թաղեցիներու վրայ, մաս մը գորգապատ թախտին, մաս մը գառն չէմին պլպլգած, պիտի ուտե՛ն, պիտի վայելե՛ն...

— Ըէն ճայ Ռէս Ցաքօյի տունը։ Հայոց Հայր Աբրահամ է ան։ — Առատ պարի ալքն ինոր տուն տեղին, մալ ու մուլքին։ Մայր Աստուածածնի քաղցրիկ աղօթքն ինոր աղջկան ու ողլին, խարսն ու փեսին։

Հազար ու մէկ գիւղերու մէջ մի հատիկ էր Ռէս Ցաքօն։

Անուանի ու քաջ էր նաեւ իր անդրանիկ որդին Գօգօն։

Ամեն օրերը, տաք սենեակներու մէջ, լայն սաքուներու վրայ միմիայն Ամօն էր Գօգոյի հետ գիրկ-գրկի մենամարտողը, ան որ հազարումէկ գիւղերու ամէնէն ուժեղն էր եւ ամէնէն քաջը, օր մը որանց չկրցաւ Գօգոյի մէջքը գետնեցնել։ Զալալի քիւրտ ցեղը քանի՜ քանի՜ անգամ հարուածած էր Ամոյի յաղթանակներ։ Իսկ ձերմակ ձիուն էր եւ Սասունի պալօր հեծանները կը գողային Ամոյի անուն։ Իրանի եւ Թուրանի փահլեւանները լալ ու գմբուխս կը դրկէին անոր։

Ամօն ու Գօգօն, ընկերներ, էին, մրցակիցներ, դրացիներ ու միաժամանակ նաեւ բախտակիցներ։

Ամօն Գօգոյին, իսկ Գօգօն Ամոյին բախտ էին տուեր։

Մանուկ օրերուն՝ քանի՜ հեղ անոնք քալուքանդ ըլլին տէրտէրի բոստանը, գեղնած ու հասս վարունգներու սերմերը արեւին տալով։

Անոնք, հաւատարմութեամբ պահեցին իրարու գաղտնիքը, երբ նախիրը Գործոթի բլուրէն դէպի ջրաղացներ կ'երկննար ու Մուսոյի աղջիկը ծակ քարէն կակաչնետեց, երբ Գիւլզարը Արջափոսին մէջ Ամոյի շրթները իր այտերուն կրակովը վառեց, ու երբ...։

Դուք որ ընկերներ ունեցած էք, ու սիրոյ ճամբաներէն քալած բոլոր, դուք որ ամառ գիշերները սպասումի յոյզերով ու գողերով էք լուացուած, երբէք չէք գտած հէքեաթներու հրաշքներով սրբացած այն ընկերասիրութիւնը, զոր մեր օրերուն, աստուածները խնայեր են Եգամորդուն։

Գօգօն Ամոյի եւ Ամ'օն Գօգոյի արեւով կ'երդուէին, եւ անոնք իրարու համար ստեղծուած էին կարծես։

Երբ քիւրտ ու հայ աղաք, թաղէ թաղ ու գեղէ գեղ կռուի էին, Գօգօն ու Ամօն տանիքին կամ լեռնակատարներուն՝ գլուխ-գլխի կ'երազէին ներկայ ու գալիք օրերու մասին։

— Ես հազար ձիաւորով, սուր, այնալի եւ առատ փամփուշտներով, Արարատի եւ Ջիլանի ձորի բէկն եմ, Գօգօ՛։

(Կ.) ԱԶԳԻՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 63 Ռիւ տը լա Ռէփիւպլիք:
կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօրը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: Կը մասնակցի Տէսինի Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի: Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (մետրօ Փորթ տ'Օրլէան)

Տողանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, դպրոցաւէքի սանուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով: Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier
Անձրեւի պարագային ժողովուրդը պատսպարուած է:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի Ղեկավար՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ 116րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT IER 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԷԹԷՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

Պատմական հռչակաւոր Թատերախաղը (3 արար)
Բեմադրութիւն եւ Թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մարքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), Ս. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ (Թօրսօ), Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ (Թոէվիւլզիօ), եւն.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
(երեկոյթը կ'աւարտի ճիշդ ժամը 23.30ին)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ
Մօննա-Վաննայի դերին մէջ

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷԿՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական Անպայման փնտռեցէք ծախ յայտագիրը

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince. *Ճաշարան Լիլա*, 24 Rue St. Lazare *եւ ճաշարան Ֆլօրիա* 61 Rue Mr. le Prince. *իսկ Կիրակի առաւօտները ներկայացման դիմացի սրճարանը:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.355

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

30 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1378 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆԸ

Ռուսական ցորենը հրապարակը այն աստիճան ողողած է, որ համաշխարհային ցորենի շուկան ճգնաժամի մատնուած է։

Այս ճգնաժամը սակայն արդիւնք մը չէ որ ցորենի պէտք ունեցող երկիրներն աժան գներով չգնեն ռուսական հացահատիկները, եւ իրենց նաւերը չտրամադրեն փոխադրութեան համար։

Ամերիկեան այն քաղաքականութիւնը, որ կը մերժէր ներածումը ռուսական այն ապրանքներուն, որոնք բռնի աշխատանքի արդիւնք էին, լայն ծաւալ չստացաւ Եւրոպայի մէջ, գէթ ցորենի վերաբերմամբ։ Եւրոպա պէտք ունի հացահատիկի եւ պիտի գնէ, ուր աժան գտնէ։ Մրցման եւ ազատ առեւտուրի օրէնքն է այս, որուն եւրոպական դրամատիրութիւնը կը հաւատայ եւ կը գործադրէ։ Խորհրդային Միութիւնը այդ օրէնքը կը հալածէ իր երկրէն ներսը, բայց լայն չափով կը գործադրէ երկրէն դուրս։

Ցորենի հրապարակի ճգնաժամը որքան ալ ծանր նստի այդ կանոնականութեամբ գծագրող դրամատիրութեան, աղէտալի անդրադարձումներ չի կրնար ունենալ։ Խաղը դարձեալ կը կարգադրուի նոյն դրամատիրական շրջանակին մէջ։ Մէկ սասը կը վնասուի ռուսական մրցումէն, սակայն ուրիշները կու գան նոր շահեր ապահովելու ռուսական ցորենի շնորհիւ, եւ ռուս գիւղացիութեան յաւելեալ արժէքով։ Եւրոպական սպառող զանգուածները հացը պիտի ուտեն նոյն գնով, կամ գինեբու թիւն անկումով։ Իսկ Ռուսաստանի ժողովուրդները պիտի մնան անօթի։

Ռուսական ցորենի խնդիրը եթէ ժամանակաւոր ճգնաժամ մը կը ստեղծէ եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակի վրայ, իր էութեան մէջ Խորհրդային Միութեան տնտեսական խոշոր ձգնապի մը արդիւնքն է։ Ցորենի մեծաքանակ արտահանումը բոլշեւիկեան Ռուսաստանի տնտեսական ցնցումներէն մէկն է, որ կ'արժէ պարզաբանել։

Ռուսական առեւտրական այս ձեռնարկները ամբողջովին կապուած են հնգամեայ ծրագրին հետ, որու իրագործումը կեանքի ու մահուան հարց մը դարձած է բոլշեւիկեան իշխանութեան համար։ Հնգամեայ ծրագիրն իր էութեամբ կը ձգտի ճարտարարուեստացնել ամբողջ Ռուսաստանը եւ հասնիլ հիւսիսային Ամերիկայինը։ Ինքնաբաւ եւ բարգաւաճ երկիր մը դառնալու այս յաղթողութիւն եւ մօտաւոր իրականանալի հորիզոնին յառեցան բազմամիլիոն ժողովուրդի ակնարկները։ Դրամական հսկայ կտակումներուն հետ, բոլշեւիկեան Ռուսաստանը օգտուեցաւ բազմամիլիոն աշխատաւոր ձեռքերու «յաւելեալ» աշխատանքէն, միշտ հարուածական կարգով։ Տասնեակ միլիոն բազուկներ հետ ի հետ ուժասպառեցան, վաղուան բարօրութեան յոյսով։ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, մամուլը, մտաւորականութիւնը, կուսակցական բոլոր օրգանները, կառավարական վարչական եւ տնտեսական բոլոր հաստատութիւնները կեդրոնացած իշխանութեան հրամանով, հնգամեայ ծրագրի վրայ աշխատեցան եւ անոր յաջողութեամբ ոգեւորուեցան։

Այդ անհուն զոհողութիւններն աշխատաւոր ժողովուրդը կը տանէր, մտածելով որ ծրագրի յաջողութեան պարագային, իրեն պիտի գտնէ այն անտանելի կացութիւնը, որուն մատնուած է։

Սակայն այս բոլոր ճիգերը եւ հնգամեայ ծրագրի մեծութիւնն ու կարելիութիւնը իրարու ուղիղ չէին համեմատեր։ Միշտ է, առաջին շրջանին դրական գործեր կատարուեցան, եւ յառաջդիմութիւնը ակներեւ էր։ Շատ մը ճիւղերու մէջ նոյն իսկ յաղթական։ Առաջին շրջանի գործերը նմոյշի բնոյթ կը կրէին։ Խորհրդային Միութիւնը կրցաւ մէկ քանի մեծ հիւրանոցներ կառուցանել, որոնք կը հաւասարէին Ամերիկայի նման հիւրանոցներուն, հիմնեց այնպիսի ելեքտրակայաններ, որոնք պակաս չէին իրենց ուժով եւ սարքով ամերիկեան այս կամ այն կայանէն, քանի մը գործարաններ բարձրացան, որոնք կրնան գերազանցել եւրոպական առաջնակարգ գործարանները։ Բայց Ամերիկան մէկի փոխարէն հազարաւորներ ունի այդ հաստատութիւններէն, որոնք ամբողջ երկրին մէջ բովանդակ կեանքը կ'ընդգրկեն եւ ամէնէն յետին պահանջը գոհացնելու կը ծառայեն։

Ռուսաստանը բնականօրէն պիտի շարունակէր իր քայլերը հնգամեայ ծրագրի ուղիով։ Բայց յամէն մէկ քայլափոխ արուածէն առաջ կը նետուի, նախորդի ոչ թէ կրկնապատիկն է, այլ բազմապատիկը ըլլալու սահմանուած է, որպէսզի գլուխ գերուած նմուշները ցանցի մը պէս տարածուին ամբողջ երկրի բնակազան վայրերը։

Խորհրդային Միութիւնը այդ մեծ գործին համար դրամ չունի։ Աշխատաւորական ձեռքերու թափը նախկինը չէ, ու «յաւելեալ» աշխատանքն այն բարեհաճութեամբ չի կատարուիր, որքան առաջին երկու տարիներու ընթացքին կը կատարուէր։ Բոլշեւիկեան այս խիզախ ձեռնարկը շարունակելու համար, օրուան վարիչներն անվարան ձեռնարկեցին հաւաքական տնտեսութեան։

Ու հաւաքական տնտեսութեան ձեռնարկը, փոխանակ սիստեմաթիք աշխատանք մը դառնալու, դարձաւ անօրինակ կողոպուտ մը, ասուրի ու հուրի միջոցաւ բռնագրաւում մը, քանեց երկրագործական այս լայնածաւալ երկիրը եւ սահմաններուն վրայ թափեց հսկայ քանակութեամբ ցորեն, անունդի վերածելով ամէն արտադրութիւն եւ երկիրը մատնեց սովի, որպէսզի չնչին գներով այս կողոպուտը ծախուի դրամատէր աշխարհին, դրամ ճարելու հնգամեայ ծանր ու կարեւոր ծրագիրը գլուխ բերելու համար։

Հրապարակ նետուած ռուսական ցորենը եթէ մեծ ագարակատէրները ճգնաժամի մը կը մատնէ, իր խորութեան մէջ արտայայտութիւնն է Ռուսաստանի տնտեսական մեծ ճգնաժամին, որմէ բոլշեւիկները դիւրութեամբ դուրս չպիտի կրնան գալ։

Կ. Ս.

ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

Ատենէ մը ի վեր, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ կատարուող բանակցութիւնները՝ նաւային ուժերու հաւասարակշռութեան չափ մը գտնելու համար, խզուեցան վերջնապէս։ Իտալիա դրժեց ֆրանսական առաջարկը, որուն համաձայն, իտալական նաւային ծրագիրը պէտք է վերաքննուի այն իմաստով որ, 1931էն 1936 Ֆրանսա պէտք է ունենայ 50 առ հարիւրի գերակշռութիւն մը Իտալիոյ վրայ՝ պատերազմական բոլոր տեսակի նաւերը նկատի առնելով։ Իսկ Իտալիոյ առաջարկով, 1936ին, Ֆրանսայի նաւային գերակշռութիւնը Իտալիոյ վրայ՝ պէտք է ներկայացնէր՝ 20,000 թոնօ մեծ յածանաւեր եւ 29,900 թոնօ ընդծովեաներ։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԺԸՆԵՒ

Ազգերու Դաշնակցութեան բ. ցանձնախումբը որ կը քննէ տնտեսական կարեւոր հարցեր, զբաղեցաւ նաեւ ռուսական վերջին արտածումներով, որոնք կը ձգտին միջազգային հրապարակը խառնակել՝ գիներու անսովոր անկում մը առաջ բերելով։ Ցանձնախումբին գերման ներկայացուցիչը այլանդակ ելոյթ մը ունեցաւ ի պաշտպանութիւն Ռուսիոյ։ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած առեւտրական պայմանագրութիւնները պատրուակելով, յայտարարեց թէ չէր կրնար մասնակցիլ որեւէ որոշման որ պիտի ձգտի պարսաւել խորհրդային իշխանութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը։

Այս խնդիրը պիտի քննուի նոյեմբերի մէջ գումարելի խորհրդաժողովին կողմէ։ Կը կարծուի թէ որոշում պիտի տրուի ո՛չ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ բոլոր պետութեանց կողմէ կատարուելիք առեւտրական նման ապօրէն գործերու դէմ առհասարակ։

ՌՈՒՍ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ ՍՈՎԱՄԱՀ

Արխանկէլէն փախստական երկու ռուս բանտարկեալներ, որոնք յաջողած էին նաւու մը մէջ սպրդիլ գաղտնօրէն եւ հասնիլ Լոնտոն, ուր բարեգործական հաստատութեան մը մէկ հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուին, կը յայտնեն թէ չեն ուզեր որեւէ գինով Ռուսիա վերադառնալ, հրացանազարկ չըլլալու համար։

Նպաստելով բացուած քննութեան արդիւնքին, իշխանութիւններն արտօնեցին որ անոնք չորս շաբաթ մնան Անգլիա։ Փախստականները կը յայտնեն թէ իբր քաղաքական յանցաւորներ՝ բանտուած էին Արխանկէլի մէկ արգելարանին մէջ, ուր ուրիշ բանտարկեալներ, չկարենալով փախչիլ, անձնասպան կ'ըլլան տասնեակներով, ծովը նետուելով կամ կախուելով։ Իբր սնունդ, անոնց կը տրուի օրական միայն 500 կրամ սեւ հաց եւ մերթ ընդ մերթ կէս մը նեխած ձուկ։ Բանտարկեալները շատ գէշ հագուած են ու ցուրտէն կը տառապին։

Երկու փախստականները կը յիշեն բանտարկեալ մը, որ գրեթէ բոլորովին մերկ էր եւ անօթութենէ մեռնելու վիճակին հաց մը գողցաւ։ Ամիջապէս, գնդակահար ըրին զայն, միւս բանտարկեալներուն առջեւ, որոնք հաւաքած էին, ներկայ ըլլալու համար գնդակահարման։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Էջմիածնի Հոգեւոր Խորհուրդին կողմէ Փարիզի Հայոց Հոգեւոր հովուութեան հասած գրութեան մը համաձայն, կաթողիկոսի ընտրութիւնը յետաձգուած է անորոշ պայմանաժամով։

Յետաձգման որեւէ պատճառ ցոյց չի տրուիր։ Թէեւ դիւրին է ենթադրել Թրքական ձնշում մը։ Մօտ երկու ամիս է որ՝ Պոլսոյ Պատրիարքարանի դիմումները Թուրք կառավարութեան երեսփոխական ժողով գումարելու համար, որեւէ արդիւնք չտուին։ Միւս կողմէ, խորհրդային հիւպատոսներն ալ ցարդ, անցագրի արտօնութիւն տալու հրահանգ չէին ստացած։ Իսկ Բիւշտիի Մոսկուա այցելութիւնը, կ'երեւի, այս խնդիրն ալ կարգադրեց այս կերպով։

Ըսմէթի նոր դահլիճը

Շաբաթ օր Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը կարճ նիստ մը ունեցաւ տեղեկանալու համար Ըսմէթի հին դահլիճի հրաժարման եւ նորին կազմութեան։ Նոր դահլիճը կազմուած է հին նախարարներէն, բացի չորսէն. ցատական նախարար կարգուած է Եուսուֆ Քէմալ, ազգ. տնտեսութեան՝ Մուսթաֆա Շէրիֆ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Զէքեայի, կրթական՝ Խասա։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին պիտի ներկայանայ հինգշաբթի օր, պարզելու համար իր ուղեգիծը։

ԸՍՄԷԹԻ ՆՈՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Թուրք նոր դահլիճին ուղեգիծը, որ հինգշաբթի պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին, կը նախատեսէ փոփոխութիւն մը ընտրական օրէնքին մէջ՝ սահմանափակ քուէարկութիւնը փոխարինելով ընդհ. քուէարկութեամբ. ինչպէս նաեւ դրամի վերջնական կայունացումը եւ երկրագործութեան զարգացումը։

Կ'ըսուի թէ նոր կուսակցութիւն մը եւս կազմուած է «Ժողովրդ. հանրապետական կուսակցութիւն»։

Թէվֆիք Րիւշտի Մոսկուայի մէջ

«Թաս» հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցչին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Թուրք արտաքին գործավարը յայտնեց թէ Թուրքեւբոլշեւիկեան բարեկամութիւնը հետզհետէ աւելի կը զարգանայ եւ կ'ամրանայ։ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան սկզբունքները կը մնան անփոփոխ։ Այդ սկզբունքները կարելի է ամփոփել քանի մը բառով, — խաղաղութիւն, ազգերու հաւասարութեան, ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութեանց առաւելագոյն զարգացում՝ ազգային անկախութեան յարգանքի հիման վրայ։

Պատասխանելով «Թասի» ներկայացուցչին հարցման թէ՝ ընդդիմադիր նոր կուսակցութեան կազմութիւնը չպիտի՞ անդրադառնայ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան, Թէվֆիք Րիւշտի յայտարարեց.— Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը՝ մեր ազգային քաղաքականութիւնն է որ կը քալէ Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ մեր մեծ պետին կազմի գծած ճամբաներէն։ Ըսմէթ փաշայի կառավարութիւնը հետեւած է եւ միշտ պիտի հետեւի այն ճամբուն՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։»

Թէվֆիք Րիւշտի գոհունակութիւն յայտնեց նաեւ որ կըրցաւ անձնապէս կարծիքներու փոխանակութիւն ունենալ Լիտվինովի հետ՝ թէ՛ միջազգային քաղաքական շատ կարեւոր խնդիրներու եւ թէ երկու երկիրները շահագրգռող հարցերու մասին։ Թուրք գործավարը հաւաստեց թէ իր Մոսկուա այցելութիւնը նկիզբն է Թուրքեւխորհրդային պետական անձնաւորութեանց յաճախակի հանդիպումներուն եւ թէ յոյս ունի որ քիչ ատենէն Էնկիւրի պիտի ընդունի Լիտվինոֆի փոխադարձ այցելութիւնը։

Գերմանիոյ խաղաղական կացութիւնը

Գերման դահլիճին բարեկարգութեանց ծրագիրը հաւանաբար հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր։ Քաղաքական կարեւոր թերթ մը պարզաբանելով օրուան կացութիւնը, կը գրէ.— Միայն մէկ միջոց կայ — Պրիւնինկի կառավարութեան պահպանումը, ընկերվարականներու բարեհաճ չէզոքութեամբ։ Վարչապետը եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը քաղաքական նոյն մեծ շահերն ունին, — Գերմանիան դուրս հանել տնտեսական այն մեկուսացած վիճակէն, ուր կը գտնուի Հիթլէրի ընտրական յաջողութենէն ի վեր։

Ազգայնական թերթ մը կը գրէ թէ՝ խորհրդարանական շրջանակներու մէջ, գրոյց կը շրջի թէ, Պրիւնինկի կառավարութիւնը ինքզինքն զգալով փոքրամասնութեան մէջ, մտադրութիւն ունի Խորհրդարանի բացումը յետաձգելու մինչեւ Ցունուար։

Ալպանիոյ Ցոյները

Ալպանիոյ կցուած հիւսիս. եպիրոսի յոյն բնակչութեան մէջ, մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ տեւական խռովութիւններու հետեւանքով, որոնք իբր թէ կը գրգռուին ալպանական իշխանութեանց կողմէ ընդդէմ Ցոյներուն։

Ալպանիոյ յոյն փոքրամասնութեանց տրտունջներուն վրայ, յունական կառավարութիւնը որոշեց դիմում կատարել Ալպանիոյ, որպէս զի դադրեցնէ Ցոյներու դէմ հալածանքները։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Հայաբնակ Իսսի-լէ-Մուլինօ արուարձանին Փըթի-Մարոք թաղամասին առջեւ, կիրակի օր, անցորդները հանդիսատես եղան յուսահատի մը եղերական վախճանին։

Խեղճօրէն կերպով հագուած մարդ մը որ կեցեր էր մայթին վրայ, յանկարծ գրպանէն կը քաշէր սեծկակ զմելի մը, եւ արագ ու ուժգին շարժումով մը զայն կը մխէր իր պորտը, եւ մինչ բացուած վէրքէն աղիքները կը սկսէին դուրս թափիլ, մարդը որ գետնին վրայ կը տապլտկէր արդէն, փութացնելու համար մահը՝ կոյտէ մը կ'առնէր սալայատակի քար մը եւ զայն իր դողդոջ ձեռքերով կ'իջեցնէր իր գանկին։

Սարսափահար անցորդները սթափեցան վերջապէս եւ փութալով յուսահատին օգնութեան, զայն փոխադրեցին Փըթի-Մանժի դարմանատունը՝ շատ ծանր վիճակի մէջ։ Առանց յաջողութեան, թաղին ոստիկանապետը փորձեց հարցաքննել զայն եւ գտնէ ինքնութիւնը հասկնալ։ Սակայն անօգուտ, մարդը ֆրանսերէն չէր հասկնար։ Արտաքին երեւոյթէն դատելով, ոստիկանապետը կ'եզրակացնէ թէ հայ մը ըլլալու է։ Կ'ըսուի թէ իր զաւկին մահուան լուրը առնելով է որ մղուած է անձնասպան ըլլալու։

ՊԱԼՔԱՆ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Պուլկար պատգամաւորութիւնը որ աթէնք մեկնելու վրայ էր, վերջին պահուն որոշեց չմասնակցիլ պալքանեան խորհրդաժողովին։ Պատուիրակութեան կողմէ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը հետեւեալ կերպով կը բացատրէ այս որոշման պատճառը — «Պուլկար պատուիրակները կը կարծեն թէ մինչ պալքանեան պատուիրակութիւնները կը պատրաստուին հաւաքուիլ յունական մայրաքաղաքը, պայքարը գոր կարգ մը յոյն թերթեր կը մղեն, վերարծարծելով ցաւալի անցեալ մը եւ վերյիշելով քսանըհինգ տարուան հին միջադէպեր, անկարելի կը դարձնէ իրենց աշխատանքին լրացումը։

«Միւս կողմէ, Փափանասթասիուի այն յայտարարութիւնները թէ խորհրդաժողովը թոյլ չպիտի տայ որ ազգ. փոքրամասնութեանց հարցը արծարծուի, Պուլկարներու կողմէ կը նկատուին հակառակ՝ անցեալ տարի, Աթէնքի խաղաղութեան համագումարի տուած որոշման, ըստ որում, պալքանեան բոլոր երկիրներու յանձնախումբի պատուիրակները որոշեր էին հարցին արդար լուծում գտնել, բարոյական եւ իրաւական հիմերու վրայ։

«Այս կենսական կարեւորութիւն ունեցող կէտին շուրջ՝ վիճաբանութեան արգելումը՝ հաստատեց այն համոզումը թէ կարելի չպիտի ըլլայ պալքաններու մէջ որ եւ է դաշնակցութեան մը յանգիլ, քանի դիտմամբ կը հրաժարին գոհացուցիչ լուծում մը գտնելէ փոքրամասնութեանց հարցին»։

Իսկ Պալքանեան խորհրդաժողովի կազմակերպութեան յանձնաժողովին նախագահը Պ. Փափանասթազիու, Պուլկարներու դժգոհութեան առթիւ յայտնեց թէ, այդ միջոցին դիմուած է արգիլելու համար որ այդ խնդրին շուրջ վիճաբանութիւնը չխռովէ Պալքանեան երկիրներու համաձայնութիւնը։

Պոլսոյ խորհրդային գործակատարութեան փոխ-տնօրէնը Աթէնք պիտի երթայ հետեւելու Պալքանեան խորհրդաժողովին։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՑՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ ԵՒ... ՎԵԼԻԿՈՌՈՒՍ ՇՈՎԻՆԻԶՄԸ

Գ.

Երբ նկատի ունենանք, որ գիւղացիներու ջնջումը առաջին քայլն է այն թաքուն քաղաքականութեան, որ վաղն ալ յանկարծ հրովարտակով մը կրնայ ջնջել «հանրապետութիւնները», միշտ նոյն պատրուակով՝ «մօտենալու համար գիւղերուն», այն ատեն իրապէս կը գնահատենք բոլշեւիկներուն գործը Հայաստանի մէջ, կը հասկնանք թէ «սոցիալի՞զմ» կը կառուցանեն թէ «վելիկոռուսական շովինիզմ»։ Այն ատեն կ'ըմբռնենք թէ ինչո՞ւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան առթիւ գիւղացիներու ապստամբութիւնը չզսպուեցաւ արագօրէն, թէ ինչո՞ւ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէներուն մէջ ուժեղ բախումներ պատահեցան, թէ ինչո՞ւ Կեդր. Կոմիտէներու կարգ մը անդամները Մոսկուայի հրամանով հրաժարական գրելու ստիպուեցան, վերջապէս թէ ինչո՞ւ Հայաստանի պարբերաթերթերուն եւ օրաթերթերուն մէջ վէճը պակաս չէ։ Եւ ի՞նչ վէճ,— բացէք Նոր Ուղիները, Գրական Դիրքերումները, խորհ. Հայաստանները և տեսէք թէ ի՞նչքան սուր է վէճը։ Բ. Բօրեան կը յարձակի Ակոպովի վրայ, Դր. Զուբարեան՝ Բօրեանի վրայ, Հէնրի՝ Վահանեանի վրայ, Ա. Մելիքեան՝ Հէնրիի վրայ, Շ. Ամիրխանեան՝ Թ. Մանդալեանի վրայ, եւ մէկը միւսին վրայ փոխադարձաբար, ի՞նչ անուն կ'ուզէք տուէք այս վէճերուն, հին ու նոր բոլշեւիկներու կռիւ, ատեւոր graphomanie, բարձրագոյն սրիկայութիւն, բայց վիճաբանութեան պարզ ընթերցումն իսկ կը սեղմէ ձեր հոգին։ Անհ հասած են այլեւս երիտասարդ հայ բոլշեւիկները, որոնք դաշնակցելու համար Մոսկուայի հետ, իրենց մօրը մանածն իսկ կը ծախեն։ Ցաճախ մատնութեան հանգամանք կը ստանան այդ վիճաբանութիւնները։ Նորելուկ բոլշեւիկնե՛ր, որոնք դպրոցականի պէս Լէնինի եւ Ստալինի խօսքերը գոց ըրած, ձանձրացուցիչ եւ անտեղի մէջբերումներ կ'ընեն, ճիշդ ինչպէս Թուրք հաֆըզները՝ Մուհամմէտի Քուրանէն։ Լէնինը այսպէս կ'ըսէ, Ստալինը այնպէս կ'ըսէ, յանկարծ կը փորձուիս պոռալու. —«Է՜հ, շատ լակոտ, դո՛ւն ինչ կ'ըսե՞ս, դուն կարծիք չունի՞ս»։ Մէկը միւսը կ'անուանէ «ողորմելի», եւ փոխադարձաբար՝ «ապուշ» կամ «քաջնազար»։

Ի՞նչ է վէճը։

Վէճը երբեմն կը կոչուի «ազգային մշակոյթի հարց» կամ երբեմն ուրիշ անուն մը կը ստանայ, սակայն խորքին մէջ նոյնն է։ Եւ դարձեալ նոյն վէճն է, որ Զալեանն ու Խանճեանը կը բաժնէր Կեդր. Կոմիտէի իրենց միւս ընկերներէն։

Պարզապէս պայքարը «վելիկոռուսական շովինիզմին» դէմ։

Արդարեւ Մոսկուա հետզհետէ ցոյց տուաւ իր իսկական դիմագիծը։ Տեսակ մը նախոյեանիզմ, ուրիշ ոչինչ։ Եւ մասնաւորապէս Անդրկովկասի մէջ ահազանգ կը հնչեցնեն Նախոյեանիզմի այդ վտանգին դէմ, որ բոլշեւիկներուն բառերով կը կոչուի «մեծապետական շովինիզմ», «վելիկոռուսական շովինիզմ»։ Խորհ. Հայաստանի նորընծայ խմբագիրը, Եկաւեան, իր հպատակութիւնն յայտնելու համար, խմբագրականով մը (20 օգոստոս) կը կռուի տեղական (հայկական) «շովինիզմ»ին դէմ, ուրանալով «վելիկոռուսական շովինիզմ»ին գոյութիւնը։ Եւ սակայն կը խոստովանի, որ «շատերը կարծում են թէ գլխաւոր վտանգը մեծապետական շովինիզմն է»։

Ուրիշ երիտասարդ բոլշեւիկ մը, Հէնրի եւս կ'աշխատի ծածկել «վելիկոռուսական շովինիզմը»— «Զարմանալի կը լինէր, կը գրէ խորհ. Հայաստանի մէջ (24 օգոստոս), եթէ կուլակութեան, որպէս դասակարգի, վերացման (համատարած կոլեկտիվացման հիման վրայ) այս շրջանում, հայ թթու նացիոնալիզմի ձգտումները նորից չհնչէին որոշ անհատների մօտ։ Չէ՞ որ տեղական նացիոնալիզմի էութիւնը հէնց այն է, որ վելիկոռուսական շովինիզմի դէմ պայքարելու պատրուակի տակ աշխատում է մանր ազգութիւններին պարփակել ազգային կեղեւի շրջանակներում»։

Հասկնալի է որ այդ տեղական նացիոնալիստները խումբ մը բոլշեւիկներ են, որոնք, ըմբռնելով Մոսկուայի աշխարհակալական ձգտումները, կ'ուզեն պահպանել ազգային մշակոյթը։ Հէնրի կ'ընդունի ազգերու ձուլման եւ միայն մէկ լեզուի տիրապետութեան տեսութիւնը, Ստալին.

— «Իսկ ինչ վերաբերում է ազգային կուլտուրաների եւ ազգային լեզուների հեռանկարներին, ապա ես միշտ էլ պաշտպանել ու շարունակում եմ պաշտպանել լենինեան այն հայեացքը, որ սոցիալիզմի համաշխարհային յաղթութեան դէպքում, երբ սոցիալիզմը կ'ամրանայ եւ կենցաղ կը դառնայ, ազգային լեզուները անխուսափելիօրէն պէտք է մի ընդհանուր լեզուի մէջ ձուլուեն»։

Բայց Ստալին ուրիշ շատ մը յօդուածներ ալ գրած է, եւ կը պաշտպանէ ազգային մշակոյթներու պահպանման տեսակէտը։ Ինչո՞ւ այս հակասութիւնը։ Մաքիավէլութի՞ւն, որովհետեւ Ստալին կը խոստովանի.

— «Ով մեր փոխանցման շրջանի այս հակասութիւնը չի հասկացել, ով պատմութեան պրոցէսների այս դիալեկտիկան չի ըմբռնել, նա կորած է մարքսիզմի համար»։

Այսինքն, մինչեւ կոմունիզմին անցնիլը, այծին Ապտուլլահեան Ջէլէպի ըսելը Փոխանցման այս շրջանին՝ հաշտ երթալ ազգային մշակոյթի եւ լեզուի տէրերուն հետ։ Աւելի ճիշդը, քաղաքականութիւնը վարել յամրաբար, առանց զգացնելու նպատակը։ Վերջապէս քնացնելու համար է, որ Ստալին կոմունիստ կուսակցութեան 16րդ համագումարին մէջ կ'ըսէր.

— «Սխալապէս սխալւում են նրանք, ովքեր թեքւում են վելիկոռուսական շովինիզմի կողմը, ենթադրելով թէ խորհրդային Ռուսիայում սոցիալիզմ կառուցելու շրջանը հանդիսանում է ազգային կուլտուրայի քայքայման եւ վերացման շրջան»։

Այդ դուն կը խոստովանիս։

Բայց Վահանեան աւելի որոշ կը դնէ հարցը.

— «Հարկաւ երիտասարդ կուլտուրան անխուսափելիօրէն ընկնելու է աւելի ուժեղ, աւելի հզօր կուլտուրայի ազդեցութեան տակ։ Վելիկոռուսների, աւելի լաւ կը լինէր ասել՝ վելիկոռուսական լեզւով ստեղծուած կուլտուրայի ինտերնացիոնալ տարրերը չափազանց հզօր են» (Ազգային կուլտուրայի մասին, էջ 125)։

Կոմունիստ կուսակցութեան 12րդ համագումարին մէջ եւս այս հարցը ծեծուելով հետեւեալ բանաձեւը գրուած էր.

— «Աւելի յետամնաց ժողովուրդների (Ուկրայնացիների, Ազրբէյճանցիների եւ ուրիշների) կուլտուրաների նկատմամբ ռուսական կուլտուրայի ունեցած առաւելութիւններին վերաբերեալ խօսակցութիւնները ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ վելիկոռուսական ազգութեան տիրապետութիւնն ամրացնելու փորձ»։

Կ. Կաբուլով, որ դէմ կը խօսի «վելիկոռուսական «շովինիզմին» հետեւեալ խոստովանութիւնը կը կատարէ.

— «Խորհուրդների ազգային կուլտուրաները կառուցելիս, մենք պէտք է ամէն կերպ օգտագործենք վելիկոռուսական պրոլետարիատի կուլտուրայի օգնութիւնն ու նուաճումները, պէտք է աւելի սերտօրէն կապենք ազգային ծայր երկրների կուլտուրական շինարարութիւնը միութենական պրոլետարիատի առաջաւոր ջոկատի՝ ռուսական բանուոր դասակարգի հետ» («Խ. Հայաստան», 19 օգոստ.)։

Եւ չափազանց յատկանշական է Դիմանշտայնի կարծիքը, զոր մէջ կը բերէ Տարոյով.

— «Ներկայումս, ազգային կուլտուրաների զարգացման պայմաններում մեզանում որոշ հակասութիւն է նկատւում։ Կուլտուրաների միաձուլման հարցում այդ հակասութիւնն այն է, որ մի կողմից մենք ինքներս կատարում ենք ինտերնացիոնալ դաստիարակչական մեծ աշխատանք՝ ազգութիւնների մերձեցման ուղղութեամբ, բայց միեւնոյն ժամանակ մենք կատարում ենք որոշ իմաստով նոյնպէս մեծ ազգային [illegible] աշխատանք, որը որոշ տեսակէտից կամայ ակամայ հեռացնում ազգերին միմեանցից»։

Ինչպէս կը տեսնուի այս բազմաթիւ յիշատակութիւններէն, մշակոյթի ասպարէզին մէջ գոյութիւն չունի շրջանավարութիւնը, ընդհակառակն, մշակոյթները փոխանակ շրջանայնացնելու, կը ձուլեն «վելիկոռուսական» մշակոյթին մէջ, կազմելով միաձոյլ եւ մէկ մշակոյթ։

Նոյն աշխատանքը քաղաքական կեանքի մէջ։

Բ. Բօրեան կը ցաւի, որ Ակոպով (եւ բոլոր բոլշեւիկները) «ոչնչացին» կ'անուանեն թիւրքահայերուն ազգային շարժումները, իսկ ուրիշ երկիրներու բոլոր ազգային շարժումները՝ յեղափոխական (Նոր Ուղի 7.8 թիւ, 1929)։ Պատճառը պարզ է, Մոսկուա գիտէ թէ թէ թրքահայաստանի անկախութիւնը կրնայ իրմէ խլել Երեւանի «հանրապետական» շրջանը։ Մոսկուա վախն ունի, որ իր Նախոյեանեան թեւին տակէն կը թռչի Երեւանը։ Եւ Եւ ամէն գինով կ'աշխատի ձուլել այդ շրջանները մշակոյթով, լեզուով, քաղաքականութեամբ։ Շրջաններու կազմակերպութեամբ, Հայաստան ատրեան մը եւս կ'ենթարկուի [illegible] եթէ մինչեւ հիմա գիւղերն էին որ ապստամբ դարձան յեղափոխականներուն, Ուստի լաւ գիտէ թէ ազգային մշակոյթն է որ պատրաստած է այդ յեղափոխականները։ Ուստի Մոսկուա կը խորհի այսօր գաւառները ջնջել, վաղը հանրապետութիւնները, որպէսզի պանծա՛, Մեծն Ռուսիան։

Մեր յաջորդ յօդուածներով կը ներկայացնենք Հայաստանի նոր շրջաններու բաժանումները, անոնց առաւելութիւններն ու թերութիւնները ներքին տեսակէտով։

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Le Populaire թերթին աշխատակիցը Օլգա Շահմըր երկար յօդուածաշարք մը նուիրեց իր մէկ պտոյտին, զոր կատարած էր Արեւելքի մէջ, Թուրքիայէն մինչեւ Սուրիա։

Վերջացնելու առեն իր յօդուածաշարքը, պահ մը կը կենայ Պէյրութի մէջ, նկատելու համար կարգ մը ցեղեր եւ ազգեր։

— «Ահաւասիկ Պետէվիները, որո՛ց դէմքը կարծես տաշուած է սուրով, եւ զարդարուած՝ քառակուսի թերթերով։ Ահաւասիկ Հրեաները, յաւիտենապէս գրուած։ Ահաւասիկ երիտասարդ եւ գեղահասակ Հայեր, որոնք իրենց դէմքին վրայ կը կրեն ազնուականութիւնը իրենց ցեղին, զոր Թրքական հրէշութիւնները չկրցին ջնջել։ Ահաւասիկ Ցեղերը, Մարոնիները, Արաբները, Ասորիները, Ցիւրքերը եւ Սուրիացիները։ Բոլորն ալ ցան ու ցիր Արեւելքի քաղաքներուն մէջ, ուր կ'ապրին իբրեւ աշխարհաքաղաքացիներ»։

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

ԹԻՐԱՆԱ

Ե.

Ալպանիոյ մայրաքաղաքը փոքրիկ քաղաք մըն է։ Հայը երբ կը համբորդէ ամէն հասած տեղը հայրենակից կը փնտռէ նախ։ Ինծի տրուած հասցէն քաղաքին մուտքին մօտ է, լայն ու երկար փողոցի մը վրայ։ Ինծի ըսին որ Սարհատը հոդ կարելի է գտնել։ Առաջին գործս եղաւ զինքը փնտռել։ — Դեռ չէ եկած, բայց չպիտի ուշանայ, կ'ըսեն, լուռ ու անհամբեր հետաքրքրութեամբ իրեն կը սպասեմ։

Արձարանին սպասարկուն, պահ մը յետոյ ինծի ցոյց տուաւ դըրան մօտ նստած մէկը, որ իմ փնտռածս էր։ Չէի ճանչնար զինքը. անձամբ ալ հայու չի նմանիր։ Բարձրահասակ եւ ամրակազմ մարդ մը, նստած էր գիրքի մը վրայ։ Կարդացած գիրքին խորագիրը։ Քանի մը շաբաթ առաջ «Մեռած» Սարհատը հիմա ալ առաջ l'Historie de l'architecture կը կարդայ։

Կը ծանօթանանք։ Ու ի հարկէ ամէն բանէ առաջ խօսակցութիւնը ինքնին կ'երթայ իր «մահուան» եւ յարութեան վրայ։

— Այո՛, քաշուած եմ, մեկուսացած եմ, կ'ըսէ յեղափոխական Սարհատը, բայց չեմ մեռած, մեռնելու ալ միտք չունիմ, մանաւանդ անիզզի մէջ բնաւ չեմ սիրեր մեռնիլ։

Ու անօթի հետաքրքրութեամբ խնդրել կը խնդրէ որ պատմեմ ընկերներու կեանքէն.

— Ըսէ, պատմէ տեսնենք.

— Ի՞նչ պատմեմ.

— Պատմէ ընկերներու մասին, ինչ կ'ընեն, ինչպէս ժամանակ կ'անցնեն, բոլորն ալ շատ կարօտցած եմ, պատմէ Գ.ի Շ.ի Ս.ի Ա.ի մասին։

Կը պատմեմ գիտցածներս, ընկ. Սարհատ շատ գոհ կը մնայ, բայց տակաւին կէս ժամ չանցած կը կրկնէ։

— Ըսէ, պատմէ տեսնենք։

— Ի՞նչ պատմեմ տակաւին։

— Միշտ ընկերներու եւ ընկերական կեանքէ։

Մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս Սարհատի պէս մէկը որ տակաւին իր ընկերները, ընկերական կեանքը, իր կուսակցութիւնը կ'երազէ, մեկուսացած է այսպէս խուլ անկիւն մը մէջ։ Կը տեսնես որոշ որ անոր սիրտը կը բաբախէ տակաւին, եւ կը բաբախէ այնքան ուժով որքան ամէն քառորդ դար առաջ։

— Մեծ քաղաքներու աղմուկը չեմ սիրեր, կ'ըսէ Սարհատ, ատոր համար հոս եկայ, բայց բախտաւոր չեղայ, հոս ամէն բան անյաջող գնաց։

Բայց դեռ չէ յուսահատած, դեռ աչքերուն մէջ կորովը կը փայլի։

Կը պատէ իր հետ քաղաքին ամէն կողմը։

Կը տեսնեմ հին ու նոր շէնքեր որոնց կեդրոնի պատուհանին վրայ կան ալպանական զինանշան ու դրօշի ձողեր։

— Ի՞նչ է այս շէնքը։

— Այս շէ՞նքը. այս շէնքը ներքին գործոց նախարարութիւնն է։

— Այս ինչ խեղճ ու կրակ նախարարութիւն է։

— Նոր եւ գեղեցիկ մը կը շինուի հոս, կը ցուցնեմ քեզի։

Ու կը շարունակենք։

— Ասիկա անտառներու նախարարութեան շէնքն է. բայց նորը մէկ ամիսէն կ'աւարտի։

Եւ այսպէս կը պատէ գըրեթէ բոլոր նախարարութիւններն ու թագաւորական պալատը բոլորն ալ փոքր, հին եւ տպաւորութիւն չձգող անկիւններ. բայց բոլորին համար նոր եւ արդիական շէնքերու հիմքերը դրուած են եւ ոմանք լրացած արդէն։

Քաղաքին համար շինուած է յատակագիծ մը, որուն փողոցները պէտք է ըլլան երկար, լայն, հորիզոնական եւ ուղղահայեաց։ Այդ յատակագծէն դուրս ինկող հին ու մին շէնքերը կը փլցուին։ Ամբողջ քաղաքը շինութեան մէջ է, կարծես ամիս մը առաջ երկրաշարժ է պատահեր ու վերստին կը շինեն։ Եթէ փոխադրութեան դիւրութիւններ ըլլային, ապահովաբար շատ աւելի արագ կ'ընթանար մայրաքաղաքի եւրոպականացումը։

Օրինակ, քանի մը օր յետոյ յիսուն հատ չափ օդանաւեր պիտի այցելէին այստեղ մայրաքաղաքը, այս առթիւ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին Թիրանայի օդանաւային կայանը եւ դաշտը յարդարելու համար, ասոր համար աւազը, շաղախը եւ այլ անհրաժեշտ նիւթերը գոմէշի կառքով կը փոխադրուին։

Կառավարութիւնը զգացած է այդ անհրաժեշտութիւնը եւ ատիկա բնական է, (Եւրոպայի միակ երկիրն է Ալպանիան որ շոգեկառք չունի)ուստի եւ ձեռնարկած է ճամբաներու շինութեան։ Դժուար գործ։ Մեծ դժուարութիւններու եւ մեծ դրամագլուխներու կը կարօտի։

Բայց, եթէ անօթի չմնալու համար կ'արժէ պարտքերնել, նոյնն է երկրի մը համար շոգեկառքը։

* * *

Ինչ մեղքս պահեմ, այս երկրի մասին նախապաշարումներ կան, անոնց, ազդեցութեան տակ էի երբ հոս մտայ, թէ աւազակ են, մարդասպան են, վայրի են եւայլն։ Բայց այսօր պատրաստ եմ հաստատապէս յայտարարելու որ Ալպանիան շատ մը եւրոպական երկիրներէ աւելի ներքին ապահովութիւն եւ կարգ ունի. դեռ մէկուն քիթը արիւնիլը լսեցի 3 շաբաթէ ի վեր։ Բոլորը նոյնը կ'ըսեն։ Ամէն մարդ գոհ է։

Ժողովուրդը կը սիրէ իր երիտասարդ թագաւորը եւ կը հետեւի անոր, այնպէս ինչպէս իտալացիք են դէպի Մուսոլինին։

Կրթական գործին եւս շատ մեծ հոգ կը տարուի։

Գիւղական անհրապոյր զգեստներով զինուորական ծառայութեան մեկնող երիտասարդները 18 ամիս յետոյ պիտի դառնան իրենց տեղերը, իրենց հետ տանելով քաղաքակրթութեան կանթեղներ, նիստուկաց, շարժուձեւ, ճաշակ, հագուստ եւայլն։

Ալպան ժողովուրդը դեռ նոր սկսած է իր զաւակները դպրոց ղրկել, բայց եւ այնպէս սկսած եւ լաւ կ'ըլլար ի հարկէ որ անչափահաս աղոց վարժարան յաճախելը պարտաւորիչ ըլլար, ինչպէս կարգ մը եւրոպական երկիրներու մէջ։ Հոս աւելի քան կը չզգացուի այդ անհրաժեշտութիւնը։ Դպրոցները բազմաթիւ մանուկներ կան։

Թուրքերէնը հեռացնելու կը կարօտի։ 25 տարեկանէն վար երիտասարդներն արդէն բառ մը Թուրքերէն չեն գիտեր, այլ անոր տեղ կը մտնեն իտալերէնը եւ Ֆրանսերէնը, բայց գլխաւորապէս իտալերէնը։

Քանի մը խօսք ալ Ալպանիոյ դրամներու մասին։

Ալպանական դրամը lek է որ Ֆրանսական ֆրանքի հաւա-
է. պանքնօթները քսան ֆ
բանքնոտներ են եւ կը կոչուին
փոլէն։ Բայց Ալպանիոյ մէ
մէկ առեւտրական նոյն իս
շարանի եւ արծաթի կրնա
անգլիական, զուիցերական
լար, իտալական լիր եւ
դրամներ։ Բոլորը սեղանա
են կարծես, ելեւէջները
օրը օրին։ Մանաւորաբար
դրուած է աւստրիական
որ մանր դրամներու ամէնէն
ծանօթն նոյն իսկ lekէն
շատ կայ. Հրապարակի վրայ
բանը արծաթ է, իսկ lekը
գիւղացիները միայն
կը ծախեն իրենց ապրանք
որովհետեւ «գաւոնը սովոր
ըա է», իսկ «lekը չիտեր
է»։ Ե. ՊՈՒՌՆԱՋԵ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻ

Ամերիկեան Ազգային
Աշխարհագրական Ընկերութ
վերջերս Ուաշինկթընէն
դեց ընդարձակ զեկոյց
ամերիկեան մամուլին, Ար
լերան մասին, քիւրտեր
բախումներուն առթիւ։

Զեկոյցը, ի միջի այլոց
ալ.— Անցեալ դարու
բազմաթիւ պատճառու
բառ լեռը դարձաւ տեսակ
ապաստանարանի։

Արարատ 1878էն
բաժնուած էր Թուրքիոյ
Պարսկաստանի միջեւ, Ռու
բարատը, գտնուելով Թրք
հողամասին եւ Փոքր Արար
Պարսկաստանի մէջ։ Այս
լեռները կը կազմէին թուրք
պարսիկ սահմանը։ Յետոյ
Ռուսիոյ յառաջխաղացումը
պի հարաւ, որով Արար
դարձաւ երեք պետութեանց
սահմանագիծը։ Պատերազմ
տեն ռուսական սահմանն
առաջ անցաւ Արարատէն,
պարսկական սահմանը
անփոփոխ։

Սեւրի դաշնագիրը,
գրուած 1920ին, որ
սահմանագիծ մը ճշդել
քիոյ շրջակայ հողամաս
միջեւ, առնելով Հայ
Հանրապետութիւնը, որ
կը կազմէր Արարատը,
քիոյ սահմանը կը հե
մղած դէպի հարաւ։ Բայց
տարին Թուրքերը իրենց
մանը հոն տարին
1878ի գիծէն ալ անդին,
Արարատը ամբողջովին
իրենց վերապետութեան
քեւ։ Անկէ ի վեր այս
լերան օրինական վիճակը
Արարատի գեղեցկութիւնը
եւ հողային կազմութիւ

Արարատ գագաթը
նական ձիւնով ծածկուած
ուէն կը ցուցնէ ամենի
կութիւն մը, սակայն
զննութիւն մը երեւան կը
սիրելու նուազ պատճ
«Աշխարհի Մայրը»,
Հայերը կոչած են զայն
յատուկ ծակոտկէն կա
թեան պատճառաւ՝ իր
ձիւներուն ջուրը կը կլ
եւ առաջ չեն գար
կամ վտակներ, ջրելու
իր ստորին փէշերը կամ
կայ դաշտերը։ Ասիկա
գրաւ հակադրութիւն մը
կազմէ ընդհանուր շրջա
բիչ լեռներուն հետ։
Անջրդի փէշեր եւ բարձր

Այսօր Արարատի
անջրդի են։ Որոշ
թեամբ բուսականութիւ
թիւն ունի անդրեւայ
նին, մինչեւ 12500 ոտք
րութեան վրայ։ Այդ կէտէն
չեւ ձիւնին գիծը, 14.300
բարձրութիւն,
մասը լերկ է։

Մեծ Արարատի բար
թիւնն է 16.760 ոտք
Արարատինը 11.680 ոտք
նաւ եղանակին ոչխարներ
րածին ստորին փէշերուն
բայց երբ կուգայ
եւ արեւը կ'արձակէ իր
գայթները, ամէն ինչ կը

է, քան ուրիշ որեւէ աղանդ Չինաստանէն դուրս։

Կողքի լեռնալ աղանդներուն մէջ գտնուած են Օրաքեան (հրաբխային ապակիի նման նիւթ) մուրճեր եւ ուրիշ գործիքներ, մնացած Քարի Դարաշրջանէն։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՅ ԱՀԱՐԵԿՈՒՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

ՊԵՐԼԻՆ, 25 սեպտ.— «Լը Մեսաժէ Սոսիալիստ» թերթը հրատարակութեան կուտայ Մոսկուայի իր թղթակցին երկար նամակը, որ կը կրէ 14 սեպտ. թուականը (վերջին մահապատիժներէն եւ գնդակահարումներէն առաջ) եւ կուտայ կարեւոր տեղեկութիւններ Ռուսիոյ ներքին կացութեան առթիւ:

«Խափանարար»ներու խմբակին ձերբակալումը շատ մեծ յուզում մատնեց համայնավար շրջանակները։ Ոմանք անոնցմէ, որ տակաւին չեն կորսնցուցած ամօթի ամէն զգացում, բոլորովին վրդոված են կեղծ ամբաստանութիւններէն եւ դատավարութեան անոր եղանակէն։ Ոււրիշներ, որ երկար ատենէ ի վեր ...

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՕԹ

«Փարիզի եւ Շրջանի խմբապետ»ի (Commissaire Régional) պաշտօնին տուաւ Պ. Հայկազ Արզլեանի։

2.— Խմբապետի պաշտօն ստացան Ս. Սերոբեան (Սարսէլ), Կ. Կարապետեան (Պուա Գոլոմպ), Օ. Լորէնեան (Սէվրան)։ Փոխ խմբապետի պաշտօն՝ Մ. Սահակեան (Պուա Գոլոմպ), Պ. Դաւիթեան (Ալֆորվիլ)։ Պատասխանատու վարիչ նշանակուեցան Վալանթէն Սարաճեան՝ Պէլվիլի գայլիկներուն, Զարեհ Դարիպեան (Սէն Թ'Ուէն), Վահէ Մանուկեան Ալֆորվիլի երէցներուն։

3.— Վեհայեալ սկաուտի աստիճան տրուեցաւ վարիչ առաջնորդ Աւետիս Տիւրկէրեանի։

4 — Երէցներու խորհրդատու խմբապետ անուանուեցաւ Արտաշէս Պէրպէրեան։

5.— Վաւերացուեցան, Փարիզի եւ Ալֆորվիլի երէցներու Ա. փաղանգը, Քոլոնպի գայլիկներու հոյլը, Անիէրի սկաուտական խումբը։

6 — Կազմութեան ձեռնարկուեցաւ, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Սէն Թ'Ուէնի, Վիլլէ-լը-Պէլի, Սէվրանի, Վէնսէնի, Բոնիի եւ Ռէնսիի սկաուտական ու գայլիկներու խումբերը։

Ցանձնախումբը պիտի աշխատի որ ձմեռը օգտակար կերպով անցնի սկաուտներու համար, այս նպատակով պիտի կազմակերպէ դիշերային եւ կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ, ազգային պատմութեան, հայ լեզուի, գիտական եւ սկաուտական— մասնագիտական նիւթերու վրայ։

Ուժ պիտի տրուի սկաուտուհիներու կազմութեան գործին, զորձեռք առած են, ընքապայեան քոյրերը մեծ եռանդով։

Յառաջիկայ տարուան սկաուտական եղանակը պէտք է ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար խիստ արդիւնաւոր շրջան մը։

Տեղեկատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՉԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆ, 24 Սեպտ.— «Յառաջ»ի Սեպտ. 12ի թիւին մէջ հանդիպեցանք Բաղմ. Վերաշի ...

ութեան մը գոյութենէն։ Այդպիսի Միութիւն մը գոյութիւն ունէր ասկից չորս տարիներ առաջ, որ մի քանի ամիս գործելէ յետոյ, կազմալուծուեցաւ, շնորհիւ անոնց որ այսօր, նոյն Միութեան անունով հրապարակ են ելեր, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով Միութեան վերաբերեալ գոյքերը եւ 1000-1200 ֆրանքի չափ գումար մը։

Գալով Անատոլուի բեկորներու մերած իրենց օժանդակութեան, անոնք այն ատեն միայն իրար անցան, երբ Բազմաչէնցի մը, իր հրապարակային կոչով, հրաւէր կ'ուղղէր օգնելու մեր դժբախտ հայրենակիցներուն։ Մինչեւ իսկ ազնուութիւն չունեցան գալ ներկայ գանուիլ այդ առթիւ գումարուած խորհրդակցութեան։

Այս մէկ քանի տեղեկութիւնները տալ անհրաժեշտ էր յայտնելու համար մեր հայրենակիցներուն թէ Բազմ. Վերաշ. Միութիւն մը իրականին մէջ գոյութիւն չունի եւ եղածը չի վայելեր երկրացիներու համակրանքը։

Կ. Մուրատեան

Հ. Յ. Մ.Ի Կ. ԽՄԲԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ տարուան պէս այս տարի եւս Փարիզի Հայ Ցինանց Միութեան կարմիր խաչի Օգնութեան մասնաճիւղը ունեցած է հետեւեալ օգտակար ձեռնարկները, որոնք ժամանակին ծանուցուած էին արդէն թերթերու միջոցաւ։

Ա.— Օգափոխութեան ղրկած է, ծախքին կէսը կամ ամբողջը վճարելով, Ա — Ցանդերկու տկարակազմ մանուկներ, Շէրպուրկի մօտ՝ Սէն Վասսթ լա Հուկ անուն ծովեզերեայ գիւղաքաղաքը եւ 2. Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները ծովեզերք ղրկելու համար տրամադրած է 2000 ֆրանք։

Բ.— Ցանդերկու չքաւոր հայ յղի կիներու ըրած է դրամական օգնութիւն՝ իւրաքանչիւրին հինգ ամիս շարունակ վճարելով հարիւրական ֆրանք եւ անոնց նորածիններուն տուած է՝ պէտք եղած ...

(Կնքր)

ՊՕՂՈՍ ԵՒ ԱՄՕՍ

([illegible])

(5)

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ
ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց աստի, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք: Առաւելագոյն չափով կը զրկուին ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն թանգարաններէն, եւայլն:

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ: կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ:

Երեկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ թաղային վարժարաններուն մէջ 12, Rue Titon (11e) Métro: Reuilly — երկուշաբթի եւ ջորեքշաբթի. 43, Rue des Poissonnieres (18e), — երկուշաբթի եւ ջորեքշաբթի 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ ջորեքշաբթի միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — Բշ. եւ Եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — երկուշաբթի եւ ջորեքշաբթի. Rue Cujas.

Դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պահերուն, կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

"ԴՐՕՇԱԿ,, Ի

Թիւ 303 (սեպտեմբեր)ը՝ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բանդիտիզմ՝ խմբագրական, Ա. Ը. Ինտերնասիոնալի բանաձեւը քրտական հարցի մասին, Երկրի իրազարձութիւնները, Քրտական ապստամբութենէն, Քրտական ապստամբութիւնը՝ Կ. Սասունի, Քրտական հարցն Աշխ. Ընկվ. Ինտերնասիոնալի առաջ, Տրոցկիզմը արտաքսման ասեան՝ Վ. Վրիժակ, Թղթակցութիւններ: Գին 2.50 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Պատ. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանի սրահը, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ALLIANCE FRANÇAISE

101 Bld. Raspail, Paris (6e)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, Հոկտեմբերի մէջ կուտայ 1) Ցերեկուան դասընթացք մը, ֆրանսերէնի գործնական 15 ժամերով՝ շաբթուան մէջ, 40 դասախօսութիւններ եւ Փարիզի մէջ եւ շրջաններու 10 դասախօսական պտոյտներ, գին ամիսը 100 ֆրանք: 2) գիշերային դասեր, շաբթուան բոլոր իրիկուններուն: Բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերէ: Չորեքշաբթիի դասերը յատկացուած են առեւտրական ֆրանսերէնի ուսուցման: Գին՝ ամիսը 100 ֆրանք, հինգ ամիսը 350 ֆրանք: Տեղեկութեանց համար դիմել տնօրէնին Robert Dupouey, 101 Bld. Raspail, Paris (6e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Ռէփիւպլիք: կարեւոր օրակարգ, ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօրը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Brébant Marseillaisի շքեղ սրահին մէջ, 146-148 Ave. de Chartreux առնել՝ թիւ 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Զինուորական փանֆառ, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւն.: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԼԻՈՆ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԱՐՕԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: Կը մասնակցի Տէսինի «Կամիտաս» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի: Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

Մուտքը ազատ է

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՐԻԻ.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին կը խօսի Ընկ. Ա. ԱՐՕԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Harmonie de St. Etienneի շքեղ սրահին մէջ, Ave. du Président Faure (սինէմա խուսյեալի կից).
Կը խօսի ընկ. Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Ա Զ Դ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին:

Կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները:

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին:

ՏՆՕՐՈՒԹԻՒՆ